G. T. Kirileanu

M. EMINESCU

OPERA POLITICĂ

I și II

VOLUMUL I: 1870—1879

1870 — 1877

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ
DE
PROFESOR I. CREȚU

CUGETAREA — GEORGESCU DELAFRAS

Recenzii cu [illegible]

„ G. T. Kirileanu în Buletinul Mihai Eminescu an XII (1941) p. 19

p. 513.

7. Cetiți

Tinerimea română frantuzită I 378

Cărțile de citire II, 352

Unitatea de rasă și de limbă a Românilor II 429

Novele de ? Slavici II 457

1

PIATRA — NEAMT
25 NOE 942

Liceul de Băieți "Petru-Rareș"
Piatra Neamț

No. 2773 din 24.XI.1942

Domnial Sale

D-lui Gh. Ohisileanu

L o c o

St. Ste fan cel Mare

Avem onoare a vă ruga să binevoiți a lua parte la serbarea patronului liceului nostru, care va avea loc Vineri 27 Noemvrie ora 10.30, în sala de festivitatea a liceului.-

In Asemeni zi, la ora 20.30, în cadrul aceleiași sărbători, va avea loc o a doua serbare, urmată de piesa de teatru "Devizor" jucată de elevii clasei VIII-a a aceleiași liceu.-

Avem onoare a ne-o atunde

Secretar, [illegible]

[illegible]

7. Ceti

Tiinerimea noastră franțuzită I 378

Cărțile de citire II, 352

Unitatea de rasă și de limbă a Românilor II 424

Novele de I. Slavici II 457

Recenzii cu îndreptări:

n=19

1) G. T. Kirileanu în Buletinul Mihai Eminescu an XII (1941) [illegible]

2) Radu Manoliu în Anuarul 8 al sc. norm. V. Lupu Iași p. 513.

pag 368 [illegible]

[illegible]

pag [illegible], 155, 173

970

M. EMINESCU

OPERA POLITICĂ

M. EMINESCU

Nu se împru-
mută acasă.

OPERA POLITICĂ

VOLUMUL I: **1870—1879**

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ

DE

PROFESOR I. CREȚU

BIBLIOTECA
DOCUMENTARĂ
ORAȘUL PIATRA NEAMȚ

426
1744

CUGETAREA — GEORGESCU DELAFRAS
BUCUREȘTI IV, STR. POPA NAN No. 21

1168-941

K. II. 147

Taate exemplarele vor purta semnătura autorului

„Cestiunea de căpetenie pentru istoria şi continuitatea de desvoltare a acestei ţări este ca elementul românesc să rămâie cel determinant, ca el să dea tiparul acestei forme de stat, ca limba lui, înclinările lui oneste şi generoase, bunul lui simţ, c'un cuvânt geniul lui să rămâie şi pe viitor norma de desvoltare a ţării şi să pătrundă pururea această desvoltare".

EMINESCU, *Timpul*, 17 Decembrie 1881.

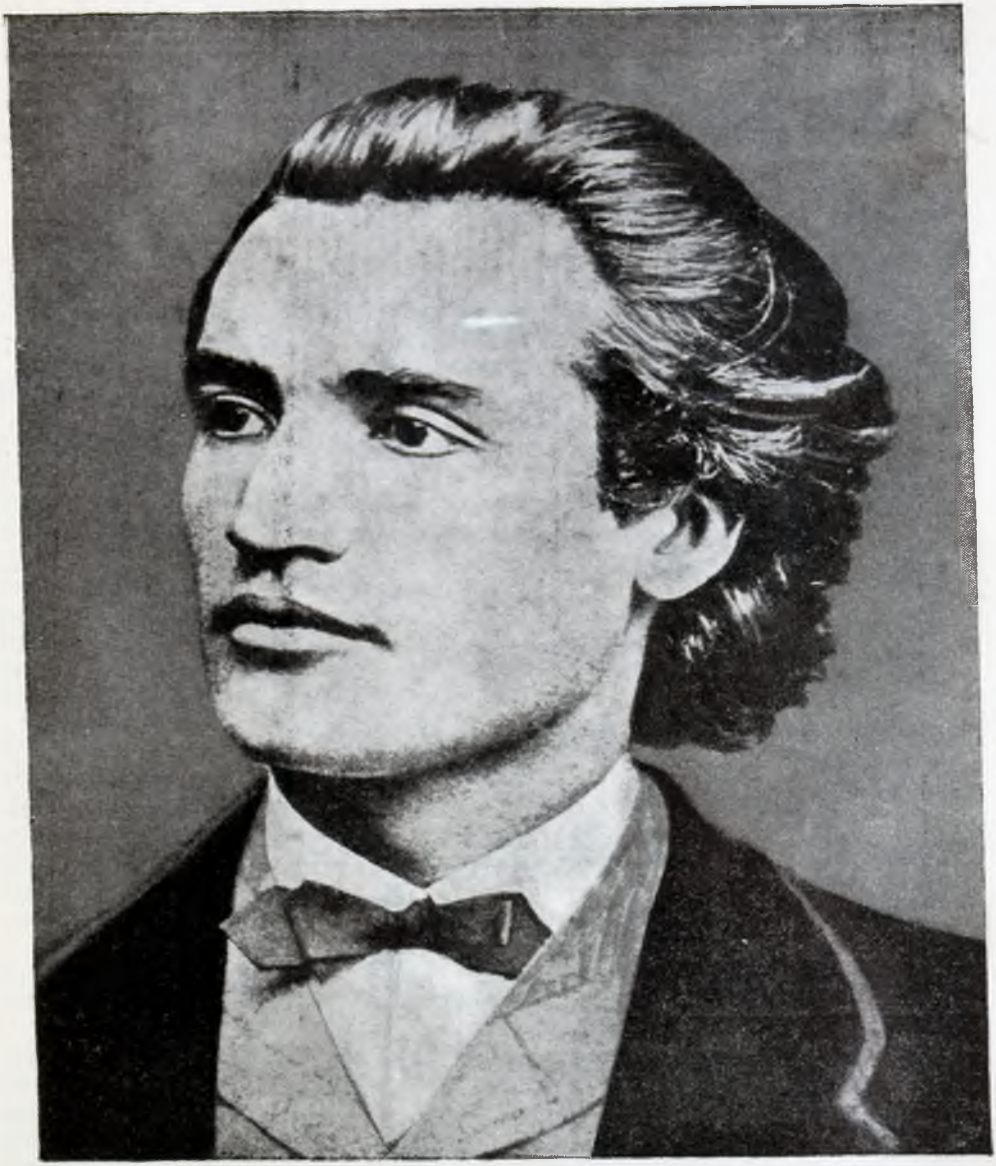

INTRODUCERE

Activitatea ziaristică a lui Eminescu. Incă dela vârsta de douăzeci de ani a fost atras Eminescu de mirajul luptei în câmpul ziaristicei. Spirit combativ şi polemist, studentul înscris de curând la Universitatea din Viena, publică în revista *Albina* din Pesta, numerele dela 7/19 şi 9/21 Ianuarie 1870, sub semnătură, articolul *O scriere critică*, apoi în *Familia*, tot din Pesta, la 18/30 Ianuarie acelaş an, articolul intitulat *Repertoriul nostru teatral* şi semnat cu iniţiale — ambele de natură culturală, privind situaţia Românilor din împărăţia Habsburgică, dar străbătute de un pronunţat suflu polemic şi de siguranţa pe care i-o dădea tânărului scriitor o activitate poetică cunoscută cu patru ani înainte cercurilor ardeleneşti, prin mijlocirea *Familiei* lui Iosif Vulcan, adică din Februarie 1866.

Dar debutul în publicistica politică propriu zisă îl face Eminescu trei luni mai târziu în ziarul *Federaţiunea* din Pesta, unde sub pseudonimul *Varro* publică următoarele articole cu caracter politic : *Să facem un congres*, *In unire e tăria* şi *Echilibrul*, a căror ţinută naţională i-au atras citarea în faţa procurorului public din Pesta, precum ne informează poetul însuşi în câteva rânduri din manuscrisul 2257, aflător la Academia Română.

Faptul acesta dovedeşte că în Eminescu era dela început un spirit de gazetar fără rezerve în convingeri şi fără reticenţe în exprimare.

Tot din spiritul acesta naţionalist izvorăşte şi activitatea desfăşurată ulterior de Eminescu pentru reuşita serbării dela Putna, al cărei reflex în publicistică îl constitue o *Notiţă asupra proectatei întruniri la mormântul lui Ştefan cel Mare*, tipărită în *Convorbiri Literare* la 15 Septembrie 1870 şi o *Scriscare deschisă lui D. Brătianu*, în „Românul“ din 15 August 1871, semnată de Eminescu, alături de Pamfil Dan, în numele comitetului organizator al acelei serbări.

O continuă şi susţinută activitate ziaristică însă, începe Eminescu abia în anul 1876, la Iaşi, îndată ce la 1 Iunie din acel an este destituit din postul de revizor şcolar, prin faptul schimbării de guvern ce se operase în acea vreme. Sub apăsarea grijii pentru ziua de mâine, Eminescu, rămas fără nici o susţinere materială, primeşte postul de redactor-administrator şi corector al gazetei *Curierul de Iaşi*, organ al anunţurilor oficiale administrative şi judecătoreşti, fiind plătit cu un salar de 100 lei pe lună. Aci, scriitorul cunoscut Ieşenilor prin cele vreo zece poezii publicate în *Convorbiri Literare* între anii 1870—1876, între cari „Epigonii", „Floare albastră", „Impărat şi proletar", autorul basmului „Făt-Frumos din lacrimă" şi al romanticei povestiri „Sărmanul Dionis", tipărite în cursul aceloraşi ani tot în *Convorbiri*, apreciat mult în cercul „Junimii" pentru temeinica lui cultură filosofică şi pentru ideile lui politice şi sociale, exprimate sintetic în prelegerea cu titlul „Influenţa austriacă", îşi îndeplineşte conştiincios datoria sa profesională, timp de aproape un an şi jumătate, redactând diferite rubrici şi umplând coloane întregi, în fiecare număr, fără semnătură, într'un dureros şi unic anonimat, cu articole şi studii culturale, economice şi sociale, cu noutăţi interne şi externe, cu dări de seamă despre manifestări artistice şi teatrale, cu foiletoane literare, cu polemici ştiinţifice, cu scurte notiţe informative, ori cu ample consideraţii comemorative şi istorice, toate scrise într'o limbă aleasă şi într'un stil colorat şi plin de nuanţe. In „foaia vitelor de pripas", cum o califică umoristic Eminescu într'un manuscris, apar astfel rând pe rând cunoscutele studii istorice ca : „Grigorie Ghica Voevod" şi „Răpirea Bucovinei", ori de politică naţională ca „România şi Austro-Ungaria", sau articole despre pericolul evreesc, despre limba vechilor cărţi bisericeşti şi despre urmările nefaste ale unei imitaţii servile a civilizaţiei apusene — precum şi frumoasele sale povestiri „La aniversară" şi „Cezara".

Această activitate ziaristică la *Curierul de Iaşi* se desfăşoară fără incidente spre satisfacţia deplină a scriitorului care lucra aci pe un salar modest — este drept — în baza unui „contract verbal", dar cu libertatea atât de prielnică unui caracter susceptibil şi independent ca al lui Eminescu, până pe la începutul lunii Octombrie 1877, când Slavici îi face propunerea să vie la Bucureşti, în redacţia ziarului *Timpul*, organ al partidului conservator. In ochii prietenilor săi junimişti din Iaşi ca şi din Bucureşti, Eminescu era acum gazetarul format şi polemistul

de talent, căruia i se putea încredința cu succes apărarea doctrinei conservatoare. Și chiar poetului îi convenea o schimbare de mediu, căci Iașii îi „deveniseră nesuferiți" după propria-i expresie dintr'o scrisoare către Slavici, datată 12 Octombrie 1877, prin care Eminescu răspunde invitației de a veni la București. Ba poate și perspectiva unei mai juste răsplătiri a muncii îl determină să se grăbească a primi în principiu această ofertă. Dar conținutul acestei scrisori-răspuns este de un prea mare interes biografic și psihologic pentru cunoașterea marelui scriitor, în acel moment de răscruce a carierei sale, spre a-l lăsa nereprodus în întregime. Iată-l :

„Dragă Ieni, Dacă m'ar hotărî cineva să vin la București, ai fi tocmai tu. A-ți spune pe larg câte împrejurări contribue a-mi face Iașii nesuferiți, ar însemna a scrie volume ; destul că-i Krähwinkel, unde toată lumea se ocupă de un om, oricât de călugăr ar fi, oricum mi-ar semăna mie. Unaustehlich !

Dar n'am cu ce veni. Asta m'a făcut să-mi țin gura pân'acuma — 100 fr. am pe lună ; din ce dracu să plec ? Am și bagaje : cărți, manuscripte, ciobote vechi, lăzi cu șoareci și molii, populate la încheeturi cu deosebite naționalități de ploșnițe. Cu ce să transport aceste roiuri de avere, mobilă în sens larg al cuvântului. In acest sens îi scriu și maistrului nostru :

A nu munci și a nu avea — just.
A nu munci și a avea — superb !
A munci ca mine și a nu avea — deplorabil !
A munci și a avea — just.

Prin urmare deja considerentul din urmă m'ar face să vin la București pe aripile lui Aiolos — (Eol hochpoetisch). Așa dar bani de drum și vin.

Al tău sumo cum amore
M. Eminescu

Cu toate acestea însă, despărțirea lui Eminescu de *Curierul de Iași* n'a fost lipsită și de un aspect cu un caracter oarecum dramatic. Astfel între manuscrisele poetului se află o scrisoare nedatată, adresată redactorului ziarului *Steaua României* din Iași, în care Eminescu arată cauza care l-a determinat să se retragă dela „redacția părții neoficiale" a *Curierului de Iași :* un conflict cu

Mircea, directorul Tipografiei Naţionale unde se tipărea *Curierul*, care pretinsese ca Eminescu să ia apărarea primarului Iaşilor, Pastia, împotriva unor atacuri aduse de *Steaua României* — ceea ce conştiinţa limpede a îndatoririlor profesionale a lui Eminescu n'a primit să execute, cu toată situaţia precară şi dependenţa în care se găsea gazetarul Eminescu în acea împrejurare. Apăsat şi plin de revoltă închee Eminescu această scrisoare publică :

„Să se ştie deci că *eu* nu mai sunt redactorul ziarului *Curierul de Iaşi* şi că neroziile viitoare câte or apărea în acel ziar privesc pe secundogeniturile greco-bulgăreşti din ţară dela noi."

Se pare că acest incident a venit la timp pentru a determina pe Eminescu să dea urmare de îndată chemării lui Slavici, probabil chiar în a doua jumătate a lunii Octombrie.

Prezenţa lui Eminescu în Bucureşti se poate presupune cel puţin la sfârşitul lunii Octombrie precum reiese dintr'o scrisoare din 4 Noembrie 1877 a lui Maiorescu către Negruzzi, prin care cere să se trimită banii adunaţi drept contribuţie pentru *Timpul* „căci Eminescu continuă a muri de foame — agonia poeţilor români". Desigur, Eminescu avea drept la aceste contribuţii pe baza prezenţei şi angajamentului său la *Timpul*. Acest lucru reiese şi dintr'o altă scrisoare a lui Maiorescu, tot către Negruzzi, din 28 Noembrie 1877, în care revine asupra aceleiaşi chestiuni : „Trimite Pogor bani lui Slavici şi Eminescu pe Oct. şi Noemvrie la *Timpul ?*"

Activitatea ziaristică a lui Eminescu însă, în redacţia *Timpului*, nu poate fi luată în considerare, după părerea noastră, decât pentru prima jumătate a lunii Noembrie. Astfel, din cercetările de până acum rezultă că Eminescu este autorul unei cronici teatrale, apărută în *Timpul* din 12 Noembrie 1877, sub titlul *Teatrul Naţional — Visul Dochiei*, poem într'un act. *Ostaşii noştri*, comedie în trei acte" şi al unui răspuns polemic publicat la 15 Noembrie sub rubrica *Revista teatrală*, din care rezultă că Eminescu în trei rânduri a fost de faţă la reprezentarea acelei piese de teatru, a cărei critică o făcuse în 12 Noembrie. *(Perpessicius, Revista Fundaţiilor Regale*, 1 Sept. 1940). Aşa dar, presupunând că va fi avut nevoe de oarecare timp de adaptare la noile condiţii, vedem că Eminescu începe cu contribuţii mai uşoare, culturale.

Colaborarea politică însă, după constatările noastre, în-

cepe abia la 16 Noembrie — cu un articol intitulat *Revista ziarelor.*

După cele câteva zile de adaptare însă, pana lui Eminescu, anonimă şi la *Timpul* ca la *Curierul de Iaşi,* se face simţită curând. Aceasta rezultă din următoarele rânduri ale lui Iacob Negruzzi scrise din Iaşi către Slavici, cu data de 18 Decembrie 1877 :

„Articolele „Icoane vechi şi nouă" au fost găsite minunat scrise şi minunat cugetate. S'a recunoscut în Junimea de îndată pana lui Eminescu. Săraca Junimea ! Cât de bine rezumă un băiet cu talent diversele sale discuţii!"...

Odată intrat pe făgaşul muncii orânduite, Eminescu se găsea în elementul său, ceea ce confirmă însuşi Slavici, colegul de redacţie, într'o scrisoare din 14 Dec. 1877 către Negruzzi : „Pentruca să vă vorbesc de Eminescu, el lucrează cu zel, şi cu mai multă credinţă decât mine," cu toate că greutăţile vieţii îl apăsau dela început, căci adaogă Slavici : „Nu-l strică decât lipsa de lemne de foc." Din aceste rânduri însă constatăm că dela o situaţiune materială precară, cu numai „o sută fr. pe lună", cum zicea Eminescu în scrisoarea sa de mai sus, a venit la una tot atât de rea, dacă nu şi mai rea, căci atât din scrisorile citate ale lui Maiorescu, cât şi din cele ale lui Slavici, *Timpul* era „pe dric" în momentul sosirii lui Eminescu. „Mă vei crede", zice Slavici, „că nu ţi-am scris până acum, fiindcă mi-a fost peste putinţă să găsesc câteva momente de linişte sufletească. Sunt vreo 14 zile de când aproape nimeni nu mai vine pe la redacţia „Timpului", încât singuri doi inşi, eu şi Pompilian, trebue să-i umplem coloanele. Grandea lucrează la „Răsboiul", fiindcă la „Timpul" nimeni nu-l plăteşte şi omul vrea să trăiască. Nici eu nu am luat de trei luni de zile bani." (Scrisoarea către Negruzzi, din 5 August 1877). Iar prin scrisoarea dela 31 August către acelaş, situaţia se înfăţişează şi mai sumbru : „Dela 1 Septembrie mă retrag şi eu dela „Timpul". De câtăva vreme nimeni nu mai dă sprijinire nici morală, nici materială acestui ziar. Afară de aceasta Grandea îşi consumă timpul cu redacţia ziarului „Răsboiul", care se tipăreşte în 4—5000 de exemplare şi pentru care e bine plătit. Redacţia „Timpului" rămâne dar aproape numai în sarcina mea. Pentru un singur om şi cu deosebire pentru mine, care mai sunt ocupat şi în altă parte, sarcina e prea mare şi „Timpul" a devenit un ziar, pe care nimeni nu-l mai citeşte. După toate aceste apoi nici nu mai sunt

plătit. Am ajuns de nu mai am ce să mănânc, am ajuns aşa zicând de batjocura lumii. Şi în zadar aştept, în zadar străduiesc ; din 1200 lei noi, ce aş avea să primesc, abia am putut scoate cu ţârâita 370 lei noi."

Iată la ce situaţie venea Eminescu, fără să ştie poate. Dar el nu era omul care se dă în lături dela greutăţile ce-i stau în cale, atunci când are o mare misiune de îndeplinit, o slujbă sacră de oficiat. Vom vedea că nici lipsurile materiale şi nici adversităţile omeneşti nu l-au abătut din calea ce şi-a ales.

Sub pana lui Eminescu, ziarul *Timpul* devine curând o tribună a doctrinei politice naţionale. Posedat de ideile sale naţionaliste şi de marea sa dragoste pentru neamul românesc, Eminescu ajunge curând stăpân în redacţia acestui ziar — neîngăduind nimănui să-i dea lecţii asupra conduitei sale profesionale şi nici să-l stinghereasca în exprimarea liberă şi integrală a gândurilor şi simţirilor sale în raport cu toate problemele la ordinea zilei. Din această cauză s'au ivit adesea ori conflicte între Eminescu şi cei ce aveau un cuvânt de spus în mersul treburilor *Timpului*, câte odată chiar conflicte grave, în care însă Eminescu n'a făcut concesii niciodată. Astfel odată, povesteşte Slavici, Eminescu a intrat în conflict cu Alexandru Lahovari, acela din cauza căruia T. Maiorescu se retrăsese din redacţia *Timpului* cu un an înainte. Dar „bătrânul Lascar Catargiu care avea o deosebită slăbiciune pentru Eminescu" sfătui pe Lahovari să lase pe poet să scrie „cum îl taie capul". (Amintiri pag. 94—95). Altă dată I. A. Cantacuzino, redactor responsabil al *Timpului* scria lui T. Maiorescu următoarele rânduri : „Iubite Domnule Maiorescu, Inc'odată mă văd obligat să apelez la intervenţia D-voastră. Ştiţi cu câtă sinceritate v'am arătat spontan simpatiile mele pentru Eminescu şi cât am fost de satisfăcut să-l pot număra printre colaboratorii noştri. Ei bine, tare mă tem că voi fi forţat zilele acestea, să-mi impun o separaţie. Tânărul acesta e atâta de pătruns de ură împotriva Ruşilor, încât cu toate sfaturile mele, ba ce e mai mult, desconsiderând şi ale D-voastră, stărue a face din *Timpul* organul personal al antipatiilor sale.

Fiţi buni şi înoiţi insistenţele ; i-am vorbit şi eu azi ; faceţi-o şi D-voastră. Fără a-i spune ceva ce i-ar putea trezi susceptibilitatea sau sensibilitatea, obţineţi din partea lui nu ocolirea adevărului, ci prezentarea lui într'o formă mai domoală. Din toate punctele de vedere îmi faceţi şi mie personal un serviciu, căci prea mult duc grija neprecugetatelor sale ameninţări." *(Studii şi doc. lit.*

de I. Torouţiu, V, pag. 123). Chiar şi cu T. Maiorescu s'a găsit, într'un moment, Eminescu în gravă divergenţă de idei ; dar nici recunoştinţa şi nici preţuirea pe care el o avea pentru marele critic şi conducător al „Junimii" nu l-au împiedecat să se pronunţe categoric împotriva aceluia pe care-l credea greşit în paguba ţării. Este sigur că aluzia din articolul *Conservarea naţionalităţii suprema lege*, din 27 Mai 1879 : „Teamă ne e dar şi astăzi ca asemenea *o samă de avocaţi buni, cu darul vorbirii*, vor tranşa şi cestiunea arzătoare a Evreilor, care poate deveni cestiunea complectei duşmăniri a poporului românesc, *tot cu fraze umanitare şi cu finеţe de distincţiuni juridice*, fără a se ţinea seamă nici de trecutul acestui popor, nici de lipsa lui de cultură," ca şi avertismentul atât de sentenţios şi de tăios din încheerea aceluiaş articol : „Şi chiar dacă amintirea noastră ar pieri în umbra vremurilor şi s'ar şterge din memoria tuturor, tot pe aceiaşi cale a conservării naţionalităţii şi ţării vom stărui, fără a face în această supremă privire nici o concesie primejdioasă ideilor veacului. *Cine în această privire nu e cu noi, e contra noastră*," privesc pe Maiorescu, precum acesta însuşi a sesizat, într'o notă din 1 Iunie 1879 : „Grea epocă Eminescu. Articol al lui în chestiunea evreiască în contra mea, şi după asta (eu) totuşi aceeaşi simpatie pentru el, poate mai puternică." *(Insemnări zilnice*, pag. 324).

Dar spiritul polemic şi necruţător al lui Eminescu provoca adversităţi crunte mai ales în afara redacţiei, în tabăra confraţilor protivnici. El însuşi formula adesea acuzaţiile ce i se aduceau pentru violenţa stilului şi pentru vehemenţa pamfletară a unora din articole. Duritatea expresiilor şi asprimea invectivelor erau justificate de Eminescu astfel : „Cititorii ştiu bine că suntem gura adevărului ; iar dacă avem graiul aspru, asprimea aceasta o considerăm ca un corectiv în contra vicierii spiritului public... Domnii aceştia se pot supăra fiindcă le vorbim atât de verde, ne pare chiar nouă rău că trebue să atingem atâtea susceptibilităţi, dar n'avem ce face." (*Marile decepţiuni ale Suveranului*, 21 Dec. 1880).

„Se zice că prea dăm gură de lup onorabililor adversari şi că în scrisoarea noastră nu se observă acele dresuri şi cochetării stilistice, prin care strălucesc învăţaţii „Românului." Gura păcătoşilor adevăr grăeşte. Nu alegem vorbele după cum îndulcesc sau înăspresc lucrul, ci după cum acopăr mai exact ideea noastră. Vorba nu e decât o unealtă pentru a exprima o gândire, un signal pe care-l dă unul

pentru a trezi în capul celuilalt identic aceiaşi idee şi când suntem aspri, nu vorbele, ci adevărul ce voim a-l spune e aspru. De aceea nu prea întrebuinţăm eufemismi... Ne pare rău că în ţara aceasta nu s'au aflat pururea destui oameni cari să aibă curajul de-a numi lucrurile cu numele lor proprii." *(Felonie şi Trădare,* 21 Mai 1882).

„Ceea ce ne dă dreptate e realitatea. Chiar de-am voi să calomniem, nu putem. De-am voi să zugrăvim lucrurile mai rele decât sunt, condeiul nostru abia e'n stare a atinge umbra realităţii. Pentru a putea exagera ceea ce se 'ntâmplă în ţară, în parlament, în administraţie, în viaţa economică şi morală a imensei majorităţi a poporului, ar trebui cuiva să împrumute colorile negre din infernul lui Dante." *(Progresul real şi cel fictiv,* 12 Octombrie 1882).

Cu toate acestea însă, după aproape cinci ani de luptă titanică a lui Eminescu, patronii ziarului *Timpul* făcură o încercare ultimă — şi de data aceasta — publică, de a pune sub cenzură redacţională pana temutului polemist. Astfel la 1 Ianuarie 1882, se anunţa pe prima pagină că după ce s'a asigurat „concursul d-lui G. Marian, destul de cunoscut prin scrierile sale anterioare şi al d-lui N. Christescu, al cărui tânăr talent a fost apreciat de toţi cititorii ziarului „Dreptul", s'a instituit pe lângă redacţiune un comitet compus din câţiva din tinerii cei mai distinşi ai societăţii noastre şi a cărei misiune va fi de a veghea ca ideile susţinute în ziar să fie conforme cu tendinţele partidului." Iar pe frontispiciul gazetei figura, cu începere dela aceeaş dată, ca „director politic" numele lui Grigore Păucescu. In articolul de fond pe care l-a scris cu ocazia acestei schimbări, Gr. Păucescu zicea următoarele :

„Partidul conservator mi-a făcut onoarea de a-mi încredinţa direcţiunea politică a ziarului „Timpul" şi am primit pre atât mai voios această sarcină, pre cât lupta dintre guvern şi opoziţiune, în general, şi, în special, activitatea pe terenul ziaristicei promite a fi de acum înainte mai roditoare.

Până aci, în adevăr, ziarele cele mai răspândite ale partidului dela guvern se mărgineau a prezenta lupta dintre partide.

Înăuntru ca o luptă între vechea clasă boierească şi marea majoritate a poporului ; şi toate măsurile propuse sau executate de opoziţiune, ca sforţări ale vechilor privilegiaţi de a-şi redobândi dominaţiunea pierdută.

Şi, în afară, ele prezentau opoziţiunea, în genere, şi partidul conservator, în parte, ca un fel de instrument prin care străinii voiau să sugrume ţara şi naţionalitatea noastră.

Iar ziarele opoziţiunii şi mai ales cele conservatoare, exasperate de această îndoită insinuare calomnioasă, exprimau *în termeni prea coloraţi* desgustul ce simţeau cu drept cuvânt, în faţa acestor manopere şi căutau din parte-le idei tot aşa de defaimatoare cu care să veştejească pre adversarii lor. Activitatea ziaristică se reducea adesea la defăimări reciproce, desfăşurate cu o reticenţă calculată de către cei dintâi, aruncate cu indignare vădită de cei din urmă ; polemica se sbătea într'un tulbure, din care oamenii politici ieşiau mânjiţi fără nici un interes pentru ţară."

Oricât de binevoitor ar aprecia cineva aceste măsuri, ele nu constituie nimic mai puţin decât o gardă în jurul lui Eminescu, care avea de scop să-i mai înfrâneze pornirea şi să-i mai domolească ardoarea cu care trata problemele la ordinea zilei.

Rezultatul e că tot Eminescu rămâne să ducă mai departe povara atât de apăsătoare a muncii redacţionale şi tot săgeţile ascuţite ale vijeliosului său stil se încrucişează cu invectivele veninoase ale „fanarioţilor din Strada Doamnei" în apărarea ţării şi a partidului conservator.

Limbajul „prea colorat" cum remarca Păucescu, se revarsă din nou şi fără rezervă în coloanele *Timpului* şi după acest incident redacţional, — neplăcut desigur pentru Eminescu — aşa cum se constată în pasagii ca acesta: „Altora iar le vine a ne zice să moderăm expresiunile pe care le adresăm acestor oameni ; ni s'ar cere să fim mai înmănuşaţi faţă cu cefele groase de sceleraţi, bune numai să le pipăie mâna călăului. Pare că această tagmă de oameni pricepe cuvânt bun şi creştinesc, pare c'ar fi capabilă a înţelege exact un adevăr cât de simplu. Incapabilă de adevăr, incapabilă de o scânteie de onestitate şi de dezinteresare, numai dându-i cu boldul bivolilor, această carne cu ochi, neruşinată şi nesimţitoare, mai e în stare a da urme de pricepere." *(Să moderăm expresiunile?* 23 Martie 1883).

Insuşi Păucescu recunoaşte mai târziu că „nimeni n'ar fi făcut pe Eminescu să susţie o idee care nu era a lui şi când cineva îi făcea vreo observaţiune, el răspundea cu semeţie : „Altul o să mă înveţe pe mine, cum să susţiu interesele neamului meu ?" *(Prefaţă* la volumul de *Articole politice ale lui Eminescu).*

O dovadă mai mult că Eminescu avu mai departe răspunderea redacţională a *Timpului* şi după tentativa dela 1 Ianuarie 1882, cu instituirea acelui comitet de direcţie şi a directoratului politic, menţionat mai sus, este faptul că la 16 Februarie 1883, într'o scrisoare adresată preşedintelui partidului conservator, protestează împotriva faptului că fără să fie „întrebat măcar", — expresie care ne lasă a înţelege că Eminescu era în drept să aibă pretenţii chiar mai mari — s'a permis colaborarea unui N. Basarabescu, redactor al ziarului „Poporul", şi ameninţă cu demisia.

Dar ceea ce nu putură săvârşi nici ura protivnicilor şi nici încercările aşa zişilor amici, aveau să împlinească, cu vremea, oboseala şi boala.

Eminescu a desfăşurat la *Timpul* o muncă istovitoare, de care el însuşi se plângea în dese rânduri. Dacă ţinem seamă de faptul că de multe ori în aceeaşi zi, scria câte două şi chiar trei articole de doctrină, de polemică sau de informaţie şi pe deasupra mai traducea şi prezenta un articol sau două din gazetele străine, în special nemţeşti, ori relata unele fapte mai de seamă din străinătate după arătările telegramelor şi ale ziarelor şi însoţea de introduceri diferite articole din afară de redacţie, reportaje parlamentare sau dări de seamă asupra unor manifestări publice ale partidului conservator, putem mai lesne înţelege tot adâncul dureroasei lui mărturisiri pe care o face într'una din scrisorile anului 1882 :

„De şase ani n'am linişte, n'am repausul senin, de care aş avea atâta trebuinţă pentruca să mai pot lucra şi altceva decât politică... Simt că nu mai pot, mă simt că am secat moraliceşte şi că mi-ar trebui un lung, lung repaus, ca să-mi vin în fire. Şi cu toate acestea ca lucrătorii cei de rând din fabrici, un asemenea repaus nu-l pot avea nicăiri şi la nimeni. Sunt strivit, nu mă mai regăsesc şi nu mă mai recunosc.

Aştept telegramele Havas, ca să scriu, iar scriu de meserie, scrie-mi-ar numele pe mormânt şi n'aş mai fi ajuns să trăiesc."

Aşa dar timp de aproape şase ani, odată intrat în redacţia *Timpului*, Eminescu n'a lăsat pana din mână, decât în ziua de 28 Iunie 1883 şi atunci nu pentru a merge să se odihnească, ci pentru a se închide între pereţii unei case de sănătate.

Astfel în ziua de 24 Iunie 1883 mai apăreau în *Timpul*

câteva rânduri de introducere şi de note ale lui Eminescu la textul tradus al unui articol din *Pester-Lloyd* care, conţinând „sfruntate neadevăruri istorice şi politice," atrăgea această promptă şi tăioasă intervenţie :

„Pentru a aprecia după adevărata lui valoare psihologică articolul din *Pester-Lloyd*, am trebui să fim *semitologi*. Dar valoarea lui *istorică şi politică* ne rezervăm plăcerea de-a o discuta punct cu punct, căci dacă nu putem descoperi origina etno-psihologică a impertinenţei parveniţilor ovrei, cunoaştem însă bine istoria română, maghiară şi polonă şi ne rămăşim a nimici punct cu punct toate neadevărurile politico-istorice, afirmate de *Pester-Lloyd*."

Urmarea acestor şiruri însă n'a mai venit, căci o dureroasă informaţie a ziarului, căruia Eminescu i-a închinat toate puterile sale fizice şi morale, până la totală istovire, anunţa următoarele, în „dricul verii" din anul 1883 : „Cu începere de astăzi, 1 Iulie, *direcţiunea politică* şi *redacţiunea* ziarului *Timpul*, este încredinţată d-lui Mihail Paleologu." In numărul dela 3 Iulie apărea şi dureroasa explicaţie a acestui fapt : „Unul dintre colaboratorii acestei foi, d. Mihail Eminescu, a încetat de a mai lua parte în redacţiune, atins fiind în mod subit de o gravă boală.

Ne place însă a spera că lipsa dintre noi a acestui stimat confrate nu va fi decât de scurtă durată şi că ne va fi dată fericirea de a anunţa revenirea sa sănătos la funcţiunile de până acum."

Zadarnică speranţă ! In scurta sa perioadă de luciditate, prin anii 1888—1889, Eminescu şi-a mai pus într'adevăr condeiul său în slujba ziaristicei, pe care o ilustrase până la 1883 ca nimeni altul, dar cele câteva articole scrise în *România liberă* şi în *Fântâna Blanduziei* nu sunt nici măcar umbra celor cari i-au asigurat o glorie atât de nepieritoare.

Astfel se închee cariera tragică a celui mai mare gazetar român.

Textul articolelor lui Eminescu în ediţiile anterioare. Ca şi poeziile, articolele lui Eminescu au avut soarta neprielnică de a fi retipărite în ediţii de către altcineva decât de autorul lor. Astfel, după moartea marelui scriitor, în anul 1891 Gr. Păucescu a tipărit la Bucureşti o *Culegere de articole d'ale lui Eminescu apărute în „Tim-*

pul" în anii 1880 şi 1881. Această ediţie cuprinde treizeci şi trei de articole, alese de Păucescu după criterii subiective, unele trunchiate şi toate cu titluri potrivite cuprinsului lor, date de editor. Această ediţie se caracterizează prin nota pronunţat anti-liberală a articolelor reproduse. In ceea ce priveşte paternitatea articolelor, nu poate fi nici o îndoială, întrucât Gr. Păucescu era colaborator în vremea activităţii lui Eminescu la *Timpul* şi într'o anumită vreme chiar director, aşa încât cunoştea bine ideile şi stilul articolelor acestuia. Dela apariţia acestei ediţii şi până astăzi nimeni n'a pus în vreun fel oarecare la îndoială această paternitate.

Două din articolele tipărite în *Federaţiunea* şi toate cele publicate în *Curierul de Iaşi* au fost retipărite în anul 1905 de I. Scurtu sub titlul *Scrieri politice şi literare,* vol. I. Tot aci sunt retipărite şi cele câteva articole publicate de Eminescu în *Albina* şi *Familia* din Pesta precum şi în *Convorbiri Literare.* Primul volum apărut, cuprinde aşa dar activitatea publicistică a lui Eminescu între anii 1870—1877. Volumele II şi III aveau să cuprindă opera politică dela *Timpul* şi din ultimii ani ai vieţii poetului, dar din motive necunoscute n'au mai apărut. Pentru stabilirea paternităţii acestor articole, I. Scurtu foloseşte mărturii ale contemporanilor lui Eminescu, manuscrise şi alte mijloace de identificare. Nici I. Scurtu nu dă totdeauna textul integral al articolelor, permiţându-şi câte odată trunchieri şi rezumări, ba chiar şi schimbări de titluri la cele fixate de Eminescu.

Pe lângă articole şi notiţe tipărite până la 1877, ediţia Scurtu mai cuprinde fragmente şi articole manuscrise, din cele cari se află la Academia Română.

In privinţa paternităţii articolelor apărute în acest volum observăm de asemenea că, cu excepţia articolului „St. Gheorghe în oraş şi la ţară" tipărit ca foileton în *Curierul de Iaşi* din 14 Septembrie 1877 şi care nu este decât o retipărire a aceluiaşi articol din *Timpul,* unde a apărut sub pseudonimul „Tanda", datorit lui Slavici, nimeni n'a pus la îndoială până astăzi pecetea caracterului lor eminescian.

Sub titlul *Icoane vechi şi nouă* s'au retipărit în volum la Vălenii de Munte în anul 1909, cele şase articole publicate de Eminescu cu acelaş titlu în *Timpul,* în cursul lunii Decembrie 1877.

In 1910, sub titlul *Articole politice,* ediţia Minerva reproduce articolele publicate în ediţiile Păucescu şi Vălenii de Munte.

Asemenea ediţia *Opere complete* din Iaşi, 1914, încorporează articolele cuprinse în ediţia Scurtu, Păucescu şi Minerva, aducând ca noutate *Chestiunea israelită*, *Creditul mobiliar* şi alte câteva articole neretipărite în ediţiile anterioare.

O alegere foarte restrânsă, din ediţiile anterioare, la care a mai adăogat câteva articole identificate de d-sa, a tipărit în *Clasicii Români Comentaţi*, sub titlul *Scrieri politice*, D-l D. Murăraşu. Deşi alcătuită în scop didactic, din care cauză omite numeroase articole retipărite în ediţiile anterioare, ediţia D-lui Murăraşu are meritul de a restabili textul multora din cele amputate de ceilalţi editori. Cu toate acestea însă în unele cazuri a căzut şi d-sa în păcatul acelora, lăsând la o parte câte odată chiar jumătate din cuprinsul unor articole, pe care totuşi găseşte necesar să le reproducă.

Observăm în treacăt că o concepţie clară n'a stat la baza nici uneia din ediţiile acestea. Cea care urmărea reproducerea integrală a activităţii ziaristice a lui Eminescu, aceea a lui Scurtu, are defectul de a nu păstra ordinea cronologică a acestei activităţi, de a amesteca manuscrise cu articole tipărite, articole culturale cu articole politice, studii mai întinse cu simple notiţe şi informaţiuni. Intervenţia editorului pentru a modifica titlurile puse de Eminescu, nu este asemenea de loc fericită. Iar faptul că volumul tipărit a rămas fără urmarea celorlalte două anunţate în introducere, ne obligă să conchidem că singura încercare serioasă de a prezenta opera ziaristică a lui Eminescu, a rămas un simplu proect.

Ediţia Păucescu, pe lângă defectele expuse mai sus, mai are şi pe acela de a reproduce un număr extrem de redus, de articole şi acestea culese numai din anii 1880—1881.

Ediţia Vălenii de Munte este extrem de modestă, căci nu reproduce decât un singur studiu.

Ediţia Minerva nu aduce nimic nou faţă de ed. Păucescu şi Vălenii de Munte, pe cari le reproduce.

Ediţia Opere complete — Iaşi — în partea privitoare la activitatea ziaristică a lui Eminescu — conţine aceleaşi defecte ale ediţiei Scurtu şi ale celorlalte, pe care le încorporează într'un chip oarecum haotic.

Iar ediţia Murăraşu, deşi constitue un progres în metoda cronologică şi a restabilirii textului tipărit de Eminescu şi face o demarcaţiune precisă între politic şi cultural — nereproducând decât accea ce şi-a propus : *scrieri politice*, are şi ea defectul conţinutului extrem de redus faţă de bogata activitate politică a lui Eminescu.

Din aceste cauze, opera politică a lui Eminescu, în partea cea mai mare şi mai interesantă, a rămas necunoscută până azi şi deci nepreţuită după valoarea ei reală.

Ediţia noastră. Pentru a înlătura lipsurile ce am constatat în ediţiile anterioare şi mai ales pentru a face cunoscută publicului cititor, în întregime, opera politică a celui mai mare scriitor român, am procedat la întocmirea ediţiei de faţă, care reproduce activitatea ziaristică — *sub aspectul ei politic* — a lui Eminescu, desfăşurată între anii 1870—1883, cu micul adaos din 1888—1889.

Articolele cu caracter cultural şi literar vor forma un volum separat, ele nefăcând parte integrantă — după părerea noastră — din opera politică a lui Eminescu.

Aşa dar în ediţia noastră reproducem paginile politice tipărite de Eminescu în *Federaţiunea, Convorbiri Literare, Curierul de Iaşi, Timpul, România liberă şi Fântâna Blanduziei,* în ordinea cronologică.

Textul articolelor e reprodus integral, nepermiţându-ne *suprimări* sau *rezumate* ca în multe cazuri din ediţilie anterioare. N'am înţeles să reproducem notiţe, relatări diverse ori mici însemnări, traduceri sau scurte dări de seamă, de care sunt pline coloanele *Curierului de Iaşi* şi mai ales ale *Timpului.*

Am urmărit să dăm numai articole şi studii de *doctrină,* de *polemică* sau de *documentare,* fiindcă într'însele se poate urmări mai bine gândirea şi expresia integrală a geniului eminescian.

Titlurile sunt cele date de Eminescu — dar acestea-s foarte puţine — şi în lipsa lor am adoptat pe cele din ediţiile anterioare, cu mici excepţii, iar pentru articolele cari se reproduc acum întâia oară le-am fixat noi potrivit cuprinsului lor.

Identificarea articolelor lui Eminescu. Dar, opera ziaristică a lui Eminescu nu este uşor de identificat, căci, precum se ştie, Eminescu — afară de foarte puţine cazuri — nu semna articolele şi studiile sale. Aceasta este şi cauza principală, care, după credinţa noastră, a împiedicat atâta vreme retipărirea integrală a operei publicistice a marelui nostru scriitor.

Paternitatea articolelor nesemnate de Eminescu se poate stabili în mod neîndoios cu ajutorul următoarelor mijloace :

a) mărturia lui Eminescu însuşi din manuscrise şi din articolele tipărite şi semnate ;

b) mărturia contemporanilor, ca Maiorescu, Negruzzi, Slavici, cari au cunoscut nemijlocit activitatea ziaristică a lui Eminescu ;

c) fragmentele şi articolele întregi manuscrise, rămase printre hârtiile poetului şi predate de Maiorescu Academiei Române ;

d) materialul de expresii, forme şi idei proprii lui Eminescu aflătoare în articolele semnate, poeziile şi povestirile tipărite sau manuscrise ;

e) articolele tipărite de Păucescu, care deşi nesemnate. sunt identificate de un colaborator de seamă al *Timpului* în vremea chiar a activităţii lui Eminescu ;

f) repetarea sau menţionarea, de idei şi fraze cuprinse în articole neîndoelnice, ori identificate cu mijloacele dela a, b, c, d, e.

Trebue să aibă cineva cunoştinţa temeinică a ideilor proprii lui Eminescu, să fie familiarizat cu expresiile, cu stilul şi vocabularul eminescian, să cunoască de aproape manuscrisele diferitelor articole şi fragmente aflătoare la Academia Română şi să fi citit cu atenţie de mai multe ori colecţiile ziarului în vremea activităţii lui Eminescu, pentru ca să ajungă la o sigură identificare a articolelor lui, publicate şi nesemnate. O menţiune specială suntem datori să facem pentru încercarea lăudabilă pe care a făcut-o în această direcţie D-l D. Murăraşu cu ocazia studiului său *Naţionalismul lui Eminescu* (Editura „Bucovina“ — Torouţiu, 1932).

In *note* speciale la sfârşitul lucrării noastre am făcut identificarea fiecărui articol şi am arătat data când a fost publicat, ziarul în care a apărut, dacă titlul a fost fixat de Eminescu sau de editori şi când s'a retipărit în ediţii.

Aplicând metoda ştiinţifică a identificării, înfăţişată mai sus, avem mulţumirea de a fi descoperit peste o mie de pagini necunoscute ediţiilor anterioare, deci un Eminescu nou, inedit am putea spune, pentru publicul românesc de astăzi, dar un Eminescu veritabil, un Eminescu care a înfăţişat în „colori de flacări“ toate marile probleme ale neamului românesc din vremea lui, un Eminescu a cărui inimă a sângerat mai mult decât oricare alta pentru pământul şi neamul românesc, în fine un Eminescu care a prevăzut profetic atâtea mari probleme astăzi la ordinea zilei, dar pe cari nimeni încă nu le-a formulat mai precis şi mai documentat ca el.

Actualitatea politică a lui Eminescu. Procedând la identificarea operei politice a lui Eminescu şi la retipărirea ei integrală, credem că nu numai ne facem o datorie faţă de memoria celui mai strălucit scriitor al neamului nostru, dar aducem şi un real serviciu generaţiunii actuale de Români, care este înclinată a pătrunde mai mult nuanţele şi expresiunea cugetării lui politice, decât a gusta farmecul şi armonia sensibilităţii sale poetice.

Intr'adevăr, pentru cine cunoaşte mai de aproape activitatea lui ziaristică, Eminescu apare tot pe atât de mare gânditor politic, pe cât este de mare poet. Dacă pentru generaţia aşa zisă „eminesciană", Eminescu era idolul-poet, scriitorul fantaziei bogate, al imaginaţiei aprinse, evocator al trecutului romantic şi plin de glorie, cântăreţ al iubirii nefericite şi al pesimismului amar, pentru generaţia „naţionalistă" de astăzi, acelaş scriitor este expresia cea mai înaltă a doctrinei politice naţionale. Generaţia actuală se hrăneşte sufleteşte şi ideologic din doctrina politică a lui Eminescu, după cum cea trecută se adăpa la isvoarele inspiraţiunii sale poetice.

Această constatare este menită să ilustreze şi un alt mare adevăr, acela că societatea selectează pe scriitori şi-i apreciază după ideile şi înclinaţiunile spirituale de cari ea este stăpânită la un moment dat. Şi acel scriitor este mai mare, care prin opera sa răspunde la mai multe preocupări ale societăţii în sânul căreia apare. Aşa se explică şi dece un scriitor mare niciodată nu se învecheşte, căci opera lui este un isvor nesecat de bunuri spirituale care satisfac cerinţele mai multor generaţiuni. Dacă Eminescu n'ar fi fost un scriitor complex şi genial, imaginea lui ar fi pălit astăzi pe cerul literaturii române, căci concepţiile poetice ale societăţii contemporane sunt altele — ori aproape altele.

Teoria rassei române şi a păturii superpuse, antisemitismul, etnicul şi specificul naţional, sunt idei pe cari Eminescu le expune cu căldura fanatismului său, cu documentarea erudiţiei sale, cu acea pasiune şi claritate care le încadrează minunat între imperativele ceasului de faţă.

„Cestiunea de căpetenie pentru istoria şi continuitatea de desvoltare a acestei ţări este ca elementul românesc să rămâe cel determinant, ca el să dea tiparul acestei forme de stat, ca limba lui, înclinările lui oneste şi gene-

roase, bunul lui simţ, c'un cuvânt geniul lui să rămâe şi pe viitor norma de desvoltare a ţării şi să pătrundă pururea această desvoltare". *(Timpul,* 17 Decembrie 1881).

Iată într'o singură frază exprimat un întreg sistem de gândire politică. Şi această gândire politică a lui Eminescu se încheagă din cunoaşterea temeinică a trecutului nostru istoric, din dragostea lui cea nemăsurată pentru ţara şi poporul românesc, din pătrunderea realităţilor noastre sociale, culturale şi economice, din conştiinţa ce avea despre misiunea statului românesc în această parte a lumii.

Intreaga doctrină politică a lui Eminescu isvorăşte dintr'o mare dragoste de ţară, din acel sentiment nobil care stă în fruntea simţimintelor omeneşti şi care la dânsul era motorul oricărei acţiuni publice, isvorul oricărei credinţe. Cum spune însuşi într'unul din articolele sale: „Iubim ţara şi naţia noastră astfel cum n'o iubeşte nimeni, cum nimeni n'are puterea de-a o iubi". *(Timpul,* 22 Februarie 1879).

De aceia se cuvine să citim cu religiozitate paginile lui şi mai ales să înfăptuim cu sinceritate ideile lui.

I. CREŢU

Profesor la Liceul Lazăr din Bucureşti

BIBLIOTECA
DOCUMENTARĂ
ORAŞUL PIATRA NEAMŢ

SĂ FACEM UN CONGRES

Dacă răsturnarea ministerului Giskra-Hasner ar aduce cu sine căderea sistemei, a constituţiunii, a dualismului — ce rol vor juca Românii la regenerarea bătrânei Austrii? Sta-vor ei cu mânile în sân, cum sunt obicinuiţi a sta, intimida-se-vor de ţipetele bufone ale maghiarilor sau nemţilor, — ori vor merge cu fruntea deschisă, solidari cu celelalte naţiuni, cari au aspiraţiuni comune nouă, spre a apela la simţul de dreptate al tronului, spre a-l sili a ceda voinţelor supreme ale popoarelor? — Până când să domnească cutare ori cutare şi nu toţi? Suveranitatea şi legislaţiunea trebue să purceadă dela toate popoarele ca atari, şi puterea executivă trebue redusă la simplul rol de maşină fără voinţă proprie în mecanismul cel mare al statului. Nimeni nu trebue să fie aicia stăpân decât popoarele însele, şi a trece suveranitatea în alte braţe decât în acelea ale popoarelor, e o crimă contra lor. Eu nu înţeleg aicia două popoare ori două coterii, ci pe toate. Dar pentru a efectua această reformă mare într'un stat, unde sunt atâtea rămăşiţe putrede ale trecutului, atâtea prejudicii fatale şi atâtea maşine vile şi fără de suflet, gata în orice moment de a susţine acele prejudicii, trebue o energie eroică, trebue cu dispreţul libertăţii şi a vieţii tale să proclami ceeace ai datoria de a proclama.

In această operă, ce pare a se pregăti, Românii trebue să joace un rol eminamente activ. Trebue ca sufletul acestei naţiuni vechi să lucreze cu toată vigoarea sa de fier, căci aicia nu mai e vorba de declamaţiuni vane, ori de oportunitate, acum nu-i mai e permis nimănui de a merge cu cutare ori cu cutare persoană, fie aceea prelat, fie ilustritate, fie magnificenţă, ci cu toţii uniţi trebue să mergem cu principiul, cu naţiunea. Şi, într'adevăr, dacă ar fi în inima noastră o singură scânteie din virtutea antică a oamenilor, pe care noi ne măgulim de a-i avea de străbuni, a Romanilor, am vedea ce absurd e să cerşim dela Maghiari drepturile care ni se cuvin şi cari trebue să ni le luăm pe altă cale.

Românii, în genere vorbind, s'au purtat mai mult rău decât bine. Să ne silim a enara faptele.

Adunarea dela Miercurea se constitue şi şi-alege un comitet. Un comisar gubernial oare-care sistează activitatea acelui

comitet, fără ca să arate din ce cauză, şi Românii primesc această sistare, fără ca să protesteze în faţa lumii, fără ca această infracţiune în dreptul de a se întruni să fie urmată de destituirea funcţionarului şi a ministrului ce a ordonat-o. Amploiatul, fie el ministru, fie comisar regesc, trebue să înţeleagă spiritul legilor, al căror menţinător e, şi trebue să le interprete cu fidelitate. Indată ce nu ştie ori nu voeşte a le interpreta fidel, trebue destituit.

Uniunea Banatului a fost forţată, căci a fost făcută contra voinţii Românilor; uniunea Transilvaniei a fost făcută fără de a se întreba Românii. Cine a protestat contra? Cine a alarmat Europa într'o cestiune atât de gravă? Nimeni.

Avem dreptul de a petiţiona. Sala tronului este, *trebue* să fie deschisă popoarelor ca şi indivizilor, şi inima suveranului trebue sa fie dreaptă şi nepărtinitoare, fără considerante unilaterale faţă cu toţi, asemenea limbii la cumpănă, asemenea echilibrului voinţelor umane, ce se numeşte drept; căci în secolul al nouăsprezecelea aceasta e *singura* raţiune de a fi a monarhilor, — alta nu cunoaştem şi nici nu voim a cunoaşte.

Ei bine, cine a uzat energic de acest drept pentru a scăpa naţiunea română de forţarea la o uniune, pe care ea n'o voieşte şi n'o recunoaşte? Nimeni.

In Năsăud, un om se alege cu *un* vot, ba are până şi temeritatea de a cere verificarea acestei alegeri. Ei bine, — cari sunt alegătorii, cari să proteste contra reprezintării lor din partea unui om, pe care ei nu l-au ales? — Nimeni. Oare murit-a orice dreptate, oare luatu-ni-s'a dreptul de a petiţiona şi a protesta? Oare am uitat cum că tronul *trebue* să fie drept, căci aceasta e raţiunea sa de a fi?

Dar departe de a fi numai atâta. Un insolent are cutezanţa de a spune în camera Ungariei, *cumcă naţiunea română nu există*. I se răspunde că există şi nimic mai mult; ca şi când acel om n'ar fi ştiut-o, ca şi când el ar fi spus-o cu altă intenţiune decât ca să arunce o nouă umilire asupra naţiunii româneşti. Aicia trebuia un protest energic şi formal contra purtării *neescusabile* a unor deputaţi, cari n'au respect de naţiuni întregi; trebuia demisionarea deputaţilor români dintr'o dietă, care nu se respectă, nerespectând nici chiar individualitatea celorlalte naţiuni. Ce president e acela, care lasă ca un insolent să insulte, nerevocat la ordine, o naţiune întreagă?

Un altul ni spune, cumcă am face poate bine de a emigra în România, *recte* de a părăsi acest pământ, care e cu mult mai mult drept şi cu mult mai multă raţiune al nostru decât al lor. Cine protestă contra unor asemenea insinuaţiuni pe cât de răutăcioase, pe atât de bine calculate? Nimeni. Cunoaştem fiinţele acelea linse, acele suflete de sclav, cari

fac politică de oportunitate, cari cerşesc posturi pentru ei, în loc de a pretinde categoric şi imperativ drepturi pentru naţiunea lor, cari zic cumcă Românii n'au nici un drept în această ţară şi cumcă trebue să cerşească pentru a căpăta. Politică demnă de reprezentanţii ei ! — Ii cunoaştem, zic, şi nu ne place de a vedea pe sincerii noştri deputaţi naţionali jucând pe instrumentele acestor creaturi. Naţiunea română trebue să se pună pe terenul de drept, pe care stau toate celealte naţiuni ale Austriei, — nimica mai mult şi nici o iotă mai puţin.

Cine cedă degetul, va trebui să cedee şi mâna. Puşi odată pe acest teren de drept, nu trebue să cedăm nimănui nici cât e negru sub unghie, căci numai o egală îndreptăţire poate duce la linişte şi la împăcare.

Politica lingăilor trebue lăsată pe seama lingăilor; pe flamura noastră trebuesc scrise pur şi simplu voinţele noastre. Cehii spun în organele lor cumcă vor face opoziţiune până atuncia, până când se va recunoaşte deplina autonomie a Bohemiei. De ce să nu cerem neted şi clar pentru noi, ceeace Cehii pretind pentru ei ?

Transacţiuni în drepturi naţionale nu se încap, împăcarea cu Ungurii ori cu Nemţii nu se începe, până când nu ne vor ceda ceea ce voim noi ; căci faţă cu sistemul constituţional de astăzi, faţă cu dualismul trebue să fim *ireconciliabili*.

Starea de faţă a lucrurilor e de natură ca să inspire ori şi cui neîncredere, şi să-l facă îngrijit asupra marilor schimbări, ce se prepară a trece peste imperiu. Oricare bun cetăţean are datoria de a se ocupa de viitorul patriei sale şi de aceia şi Românii prin natura lucrurilor au datoria de a provoca un congres general al lor, care să determine atitudinea naţiunii româneşti faţă cu o eventuală schimbare a sistemei constituţionale. Vom vedea, care guvern va avea sfruntarea, ca să oprească adunarea unui congres de cetăţeni pacifici, cari vor să discute asupra afacerilor publice ale statului căruia ei aparţin.

In caz, dacă congresul şi-ar alege oamenii săi de încredere, cari să-l reprezinte faţă cu tronul, aceştia trebue să fie înainte de toate *energici* şi *de caracter*. Oricine a şovăit numai odată în cariera sa politică, fie el prelat, fie ilustritate, fie magnificenţă, trebue înlăturat cu îngrijire, — căci aicia trebuesc oameni ai faptei pe cari să nu-i orbească nici şansele, nici aurul, nici stelele şi *ordurile* mari, care în genere se pun pe inimi mici ! Şi, apoi, cu oameni probi şi de caracter nu se încap transacţiuni încurcate. Ei vor cere pentru naţiunea lor cât li va ordona naţiunea ca să ceară, şi nu vor ceda nici odată, din pretenţiunile lor, căci nu vor avea astuţia de a o face.

Dacă mai are cineva o singură îndoială despre importanţa unui Congres, acela cugete numai cât de degradaţi trebue să fim noi Românii, dacă până şi Maghiarii, poporul cel mai decăzut al Europei moderne, au ajuns să fie stăpânii noştri şi să-şi bată joc de noi în şedinţele acelei adunări, ce se pretinde cameră.

Am disperat de mult de a cere dela Români virtutea şi demnitatea strămbunilor, nici credem că am putea deştepta în ei simţul cetăţeanului Romei; dar nici că facem aicea apel la sentimente, de cari noi nu suntem capabili, ci numai la simplul simţ de demnitate şi mândrie curat omenească. Intr'adevăr, nu mai suntem noi meniţi de a dicta legi lumii, dar nici am trebui să fim aşa de abrutizaţi ca să ne degradăm noi pre noi înşine la rolul de sclavi. Trebue să înceteze aceste referinţe de dominaţi şi dominatori; trebue să fim puşi pe picior de naţiune egal îndreptăţită faţă cu naţiune egal îndreptăţită. E timpul ca să ni se răsplătească şi nouă sacrificiile, care le-am adus secol cu secol acestei Austrii, care ni-a fost vitregă şi acestor Habsburgi, pe cari îi iubim cu idolatrie fără să ştim de ce, pentru cari ne-am vărsat de atâtea ori sângele inimii noastre fără ca ei să facă nimica pentru noi. Astăzi credem, că ar fi venit timpul, ca să pretindem şi noi ceia ce ni se cuvine de secoli. E timpul să declarăm neted şi clar, că în ţara noastră (căci este a noastră mai bine decât a ori şi cui) noi nu suntem nici nu vrem să fim maghiari ori nemţi. Suntem români, vrem să rămânem români şi cerem egala îndreptăţire a naţiunii noastre. Faţă cu orice încercare de desnaţionalizare ori suprematizare, întrebăm cu răceală şi conştiuţi de drepturile ce ni le dă aboriginitatea noastră şi spiritul secolului: „Cine sunt aceşti oameni şi ce vor ei în ţara noastră?"

Recapitulăm:

1) In caz dacă opiniunea publică a popoarelor Austriei ar cere schimbarea sistemii constituţionale de astăzi: Românii, spre a fi factori eminamente activi întru formarea viitorului imperiului, să convoace un congres general al lor în care toată naţiunea românească să fie reprezentată, şi care să decidă atitudinea ei faţă cu situaţiunea cea nouă, ce împrejurările par a o crea şi impune imperiului.

2) Congresul să se declare solidar cu naţiunile din Austria ce urmăresc aceleaşi interese ca şi cea română.

3) Congresul să-şi aleagă reprezentanţa sa, care să comunice tronului voinţa naţiunii româneşti, cerând a ei satisfacere.

IN UNIRE E TĂRIA

Va să zică, dacă presupunem cumcă acest ziar [1]) e expresiunea opiniunii publice a Cehilor, atuncia Cehii cer o *federaţiune*, care să garanteze desvoltarea liberă a fiecărui popor ca atare; — şi se pare cumcă aceasta ar fi şi ideia celorlalte naţionalităţi ale Austriei.

Ce fac Românii pentru a se alia acestei idei? Căci vă încredinţez, dacă Românii vor lăsa să li scape şi această ocaziune, dacă vor lăsa ca ideia să se localizeze numai la popoarele, cari o manifestă în gura mare, dacă Românii nu vor ajuta să generalizeze căderea constituţiunii din Decembre asupra imperiului întreg, — atuncia lupta noastră va deveni din ce în ce mai grea, căci în urmă nu va mai fi nimeni în opoziţiune afară de noi, pe când azi avem atâtea naţiuni, cari au interese comune nouă şi se luptă alături de noi. In momentul când toate naţiunile dau cu piciorul stării de faţă a lucrurilor, numind-o *nesuferită* şi *nesuportabilă*, au şi Românii dreptul şi datoria a-i da cu piciorul, — căci pregetând şi rămaşi singuri pe câmpul de luptă, nimeni nu se va mai speria de opoziţiunea noastră singuratecă. Nepăsarea noastră ne pierde. Să nu ne mirăm, dacă organele noastre de publicitate au devenit în timpul din urmă moi şi împăcăcioase; căci, cum zice mai sus campionul presei boheme, contrarii vor şti totdeauna să ameţească capetele până şi a conducătorilor noştri cu *promisiuni lucii, dar etern mincinoase.* Cine ar crede cumcă Ungurii, chiar de-ar promite-o, vor găsi în ei atâta simţ de dreptate, încât să redee, de exemplu, autonomia Transilvaniei, pe care au răpit-o fără consimţământul Românilor? — Şi apoi nici nu avem noi să cerem dela Unguri ceva, căci ei nu sunt competenţi să ne dea nimica. Când un făcător de rele comite o infracţiune în avere publică ori privată, nu e făcătorul de rele instanţa competenă, dela care ai a cere îndărăt cele răpite, ci *justiţia.* Se poate chiar ca justiţia rău informată să fi legalizat aproprierea făcătorului de rele; asta însă nu schimbă nimica din fiinţa dreptului, căci cu toate astea, a doua zi, justiţia bine informată va revoca o sentinţă ori o aprobare nedreaptă. Această justiţie până azi rău informată e tronul. Numai tranzacţiunile directe cu tronul îi pot ţinea pe Români pe terenul absolut al dreptu-

1) „Până aici ziarul Politik". Aşa începe articolul acesta în *Federaţiunea*, căci înaintea lui se reproduce un articol din *Politik*.

rilor lor; tranzacţiuni de altă natură însă, care unite cu umilire să se subordoneze intereselor unei alte naţiuni, sunt periculoase, criminale chiar. Ce drept mai mult pot avea Ungurii în această ţară, unde în număr sunt mai egali cu noi, unde prin istorie sunt cu mult mai târziu veniţi decât noi? — Această influenţă binefăcătoare şi îndreptăţită asupra tronului trebue să se exerciteze însă laolaltă şi în acelaşi timp cu celelalte naţiuni nemulţumite. A aştepta să culegem fructele semănate de alţii, e nedemn şi periculos. Căci să ne aducem aminte, cumcă nimeni în Austria nu e obligat de a se face apărătorul nostru şi răscumpărătorul drepturilor noastre, afară de noi înşine. Azi foaia se întoarce şi fiecare îşi caută de interesele sale proprii. In principiu au şi început organele opoziţiunii a *localiza* reforma Austriei, — astfel încât noi necercând de a o generaliza, ne vom trezi din nou cu renumitul răspuns: „A plânge putem, dar a ajuta nu", căci ei îşi vor fi isprăvit trebile şi ne vor lăsa pe noi în voia sorţii şi a neenergiei noastre.

Să ne grăbim dar de a ne declara solidari cu naţiunile nemulţumite ale Austriei; să păşim la o activitate comună cu ele, căci mâni chiar va fi prea târziu, mâni chiar se vor bucura *numai* aceia de fructele răsturnării constituţiunii, cari *vor fi ajutat a o răsturna,* — mâni nu va mai vrea nimeni să primească mâna de înfrăţire a unui popor fără energie, spre a căpăta în schimb o nouă piedecă în drum, pe Unguri. Ungurii chiar tind într'acolo ca să localizeze reforma Austriei; — să nu lăsăm timp popoarelor ca să vadă, cum că întru reconstructiunea Austriei inamiciţia Ungurilor se poate înconjura. Românii au nenorocirea de a nu avea încredere în puterile lor proprii; noi nu ne-am convins încă cumcă: ***puterea şi mântuirea noastră în noi este!***

ECHILIBRUL

In fine, ceea ce am zis noi s'a împlinit. Cehii cer autonomia ţării lor; Galiţienii, Tirolezii, Triestinii cer aceiaşi esenţă sub alte forme; ba chiar organul jidanilor unguriţi *Pester Lloyd* are inspiraţiunea de a recomanda guvernului austriac o deplină îndreptăţire a naţionalităţilor. Adecă cu astuţia ce le e proprie, vor a localiza reforma Austriei şi uită intenţionat, că este şi o Transilvanie, care cere aceiaşi autonomie, pe care o cere Bohemia ori Galiţia. Opiniunea publică a

Austriei s'a pronunţat pentru căderea constituţiunii, pentru răsturnarea complectă a dualismului care nu are nici o raţiune de a fi. Dacă suveranul s'ar învoi să-şi cercue fruntea cu coroana Bohemiei, el ar trebui prin consecinţă să reprimească autonomia marelui principat al Transilvaniei.

Afară de ceeace creiază arbitraritatea omului, nu există nimic în lume ce n'ar trebui să fie cum e. Cauza acestei trebuinţe e raţiunea lui de a fi şi aceasta trebue să fie neapărat o raţiune, nu o combinaţiune răutăcioasă ori exaltată, ci un rezultat neapărat, neînlăturabil al unei cauze anterioare, asemenea cum din calculul cert a două cifre certe ese un rezultat neapărat, ce nu se poate schimba fără amestecarea unui element arbitrar ori neraţional. Acest element arbitrar, neraţional şi de aceea barbar, e asemenea sabiei lui Brennus din cumpăna cu aur.

Să vedem raţiunea de a fi a dualismului. Sunt cauze ce au *trebuit* să-l producă; sau această formă e numai o ficţiune diplomatică, o variantă a eternului „divide et impera", o formă arbitrară, care să nu rezulte din ideea ce naturalmente o conţine în sine materialul ei — popoarele?

Condiţiunea de viaţă a unei legi, garanţia stabilităţii sale e ca să fie un rezultat, o expresiune fidelă a trebuinţelor unui popor — şi tocmai de aceea dreptul de a formula acele trebuinţe în articole şi paragrafe. Un popor — oricum ar fi el — are dreptul de a-şi legiui trebuinţele şi tranzacţiunile ce rezultă neapărat din acele trebuinţe, reciprocitatea relaţiunile sale; într'un cuvânt: legile unui popor, drepturile sale, nu pot purcede decât din el însuşi. Alt element străin, esenţial diferit de al lui, nu-i poate impune nimica; — şi dacă-i impune, atuncia e numai prin superioritatea demnă de recunoscut a individualităţii sale, cum, de ex., au impus Francezii Românilor. E o influenţă pacinică, pe care cel pasiv o primeşte cu bucurie, cu disprețul său propriu, fără de a judeca cum că din asta poate să nască nenorocire pentru el.

Al doilea mod de a impune e acela de a face din principii transcendente, din credinţe ale omenirii, mijloace pentru scopuri de o altă natură. Astfel preoţimea evului mediu explica evangeliul astfel, încât făcea ca popoarele să îngenunche şi sub jugul unui rege rău; astfel credinţa cea adâncă către unitatea Austriei şi către tron a fost cauza indirectă, deşi principială, care i-a făcut pe Români să primească tăcând, cu o rezistenţă mai mult pasivă, umilirea dualismului.

Al treilea mod e cel mai simplu, deşi cel mai greu şi mai nedrept. Ţi-arogi cu insolenţă drepturile altuia şi te susţii în proprietatea lor prin puterea brută, proprie ori străină.

Să cercetăm aceste trei puncte, unul după altul şi să vedem

dacă vreunul din ele poate fi raţiunea atitudinei excepţionale a Ungurilor din Austria, atitudine ce le dă în mână domnia asupra unor naţiuni esenţial diferite de a lor, tot aşa de mari la număr şi nu mai înapoiate în cultură. Intâia raţiune, prin care un popor poate egemonisa pe altul, e *superioritatea morală.*

Măsurariul civilizaţiunii unui popor în ziua de azi e: o limbă sonoră şi aptă de a exprima prin sunete noţiuni, prin şir şi accent logic cugete, prin accent etic sentimente. Modul de a înşira în fraze noţiune după noţiune, o caracteristică mai abstractă ori mai concretă a noţiunilor în sine, toate astea, dacă limba e să fie naţională, sunt ale limbii, căci de nu va fi aşa, e prea lesne ca un om să vorbească nemţeşte, de ex., cu material de vorbă unguresc. Afară de aceea, civilizaţiunea unui popor constă cu deosebire în desvoltarea acelor aplecări umane în genere, care sunt neapărate tuturor oamenilor, fie aceştia mari ori mici, săraci ori bogaţi, acelor principii, care trebue să constitue fundamentul, directiva a toată viaţa şi a toată activitatea omenească. Cu cât aceste cunoştinţe şi principii, care să le fie tuturor comune, sunt mai desvoltate, cu atâta *poporul* respectiv e mai civilizat. Căci clasa inteligentă numai, nu constitue civilizaţiunea, care e şi trebue să fie comună tuturor păturilor populaţiunii. Sunt popoare, ce posed o respectabilă inteligenţă naltă, fără de a fi ele civilizate; sunt altele care, fără inteligenţă naltă, întrunesc toate condiţiunile civilizaţiunii. Ştiinţele (afară de ceea ce e domeniu public) trebue să prezinte lucrări proprii ale naţiunii, prin care ea ar fi contribuit la luminarea şi înaintarea omenirii; artele şi literatura frumoasă trebue să fie oglinzi de aur ale realităţii în care se mişcă poporul, o coardă nouă, originală, proprie pe bina cea mare a lumii. Legislaţiunea trebue să fie aplicarea celei mai înaintate idei de drept pusă în raport cu trebuinţele poporului, — astfel însă încât explicarea ori aplicarea drepturilor prin lege să nu contrazică spiritului acelora. Industria trebue să fie a naţiunii aceleia şi păzită de concurenţă; iar purtătorul ei, comerţul, s'o schimbe pe aur, dar aurul, punga ce hrăneşte pe industriaş şi îmbracă pe agricultor, trebue asemenea să fie în mâinile aceleaşi naţiuni. — Declarăm a înţelege, deşi nu concedem, ca cineva să fie aservit vreunei naţiuni viguroase ce te supune cu puterea brută, ori unei alteia, ce te orbeşte cu lustrul civilizaţiunii sale. Dar să fim servitorii... cui? Celei mai decăzute populace din Europa, a cărei vanitate şi lăudăroşie nu e decât o lungă şi scârboasă Donquixotiadă. Căci ce au aceşti oameni ca să ne superiorize? Au ei ceva ce noi nu avem? Au ei limbă? au arte? au legislaţiune? au industrii? au comerţ? — ce au?

Limba ? — Ar trebui să le fie ruşine de ea. Sunetele îngrozesc piatra; construcţiunea, modul de a înşira cugetările, de a abstrage noţiunile, tropii, cu un cuvânt spiritul inflitrat acestui material grunzuros, sterp, hodorogit, e o copie a spiritului limbii germane. Ei vorbesc germăneşte cu material de vorbă unguresc.

Ştiinţele ? Ce au descoperit ei nou în ştiinţe ? prin ce au contribuit ei la înaintarea omenirii ? Istoria civilizaţiunii a înregistrat numai o nulă.

Legislaţiunea ? Drepturi şi legi sunt într'o eternă contrazicere. E compilaţiune răutăcioasă şi nerumegată a principiilor celor mai contradictorii, principii care se exclud unul pe altul. Alături cu o constituţiune nedreaptă şi parţial liberală însă pentru Unguri, găseşti legi din evul mediu mai barbare decât barbaria.

Arte şi literatură ? O traducţiune rea din limba germană şi ştie toată lumea cât de rea poate să fie o traducţiune. Industria ? germană. Comerţul ? în mâna Evreilor.

Va să zică nu au nimica aceşti oameni, prin ce să ne superiorize pe noi Românii, şi vom arăta numai decât cum nici nu *pot* avea, nici nu *pot* constitui o putere morală oarecare. Nu e pe lume o singură inteligenţă, care să fie o mai rea expresiune a poporului ei de cât cea maghiară. Să ne silim puţin a analiza spiritul, — nu al poporului maghiar, pe care din inteligenţa lui nu-l vom putea cunoaşte nici odată, — ci al acestei coterii care-l guvernă, guvernându-ne tot odată şi pe noi prin o ficţiune diplomatică. Eşită din nişte şcoli mizerabile a căror singură ţintă e propagarea minciunii, în care n'au învăţat nimic alta decât fanatismul, primind o educaţiune, care avea de principiu de a stinge tot ce în suflet e curat, uman, nobil, pur, s'au infiltrat în capetele unei generaţiuni june şi de aceea docile nişte principii sistematice, în flagrantă contradicţiune cu tot ce era mai nobil în spiritul secolului nostru. Astfel aceşti oameni au devenit transcendentali. Aceste principii sistematice ale lor, scoase deductiv din o istorie falşificată, escamotate din concepţiunea exagerată a naţiunii lor, din noţiunea falşificată a dreptului, — ce puteau fi ele de cât pure minciuni ! In viaţa publică însă ei judecă consecvent pe baza acelor principii mincinoase; de aceea nu ne poate prinde mirarea, dacă toate consecinţele ce le trag din principii falşificate nu sunt, nu *pot* fi, decât iarăşi falşe. Nu trebue dar să ne mirăm, dacă ei aplică principiile cele mai mari din viaţa publică a popoarelor astfel cum le aplică; pentrucă ei le-au înţeles pe dos, pentrucă ţesătura falşelor noţiuni fundamentale i-a făcut incapabili de-a cugeta drept. Cine nu ştie acuzaţiunea ce ni se face nouă Românilor pentru că solicităm pentru noi ceea ce ei au soli-

citat pentru dânşii ? Ce întoarsă, ce minunată trebue să fie acea glavă, care face altuia o crimă, din aceea ce el pentru sineşi croieşte o virtute ! Tot ce constitue vieaţa lor internă e o minciună. De ce să ne mirăm, dacă alegerea la ei însemnează beţie, bătaie şi omor ? Să nu ne mirăm, dacă toate noţiunile au cu totul altă semnificare, pentrucă sunt privite prin o prismă sufletească, ce falşifică totul. Asemenea cum nu te poţi înţelege cu un om, a cărui limbă şi noţiuni diferă astfel de ale tale, încât el rămâne pentru tine netraductibil, căci tu nu ai noţiunile ce le are el, cum el nu le are pe ale tale : — tocmai aşa nu te poţi înţelege cu inteligenţa maghiară. Impăcare sau transacţiune nu se încape aicea, căci divergenţa noţiunilor fundamentale şi a principiilor sistematice condiţionează o eternă divergenţă a deducţiunilor din ele. Va să zică aicea nu se încape acest mijloc dulce şi pacific, care va fi etern neînţeles. Tu-i spui, că naţiunea română vrea cutare şi cutare lucru, — el îţi răspunde, că naţiunea română nici nu există. Apoi înţelege-te c'un astfel de om ! Noi Românii nu putem înainta decât cu desconsiderarea totală a acestor oameni transcendentali, cu cari ne-a lipit un ucaz al tronului, şi de care un decret drept ne poate tot aşa de bine deslipi. Vina în fine nu e a lor, pentru că generaţiunea ca atare nu are vina falsei direcţiuni a spiritului său. Vina acestei direcţiuni o au descreeraţii lor de magnaţi, a căror vanitate îi făcea să creadă, cum că în această ţară, ce e mai mult a noastră de cât a lor, ei vor putea maghiariza până şi pietrele. Magnaţi, cari şi 'ncepeau viaţa cu scrieri fanatice şi exaltate, spre a o sfârşi în vr'o casă de nebuni, ori în drojdiile viţiilor beţiei şi ale desfrânării; copii bătrâni ce păteză părul lor cel alb cu tot ce e mai degradat, mai obscen, mai teluric în această natură ce-i zic omenească.

Să ne uităm deplin sub sdreanţa de purpură ce o pun ei pe profunda lor mizerie, şi să vedem cum faptele concrete isbesc în faţă acele abstracţiuni statistice, ce ei le prezintă lumii, şi cum toată viaţa lor publică e o parodie. — Cele şasespre-zece milioane de Unguri, cu care înşală Europa, sunt o minciună. Şi cine nu-şi aduce aminte, cum au schimbat numele indivizilor din districte întregi, în cât bieţii locuitori nemţeşti nu ştiau în urmă cum îi chiamă. Astfel cu aparenţa, cu numele maghiar, ei vor să mintă fiinţa germană ori română. Din fericire, încercarea, pe lângă aceea că e perfidă, apoi e şi eminamente vană. Aceşti oameni ei înşii cu statul lor, cu parlamentul lor, cu ministerul lor nu sunt decât o minciună, o ficţiune. — De ex., e acest minister îndreptăţit de a fi ministerul poporului românesc ? Nimica mai puţin de cât asta, căci îndreptăţirea trebue să purceadă dela poporul românesc ca atare; şi acel popor nici a fost

întrebat măcar la noua reformă a lucrurilor. E acest parlament expresiunea poporului românesc? Nu... nici expresiunea celui maghiar măcar; căci atuncia am trebui să uităm bătăile şi omorurile la alegeri, influenţările meschine ale guvernului şi ale coruptei sale partide, starea excepţională a Transilvaniei, punerea sub acuzaţiune a candidaţilor oposiţionali ori de altă naţionalitate, intimidarea poporului prin ameninţări, toate acestea am trebui să le uităm pentru a putea zice cum că această minciună, ce se numeşte parlamentul Ungariei, e o expresiune a popoarelor. Şi-apoi câte mijloace nu vor găsi acei oameni, cari ţin punga ţării în mână, pentru ca să influenţeze şi să conrupă şi mai mult? La ce-şi votează ei oare fonduri de dispoziţiune?

Ungurii nu sunt superiori în nimica naţiunilor cu cari locuesc la un loc; şi acest palat de spume mincinoase, cu care au înşelat Europa, e, de aproape privit, forma ridicolă a unor pretenţiuni ridicole. Kant numeşte ridicol risipirea spontanee a unei aşteptări mari într'o nimica întreagă, adică: parturiunt montes, nascitur ridiculus mus. Şi cu toate acestea, ăst ridicol e trist în sine; ceea ce dovedeşte, că definiţiunea filosofului german are multe contra sa. E trist de a vedea în inima Europei o naţiune, ce se află încă în evul mediu, cuprinsă de o febrilă epidemie spirituală, o naţiune mică la număr şi fanatică în aspiraţiuni, căreia o apucătură politică i-a dat neînţelepţeşte supremaţia asupra unor naţiuni tot aşa de mari la număr şi în nimica mai înapoiate. Ficţiunea trebue redusă la valoarea ei proprie şi trebue risipită această valoare nominală, care uimeşte şi care cu toate astea ascunde în sine cel mai infamant faliment.

Să trecem la punctul al doilea: la ideia etică, care a dominat poporul nostru, când a primit tăcând o reformă, ce el o ura din suflet. Nu cred să fie vr'un Ungur chiar, care să aibă bonomia de a crede, cum că în legile şi măsurile lor ne obligă creaţiunile unor creeri turburi ungureşti, ori semnătura cutărui om al lui Dumnezeu, care se intitulează cu cale ori fără cale ministru. Pe noi ne obligă pur şi simplu semnătura suveranului nostru. Suveranul reprezintă unitatea de stat austriac şi pentru noi el e personificarea naţiunii române. Noi suntem amici ai unităţii Austriei şi tronul va găsi în noi totdeauna apărători sinceri, deşi legi pe care nu le-am făcut noi înşine, nu ne obligă.

Ele sunt făcute în flagrantă contradicţiune cu convingerea noastră, fără consimţimântul nostru, căci am refuzat de a discuta ori de a vota legi, care a *priori* erau false şi nedrepte. Cum că noi am crezut a trebui să ne supunem deocamdată acestor legi, din raţiunea de mai sus, e o măsură, pe care oamenii de bine ne-o aprobă; cum că însă nu trebue să

cerem ameliorarea acestor legi, e şi mai sigur, pentrucă ne punem pe un teren fals şi recunoaştem legalitatea existenţei lor, când ele a priori prin abţinerea noastră sunt nelegitimate în sine, în esenţă, şi legitimate numai în formă prin semnătura Domnitorului, pe care noi trebue s'o respectăm, până când respectăm unitatea Austriei. Se zice, că să cerem dela Unguri cutare ori cutare lucru, —iată iar terenul cel fals. Cum pot fi ei competenţi de a ne dărui lucruri, pe care domnul le dărueşte servului? Suntem noi servii lor? Drepturile se dăruiesc? Sau sunt aceşti reprezentanţi din dietă reprezentanţi fideli ai naţiunilor? Dar toată lumea ştie, că Ungurii chiar în Ungaria proprie sunt în minoritate şi că numai prin influenţări *materiale* la alegeri o au putut improviza acea adunătură ce se pretinde Adunare. Noi nu ne putem pune în relaţiune de domn şi aservit, nici putem intra în tranzacţiuni cu oameni, cari pentru noi nu sunt competenţi nici de a lua ceva, decât doar prin puterea brută ce li-o pune la dispoziţiune imperiul, nu însă prin esenţa dreptului. Puterea executivă trebue să fie pentru noi aceea ce aplică asupra noastră legi, ce ni le-am făcut noi; iar nu aceea care ne impune legi străine şi căreia nu ştim ce nume să-i dăm. Şi apoi transacţiuni cu astfel de oameni, cari în faptă n'au ei înşii nimica, a căror existenţă e iluzorie, nu prezintă nici o garanţie de durată, ba încă te compromiţi pactând cu ei asupra unor lucruri, care nu sunt ale lor. Atitudinea naţiunii române e anormală, asemenea unui organ ce încetează de a funcţiona. Funcţiunea lui e în el, în destinaţiunea lui, şi numai o împrejurare arbitrară poate să i-o oprească. Asemenea şi noi Românii. Drepturile şi legile ce au de-a ne guverna pe noi, ni-s imanente nouă, căci sunt imanente trebuinţelor noastre, vieţii noastre, — noi nu avem a le cere de cât dela noi înşine. Aceea cum că ni se opreşte exerciţiul lor, nu schimbă nimic din fiinţă.

Să cercetăm mai de aproape raţiunea semnăturii, şi dacă ea poate însemna ori obliga mai mult de cât sigilul pe o sentinţă, care nu opreşte ca sentinţa să fie nedreaptă. Să vedem care e rolul normal al Domnitorului şi al sancţiunii — şi dacă acestora amândouă li e permis de a fi în contradicţiune cu voinţele, singure valabile, ale popoarelor ca atari. Nouă ni se pare, că pentru fiecare popor dreptul şi legislaţiunea purced de la el, şi le creează când şi cum îi trebuesc, astfel încât într'o normală stare de lucruri, sancţiunea e o formalitate, care n'ar trebui să oblige, dacă nu obligă sensul celor sancţionate. Vom proba că e aşa. Pentru ca un lucru să existe, trebue să se întrunească mai multe condiţiuni. Astfel, legea rezultă din trebuinţa poporului, din voinţa lui şi din legiuirea liberă, neintimidată, a acelei voinţe. Este sanc-

țiunea, acuma, o condițiune de existență a unei legi ori nu? După noi, nu — cel puțin putem constata, că legal poate rezista poporul voinței Domnitorului, Domnitorul voinței poporului, ba. Va să zică, sancțiunea nu e condițiunea de existență a unei legi, ci numai formalitatea cu care acea lege se inaugurează. Sancțiunea e un simbol, precum Domnitorul însuși e asemenea un simbol, e personificarea fiecăreia din națiuni, vârful întâmplărilor istorice, titlul ce se pune pe o carte; acel titlu nu poate fi o contrazicere a celor cuprinse în carte. In Austria însă sancțiunea are un înțeles grav; căci ea sfințește și dă concursul brut dominării nedrepte a unui popor asupra celuilalt, neegalității naționale, înădușirii unuia prin cel'lalt, — și individele din popoare, deși nu recunosc în conștiința lor acele legi, deși nu iau parte la legiferarea lor, la desbaterea „asupră-le fără ei", totuși prin acea semnătură, care reprezintă o idee seculară, ei sunt obligați cu corpul, deși nu cu sufletul. — Va să zică, în simbol chiar ne obligă iarăși ideia seculară a simbolului, nu sunetele ce-l compun, sunetele unui nume sau ale unui rang. Indată ce nu vom mai crede în ideea, în unitatea Austriei, simbolul ideei: dinastia, pentru noi nu mai există. Ideea asta însă până azi a fost o credință, o religiune a Românului. Ideea asta însă trebue să se conformeze cu trebuințele tuturor popoarelor, ea să trăiască în toate, toate să trăiască în ea, deși fiecare în concentrațiunea sa proprie. Ea să fie comună tuturor popoarelor, cum o religiune poate fi comună mai multor individe, fără ca de aceea individele să nu aibă fiecare interesele sale proprii. Astfel federațiunea garantează pe de o parte desvoltarea proprie a fiecăruia din popoare, pe de alta e gajul cel mai sigur al unității Austriei. Repetăm, că simbolul nu-și poate disprețui ideea ce o conține, căci apoi e redus la valoarea unui simplu semn mort și fără înțeles. Simbolul nu ne poate obliga decât până când ne obligă ideea; — dea Dumnezeu și prevederea celor mari, ca să nu ni devină odioasă. Ideea — pretinde ea neapărat dualismul, ori dualismul nu e decât un abuz cu credințele noastre seculare?

Nu, unitatea Austriei nu cere existența unei Ungarii, cum este ea astăzi; Ungaria cum este, nu e condițiune a Austriei. Noi am putea uza de drepturile noastre prin propria noastră inițiativă, am putea proclama autonomia Transilvaniei, fără ca prin asta să periclităm unitatea Austriei, singura rațiune care are respectul nostru și care ne obligă. Legi, măsuri, anexări siluite: astea toate, deși nu le putem respinge cu brațul, noi nu le recunoaștem, și la răsturnarea lor, inaugurată deja de popoarele Austriei, vom fi gata și dintre cei dintâi. Noi avem drepturile ce ne trebuesc eo ipso, prin voința noastră chiar, și noi nu trebue decât să anunțăm puterea, ce se în-

tâmplă a fi executivă, că le vom exersa. Dacă acea putere se va simți dispusă de a avea o altă voință decât cea a noastră, aibă-o sănătoasă! Nouă nici nu ne poate păsa, pentru că într'un stat constituțional guvernului nu-i e permis de-a avea o voință proprie, și nici nu trebue să fie altceva decât brațul legilor, ce ni le facem noi înșine. Așa trebuia făcut când cu adunarea dela Miercurea. Acea adunare nu putea fi disolvată de guvern, fără ca organul lui să arate o cauză și o lege, care să justifice gravitatea cauzei; disolvând însă comitetul adunării, fără a-i spune motivele, guvernul a comis o nedreptate, căci constituirile adunărilor și comitetelor nu se fac cu *învoirea* ci numai cu *știrea* guvernelor. Dacă guvernele ar avea să-și dea învoirea lor, ori să disolve după plac, atunci dreptul de întrunire n'ar fi de cât o iluziune. Adunarea dela Miercurea și Comitetul ei putea să lucreze până azi, fără de a-i păsa măcar de un guvern ce a disolvat-o fără a-i spune motive legale.

Nu, până ce legislațiunea nu va fi pusă în mânile tuturor popoarelor ca atari, până atuncia sancțiunea nu poate opri, ca o lege să fie nedreaptă și neprimibilă: cum sigiliul pus pe o sentință nu constitue dreptatea ori irevocabilitatea ei. Tronul trebue să cedeze națiunilor. Rolul care rămâne pe seama tronului e încă foarte mare. El e stânca neclintită și neinfluențată a dreptății, personificarea fiecăreia din națiunile ce privesc cu mândrie la el. De aceea regele Belgiului e așa de iubit, căci poporul e în el și el e în popor! Trebue ca domn și popor să se identifice; cel întâiu să fie expresiunea celui din urmă, astfel ca voințele lor să nu se contrazică nciodată!

Trecem la punctul al treilea, la acel al susținerii în niște drepturi răpite prin puterea brută. Lasă că într'un stat liberal, care pretinde a nu voi alta decât egala îndreptățire a tuturor, măsuri brute nu-și au de fel locul; dar apoi chiar astfel ni-ar plăcea ca să nu prea facă nimeni apel la acea putere telurică și sângeroasă, căci asta ar însemna a uita, că însuși în armată proporțiunea Germanilor și Maghiarilor față cu Slavii și Românii e cea de „2 : 8". Austria încă n'a avut o răscoală militară, dar se prea poate ca timpul să nu fie tocmai departe, căci astăzi prin voluntari armata *cugetă*, pe când ieri încă era numai o *massă*. Și să nu se uite, că inteligența tuturor popoarelor din Austria e eminamente naționalistă.

In fine mă mir, cum venim noi Românii de a ne combina soarta noastră cătușă de puțin cu aceea a Ungurilor. Pentrucă suntem altăuri cu ei, ori pentrucă binevoiesc ei a o combina?

Să-i lăsăm dar de-o parte pe acești oprimatori ai autonomiei Transilvaniei, cu scandaloasele lor stări excepționale, cu torturile lor ca în evul mediu, cu jurămintele sacrilege, oa-

meni ce mistifică unde nu pot contesta şi, mint unde nu pot combate. Ei nu sunt competenţi ca să ne dea nimic ; şi de ne-ar da, e datoria noastră ca dela ei să nu primim *noi* nimica. Să apelăm cu toată vigoarea de care dispunem la instanţa adevărată : „la tron !"

Toate naţiunile trebue aduse la valoarea lor proprie, şi când vom avea din ele factori reali, neiluzorii, atunci se va putea continua cu înlesnire calculul cel mare şi secular, ce se numeşte : Istoria Austriei !

In reconstrucţiunea Austriei trebue ca sancţiunea popoarelor ca atari să premeargă sancţiunii suveranului.

Toate popoarele sunt setoase de viaţă proprie, şi numai din egala îndreptăţire a tuturor se va naşte *echilibrul.* Atunci numele „Austria" va fi sinonim cu „pacea".

NOTIŢĂ ASUPRA PROECTATEI INTRUNIRI LA MORMÂNTUL LUI ŞTEFAN CEL MARE LA PUTNA

Dacă privim fierberea vieţii noastre publice, putem vedea lesne că neliniştea perpetuă din generaţiunea ce e azi la ordinea zilei, şi frecările ei, atât din viaţa politică cât şi din cea spirituală, nu-şi au cauza lor pe-atâta în interese personale (precum o susţin unii) ci mai mult în profunda sciziune dintre direcţiunile pe care au apucat unii pe de-oparte, alţii pe de alta. Adăogând pe lângă acestea un caracter cam vehement, precum e acel al rasei noastre, ne putem lesne explica de ce simple divergenţe în păreri se schimbă în neîncredere şi în acuzări de intenţiuni subversive.

Răul cel mare nu e că o asemenea stare de lucruri există, ci că se perpetuă şi se moşteneşte ; şi dacă generaţiunea ce creşte azi ar aduce cu sine o moştenire atât de tristă, nu ne îndoim că prin o consecinţă neapărată şi mereu în creştere, antitezele ar deveni mai mari şi mai neîmpăcate.

Insă generaţiunea ce creşte are şi ea datorii de împlinit, precum le are fiecare generaţiune, ce se înţelege pe sine însăşi, şi e lesne de presupus că membrii ei, îndată ce au cunoscut răul, au cugetat şi la remedii contra lui.

Serbarea la mormântul lui Ştefan-cel-Mare, deşi pornită mai mult dintr'un sentiment de pietate către trecutul nostru pe cât de glorios, pe atâta de nefericit, — totuşi cu vremea ideea a început a prinde un interes mai bogat, de cum puteam presupune din început. S'a născut conştiinţa că o întru-

nire a studinților români din toate părțile ar putea să constitue și altceva decât numai o serbare pentru glorificarea trecutului nostru, și că, cu o ocaziune atât de favorabilă în felul său, am putea să ne gândim mai serios asupra problemelor, ce viitorul ni le impune cu atâta necesitate. Viitorul însă e continuarea, în cazul cel mai bun rectificarea trecutului. Ca el să fie o simplă continuare a trecutului cu toate calitățile acestuia, a fost o idee ce trebuia exclusă a priori, pentru o rectificare a greșalelor și lipselor prezentului, care mâne firește va fi pentru toți trecut.

Insă unul din cele mai mari defecte ale prezentului e tocmai starea de lucruri, ce am caracterizat-o în liniile prime ale acestei notițe, și trebuința cea mai mare ni s'a părut nouă că ar fi o *singură direcțiune a spiritului* pentru generațiunea ce crește.

Rezumându-ne, putem spune că dacă exteriorul acestei festivități are să fie de un caracter istoric și religios, — interiorul ei — dacă junimea va fi dispusă pentru aceasta —, are să cuprindă germenii unei desvoltări organice, pe care spiritele bune o vroesc din toată inima.

Ca lucrarea noastră în viitor să constitue un singur organism, normal și fără abatere, e, se'nțelege de sine, un ideal, a cărui împlinire nu e decât problematică ; însă puținul bine ce ar putea rezulta dintr'o încercare de a organiza viața viitorului, însemnează totuși mai mult decât nici o încercare spre aceasta.

Asta-i expunerea scurtă a scopului serbării dela Putna.

Credem însă că n'ar fi neinteresantă o analiză a motivelor ce-au cauzat amânarea ei.

Prin războiul de față, la care participează cu spiritul toată lumea civilizată, s'a creat un curent al zilei, care înădușă orice mișcare de un caracter mai pacific. Dacă serbarea se ținea în anul acesta, nu-i rămânea decât alegerea între două consecințe egal de rele. Sau că curentul zilei îi imprima, fără voe, o nuanță politică, pe care n'o are și nici nu intenționează de-a o avea, și astfel am fi dat naștere la sgomote și păreri cu totul neidentice cu scopul și ființa ei, — ba poate că în cazul cel mai rău realizarea ei ar fi fost oprită prin măsuri guvernamentale ; sau, dacă lumea ar fi fost priceput-o bine, fiind însă în contradicțiune cu curentul zilei, nimene nu s'ar fi interesat de ea, s'ar fi trecut nebăgată în seamă și fără de-a lăsa vre-o urmă morală, precum s'au mai întâmplat și cu alte serbări de natura acesteia. Iată rălele între care trebuia să aleagă ; — și de aceea Comitetul pentru serbare a găsit de bine a o amâna pe anul viitor, când spiritele vor fi mai liniștite și participarea neoprită de nici un fel de considerațiune.

SCRISOARE D-LUI DUMITRU BRĂTIANU

Stimate Domnule,

Prin articolul d-voastră publicat în No. din 23 Iuliu a. c. al jurnalului *Românul* aţi împrumutat serbării dela Putna acea strălucire, pe care prestigiul unui nume ş'a unei inteligenţe însemnate i-o dă unei fapte neînsemnate chiar.

Dacă însă serbarea s'ar întâmpla într'adevăr ca să aibă acea însemnătate istorică, pe care i-o doriţi d-voastră, dacă ea ar trebui să însemne piatra de hotar, ce desparte pe planul istoriei un trecut nefericit de un viitor frumos, atunci trebue să constatăm tocmai noi, aranjatorii serbării, cum că meritul acesta, eroismul acestei idei, nu ni se cuvine nouă. Dacă o generaţiune poate avea un merit, e acela de a fi un credincios agent al istoriei, de a purta sarcinele impuse cu necesitate de locul pe care îl ocupă în lănţuirea timpilor. Şi istoria lumii cugetă — deşi încet, însă sigur şi just : istoria omenirii e desfăşurarea cugetării lui Dumnezeu. Numai expresiunea exterioară, numai formularea cugetării şi a faptei constituesc meritul individului ori al generaţiunii, ideea internă a amândurora e latentă în timp, e rezultatul unui lanţ întreg de cauze, rezultat ce atârnă mult mai puţin de voinţa celor prezenţi decât de a celor trecuţi.

Cum la zidirea piramidelor, acelor piedici contra pasurilor vremii, fundamentele cele largi şi întinse purtau deja în ele intenţiunea unei zidiri monumentale, care e menită de-a ajunge la o culme, ast-fel în viaţa unui popor munca generaţiunilor trecute, care pun fundamentul, conţine deja în ea ideea întregului. Este ascuns în fiecare secol din viaţa unui popor complexul de cugetări, care formează idealul lui, cum în sâmburele de ghindă e cuprinsă ideea stejarului întreg. Şi oare oamenii cei mari ai României, nu-i vedem urmărind cu toţii, cu mai multă ori mai puţină claritate, un vis al lor de aur, în esenţă acelaş la toţi şi în toţi timpii ? Crepusculul unui trecut apus aruncă prin întunerecul secolelor razele lui cele mai frumoase, şi noi, agenţii unei lumi viitoare, nu suntem decât reflexul său.

De aceea, dacă serbarea întru memoria lui Ştefan va avea însemnătate, aceea ar fi o dovadă mai mult cum-că ea a fost cuprinsă în sufletul poporului românesc şi s'a realizat pentru c'a trebuit să se realizeze, dacă va trece însă neînsemnată, atunci va fi o dovadă cum că a fost expresiunea unor voinţe individuale necrescute din sâmburele ideilor prezentului. E o axiomă a istoriei că tot ce e bine e un rezultat al cugetării

generale, şi tot ce e rău e productul celei individuale. De aceea meritul nostru va consista numai în formularea ideilor şi a trebuinţelor existente ale poporului, nu în crearea unor altora ; ne vom lăsa îndreptaţi de cugetarea şi trebuinţele poporului nostru, de ale noastre proprii, *recepute* poate dela streini, ne vom lăsa conduşi de curentul ideilor naţiunii şi nu vom pretinde rolul de a conduce noi prin ideile noastre individuale.

Prin numele şi inteligenţa d-voastră aţi aruncat asupră-ne razele cele mai curate ale generaţiunei căreia îi aparţineţi ; de aceea primiţi mulţămita noastră — nu pentru noi, a cărora nu-i nici ideea, nici condiţiunile de realizare — ci pentru sfinţenia cauzei, a cărei flamură o urmăm cu toţii, şi a cărei un moment e şi serbarea aceasta.

Cernăuţi în 3 (15) August 1871.

Pentru comitet: *Mihaiu Eminescu, Pamfil Dan.*

INFLUENŢA AUSTRIACĂ ASUPRA ROMÂNILOR DIN PRINCIPATE

Influenţa aceasta, fiind mai cu samă actuală, are desavantajul de a nu sta înaintea noastră ca un şir de fapte complinite, ca ceva rotunzit, ci ne încunjură din toate părţile, trăim sub presiunea ei, e asemenea unui demon din poveşti. pe care îl zăreşti ori încotro te-ai întoarce, din care cauză începe a ţi se năzări şi acolo unde nu e. Pentru a cunoaşte mai bine raportul, în care aceste două elemente, cel românesc şi cel austriac, ar trebui să intre, vom trebui să le caracterizăm asemene unui chimist şi să stabilim proporţia puterilor în joc, avantajele unuia din elemente, desavantajul celuilalt. Ce vedem dar la cea întâi privire ? Pe de-o parte un stat mare, având razimul său spiritual în culta Germanie, stăpânind sub un sceptru popoare foarte deosebite, nemulţămite cu supremaţia a două elemente numeric mici, un stat căruia îi lipseşte condiţia principală a unui stat, şi cu toate acestea are justiţia şi administraţia cum se cade, negoţ, industrie, ba chiar o mişcare ştiinţifică destul de însemnată. Pe de altă parte întâlnim un popor mic, a cărui populaţie agricolă, a cărui inteligenţă consistă dintr'un element omogen, dar a cărui funcţii vitale sunt în mare parte împlinite de străini. In adevăr, negoţul de import şi export, cel din lăuntru ţărei, drumuri de fer, manufactură, c'un cuvânt circulaţia

sângelui social e împlinită de străini, şi dacă întrebăm care element parazit a intrat cu sistemul său de arterii în organismul vieţii noastre naţionale, vom trebui să răspundem: în cea mai mare parte cel *austriecesc*.

In ce consistă deci puterea Austriei, căreia îi lipseşte înăuntrul său unitatea voinţei? Ce lipseşte elementele sale, vecinic în discordie, încât acestea constituesc o putere atât de mare? In privirea aceasta vom trebui să consultăm istoria. Imperiul roman în decadenţă dedese naştere unei religii cosmopolite, care continua oare cum cultura şi ideile antice, deşi sub o formă foarte modificată. Aceasta era religia creştină — mai cu seamă ramura catolică. Catolicismul întinsese peste Europa un painjiniş subţire de idei religioase, ostaşul îmbrăcat în fier al Romei vechi se schimbase în miles ecclesiae, îmbrăcat în rasă; astfel se formează o putere nevăzută, pretutindeni străină şi pretutindeni acasă, care încerca a realiza idealul imperiului universal. Imperiul, care se formează sub acest painjiniş, se numeşte imperiul roman. Casa domnitoare care se pune mai cu succes în serviciul acestui ideal, este Casa de Austria. Dela Carol al V-lea se lăţise ideea unei monarhii universale a Creştinătăţii, cu moartea lui s'a amânat proiectul, dar familia n'a renunţat la culmea dorită, la răspândirea sfintei monarhii peste Europa întreagă. Inaintea acestui pericol sta Europa la începutul războiului de 30 de ani. Şi într'adevăr Casa era în toate condiţiile pentru realizarea scopurilor sale. Spania sub Casa de Austria avea la dispoziţie ţările cele mai bogate ale Europei şi ale globului: Lombardia, Ţările de jos, Portugalia şi împreună cu aceasta puterea ei comercială, aurul Americei şi nemăsuratele mărfuri coloniale ale Indiei asiatice, încât Baco de Verulam exclamă, că puterea Spaniei este cea mai mare din lume. Afară de acestea, avea pe atunci cea mai puternică armată, ea ţinea numai în Flandra 40.000 de oameni, în Milan 15.000. Oastea sa număra 120.000 pedeştri şi 20.000 călări, o oaste cum toate ţările creştine de pe atunci n'ar fi putut-o înjgheba; apoi o flotă urieşască şi avere îndestulă spre a o înmulţi în orice moment. Linia germană a Casei de Austria intrase în trupul Franţei cu Alzasul şi Lotaringia, care erau ale împăratului germanic. Franţa era împresurată din patru părţi, la sud-ost cu Italia, la nord-ost cu imperiul germanic, la sud cu Lusingnan şi Burgonia, la nord cu Ţările de jos pân' în Saôna. Era strimtorată şi primejduită în grad suprem. In Suedia Casa introdusese intrigi împotriva lui Gustav Adolf, spre a aduce pe tron *linia catolică* de Wasa, care domnia în Polonia, căci după ideile vremii aceleia, în care legitimismul era în floare, Gustav Adolf trecea de uzurpător. Spania făcuse planul de a pune mâna pe marea Baltică, *mama tuturor*

comerţielor, cum se numea pe atuncia, şi a prinde rădăcina Olandei, c'un cuvânt *painjinişul fin al ideilor religioase se prefăcuse într'o mreajă de fer.*

Răsboiul de 30 de ani a avut drept rezultat sfărâmarea acestei puteri urieşeşti.

Richelieu — însuşi catolic — încurajează protestantismul în Germania şi împreună cu celelalte puteri ameninţate au sumuţat asupra Casei tot ce se putea sumuţa, între alţii pe Turci şi pe Voevozii Transilvaniei. Austriei îi trebuiau oameni şi în Orient şi unul dintr'aceştia a fost Mihai Viteazul, asemenea o jertfă a politicei austriace [1]). Intr'adevăr cine l-a îndemnat pe Mihai Viteazul să se încurce cu Turcii, a căror politică ţintea micşurarea Casei de Austria prin susţinerea drepturilor principilor Transilvaniei asupra Ungariei? Sanctitatea sa Papa şi catolicisimul rege al Spaniei, Filip al II-lea. Liniile amândouă ale Casei se înţelegeau foarte bine. Poate că o îndemnare venită dela Praga ar fi trezit unele bănueli în inima Voevodului românesc, dar una venită dela Madrid — care avea în vedere numai creştinătatea — *nu.* Se vede că tot din iubirea Creştinătăţii Austria va fi încercat sub Constantin Brâncoveanu să iee Ţara Românească, precum mai târziu a luat Bucovina.

Sfârşim caracterizarea politicei austriace cu unele trăsături generale. Austria există prin discordia popoarelor sale. Pentru a le ţine vecinic lipite şi vecinic în discordie, are nevoe de un *element internaţional,* fără patrie proprie, fără naţionalitate, fără limbă, de un element care să fie acasă în Tirol ca şi în Boemia, în Galiţia ca şi 'n Transilvania. Acest om pur-cosmopolit per excelentiam a fost pentru această ambiţioasă Casă preotul catolic. Neavând familie, căci era neînsurat; neavând limbă, căci limba sa era o limbă moartă (cea latină); neavând patrie, căci patria sa este unde-l trimete ecclesia; neavând rege, căci regele său este Pontifex maximus, acest element încerca să unifice Austria prin religie. Pe lângă acest element s'a mai format încă unul hibrid şi stângaciu, cu o fisionomie fatală: *beamterul austriecesc.* Acesta are o limbă dar ea consistă din câteva formulare nem-

---

1) Mihai Viteazul nu cade — ce-i drept — în vremea administraţiei lui Richelieu, dar aici nu poate fi vorba despre persoane, ci numai de nexul general al lucrurilor. Franţa lucra încă de sub Enric al IV-lea pentru nimicirea puterii austriace. Planul lui Enric de a fonda o republică europeană, compusă din 15 state egal de tari, care să cumpenească puterea Austriei, e amânat prin asasinarea sa şi reînceput, sub formă modificată, de urmaşii săi. Politica Franţei dela Enric al IV-lea e diametral opusă politicei austriace, inaugurată de **Maximilian I (1493—1519).**

ţeşti de concepte, numite Schimmel, adică rable. Dacă i-ai lua unui beamter aceste câteva rable învechite şi rău utilizate, el nu mai ştie nici o limbă şi iată de ce: In casa părinţească a vorbit ruseşte, a studiat într'un gimnaziu unguresc, a trecut la universitatea nemţească, şi, când îşi sfârşeşte învăţătura, nu ştie nici o limbă cum se cade. C'un cuvânt Austria, pentru a domni, are nevoe de un ciudat soiu de indivizi generis nullius şi în secolul al XVI-lea clerul catolic se potrivea cu acest rol, încât austriacul cel mai bun era şi catolicul cel mai bun. Astăzi însă nu se mai potriveşte. Libertatea religioasă, răspândită preste toată Europa, a slăbit foarte mult biserica, iar aceşti beamteri fiind cu totul netrebnici pentru o sarcină atât de grea, Austria a trebuit să-şi caute un alt aliat pentru politica sa, tot fără patrie, fără limbă, fără naţionalitate, un element cosmopolit şi egoistic, ceea ce drept vorbind este pretextul de a nu face nimic pentru desvoltarea unei părţi a omenirii, pentru că individul respectiv s'a însărcinat de a nu lucra nimic pentru universul întreg. Afară de aceea acest element e şi mai cosmopolit de cât cel catolic, de vreme ce e comercial, şi chiar Chinezul nu va face mare deosebire între mărcile imperiului german şi livrele sterline, pe când el va privi cu un simţimânt de superioritate religia creştină, ce i se va părea o palidă exegeză a moralei lui Laotse sau a eticei Vedelor.

Din punct de vedere austriecesc ar fi nedrept însă de a pretinde, ca Austria să ne cruţe pe noi. Pentru orice patriot austriecesc e o datorie de a deschide porţile Orientului pentru colonizarea prisosului copiilor săi şi desfacerea mărfurilor sale, c'un cuvânt pentru pionerii cuceririi sale. Ar fi absurd din punct de vedere austriecesc, de a pretinde ca ea s'o facă aceasta cu arma în mână, când are înainte-i o cale pacinică, nebătătoare la ochi şi care nimiceşte pe contrariu în mod atomistic, atăcând prin agenţi economici, nu forma statului, ci pe fiecare membru în parte, care nici ştie nici voeşte să se sustragă dela această influenţă.

Dar tocmai fiindcă influenţa austriacă se prezintă ca o ţesătură foarte complicată de cauze şi efecte, încât fiecare individ din ţara noastră trăeşte sub presiunea ei, de aceea cu cât ne iubim mai mult patria şi poporul nostru, cu atât vom trebui să ne înarmăm mintea cu o rece nepărtinire şi să nu surescităm cugetarea, căci uşor s'ar putea ca să falşificăm vederea acestei călăuze destul de credincioase şi să agităm cu vehemenţă prin întuneric, în luptă cu fantasme. Inimă foarte caldă şi minte foarte rece se cer dela un patriot, chemat să îndrepteze poporul său, şi fanatismul iubirii patriei, cel mai aprig fanatism nu opreşte de fel, ca creerul să rămâe rece şi să-şi îndrepteze activitatea cu siguranţă, să nimicească

adevărata cauză a răului şi să o stârpească cu statornicie de fier. Precum un medic nu va combate simptomele numai, ci *cauza* unei boale şi va sfătui să se înlăture mediul, în care ea a trebuit să se nască, tot aşa vom privi şi noi individul naţionalităţii româneşti în desvoltarea sa şi comparând pe aceasta cu norma legilor fiziologice ale societăţii, vom arăta de unde a trebuit să se nască neorânduelile în viaţa economică a poporului, care l-au făcut accesibil unei influenţe economice străine.

De aceea să ne întrebăm fără părtinire, cum întâlnim pe poporul nostru în istorie, din momentul în care ea devine mai străvezie, adică de pe la începutul secolului al 14-lea. Il găsim *totdeauna dezbinat înlăuntru, dezbinat în politica sa, faţă cu vecinii.*

O teorie filosofică a istoriei nu ne pare de prisos aicea. Popoarele nu sunt producte ale inteligenţei, ci ale naturii, — aceasta trebue stabilit. In începutul desvoltării lor ele au nevoe de un punct stabil, împrejurul căruia să se cristalizeze lucrarea lor comună, statul or, precum roiul are nevoie de o matcă. Dacă albinele ar avea jurnale, acestea ar fi foarte *legitimiste.* Când mersul liniştit şi regulat al afacerilor este lovit în centrul, în regulatorul său, treaba nu poate merge bine. Şi cu toate acestea noi Românii de sute de ani n'am avut altă plăcere mai mare, decât a ne răsturna principii.

Alături cu această teorie fundamentală despre stat, ca aşezământ al naturii şi nu al raţiunii, vom trebui să-l caracterizăm răpede.

1) Istoria dinlăuntru a popoarelor este o luptă între ideea statului şi individualism. Ce este individualismul? Fiecare fiinţă organică e pentru sine lucrul principal, semenul său lucrul secundar. Dorinţele şi aspiraţiile oricărui individ omenesc sunt nemărginite, încât funcţiunea principală a vieţii, a inimii sale este, nu realizarea unei dorinţi ci dorinţa, voinţa ca atare. De acolo proverbul: toată lumea să piară, numai Manea să trăească. Acest element e şi periculos şi folositor. Periculos, dacă o putere mai mare nu-i pune margini; folositor, dacă în margini legiuite el caută a-şi realiza prin muncă aspiraţiile sale, şi precum soarele este tatăl luminii şi al umbrei, tot aşa individualismul este tatăl înfloririi şi al decăderii, justiţiei şi a injustiţiei, binelui şi răului.

Faţă cu această iluzie a inteligenţei şi a inimii individuale, care e cauza că om pe om se exploatează, om pe om se nimiceşte, faţă cu acest bellum omnium contra omnes, un ochiu mai limpede zice: Stăi! Nimicind pe vecinul tău, tu loveşti în tine, căci puterile, care exploatează natura brută, s'au împuţinat, *tu* eşti mai sărac cu o sumă oarecare de puteri.

Deci vecinul să trăească. El produce grâu, el are trebuinţă de mine, eu de el, nimicirea sa ar fi o pierdere vădită pentru mine, care nu mă pot ocupa cu toate celea. Va să zică interesele individuale sunt *armonizabile.* Iată dar ideea statului: *ideea armoniei intereselor.* Dar producătorii de grâu au o ţintă comună, interese comune, iată *clasa,* identitatea de interese naşte o identitate de păreri: iată *principiile,* se cere realizarea acestor păreri în stat: iată *partida.* Tot aşa fac breslaşii. Formează o clasă, au principii, sunt o partidă. In locul individualismului personal vine cel de clasă. Pentru a-şi asigura cercul de exploatare, ele încremenesc câte odată: iată *castele.* Nimic nu va schimba natura societăţii. Ea va rămâne un bellum omnium contra omnes, sub ori ce formă pacinică s'ar prezenta. Puterile în luptă se commasează, în locul indivizilor avem clase, forme superioare a aceluiaş princip, carile se luptă pentru supremaţie.

Statul însă, ca o formă şi mai înaltă a aceluiaş princip, nu vede în clase indivizi deosebiţi, ci un complex de organe sociale, un individ: naţiunea. Toate clasele sunt înaintea sa egal de importante, menirea sa este de a stabili armonia între ele, de a opri ca una să fie exploatată prea mult prin alta, căci toate trăesc şi înfloresc una dela alta şi peirea uneia condiţionează peirea mai curând sau mai târzie a celeilalte.

2) Statul mai are şi un scop *moral.* Drept va rămâne totdeauna, că societatea există prin exploatarea unei clase prin alta — afară de clasa, după părerea noastră cea mai *importantă,* care exploatează de-a dreptul *natura,* care produce materiile brute. Deci pe lângă aceea, că statul va îngriji ca această clasă, aceşti hamali ai omenirii să stea cât se poate de bine, el va căuta a deprinde şi clasele superioare la o muncă folositoare, care să compenseze pe deplin sacrificiile celor inferioare. De aceea el va fi prin o aspră organizare contra semidoctismului, contra spoielei, contra tendinţei egoistice a acestor clase de a câştiga mult prin muncă puţină, de a nu se întreba în socoteala *cui* trăesc.

Deci societatea e câmpul schimbărilor vecinice, a luptelor pentru existenţă şi supremaţie, un bellum omnium contra omnes, statul este regulatorul acestei lupte, el opreşte ca aceste puteri egal de folositoare să se nimicească una pe alta. Societatea e *mişcarea,* statul *stabilitatea.*

De aceea, pentru ca lupta să poată fi purtată în margini, trebueşte o familie, ale cărei interese să fie acelea ale armoniei societăţii, care să fie bogată, când *toate* clasele sunt bogate, puternică când *toate* sunt puternice. Aceasta e dinastia — monarhul. Tot pentru că individualismul este principiul vital al naturii omeneşti, preferăm în privirea moştenirii legea salică şi nu maioratul.

Cu totul opus acestei serii de idei este *republicanismul*. Nu vorbim de republicanismul în sens diplomatic, ci în sens social. Republică este ori ce stat, în care o partidă, reprezentanta unei sau mai multor clase (însă nu a *tuturor*), poate să ajungă la stăpânire. Aceste republice le împart în *antice* şi *moderne*. Republicele antice se bazează pe supremaţia claselor în formă de caste, republica modernă se bazează pe supremaţia aceloraşi clase în formă movibilă. Deci Anglia, Franţa, Italia, Austria, România sunt astăzi republice în sens modern; Grecia, Roma, Egiptul, Polonia, Germania veche, Olanda veche republice în sens antic. Ele există sau prin exploatarea neomenoasă a unei clase prin alta, sau prin exploatarea sclavilor şi a ţăranilor robiţi (cele antice), sau prin exploatarea unei ţări prin altele, adese prin toate la un un loc. Anglia exploatează India, Franţa pe toţi iubitorii de lux din lume, Veneţia şi Olanda în evul mediu erau ca Franţa astăzi, Grecia şi Roma trăiau prin sclavi, Polonia, Ungaria, Germania şi Franţa veche prin exploatarea neomenoasă a ţăranilor, c'un cuvânt ori unde bună starea unuia se traduce în apăsarea directă sau indirectă a unui altuia. O excepţie par a forma Sviţera şi Statele Unite, dar *par* numai. Elveţia trăeşte prin export industrial şi prin toţi indivizii câţi aleargă ca să cheltuiască sudoarea fabricii şi a ţăranilor pe privirea dealurilor. Amer'ca, pentru că clasa *desmoşteniţilor* găseşte o avere neîmpărţită, pe care şi-o împarte, *preriile*. S'o vedem, când s'or împlea.

De aceea se vor vedea în toată omenirea două mari serii de idei, două tabere, aceea a individualismului, sistemul liberal, şi aceea a armoniei intereselor, a statului ca o unitate absolută, a monarchiei juridice [1]). Libertatea e libertatea de a exploata, egalitatea e egalitatea de a deveni tiran, ca şi vecinul meu, fraternitatea un moft ilustrat prin ghilotină.

Să cercetăm în zigzag şi repede ideea libertăţii. Cetăţenii germani şi poloni (o castă) cereau regelui libertate, adică libertatea de a-şi desbrăca ţăranii şi de a-i spânzura după plac. Olanda cerea pentru comerţul său *libertate*. Hugo Grotius scrie un compendiu: liberum mare. Englejii răspund: ne iertaţi — mare clausum. De la bilul maritim datează înflorirea Angliei. Cetăţenii francezi (caste) strigau

1) Monarhia aceasta nu este de confundat cu despotismul. Despotismul, adică substituirea voinţei individuale în locul armoniei intereselor, după noi se naşte sau prin uzurpaţiune sau acolo unde pe aceeaşi întindere de pământ, o rassă domneşte peste altele, mai ales însă o rassă fundamental deosebită de locuitorii autohtoni. Ex. Turcii şi Slavii, Hispanii şi Maurii ş. a. Dovedirea acestei teorii însă o păstrăm pentru o altă ocazie.

sub Richelieu *libertate*, adică o sumă de drepturi şi privilegii, toate pe spatele ţăranului.

Să venim la republicele române, care ca şi cele antice trăiau prin exploatarea sclavilor şi a ţăranilor, unde Domnul era cu mâinele legate şi cel întâiu între egali — primus inter pares —, unde o clasă stăpânea totul. Vodă adică statul, putea să zică da, Hâncu zicea ba şi pe-a lui Hâncu rămânea. Să vedem cum libertatea, când nu porneşte din armonia intereselor, ci din individualism, nimiceşte clasele sociale şi în urmă şi statul : cum prin înmulţirea neamului lui Hâncu, influenţa economică a Austriei devine destructivă şi cum sub ea abia Hâncul îşi deschide ochii, se sparie de câte vede şi nu ştie de unde vin relele, nu ştie că vin din *ba* al lui.

De aceea să privim împrejurimile, în care s'au desvoltat Românii, ca să pricepem şi mai bine organizarea lor putredă de stat. Noi am trăit sub influenţa dreptului public a unui popor republican, în sensul antic al cuvântului — respublica Poloniae. Cetăţenii acestui stat era egali; fiecare din ei era statul polon în persoană. Cel din urmă şleahţit, care striga în parlament : nie poswoliam Panie, nimicea hotărîrea corpului legiuitor. Nisipul pustiilor nu poate avea mai mare nestatornicie, decât soarta acestei nefericite şi totuşi nobile naţii. Puterea supremă a statului sau mai bine zis scaunul celui întâiu dintre egali, era mărul de ceartă între cei influenţi. Regalitatea electivă i-a omorît politiceşte ; aceasta şi excesul libertăţii individuale. Dar a fi cetăţean polon era un privilegiu. Cei mai mulţi locuitori — misera plebs contribuens nu însemna nimic. Poporul era sclavul unui milion de cetăţeni poloni.

Acest drept public polon avea mari farmece pentru clasele puternice din ţările învecinate. In Prusia boerii începuseră a vorbi leşeşte de dragul instituţiilor polone — dar marele Elector îi învaţă minte, lărgind dreptul breslelor şi regulând starea ţăranilor. In Suedia boerii vor tot aceste lucruri, încât casa nefericită a regilor, dotată c'o energie şi cu calităţi rare în istorie, nefiind în stare să înfrâneze aceste elemente de disoluţiune, le adună sub steag şi declară războiu la toată lumea; o campanie, care se sfârşeşte cu risipirea oştilor lui Carol al XII-lea până în ţările noastre, unde avem dela oamenii lui două ziduri : turnul Mitropoliei din Suceava şi turnul Colţea din Bucureşti. C'un cuvânt acele instituţii găsesc pretutindeni trecere, unde pot numai.

In aşa dese relaţii cu aceşti vecini, dreptul lor public nu putea să rămână fără înrâurire asupra noastră. Mai întâiu nefericita de Domnie electivă. Acest drept, atât de lăudat de către mai toţi publiciştii noştri, nu este nimic mai puţin decât vrednic de laudă. Domnia scurtă a lui Dragoş ne inspiră

mari îndoieli asupra sorţii acelui Voevod. După el urmează 6 Domni în răstimp de 50 de ani, pentru fiecare media de 8 ani — puţin pentru o ţară, care începe.

Cu secolul al XV-lea începe în sfârşit o domnie lungă şi liniştită — a lui Alexandru cel Bun. Aici se văd *rezultatele stabilităţii*. In 33 ani el organizează ţara bisericeşte şi politiceşte şi moare având o singură nenorocire: are doi fii în loc de unul. Vin războaele dintre fraţi, apoi dintre veri, pagini încurcate ale istoriei noastre, din care numai un lucru se vede clar, că unii ajungeau la tron cu ajutorul Ungurilor, ceilalţi cu al Polonilor. Ţara se deschide influenţelor străine. In aceste turburări trece vremea, până la suirea pe tron a lui Ştefan cel Mare, uzurpător şi el, dar mai norocit decât ceilalţi. Dela 1457—1504 se văd din nou *efectele stabilităţii*. A fost domnia cea mai glorioasă a Moldovei. El nimiceşte influenţele de din afară cu sabia şi cu isteţia. Şi cu toate aceste se ştie din relaţiile medicului veneţian, că cu toată gloria şi lunga sa domnie, Ştefan a trebuit să asigure prin *călău* urmarea fiului său pe tron. Cu venirea lui Ştefan cel tânăr pare a fi prins oarecare slabe rădăcini legitimismul luminatei roade de Muşatin. Insă acesta moare otrăvit de chiar Doamna sa, înţeleasă cu boerii. După el vine Petru (linie nelegitimă), acesta domneşte în două rânduri, şi are multe rivalităţi de învins. Fiul său Ilie se turceşte. Ştefan e ucis de boeri sub corturile dela Ţuţora şi din viţa Musăteştilor nu rămâne decât Domniţa Ruxanda. Urme de legitimism par a fi fost rămas şi atunci, căci cel care ia mâna Domniţei o ia împreună cu tronul — Alexandru Lăpuşneanu. Dela stingerea progeniturii bărbăteşti a neamului domnesc, dela stingerea matcei în roiul Moldovei, datează căderea Moldovei. Domnii pe care îi alege întâmplarea şi intriga, mor mai toţi de moarte nefirească, boerii sunt toţi aspiranţi la un tron, pe care nu mai şedea unsul lui Dumnezeu, şi astfel se urmează repede unul după altul când printr'o influenţă străină când prin alta. Ţara devine vatra deschisă a influenţelor streine. Despot Vodă ucis cu buzduganul, Lăpuşneanu otrăvit cu sila, Bogdan Vodă gonit la Moscova, Ioan Vodă ucis de Turci, Petru Schiopul ca vai de sufletul lui, Aron Vodă moare în temniţă, Răsvan în ţeapă; încercarea Movileştilor de a fonda o dinastie se sparge prin luptele între fiii lor ş. a. m. d., şi aproape toţi sfârşesc rău. Paralelogramul de puteri naţionale pierduse punctul comun de activitate, aceasta nu avea un sâmbure stabil, împrejurul căruia să se cristalizeze.

O soartă mai fericită, însă totuşi foarte asemănătoare cu aceea a Moldovei, are Ţara Românească, Acolo se statorniceşte dinastia Basarabilor şi ajunge repede la o culme, dela

care — prin o întâmplare analogă cu cea din Moldova — intră discordia în roiul de albine vorbitoare. Intr'adevăr, după Tugomir Basarab — a cărui începătură se perde în noaptea unei istorii, străfulgerate din când în când de numele Banilor basarabi — urmează Alexandru, care bate pe regele Carol Robert, apoi Vladislav care întinde repede marginile ţării. La 1360 el e Voevod al Ţării Româneşti, la 1365 Ban de Severin, la 1368 Duce de Făgăraş. Urmează Radu Negru care bate pe Ludovic cel Mare, regele Ungariei şi câştigă deplina autonomie a ţării sale. El lasă doi fii : Dan şi Mircea. Dan I-iu e renumit prin războaele sale, purtate precum se vede de frate-său Mircea. Mircea I-iu se sue pe tron la 1383 şi domneşte până la 1418 ,adică 35 de ani. *Iată şi aici efectele stabilităţii :* domnia cea mai glorioasă şi întinderea teritoriului cea mai mare. Mircea e Voevod al Ungro-Vlachiei, Ban de Severin, Duce de Făgăraş şi Amlaş, stăpânitor amânduror ţermilor Dunării până la Marea Neagră, Domn al cetăţii Durostor şi al ţărilor tartarice. Dela moartea sa începe discordia în casa Basarabilor. Fiul său legitim Mihail moare după 2 ani, urmat de Dan al II-lea fiul lui Dan I-iu. Dar Mircea mai avea un fiu nelegitim, Vlad poreclit Dracul. Acesta devine părintele liniei Drăculeştilor. De aici istoria Ţării Româneşti decurge asemănător cu cea a Moldovei prin luptele continue între Dănuleşti, descendenţi ilegitimi ai lui Dan I-iu şi Drăculeşti, descendenţi ilegitimi ai lui Mircea I-iu. După vremi pline de împărecheri, Basarabii sunt stinşi prin sabie, în urma intrigilor unei nouă linii, primite în sânul lor, şi anume Cantacuzin Basarab.

După Dim. Cantemir în Moldova şi puţin după căderea Basarabilor în Ţara-Românească vine Domnia Fanarioţilor. Influenţa acestor fiind obiectul unui studiu deosebit, .puţin vom spune despre ea. Formele bizantine vin în locul celor vechi, caracterele trufaşe ale aristocraţiei devin servile. Discordia din lăuntru, lipsa unor dinastii constante au transformat ţara aproape în paşalâc.

Sub Domnii fanarioţi, care erau trimişi pe un timp anumit şi care aveau numai titlul de Domn şi pomenirea în biserici, nici decum însă consistenţa monarhică, puterea centrală a statului e curat nominală. Chiar dacă unul dintre ei cerca a fi altceva decât ceea ce era în împrejurările date, viaţa şi averea îi erau în pericol. Dările grele, pentru care nu i se da naţiunii nici o compensare, erau dări pentru îmbogăţirea personală şi repede a acestor oameni, care trebueau să se folosească de scurta durată a Domniei lor ; armata nu mai exista de fel. Moldova perde două provincii. — Pierde vatra aşezării ei, stupul de unde au pornit roiurile care au împoporat ţara de jos, mormintele Domnilor, vechea sa capitală,

Mitropolia sa veche. Moldovenii au avut nenorocirea de a vedea înstrăinat pământul lor cel mai scump —, şi nu prin războiu — prin vânzare. Intr'adevăr se împărţise Polonia şi o ţară, care trăise în atâtea asemănări cu ea, trebuia să aibă şi soarta ei. Totuşi trebue să constatăm că nici un Moldovean n'a putut fi mituit de — influenţa morală a Austriei şi că Domnul a plătit cu capul protestarea sa.

Cu căderea Poloniei şi luarea Bucovinei se începe o nouă epocă a influenţei austriace: cea care atingea politica exterioasă a statelor româneşti se schimbase întru atat, întru cât aceste ţări nu mai însemnau nimica politiceşte, şi erau susţinute de Rusia şi Turcia. Ca să revenim la vorba pronunţată de mai multe ori în acest studiu: Statele de 'mprejurul nostru care aveau o monarhie stabilă, s'au cristalizat împre jurul acesteia şi au devenit uriaşe, — ţările române, în care acest punct central lipseşte, se închircesc, perd puterea lor fizică, armata, perd guvernul lor naţional. Cum se schimbase faţa lucrurilor împrejurul României! Polonia căzuse, în locul ei venise Rusia; Transilvania cu domnia electivă, căzuse în mâinile Austriei, Ungurii erau supuşi, Turcia începuse a slăbi, România care moştenise dela Poloni nestabilitatea, nu mai avea nimic de perdut decât doar ficţiunea unei expresii geografice, o schemă pentru însemnarea unei adunături de oameni, fără legi şi fără cultură. In Moldova în special boerimea nu mai semăna de fel cu Nistor şi Grigorie Ureki, cu Miron Costin, limba naţională e într'o vădită decadenţă, alăturată cu frumoasa şi spornica limbă a cronicarilor.

Ţara nu mai este decât o moşie mare, administrată în felul unei moşii, un complex de latifundii în care dreptul privat e drept public, moştenirea averii teritoriale moştenirea puterii în stat. Pentru că nu există moştenirea primogenitului şi fiindcă boierii simţeau, că în mărimea proprietăţii teritoriale consistă puterea lor, se introdusese un fel de silnică ereditate. O parte din copii se călugăreau cu de-a sila, unul sau doi moşteneau numele şi averea. Din Domnia unei singure clase rezultă: lipsa totală de drept pentru *clasa de mijloc.* Erau meserii, erau bresle cu stărostiile lor, dar aceste clase de oameni, adese ştiutori de carte, nu aveau drepturi.

Să facem oare cum o sumă a acestei stări de lucruri, şi să vedem cum se desvoltă din ea suma de astăzi. Ce era în ţară la 1820?

Boerii mari. —

Boerii mici slujbaşi.

Ţăranii iobagi, cari stau sub ocrotirea acestora, fiind oamenii lor.

Clerul laic şi monastic.

Aceştia nu stăteau sub autoritatea statului. Erau clase ale

evului mediu, administrate de ele însile. Boerul era aproape autocrat pe moşia sa. Numi în grave cazuri penale — şi nici atunci tocmai — intervenia justiţia statului.

Cine rămânea să fie administrat de stat? Două elemente neatârnate: 1) răzeşul, 2) negustorul şi breslele.

Deci vedem că existau două clase neatârnate, una *ţărănească, eşită din răsboinicii împroprietăriţi*, alta *burgheză*. Aceştia nu erau oamenii nimărui. Istoria celor din urmă 50 de ani pe care mulţi o numesc a regenerării naţionale, mai cu drept cuvânt s'ar putea numi istoria nimicirii răzeşilor şi breslaşilor. Nimicindu-se însă talpa ţării, era neapărat ca şi stâlpii să cadă. Au căzut şi boerii. O clasă este într'un popor un factor al armoniei societăţii, — de aceea rău este c'au căzut răzeşii, rău c'au căzut breslele, rău c'au căzut boerii. Căci se vor vedea urmările. Se va vedea cum influenţele străine găsesc în falangele naţionale goluri din ce în ce mai simţitoare, cum funcţiile vieţii economice degenerează, cum arterii străine intră în corpul nostru social, — cum dispar clasele pozitive ale Moldovei om cu om, clasă cu clasă, cum pământul românesc devine un teren de exploatare pentru industria străină şi proletariatul indigen.

Cu o minimă putere a statului poliţia, administraţia şi dreptatea trebuiau să fie într'o stare de plâns. Ispravnicul, care era totul într'un judeţ, avea de administrat pe negustorii şi breslaşii din ţară, cei străini aveau pretutindene consulatele lor — stărostiile lor — asupra cărora statul român n'avea nici o putere. Aceşti ispravnici neştiutori de carte, servind fără plată, erau sub domnii fanarioţi oameni fără nici o însemnătate, a căror apucături administrative aveau o singură ţintă: stoarcere de bani. Falanga, pedeapsă poliţienească, pentru greşeli mici, se putea răscumpăra cu câţiva galbeni dela aceşti ispravnici, — iar opoziţia contra acestor pedepse nedrepte şi barbare nu era nicăiri. Deci clasa de mijloc avea numai două căi de scăpare: sau să se facă supuşi austrieceşti, să-şi pue pe casă pajura cu două capete, sau să intre în clasa blagorodnicilor spre a deveni insăşi ciocan, sau în sfârşit să intre în slujba unui boer mare şi să sufere mai bine palmele cucoanelor decât falanga aplicată de cutare aprod. Mulţi din cei neînsemnaţi se fac sudiţi —, mulţi se fac de casa cutărui sau cutăruia, mulţi în sfârşit caută prin bani şi stăruinţe să ajungă la sfântul privilegiu. Se naşte o mişcare nesănătoasă în societate, nu bazată pe muncă, ci pe privilegiu. Pe când comerciantul din Lipsca căuta să-şi adaoge milioanele, ciobotarul din Germania să-şi înmulţească muşteriii, negustorul şi ciubotarul românesc caută să devie boer. — Dacă cu această boerie ar fi fost combinată arta răsboiului ca în evul mediu, de sigur că cavalerii cotului

şi ai calupului ş'ar fi exercitat mai departe pacinica şi mult folositoarea lor meserie —, dar nefiind asemena datorii ci numai drepturi comode, boeria mică sau mare trebuia să fie un obiect de invidiat, pe lângă acestea cavalerismul devenise ieften în Moldova. In genere toată societatea secolului al XVI-lea şi al XVII-lea se poate caracteriza scurt: *Datoria se preface în drept.* Noi la începutul veacului acestuia am fost încă în veacul al XVII-lea. Datoria de a fi slujbaş al ţării — o datorie foarte grea şi periculoasă sub domniile vechi, devine un *drept* de a sluji ţara, dacă vrea ea sau dacă nu vrea. Şi aceşti îndreptăţiţi de a o sluji se înmulţesc din zi în zi, căci toate isvoarele de puteri ale societăţii curg spre un singur punct, spre acest privilegiu, părăsind vechea şi neatârnata lor albie. Negustorul vrea să fie boer, ţăranul fecior boeresc, boerul mic — boer mare, boerul mare — Domn. Şi boierii mici cum se formează? Prin meritele personale, ce le au pentru stăpânii lor, nu prin slujbe făcute ţării. Camardinerii, comişii dela grajduri, vechilii de moşii, vătajii, se boeresc toţi şi au o progenitură foarte bogată. Această progenitură umple cancelariile şi aleargă la fiecare suplicant ca să-i toarne cenuşe sau nisip pe hârtie. Mulţi de acei, care au început astfel cariera, încarcă astăzi casa pensiunilor, care într'un rând îşi suspendase plăţile. Dar prin această grămădire la porţile privilegiilor şi ale slujbelor, — rămân goluri economice, pe care le umple un element străin — *Evreii.* Unde bacalul boerit şi-a închis dugheana, ş'a deschis-o Evreul, unde fiul blănarului s'a făcut cinovnic, blănarul evreu şi-a deschis dugheană, unde ciubotarul român s'a făcut custode al urbei — adică paznic de noapte, — acolo Evreul ş'a deschis ciubotărie.

Pe când în statele vecine domnea un binefăcător absolutism, care deprindea popoarele la o muncă regulată, la noi Vodă era cu mânile legate, temându-se vecinic de plângeri la Poartă şi de răsturnare. Să vorbim drept — se poate pretinde dela un om să fie mai mult decât om? Când Domnul nu e pus afară de orice controversă, ce devine el de cât o simplă persoană, care îşi caută de interesele sale. Intr'o ţară unde fiecine zice: „chacun pour soi" şi „après moi le déluge" — ce să zică Domnul decât tot atâta... Şi pe când puterea statului român scădea —, se urca ce? — *puterea consulatelor.* Casa unui consul devenise o adevărată cetate.

De aici înainte într'o societate a nestabilităţii, se va vedea cum orice lege organică a ţării introduce elemente de nestabilitate. Regulamentul organic mult lăudat şi cu drept cuvânt pentru unele părţi ale sale —, cuprinde o mică dispoziţie, nebăgată în seamă şi totuşi destructivă: Boerul are voea de-a alunga ori când de pe moşiile sale şi din vatra strămo-

şească pe ţăranul iobag. Invaziile ruseşti aduc jocul de cărţi. Intr'o societate în care munca ar fi fost lucru principal, jocul de cărţi n'ar fi fost nimic — într'o societate de privilegiaţi, fără nicio treabă, care căuta să-şi omoare vremea —, jocul de cărţi a trebuit să fie destructiv — un element de nestabilitate în averea oamenilor.

După ocupaţia rusească vine un domn foarte inteligent, cu un rar simţ istoric, dar care pus în această societate nestabilă ca nisipul pustiilor, caută să-şi asigure poziţia personală. In locul boerilor mari, care-i cereau scaunul, el deschide o poartă mare boierilor mici, foştilor comişi, foştilor vătaji de moşie sau fiilor lor. Grămădirea la porţile privilegiului devine din ce în ce mai mare, aspiranţii la posturi se înmulţesc într'una — oamenii, cari nu ştiau decât arta scrierii şi a cetirii, pe cari în ţările civilizate le ştie fiecine, aceşti oameni se înmulţesc pe zi ce merge, cancelariile gem de practicanţi fără plată, — şi în schimbul vechii clase boereşti avem o nouă clasă care n'o compensează de fel pe cea veche — clasa *scribilor*.

Această clasă se îmflă rânduri, rânduri, recrutându-şi membrii din fiii clerului laic — din slugile foştilor boeri şi fiii acestor slugi, din negustorii retraşi şi din fiii acestor negustori —, mişcarea merge crescând —, clasa de mijloc a perit, ea s'a schimbat într'o clasă de proletari ai condeiului, fără nici o însemnătate pozitivă în stat, fără nici o însemnătate pentru naţie, o clasă de turburători de meserie.

Tot în această vreme se exterminează prin procese nedrepte clasa răzeşească, tot în această vreme răzeşiile vechi devin moşii de privilegiaţi mici, şi pe când un boer, care avea 10.000 de fălci, apăsa foarte uşor asupra supuşilor săi, unul care are 300 apasă foarte greu asupra satului. Desfacerea parţială a latifundiilor înmulţeşte numărul clasei feodale, apăsarea devine atomistică, ţăranul începe a sărăci şi a da înapoi. Aceasta merge crescând şi disoluţiunea claselor pozitive creşte, creşte — creşte şi azi.

E greu de a expune o idee fundamentală cu ramificaţiile ei aşa, încât să dee un tablou unitar. Ideea există toată implicită în cap, dar spre a o expune ne servim de cuvinte, de şiruri ce au un început — au un sfârşit. De aceea voi ilustra prin fapte aceste teorii.

Un boer, poseda — e indiferent unde, destul că era boer românesc — 250.000 de fălci într'un hotar. Era un om de un caracter rău — sgârcit, răpitor, ambiţios fără margini. Dar era *un* om. Ce simţeau ţăranii cum este boerul ? Ţăranii săi erau bogaţi, căci apăsarea unuia numai, împărţită asupra unei masse atât de mari de pământ şi de oameni, era aproape nesimţită. El a murit, pământurile s'au dus în bucăţi

prin procese şi moşteniri. Nici unul din urmaşi n'a fi avut caracterrul aprig al boerului nostru şi cu toate astea supuşii lui au dus-o mai rău sub moştenitori decât sub el. In locul unui subiect, erau acum mai multe subiecte, cu aceleaşi trebuinţe, cu aceleaşi cheltueli şi cu mai mică avere.

Un mic bulgăr de omăt căzând din vârful unui munte se face din ce în ce mai mare, rupe cu el copacii codrilor, strică ogoarele, astupă un sat. Un mic simbure greşit în organizaţia societăţii, în viaţa economică creşte şi îngroapă o naţiune. Ne mirăm cu toţii de mulţimea judanilor —, cauza e mulţimea rachiului, mulţimea velniţelor, dar oare această mulţime de unde vine? Sub domnia turcească a existat micul simbure, o dispoziţie de export. Exportul grânelor era oprit. Prin urmare grânele neconsumate trebuiau prefăcute în obiect exportabil — în vite. S'au combinat lucrurile. Velniţa consuma prisosul şi da hrană vitelor. Velniţa producea rachiu, rachiul trebuia consumat şi era mult. S'au făcut multe crâşme. Pentru aceasta trebuiau crâşmari. S'au adus *mulţi Evrei* şi proprietarul impunea fiecărui din supuşii săi de a lua atât rachiu pe an. Unele plăţi pentru muncă se făceau în rachiu. S'a întrodus exportul într'adevăr, însă velniţele au rămas; în locul grânelor s'au luat cartofii, căci rachiul devenise o trebuinţă şi această trebuinţă cerea împlinire. Care au fost rezultatele ei? O populaţie nesănătoasă, fără energie de caracter, fără energie economică, care îşi vindea munca pe băutură, o populaţie în care mortalitatea creşte în mod înspăimântător, iar sudoarea mânilor ei se capitalizează în mâinile unui element fără patrie, fără limbă, fără naţionaţitate... Nu e de mirat, că influenţa austriacă e mare.

Să comparăm acuma suma puterilor sociale de astăzi cu suma puterilor sociale de sub patriarhalul prisacariu Ion Sandu Sturza Voevod.

Boerii mari, proprietari de latifundii, care-şi cruţau populaţia în mod instinctiv.

Boerii mici slujbaşi.

Breslele târgoveţilor cu stărostiile lor.

Răzeşii, ţărani liberi.

Iobagii, ţărani supuşi, c'un drept asupra unei părţi de pământ.

Să ne închipuim că prisacariul ar fi fost din dinastia Muşăteştilor, necontestat de nimeni. La influenţele secolului al XIX-lea, el n'ar fi rezistat. Un drept civil venit mai târziu ar fi dat o viaţă în stat clasei de mijloc, acelaş drept asigura proprietatea răzeşilor. Mitropolitul ar fi asigurat o desvoltare clerului laic, având şi cele trebuincioase pentru aceasta. Dreptul civil şi-ar fi creat o clasă de amploiaţi, dar aceşti amploiaţi ar fi fost stabili, căci numai unde Vodă se perân-

deză, se mânâncă şi pita lui Vodă pe rând. Negustorul ar fi rămas negustor, meseriaşul meseriaş, nu s'ar fi născut goluri economice atât de simţite. In sfârşit în anul Domnului 1860 ar fi venit Ion Sandul al III-lea posito. — Sub ce împrejurări! Firmele de pe uliţa mare ar fi româneşti. Se deschid camerele, — se votează legea împroprietăririi. Atunci s'ar fi făcut într'adevăr vuet mult, dar se spărgea de stânca maiestăţii. S'ar fi plătit pământul în 90 de ani şi nu în 15 —, dar nu rămâneau atâtea neplătite ca astăzi. Din şcoalele poporale ar fi eşit oameni ştiutori de carte cari rămâneau ce erau şi nu se făceau subperceptori de perceptori căci intrarea între administratori ar fi fost grea într'un corp stabil, care nu se răstoarnă la fiecare schimbare de minister. In sfârşit Ioan Sandul al IV-lea moştenea un stat românesc cu care te-ai fi putut făli. Atunci războiul din 54 ne aducea Basarabia, cel din 59 Bucovina, cel din 66 Transilvania.

Iar acum cum s'au desvoltat lucrurile? De toate dezastrele vecinilor noştri noi nu ne-am folosit decât spre a ne răsturna Domnii. Vodă, adică statul era cu mânile legate. Vodă zicea da şi Hâncu ba, şi neamul lui Hâncu creştea din ce în ce. Cu cât deveneau mai mulţi aspiranţii la privilegii şi posturi, cu atât cereau lărgirea privilegiilor, lărgirea libertăţii pe conta puterii statului, până ce am ajuns la constituţie, care dă într'adevăr tuturor acestor aspiranţi şi numai acestora, precum voi arăta, o egalitate de drepturi fără datorii şi proletarii de scribi au pus mâna pe ţările româneşti.

Fiecare constituţie, ca legea fundamentală a unui stat, are drept corelat o clasă mai cu seamă, pe care se întemeiază. Corelatul constituţiilor statelor apusene este o clasă de mijloc, bogată, cultă, o clasă de patriciani, de fabricanţi industriaşi — care văd în constituţie mijlocul de a-şi reprezenta interesele în mod adecvat cu însemnătatea lor, — la noi legea fundamentală nu însemnează decât egalitatea pentru toţi scribii de a ajunge la funcţiile cele mai nalte ale statului. De aceea partidele noastre nu le numesc conservatoare sau liberale; ci oameni cu slujbă: *guvernamentali,* oameni fără slujbă: *opoziţie.* De acolo vecinica plângere, că partidele la noi nu sunt partide de principii ci de interese personale; şi principiile sunt interese — dar interesele unei clase pozitive, clasa pozitivă a proprietăţii teritoriale *tory* conservativ, clasa negustorilor şa industriaşilor *vygs* — clasa lucrătorilor, *socialiştii.* Unde sunt la noi aceste clase pozitive? Aristocraţia istorică — şi ea trebue să fie totdeauna istorică pentru a fi importantă — a dispărut aproape, clasă de mijloc pozitivă nu există, golurile sunt împlinite de străini, clasa ţăranilor e prea necultă şi deşi singura clasă pozitivă, nimeni n'o pricepe, nimeni n'o reprezentează, nimănui nu-i pasă de ea.

Ne mai rămâne o singură clasă pozitivă, pe al cărei spate trăim cu toţii — ţăranul român. Să vedem acum, cum ne silim din răsputeri de a o nimici, şi pe aceasta, cum am nimicit pe celelalte, şi împreună cu ea statul şi naţiunea.

Să nu uităm un lucru — toată activitatea unei societăţi omeneşti e mai mult ori mai puţin o activitate de lux —, numai una nu: producerea brută care reprezentează trebuinţele fundamentale ale omului. Omul, în starea sa firească, are trebuinţe de puţine lucruri: mâncarea, locuinţa, îmbrăcămintea. Aceste pentru existenţa personală. De aceea o naţie trebue să îngrijească de clasele, care produc obiectele ce corespund acestor trebuinţe. Romanul care mânca limbi de privighitoare, se putea hrăni şi cu pâine, dar fără aceasta nu putea; el purta purpură, dar îi trebuia postav; locuia în palat, dar îi trebuia casă. Ori cât de modificate prin lux ar fi aceste trebuinţe, ele sunt în fond aceleaşi.

Producătorul materiei brute pentru aceste trebuinţe, este ţăranul. De acolo proverbul francez: Pauvre paysan, pauvre pays — pauvre pays, pauvre *roy*. Aceasta este într'o ţară clasa cea mai pozitivă din toate, cea mai conservatoare în limbă, port, obiceiuri, purtătorul istoriei unui popor, naţia în înţelesul cel mai adevărat al cuvântului.

Cum am tratat noi pe aceşti ţărani? Am clădit un aparat greoiu şi netrebnic pe spatele sale, aparat reprezentativ cum îl numim, şi care nu-i decât pretextul de a crea din ce în ce mai multe posturi, plătite tot din punga lui direct sau indirect. Intr'o ţară, care n'are export industrial, ţăranul munceşte pentru toţi: sigur şi necontestabil. Dantela de Bruxelles, galonul de pe chipiul generalului, condeiul de fier cu care scriem, chibritul cu care ne aprindem ţigara, toate ne vin în schimbul grâului nostru şi acest grâu îl produce numai ţăranul; grâul e productul muncei *sale*.

Cu cât mai mulţi indivizi se sustrag dela producerea brută, cu atât mai mulţi trăiesc pe sama aceleaşi sume de oameni. Ce este consecvenţa? Este că acel om sau nu va mai fi în stare să ne susţie, sau va trebui ca cu acelaşi timp şi cu aceleaşi puteri să producă mai mult. Va trebui sau să piară, sau să se cultiveze şi să lucreze cu maşina. Care-i cazul nostru? El nu s'a cultivat. Ţăranul nostru e acelaşi ca şi înainte de cincizeci de ani, dar sarcina ce o poartă, e înzecită. El poartă în spatele lui: câteva mii de proprietari (la începutul secolului câteva zeci), mii de amploiaţi (în începutul secolului câteva zeci), sute de mii de Evrei (în începutul secolului câteva mii), zeci de mii de alţi supuşi străini (în începutul secolului câteva sute).

Pe atunci ţăranul nostru creştea mai cu seamă vite, era păstor. Această muncă uşoară se potrivea cu regimul aspru, cu posturile sale lungi, cu traiul său simplu. Azi munceşte

toată vara ca să-şi plătească dările, trăieşte mult mai rău decât atunci şi se stânge. Mor o sută şi se nasc în locul lor 60. Şi aceasta nu e o veste de sensaţie — ci adevărul.

Faţă c'o asemenea stare de lucruri, faţă cu o ţară, care se despopulează, se înţelege că influenţa austriacă economică va trebui să propăşească răpede şi să umple golurile noastre cu prisosul populaţiei sale. Meserie şi negoţ, parte din arendaşi, parte din proprietari, proprietatea fonciară orăşenească e străină. In oraşul Iaşi abia a treia parte a populaţiei sunt supuşi româneşti. Şi asta merge crescând.

Vecinătatea Austriei e omorîtoare pentru noi, dacă nu ne vom trezi de cu vreme şi nu vom arunca la naiba toţi perceptorii, subperceptorii, sub-sub-perceptorii, dacă nu vom descărca pe ţăran şi nu-i vom asigura o desvoltare liniştită, dacă nu ne vom hotărî, să nu purtăm niciun product străin pe noi, precum au făcut Ungurii în vremea absolutismului.

Răul deci e înlăuntru. Nestabilitatea este cauza căderii proprietăţii mari teritoriale, căderea acesteia e strâns combinată cu căderea breslelor, şi aceste clase au format în disoluţiune o clasă de proletari, care trebueşte deprinsă la muncă.

Nu dreptul public, ci păstrarea naţionalităţii noastre e lucrul de căpetenie pentru noi şi ar fi mai bine ca să nu alegem deputaţi decât să piară naţia românească. Dacă n'am avea vecinic influenţe străine precum le avem, dacă am fi în Spania, atunci ne-am sparge capetele unul altuia până s'ar aşeza lucrurile. Dar acest lux de revoluţiuni sociale nu ni este permis nouă, a căror stat e vecinic o cestiune. De aceea ne trebuesc trei lucruri :

Stabilitatea, adică guvern monarhic, ereditar, mai mult ori mai puţin absolut ;

Muncă, adică excluderea proletarilor condeiului dela viaţa publică a statului şi prin asta silirea lor la o muncă productivă.

Economia, adică dreapta cumpănire între foloasele aduse de cutare cheltuială şi sacrificiile făcute pentru ea ; aceasta atât în economia generală a statului cât şi în cea individuală.

Altfel am avea a alege între domnia austriacă şi cea rusească. Sub cea dintâi Evreii ar intra în sate în număr mai mare decât astăzi, ţăranii ar deveni servii lor, moşiile ar fi cumpărate de societăţi de capitalişti, colonizate cu Nemţi, iar Naţia redusă la proletariat. — In cazul al doilea un ucaz ar şterge limba din biserică şi stat, ţăranul ar trăi mai bine, însă cu condiţia ca să se rusifice ; care din noi cum ar scrie, acolo i-ar îngheţa mucu' condeiului ; iară cei mai curajoşi ar mări pohodul na Sibir, fără judecată, prin ordin administrativ — administiwnyn poriadkom.

BUNA GOSPODĂRIE BĂTRÂNEASCĂ

Bătrânii noştri erau practici şi pricepeau administraţie, finanţe şi economie politică, aşa precum un gospodar bun pricepe administrarea moşiei sale. Iar franţuzii noştri, cari dela 1848 încoace au luat avânt, sunt peste tot târzii la minte, cu toată învăţătura teoretică şi fineţa advocăţească, pe care şi-a câştigat-o frizându-se doi, trei ani prin Paris. Ca dovadă despre modul cum trebue să fi administrat bătrânii, publicăm mai la vale o dare de seamă statistică asupra mişcării populaţiei şi a stării producerii agricole în anii 1837, 38 şi 39 în Ţara Românească. Inmultirea regulată a claselor muncitoare, buna stare a casei statului şi a celor comunale, statul culturii vitelor şi pământului sunt atâtea dovezi că pentru a conduce economia generală a unui popor mai trebue încă ceva, deosebit de cărţi franţuzeşti şi dicţionare enciclopedice, adică judecată sănătoasă, cunoaşterea dreptei proporţii între mijloacele întrebuinţate şi scopul urmărit. Oricari ar fi scopurile urmărite de clasa cultă a unui popor, ele sunt răle şi de nimic, dacă nu echivalează sacrificiile aduse pentru realizarea lor, şi constatăm că mulţimea semidocţilor şi cârciocarilor, pe cari i-a produs sacrificiile stoarse populaţiilor rurale, nenumărata plebe a scribilor netrebnici nu compensează de fel sărăcirea şi mortalitatea poporului nostru. Dar la ce să mai vorbim noi, când cifrele vorbesc clar, când ele ne arată deosebirea între noi, cum suntem (mai fără deosebire) şi cum erau ei. [1])

REVISTA STATISTICĂ

Supt titlul de „Cercetări demografice asupra populaţiei României şi în special a districtului şi oraşului Iaşi", d-nul Dr. med. V. I. Agapi, servindu-se de datele, altfel pline de neajunsuri ale statisticei noastre, ne face o înspăimântătoare dare de samă despre starea sanitară a poporului românesc. D-sa supune acele date unei critici îndestul de precaute, încât pre-

---

1) Urmează un lung tablou de date statistice pe judeţe, reprodus din *Curierul românesc* pe 1840 al lui Eliade.

tutindene concluziile, în loc de a fi exagerate, sunt poate încă supt icoana realităţii.

Ajuns la capăt, autorul justifică neajunsurile de care a trebuit să sufere opul său şi care sunt imanente izvoarelor statistice, de care s'a servit. Cu toate acestea lucrarea sa este însemnată din toate punctele de vedere şi ar fi de recomandat ca un fel de „memento mori" tuturor acelora cari cred că prin teorii frumoase, cuvinte sunătoare şi legi traduse din franţuzeşte se poate îndrepta starea unei ţări. De aceea credem a ne împlini o datorie, constatând că administraţia regulamentului organic a fost părinţască alături cu administraţia inaugurată prin curentul de idei dela 1848. Non datur saltus in natura.

Cine-şi închipueşte a putea progresa prin salturi, nu face alta decât a da înapoi. Loviturile date bisericii au desfiinţat poliţia morală, pe care o exercita aceasta în alte vremi ; trebuinţele exagerate ale franţuzitei plebe de sus au drept corelat munca înzecită a poporului rural, fără ca măcar să se fi îndoit puterile sale fizice şi intelectuale ; dările mari aşezate pentru plata unor drumuri de fier, pe care n'avem ce căra şi pentru susţinerea unui ignorant proletariat al condeiului, angajază munca ţăranului pe ani întregi. Astfel organizaţia socială a României are două părţi caracteristice, una reprezentată prin o droae de fraze goale în zecile de foi şi foiţe ale ţării, alta în sărăcirea şi mortalitatea reală a populaţiei. Generaţia viitoare, care după umbrele ce le aruncă va fi şi mai sacă şi mai înfumurată decât cea de astăzi, ne arată de pe acuma cauza României ca o cauză pierdută. Când vom ajunge la realizarea corectă a formulelor metafizice din J. J. Rousseau, atuncea ne vom trezi că nu mai există popor românesc şi acele formule nu vor fi, credem, suficiente pentru a hrăni iluzia greco-bulgarilor din Bucureşti că trăiesc într'un mic Paris. Fiecare cap, „qui a fait ses études en France" dormind pe biliardurile din cafenele, ne costă sute de ţărani morţi prin supra-exploatarea puterilor lor fizice, prin absoluta lipsă de bucurie şi de dulceaţă a traiului. Ca medic, autorul nu vorbeşte decât de cauzele fiziologice ale acestei peiri continue a poporului românesc. Dar aceste cauze nu sunt totdeauna decât efectele altor cauze şi mai generale, efectele presiunii sociale asupra claselor de jos, a lipsei de cruţare, a barbariei cu care plebs scribax tratează la noi poporul. Ea a subminat ori-ce autoritate dumnezeească şi omenească, a sleit în douăzeci de ani toate izvoarele de puteri ale ţării, a deschis porţile tuturor vagabonzilor din câteşi patru unghiurile lumii, pentru ca să aibă în aceştia avizi aliaţi pentru exploatarea ţăranului.

Apoi prin sute de mii de coli de hârtie tipărite au corupt definitiv bunul simţ atât de caracteristic al Românului, făcând din oameni cuminţi şi aşezaţi, oameni cari nu mai pot înţelege nimic din câte-i încunjură, nici legi, nici limbă, nici obiceiuri. Expresia cristalizată a acelor epidemii spirituale şi fizice sunt temniţa şi spitalul. In caracterele degenerate ale celei dintâi vezi lipsa de religie, lipsa de conştiinţă de drept, născute prin subminarea bisericii ; în organismele decrepite, ce ni se prezintă 'n spital, ni se arată jărtfele presiunii economice.

GRIGORIE GHICA VOEVOD

I.

Periodul al doilea al istoriei moderne, dela încheierea războiului de treizeci de ani până la revoluţia franceză, se caracterizează prin întemeierea puterii statului în persoana monarhilor. Ori unde un monarh zicea „L'état c'est moi", el avea concursul populaţiunilor, sătule de rapacitatea multiplă a sutelor de mii de mici tirani feudali, din care fiecare era pe pământul său stăpânitor absolut. Aceşti reprezentanţi ai libertăţii absolute, ai liberului veto au ruinat statele, unde ei conduceau afacerile, pe când ideea monarhică, deprinzând comodele caste ale evului mediu la muncă, a consolidat statele unde ea a domnit şi le-a dat puterea uriaşă pe care o au astăzi în Europa. In acest period, pe care cu drept cuvânt îl numim al ideii monarhice, vedem în Franţa pe Ludovic al XIV-lea, în Prusia pe Frideric al II-lea, în Rusia pe Petru cel Mare şi pe Caterina a II-a, în Austria pe Maria Terezia şi pe Iosif al II-lea. Şi tocmai aceste state le vedem şi astăzi cele mai puternice în Europa. In ele s'a întemeiat stabilitatea administrativă şi judecătorească, în ele am văzut înflorind mai cu seamă artele frumoase şi ştiinţele, în ele progresul a fost gradat, fără sărituri, însă sigur şi temeinic.

In această vreme a ideii monarhice cad cele două domnii a lui Grigorie Ghica Voevod ; iar cronicele noastre în limba lor frumoasă ne arată pe acest Domn întrunind în sine calităţile mari ale monarhilor.

„Mult se silea cu dreptatea ţării — zic ele; — *dăjdiile cum le-au găsit nu le-au mai urcat, ci încă le-au uşurat şi prea bine se îndreptase ţara, ştiind fieşcare darea lui pe an. Greci*

nu adusese mulţi, numai câţi erau de trebuinţă curţii sale, şi numai de aceia cari voiau să slujească cu leafa lor ; *iar cari nu-i plăcea astfel se ducea la ţara lui. Intr'adevăr au fost om foarte înţelept şi învăţat şi iubind ca şi alţii să se îndestuleze cu învăţătura, au făcut minunate şcoale, aducând dascăli învăţaţi, făcând orânduieli acestora şi ucenicilor, ca să-şi ştie fieşcare leafa şi rânduiala lor.*"

„...Au dat ispravnicilor mare poroncă, ca să fie cu dreptate săracilor, neîngăduind pe nime ca să-i calce şi să-i năpăstuiască, căci de va auzi cât de puţin, că au păzit hatâru cuiva, şi va veni vreun sărac să jăluiască, atuncea cu mare pedeapsă îi va pedepsi, făcând mari dreptăţi tuturor ; arătând tuturor boierilor, ca să se păzească fieşte-care de a lua mită de pe la săraci cât de puţin ; şi de va veni la urechiele Măriei Sale, să fie în ştiinţa tuturor, că se va pedepsi cu mare pedeapsă, necăutându-i nici pic de hatâr, de va fi boier mare ori şi rudă ; de vreme ce Dumnezeu l-au trimis într'acest pământ, ca să păzească pre săraci şi să-i fie milă de dânşii". Satelor de pe ţinuturi, încă le-au pus bani după putinţa lor, dându-le ţidule de câţi bani să deie pe an, şi de câte ori într'un an, şi pentru ce *să deie acei bani, atâţia pentru haraci, atâţia pentru sârhaturi şi atâţia pentru zaherele şi altele, dându-le poroncă ca să-şi strângă fiştecare sat, câţi oameni vor putea, şi între ei să se uşureze, şi Ispravnicii să nu aibă voie nici a-i scădea, nici a-i adăogi, nici să vândă nimănui un cap de ată. Şi aşa ieşeau o mulţime de bani, şi ţara foarte se tocmia, şi se împlea de locuitori, şi le era foarte de uşurare, cât nu le fusese de multă vreme* nici la un Domn de cei ce au fost mai 'nainte, *cari se mirau singuri pământenii la aceasta. Au scos şi o vamă acest Domn, de lua de tot carul ce venia în Iaşi câte o para de bou, şi câţi boi avea carul atâtea parale da, şi orânduise oameni de treabă de strângeau aceşti bani, şi cu banii aceştii plătia podelele şi făcea poduri pe toate uliţele.*

Văzând Domnul aice în Iaşi o mândrie la pământeni, purtând fişte-care cumaşuri scumpe şi blane, care nu era fişte-care harnic de agonisire după straele ce purta, şi sta Domnul de gândea ce agonisită poate ca să le deie, ca să cuprindă cheltuiala lor, şi nu putea găsi cu gândul Măriei Sale, ci cunoştea că se sting cu straele lor şi a femeilor şi sta de se mira ce va face. Socotea ca să dee poroncă să nu poarte fişte-care straie; iară apoi se lăsa, căci mulţi puteau ca să nu ţie acea poroncă în samă, şi apoi trebuia să-i pedepsească şi să se arate Domnul rău către norod. Dară socoti Domnul mai pe urmă şi şi-au făcut singur Măria Sa un rând de straie de postav, libadea şi giubea, şi într'o zi fără de veste au ieşit îmbrăcat cu ele la Divan ; care într'aceiaşi zi, văzând oamenii Măriei-Sale, s'au ruşinat cu toţi ; căci luase şi ei oarecare

învățătură dela pământeni, și așa peste două-trei zile au început și ei fiște-care a pune libadele de postav și giubele. Aceste văzând boierii pământeni, au început și ei a-și face; și așa în scurtă vreme s'au rădicat acea cheltuială nebunească a straielor, nezicând Domnul nimănui nimică; încă mulțămia Domnului că au făcut una ca aceasta, căci mulți rămăsese săraci, ales din cei ce erau însurați.

Intreg era acest Domn la toate, plin la minte, învățat, știa toate trebile cum le va purta, cui făcea leafă nu le făcea mari, dară în toate lunele le plătea; nu putea să zică cineva, căci nu și-a luat-o. Nu era om împrăștietor; toate sămile le căuta înaintea Măriei-Sale; și cuvântul ce grăia era grăit și era lăudat de către toți. Era plăcut prostimei, iară boierilor nu atât, căci nu putea să mănânce pe cei mici și săraci, că nu-i suferea Domnul nici de cum.

Acest Domn au cumpărat și un loc mare lângă Mitropolie și au pus de l-au îngrădit și au făcut case mari și frumoase, orânduindu-le trei școale pentru învățătura copiilor, orânduind și trei dascăli cu bună leafă, de învăța Elinește și Kinogrecească și Moldovinească, rămâindu-i mare pomenire. Au mai făcut și alte pomeni multe. Văzând că s'au înmulțit norodul în Iași, și apa le este puțină și peste mână, au socotit să aducă, să aibă săracii îndestul. Și așa au adus din treipatru locuri, cu mare cheltuială, făcând două cișmele minunate și frumoase pline de apă, la Poarta Sfântului Spiridon și altă cișmea la Poarta Goliei, și aceia și mai frumoasă și cu mare haznea, adăpa tot norodul, și auzea în tot ceasul rugând pre Dumnezeu ca să ierte sufletele și păcatele părinților Măriei-Sale, care nu puțină pomenire și odor au lăsat acestui pământ, de se va pomeni în tot veacul acestei țări. Și iarăși nu se odihni Domnul nici cu aceasta; ce căuta în tot chipul, ca să poată găsi o mijlocire, ca să facă un lucru, care să nu fi mai fost altă dată în țara aceasta; și așa au socotit că se va putea ca să facă postav aice în țară; și îndată au scris pintr'alte țări, pe la prieteni, în Țara Leșească și în Țara Nemțească, de i-au trămis vr'o doi meșteri, ca să vază locul și apele, și să vorbească cu ei, ca de se va putea să facă postăvărie. Și așa trămițându-i au vorovit cu ei, dându-le și oameni de i-au purtat preste tot locul de au văzut locurile și apele; și din toate locurile le-au plăcut la Chipărești, unde intră Bahluiul în Jijiea iezită, căci erau și morile unei mănăstiri a Hrișcăi, care măcina făină. Mai adusu-le-au și lână de tot felul de oi mari și de cârlani de le-au arătat, zicând că se poate. Și așa puind Domnul de au luat înscris toate câte trebuia fiște-care lucru, madem cu prețul ei, au priimit Domnul ca să chieltuiască o sumă de bani să facă acele toate câte trebuesc ,grăind și cu meșterii ce să le deie pentru osteneală

şi munca lor, făcându-i de au scris şi au venit şi alţii, aducându-le toate meşteşugurile. Atunci au pus Domnul de au cumpărat acele mori dela Chipăreşti, şi au orânduit boieri credincioşi a Măriei Sale, dându-le şi câţi bani le-au trebuit ca să cheltuiască dimpreună cu meşterii, să facă toate cele trebuincioase după cum vor arăta meşterii că le trebue. Şi isprăvindu-le aceste toate, şi strângând şi lâna, s'au apucat de lucrul postavului, şi au început a face fel de fel de postav şi au făcut şi o bală de postav prea frumoasă, de au trămis-o la Impărăţie, la Sultanul Mustafa peşkeş, ca să vadă ce odor s'au făcut acestui pământ. Ci şi acest lucru au rămas o pomenire pământenilor, căci nu mai fusese altă dată în ţară, şi se bucurau cu toţii văzând nişte lucruri că se fac în pământul lor, că erau pentru folosul lor. [1])

Astfel era Grigorie Chica V. Vd. Vrednic reprezentant al principiului monarhic şi fiu al unui secol bogat în caractere mari, el pricepuse că puterea Domnului nu poate sta în dreptul său de a dicta legi şi de a stoarce dări, ci că acea putere se razimă pe buna stare a populaţiilor. Pentru întâia dată i se spune birnicului *pentru ce* plăteşte dare [2])., întâia dată slujbaşii ţarii sunt priviţi ca atari (iar nu ca privilegiaţi) şi trebuia să muncească pentru leafă, să nu iee mită, să nu facă hatâr, prin urmare aicia vedem apărând *serviciul* Statului, în locul vechiului serviciu al evului-mediu, care avea un caracter cu totul personal. El urăşte luxul şi dă ruşinătoare pildă la boieri şi pământeni prin modestia îmbrăcăminţii ; el înfiinţează o fabrică de postav, el deschide şcoli, el pavează Iaşul şi aduce apă în oraş şi toate acestea în scurta Domnie întâie de 2 ani şi 6 luni.

Dar nu era de ajuns caracterul său individual pentru a aduce liniştea şi desvoltarea în ţară. Pentru aceasta s'ar fi cerut ca poporul moldovenesc, să nu fi fost desbinat înlăuntru şi în afară, precum fusese sute de ani de-a-rândul, să nu fi fost slăbit prin vecinice schimbări de Domni şi prin vecinice intrigi. Astfel cu ţara slabă şi Domnia era slabă, era umbra puterii turceşti, încât când Austriacii au ocupat Bucovina fără nici un drept, toate silinţele Voevodului de a-i opri erau zădarnice. Văzând stupul matern al Moldovei întregi vândut Austriacilor de către Ruşi şi Turci chiar, Vodă au

1) Vezi cronica lui Ion Cónta şi a lui Ienaki Kogălniceanu. (Notă în „Curierul de Iaşi").

2) Ienachi Kogălniceanu : Satelor de pe la ţinuturi încă le-au pus bani după putinţa lor, dându-le ţidule de câţi bani să dee pe an şi de câte ori şi *pentru ce* să dee acei bani, atâţia pentru haraciu ş. c. l."

protestat, au amenințat chiar Poarta; dar diplomația austriacă știind prea bine ce slabă e Moldova și Domnia ei, au ajuns să-l ponegrească pe Vodă la Poartă, încât aceasta, servită ea însăși de oameni cumpărați cu bani austriaci, a dat contra nobilului Voevod ordinul de asasinare.

Istoria vorbește în genere clar. O țară unde toți poruncesc și nimeni n'ascultă, o țară unde antiteza între partide se preface în adevărată dușmănie, unde Domnul nu are puterea să-i împace, precum n'au avut-o în Polonia și nici la noi, o asemenea țară e menită de a fi prada vecinilor ei. Iar dacă acela, care în sufletul său reprezentează ideea statului, își ridică fruntea cu îndrăzneală, el cade zdrobit ca și idolul de fer cu picioarele de lut.

II.

[1]) Am vorbit prin gura cronicarilor de acea figură bărbătească din istoria țării noastre, deosebită cu totului tot de umbrele efemere ale Fanarioților, cari l-au precs și l-au urmat. Alături cu rapacitatea predecesorilor săi vedem pe acest bărbat, plin de dezinteresare închinând viața sa binelui public, simplu în obiceiuri, isteț la minte, cumpănit la vorbă, energic în fapte, acest bărbat, care domnind sub alte împrejurări decât acelea de slăbiciune a patriei sale, ar fi devenit o podoabă a veacurilor, nu un martir. E drept că pentru crearea unui om mare, trebuește conlucrarea a doi factori: unul este acela al împrejurărilor, al doilea este caracterul și inteligența persoanei istorice.

Aceasta a doua condiție Grigorie Ghica Voevod a îndeplinit-o cu desăvârșire. Urmărind cu înțelepciune și cumpătare binele și integritatea patriei sale, le-a menținut cu rară energie personală pân' la cea din urmă clipă a vieții sale. Ambasadorul austriac ce era în acea vreme în Constantinopole s'a văzut silit a încredința pe cancelarul Kaunitz că, orice tranzacție ar face cu *acest* Voevod, concesiile sale vor fi numai aparente, căci acest caracter nu cedează și nu se apleacă. El va urmări întotdeauna reîntregirea patriei sale fie prin războiu, fie prin diplomație; de aceea trebue înlăturat — înlăturat cu orice preț. Tot astfel vorbește și despre boieri; ei nu se pot cumpăra nici cu bani, nici cu titluri, nici cu promisiuni. Să fie bine constatat că Bucovina este de facto austriacă pe când ambasadorul le scria acestea lui Kaunitz. Trebuia dar nimicit acest om, a cărui tărie de caracter amenința pe răpitorul patriei sale, trebuia asasinat în taină, fără sgomot. Și

1) „In numărul nostru de Vineri..." în *Curierul de Iași*.

astfel s'a urmat. In locul unde comuna Iaşi a aşezat un sarcofag de marmoră, în locul unde astăzi se ridică pe o columnă bustul nemuritorului martir, acolo s'a întâmplat acea faptă a întunericului, acea mişelie demnă de diplomaţia veacului trecut, acea nerușinată pălmuire a slăbiciunii şi desbinării poporului românesc. Şi într'adevăr ce ruşine mai mare putea să ni se întâmple ? După ce ni se luase bucata de pământ, unde zac oasele Domnilor noştri dela Dragoş Voevod până la Petru Rareş, după ce ni se luase vatra strămoşească, începătura domniei şi neamului moldovenesc şi în care doarme cenuşa lui Alexandru-cel-Bun, legiuitorul şi părintele ţării, şi a lui Ştefan Vodă, pavăza creştinătăţii întregi, după ce am perdut pământul cel mai scump, — se asasinează, prin influenţa *morală* a Austriei, Domnul care au îndrăznit a protesta contra nerușinatei răpiri. Popor românesc !, mari învăţături îţi dă ţie această întâmplare. Dacă fiii tăi ar fi fost uniţi totdeauna, atunci şi pământul tău strămoşesc rămânea unul şi nedespărţit. Dar veacuri de desbinare neîntreruptă te-au adus la slăbiciune, te-au adus să-ţi vezi ruşinea cu ochii. Nu merge la mormintele Domnilor tăi cu sămânţa desbinării în inimă, ci precum mergi şi te împărtăşeşti cu sângele Mântuitorului, astfel împărtăşeşte-ţi sufletul tău cu reamintirea trecutului ; fără patimă şi fără ură între fiii aceluiaşi pământ, cari oricât de deosebiţi ar fi în păreri, fraţi sunt, fiii aceleiaşi mame sunt.

Aniversarea asasinării lui Grigorie Vodă şi a răpirii pământului strămoşesc ne-am reamintit-o cu durere şi alaltăeri, cu ocazia descoperirii bustului pe care Măria Sa prea înălţatul Domn l-a dat în dar oraşului Iaşi. Serbarea a fost atât de frumoasă şi de demnă ca şi în anul trecut. După serviciul funebru la Mitropolie, o mulţime nenumărată de popor cu arhierei în frunte s'a pus în mişcare pe piaţa Beilicului, trecând în procesie pe stradele de căpetenie ale oraşului. Ajunsă în piaţă, în mijocul căreia se înălţa în cunună de laur bustul de marmură al martirului, clericii începură cu citirea acelor molcome şi tânguioase versete bisericeşti, scrise în dulcea limbă a trecutului, pline de sfinţenie şi pace sufletească, prin care se cere dela stăpânul lumii repaosul de veci, vecinica amintire şi orânduirea sufletului martir în corturile drepţilor.

După săvârşirea serviciului divin, primarul oraşului nostru, d. Tufăscu rosti cu glas răspicat şi mişcat el însuşi de măreţia momentului, următorul cuvânt [1]).

Cetăţenii Ieşeni au îndreptat o telegramă de recunoştinţă către M. Sa Prea Inălţatul nostru Domn, carele întotdeauna a

1) Se reproduce cuvântarea, după care urmează mai multe telegrame primite din ţară de către primarul oraşului Iaşi.

dovedit cât de mult e mişcată inima Sa generoasă pentru toate durerile şi bucuriile poporului şi ţării Sale. Căci şi acuma mulţămim bunei voinţi a M. Sale ridicarea acestui monument întru veşnica amintire a lui Grigorie Vodă, ce cu viaţa a plătit întregimea pământului strămoşesc şi acea sfinţită coroană, ce prin slăbiciunea veacurilor şi nu din vina Domniei a pierdut o nepreţuită piatră scumpă. Fie voia stăpânului ţărilor ca din neamul M. Sale, Prea Inălţatului nostru Domn să se nască răzbunătorul perderilor noastre şi întregitorul patriei.

ELENISMUL

Intre părerile, privitoare la o rezolvire a cestiunii Orientului, de sigur că aceea a unui admiral şi membru al Academiei (franceze) va atrage atenţia publicului. Dacă o asemenea părere e justă sau nu, e o altă cestiune, pe care vom lămuri-o mai la vale.

D. amiral Jurien de la Gravière încheie cartea sa cea mai nouă, „La station du Levant", cu dorinţa de a vedea *elenismul* în Turcia *opuindu-se panslavismului.* După d-sa rezultatul cel mai însemnat al revoluţiei greceşti din 1821 n'a fost crearea micului regat grecesc, ci transformarea Turciei. Intre cele 12 milioane de creştini autorul crede că neamul lui Kyrios Pappadakys este cel chemat de a dirige soarta Orientului. Toate par a-l face apt pe numitul Kyrios pentru un asemenea rol: activitatea (în luare de mită şi 'n desbrăcarea călătorilor în codru), inteligenţa (în şiretlicuri şi sofisme), în fine patriotismul (dovada bună: starea înflorită a Greciei). Egipetul, care era mai o colonie franceză, va deveni una engleză sau franco-engleză. Turcia va fi în curând o colonie europeană. Grecii pot renunţa fără părere de rău la „marea lor ideie"; industria, negoţitorii, bancherii lor, vor lua mult mai curând sceptrul din mâna Osmanilor, decât o agitaţie sterilă. Innainte de toate se cer drepturi civile egale pentru toţi. Dacă li va plăcea Turcilor să monopolizeze serviciul militar pentru dânşii şi să se mărginească cu lene la cultura pământului strămoşesc, atunci vremea nu e departe în care scumpirea traiului li va face cu neputinţă viaţa în ţara lor proprie. Ei vor avea soarta rasei Mandgiu, care a biruit China, iar pământul Mandgiuriei a trebuit să-l cedeze Chinejilor. Munca este legea lumii moderne, care nu are loc pentru leneşi. D. Jurien de la Gravière este membru al Academiei franceze,

prin urmare un om dela care nu ne putem aştepta de-a auzi decât idei de Manchester după calup. In faptă predominarea intrigantului şi răutăciosului element grecesc în Orient ar fi o nenorocire şi mai mare decât supremaţia turcească. Demosul grecesc din anticitate şi până astăzi s'a arătat incapabil de-a constitui un stat ca oamenii. In lumea antică, caractere nobile şi mari erau răsplătite de acest demos disculţ şi palavragiu cu ostracismul ; imperiul bizantin venit în urmă, e cuibul vicleniei, deşertăciunii şi corupţiei în toate ; noul regat grecesc e o jertfă a celei mai obraznice şi mai ignorante demagogii. Mai mult încă; dacă Turcii de astăzi duc frânele guvernului în acest fel, este pentrucă totdeauna au găsit în Greci unelte, care-i apără, îi susţin, îi împing chiar la corupţie.

Adevărata otravă a Orientului este acest popor linguşitor, faţarnic, dispus la pradă şi la înşelăciune — şi într'adevăr Abdul-Hamid are dreptate, când zice că Grec de treabă nu se găseşte.

Este nevoe să mai amintim istoria specială a Românilor, ca să arătăm cum aceşti oameni şi'n al treilea neam încă au otrăvit şi otrăvesc viaţa noastră publică şi privată ? Când Radu cel mare, Domnul Ţării Româneşti, a adus în ţară pe patriarhul grec Nifon, acesta în loc să-şi caute de biserică, a început să facă politică, să-şi creeze partidă între boeri, să ascută şi să învenineze şi mai mult duşmănia dintre Dănuleşti şi Drăculeşti, între descendenţii lui Mircea şi Dan I-iu. In Moldova un Grec (Despot) strică prin intrigi de curte Domnia lui Lăpuşneanu-Vodă şi aduce pe acel zimbru la o adevărată furie şi sete de sânge.

Şi dacă s'au stricat rândul şi tocmeala acestor ţări, dacă am pierdut provincii, dac'am înlăturat cu uşurinţă obiceiuri bune şi vechi, dacă au intrat corupţia şi laşitatea în clasele vechii societăţi româneşti, totdeauna izvorul acestor rele se va găsi c'a fost sau un grec sau o mână de greci.

Şi această naţie, care prin îmbătrânire au pierdut toate calităţile, păstrând numai viţiile antice, care în decursul evului-mediu au corupt arhitectura, muzica, pictura, această naţie care au înveninat viaţa popoarelor învecinate, care le-au tradat la Turci numai pentru ca să poată păstra ea ierarhia, care furase a cincea parte din pământul României — această naţie cu înăscut instinct de viclenie şi tâlhărăşug — aceasta să fie conducătoarea Orientului ?

Dar vom uita oare identitatea şi atavismul caracterului ?

Oare Neapolitanii, de mii de ani colonie grecească în Italia, şi-a perdut caracterul ? Nu sunt tot laşi, mincinoşi, înşelători, hoţi, precum au fost înnainte de-o mie de ani ? Nu ni se vorbească de revoluţia grecească, care doarme pe lauri

străini, în care căpetenii şi ostaşii au fost albanezi, macedoromâni şi slavi, rase înşelate de linsa linguşire a grecilor; căci toată acea sămânţă de războinici, dacă s'ar ciurui, dintre oamenii însemnaţi şi viteji nu cred că s'ar găsi un singur grec, de origine. Spada cavalerească a grecului adevărat şi originar o cunoaştem, — ea iubeşte spatele şi se numeşte la noi cuţit. Pentru codru, pentru unghiuri de uliţă şi în ori ce caz pentru demagogie şi comunism sunt coapte capetele grecilor, dar nu pentru a aduce o desvoltare sănătoasă între popoarele Orientului; şi pentru a caracteriza lapidar această rasă, vom spune că dacă Orientul ar avea să aleagă — la ceea ce, mulţămită Domnului, n'am ajuns încă — între o predominare grecească şi una jidovească — cea jidovească e de preferat.

IDEALUL ISTORIC AL RUSIEI

Netăgăduit că istoria Rusiei, studiată în legătura ei de cauze şi efecte, ni va arăta un fel de unitate de desvoltare, precum n'o întâlnim la un alt popor. La popoarele mari ale Europei observăm mai cu seamă un fel de slăbitoare lupte interne; oricât de însemnate ar fi succesele lor în afară, înlăuntru reapare după încheierea oricării păci sămânţa vecinic vie a desbinării; afară de aceea statele europene, de câte ori sunt bătute, îşi mută oarecum curentul lor istoric, văd lucrurile cu alţi ochi de cum le văzuse mai înnainte. N'are cine-va decât să privească la Franţa de astăzi, pentru a constata că ea, în politica ei în afară, nu mai este Franţa lui Napoleon al III-lea. Tot astfel prin războiul dela 1866 painjinişul istoric de planuri al Casei de Austria a suferit o ruptură atât de mare, încât nici nu mai samănă cu dispoziţia de mai înainte a firelor diplomatice şi răsboinice. C'un cuvânt statele Europei lucrează în mod cazuistic, se schimbă în afară cu ori-ce schimbare din lăuntru, nu au acea fixitate energică pe care o manifestează Rusia. Această din urmă putere este poate unica, care bătând s'a lăţit, bătută n'a perdut nimic, sau aproape nimic, căci înlăuntrul ei toate s'au făcut pe încetul, fără nici un fel de săritură; nici o bătălie perdută n'a făcut-o să peardă ţinta fixată înainte; de-o mie de ani încă ea nu vede cu alţi ochi decât cu aceiaşi pe care-i avea la întemeierea uriaşei sale puteri.

Dela întemeierea dinastiei scandinave de către Rurik (862 d. Chr.), dela mutarea capitalei din Novgorod la Chiev.

dela războaele cu împăraţii bizantini, durează această tragere de inimă a slavilor pentru Ţarigrad, şi precum Roma era cuibul de aur spre care trăgeau popoarele vechi germanice, tot astfel Roma nouă sau Ţarigradul a fost visul neîmbătrânit al Slavilor de Nord.

Din secolul al 13-lea până la al 15-lea domnia Tătarilor întunecă istoria rusească, dar îndată ce cu Tamerlan a intrat discordia între aceştia, Ivan Vasilievici (1462—1503) adună într'o singură mână hăţurile triburilor ruseşti. Acesta a luat în căsătorie o princesă bizantină (ca şi Vladislav I-iu la 1015) şi toată politica a consistat în unificarea statului, pe care Ivan al IV-lea cel Cumplit o şi aduce la îndeplinire cu toate mijloacele. Deodată cu întărirea ideii statului se începe însă şi o politică exterioară, care a consistat în folosirea de toate desbinările popoarelor străine, din sumuţarea chiar a acestora unul împotriva altuia.

După stingerea dinastiei lui Rurik cu Teodor I-iu (1598) şi după câţiva dinaşti aleşi, urmă la 1613 dinastia Romanovilor, cari au continuat întru toate politica de unitate înlăuntru, cucerire în afară şi mai cu seamă înduşmănirea între ei a inamicilor Rusiei. Pe atunci Polonia şi Suedia erau puteri mari în Europa, cu toate acestea Alexei, tatăl lui Petru cel mare, a isbutit a înduşmăni aceste două state şi a culege foloase. Când electorul Friderich Wilhelm de Brandenburg se coalizâ cu Suedia pentru a scăpa Prusia de sub suveranitatea polonă, Ţarul cuceri Smolensk şi Severia dela Poloni şi aduse pe Cazacii de Sud sub ascultarea sa. E de prisos de a arăta cum Suedia şi Polonia ş'au topit puterile între ele şi cum Rusia a câştigat însemnate şi mari provincii de la amândouă şi cum mai târziu Polonia a fost împărţită de către ea.

Dar nu era perdut din ochi nici imperiul bizantin. Austria câştigase pe acest teren mult. Cu toate acestea vedem şi aici că influenţa austriacă în Orient cedează încet-încet celei ruseşti, cum Rusia câştigă provincie după provincie, cum le liberează cel puţin de sub domnia turcească. cum în această liberare e secundată de puterile Europei, de Engleji, de Franţuji ş. a.

Se poate spune că revoluţia franceză şi coaliţiunea contra ei, Napoleon I-iu şi coaliţiunea contra lui au fost trepte pe scara cea mare a înaintării ruseşti.

Dacă prin pacea dela 1856 Rusia a fost depărtată dela Dunăre, o vedem câştigând prin războiul străin dela 1870 aproape tot ceea ce perduse.

Alături cu desvoltarea faptelor în afară, nu va fi de prisos de-a urmări teoriile, pe care autori ruşi însemnaţi le fac asupra cestiunii Orientului.

In opul său „Rusia şi Europa" apărut în Petersburg la 1871, d-nul N. I. Danilewski spune următoarele:

„Germanii sunt moştenitorii Romei, Slavii ai Bizanţului şi între ei există o luptă de sute de ani. Carol cel Mare, care 300 de ani după căderea Romei formează noul imperiu romano-germanic, creind temelia noului principiu de stat european, a fost în mod foarte caracteristic cea dintâi cauză pentru despărţirea Răsăritului dela unitatea ecumenică şi dela unitatea credinţii. Contimporan lui Coral cel Mare a fost Rurik, întemeietorul de state, împrejurul creaţiei căruia s'a grupat slavismul ameninţat în neatârnarea sa despre Apus. Creştinismul nu-l primiră Slavii dela Roma, ci dela rivalul Bizanţ şi cei doi apostoli slavi Metodiu şi Ciril au avut să lupte toată viaţa lor cu dorinţa de predominare şi intoleranţa Germanilor, Socotind preponderanţa culturii şi civilizaţiei germanice, de sigur slavismul şi biserica grecească n'ar fi putut să reziste agresorilor lor, dacă providenţa însăşi n'ar fi pus o stavilă puternică şi înlăturabilă agresiunii germanismului spre Orient. Islamul (a cărui chemare istorică filosofii şi istoricii europeni o căută 'nzadar), islamul a fost chemat să pue un veto curentului germanic spre Răsărit, spre a scăpa pe celelalte rase slavice de soarta Poloniei catolizate şi atrase în sistemul Europei apusene cu perderea puterii din lăuntru a vieţii sale. Până şi patriarhul Anthimie a recunoscut acest adevăr, când (în vremea celei dintâi răscoale greceşti) a spus : pronia a trimis domnia Osmanilor ca zid de apărare împotriva eresurilor Apusului şi în locul imperiului bizantin, slăbit în credinţă. Şi într'adevăr, urmează d. Danilewski, ce ar fi devenit ortodoxia, dacă cruciaţii germani s'ar fi aşezat la Sf. mormânt ; ce ar fi devenit Slavii, dacă Germanii ce pătrunsese deja în Polonia, Livlanda şi Litvania i-ar fi alungat ca pe Celţi, Basci şi Valizi din aşezările lor de astăzi în pustietăţi, prefăcându-i în rarităţi istorice ? — Urmând acestei tendinţe egoistice, Europa apusană a jucat totdeauna fals faţă cu Turcii şi a gândit la liberarea creştinilor de sub jug, numai atunci când i-ar fi putut căpăta sub mânele ei şi abate dela ortodoxie. Când Constantinopolul era înconjurat cu Turcii împresurători, Europa a vorbit către ele mai aceleaşi cuvinte ca şi diavolul Mântuitorului : „Stăpânirea preste tot ce vezi să fie a ta, numai să îngenunchi înaintea mea şi să te închini mie“. In faţa atrocităţilor mohametane se adună soborul dela Florenţa pentru a-i propune Bizanţului mântuirea sub condiţia renegării ortodoxiei. Insultaţii bizantini s'au arătat însă eroi spirituali, preferind moartea politică şi spaimele barbariei în locul renegării celor sfinte... Şi astăzi Slavii din Turcia preferă jugul musulman în locul domniei civilizatei Austrii“.

Venind la soluţiunea cestiunii Orientului, autorul zice că se par a exista trei căi pentru aceasta : 1) Impărţirea Turciei între Rusia şi Austria, 2) anexarea Turciei la Rusia numai, 3) crearea din nou a imperiului greco-bizantin. Sub

Caterina II era încă cu putinţă soluţiunea întăia ; astăzi ar fi o crimă de-a ceda Austriei cea mai mică bucată de pământ slav. A doua soluţiune nu e în adevăratul interes al statului rusesc. Chiar anexarea României, care i se propusese împăratului Nicolae de către Turcia în contra unei contribuţii de răsboiu, împăratul a refuzat-o. A treia soluţiune e cu totul imposibilă. Prin favorizarea ei s'ar crea o nouă Austrie, în care elementul grecesc ar juca acelaş rol ca Germania şi Cislaitania — ba considerând slăbiciunea Grecilor s'ar putea naşte în urmă un fel de dualism *greco-român*, adică o copie a dualismului germano-maghiar contra Slavilor.

Prin urmare nici una din soluţiunile propuse nu e bună, ci numai aceea, care va deslega deodată atât cestiunea *austriacă* cât şi cea orientală, „căci şi statul austriac şi-a perdut înţelesul ca şi cel turcesc". Această soluţiune este o confederaţie slavă sub eghemonia rusească.

După desfacerea împărăţiei austro-ungare şi a celei turceşti, Rusia s'ar pune în capul unei confederaţii, dirijate din Constantinopol.

Această confederaţie ar cuprinde :

1) Regatul cehesc, cuprinzând : Boemia, Moravia şi partea de nord-vest a Ungariei cu 9 milioane locuitori.

2) Regatul sârbo-croat, cuprinzând : Serbia, Montenegro, Bosnia, Herţegovina, Albania de nord, Banatul, Croaţia, Slavonia, Dalmaţia, Carintia, Stiria, până la Drava cu 8 milioane locuitori.

3) Regatul Bulgariei.

4) Regatul României cu partea de sus a Bucovinii, Transilvania până în Mureş şi parte din Basarabia rusească. Pentru această cesiune Rusia s'ar compensa cu Delta dunăreană şi cu Dobrogea.

5) Regatul grecesc cu Tesalia, Epirul, partea de sud-vest a Macedoniei, insulele Arhipelagului, ţărmurii Asiei mici ai mării egeice, Candia, Rodos şi Cipria.

6) Regatul maghiar, constând din părţile acelea ale Ungariei şi Transilvaniei câte sunt locuite de Maghiari şi câte or rămânea după împărţirea între Bohemia, Serbia şi România.

7) Teritoriul Ţarigradului cu părţile din Rumelia, ţărmurii asiatici ai Bosforului, ai mării de Marmara şi ai Dardanelelor, peninsula Galipoli şi insula Tenedos.

Constatat este că această carte a d-lui Danilevski este o copie îndestul de credincioasă a opiniei publice din Rusia şi că ideile desvoltate în ea nu sunt visurile unui filosof, ci idealul istoric al uriaşei puteri dela Nord.

Fiindcă prin armistiţiul primit de Serbia şi poate prin încheerea păcii planurile uriaşului nostru vecin vor suferi o suspensiune, ni s'a părut cu cale de a reproduce şi noi ace-

ste extrase din cartea d-lui Danilevski. Teoriile aceste nu sunt lipsite de oare care măreţie şi de o manieră de a privi istoria universului într'un mod specific — slav. In ori-ce caz ni se pare ciudat, cum noi Românii, care trăim lângă Dunăre, suntem cu totul cufundaţi în ideile Occidentului, pe când din toate părţile împrejuru-ne pulsează o viaţă istorică, care în dispoziţia ei generală se deosibeşte atât de mult de istoria Ocidentului. Câte odată ar trebui cel puţin să ni se pară că suntem o muche de dispărţire între două lumi cu totul deosebite şi că este în interesul nostru de a cunoaşte amândouă lumile acestea. Occidentul îl cunoaştem îndestul. Misiunea sa în Orient este cucerirea economică, proletarizarea raselor orientale prin industria străină, prin robirea sub capitalul străin. Cealaltă parte a lumii o vedem din contră mişcată : nu de un curent economic, ci de unul istoric şi religios, care nu poate lipsi de a exercita o mare atragere asupra popoarelor economiceşte puţin desvoltate din peninsula balcanică, pentru care credinţele bisericeşti şi idealele istorice sunt încă sfinte, nefiind pătate de materialismul modern.

ROMÂNIA ŞI AUSTRO-UNGARIA

Se vorbeşte, că în consiliul de miniştri al României s'ar fi hotărît de a face întrebare tuturor puterilor garante, afară de Rusia, ce purtare să păstreze România, în caz de a i se cere din partea guvernului rusesc permisiunea de a trece c'o armată prin ţară. S'a hotărât totodată de a nu răspunde Rusiei la o asemenea cerere de cât atunci când vor fi răspuns definitiv toate puterile la întrebarea României.

In complicaţiunea de interese şi tendenţe a puterilor garante, întrebarea României, dacă se va confirma, va avea meritul să aducă claritate în situaţie. Căci, sau puterile se vor declara formal şi solidar contra unei asemenea permisiuni şi vor trebui să-şi apere cu arma în mână declaraţia lor, fără chiar ca Rusia să poată fi supărată pe noi, căci ne vom putea referi la hotărîrea acelor puteri, sau răspunsurile lor evazive, îndoelnice şi contrazicătoare vor reda României libertatea de acţiune, libertatea de a se hotărî pentru unul din cele două mari curente istorice, curentul de nord-ost. tinzând a schimba faţa Europei şi curentul de vest. ce tinde a menţine statu-quo.

Hotărîrea noastră pentru Răsărit sau Apus va atârna de

sigur de viitorul ce ni-l vor asigura şi aceasta nu ca stat numai, căci statul român prin teritoriul sau şes şi deschis din toate părţile nu pare menit de providenţă de a fi militar şi cuceritor, ci ca naţie. Ni se pare evident că viitorul Orientului este o confederaţie de popoare, în care egalitatea naţionalităţilor şi limbilor, pe ori-ce teritoriu se vor afla ele, va fi lucru principal, iar formaţiunile de state lucru secundar.

Asemenea e evident, că reforma Orientului poate avea două patronate: pe Rusia şi pe Austro-Ungaria — care aceasta reprezentează imediat politica occidentală.

Asupra unei hotărîri a Românilor din principate va avea deci influenţă natura politicei exercitate de Austria faţă cu naţionalităţile în genere şi cu cea română în parte.

Pentru a nu da însă o întindere prea mare materiei, vom vorbi numai de *poziţia Românilor din Austro-Ungaria.*

Inainte de a spune însă o vorbă asupra acestei întrebări, anticipăm concluzia, că acea întrebare nu este, nici a fost politică în puterea cuvântului, ci bisericească, scolastică şi cel mult administrativă locală.

Permită-ni-se a vedea clar lucrurile şi a susţinea că idealul unităţii politice a Românilor, restabilirea regatului lui Decebal prefăcută în Dacie traiană, se ţine de domeniul teoriilor ieftine, ca şi republica universală şi pacea eternă. Românii din Austro-Ungaria, dar mai ales din aşa numita Ungarie, au trăit sute de ani împreună cu alte naţionalităţi şi au jucat rol politic numai în vremea autonomiei Transilvaniei. Această autonomie însăşi, care le dedese preponderanţa în această ţară, avea şi răul ei. Românii din Ungaria proprie ar fi rămas de-o parte, meniţi — nu de a fi absorbiţi, căci e de-adreptul absurd de a crede în puterea asimilatoare a neamului fino-tartaric din mijlocul Europei — dar meniţi de a fi vexaţi singuri de solgăbiraele fraţilor maghiari, de a sta izolaţi sub presiunea administrativă şi financiară a închinătorilor sfântului Gül-Baba; pe când împreunaţi sub greutatea aceloraşi suferinţe, ei le vor putea rezista. Intrebarea este dacă şi când va veni vremea, în care softalele din Buda-Pesta să fie silite de a recunoaşte, că sistemul lor de guvernământ în finanţe foarte asemănător cu cel turcesc — şi-a trăit veacul şi nu mai este cu putinţă. Căci numai atunci, pe baza autonomiei comunale şi judeţene sau comitatense, Românii ar începe alăturea cu Ungurii o viaţă liniştită şi proprie, cu deosebire că de aceasta s'ar bucura nu numai Transilvanii, ci în mod egal Bănăţenii, simpaticii Crişeni şi străvechiul Maramureş. Aşa dar idealul Românilor din toate părţile Daciei lui Traian este menţinerea unităţii reale a limbii strămoşeşti şi a bisericii naţionale. Este o Dacie ideală aceasta, dar ea se realizează pe zi ce

merge, şi cine ştie, dacă nu-i de preferat celei politice. Românul de baştină e dotat cu o doză mare de răceală, el nu admiră, ca şi Românul vechiu, aproape nimic, de aceea nici credem că invidiază din inimă poziţia de stat a Ungariei, căci, la drept vorbind, nici n'ar prea avea *ce* să invidieze. El e supărat pe obraznicia conlocuitorului său, nici de cum pe purtarea lui.

In vremea din urmă ziarele ungureşti au făcut multă vorbă despre o alianţă maghiaro-română. Rămâne acum să stabilim, în ce condiţii s'ar putea spera această alianţă, bine înţelegându-se ca nu este vorba aici de acele carteluri trecătoare dintre guvern şi guvern, pe care le rupe ziua de mane, ci de un modus vivendi şi o conlucrare perpetuă, solidară pe acest pământ al duşmăniei şi răutăţii, în care popor pe popor caută să-l înghită şi om pe om să nimicească. Este dar vorba, dacă Ungurii sunt destul de creştinaţi (căci până acum se părea că numai pielea li-i botezată), nu ca să ne iubească, ci să ni dee bună pace. Sarcina iubirii o luăm toată asupra noastră şi fie ei încredinţaţi că am fi tot atât de zeloşi apărători ai existenţii lor, ca şi ai neamului nostru.

Cât despre austriaci, cu ei treaba stă alt-fel. Nu credem să putem vr'o dată mistui acea mestecătură de evreu, german şi slav, care ni se prezentează sub mutra beamterului şi jurnalistului austriecesc şi care în vremea din urmă a început să facă politică pan-germanistică şi să jure în numele sahastrului dela Varzin, care nici cu spatele nu vrea să ştie de ei. Urmaşii lui Arpad nu ne pot face un rau esenţial, ei vexează ; dar bastardul evreo-germano-slovac e duşmanul dibaciu a ori-cărei naţionalităţi. Ungurii ştiu proverbul nostru : „Românul nu uită nici odată" şi ni-aducem aminte ca prin vis, că un ziar unguresc se găsise să comenteze acest proverb în ton melancolic, ştiind că socotelile, ce le are de răfuit cu noi, nu sunt tocmai curate. Dar sa nu se sperie. Românul uită şi nu uită, după cum o iei. Romanul nu urăşte de cât pe cei ce i s'au băgat în suflet şi ca dovadă putem aduce pe Românii din Turcia. E sigur că ei traesc sub acelaş regim ca şi Bulgarii, Sârbii şi Grecii ; cu toate acestea ei trăesc bine cu Turcii şi le ţin partea. Nici aicea nu-i urâm pe Turci, de şi de sigur că ei numai dovezi de iubire nu ne-au dat nici-odată. Ungurii n'au de cât să se întrebe pe cine-i urasc ei, ca să ştie pe cine urâm şi noi. Credem că asta-i destul de clar, de şi în emoţiunea noastră n'am ajuns încă să facem hagialâc la mormântul lui Gül-Baba.

Aşa dar biserica şi şcoala, atât cer Românii din Austro-Ungaria pe sama lor şi prin aceasta şi-au cerut păstrarea

naţionalităţii şi nimic mai mult. In dejudecarea lucrurilor acestei lumi şi mai ales în secolul nostru, ne-am deprins a aplica o singură măsură, acea a interesului material, a stăpânirii asupra puterii fizice ; şi cu toate acestea oamenii chiar cei mai materialişti, lucrează fără să vree, ba fără să ştie, pentru un scop mai înalt. Această conştiinţă o are poporul, ş'o are câte odată omul cult. In zadar am căuta în lume poporul, care să trăiască numai pentru câştig material ca atare, la toate vom găsi că acest câştig este numai mijloc, nici odată scop ; chiar la rasa evreească a cărei lege nu admite nemurirea sufletului şi este deci inferioară celorlalte legi ale pământului, chiar la Evrei, zic, unde se pare că ochii sunt aţintiţi la câştig material, vedem răsărind o ideie mai înaltă. Din acest punct de vedere privită, cestiunea, pentru un popor ca cel românesc, devine simplă. Nu veleităţile unei vieţi de stat mai mult sau mai puţin precare, nu deşărtăciunea sgomotului în istorie este lucrul pe care-l voim. Oamenii, de cari se vorbeşte mai puţin şi popoarele item, sunt cele mai fericite. Dar ceea ce voesc Românii să aibă, e libertatea spiritului şi conştiinţii lor în deplinul înţeles al cuvantului. Şi fiind că spirit şi limbă sunt aproape identice, iar limba şi naţionalitatea asemenea, se vede uşor că Românul se vrea pe sine, îşi vrea naţionalitatea, dar aceasta o vrea pe deplin.

Şi nu sunt aşa de multe condiţiile pentru păstrarea naţionalităţii. Cei mai mulţi oameni nu sunt meniţi de a-şi apropia rezultatele supreme ale ştiinţei, nu de a reprezenta ceva, dar fie-care are nevoe de un tezaur sufletesc, de un razăm moral într'o lume a mizeriei şi durerii, şi acest tezaur i-l păstrează limba sa proprie în cărţile bisericeşti şi mirene. In limba sa numai i se lipesc de suflet preceptele bătrâneşti, istoria părinţilor săi, bucuriile şi durerile semenilor săi. Şi chiar dacă o limbă n'ar avea desvoltarea necesară pentru abstracţiunile supreme ale minţii omeneşti, nici una însă nu e lipsită de expresia concretă a simţirii şi numai în limba sa omul îşi pricepe inima pe deplin. Şi într'adevăr, dacă în limbă nu s'ar reflecta chiar caracterul unui popor, dacă el n'ar zice oare-cum prin ea : „aşa voesc să fiu eu şi nu altfel", oare s'ar fi născut atâtea limbi pe pamânt ? Prin urmare simplu fapt, că noi Românii, câţi ne aflăm pe pământ, vorbim o singură limbă, „una singură" ca ne-alte popoare, şi aceasta în oceane de popoare străine, ce ne încungiură, e dovadă destulă că aşa voim să fim noi, nu altfel.

Vedem doar că cestiunea noastră se simplifică din ce în ce. Românii voesc a li se garanta uzul public al limbii lor pe pământurile în care locuesc şi vom vedea că toate mişcările, pe care le-au făcut, în acest sens le-au făcut.

Faţă cu această cerere întâlnim însă în amândouă părţile imperiului austro-ungar o rezistenţă necalificabilă prin obrăznicia ei.

Constatăm mai înainte de toate, că Românii nu sunt nicăeri coloniști, venituri, oamenii nimănui, ci pretutindenea unde locuesc sunt autohtoni, popoulaţie nepomenit de veche, mai veche de cât toţi conlocuitorii lor. Căci dacă astăzi se mai iveşte câte un Neamţ singular, care caută să ne aducă de peste Dunăre, nu mai întrebăm ce *zice* un aseminea om, ci ce *voeşte* el. Nici mai este astăzi cestiunea originii noastre, abstrăgând dela împrejurarea că o asemenea interesantă cestiune nu este de nici o importanţă. Daci sau Romani, Romani sau Daci: e indiferent, suntem Români şi punctum. Nimeni n'are să ne'nveţe ce-am fost sau ce-am trebui să fim; voim să fim ceea ce suntem — Români. A mai discuta asupra acestui punct sau a crede că frica de Ruşi ne-ar ademeni să ne facem Nemţi, sau vice-versa, sau cum cred Ungurii, că de frica acestor doi ne-am putea găsi flataţi să ne contopim cu naţia maghiară, toate acestea sunt iluzii de şcoală; limba şi naţionalitatea românească vor peri de odată cu Românul material, cu stingerea prin moarte şi fără urmaşi a noastră, nu prin desnaţionalizare şi renegaţiune. A persecuta naţionalitatea noastră nu însemnează însă a o stinge, ci numai a ne vexa şi a ne înverşina împotriva persecutorilor. Ş'apoi ni se pare, că nici un neam de pe faţa pământului nu are mai mult drept să ceară respectarea sa decât tocmai Românul, pentru că nimeni nu este mai tolerant de cât dânsul. Singure ţările româneşti sunt acelea, în care din vremi străvechi fie-care a avut voe să se închine la ori-ce Dumnezeu a voit şi să vorbească ce limbă i-a plăcut. Nu se va mai găsi o ţară în care să nu se fi încercat de a se face prozeliţi din conlocuitorii de altă lege ori de altă limbă; Hughenoţii în Franţa, Maurii în Spania, Polonii faţă cu Rutenii, Ungurii cu Românii — toţi au încercat a câştiga pentru cercul lor de idei populaţiile conlocuitoare şi aceasta prin presiune, cu de-a sila; Românul priveşte c'un stoicism neschimbat biserica catolică, atât de veche în Moldova, şi nu i-a venit în minte să silească pe catolici de a deveni orientali; Lipovenii fug din Rusia şi trăesc nesupăraţi în cultul lor pe pământul românesc, apoi Armenii, Calvinii, Protestanţii. Evreii toţi sunt faţă şi pot spune dacă guvernele româneşti au oprit vr'o biserică sau vr'o şcoală armenească, protestantă sau evreiască. Nici una.

Ni se pare deci că pe pământurile noastre strămoşeşti, pe care nimeni nu le stăpâneşte jure belli, am avea dreptul să cerem să ni se respecte limba şi biserica, precum le-am respectat-o noi tuturor.

Ce se va zice însă, când vom arăta că pe pământ românesc, în Bucovina, sub sceptrul austro-ungar, sinagoga evreească are mai multă autonomie de cât biserica Românului? Căci dacă Evreul are rabin, şi-l alege singur, dacă are şcoală jidovească, îşi caută singur de dânsa. Dar dacă îi trebueşte Românului preot, îl numeşte *(mediat)* guvernul dela Viena; dacă biserica lui are avere, o administrează tot guvernul dela Viena; dacă are şcoală, profesorii sunt numiţi tot de guvernul dela Viena. Şi cu toate aceste Bucovina n'a fost luată cu sabia, ci din contră prin bună învoială şi cu condiţia ca starea de lucruri în trebile bisericeşti şi politice să rămână intactă.

Ce se va zice dacă în Ungaria vom vedea pe Români, *mai cu seamă* pe Români, trataţi în mod cu totul excepţional. Lasă că Transilvania e de atâta amar de ani într'o adevărată stare de asediu, lasă că în lăuntrul ei se aplică o altă lege electorală şi e peste tot lăsată la discreţiunea înţelepciunii ministeriale din Pesta; dar poporul românesc în parte, în mod casuistic e vexat de guvernanţii săi. Procese urbariale îndreptate contra averii lor private, legi electorale îndreptate contra voinţii lor legitime, voturi virile în municipii pentru a îneca voturile locuitorilor, c'un cuvânt un painjiniş întreg de măsuri arbitrare, adaos prin călcarea zilnică a tuturor dispoziţiilor din lege, care au mai rămas în favoarea naţionalităţilor.

Prin urmare întorcându-ne de unde am plecat şi considerând asiduitatea cu care presa austriacă cere dela Români ca în caz dat să se sacrifice pentru „civilizaţie", ni se va da voe să întrebăm dacă civilizaţia austro-maghiară, în forma în care ni se arată, merită să ni ridicăm braţul pentru ea, dacă se poate cere, dela Români, ca ei să meargă alături cu o putere care, stăpânind ea însăşi peste trei milioane de Români, îi tratează într'adins şi într'una cu dispreţul celui mai elementar simţ de justiţie; — căci Românii — să fie bine stabilit — nu cer privilegii, prerogative, ei cer în Ungaria cel puţin aplicarea conştiincioasă a legei *pozitive* a naţionalităţilor, în Bucovina nu cer decât exerciţiul liber al confesiei lor, autonomia bisericii lor: o autonomie pe care-o au Evreii, Lipovenii, Calvinii, ne mai vorbind de loc de puternica poziţie a bisericii catolice; — dacă c'un cuvânt se poate cere să ne vărsăm sângele pentru a asigura contra mişcării slave supremaţia simulacrului de civilizaţie evreească din Austro-Ungaria.

După tonul cu care vorbim, s'ar putea presupune că în dreapta indignare exagerăm lucrurile. De aceea vom vorbi asupra materiei în mod cu totul special.

După câte se vorbesc prin jurnale, Austria pare a avea

o constituţie. Pare a avea zicem, pentru că în faptă nu există de cât pentru a fi batjocorită de o mână de Evrei şi de beamteri, cari cârmuiesc acest complex de ţări, în care nimeni nu-i mulţămit. Afară de aceea, libertatea religioasă este, dragă Doamne, garantată prin o mulţime de terfeloage de origine supremă, care se vor fi respectând faţă cu alţii, numai faţă de Români nu. Astfel Constituţia din 4 Martie 1849 § 1, Patenta din 31 Dec 1852, „Diploma" din 30 Oct. 1860, în fine constituţia (Reichsgrundgesetz) din 21 Dec. 1867 art. 15 în care se zice :

Fie-care biserică, recunoscută de stat, are dreptul de a-şi exercita cultul după credinţa ei, *a-şi conduce şcolile sale, a stăpâni şi întrebuinţa fondurile şi averile sale bisericeşti şi şcolare după trebuinţa şi dorinţa ei.*

Şi într'adevăr, acest articol se şi aplică — pentru Lipoveni şi Evrei, pentru Români nu.

De două-zeci şi şase de ani Românii bucovineni se primblă dela Ana la Caiafa, pe la naltele scaune, cum zic ei, pentru a putea exercita un drept garantat de constituţie şi de două-zeci şi şase de ani îmblă în zadar.

Pentru a înţelege anomalia atârnării bisericeşti din Bucovina — atârnare eretică, contrarie canoanelor ritului răsăritean şi cea mai nedreaptă înrâurire asupra credinţelor poporului, vom trebui să caracterizăm în două cuvinte aşa numitul partid liberal-constituţional din Austria. Intr'un mozaic de popoare cu un singur guvern a trebuit să se ivească oameni, cari nu se ţin de nici o naţie în special, oamenii interesului personal, cari cu aceiaşi uşurinţă pot fi Maghiari, Poloni, Germani, c'un cuvânt ce li s'ar cere să fie. Aceşti indivizi fără nici o comunitate de principii, una fiind numai întru exploatarea naţionalităţilor, cari nu au nimc sfânt în lume, nu ţin la nimic decât la sine, — sunt „liberalii" din Austria. De aceea nu ne vom mira dacă vom găsi pe domni ca Giskra, miniştri atotputernici, uniţi la escamotări ordinare cu Evrei parveniţi, întreprinzători de drumuri de fer ; nu ne vom mira zic, dacă vom găsi că într'un rând cel mai liberal consiliu de miniştri din Austria se constituise în consiliu de întreprinzători. Mai toţi foştii miniştri liberali sunt astăzi milionari — din advocaţi fără pricini ce au fost. De unde ? De odată cu fotoliul de ministru mai ocupau şi fotolii de membri în consiliile de administratie ale tuturor băncilor şi întreprinderilor posibile şi imposibile, care în vremea marelui „Krach" au prezentat aspectul zilei de apoi, în tumultoasele strigăte ale particularilor înşelaţi, a micilor capitalişti ruinaţi — un adevărat Pompeji, surprins de lava

Vezuvului. — Austria, crezând a putea abstrage dela serviciul oamenilor cu părinţi cerţi, cari să fi vorbit o limbă certă, să fi ţinut la un cămin, să fi avut în suflet „simţ istoric", singurul care întăreşte împărăţiile, s'au folosit din contra de oameni, cari nu ţineau la nimică, nici la Austria ca abstracţie, de oameni, pe cari în jurnalele lor îi vedem vânduţi la Turci (ca Neue freie Presse), la imperiul german, la Ruşi, cu'n cuvânt Austria s'a servit de un element venal, corupt, lipsit de caracter, adevărat gunoiu al catilinarismului. Aceşti oameni guvernaţi guvernează. Contingentul cel mai mare pentru formarea acestui „cleiu al împărăţiei", cum îl numesc ei, îl dau Evreii. „Ce mi-i Hecuba?" zice Evreul, ce-i pasă lui de seriosul German, de energicul Ceh din Boemia, de cavalerescul Polon, de melancolicul Rus, a sa ţintă una este: succesul, strălucirea, banul. Cum că aceşti oameni se numesc astăzi „Germani", e curat întâmplător şi trebue atribuit puternicei ridicări a vecinului imperiu germanic; tot aceşti oameni se numesc în Ungaria Maghiari „noi". Ei nu au naţionalitate, pentru că n'au trecut, n'au istorie. De aceea guvernul austriecesc, înaintea venirii contelui Hohenwart la minister, era un guvern de parveniţi, stăpâniţi ei, la rândul lor, de hetere. După căderea contelui, regimul „bursei" a reînceput, neutralizat întru câtva de blestemele populaţiilor ruinate dela un capăt al imperiului până la cellalt. Astfel dar era firesc, ca predecesorii lui Hohenwart, cari în viaţa lor n'au simţit instinctul respectării proprietăţii, să răspundă într'un rând Bucovinenilor că „fondul religios greco-oriental nu ar fi al bisericii, ci al guvernului".

Noi nu ne putem nici închipui măcar o asemenea lipsă de ori ce simţ de pudoare. Intr'adevăr, la noi moşiile mănăstireşti s'au prefăcut în avere a Statului, dar numai moşiile *bisericii statului român*, care a luat asupră-şi întreţinerea fără deosebire a tuturor şcolilor, spitalelor, mănăstirilor mai însemnate, puindu-se capăt exploatării prin călugări străini, cari se îmbogăţeau aici în ţară şi ridicau cu banii noştri institute greceşti.

Dar guvernul român nici a gândit vr'odată să iee în administrarea sa averea bisericilor catolice, prostestante, lipoveneşti, etc., care nu sunt biserici ale statului român.

Şi nici în Austria n'ar fi cutezat nimeni până la aceşti parveniţi să ridice pretenţii asupra averii unei biserici, neatârnate, neconfundabile cu statul austriac.

In fine cabinetul Hohenwart, care din nenorocire pentru naţionalităţi avu o durată atât de scurtă, dacă nu li-a dat Românilor siguranţa averii lor strămoşeşti, cel puţin a neutralizat rapacitatea predecesorilor săi, căci în vremea lui

s'au pus în faţa lumii într'o adunare de proprietari, preoţi şi ţărani în număr de 4000 inşi din toate unghiurile pământului clasic al Bucovinei, drepturile necontestate, neatacabile ale bisericii răsăritene asupra fondului religionar.

Iată dar cum stau lucrurile.

Trecând Bucovina sub Austria, Divanul Moldovei şi Vodă se vede că s'au îngrijit ca prin tractatul de cesiune Austria să fie obligată de a mănţinea în aceste ţinuturi statu-quo. Guvernul austriecesc a găsit în Bucovina stări de lucruri cu totul fericite în privirea îndestulării materiale a locuitorilor.

A găsit mănăstirile pline de averi, o numeroasă clasă de ţărani cu totul liberi, mazilii, ruptaşii şi răzeşii, bresle de meşteşugari, stărostii de negustori, c'un cuvânt o feudalitate cam târzietică în viaţa ei, dar liniştită şi liberă. Ceea ce era vechiu în vechea Moldovă, era legătura pe care clase întregi o aveau cu statul. Mazilii şi ruptaşii, boerii cu scutelnicii lor erau obligaţi de a servi gratis în orice ocazie statului, era se vede o rămăşiţă a organizaţiei militare de sub Domniile vechi. Aceste legături dintre Domnie şi populaţie, prerogativele acestei din urmă erau neînţelese pentru noii guvernanţi, obligaţi a ţine statu-quo ; afară de aceea ei sperau a deduce din drepturile Domniei moldoveneşti, drepturi ale împărăţiei Austriei. Cu acest scop guvernul austriecesc face la a. 1782 întrebare Divanului Moldovei ca să-l lumineze în materiile juridice, dar mai ales în materie de succesiune. Din toate acele întrebări (26 de toate) se vede, cum noii guvernanţi umblau cu mâţa pe lângă păsat, doar s'ar putea deduce cumva dreptul de proprietate a „Stăpânirii" asupra pământurilor mănăstireşti, răzăşeşti şi a locurilor din târguri.

Iată câteva din aceste curioase întrebări :

Veniturile podurilor şi alte venituri ce au fost *Domneşti*, le-au stăpânit Domnii însuşi sau cu scrisori le-au dat altora ?

Un stăpân de moşie, ce nu are copii sau moştenitori, are putere a face cu moşiile sale ce-i va fi voea ? Poate să facă pe un străin moştenitor *fără voea Domnului ţării ?*

Poate fieşte-care stăpân de moşii să facă diată sau are osebire unul de altul ?

Un stăpân poate să *vânză moşia de istov ?*

Din răspunsurile Divanului se vede, că deşi tot pământul Moldovei a fost înainte de vremi nepomenite „domnesc", prin daniile luminaţilor Domni, prin descălecare de oraşe şi sate au devenit proprietăţi particulare, la care „stăpânitorul ţării" nu are nici un amestec, şi că fie-care om „slobod" din Moldova este volnic să dispue de averea sa cum îi place, fără să întrebe pe „stăpânitorul ţării".

C'un cuvânt toate întrebările scoposesc, de a afla drep-

turi domneşti asupra drumurilor, morilor, crâşmelor, podurilor, pădurilor, târgurilor şi proprietăţii mari şi mici. E păcat că n'avem de pe aceste întrebări şi răspunsuri decât o copie defectă; caracteristic este însă că în acest an al întrebărilor (1782) Dosoteiu Episcopul de Rădăuţi, cedează guvernului administraţia bunurilor episcopeşti.

Asupra propunerilor consiliului suprem, Iosif al II-lea pune rezoluţia:

„Se ia spre ştiinţă şi la vreme se va lua sama, ca aceste venituri mănăstireşti să se întrebuinţeze cu folos: *însă numai spre folosul confesionarilor şi numai în provinţia în care s'au desfiinţat mănăstirile*".

Se vede din rezoluţie că consiliul propuse confiscarea, iar împăratul a refuzat-o, făcând deosebire între al meu şi-al tău.

In urma măsurilor guvernului, se lăţise îngrijiri asupra „dreptului de proprietate" a moşiilor. Deci consiliul suprem se vede silit de-a declara prin rescriptul din 19 Mart 1783:

„Luându-se moşiile episcopiei şi poate şi cele mănăstireşti sau ale altor institute, *nu se înstrăinează nici de cum dela menirea lui darul făcut episcopiei mănăstirii sau institutului*, ci, din contra, veniturile nesigure de mai nainte, ce nu se pot evita la proprietăţi imobile, se asigurează".

Tot în privinţa întrebuinţării fondului, spune rescriptul consiliului suprem din 4 Iulie 1783:

„Impuţinarea şi micşurarea mănăstirilor are să continue şi pământurile şi fondurile lor au să se iee spre *administrare*, averea preuţimei care nu locueşte în ţară, prin urmare stăine, are să se ia asemenea şi din fondul ce se va creia astfel, are să se susţie întâiu clerul greco-răsăritean, apoi are să se înfiinţeze cel puţin o şcoală, fie la Cernăuţi sau în Suceava, şi ce va mai rămânea are să se păstreze spre alte întrebuinţări folositoare".

In privinţa administrării fondului religionar, rescriptul consiliului suprem din 10 Ianuarie 1784, către generalul Enzenberg, spune următoarele:

„Spre a da pretutindeni, iar mai ales poporului din Bucovina, dovadă vederată că economia cea nouă introdusă la moşiile episcopeşti şi preuţeşti, nu are alt scop decât numai *binele religiunii şi al indigenilor*, şi că banii ce vor incurge nu se vor întrebuinţa spre alte cheltueli decât pentru acelea ce ţin de *susţinerea episcopului şi a preuţilor, de cerinţele cultului şi ale păstoriei, apoi de*

ţinerea mănăstirilor şi a zidirilor preuţeşti, precum şi de creşterea preuţilor învăţaţi şi cucernici, apoi de înfiinţarea şcoalelor şi a altor institute pioase ce lipsesc încă acuma : toate veniturile episcopeşti şi preuţeşti, ce au incurs şi vor incurge încă mai departe, trebue să se păstreze aşa dar în deosebită evidenţă şi într'o casă separată, care va purta numele de *„casa fondului religionar"*, şi toate dispoziţiile în privinţa aceasta, de s'ar ţine ele de ori-care rubrică numită mai sus, trebue să se facă sub *privigherea şi respective cu ştirea Episcopului şi a Consistoriului,* aşa încât toate îndrumările de felul acesta să ajungă la CUNOŞTINŢA POPORULUI".

Tot în privinţa administrării, întrebuinţării şi a însăşi proprietăţii fondului, s'au garantat prin scriptul consiliului suprem din 3 Martie 1784 către generalul Enzenberg următoarele :

„Pentru că după prea înalta intenţiune a Majestăţii Sale, veniturile moşiilor preuţeşti şi mănăstireşti sunt în deobşte menite pentru susţinerea episcopului şi a celeilalte preuţimi ce se va sistemiza pentru înfiinţarea şcoalelor şi a altor institute pioase. apoi pentru ţinerea zidirilor preuţeşti, prin urmare pentru că aceste moşii *nu sunt a se confisca după cum spune intimaţiunea cea foarte scandaloasă* trimisă de Domnia sa către Consistoriu, ci au să se iee numai spre *administrare ;* în fine, pentru că veniturile ce se vor mări prin îmbunătăţirile scoposite n'au să se adune în *visteria fiscului,* ci în casa separată a fondului religionar : *de aceea toată manipulaţiunea aceasta trebue să se petreacă sub privigherea şi conducerea Episcopului şi a Consistoriului, prin urmare şi tot personalul economic ce este de trebuinţă pe moşiile episcopeşti şi mănăstireşti, trebue să fie şi aşezat în înţelegere cu Episcopul şi cu Consistoriul".*

Tot-odată citim în decretul consiliului suprem către generalul Enzenberg :

„Nu odată, ci de mai multe ori s'au dat de înţeles administraţiunii, că intenţia Majestăţii Sale nu este nici decât de *a turbura proprietatea privată* sau şi numai de a îngădui să se purceadă cu puterea şi cu sila la vre-una din economiile de pe moşiile preuţeşti".

In fine citim în decretul consiliului suprem de Curte din 8 Maiu 1784 următoarele :

„După instrucţiunea de mai 'nainte trebuie să se ia seama ca primirea şi cheltuelile tuturor banilor *scolastici, mănăstireşti* şi

preuţeşti să se poată purta separat de ai casei districtuale administrative, *şi toate mandatele trebuincioase din casa fondului religionar să se facă prin Consistorii*".

Mai clar nu s'a putut garanta proprietatea, întrebuinţarea, administraţia averilor eparhiei Rădăuţilor. Amploiaţii se numesc, şcolile se înfiinţează, plăţile se fac numai cu expres mandat al Consistoriului şi al Episcopului, guvernul e un notar oficial al afacerilor, nimic mai mult.

Pentru a arăta însă cum se întrebuinţează aceste averi, vom lăsa să vorbească pe un ţăran din Bucovina, pe primarul din satul Crasna, Grigorie Iliuţ:

„Numai despre un lucru am auzit vorbindu-se mai puţin, adică despre şcoalele noastre din ţară, despre şcoalele noastre bisericeşti„ pentru creşterea şi luminarea poporului nostru drept credincios. Dară şi despre acest lucru să nu aşteptaţi o cuvântare iscusită, căci noi ţăranii n'avem atâta învăţătură ca să putem vorbi cu iscusinţă. Cuvântul meu va fi scurt dară adevărat din inimă.

„Noi ştim cu toţii, că din banii fondului nostru bisericesc s'au înfiinţat în Suceava un gimnaziu, în Siret o şcoală normală şi în Cernăuţi o şcoală reală şi o şcoală normală cu o preparandie. Ştim cu toţii şi aceasta că prin parohii s'au înfiinţat, pe cheltuiala comunelor bisericeşti, peste o sută de şcoale primare, dintre carile mai mult de jumătate sunt sprijinite şi din fondul nostru religios.

„Aceste şcoale sunt confesionale, adică bisericeşti, şi până acum se purtau toate trebile lor de preuţi şi de învăţătorii drept credincioşi subt privigherea prea onoratului Consistoriu. In urma legilor împărăteşti mai noui din 25 Maiu 1868 şi din 14 Maiu 1869, atât biserica cât şi fiecare parohie are tot dreptul de a înfiinţa şcoale proprii bisericeşti şi a le derege după legile generale.

„Cu toate acestea şcoalele noastre săteşti susţinute parte de parohieni, parte din fondul nostru religionar, *samănă a ni se înstrăina cu totul*. In multe ţinuturi din ţară sunt puşi *privighetori de şcoale şi de altă lege şi de altă limbă*. Aceştia *dispun acum şi de şcoalele noastre bisericeşti*, fără a mai întreba de cei ce reprezintă comunele parochiale şi biserica noastră din ţară. Pe cât văd şi pricep, lucrul merge într'acolo, ca şcoalele noastre bisericeşti să treacă în rândul şi numărul celor nebisericeşti, şi ce vrea să zică aceasta? Nici mai mult nici mai puţin, decât că pe lângă privighetorii scolastici de altă lege şi de altă limbă, încetul cu încetul *să ni se dee şi învăţători de altă lege şi de altă limbă*, şi de va merge lucrul ca până acum, în curând ne vom pomeni şi cu *învăţători jidani*. Eu ştiu că nu voiţi şi nu doriţi una ca aceasta, însă după legile mai nouă pot fi în şcoalele nebisericeşti jidani învăţători.

„Dară să vă mai spun încă una. In Viena a fost mai dăunăzi o adunare mare de învăţători. Şi din Bucovina au fost câţi-va. In acea adunare s'a hotărît *ca în şcoalele bisericeşti să nu se mai înveţe religiunea.* Şi dacă acea hotărîre se va primi atunci preuţii nici nu vor mai intra în şcoală ca să înveţe pe copiii noştri religiunea. Şi eu vă întreb, *oare ni-ar fi de folos astfel de şcoale?* Ce s'ar alege din copiii noştri cu învăţători de altă lege şi de altă limbă? Eu nu mă pot înţelege cu aceea ca să lăsăm pruncii noştri fără de învăţătură, ci vă întreb, oare să ne lăsăm noi de şcoalele noastre bisericeşti? Nimene nu poate aştepta dela noi una ca aceasta, ci, din potrivă, trebue să dorim şi să cerem, ca în fiecare parohie să avem câte o şcoală bună bisericească.

„Una, numai una, ne mănâncă pre noi ţăranii, ştiţi ce? Sărăcia. In cele mai multe sate sunt oamenii noştri săraci, şi n'au de unde face şcoalele şi susţinea pe învăţători. Dară bun e Dumnezeu, şi fondul nostru bisericesc este avut. El este menit şi pentru şcoale. Aşa dară de vom rămânea pe lângă ast-fel de şcoale, ce ni convin mai bine în împrejurările în care ne aflăm, fondul nostru ni va sta într'ajutor cu bani pentru susţinerea lor, de care vom putea zice cu drept cuvânt că *sunt ale noastre şi nu străine*".

„Văd, că vă înţelegeţi cu toţii, ca să avem şcoalele confesionale sau bisericeşti. Văd că cunoaşteţi că numai ele ne sunt de folos. Acuma nu mai rămâne alta decât să poftim pe comitetul ce se va alege, ca în adresa ce se va face către Minister să se scrie şi această dorinţă a noastră, adica că poporul nostru drept credincios doreşte şi voeşte a avea ca până acum şcoale confesionale sau şcoale bisericeşti."

O asemenea adresă s'a făcut la minister şi se vor face încă multe cu aceeaşi menire de a putrezi la acte.

Deci starea Românilor din Bucovina o rezumăm în acest fel:

1. Deşi libertatea oricărui cult e garantată prin constituţia austriacă, deşi credincioşii fiecărei biserici sunt îndreptăţiţi de a-şi administra averile şcolare şi eclesiastice, *numai Românii* în tot imperiul sunt supuşi unui regim excepţional.

2. Deşi gimnaziul din Suceava, şcoala reală din Rădăuţi, şccala normală din Cernăuţi şi altele sunt plătite din fondul religionar, numirile profesorilor se fac de-a dreptul de către Ministerul din Viena, precum nu se 'ntâmplă la niciun popor, la nicio şcoală confesională. Numai Românii sunt supuşi în privinţa şcoalelor lor unui regim excepţional, şi aceasta pentru ca în ele să se păstreze limba de propunere *germană*.

3. Arhiereii, după scriptură şi canoanele bisericii răsăritene, se aleg; în Bucovina arhipăstorul e numit de-a dreptul, pe când în aceeaşi ţară Lipovenii îşi aleg pe Vlădica lor dela

Fântâna Albă, şi Evreii îşi aleg rabini. Numai Românii, şi în această privire, sunt trataţi în mod excepţional.

E de prisos să mai vorbim despre înfiinţarea cu scopuri politice a aşa numitei universităţi, în care s'adună toţi profesorii suprenumerari de licee de prin Kolomeia şi Kecikemet pentru a figura ca profesori de universitate, nici de liceul dela Cernăuţi, care în vremea din urmă geme de suplinitori rusnaci, nici de neaplicarea obligativităţii învăţământului la şcoalele rurale româneşti şi aplicarea strictă la cele ruseşti. Vom atinge numa 'n treacăt învrăjbirea artificială, introdusă de guvernanţi între Români şi Ruteni.

Sunt în Bucovina două soiuri de Slavi: *Huţulii*, cum se vede un trib vechiu de munte, care cuprinde şirul de Nord al Carpaţilor, şi *Rutenii*, fugiţi din Galiţia, aşezaţi între Nistru şi Prut. Cei dintâiu sunt populaţie autohtonă şi duc un fel de viaţă care cu greu se poate descrie, viaţă de pasere pribeagă, originală şi liberă, şi nici autoritatea statului austriac nu prea pătrunde printre dânşii, căci perceptori, subprefecţi şi alţii cari i-ar prea supăra, dispar câte odată fără urmă.

Dar nu aceştia li-s duşmani Românilor.

Din contra, Românii li pricep limba lor fără s'o poată vorbi şi ei pricep pe cea română. E cel mai ciudat fenomen de a vedea pe ţăranul român de baştină cum ascultă cu atenţie la ceea ce-i spune oaspetele său, când se scoboară la câmpie. Şi acest oaspete vine poate din munţii Tatrei, de cine ştie unde, şi pricepe româneşte, fără să fi vorbit vr'odată un cuduce că aceşti Huţuli sunt „Daci slavizaţi", pe când Românii cari-i pricep fără să li vorbească limba, sunt „Daci romanizaţi". Acest trib este puţin numeros, mărunt la stat şi vioiu.

Dar aceia cari-i duşmănesc pe Români nu sunt aceşti Daci slavizaţi, ci Rutenii din Galiţia, cari scăpând pe pământ moldovenesc de apăsarea polonă, de miliţia austriacă şi de alte rele, pretind că a lor e Bucovina, că ei sunt adevăraţii stăpâni ai ţării. Guvernul se foloseşte de ei pentru a-i paraliza pe Români şi râde în taină de ei, ştiind prea bine din analele sale statistice că sunt bejănari, aduşi de boerii moldoveni pentru a li cultiva moşiile, lucru care se obicinuia în Moldova până pe la 1845, pe când în rolurile de contribuţie era o rubrică deosebită pentru „bejănarii ruteni". Aceşti oameni din vechiu se pusese într'adevăr de bună voe supt autoritatea mitropolitului Sucevei, căci popii lor veneau din fundul Poloniei să se sfinţească la Suceava, servind tot odată şi de spioni Domnilor Moldovei, încât regii Poloniei s'au găsit siliţi să oprească pe „popones Ruthenorum" de a mai merge la Moldova să se sfintască. Dar credem că din aceste servicii oculte aduse Domnilor Moldovei de cătră popones nu se poate de-

duce un drept exclusiv al bejănarilor ruşi asupra fondului religionar, ba asupra Bucovinei întregi.

Afară de aceea Românii nici nu le refuză ajutoarele necesare pentru întreţinerea şcoalelor rurale, numai egalitatea nu vor s'o admită — şi cu drept cuvânt. Pe de altă parte Rusia îşi are agenţii săi printre aceşti oameni, iar guvernul, în loc de a vedea cum stau lucrurile, îi încurajează în aspiraţiile lor şi voeşte să facă din Bucovina un focar de agitaţie rusască în contra Polonilor şi a Românilor.

Mai sunt peste Prut şi mulţi Români slavizaţi, cari de pe fizionomie, port şi obiceiuri se cunosc a fi Români, apoi numele lor de familie, numirile satelor (d. e. Cuciurul mic), cărţile vechi câte se află în biserică, inscripţiile acestora, scrisorile, în josul textului, toate arată că înainte de 50 de ani locuitorii acestei părţi erau încă Români. Astăzi vorbesc ruseşte şi ni se pare că Ruşi vor şi rămâne. Deşi se numesc ei înşii Români (Woloch), dar vor ajunge ca cei din Moravia, cari şi aceia se numesc Români, fără de a-şi mai şti limba.

Şi dacă va întreba cititorul, ce biserică este aceea pe care guvernul din Viena o supune administraţiei sale, vom răspunde că este cea mai neatârnată a întregii creştinătăţi, căci atât Mitropolitul transdanubian şi al ţărilor tartarice din Proilabum (Brăila), cât şi cel al Ungro-Vlahiei (din Târgovişte) erau supuşi Patriarhului de Constantinopole, iar cel de al doilea era esarcul acelui patriarhat, continua puterea centrului Constantinopolitan până'n munţii Aurariei, sfinţia pe Mitropolitul de Alba-Iulia, stătea în legătura întinsă a organismului eclesiastic greco-bulgar. Singură Mitropolia Moldovei şi a Sucevei e ab antiquo suverană, neatârnată de nici o patriarhie, acestei Mitropolii a Moldovei şi a Sucevei se datoreşte introducerea limbii române în biserică şi Stat, ea este mama neamului românesc.

De aceea extragem din „Indireptarea legei“ lui Matei Basarab (tipărit la Târgovişte 1652) :

„Află-se scris în pravila lui Matei-Vlastari, cum şi Moldo-Vlahia au fost supusă Ochrideanilor ; *eară acum nice Ohrideanilor se pleacă, nice Ţarigrădeanului, şi nu ştim de unde au luat această putere*“.

Intre Mitropoliţii, cari ţin subt mâna lor Episcopii, se zice :

„Moldoveanul ţine aceasta : *Rădăuţul* şi a Romanului şi Huşii“.

Intre exarhi se citează „Moldovean“, al „Sucevei şi a toată Moldo-Vlăhia“ — „iară ceilalţi Mitropoliţi numai pre cinstiţi să scriu, iară nu şi Exarhi“.

Va să zică Episcopia Rădăuţilor, supusă celui mai neatârnat mitropolit, exarh sau sponte, şi în rang egal cu un patriarh, această episcopie este azi administrată de beamteri şi de Evrei. In şcoalele *acestei* episcopii se propun obiectele în limba *germană*, cu profesori nemţi şi elevi evrei. Abia se mai găseşte câte un egumen de mânăstire, câte un preot şi în creerii munţilor câte un dascăl de şcoală urbană sau rurală, şi alte ori câte un protopop care, întemeiat pe trecutul istoric de 500 de ani al acestei sfinte epitropii a Rădăuţilor, să zică: „stăpân peste această bucată de pământ e strălucita roadă de Muşatin şi coborîtorii ei, nu Evreii galiţiani şi Şvabii din Bavaria". Orice s'ar zice despre alte popoară, nu se poate contesta în ele un fel de respect faţă cu trecutul şi aceasta e un semn că o naţie are în sufletul său „religia umanităţii". Şi religia umanităţii consistă tocmai în recunoaşterea existenţii unui principiu moral în istorie. Şi n'a reprezentat Mitropolia Sucevei un principiu moral? N'a fost ea aceea, care a dat razimul evanghelic populaţiilor aservite din Polonia, n'a fost ea, care a apărat intactă creştinătatea faţă cu agresiunea mahometană, n'a fost ea aceea, care'n persoana lui Varlaam Mitropolitul a făcut ca duhul sfânt să vorbească în limba neamului românesc, să redee în graiul de miere al coborîtorilor armelor romane sfânta scriptură şi preceptele blândului Nazarinean? N'a fost ea, care s'a ridicat cu putere contra naţionalizării, judaizării, bisericii creştine prin Luther şi Calvin? Patriarhi şi Mitropoliţi au făcut faţă cu propăşirea repede a reformaţiei şi desbinării; Mitropolia Moldovei şi Sucevei a ridicat glasul contra lui Luther şi a arătat tot odată că reforma era în sine de prisos. Nu reformă — reîntoarcere la vechea şi toleranta comunitate bisericească, precum o încearcă astăzi unii catolici din Germania, era mântuirea omenirii din mrejele materialismului, şi din sofismele lu Anti-Crist.

Dar Evreul austriecesc e departe de a pricepe, de ce Românul ţine la biserica lui, căci... *această* Mitropolie, cea mai însemnată în Orient prin spiritul ei, a ajuns azi de batjocură evreo-germană Slovacilor din Austria. Această Mitropolie are astăzi în fapt mai puţină autonomie decât rabinul jidovesc din Sadagura, ea, subt un împărat *creştin*, a ajuns o unealtă de politică, de coterie în mânile d-lui Stremeyer.

Şi nu mai arde candela vecinică la capul bine-credinciosului şi de Hristos iubitorului Ştefan-Voevod. Biserica lui Alexandru cel Bun în Suceava stă de 80 de ani în ruină; iar Mitropolia Sucevei cu moaştele sft. Ioan cine se'ngrijeşte de ea? Mihail Grigorie Sturza i-a dat o existenţă de umbră, iar Titu Maiorescu, fostul ministru al Măriei sale Carol-Voevod trimisese un arhitect ca să-i ridice planul, să propue înfru-

museţările cuvenite şi să clădească un local de şcoală primară românească în curtea acelei biserici. Atât ştim despre acea mitropolie, în care stă locţiitorul Mitropolitului Moldovei ; iar cât despre Episcopia Rădăuţilor — ea a devenit Mitropolie austriacă-internaţională a Bochezilor din Dalmaţia şi se vede că tot d. Stremeyer mai are perspectiva de a deveni Mitropolia Indianilor Ţulu sau a creştinilor din Maroc.

De aceea nu e nimic mai serios decât cuvântul boerului moşnean Hurmuzachi, care în acea adunare de care am vorbit mai sus a pronunţat memorabilile cuvinte, că Românii din Bucovina au ajuns să apere de „liberalii" din Austria — autonomia bisericii, limbii, şcolii.

Hotărâtu-s'au în tăinuitul sfat al proniei cereşti, ca 1877 să devină reversul lui 1777 ?

II. Nu există stări de lucruri mai asămnătoare de cât acelea ale Ungariei şi României, o dovadă că amândouă ţările acestea sunt jertfele unei exploatări comune. Dar pe când România prin justă frică de elementele străine şi prin recunoaşterea ranelor sale are posibilitatea de a ajunge la întremare, îndată ce va înlătura scamatoriile care mistuesc puterile ei cele mai bune, Ungaria a supt veninul în nobilile sale vine, şi-a robit economiceşte popoarele sub dibaciul titirez austro-evreesc, care'n Buda-Pesta îşi pune pană de cocoş în pălărie, precum bea în Viena bere în sănătatea principelui Bismarck.

Deschisă industriei jidoveşti din Austria şi înmulţindu-şi trebuinţele prin formele goale ale civilizaţiei occidentale, pe care le-a introdus cu aceeaşi pripă ca şi noi, Ungaria îşi istoveşte pământul prin cultura extensivă şi barbară, scoate prin acest tratament păturі din ce în ce mai adânci ale ţarinei la suprafaţă, aşa încât brazda sa devine din ce în ce mai săracă. Neputând, se 'nţelege, concura cu vecinul său, cu care e legată prin interesul apăsării naţionalităţilor, tot ce nu lucrează pământ în Ungaria e silit a-şi oferi puterile sale statului sau a trăi din advocatlâc. Ungaria este, după România, patria funcţionarismului, cârciocarilor şi negrei speculaţiuni evreeşti. Pustiirea pădurilor a schimbat mediul climatic şi a născut se vede o mulţime de epidemii, iar cu cât legătura economică cu Austria se va prelungi, cu atât popoarele de sub coroana Sf. Ştefan vor fi reduse la proletariat şi Ungaria condamnată de a rămânea ţară curat agricolă, cu o existenţă mai mult de cât îndoelnică. Exportând lână pentru Europa întreagă, locuitorul acestei ţări poartă postavul fabricelor din Boemia şi Moravia ; exportând porcii săi, consumă cârnaţi fabricaţi în Viena. Dar urmările acestui sistem economic vor fi ace-

leaşi ca şi la noi: mortalitatea şi sărăcirea populaţiei producătoare, a ţăranului, şi într'adevăr, în cei din urmă cinci ani, populaţia autohtonă a Ungariei a scăzut cu 144.000 suflete. Cu aceasta însă se împuţinează puterile, ce exploatează pământul, prin urmare începe regresul agriculturii, şi o exploatare a brazdei din ce în ce mai extensivă şi mai istovitoare. Mai adaogă apoi înmulţirea clasei neproductive a advocaţilor şi scribilor şi burlăcia ei, apăsarea din ce în ce mai mare a ţăranului şi proletarizarea lui, încât nu va mai produce decât copii nesănătoşi sau, producându-i, nu va avea cu ce-i ţinea. Şi ce e mai trist de cât ca ţările dunărene cele mai binecuvântate de Dumnezeu să vadă perind de mizerie copiii lor pe-un pământ bogat, în grânarul Europei ?

Şi toate acestea se 'ntâmpla deja în Ungaria. Mortalitatea şi sărăcirea ţăranului, cultura prădătoare şi extensivă a pământului, înmulţirea peste măsură a funcţionarilor, advocatilor şi politicilor de meserie, burlăcia claselor superioare, căsătoria neprecugetată şi stârpitoare a claselor de jos, în fine, prin stârpirea pădurilor, insalubritatea climei, căci temperatura şi-a perdut tranziţia gradată dela cald la frig şi vice-versa, şi trecerea e nemijlocită, fără grade intermediare, astfel în cât numai plămânii de cal o pot suporta.

Acest preţ pentru autonomia Ungariei e prea mare. Şi dacă ne întrebăm de ce-şi sacrifică Maghiarii patria lor şi cele 5 naţionalităţi conlocuitoare molohului jidovesc, de ce persistă ei în alianţă cu elementul evreo-german, răspunsul va fi simplu. Din deşărtăciunea de a stăpâni naţionalităţile. In loc de a se împăca cu ele, de asigura lor şi şie-şi un traiu îndemânatic pe pământ strămoşesc, Maghiarul preferă, în nemărginitul său şovinism, de-a fi neputinciosul mediu, prin care fabricatele occidentale îi omoară meseriaş după meseriaş, clasă pozitivă după clasă pozitivă, până ce regatul Sf. Ştefan va rămânea o adunătură de ţărani proletari şi de scribi şi mai proletari, puşi la discreţia, ba la îndurarea crâşmarilor evrei, deveniţi pân'atunci bancheri vienezi.

Şi ceea ce e mai ciudat, e că tocmai populaţiunea curat maghiară scade la număr, în cât Rusul Danilewski ar putea face Ungurilor o diagnoză asemănătoare cu cea care o face Turcilor că trăesc pentru a scăpa de curentul pan-germanic populaţiile slave.

Dacă cu Maghiarii ar fi de vorbit, atunci ar vedea ei înşii că noi Românii fără ei suntem slabi şi ei fără noi asemenea ; dar văzând că tocmai pe Români îi tratează mai excepţional de cât pe toţi, îi vom lăsa cu durere în plata lui Dumnezeu şi în orbirea cu care i-a bătut demonul mândriei si al deşărtăciunii, căci fără a fi ei înşii un pericol esenţial pentru

naţionalităţi, prin complicitatea cu elementul austricesc se perd pe ei şi pe toţi împreună.

Sau cred Maghiarii că unor populaţii proletarizate nu li-ar conveni umbra „protecţionistă" a sfintei Rusii, care să-i mântue şi robia occidentală ? Sau cred că regimentele de scribi, vânători de funcţii şi avocaţi şmecheri vor rezista unor puteri de o cumplită realitate ?

Dar oare trebue o caracterizare mai bună a simulacrului de stat maghiar, de cât că, în caz de nerodire a pământului, populaţiile mor de-a dreptul de *foame* ?

Dar la ce să mai prelungim expunerea aceasta generală ? Noi nu putem sili pe Maghiari să vadă clar, precum vedem noi, nu-i putem sili să vadă câtă analogie este între starea noastră şi starea lor şi cum ei sunt jertfa apropiată, iar noi cea probabilă a negrei speculaţiuni dinspre Apus, a vecinicei nopţi naţionale dinspre Răsărit.

Dacă Maghiarii, prin spirit de dreptate în lăuntru, prin sistemul protecţionist în afară, nu vor asigura lor şi naţionalităţilor un traiu vrednic de fiinţe omenesti, atunci o vor face aceasta alţii, numai atunci — adio dulce limbă ungurească ! Atunci cuvintele lui Széchenyi : „Ungaria n'a fost, ea va fi abia", vor fi adevărate tocmai în sens invers : „Ungaria a fost abia, si nu va mai fi".

O foaie din Transilvania, organ oficial al P. S. S. Mitropolitului din Sibiu, cea mai modernă de peste Carpaţi, care urmăreste cu stăruinţă politica modestă şi sigură a neuitatului Şaguna, expune într'o serie de articole tratamentul de care se bucură Românii din partea fratilor maghiari. De aceea redăm tot ce atinge materia d-a dreptul.

ROMÂNII DIN-A-DREAPTA DUNĂRII

Un cuvânt la vreme ni se pare, că pentru ţara noastră împreună cu guvernul ei a sosit vremea de a se ocupa în mod radical de soarta Românilor *din-a-dreapta* Dunării. Deja „Vulturul", foaea intereselor bulgare, tipărită la Ploesti, începe a-i numi numai cu porecla de „găgăuţi" si aceasta o face în inima ţării românesti, deja aviditatea teritorială grecească, sârbească si bulgărească începe a-i privi ca neexistând pe fata pământului, încât s'ar putea prezice că lăsându-i pe mâna fratilor crestini, tocmai Românii vor fi aceia, care vor esi cu mâna goală din toată afacerea si vor sta bisericeşte mai rău, de cum au stat în vremea lui Mircea-cel-Bă-

trân. Am mai spus şi altă dată că pentru un teritoriu poliglot, ca cel turcesc, egala îndreptăţire a limbilor şi confesiunilor va fi lucru de căpetenie, formaţiunile teritoriale lucru secundar.

Nu ştim, se înţelege, până unde ajunge priceperea cestiunii în cercurile noastre conducătoare ; dar credem că sunt oameni în ţară care să cunoască stările de lucruri şi să-i poată da ţării toată lumina necesară. Libertatea bisericească şi şcolastică pentru Românii din-a-dreapta Dunării *trebue* însă asigurată, ca să fie odată pentru totdeauna scăpaţi de sub presiunea spirituală, în prezent a Grecilor, în viitor a altor „fraţi" creştini. Forma cea mai cuviincioasă ni se pare reînfiinţarea vechii Mitropolii a *Proilabului,* care prin organizarea ei bisericească pe bază democratică, cu sinod compus din preoţi şi mireni să îngrijească de bisericile şi şcolile româneşti în tot cuprinsul Turciei europene. Această Mitropolie a fost şi în trecut mai cu seamă pentru Românii din a dreapta Dunării, iar reşedinţa Mitropolitului nu trebue să fie neapărat în Brăila, cum era înainte, deşi ar fi bine să fie pe pământul nostru. In faţa cererilor tuturor naţionalităţilor din Turcia, credem că cele ale Românilor sunt cele mai modeste din toate şi că nimeni nu va îndrăsni a tăgădui Românului un drept, de care se bucură deja şi Grecii şi Bulgarii şi Sârbii. şi de care Românii s'au bucurat ab antiquo. Căzut în desuetudine în vremea domniei fanarioţilor, reînvierea lui din cenuşă va fi un titlu de recunoştinţă pentru generaţia actuală, dacă va şti să fie la înălţimea chemării sale istorice. Pân'în prezent Românii de peste Dunăre au avut de apărători pe Turci, e drept : apărători de ocazie şi coruptibili, dar totuşi, încetând puterea absolută a Kalifatului, ei n'ar mai avea nici un sprijin şi nu pot spera de cât în noi. Să ne arătăm dar demni de încrederea lor.

„Găgăuţi se numeşte o foarte mică parte din poporul Bulgariei, rătăcită de tot de limba maternă şi azi vorbind turceşte. Cauza schimbării limbii a fost persecutările Turcilor la venirea lor asupra Bulgarilor. Toţi Bulgarii locuitori părţilor apropiate de Varna, Burgas, Adrianopole şi Constantinopole au fost expuşi acestor persecutări şi limba fie-cărui Bulgar ce nu vorbea turceşte a fost tăiată, din care cauză ei, ca să scape de aceste persecuţii, au fost siliţi să adopte limba turcească. Ei sunt creştini şi astăzi, însă vorbesc turceşte. Grecii în cele din urmă, după ce au nimicit patriarhia bulgară şi au gonit limba bulgară din toate şcolile şi bisericile, s'au silit ca în toate locurile se grecizeze şi pe aceşti nenorociţi, introducându-le în biserici şi şcoli limba greacă. Din cauza aceasta unii din aceşti *găgăuţi* s'au grecizat şi s'au făcut mai mari inimici fraţilor lor bulgari de cât chiar Grecii proprii.

Pentru aceşti găgăuzi (şi nu *găgăuţi)* a vorbit în *Vulturul*, iar nu pentru Românii din Macedonia. — Reproducem cu plăcere această rectificare a ziarului „Vulturul" şi adăogim numai că eroarea noastră a provenit din motivul simplu că ziarul amintit, vorbind despre populaţia Macedoniei, a împărţit-o în Greci, Bulgari şi Găgăuţi, iar despre Români n'a spus un singur cuvânt. Fiindcă ştiam că Macedo-românii se mai bucură de câteva porecliri nepotrivite şi nevăzându-i de loc amintiţi în perspectivele de împărţeală a Macedoniei, am crezut că şi redacţia numitei foi ne gratifica tot pe noi căci tot noi suntem şi acolo cu o poreclă şi mai puţin politicoasă".

Notă. Această rectificare e publicată la „Revista externă din *Curierul din Iaşi* No. 134 din 10 Dec. 1876.

IARĂŞI EVREII

„Timpul" reproduce după „Indépendance belge" următoarele :

Alianţa universală a Israeliţilor s'a unit de curând cu ideea unei conferinţe de Israeliţi, a căreia iniţiativă o luase nu de mult *Anglo-Jewish Association.* Această conferinţă la care trebue să ia parte delegaţii tuturor asociaţiunilor israelite din Europa, are de scop de a asigura Ovreilor din Turcia drepturile ce se propune a se acorda populaţiunilor creştine. Ea va avea loc la Paris, la 11 Decembrie, sub preşedinţia d-lui Crémieux, membru al senatului şi preşedinte al *Alianţei Universale.* Cererea va fi prezentată sub forma unei note care va purta sub-semnătura tuturor societăţilor evreeşti din Europa. — *Evreii din România trebue să aibă partea lor din aceste beneficii întocmai ca şi cei din Serbia.* România mai ales va da loc la discuţiune cu totul specială în sânul conferinţii. — Se pare că Evreii din România sunt privaţi de drepturile civile şi politice, cu toate că terminii Constituţiunii nu prescriu nimic de felul acesta în privinţa lor. Conferinţa îşi propune dar de a face astfel încât să nu se introducă în Constituţie clauze care ar putea să legalizeze situaţiunea actuală a Evreilor din România. *Jewis Chronicle* propune ca primele şedinţe ale acestui congres să se ţie cu uşile închise.

Un autor francez, al cărui nume nu-l mai ţinem minte, au arătat că din cele mai sângeroase sacrificii ale omenirii, neamul care s'a folosit mai mult, fără să risce nimic, au

fost Evreii. Va să zică de aceea ar fi cheltuit Rusia zeci de milioane de ruble şi ar fi pus în mişcare sute de mii de suflete creştineşti, de aceea ş'ar fi pierdut Serbia floarea tineretului, de aceea cheltuim noi cu întreţinerea armatei aproape 250.000 lei noi pe zi, pentru ca din aceste sudori amare ale ţăranului nostru, a celui sârbesc, a oierului muntenegrean, a Rusului, să se folosească în mod egal — Evreii, ei cari'n presă au fost contra creştinilor, ei cari ne-au batjocorit pe noi, pe Sârbi, pe Ruşi, ei, cari prin jurnalistica lor făţarnică şi mincinoasă ne numesc semi-asiaţi, semi-barbari. Apoi să ne ierte d-nialor! Conferinţa s'au adunat pentru a regula starea celor, cari au suferit şi s'au sacrificat, nu a acelora, cari din aceste suferinţe şi sacrificii s'au folosit şi astăzi ca totdeauna. Cine nu-şi varsă sângele pentru petecul său de pământ strămoşesc, poate să precupeţească înainte chibrituri şi vacs, dar va face bine să ne lese 'n pace.

Puterile europene au recunoscut înşile că pretenţiile Evreilor în România sunt *neîndreptăţite*. Austria şi Rusia au încheiat deja tractate în acest sens cu România, cine nu le va încheia tot *astfel*, poate să ne scutească cu dragostea. Conferinţa se va oferi de sigur de a amesteca în discutii cestiuni, care să le complice şi mai mult. Cât pentru Români, egala îndreptăţire a 600.000 de lipitori şi precupeţi este pentru ei o cestiune de moarte şi viaţă, şi poporul nostru cred c'ar prefera moartea repede prin sabie, decât moartea lentă prin *vitriol*.

Concedem că între aceşti 600.000 va fi unul la sută, care să producă ceva prin sine şi să ţie la ţară şi la popor, dar când în ţară avem 700.000 de lucrători, care produc, ţăranii, nu 'nţelegem alături cu aceştia 600.000 de speculanţi ai productelor, în cât fiecare Evreu să trăiască din precupeţirea muncii *unui* singur ţăran român. Drepturile d-nialor civile şi publice nu 'nsemnează decât dreptul de a exploata poporul nostru în bună voe. Plece 99 procente în America, să-şi câştige acolo prin muncă productivă pânea de toate zilele şi atunci cu cei ce vor rămânea ne vom împăca uşor, dar pân' atuncia să mai fie încă şapte alianţe, ca cea universală, care să conspire cu *uşile închise* în contra naţiei româneşti, noi vom şti să le arătăm totdeauna lungul nasului, căci nu ne spăriem nici de înjurăturile presei jidoveşti nici de declamaţiile oratorilor idealişti, pe câtă vreme e vorba de existenţa poporului nostru. Dacă voesc să ne cucerească, n'au decât s'o facă... făţiş, ca toate naţiile, cu arma 'n mână. Dar cu tertipuri şi apucături nu merge deocamdată. In numărul, în care sunt la noi, Evreii rămân *străini de rit necreştin*, ce nu se pot nici contopi cu poporul nostru, nici pot pretinde mai mult decât de a fi suferiţi

şi ne pare că n'au nici o cauză de a se plânge de toleranţa noastră. Dacă gustul li-e numai decât după drepturi egale, conform „contractului social", iată Austria-i aproape, apoi Germania, Anglia, Franţa, Italia, cine-i opreşte de a merge cu drumul de fier, unde li vine la îndemână, ca să se bucure de toate drepturile posibile ?

Putem spune cu drept cuvânt şi tare : că poziţia Evreilor, în ţările în care nu se bucură de egalitate, e cu mult mai bună, decât acolo unde ei se bucură de ea ; de aceea geme Rusia de ei, de aceea ne-au inundat pe noi. Ori unde e teren pentru neagra speculaţiune, Evreul e-acasă, iar vaietele şi plângerile contra persecuţiunii sunt mofturi, care să acopere de mai nainte modul neomenos, în care sug ţările, pe carile au căzut ca lăcusta.

Că sunt şi Evrei, ce merită egala îndreptăţire — cine o contestă ? Dar noi nu suntem Sabaot, care voia pentr'*un* drept să cruţe Sodoma, nu putem, pentru numărul mărginit de Evrei folositori ţării, să dăm depline drepturi sutelor de mii de venetici neproductivi, cari 'n ultima linie trăesc din precupeţirea muncii, ba a vieţii poporului nostru.

IMITAREA CIVILIZAŢIEI STRĂINE

Cu ocazia desbaterii asupra proiectului de budget, d-nul prezident al Consiliului de miniştri a ţinut un cuvânt ce cuprinde un şir de preţioase adevăruri, de mult cunoscute de noi, dar pentru a căror răspândire a trebuit, se vede, mai mult de zece ani. Răposatul Marţian în Analele statistice, Titu Maiorescu în critica direcţiei culturii române, d. Ioan Ghica în Convorbirile economice, Teodor Roseti în articolul „asupra progresului la noi", M. Eminescu în discursul public „asupra influenţei austriace", au arătat cu toţii că primirea formelor de cultură ale străinătăţii, fără bazele economice şi cuprinsul echivalent, se soldează cu mizeria claselor muncitoare. Ne pare bine că aceste cuvinte au eşit din gura unui bărbat aşa de popular în toată românimea, că tocmai d. Brăteanu a întrebuinţat pentru artificiala stare socială a Românilor expresia tipică de comedie tradusă din franţuzeşte.

Dee Domnul, ca sistemul privirii pozitive şi mai cu samă ac[illegible]a al descarcării generale, să nu vie prea târziu.

Reproducem din discursul d-lui Brăteanu toate pasagele, care caracterizează vina cea mare a generaţiei trecute, care

orbită de civilizaţia străină, a crezut că, introducând formele exterioare ale ei, i-au introdus totodată şi cuprinsul. Acest cuprins nu se realizează decât prin *muncă*. Nici ziare, nici legi, nici academii, nici o organizaţie asemănătoare cu cele mai înaintate, nu sunt în stare de a înlocui munca, şi o stare de lucruri, care nu se întemeiază pe ea, e o fantasmagorie, care va dura mai mult său mai puţin, dar se va preface în fum la suflarea recei realităţi.

Acum începe a se preface în fum. Fi-vom destul de tari de a suferi acestă operaţie, această amputare a clasei scribilor din viaţa publică, fi-vom destul de drepţi, pentru a depărta reputaţiile usurpate şi nu meritul adevărat? Vom fi în stare a deosebi puterea adevărată de semidoctismul de rând în toate aceste reduceri, ce se vor propune? Aceasta e întrebarea, demnă de Hamlet şi a cării deslegare ne-o va da numai viitorul [1]).

ROSTUL ADMINISTRAŢIEI LA NOI

Budgetul pe anul curent se desbate cu greu din legăturile, ce le are cu legile organice ale serviciilor publice.

Pare a se fi răspândit în genere ideea că sunt prea mulţi amploiaţi în toate ramurile şi că se pot face ştergeri cu ghiotura, fără a se atinge mecanismul administraţiei materiale şi juridice a ţării. Noi din parte-ne avem opinia că la prima vedere şi pe dibuite e greu, de nu imposibil de a deosebi sinecurile de posturile acelea, care îndeplinesc un serviciu real. Iluzia că cutare posturi ar fi de prisos, se naşte din împrejurarea că oamenii însărcinaţi cu ele nu pricep nimic din ceea ce au să facă.

Oare dacă subprefecţii ar *şti* a administra, ar fi de prisos? Căci administraţia cere cunoştinţe speciale de economie

---

1) Urmează discursul lui I. Brătianu în pasagele lui esenţiale şi unde se recunoaşte că „în loc să ne croim noi viaţa noastră socială, cu ochii aţintiţi atâta timp asupra societăţilor civilizate, am voit îndată să ne ridicăm la nivelul lor.

In loc să ne ducem să studiem pe ce căi acele societăţi au mers ca să ajungă la un grad de prosperitate aşa de mare, noi am voit ca cu *aparitiunea* noastră pe această nouă cale, să facem o impresiune celorlalte societăţi civilizate, şi ne-am apucat să facem ca bădăranul dela ţară când crede că are ceva bani şi ne-am îmbrăcat în haine care nu era de talia noastră".

naţională, finanţe şi statistică, pe lângă cunoştinţa legilor ţării. Dar un subprefect care nu ştie importanţa unei date statistice, nu ştie să distingă o dare comunală ruinătoare de una productivă, nici o şosea de utilitate secundară de una de absolută trebuinţă: un subprefect care istoveşte în lucruri de prisos puterile vii ale poporului, e de-a dreptul stricăcios. Sub regimul vechiu subprefecţii drept că nu erau lucru mare, dar pentru plata minimă ce-o căpătau, ei îndeplineau o funcţie adminstrativă bine hotărîtă. In epoca de atârnare economică, în care uşor se putea ca ţăranul supra-ocupat cu munca boerescului să lase să 'nţelenească ogorul propriu, subprefecţii îngrijeau deci ca fiecare ţăran să-şi aibă ogorul său propriu pe deplin cultivat. Deşi starea de lucruri nu era nimic mai puţin decât invidiabilă, deşi ţara era guvernată de-o clasă de priveligiaţi, cari în mare parte nu meritaseră prin nimic privilegiile lor, totuşi oamenii domniei, răi-buni cum erau, cercau a aduce în armonie interesele exclusive ale clasei dominatoare cu cele ale clasei muncitorilor. Acest simţimânt al statului, al armoniei intereselor s'a pierdut cu desăvârşire astăzi, când statul e astfel constituit, încât poate fi condus în mod unilateral de reprezentanţii unei singure clase sociale, exclusive prin natura ei. Ne abţinem dela o desvoltare mai pe larg, care sub pana noastră ar deveni un studiu întreg asupra însemnătăţii administraţiei în ţări, în care bunul traiu al claselor muncitoare şi emanciparea lor de sub presiunea capitalului bănesc şi fonciar e ţinta de căpetenie a statului.

EVREII ŞI CONFERINŢA

I.

O seminţie, care câştigă toate drepturile fără sacrificii şi muncă, e cea evreească. La orice popor drepturile publice şi private au fost rezultatul unei munci seculare şi a unor sacrificii însemnate. Dacă exista arıstocraţia, cu prerogative deosebite, acestea erau compensaţia muncii răsboinice; dacă ţăranii, care pretutindenea au fost aserviţi, au izbutit în urmă a se vedea stăpâni pe bucăţile lor de pământ, aceasta a fost oare-cum răsplata pentru că în vremi trecute ei singuri au purtat greutatea instituţiilor; dacă partea clerică s'a bucurat de prerogative, ea a şi împlinit o sarcină

de cultură, pe care, în împrejurările date ale evului mediu, nu putea îndeplini o clasă de raţionalişti.

Clerul au desbătut popoarele nouă ale Europei din mrejele unor credinţe şi obiceiuri în care puterea fizică jucă ce întâi rol, căci dovedit este, că atât zeul suprem al Germanilor, ca şi cel al Celţilor şi al Slavilor au fost un Dumnezeu al războiului, al sângiurilor, un Dumnezeu al puterii brute. Imblânzirea treptată a lumii nouă este un netăgăduit merit al religiei creştine ; afară de aceea ea a mai fost şi păstrul culturii antice.

Ce serviciu au adus oamenirii îndărătnicul şi egoistul neam evreesc ? Ocupându-se pretutindenea numai cu traficarea muncii străine, alegându-şi de patrie *numai* ţările acele, unde prin deosebite împrejurări s'a încuibat corupţia, ei urmează în migraţia lor pe pământ tocmai calea opusă oamenirii întregi. Căci neamurile reîntineresc dinspre Răsărit la Apus. — Evreii merg dinspre Apus spre Răsărit. Pe când ţările romanice reînvigoresc prin migrarea popoarelor germane, ce curseră din Răsărit, Germania însăşi ajunge la mărirea de astăzi prin energia unei rase slave germanizate, America înfloreşte prin colonii europene, care toate urmează marea cale a soarelui, Evreul trece din Germania în Polonia, din Polonia în Rusia, din Austria în România şi Turcia, fiind pretutindenea semnul sigur, simptomul unei boale sociale, a unei crize în viaţa poporului, care ca la Polonia se sfârşeşte câteodată cu moartea naţionalităţii.

Dar oare în ce constă corupţia socială, acest element, care-l atrage pe Evreu c'o putere elementară ? Ea consistă în dispreţul *muncii*, care cu toate acestea e singura creatoare a tuturor drepturilor. Când munca unei clase într'un popor nu mai echivalează drepturile, de care ea se bucură, atunci acea clasă e coruptă, atunci ea trăeşte din traficul unei munci străine, atunci ea samănă cu Evreul, care nicăiri nu face altceva decât precupeţeşte lucrul străin.

O naţie, ca a noastră, unde cine ştie a scrie şi a ceti a contractat deja privilegiul de a fi funcţionar al Statului, trebue să se aştepte ca funcţiile ei vitale, care se întemeiază pe muncă, să găsească — de nu o suplinire — cel puţin un surogat în meşterii şi neguţitorii răi, pe care străinătatea îi svârle din sânul ei, ca pe nişte elemente netrebuincioase.

Dar odată stabilit, că la imigrarea Evreilor vina e în parte şi a noastră, cari am crezut, că fără o muncă echivalentă putem introduce la noi toate formele de cultură occidentală, băgând în ele scribi de rând, oameni fără ştiinţă de carte sau cel mult advocaţi, revenim la Evrei şi-i întrebăm — nu de ce spun minciuni prin gazetele străine, căci

minciuna este spiritul negrei speculaţii — ci de ce se plâng ? In Austro-Ungaria ei au toate drepturile posibile şi imposibile, de ce vin la noi ? In Rusia sunt egali cu Ruşii — de ce vin la noi ? In Turcia le zâmbeşte egala îndreptăţire — ce caută la noi ? Au n'au ştiut ei, sub ce *condiţii numai* pot trece în România ? Au n'au ştiut că în această ţară nu pot fi decât cel mult suferiţi, că această ţară, din nefericire pân' acuma locul de luptă între roiurile Răsăritului şi aşezările Apusului, a ajuns să răsufle şi că e sătulă de stăpâni, pentru a nu mai voi stăpâni evrei ?

Ni pare rău de acei puţini Evrei, cari, prin valoarea lor personală, merită a forma o excepţie, dar restul...? Prin ce muncă sau sacrificii şi-a câştigat dreptul de a aspira la egalitate cu cetăţenii statului român ? Ei au luptat cu Turcii, Tătarii, Polonii şi Ungurii ? Lor li-au pus Turcii, când au înfrânt tractatele vechi, capul în poale ? Prin munca lor s'a ridicat vaza acestei ţări, s'a desgropat din învăluirile trecutului această limbă ? Prin unul din ei şi-a câştigat neamul românesc un loc la soare ? De când rachiul este un element de civilizaţie ?

Prin legea monopolului băuturilor spirtoase s'a hotărît ca numai alegătorii în comună să poată fi cârciumari la ţară. Cu drept cuvânt. Ce garanţii poate da o venitură, un nimene, un sudit kesaro-krăesc, că băuturile nu vor fi falşificate, cum şi sunt, deci stricăcioase sănătăţii. Deja deputaţii ţărani din adunarea adhoc s'au plâns prin memoriile lor, că aceşti oameni le otrăvesc băuturile, prefăcând zilele de odihnă legiuită în zile de omorâre lentă şi sigură.

Astăzi când un prefect opreşte dela acest trafic pe *un* Evreu, Pesther-Lloyd, organ redactat de Evrei şi după el Journal des Débats (item), descriu scene sălbatice din Turkestan ca petrecându-se în România. Fie liniştiţi. Un fir de păr din capul suditului kezaro-krăesc n'a fost atins de niminea, nici averea lui mistuită de mânile populaţiei româneşti.

Un agent al guvernului unguresc svârle dintr'o şcoală zidită de Români băncile afară, esmite pe învăţător şi pe preot, îşi bate joc de un sat de grăniţeri, care deapururea au luptat pentru Casa de Austria, cărora Maria Terezia le-a cusut cu mâna ei proprie o flamură cu inscripţia „Virtus romana rediviva", — făcut-a caz presa austriecească de aceasta ? Nici vorbă. Dar un prefect în România cutează a opri pe un Evreu, de a vinde băuturi spirtoase într'un sat ? Persecuţie, pradă, nelegiuire !

Se'nţelege. Punând odată mâna pe presa europeană, care în genere nu mai are de ţintă luminarea, ci aţâţarea urilor între clase şi popoare, uşor li-i să spună ori-ce minciună

patentă. Publicul cafenelelor, blazat de ipercultura europeană şi setos de noutăţi de sensaţie, găseşte plăcere în citirea monstruozităţilor, ce se vor fi petrecând în România. Evreii fac din jurnalistica europeană ceea ce au făcut din băuturile spirtoase la noi — otravă. Ei au încercat a otrăvi şi literatura germană cu acele scrieri, pe care oamenii c'un simţimânt mai firesc le numesc francezo-ebraice, ei au introdus uşurinţa parisiană în discuţiile cele mai grave, veninul în relaţiile sociale ; în Austro-Ungaria sumuţă popor contra popor, în Germania confesie contra confesie şi gintă contra gintă. Evreul, care redigează Pesther-Lloyd şi sumuţă pe Maghiari contra Germanilor şi a celorlalte naţionalităţi, este acelaş care prin Neue freie Presse sumuţă pe Germani contra Maghiarilor. In toate ţările ţin cu cel tare, nici odată cu cel apăsat, şi se unesc cu acela întru traficarea şi exploatarea puterilor pozitive ale poporului.

Prigoniţi n'au fost la noi Evreii nici odată. Restricţii juridice au existat pentru ei totdeauna, dar nu din cauza religiei. Ştefan-Vodă cel Mare întăreşte câtorva Evrei, veniţi din Polonia, libertatea confesiei, dreptul de a-şi clădi sinagoge, un drept pe care Turcii, aşa numiţii noştri suverani, care de pe la 1560 au început să ne calce tractatele, nu l'au avut nici odată, deşi confesia mozaică e pentru spiritul ascetic şi îngăduitor al religiei creştine tot atât de străină, ca şi cea mahometană. Afară de aceea aveau dreptul liberei negustorii cu manufactură străine, — dar aicea se mărginea totul şi aşa ar fi trebuit să rămâe. Meseriaşi şi proprietari nu puteau fi, căci proprietatea emana dela Domnie şi era strâns legată cu contribuţia de sânge, la care niminea nu i-a poftit nici când, şi dela care, chiar când îi pofteşti, ştiu a se sustrage, făcându-se sudiţi austrieceşti, deşi sunt născuţi în România din supuşi ruseşti şi n'au văzut Austria cu ochii.

C'un cuvânt Evreul nu merită drepturi nicăieri în Europa, pentru că nu munceşte ; iar traficul şi scumpirea artificială a mijloacelor de trai nu este muncă, şi aproape numai într'aceasta consistă a Evreului. Evreul nu cere, ca clasa de mijloc din secolul al XVII-lea, libertatea muncii productive, ci libertatea traficului. El e vecinic consumator, nici-odată producător şi de sigur că numai cu foarte rară excepţie se va găsi într'adevăr câte un Evreu care să producă. Dacă e meseriaş, e superficial, lucrează numai pentru ochi. De aceea chiar la noi, unde împrejurările ar trebui să-i silească la muncă, vom găsi că ei reprezintă meseria superficială. Cel mai solid meseriaş e şi aici în ţară Românul sau Germanul sau Cehul, niciodată Evreul. El reprezintă concurenţa nesănătoasă a muncii rele, superficiale cu munca dreaptă

şi temeinică. „Eftin şi rău“ e deviza Evreului, până ce ruinează pe lucrătorul creştin, „scump şi rău“ e deviza lui, când rămâne stăpânul pieţii.

Drept că înmulţirea Evreilor în ţările noastre au mers mână în mână cu reformele în sens liberal, că acestea au ajutat înmulţirea furnicarilor. Deja „regulamentul organic“, care a pus ciocoimea alături cu boerii vechi, dându-i o egalitate de drepturi, pe care n'o merita, a făcut ca fiecare din aceşti noi aristocraţi, cari fugeau de muncă şi aspirau la slujbuşoare, să aibă câte un asociat jidan sub formă de orândariu pe peticuţele lor de moşii; tot acel regulament a desfiinţat de jure breslele, aceste clase puternice şi bine constituite de meseriaşi. In urmă alte reforme şi mai liberale au deschis uşa funcţiilor statului, înmulţite în infinit, tuturor feciorilor de popă şi de negustori, cari nu reprezentau nici avere, nici inteligenţă, şi cari găsiau mai comod a trăi din funcţii plătite de stat şi de comune, decât din munca lor proprie, din îndeletnicirea cu meşteşugul părinţilor lor. Astfel s'au înmulţit ruşinea de muncă şi proletariatul condeiului, această clasă veciniс nenorocită, condamnată la celibat şi la mizerie, luptând prin ură, intrigi, calomnii şi vicleşug pentru pânea amară a budgetului şi înecând c'o rară obrăznicie orice muncă spirituală adevărată, orice merit adevărat.

Dar ce să mai vorbim asupra acestei materii? Prin pripirea celor crescuţi de mici copii la Paris ni s'au îngreuiat peste măsură lupta pentru existenţă, libertăţile nu sunt de cât tot atâtea forme de nelibertăţi, căci liber nu e decât omul ce trăeşte din munca productivă a mânilor sale. Numai acela e în stare de a aproba binele unde-l vede şi munca temeinică.

Dar cei cari îşi fac din ponegrirea meritului, din calomnie şi intrigă o meserie pentru a trăi de pe-o zi pe alta, aceia, chiar recunoscând adevărul în fundul sufletului lor, căci acesta li se impune, se vor feri de a-l spune, ba vor reprezenta chiar contrariul.

E prea firesc, ca în ţara reputaţiilor uzurpate, a jurnaliştilor fără carte, administratorilor fără ştiinţă, profesorilor fără elevi, academicianilor etc., într'o ţară unde aproape toţi reprezintă numai forma goală a culturii nici decum cuprinsul, Evreii care samănă în superficialitatea muncii cu generaţia actuală din România, călărind pe fraze umanitare şi egalitare, pe care le-au învăţat dela noi, să ceară drepturi egale cu noi.

II.

Cine ştie, cât de departe suntem de-a urî pe Evrei — şi aceasta o poate pricepe orice om cu privirea clară — acela va vedea, că în toate măsurile noastre restrictive numai dreapta judecată şi instinctul de conservare au jucat singure rolul principal.

Domnia Fanarioţilor au putrezit clasele noastre sociale; aristocraţia noastră, din răsboinică şi mândră ce era, a devenit în cea mai mare parte servilă, încrucişându-se cu stârpitura Grecului modern, care e tot atât de şiret, dar mai corupt decât Evreul de rând. Prin urmare clasa înaltă a societăţii noastre, care luase dela Grecul constantinopolitan toată lenea, tot bizantinismul, se lăsă uşor înăduşită de ciocoimea ei, de foastele ei slugi, care fără nici o muncă meritoasă pentru societate, se urcă repede în locul vechii aristocraţii, ce dăduse aşa de tare îndărăt. Se va găsi că lenea este caracteristică Românului „ridicat", pentru că s'au şi ridicat din clase leneşe, din privilegiaţi mici. Rămânea deci o singură clasă muncitoare, din a cărei exploatare trebuia să trăiască toată societatea română — ţăranul. Dar chiar exploatarea directă era o muncă prea grea pentru aristocraţia foştilor cafegii şi ciubuccii, de aceea s'au introdus pretutindenea câte-un asociat activ kesaro-krăesc — câte-un Evreu. Acelaş proces se repetează însă. — Precum ciocoimea au alungat pe boerii vechi din locul lor, tot astfel Evreii, având numai dreptul de a cumpăra bunuri imobile la ţară, ar lua în mâni proprietatea de mijloc, ai cărei arendaşi sunt deja astăzi, iar neamul românesc ar ajunge cu desăvârşire proletar.

Pericolul nu este în împrejurarea, că Evreii ar acapara toată proprietatea, ci într'aceea că ei *nu sunt — nu pot fi români*, precum în genere nu sunt nici pot fi germani, engleji, franţuji, italieni. De ce să ne înşelăm de bună voe, arătând că înlăuntrul altor naţii ei au ajuns la cutare sau cutare grad de cultură? Nu vedem azi, că simţimântul de rasă e mai puternic în ei decât patriotismul, decât iubirea pentru naţia, în mijlocul căreia trăesc?

Nu-i vedem formând prin „alianţa israelită" o internaţională curat ebraică, după a noastră părere mai periculoasă, pentrucă e mai mincinoasă, decât cea a lucrătorilor sau aceea a iezuiţilor? Căci aceste două din urmă reprezintă un ideal — fals ideal la amândoi, dar având fiecare partea sa eternă, dragă omenirii.

Cea dintâiu se bazează pe sfinţenia muncii, pe convin-

gerea cu totul dreaptă că munca temeinică este singura îndreptățire pe acest pământ ; dar pe de altă parte acelaș ideal nu recunoaște capitalizarea muncii și înobilarea ei sub forma artei, a literaturii, a științii, care fără acea capitalizare n'ar fi cu putință. Dacă libertatea muncii productive este motorul societății, sâmburile care-i dă consistență este capitalul. Impăcarea între muncă și capital va fi foarte grea, este chiar cu neputință ; dar tendința ca atare rămâne în sine ideală, conformă cu religia creștină în partea ei etică. — Iezuitismul pe de altă parte consistă iarăși pe-o raționare parte dreaptă, parte falsă. Intemeindu-se pe teoria, subînțeleasă tacit, foarte pesimistă, că partea cea mai mare a oamenilor nu știe a face o întrebuințare dreaptă de puținele dramuri de crieri, cu care i-a înzestrat natura, că acea parte, lăsată în voea liberă a instictelor sale, e roabă pântecelui și unealtă în mânile șarlatanilor de tot soiul, cari știu să-i lingușească patimile rele, iezuitismul a încercat a ținea clasele de jos într'un binefăcător semi-întuneric, puindu-și drept țintă — nu cultura minții, căci desperate a scoate trandafiri dintr'o buruiană rea și menită orbirii — ci carcaterul prin credințe metafizice. De aceea se va găsi peste tot, că popoarele catolice sunt mai vesele și mai frumoase decât cele protestante, tocmai pentru că această biserică au abstras dela cultura minții și au avut în vedere numai îmblânzirea, înfrumusețarea simțimintelor prin muzică, sculptură, arhitectură, zugrăvie și prin credințe, care se susträgeau prin sfințenia lor dela orice controversă. Dar pe altă parte aceiași școală era firește prigonitoarea aristocrației spiritului, a acelor oameni seculari, la care caracterul, oricare ar fi fost, rămânea cu totul neutralizat de enorma cantitate a crierului și care vedeau toate lucrurile lumii în deplina lor claritate. Catolicismul n'au avut talentul de a-și asocia pe acești oameni — de aceea și este azi încălcat de o droae de homunculi, care bazându-se pe acele autorități, persecutate de biserică, o persecută azi pe ea. Și într'aceasta a consistat partea falsă a ceea ce am numit iezuitism, pentru a caracteriza tendința politică a bisericii.

Dar ce reprezintă „alianța israelită" cu filialele ei din America, Anglia, Austro-Ungaria, Franța, Italia, România ? Se pretinde că, fiind Evreii pretutindene oprimați, această alianță are de scop să-i scape de opresiune.

Să vedem, ce grozav de oprimați sunt la noi.

Comerț și capital în mânile lor, proprietatea urbană în cea mai mare parte în mânile lor, arenzile de moșii în Moldova item, pe sub mână tot debitul tutunului și băuturilor spirtoase, negoț de import și export, c'un cuvânt toate arteriile vieții economice care se bazează pe speculă. In ce

consistă grozava opresiune, de care se plâng? Şi dacă se plâng, de ce nu aleg alte terenuri decât România, alte ţări unde sunt egali în toate cu cetăţenii statului? De ce nu Austria, Franţa, Germania ş. a.?

De ce? Pentru că nu există opresiune, pentru că nu există persecuţie, — iar drepturile câte nu le au, nu le merită.

Ei singuri — cu totul deosebiţi şi având tendinţe deosebite de popor, vorbind în familii limba germană, abonaţi la ziare duşmane nouă şi hrănind împotriva noastră un spirit duşmănesc şi cuceritor — ei singuri nu compensează întru nimic munca poporului, care-i susţine. Apoi sunt totdeauna o armă a străinilor în contra noastră. Până şi Ungurii — cari numa'n gropi nu dau de cuminţi — îşi închipuiau într'un rând o stăpânire a Moldovei prin Evrei şi Ceangăi, pentru că ştiau că Evreul s'ar asocia cu ori şi cine împotriva poporului românesc.

Şi astăzi, când poate existenţa noastră e în joc, când ni se dispută drepturi seculare, emanate din capitulaţiile luminaţilor Domni ai acestor ţări, tot ei şi prin uneltirea „alianţelor" ne îngreuiază poziţia, trecând peste capetele noastre, cerând drepturi dela străini, dela duşmanii noştri chiar.

Ştiu D-nialor ce i-ar aştepta în Germania pentr'o asemenea faptă, pentru gravura din „Monde illustré", pentru articolul mincinos din „Pesther-Lloyd", pentru apelările la străini în trebile interne ale ţării? Munca silnică sau închisoarea.

De aceea vom rezuma judecata în forma unui fetva al Şeicului-ûl-Islam zicând:

Legea zice, că cine conspiră cu străinii în contra instituţiunilor ţării şi a poporului în mijlocul căruia trăeşte, — este un trădător.

Merită un trădător drepturi?

Nu.

III.

Sub titlul „Inchipuitele persecuţii în contra Evreilor" „Românul" publică două adrese, una a delegaţilor societăţii „Românizarea", alta semnată de vreo 20 de persoane, prin care se desmint ştirile aduse de ziarele străine.

Pentru noi cea dintâi e mai importantă, căci ne arată singura cale, pe care Evreii vor putea s'ajungă la egalitate cu cetăţenii statului români. Numai vorbind în familie limba românească, numai încrucişându-se prin căsătorii interconfesionale cu Românii, vor putea deveni cu vremea ajutători

întru purtarea sarcinei de cultură a ţării româneşti, numai atunci vor intra în commembraţiunea socială a Românilor şi se vor preface în trup din trupul nostru. Până atunci însă naţia îi va simţi ca pe ceva străin în corpul ei, ca pe un parazit care usucă măduva străvechiului stejar.

Adăogim din nou, că ne pare rău de acei relativ puţini, chiar dacă s'ar compune din 2—3000, cari s'au identificat cu această ţară, şi totuşi trebue să se vadă în aceleaşi condiţii de drept public cu imigranţii mai proaspeţi ; ne pare rău de „Evreii spanioli", cari n'au nimic comun cu cei poloni, — dar fiecare poate pricepe, că într'o armie străină, care se apropie de noi, nimeni nu va căuta să deosebească pe puţinii amici, ce i-ar putea avea în acea armie. Şi Evreii sunt o armie economică, o rasă de asociaţi naturali contra a tot ce nu e evreu.

A doua adresă spune adevărul, că Evreii trăesc în România, fără a li se cauza nici cel mai mic rău, căci nu pot fi numite rele, decât cele pozitive, iar nici de cum restricţiuni, despre care fiecine ştie, că constituesc singurul „modus vivendi", ce-l putem avea deocamdată cu seminţia evreească. Dar această adresă — o ştim bine — nu va căpăta nici odată iscăliturile *mai tuturor* coreligionarilor din România. Aceasta e o frază ca multe altele din ziarele noastre, care şi ele vorbesc într'una de naţie, de voinţa naţională, pe când fiecine ştie în fundul sufletului său, că naţia românească cumu-i ea, nici n'a ajuns să-şi deschidă fiinţa sa la soare, ci, exploatată de oameni şi de împrejurări, susţine cu sudoarea-i tot aparatul netrebnic al formelor străine de cultură, introduse prin numeroasa clasă de proletari ai condeiului, care, îmbrăcându-se în ele fără să le ştie înţelesul, îşi găseşte pânea de toate zilele, pe care n'ar putea-o găsi prin muncă, căci nu vrea să muncească.

MONUMENTE

Dela o vreme încoace publicul românesc a început a încuraja prin subscrieri ridicarea de monumente întru amintirea Voevozilor, cari au asigurat existenţa sau au ridicat vaza ţărilor noastre şi a acelor cărturari, cari la începutul veacului nostru au dat început mişcării intelectuale. Astfel Mihai-Vodă cel Viteaz, acea nenorocită jertă a politicei casei de Austria, care-a realizat pentru câteva zile trecă-

toarea coronă a Daciei romane, acel bun ostaş şi rău politic are astăzi statua ecvestră în faţa Academiei din Bucureşti ; Ştefan cel Mare, asupra mărimii căruia abia arhivele din Veneţia încep a ne lămuri şi care crease Moldovii un rol atât de strălucit pentru vremea sa, va avea statua sa în Iaşi ; lui Grigorie Vodă Ghica, nobilul martir care au protestat contra ciuntirii pământului nostru, i s'au ridicat un monument în piaţa Beilicului cu concursul Prea Innălţatului nostru Domn.

Dintre cărturari s'a început cu statua de marmură a lui Ioan Eliad (supranumit mai târziu Heliade-Rădulescu).

Eliad se vede a fi fost în tinereţe un om foarte inteligent. Prin gramatica sa elimineaza din ortografia română toate semnele prisositoare, prin cărţile sale didactice au dat fiinţă limbii ştiinţifice, din tipografia sa au eşit la lumină între anii 30 şi 50 aproape tot ce s'au tradus mai bine în româneşte. Cam de pe la anul 1845 începe însă în mintea scriitorului bucureştean o suficienţă nepomenită şi o decădere intelectuală cu atât mai primejdioasă cu cât Eliade era privit în vremea lui ca un fel de oracol. Limba „Curierului de ambe sexe", se latinizează şi se franţuzeşte, el începe a scrie c'o ortografie imposibilă, nesistematică, un product bastard al lipsei sale de ştiinţă filosofică pozitivă şi al unei imaginaţii utopiste. Făr'a avea el însuşi talent poetic dă cu toate acestea tonul *unii* direcţii poetice, a cării merite consistau într'o limbă pocită şi în versificarea unor abstracţii pe jumătate teologice, pe jumătate sofistice. Ruina frumoasei limbi vechi, care se scria încă cu toată vigoarea în veacul trecut, o datorim în mare parte înrâuririi stricăcioase a lui Eliade. Intâmplările politice dela 1848 şi petrecerea sa în străinătate îi răpiră şi restul de bun simţ cât îi mai rămăsese.

El deveni din ce în ce mai închipuit şi mai apocaliptic, încât întors în ţara lui şi făr'a înceta de-a exercita o înrâurire şi mai mare ca'n trecut, el a mai trăit ca o primejdie vie pentru orice aspirare adevărată şi serioasă. „Istoria Românilor" scrisă de el este o ţesătură de închipuiri subiective şi de greşeli ; o a doua ediţie a gramaticei e o adevărată babilonie de fantazii etimologice, iar poeziile sale sunt stârpituri de cuvinte străine înşirate după o măsură oare-care. Aproape tot ce-a făcut Ioan Eliad, modestul învăţător dela Sf. Sava a fost caricat de Heliade-Rădulescu. Ori-cine va scrie o istorie a culturii pe malurile Dunării, va trebui să vadă într'acest singur individ doi oameni cu totul deosebiţi : unul modest, îngăduitor, plin de bun simţ ; cellalt suficient, invidios, străind in ficţiuni şi lipsit de orice bun simţ.

In cei din urmă zece ani ai vieţii sale îi mai rămăsese un singur instinct adevărat. Din cugetarea cu totul străină a tineretului el a prevăzut falimentul economic şi intelectual al generaţiei de faţă ; a prevăzut că oamenii, cari se gerau ca uriaşi, nu erau decât nişte comedianţi, îmbrăcaţi franţuzeşte. S'ar putea zice chiar, că acest om straniu avea în unele momente un soiu de-a doua vedere. Cu toate acestea constatăm cu durere că multe din relele, ce le prevedea, şi-au avut cauza în chiar direcţia pe care-o dedese el culturii române.

Un alt om al cărţii, căruia i se va reîmprospăta memoria este Gheorghe Lazăr. Camera a votat două mii de lei pentru a se înscrie în capul listei de subscripţie. Totodată d. ministru al instrucţiei, a îngrijit ca în ţintirimul din satul Bolintin să se aşeze pe mormântul poetului liric Dimitrie Bolintineanu o piatră de marmură c'un basrelief, reprezentând o mână, ce depune o cunună de lauri.

NEUTRALITATEA ROMÂNIEI

„Agence russe" capătă din Constantinopole următoarea ştire : „Poarta a primit din partea mai multor puteri asigurarea că neutralitatea României nu e stipulată prin nici un tratat ; în urma acestora ea a declarat că în momentul, în care Rușii vor trece Prutul, ea va ocupa mai multe puncte strategice din a stânga Dunării".

Faţă cu această telegramă, care redă opinia Angliei, exprimata de subsecretarul de stat Bourke, şi care este în linie generală şi opinia presei liberale din Austro-Ungaria, suntem dispuşi a ne aduce aminte cu oare-care ironie de renumitele broşuri, care au apărut la noi şi care stipulau cu aerul cel mai serios din lume neutralitatea reală a României, garantată în mod colectiv de puterile mari ale Europei. Afară de aceea ni mai vin în minte practicii financiari, cari nu vedeau un mijloc mai bun în contra deficitului decât *desfiinţarea armatei noastre.*

Luând la serios reprezentaţia de marionete dela Constantinopole, în care marchizul Salisbury, c'o contractare foarte solemnă a fizionomiei şi c'un ton aproape bisericesc, predica intenţiile unanime ale Europei, mulţi Români credeau că lucrurile în lume se petrec astfel cum se reprezintă în teatru. Pentru orice inteligenţă mai pătrunzătoare era însă aproape

dovedit că mijlocul cel mai puternic, dacă acesta nu era dorit, ar fi fost neutralizarea României sub garanţia colectivă a Europei ş'atunci de sigur că Rusia nu se ispitea de-a începe o luptă contra lumii întregi. Motivele secrete şi înţelegerile intime între puteri se sustrag vederii publicului mare şi abia istoricul viitor va putea să descoase din arhive icoana adevărată a lucrurilor, în care comedia oficială nu-i va părea decât ceea ce este într'adevăr: o piesă cu roluri învăţate pe de rost, în care actorii înşii nu cred în ele, deşi în momentul jocului ei se indentifică cu rolurile şi produc în public uimitoarea iluzie că ei sunt convinşi de ceea ce zic.

Cu cât mai mult datori vor fi Românii să recunoască acel just instinct istoric al Prea Inălţatului nostru Domn, care a creat în ţară această oştire disciplinată şi echipată, pe atâta pe cât l-a iertat starea noastră înapoiată în cultură şi calamităţile economice. In acea înţelepciune a faptelor şi fără a-şi aşeza convingerile în teorii, M. S. Domnul a fost acela, care-a simţit că nici un drept nud nu are putere în lumea noastră, unde puterea domneşte şi unde se desfăşură cu extremă asprime lupta pentru existenţă. Căci dacă existenţa României părea a nu avea un moment trebuinţă de tunuri şi de baionete, această iluzie optică s'a născut din faptul că marile sume de puteri opuse se echilibraseră ca două greutăţi egale în cumpăna europeană, a cării limbă neutrală părea a fi România. Dar în momentul ce acest echilibru se strică, România încetă numai decât de-a juca acest rol şi drepturile ei, înscrise în tractatul dela Paris, erau la moment supuse imperceptibilei dialectice a diplomatiei deprinsă a tăia un fir de păr în patru figuri silogistice.

Cu deosebire frivolă este discutarea neutralităţii române din partea presei austro-ungare. Cunoscând prea bine că România a cerut neutralizarea pentru a da în mâna tuturor iubitorilor de pace mijlocul cel mai sigur de a face războiul imposibil, totuşi ei nu încetează, după ce Europa toată ne-a lăsat în voia propriei noastre sorţi, să ne acuze de rusofili, de reprezentanţi ai politicei slave. Dar de unde ştiu reporterii ce se petrece în capetele noastre, cu câtă pază facem orice pas şi cu câte sacrificii amare alegem din toate relele pe cel mai mic? Toată presa română recunoaşte că nimic nu e mai puţin de dorit pentru noi decât războiul, şi că ori cine ne-ar scăpa de „ultima ratio regum", am fi primit bucuros. Şi totuşi ni se face o acuzare că apărăm cu şanţuri oraşele şi căile noastre de comunicaţie, dar binevoind a uita că numai drumurile de fer, pe care Turcii ar voi să le vadă distruse, ne costă pe noi a treia parte din-

tr'un miliard de lei şi că de dragul lor *şi pentru a da întregii Europe mijlocul de a-şi ţinea cumpăna pe malurile Dunării, noi ne-am ruinat economiceşte.*

Ori care ar fi cauzele, ce-au făcut pe puteri a nu garanta pân'acuma în mod precis neutralitatea teritoriului român, fie slăbiciune, fie rea voinţă, fie în fine rezervaţiile mentale ale diferitelor cabinete, nouă ni se pare că ele nu mai prezintă nici un interes pentru noi. Căci dacă se va face ceva în favorul nostru, de sigur că nu ochii noştri frumoşi vor fi cauza unui asemenea eveniment; iar dacă se va face ceva în defavorul nostru, vom apăra cum vom putea ceea ce avem.

Locuind pe un teritoriu strategiceşte nefavorabil şi încunjuraţi de seminţii străine nouă prin limbă şi origine, având înlăuntrul nostru chiar discordia civilă, acest patrimoniu al statelor slabe şi turburate de prea mari înrâuriri străine, trăind sub invectivele presei europene, pentru că nu dăm drepturi poltice Evreilor, cari nici nu ne ştiu limba, toate mişcările noastre a fost tratate de vecini c'o rară lipsă de generozitate şi c'o nedreptate nemaipomenită faţă cu alte popoare. Nu e mult de-atunci, de când un diplomat maghiar a pronunţat cu linişte marele cuvânt că numai c'o companie de honvezi e în stare să pue pe fugă întreaga (armată a[1]) României.

In vremea războiului între Sârbi şi Turci, regimentele române, se 'nţelege, erau acelea ce-au cauzat pierderile vitejilor Sârbi; iar astăzi N. Fr. Presse sfătueşte pe Turci de a pune pe fugă armata noastră cu câteva sute de başibuzuci.

Şi când ne bucurăm de aşa vădite simpatii şi de bunăvoinţa fenomenală a vecinilor, mijlocul cel mai bun de-a rămâne în favoarea lor, era să ne legăm noi înşine mânile şi să aşteptăm ce va hotărî despre noi geniul jurnaliştilor din Viena şi din Buda-Pesta. Acesta este singurul rol, ce ni l-ar concede din toată inima.

RĂPIREA BUCOVINEI

La anul 1774 au intrat oştirile austriece şti, cu dispreţul oricărui drept al ginţilor, în pace fiind cu Poarta şi cu Moldova, în partea cea mai veche şi mai frumoasă a ţării noastre; la 1777 această răpire fără de samăn s'a încheiat prin

1) In textul din *Curier* lipsesc aceste două cuvinte.

vărsarea sângelui lui Grigorie Ghica V. Vod. Fără de lege nepomenită, uneltire mișelească, afacere dintre o muere desfrânată și între pașii din Bizanț, vânzarea Bucovinei va fi o veșnică pată pentru împărăția vecină, deapururea o durere pentru noi. — Dar nu vom lăsa să se închidă această rană. Cu a noastre mâini o vom deschide deapururea, cu a noastre mâni vom zugrăvi icoana Moldovei de pe acea vreme, și șirurile vechi, câte ne-au rămas, le vom împrospăta în aducere aminte, pentru ca sufletele noastre să nu uite Ierusalimul. Căci acolo e sfânta cetate a Sucevei, scaunul Domniei vechi cu ruinele măririi noastre, acolo scaunul firesc al unui Mitropolit, care în rang și în neatârnare era egal cu patriarhii, acolo sunt moaștele celor mai mari dintre Domnii români, acolo doarme Dragoș, îmblânzitorul de zimbri, acolo Alexandru întemeetorul de legi, acolo Ștefan, zidul de apărare al creștinătății.

Iată cum un om din veacul trecut descrie țara:

„Această parte de loc — zice el, — care acum s'a făcut Bucovina, este la munte și are aer rece și sănătos, pe când cealaltă parte a Moldovei este de câmpii călduroase, dar nu atât de prielnice sănătății, căci aici se stârnesc un fel de friguri și locuitorii nu ajung la vre-o vrâstă de bătrânețe adâncă, un om de 70 de ani și încă mai mult de 80 este de-a mirarea. Pe când dincolo sunt munți cu pomi și cu alți copaci roditori, printre cari curg apele cele limpezi, care dintr'o parte și dintr'alta de pe vârfurile munților se pogoară la vale cu un sunet prea frumos pe aceste laturi făcându-le asemenea unei mândre grădini.

„La marginea ei stă Ceahlăul, care în zilele seninate se poate vedea pe vremea Apusului soarelui din Cetatea Albă — cale de 60 de ceasuri, și se vede așa de curat, ca și cum ar fi el aproape în unghiul țării, iar dela Miazănoapte se vede de lângă apa Ceremușului, unde numai hotarele Moldovei, ale țării leșești, ș'ale Ardealului se lovesc. Prin năsipul păraelor, ce se încep din munți, se găsește praf de aur, prin codri sunt cerbi, ciute, căprioare, bivoli sălbatici și în munții despre Apus o fiară, pe care Moldovenii o numesc zimbru. La mărime ca un bou dumestnic, la cap mai mic, grumazul mai mare, la pântece subțiratec, mai înalt în picioare, coarnele îi stau drept în sus, sunt ascuțite și numai puțin plecat într'o parte. Fiară sălbatecă și iute, poate să sară ca și caprele de pe o stâncă pe alta. Pe lângă hotară, despre câmpuri, sunt mari cârduri de cai sălbatici. Oile cele sălbatice, caută de pășune îndărăt hrana lor, căci în grumazul cel scurt nu au nici o încheetură și nu pot să-și întoarcă capul nici într'o parte din a dreapta sau din a stânga. Dintre vitele

albe multe mii se duc prin ţara leşească la Saxonia sau la Brandenburg şi de acolo se duc mai departe. Neguţătoria stupilor este multă şi în dobândă.

„Unii ţărani erau *vecini;* totuşi stăpânii lor nu aveau putere, nici a-i pedepsi cu moarte, ca lucru ce se cuvine numai Domnului stăpânitor; nici nu putea ei ca să vândă pe vre unul din satul de unde era el născut, nici să-l mute într'alt sat. In alte ţinuturi ţăranii sunt oameni slobozi şi aşa au ei o volnicie ca un chip de republică, precum în Câmpulung din ţinutul Sucevei. Târgoveţii de pre la oraşe şi târguri sunt Moldoveni adevăraţi, şi fac neguţătorii cu negoaţă de mânule lor. Boerii sunt curaţi Moldoveni şi socotesc începerea lor dela Rămleni că se trage. Ei sunt împărţiţi în trei stări: în cea dintâi sunt boerii acei, pe cari îi rânduieşte Domnul în trebile ţării, într'al doile curtenii sau oamenii, cari au de moştenire case şi sate, întru al treilea sunt călărimea slujitorilor care pentru veniturile moşiilor, ce li s'au dăruit lor dela Domni, sunt datori numai cu a lor cheltuială să iasă cu Domnii la oaste. In sfârşit, sunt răzăşii cari mai bine s'ar chema oameni de ţară slobozi ca şi partea Boerească, numai că aceşti de pe urmă nu au case ţărăneşti sub stăpânirea lor, ci locuesc prin sate şi-şi lucrează pământul lor însuşi. — Cu toate că Mitropolitul de Moldova îşi ia blagoslovenia dela patriarhul de Ţarigrad, dar nu este supus lui, ci cei trei episcopi moldoveneşti pun mânele lor pe de-asupra celui ales şi după aceia Vodă roagă pe patriarhul ca să întărească în vrednicie pe acel de curând Mitropolit, care patriarhul *neapărat trebue s'o facă.* Mitropolitul nu dă *nimica* Patriarhului şi nu este nici de cum îndatorit ca să înştiinţeze pe el pentru pricinile bisericeşti dela Moldova sau să-l întrebe la vr'o socoteală de aceste, ci el are asemenea volnicie ca şi patriarhul".

Din toate acestea, scrise de mâna bătrâneaecă, se vede curat că stat şi biserică erau neatârnate, că clasele societăţii erau libere, căci până şi vecinii, în deobşte colonizaţi, aveau scutirile şi dreptăţile lor, c'un cuvânt un popor liber de ţărani şi de păstori. Şi cum era acest popor se poate judeca din împrejurarea că, chiar la 1777, Austria avea de scop a împărţi Bucovina în „ocoale de oşteni pedeştri" după cum era în Slavonia şi în Croaţia, căci, zice vechiul manuscript, „lăcuitorii au la slujba războiului putere şi îndrăzneală, iar spre plata birului nu au bani".

Şi ce a devenit astăzi obârşia Moldovei? Făgăduit-au-fost Austria s'o ţie în vechile ei legi şi obiceiuri, bunurile mănăstireşti să le întrebuinţeze spre ridicarea poporului moldovenesc, răzăşii să rămâie întru ale lor, târgoveţii întru ale lor şi multe alte lucruri au făgăduit.

Şi ce au făcut din ţară ? Mlaştina de scurgere a tuturor elementelor sale corupte, loc de adunătură a celor ce nu mai puteau trăi într'alte părţi, vavilonul babilonicei împărăţii. Deşi după dreptul vechiu, Judanii n'aveau voe nici sinagogi de piatră să aibă, astăzi ei au drept în mijlocul capitalei havra lor, iar asupra ţării ei s'au svârlit ca un pâlc negru de corbi, expropriind palmă cu palmă pe ţăranul încărcat de dări, sărăcit prin împrumuturi spre a-şi plăti dările, nimicit prin dobânzile de Iudă, ce trebue să le plătească. Şi asta, în jargonul gazetelor vieneze, se numeşte a duce *civilizaţia în Orient.* Oameni, a căror unică ştiinţă stă în vânzarea cu cumpănă strâmbă şi înşelăciune, au fost chemaţi să civilizeze cea mai frumoasă parte a Moldovei.

Poporul cel mai liber şi mai îmgăduitor şi-a plecat capul sub jugul celei mai mizerabile şi mai slugarnice rasse omeneşti. Pământul cel mai înflorit începe palmă cu palmă în mâinile cele murdare — raiul Moldovei se umple de neamul cel mai abject. Şi fiindcă la toate aceste procese de expropriare, agenţii de împlinire au tantiemele lor, de aceea jidovimea şi judecătorii merg mână în mână sub pajura creştină cu două capete.

Fără a vărsa o picătură de sânge, fără muncă, fără inteligenţă, fără inimă, pune astăzi mâna pe un pământ sfânt, a căruia apărare ne-a costat pe noi râuri de sânge, veacuri de muncă, toată inteligenţa noastră trecută, toate mişcările cele mai sfinte ale inimei noastre.

Şi e plină de străini,
Ca iarba de mărăcini ;
Şi e plină de duşmani
Ca râul de bolovani.
Iar mila străinului
E ca umbra spinului :
Când vrei ca să te umbreşti,
Mai tare te dogoreşti.

De aceea când ştim pentru ce a căzut Voevodul moldovenesc, nu trebue să-l plângem. „Ce mă plângeţi pe mine, că nu sunt de plâns. Mi s'a hotărît bucuria dreptţilor, cari n'au făcut lucruri vrednice de lacrămi".

De plâns e ţara, care prin moartea lui totuşi n'a fost scutită de cea mai aspră trunchiare.

La Putna un călugăr bătrân mi-a arătat locul înlăuntrul bisericii, în care stetea odată aninat portretul original al lui Ştefan-Vodă. După original el a fost mic de stat dar cu umere largi, cu faţa mare şi lungăreaţă, cu fruntea lată şi ochii mari plecaţi în jos. Smad şi îngălbenit la faţă, părul

capului lung şi negru acoperea umerii şi cădea pe spate. Căutătura era tristă şi adâncă ca şi când ar fi fost cuprins de o stranie gândire... Coroana lui avea deasupra, în mijloc, crucea toată de aur, împodobită cu cinci petre nestimate. Sub crucea coroanei urmau Duhul sfânt, apoi Dumnezeu tatăl, cu dreapta binecuvântând, cu stânga ţiind globul pământului, pe cercul de margine al coroanei un rând de petre scumpe de jur împrejur. Imbrăcat era Vodă într'un straiu mohorît cu guler de aur, iar pe gât îi atârna un engolpion din pietre şi mărgăritare. Câmpul portretului era albastru, în dreapta şi în stânga chipului perdele roşii.

Am întrebat ce s'a făcut originalul ?

Călugărul a răspuns, ce însuşi auzise.

Intr'una din zilele anului 1777, la miezul nopţii, Buga, clopotul cel mare, a 'nceput să sune de sine, întâiu încet, apoi tot mai tare şi mai tare.

Călugării treziţi din somn se uitară în ograda mănăstirii. In fioroasa tăcere, în sunetul clopotului, ce creştea treptat, biserica se lumina de sine înăuntru de o lumină stranie şi ne mai văzută. Călugării coborîră într'un şir treptele chiliilor, unul deschide uşa bisericii... în acea clipă clopotul tăcu, şi în biserică era întunerec des. Candelele pe mormântul lui Vodă se stânseră de sine, deşi avusese untdelemn îndestul.

A doua zi portretul Voevodului Moldovei era atât de mohorît şi de stâns, încât pentru păstrarea memoriei lui un călugăr, ce nu ştia zugrăvi, a făcut copia ce există astăzi.

Aprinde-se-vor candelele pe mormânt ? Lumina-se-va vechiul portret ?

REVISTA ZIARELOR

„Românul" deapănă din nou cuvinte ca să dovedească că „Pressa" ar fi dovedit, că avem nevoe de războiu cu turcii, ca de apă şi că mari lucruri a trebăluit d-nealor până acuma.

Pe noi nu ne interesează apucăturile „Românului" decât numai din punctul de vedere al stilului şi a curăţiei de inimă.

Iată un pasagiu din acest şi de articole, în care grecii besmetici din strada Doamnei se identifică ca totdeauna cu naţia, dar într'un mod cu totul invers. Dacă naţia n'ar vrea cumva ceea ce vor d-nealor, atunci ea-i tâmpă şi coruptă

„Partita care se numeşte acum „centru" susţine, chiar în programa ce făcu mai deunăzi, că guvernul a făcut acest resbel „fără voia naţiunii".

„A susţine aceasta este a insulta, în cel mai mare grad, cinci milioane de români.

„Dacă aceasta este credinţa acestor bărbaţi politici, ei arată cel mai mare dispreţ pentru naţiune. Ea nu are, după dânşii, alt simţimânt decât de-a se supune oricărui va voi să-i poruncească ; degradarea şi tâmpirea naţiei merge, după dânşii, până a o face să se supue chiar când cel care este la guvern o trămite la moarte şi încă nu numai la moartea cu arma în mână, dar şi la o peire generală şi ilegală (?); căci ei susţin că naţiunea se perde în întregul ei prin acest resbel, fără voia ei făcut.

„Şi dacă ei, iluştrii bărbaţi politici, spun Europei, chiar printr'o programă, că mama lor este atât de „tâmpită şi de coruptă", cine nu vede că puterile străine sunt îndemnate, silite de a despreţui această naţiune şi a o repune sub un jug oarecare ?"

Aşa dar d-lor susţin, că dacă guvernul ar fi putut face războiu fără voia naţiei, atunci această din urmă e tâmpită şi coruptă.

Cine, Doamne-iartă-ne, le dă voe acestor domni să se gereze drept naţie românească ? Redactorul „Românului", om acuma cu un picior în groapă ar trebui să spue odată verde :

„Oameni buni, noi ăştia liberalii voim să vă facem a crede, că voi împingeţi maşina lumii, dar în faptă sunteţi împinşi de dinafară. Când era Ruşii să pornească răsboiu asupra Turcilor, era un guvern în ţară, care nu prea se dedea în apele ori şi cui. Noi, liberalii, pe atunci eram prieteni cu Turcul şi ţineam sfaturi, cum să răsturnăm domnia. Jucam cum ne cânta Mazar-Paşa. Iată că răsboiul era aproape să isbucnească şi ţara era asupra intrării a o jumătate de milion de Ruşi. Noi, ameninţam Domnia şi ţara cu turburare, pe când îi era omului mai greu, pentrucă puţin ne pasă nouă dacă merge şi ţară şi Domnie pe apa Sâmbetei, numai nouă să ne meargă bine. Domnia, văzând că tocmai la vreme de cumpănă am putea face turburări, ne-au chemat la minister, pentrucă Domnia cunoaştea pe Conservatori şi ştia că sunt oameni de treabă şi fie sau nu fie la putere, turburări n'o să facă. Astfel dar pentru a înlătura un pericol, pentru a astupa gurile flămânzilor liberali, pentru a evita ca proletariatul de ciocoi şi cenuşari să între în înţelegere cu duşmanul, ne-au adus pe noi ciocoii şi cenuşarii de liberali la putere şi într'adevăr schimbarea în noi s'au făcut iute-iute. Din antidinastici ne-am făcut dinastici, din turcofili turcofagi, din rusofagi rusofili, şi în sfârşit ne-am face orice-ar pofti M.

Sa, numai la putere să se îndure să ne lase — că Doamne, mare mulţi suntem şi numai statul, cu miile lui de locuri şi locuşoare încape toată liberalimea cu nevastă, cu copil, cu nepot, cu strănepot, ş. a.".

Aşa ar trebui să vorbească redactorul „Românului". Au fost aduşi la putere, pentrucă sunt elementul acela care trebuia liniştit cu „pita lui Vodă", pentrucă în vremea războiului între ruşi şi turci, ei ar fi făcut turburări în ţară exploatând nemulţumirile altfel naturale ale oamenilor.

Dar ce are a face naţia românească cu trebile d-nilor liberali nu înţelegem. Naţia e împrejurul Domnului ei şi luptă într'adevăr împreună cu Dânsul, pe când liberalii fac vorbe că fost-a războiul necesar sau ba?

* * *

„Pressa" arată deosebirea, care este între lucru aievea şi făgăduinţele, ce le-au fost făcut liberalii naţiei, înainte de a fi ajuns, unde au ajuns, vede-i-am şi mai sus. Arată cum toate serviciile sufăr, cum dările în loc să dea înapoi s'au sporit şi alte multe greutăţi pe capul oamenilor.

Inainte vreme era o zicală, care spunea de pe ce se cunoaşte nebunul. Naţia românească au uitat zicala asta se vede. „Bătrânii vorbesc ce a făcut, tinerii ce fac, nebunii ce au de gând să facă".

Liberalii totdeauna vorbesc de ceeace au de gând să facă. Rău a făcut cine s'au uitat în gura lor, nu ei, că bine e cunoscut, că din coadă de câine sită de mătase nu poţi face. Ce se putea aştepta dela elemente fără de avere, fără ştiinţă de carte şi fără onestitate, cari în toate ţările formează contingentul demagogiei orăşeneşti?

ONESTITATEA IN DISCUŢIUNILE ZIARISTICE

De mult încă am arătat părerea de rău, ce ne coprinde, când vedem cum ziarul „Românul" e deprins a discuta cu adversarii săi, căci dacă în adevăr ziaristica e menită a lămuri cestiunile zilei şi a pregăti astfel calea pentru nişte soluţiuni firesti şi binefăcătoare, discutând de o potrivă cu „Românul", nici odată ea nu va putea să-şi facă datoria.

E peste putinţă ca toţi oamenii, care iau parte la viaţa politică, să împărtăşească aceleaşi vederi şi ori cât de mult

şi ori cât de onest vom discuta, nici odată nu vom putea fi de aceiaşi părere cu nişte oameni, care din fire chiar sunt deosebiţi de noi.

Dar scopul discuţiunilor ziaristice nici nu este de a uni pe oameni, ci din contra, tocmai de a face să se ştie lămurit întru cât ei se deosebesc unii de alţii.

„Românul" este menit a ne arăta care sunt vederile partidului, ce se numeşte „naţional liberal" faţă cu cestiunile zilnice şi a combate vederile deosebite de acele pe care le reprezintă.

Tocmai astfel „Timpul" e menit a nu lăsa ţara în îndoială asupra scopurilor politice, pe care partidul conservator crede că trebueşte să le urmărim şi a combate orice stăruinţe, care ne-ar putea depărta dela aceste scopuri.

Aceste sunt marginile tărâmului pe care suntem datori a ne lupta.

Cea dintâi a noastră datorinţă este a nu spune, decât ce, după adevărata noastră convingere, este adevărat ; şi un om nu poate să se facă vinovat de o faptă mai vrednică de osândă, decât publicând într'un ziar lucruri, pe care însuşi nu le crede, de oare-ce prin aceasta, în loc de a lămuri, încurcă cestiunile şi relaţiunile.

Aceasta e fapta vrednică de osândă, de care ziarul „Românul" zi pe zi se face vinovat.

Nu vom lipsi a trage pe colegii noştri din strada Doamnei la răspundere pentru acest abuz de puterea cuvântului ; chiar nu vom putea lipsi, de oare-ce înainte de toate suntem datori a priveghea, ca în duelul ziaristic lupta să fie onestă, o „luptă frăţească" ; deocamdată ne vom mărgini însă a constata o nouă călcare a legilor, cărora trebue să li se supuie presa liberă.

Cetim în „Românul" dela 19 Noembrie următoarele :

„Cum se face însă că opoziţiunea dela noi vorbeşte întocmai ca Turcii şi ca Maghiarii ?

Cum câteşi trei ţin unul şi acelaşi limbagiu, că Românii nu trebuiau să facă resbel, ci'n umilire şi cu căciula în mână s'aştepte totul dela milostivirea dumnealor ?"

Intrebăm acum :

Când vre-un organ conservator a zis, că Românii trebuesc în umilire şi cu căciula în mână să aştepte totul dela milostivirea cuiva ?

Nici odată !

Atunci ne mai întrebăm : de unde „Românul" ia dreptul de a îndrăsni să arunce în faţa unui întreg partid o asemenea insultă ? de unde „Românul" ia dreptul de a duce astfel în rătăcire pe cititorii săi ?!

„Nu putem, nu suntem în drept şi nici nu trebue să afirmăm, — urmează „Românul", — că între dânşii a fost sau este vre-o înţelegere".

Prea bine! — Dar în aceste cuvinte chiar este o bănuială ascunsă, pe care „Românul" o întăreşte prin cuvintele:

„Faptul însă nu e mai puţin ciudat, coincidenţa nu e mai puţin curioasă, şi de aceea, înregistrându-le, aşteptăm ca iluştrii politici din centru şi din dreapta să ne scoată din nedumirire".

Domnii din Strada Doamnei sunt nedumiriţi!? — Prea bine! Ne întrebăm însă dacă sunt bărbaţi ori sibariţi? Dacă sunt bărbaţi, atunci vorbească-ne făţiş, privească-ne în ochi, arată-se vrednici de a sta de vorbă cu noi, iară nu să caute a se furişa pe poteci ascunse, pe care nici odată nu-i vom putea urma.

BĂLCESCU ŞI URMAŞII LUI

Peste două trei zile va eşi de sub tipar *Istoria lui Mihaiu-Vodă-Viteazul* de Nicolae Bălcescu.

Se ştie neobositul zel, cu care acest bărbat plin de inimă şi înzestrat de natură c'o minte pătrunzătoare şi c'o fantazie energică, a lucrat la istoria lui Mihaiu-Vodă. Din sute de cărţi şi documente el a cules c'o adevărată avariţie pentru gloria naţiei româneşti, toate colorile din relaţii şi notiţe, cu cari apoi a zugrăvit acea icoană măreaţă, din care figura Voevodului românesc iese în prosceniu, vitejească şi mândră şi vrednică de a se coborî din strălucita viţă a Basarabilor.

Limba lui Bălcescu este tot odată culmea, la care a ajuns românimea în deobşte dela 1560 începând şi până astăzi, o limbă precum au scris-o Alecsandri, Const. Negruzzi, Donici, şi care astăzi e aproape uitată şi înlocuită prin „păsărească" gazetarilor. Deşi Bălcescu se întemeiază pretutindenea pe isvoare şi scrierea lui e rezultatul unei îndelungate şi amănunţite munci, totuşi munca nu se bagă nicăiri în samă, precum în icoanele maeştrilor mari nu se vede amestecul amănunţit de văpsele şi desenul îngrijit linie cu linie. O neobicinuită căldură sufletească, răspândită asupra scrierii întregi, topeşte nenumăratele nuanţe într'un singur întreg şi asemenea scriitorilor din vechime, el îi vede pe eroii săi aievea şi-i aude vorbind după cum le dictează caracterul şi-i ajunge mintea, încât toată descrierea persoanelor şi întâmplărilor e

dramatică, fără ca autorul să-şi fi îngăduit a întrebuinţa undeva isvodiri proprii ca poeţii.

Nicolae Bălcescu e de altmintrelea o dovadă, că limba românească pe vremea lui şi 'nainte de dânsul era pe deplin formată şi în stare să reproducă gânduri cât de înalte şi simţiri cât de adânci, încât tot ce s'a făcut de atunci încoace în direcţia latinizării, franţuzirii şi a civilizaţiei „pomadate" a fost curat în dauna limbii noastre.

Deşi nu mai împărtăşim entusiasmul cărţii lui Bălcescu pentru ideile, profesate azi de colegii lui dela 1848, deşi ne-am încredinţat cu durere că chiar aceia ce azi le reprezintă, nu mai sunt pătrunşi şi se slujesc numai de dânsele ca de o pârghie pentru ajungerea unor interese mici, deşi ştim că dacă inima lui era vie în vremea noastră, prin cartea lui ar fi trecut o suflare rece de ironie asupra piticilor cari îngânau a împărtăşi simţirile unei inimi, pe care n'au ştiut-o preţui niciodată, totuşi entusiasmul lui ca atare ne încălzeşte, căci este sincer, adevărat, energic, s'arata cu acea neşovăire de care ne minunăm în caracterele antichităţii.

Dumnezeu a fost îndurător şi l-a luat la sine înainte de a-şi vedea visul cu ochii, înainte de a vedea cum contimporanii care au copilărit împreună cu dânsul şi în cercul lui de idei, le-au exploatat pe acestea, ca pe o marfă, cum au introdus formele goale ale occidentului liberal, îmbrăcând cu dânsele pe nişte oameni de nimic.

El s'ar spăimânta văzând cum a fost să se realizeze pe pământul nostru libertate şi lumină. El ar vedea parlamente de păpuşi neroade, universităţi la care unii profesori nu ştiu nici a scrie o frază corect, gazetari cu patru clase primare, c'un cuvânt oameni cari văzând că n'au încotro de lipsa lor de idei, fabrică vorbe nouă, risipind vechea zidire a limbii româneşti, pentru a părea că tot zic ceva, pentru a simula o cultură care n'o au şi o pricepere pe care natura n'a voit să le-o deie.

Murind în Italia, sărac şi părăsit, rămăşiţele lui dorm în pământul din care a pornit începatura neamului nostru, cenuşa sa n'a sfinţit pământul patriei ci e pe veci amestecată cu aceea a sărăcimii din Palermo. Cu limbă de moarte însă şi-a lăsat manuscriptele sale d-lui Ioan Ghica şi astăzi, după un pătrar de veac din ziua morţii lui, societatea academică a însărcinat pe d. A. Odobescu cu revizuirea şi editarea scrierii, care va vedea lumina la vreme, astăzi când vitejia şi vârtutea ţăranului nostru ne face să uităm fătărnicia şi micimea de suflet a oamenilor dela 1848 şi nemernicia unora dintre comandanţii improvizaţi de fraţii roşii, cari pentru a-şi dura glorie pe acţii, duc ca d. Colonel Angelescu la o moarte

sigură şi fără de nici un folos pe acest popor viteaz şi vrednic de a fi altfel guvernat.

Facă-se această scriere evanghelia neamului, fie libertatea adevărată idealul nostru, libertatea ce se câştigă prin muncă. Când panglicarii politici care joacă pe funii împreună cu confraţii lor din Vavilonul dela Seina, se vor stinge pe rudă pe sământă de pe faţa pământului nostru, când pătura de cenuşeri, leneşă, fără ştiinţă şi fără avere va fi împinsă de acest popor în întunerecul ce cu drept i se cuvine, atunci abia poporul românesc îşi va veni în fire şi va răsufla de greutatea ce apasă asupra lui, atunci va suna ceasul adevăratei libertăţi.

Dar suna-va acel ceas? Oare tinerimea care astăzi îşi uită limba şi datinele prin cafenelele Parisului şi care se va întoarce de acolo republicană şi îmbuibată cu idei străine, răsărite din alte stări de lucruri, va fi mai în stare să înţeleagă pe acest popor, a cărui limbă şi istorie n'o mai ştie, ale cărui trebuinţe nu le înţelege, ale cărui simţiri o lasă rece? Fi-vor în stare acei tineri să înţeleagă, că nimic pe acest pământ, pentru a fi priincios, nu se câştigă fără muncă îndelungată, că toate cocoţările lor de-a gata prin intrigi de partidă şi prin linguşirea deşerţilor şi fătarnicilor roşii, nu sunt de nici un folos pentru ţară? Fi-vor destul de înţelepţi ca să nu linguşească patimile mulţimii cu fraze sunătoare, ci s'o facă a vedea lămurit, că munca şi numai munca este isvorul libertăţii şi a fericirii şi cum că cei ce pretextează că bunurile morale şi materiale se câştigă prin adunări electorale, prin discursuri de cafenea şi prin articole de gazetă, sunt nişte şarlatani, cari amăgesc poporul în interesul lor şi spre risipa bunei stări? La întrebările acestea răspunsul e greu; ne temem chiar de a face concluzia finală.

Oare un stejar care-l rupi dela rădăcină şi-l sădeşti în mod meşteşugit într'o grădină de lux are viitor? Oare neamul românesc cu toată trăinicia rădăcinilor, are viitor, când trunchiul e rupt de întreg trecutul nostru şi răsădit în mod meşteşugit în stratul unei desvoltări cu totul străine, precum este pentru noi cea franţuzească?

Iată întrebările la care nu îndrăznim a răspunde. Dumnezeul părinţilor noştri să aibă îndurare de noi.

INTRODUCEREA UNEI CIVILIZAŢII PRIPITE

Drumurile s'au troienit şi comunicaţia telagrafică pare întreruptă ; nici o ştire din streinătate nu vine să ne lumineze asupra situaţiei tocmai acuma, când toate celea par a atârna de-un fir de păr. Câmpurile albe se 'ntind împrejurul Bucureştilor şi se pierd în zare despre miază-noapte, unde a plecat împăratul Rusiei, în zarea despre miază-zi unde stau oştirile noastre ; spre răsărit şi spre apus, unde se cumpănesc sorţile Europei. In această izolare, în care ne pune bătrâna iarnă, aceiaşi pe vremea craiului Decebal, când ţăranul Dacic, îmbrăcat în cojoc miţos trecea Dunărea 'nghetată, aceeaşi astăzi, când Vodă ţine Dunărea cu oştirile româneşti, în această izolare ne apasă mai cu greu gândirea, la ce rău loc ne-au aşezat Traian împăratul pe această muche de lume, la acest vad de popoare, carile ne privesc pe noi numai ca un fel de gard, pe deasupra căruia se ceartă.

Dar de am fi măcar noi oameni ca oamenii, de-am fi ştiut să ne îngrădim, în cât să nu poată juca nimeni pe stăpânul în casa noastră, de-am fi rămas atât de esclusivişti precum erau părinţii noştri, tot ar fi fost cum ar fi fost şi tot o mai puteam duce cu bine de pe o zi, pe alta.

Dar aşa ne-am desgrădit, făcând drum larg unei civilizaţii pripite, unei pospăieli apusene, care în schimbul păturilor bogate ale brazdei noastre, ne împle cu trebuinţe de care n'am fi avut trebuinţă ; prin legiuiri de un caracter cosmopolit, pe cari liberalii obicinuesc a le numi „tot ce e românesc", am făcut din ţara noastră o nouă Americă, în care se grămădeşte superfluenţa populaţiilor apusene, cărora le convine foarte bine teoria de „om şi om" de egalitate, libertate şi fraternitate pe socoteala noastră.

Nevoind sau neputând cunoaşte, că orice stat are nevoe de clase puternice, am ridicat din temelie toate puterile vechi ale ţării fără a socoti că o casă veche de piatră, dar cam strâmtă, e totuşi mai bună pentru vreme de iarnă şi pentru nevoi de cât un palat de hârtie franţuzească. Noi am făcut în statul nostru, ceea ce se face în şcolile noastre. Invăţători, cari nu ştiu nici a scrie bine, dau în mâna copiilor cărţi, scrise într'o limbă, pe care ei n'o înţeleg şi-i pun să înveţe filă cu filă lucruri, pe care ei nu şi le pot închipui, încât când băeţii au ajuns la capăt cu învăţătura, rămân cu capul plin de cuvinte, al căror înţeles nu l-au ştiut nici odată, şi neputându-se folosi nici într'un fel de acele cunoştinţe moarte şi fără de preţ, rămân cu zilele încurcate şi tăind cânilor frunză,

până ce prin intrigi şi umiliri, care dărâmă şi restul de caracter, ce le mai rămăsese dat dela natură, ajung persoane publice spre a continua asupra generaţiei viitoare, sistemul vechiu de stricare a minţii şi a inimei.

Astfel demagii noştri, crescuţi în străinătate, văzând nevoile poporului nostru l-au învăţat pe de rost cuvinte deşerte şi c'un înţeles negativ numai, socotind că prin cuvinte se întemeiază binele unui popor.

Numai pe cele mântuitoare: „munca" şi „economia" întru ale lor şi ale statului nu l-au învăţat pe popor nici odată.

Astfel ţăranul Dacic, care trecea în cojoc miţos Dunărea îngheţată în vremea craiului Decebal, avea mai multă perspectivă de viitor pentru limba şi obiceiurile lui şi pentru felul lui de a fi, de cât ţăranul lui Vodă Carol, care se reîntoarce la vatra sa şi nu mai găseşte nimic din felul lui de a fi, ci numai aşezăminte franţuzeşti, negoţ jidovesc, industrie austriecească, limbă păsărească şi liberali, cari nu muncesc nimic şi trăiesc din exploatarea ideilor politice.

Dac' am fi la loc bun ca Spania sau Anglia, ne-am bate'n capete şi tot vechile năravuri româneşti ar pluti de-asupra ca unt-de-lemnul pe apă. Dar pe acest val de popoară, din cearta noastră numai duşmanul câştigă.

ICOANE VECHI ŞI ICOANE NOUĂ

ACTUALITATEA

I.

Sociologia nu este până acum o ştiinţă, dar ea se întemeiază pe un axiom, care e comun tuturor cunoştinţelor omeneşti, că adică întâmplările concrete din viaţa unui popor sunt supuse unor legi fixe, cari lucrează în mod hotărît şi inevitabil. Scriitori, cari în privirea ideilor lor politice sunt foarte înaintaţi, au renunţat totuşi de-a mai crede că statul şi societatea sunt lucruri convenţionale, răsărite din libera învoială reciprocă dintre cetăţeni ; nimeni, afară de potaea de gazetari ignoranţi, nu mai poate susţine că libertatea votului, întrunirile şi parlamentele sunt temelia unui stat. De sunt acestea sau de nu sunt, statul trebue să existe şi e supus unor legi ale naturii, fixe, îndărătnice, neabătute în cruda lor consecenţă. Deosebirea este, că în viaţa constituţională lupta pentru existenţă a grupurilor societăţii care ştiu puţină carte, găseşte răsunet ; pe când în statul absolutist acea luptă e regulată prin o putere mult mai înaltă, a monarhului adică, al cărui interes este ca toate clasele să stee bine şi ca lupta dintre ele să nu fie nimicitoare pentru vreuna.

Nimic nu arată mai mult, că spiritul public nu e copt, decât discuţiile asupra teoriilor constituţionale. Această copilărie a spiritului nostru public se arată dela începutul desvoltării noastre moderne, din zilele în care cei dintâi tineri rău sau de loc preparaţi s'au întors din Paris, unde uimiţi de efectele strălucite a unei vieţi istorice de o mie şi mai bine de ani, şi uitând că pădurea cea urieşească de averi, ştiinţă şi industrie are un trecut foarte lung în urmă-i, au socotit a introduce aceeaşi stare la noi, introducând formulele scrise ale vieţii publice de acolo. E o zicală veche, că de-ai sta să numeri foile de plăcintă, nu mai ajungi s'o mănânci. Drept că e aşa, dar, cu toate acestea acele foi există. Şi dacă n'ar

exista n'ar fi plăcintă. Asemănarea e cam vulgară, dar are meritul de a fi potrivită. Condiţiile plăcintei noastre constituţionale, a libertăţilor publice, de care radicalii se bucură atâta, sunt economice ; temelia liberalismului adevărat este o clasă de mijloc, care produce ceva, care puind mâna pe o bucată de piatră, îi dă o valoare înzecită şi însutită de cum o avea, care face din marmură statuă, din in pânzătură fină, din lână postavuri. Este clasa noastră de mijloc în aceste condiţii ? Poate ea vorbi de interesele ei ?

Clasa noastră de mijloc consistă din dascăli şi din ceva mai rău, — din **advocaţi.**

D. X. bunăoară e plătit de stat ca să înveţe pe studenţii dela universitate limba română din punct de vedere filologic şi istoria Românilor, două obiecte pe care nu le cunoaşte de loc.

Să ne 'nţelegem. Nu avem pretenţiune, ca profesorii noştri să fie genii. Departe griva de iepure. Dar în împrejurări normale, acest domn ajuns din întâmplare profesor, s'ar fi pus pe 'nvăţat carte şi fiindcă nu este cu totului tot mărginit, încât să aibă nevoe de a fi instalat într'un spital de nevolnici, ar fi ajuns să poată împărtăşi studenţilor ceea ce au aflat alţii, de ex. învăţaţii străini, despre limba română, le-ar fi arătat calea bună şi bătută de oameni mai cuminţi, încât s'ar fi împlinit teoria unui pedagog francez, că un şcolar poate învăţa dela profesorul său mai mult de cât ştie acesta însuşi. Atunci nu l-am fi auzit susţinând pe d. X autenticitatea cronicei lui Hurul, autenticitatea unei scriei, care pentru filologi elementari chiar, e o galimatia deplină şi un falsificat greoi, pe care-l cunoşti ca atare la cea dintâiu vedere.

Dar împrejurările nefiind normale, d. X nu învaţă nimic, ci face politică. Drepturile imprescriptibile, libertatea alegerilor, responsabilitatea ministerială, suveranitatea poporului sunt cuvinte care se 'nvaţă pe de rost într'un sfert de ceas şi care-l ridică pe om la noi în ţară, făcând de prisos orice muncă intelectuală. Căci natura comună nu munceşte de cât de silă. Silit de împrejurări normale, d. X ar fi devenit un profesor mediocru ; nesilit de nimenea, se simte în sat fără câni şi umblă cu mânile în şolduri, lasă şcoala pustie şi vine la Bucureşti ca să-şi facă mendrele şi să-şi dee o importanţă pe care natura n'a voit să i-o dee.

Tot astfel d. Y şi bună parte din cumularzii universităţilor. Am luat profesori de universitate, pentru că un institut înalt de cultură poate ilustra mai clar starea noastră de decadenţă. Şi cine plăteşte oare pe aceşti domni din clasa de mijloc, a căror mâini şi inteligenţă nu produc valori de un ban roşu măcar ? In linia din urmă munca ţăranului, care ca dorobanţ moare pe câmpul de războiu, ca muncitor se spetează plătind dări, pentru a ţinea pe umerii lui o clasă de trântori netrebnici.

Ce să mai zicem de advocaţi ?

Intorşi din străinătate, ei nu şi-au dat silinţa să 'nveţe legile şi datinele pământului, să codifice obiceiurile naţiei româneşti, ci au introdus pur şi simplu codicele pe care le învăţaseră la Paris, ca şi când poporul românesc a fost în trecut un popor de vite, fără legi, fără obiceiuri, fără nimic, şi trebuia să i s'aducă toate celea de-a gata din cea mai renumită fabrică. Dar în genere advocaţii sunt inteligenţele cele mai stricate din lume. Căci, într'adevăr, ce credinţe poate avea un om, care azi susţine, mâini combate unul şi acelaş lucru, un om a cărui meserie este să dovedească că negru-i alb şi albu-i negru ? Oricât de bună morişcă intelectuală ar avea, ea se strică cu vremea şi devine incapabilă de a afla adevărul. De aceea cele mai multe din discuţiile adunărilor au caracterul de cârciocuri şi apucături advocăţeşti, de căutare de noduri în papură, de vorbe înşirate şi fire încurcate.

Acestea sunt elementele cărora legile noastre franţuzeşti le dau în stăpânire ţara. Plebea de sus face politică, poporul de jos sărăceşte şi se stinge din zi în zi de mulţimea greutăţilor ce are de purtat pe umerii lui, de greul acestui aparat reprezentativ şi administrativ, care nu se potriveşte de loc cu trebuinţele lui simple, şi care formează numai mii de pretexte pentru înfiinţarea de posturi şi paraposturi, de primari, notari şi para-notari, toţi aceştia plătiţi cu bani peşin din munca lui, pe care trebue să şi-o vânză pe zeci de ani înainte, pentru a susţine netrebnicia Statului român.

Ce caută aceste elemente nesănătoase în viaţa publică a Statului ? Ce caută aceşti oameni, cari pe calea Statului voiesc să câştige avere şi onori, pe când Statul nu este nicăeri altceva decât organizarea cea mai simplă posibilă a nevoilor omeneşti ? Ce sunt aceste păpuşi, cari doresc a trăi fără avere moştenită, cumulând câte trei, patru însărcinări publice, dintre care n'ar putea să împlinească nici pe una în deplină conştiinţă ? Ce caută d. X. profesor de universitate, care nu ştie a scrie un şir de limbă românească, care n'are atâtea cunoştinţe pozitive, pe cât are un învăţător de clase primare din ţările vecine, şi care cu toate acestea pretinde a fi mare politic şi om de stat ?

Ce caută ? Vom spune noi ce caută.

Legile noastre sunt străine ; ele sunt făcute pentru un stadiu de evoluţie socială, care în Franţa a fost, la noi n'a fost încă. Am făcut strane în biserica naţionalităţii noastre, neavând destui notabili pentru ele, am durat scaune care trebuiau umplute. Nefiind oameni vrednici, cari să constitue clasa de mijloc, le-au umplut caraghioşii şi haimanalele, oamenii a căror muncă şi inteligenţă nu plăteşte un ban roşu, stârpiturile, plebea intelectuală şi morală, Arionii de tot soiul,

oamenii care riscă tot, pentrucă n'au ce pierde, tot ce-i mai de rând şi mai înjosit oraşele poporului românesc, căci, din nefericire, poporul nostru stă pe muchea ce desparte trei civilizaţii deosebite : cea slavă, cea occidentală şi cea asiatică, şi toate lepădăturile Orientului şi Occidentului, greceşti, jidoveşti, bulgăreşti, se grămădesc în oraşele noastre, iar copiii acestor lepădături sunt liberalii noştri. Şi, când loveşti în ei, zic că lovesc în tot ce-i românesc şi că eşti rău român.

Intr'adevăr d. Serurie, care a scris un volum de poezii „greceşti", d. Andrunopulos, care batjocoreşte armata noastră puind-o să joace la circ, d-nii C. A Rosetti, Carada, Candiano, tot nume vechi de care foieşte textul cronicelor României, sunt singurii români adevăraţi, iar noi ţăranii, mici şi mari, căci, la urma urmelor tot ţărani suntem, noi băştinaşii din ţările acestea suntem străini, cari vindem ţara cui ne dă mai mult pe ea.

Liberali sunt smântâna şi temeiul României, noi suntem nişte rămăşiţe din vechile populaţiuni autohtone, care nu merită să fie băgate în seamă. De ! iertaţi-ne, boieri, Arioneşti şi Cărădeşti, că ni s'a părut şi nouă biet, că trăim în ţara noastră şi avem de zis o vorbă. Iertaţi-ne pentru că nu băgasem de seamă că suntem în Bulgaria, iertaţi-ne apoi că n'am voit să ne batem pentru bieţii Greci şi Bulgari.

Nu vedeţi că ne-am supus stăpânilor ? Nu vedeţi că ni-am trimis copiii la junghiere, pentru ca d. Anghelescu să poată culege lauri pe pielea lor ? Ba au ajuns ca până şi cioro-horo, rumânaş de laie, alb ca pana corbului, să scoată gazetă, în care să ne batjocorească în toate zilele. Nu vă e destul, milostivi stăpâni ?

Dar acum, de ne veţi fi iertat sau nu, să stăm la vorbă gospodărească şi să vă întrebăm, ce poftiţi d-voastră ? Şi ca să ştim că aveţi dreptul de a pretinde, să întrebăm ce produceţi ? Arătaţi-ne în adunările d-voastră pe reprezentanţii capitalurilor şi fabricilor mari, pe reprezentanţii clasei de mijloc, care să se deosebească de fabrica de mofturi ale *„Telegrafului"*, şi ale *„Românului"* şi de fabrica d-voastră de palavre din dealul Mitropoliei ! Căci nu credem să puteţi cere ca noi să confundăm mătăsurile de Lyon cu blagomaniile d-lui N. Ionescu, nici postavurile de Manchester cu isteţiile d-lui Popovici-Ureche.

Ciudată ţară într'adevăr ! Pe cei mai mulţi din aceşti domni statul i-a crescut, adecă i-a hrănit prin internate, ca după aceia să-şi câştige, printr'un meşteşug cinstit, pâinea de toate zilele.

Dar statul a ajuns la un rezultat cu totul contrar. După ce aceşti domni şi-au mântuit aşa numitele studii, vin iar la stat

[illegible] în acest moment. [illegible] de la Bratovaţi abia să putem [illegible] şi cu multă greutate am putut [illegible] drumul spre Uscrol, cartierul general al lui Scobileff. Aci, am găsit pe fie-care cu grije în stare de pândă şi apărare.

De câte-va momente sosise un spion cu vestea că Osman-paşa împărţise la fie-care din soldaţii săi merinde pentru 7 zile, 150 cartușe şi câte o nouă pereche de opinci, şi că după toate câte se putură vedea, concentrarea ar avea să înceapă îndată. Un detaliŭ curios ne a povestit [illegible] fie-care soldat primise o mică câtăţime de [illegible] spre a şi ţine carabina în condiţiune.

La [illegible] a venit un alt spion, care aduse vestea că Osman-paşa îşi [illegible] trupele lângă podul Vidului, şi după [illegible] la intunerec. După câte-va minute telegrafiul [illegible] din cea-l'altă parte a [illegible] se vedea multe lumini circulând prin Plevna, [illegible] fapt neobicinuit. Era deci [illegible] mişcare şi spionii avusară dreptate.

Noaptea trecu [illegible]. Viforul de zăpadă începuse şi fu urmat de dese nori ce fugeau repede pe cer şi din cari scăpaŭ din când în când grămezi de zăpadă pe jumătate topită. La [illegible] aduse ştirea că trupele lui Scobeleff [illegible] în poziţie pe aripa Muntelui-Verde, că Turcii părăsesc redutele de Krişhin, şi că toate poziţiile din lungul liniilor [illegible] fie în curând părăsite. Le întrebarea, dacă voesc să însoţească trupele şi [illegible] arate drumul la redutele de la Krishina, cu riscul de a fi străpuns cu baioneta dacă nu va fi spus adevărul, [illegible] că, da, şi Scobeleff dede ordin trupelor sale de a se porni pe drum cu băgare de seamă, şi a-şi pipăi cu grije drumul. Asta s'a făcut şi poziţiile s'aŭ [illegible].

Era în sfârşit sigur acum, că Turcii eraŭ în mişcare şi că momentul de pe urmă şi hotărâtor sosise. Scobeleff ordonă [illegible] poziţiile luate să se ţie necontenit în stare de apărare, pentru cazul când Turcii, respinşi, şi neflind încă gata a se da, ar cerca să le ia înapoi. Crepătul zorilor începu a se arăta. Cerul era acoperit de nori, şi zăpada ameninţa de a începe din noŭ. De-odată s'a auzit bubuitura a trei-zeci sau mai patru-zeci de tunuri trăgând de-odată [illegible] de [illegible].

Bătaia începuse. Baionul, după ce s'a [illegible] vreme de patru luni acvărlind una după alta lovituri [illegible] trăsnet în potriva inimicilor săi, lupta acum ca să sfărâme ochiurile de împletituri ce [illegible] se întinde' în prejurul săŭ şi ataca la rândul său şanţurile şi redutele pe care învăţase aşa de bine pe inimic să le apere. Am încălecat şi am alergat la bătae. Era în direcţia Vidului, pe drumul Suflet, şi după o jumătate de oră în fuga mare am ajuns [illegible].

(Va urma). „Daily-News“

ICOANE VECHI ŞI ICOANE NOUE

I. ACTUALITATEA

I.

„Sociologia nu este până acum o ştiinţă, dar ea se întemeiază pe un axiom, care e comun tuturor ştiinţelor omeneşti, că adică întâmplările concrete din viaţa unui popor sunt supuse unor legi fixe, cari lucrează în mod hotărât şi inevitabil. Scriitori, cari în privirea ideilor lor politice sunt foarte înaintaţi, aŭ renunţat totuşi de-a mai crede, că statul şi societatea sunt lucruri convenţionale, rezultate din libera învoială reciprocă dintre cetăţeni; nimeni, afară de potaia de gazetari ignoranţi, nu mai poate susţine că libertatea votului, întrunirile şi parlamentele sunt temelia unui stat. [illegible], statul trebue să existe şi e supus unor legi ale naturii, fixe, îndărătnice, neabătute în cruda lor consecenţă. Deosebirea este, că în viaţa constituţională lupta pentru existenţă a grupurilor societăţii, care ştiŭ puţină carte, găseşte resunet; pe când în statul absolutist acea luptă e regulată prin o putere mult mai înaltă a monarhului adică, al cărui interes este, ca toate clasele să stee bine şi ca lupta dintre ele să nu fie nimicitoare pentru vre una.

Nimic nu arată mai mult, că spiritul public nu e copt, de cât discuţii asupra teoriilor constituţionale. Această copilărie a spiritului nostru public se arată de la începutul desvoltării noastre moderne, din zilele, în care cei d'ântâiŭ tineri rěŭ saŭ de loc preparaţi s'aŭ întors din Paris unde uimiţi de efectele strălucite a unei vieţi istorice de o mie şi mai bine de ani şi uitând că pădurea cea urieşească de averi, ştiinţă şi industrie, are un trecut foarte lung în urmă-i, aŭ socotit a introduce aceeaşi stare la noi, introducênd formulele scrise ale vieţii publice de acolo. E o zicală veche, că de-ai sta să numeri foile din plăcintă numai ajungi s'o mănânci. Drept că e aşa, dar cu toate acestea acele foi există. Şi dacă n'ar exista n'ar fi plăcintă. Asemănarea e cam vulgară, dar are meritul de a fi potrivită. Condiţiile plăcintei noastre constituţionale, a libertăţilor publice, de care radicalii se bucură atâta, sunt economice: temelia liberalismului adevărat este o clasă de mijloc, care produce ceva, care punênd mâna pe o bucată de piatră îi dă o valoare înzecită şi însutită de cum o avea, care face din marmură statuă, din in pânzătură fină, din fier maşine, din lână postavuri. Este clasa noastră de mijloc în aceste condiţii? Poate ea vorbi de interesele ei?

Clasa noastră de mijloc consistă din dascăli şi din ceva mai rěŭ — din advocaţi.

D. X. bună oară e plătit de stat, ca să înveţe pe studenţii de la universitate limba română din punct de vedere filologic şi istoria Românilor, două obiecte, pe cari nu le cunoaşte de loc.

Să ne 'nţelegem. Nu avem pretenţiune, ca profesorii noştri să fie genii. Departe griva de iepure. Dar în împrejurări normale, acest domn, ajuns din întâmplare profesor, s'ar fi pus pe 'nvěţat carte şi fiind-că nu este cu totul [illegible] în cât să aibă nevoe de a fi instalat într'un spital de nevolnici, ar fi ajuns să poată împărtăşi studenţilor ceea ce aŭ aflat alţii, de ex. învěţaţii [illegible], ar fi arětat calea bună şi bătută de oameni mai cuminţi, în cât s'ar fi împlinit teoria unui pedagog francez, că un scolar poate învěţa de la profesorul săŭ mai mult de cât ştie acesta însuşi. Atunci nu l'am fi auzit susţinând pe D. X. autenticitatea cronicei lui Huru, autenticitatea unei scrieri, care pentru filologi elementari chiar e o galimatie deplină şi un falsificat greoiu, [illegible] d'ântâiŭ vedere.

Dar împrejurările ne-fiind normale, D. X. nu învaţă nimic, ci face politică. Drepturile imprescriptibile, libertatea alegerilor, responsabilitatea ministerială, suveranitatea poporului [illegible] într'un efort de ceas şi care [illegible] ridică pe om la noi în ţară, [illegible] de prisos orî ce muncă intelectuală. Căci natura comună [illegible] munceşte de cât de silă. Sub împrejurări normale, D. X. ar fi [illegible] venit un profesor mediocru [illegible] nimenea, se simte în sat fără câini şi umblă cu mânile în şolduri [illegible] scoala pustie şi vine la Bucureşti, ca să şi facă mendrele [illegible] importanţă, pe [illegible].

Tot [illegible] D. T. şi bună parte din cumularzii universităţilor. Am luat profesori de universitate, pentru-că un institut înalt de cultură poate ilustra mai clar starea noastră de decadenţă. Şi cine plăteşte oare pe aceşti domni din clasa de mijloc, a căror mâni şi inteligenţe nu produc valori de un ban roşu măcar? În linia din urmă munca ţeranului, [illegible] dorobanţ moare pe câmpul de resboiŭ, ca muncitor se speteşte plătind dări, pentru a ţinea pe umerii lui o clasă de trântori netrebnici.

Ce să mai zicem de advocaţi?

Întorşi din străinătate, ei nu şi-aŭ dat silinţa să studieze legile şi datinile pământului, să codifice obiceiurile neamului românesc, ci aŭ introdus pur şi simplu codicele, pe cari le învěţaseră la Paris, ca şi când poporul românesc [illegible] popor de vite, fără legi, fără obiceiuri, fără [illegible] duca toate celea [illegible] mai renumită fabrică. Dar în genere [illegible] inteligenţele cele mai [illegible] azi susţine, mâine combate unul şi acelaş lucru, un om, a cărui meserie este să dovedească că negrul [illegible] şi albul negru! Ori-cât de bună [illegible] cu vremea şi devine incapabilă de a afla adevěrul. De aceea cele mai multe din discuţiile adunărilor [illegible] caracterul de cărciocuri şi apucături advocăţeşti, de căutare de noduri în papură, de vorbe înşirate şi fire [illegible].

Acestea sunt elementele, cărora legile noastre franţuzeşti le daŭ în stăpânire ţara. Plebea de sus face politică, poporul de jos sărăceşte şi se stinge din zi în zi de mulţimea greutăţilor, ce are de purtat pe umerii lui, de greul acestui aparat reprezentativ şi administrativ, care nu se potriveşte de loc cu trebuinţele lui simple, şi care formează numai mii de pretexte pentru înfiinţare de posturi şi paraposturi, de primari, notari şi para-notari, toţi aceştia plătiţi cu bani peşin din munca lui, pe care trebue să [illegible] vêndă pe zeci de ani înainte pentru a susţine netrebnicia Statului român.

Ce caută aceste elemente nesănătoase în viaţa publică a Statului? Ce caută aceşti oameni, cari [illegible] Statului voesc să câştige [illegible] şi onori, pe când statul nu [illegible] căieri alt ce-va de cât organizarea cea mai simplă posibilă a nevoilor omeneşti? Ce sunt aceste păpuşi [illegible] a trăi fără muncă, fără ştiinţă, fără avere moştenită, rumegând [illegible] pentru însărcinări publice, dintre cari n'ar putea să îndeplinească [illegible] constituţia? Ce caută d. X. profesor de universitate, care nu [illegible] un şir de limbă românească, care n'are atâtea cunoştinţe pozitive, [illegible] are un învěţător de clase primare din ţěrile vecine, şi care [illegible] pretinde a fi mare politic şi om de stat?

Ce caută? Vom spune noi ce caută.

Legile noastre sunt străine, ele sunt făcute pentru un stadiŭ de evoluţiune socială, care în Franţa a fost, la noi n'a fost încă. Am făcut [illegible] în biserica naţionalităţii noastre, neavênd destui notabili pentru ele, am durat scaune, care trebuiaŭ umplute. Neflind oameni vrednici, cari să constitue clasa de mijloc, s'aŭ umplut caraghioşii şi haimanalele, oamenii, a căror muncă şi inteligenţă nu plăteşte un ban roşu, stêrpiturile, plebea intelectuală şi morală. Arionii de tot soiul, oamenii cari riscă tot pentru că n'aŭ ce pierde, tot ce'i mai de rând şi mai înjosit în oraşele poporului românesc, căci, din nefericire, poporul nostru stă pe muchea, ce desparte trei civilizaţii deosebite, cea slavă [illegible] dentală şi cea asiatică şi [illegible] lepădăturile Orientului şi Occidentului greceşti, jidoveşti, bulgăreşti se grămădesc în oraşele noastre, iar copiii acestor lepădături sunt liberalii noştri. Şi când loveşti în ei, zic că loveşti în tot ce'i românesc şi că [illegible].

Într adevěr d. Serurie, care a scris un volum de poezii „greceşti“, d. Andronopulos, care batjocoreşte armata noastră punênd'o să joace la circ, d-nii C. A. Rosetti, Carada, Candiano, tot nume vechi de care foeşte textul cronicelor României, sunt singurii români adevěraţi. Iar noi ţěranii mici şi mari, căci la urma urmelor tot ţěrani suntem, noi băştinaşii din ţările acestea suntem străini, cari [illegible] ţara [illegible] mai mult pe ea.

Liberalii sunt smântâna şi temeiul României, noi suntem nişte rěmăşiţe din vechile populaţiuni autochtone, cari nu merită să fie băgate în seamă. De! iertaţi-ne, boieri, Arioneşti şi Cărăduşti, că ni s'a părut şi nouě încă, că trăim în ţara noastră şi avem de zis o vorbă. Iertaţi-ne pentru că nu băgasem de seamă că suntem în Bulgaria, iertaţi-ne apoi că n'am voit să ne batem pentru bieţii Greci şi Bulgari.

Nu vedeţi că ne-am supus stăpânilor? Nu vedeţi că ne-am trimis copiii la junghiere pentru ca d. Anghelescu să poată culege lauri pe pielea lor? Ba am ajuns, ca până şi ciorî-horî, românaş de Iaşi, să [illegible] pana corbului să scoată gazetă, în care să ne batjocorească în toate zilele. Nu vě e destul milostivi stăpâni?

[illegible] acum, de ne veţi fi iertat [illegible] să stăm la vorbă gospodărească şi să vě întrebăm, ce poftiţi [illegible]? Şi că să ştim că aveţi dreptul de a pretinde, să întrebăm [illegible] produceţi? Arătaţi-ne în adunările d-voastră pe representanţii capitalului şi fabricelor mari, pe representanţii clasei de mijloc, care să se deosebească de fabrica de moftur ale „Telegrafului“ şi ale „Românului“, şi de fabrica d-voastră de palavre din dealul Mitropoliei! Căci nu credem să puteţi cere, ca noi să confundăm mătăsăriile de Lyon [illegible] blagomaniile d-lui N. Ionescu, nici postavurile de Manchester cu isteţiile d-lui Popovici-Ureche.

Ciudată ţară într'adevěr. Pe cei mai mulţi din aceşti domni statul i-aŭ crescut, adică i-aŭ hrănit prin [illegible], ca după aceea să-şi câştige prin'tr'un meşteşug cinstit pâinea [illegible].

Dar statul a ajuns-la un resultat [illegible] total contrar. După ce aceşti domni şi-aŭ mântuit aşa numitele studii, vin iar la stat şi cer să-i căpětuească, adică să-i hrănească până la sfîrşitul vieţii. Dar nu-i [illegible].

Domnia-lor vor să facă pe boier 3—4—500 de franci pe lună nu-i linişteşte şi nu-i face să se pue pe muncă pentru a deveni folositori naţiei, de pe spinarea căreia trăesc. Sunt născuţi pentru lucruri mai înalte, pentru deputăţii, ministerii, ambasade, catedre de universitate, scaune în academie, tot lucruri mari, la cari cinstiţii lor părinţi, care vindeaŭ bragă şi rahat cu apă rece saŭ umblaŭ cu patrafirul şi afiştocul din casă 'n casă, nici nu visaseră — şi nici n'aveaŭ dreptul să viseze, căci nu dedese naştere unor feţi frumoşi cu stele 'n frunte, ci unor băieţi, groşi la ceafă şi târzii la minte, de rând, adesea foarte de rěŭ.

Căci din două una. Saŭ aceşti oameni sunt toţi genii şi prin „calitatea“ muncii lor intelectuale merită [illegible], saŭ [illegible] productul [illegible] o valoare, ne repre-

RADICALI ŞI RADCALISM

Studiŭ de patologie socială

VII

(Urmarea şi fine)

„Lupta pentru existenţă“ se petrece în zilele noastre subt forma sufragiului universal.

Valurile de oameni se varsă sgomotos la dreapta şi la stânga, iară prin mijlocul mulţimei vedem din [illegible] interesantă, plină de [illegible] şi scrutătoare.

Unul e om frumos, îmbrăcat în haine bine îngrijite, mândru şi adese-ori cam îngâmfat: el poartă capul în sus iară privirea-i şoparlie se aruncă neastâmpărată la dreapta şi stânga, pentru ca să caute în feţele oamenilor buna impresie, pe care a produs-o prin înfăţişarea sa.

Altul e om emerit, cu pěrul lung, cu ochii plini de văpae, pe care îi [illegible] greoi împrejur. El umblă în[illegible], zimbeşte la dreapta şi stânga şi caută se descopere din feţele oamenilor amărnicia virţii.

Eară-şi altul e suferitor, cam gârbov, cu faţa stricată şi neastâmpărată în toate mişcările sale. Din când în când se opreşte, un zêmbet de reutăcioasă amărăciune i se arată pe buze, eară privirea-i ageră se opreşte asupra unui om cu burta rotundă şi cu obrajii rumeni.

După acesta urmează unul înalt, cu faţa galbenă, cu cearcăne vinete împrejurul ochilor eşiţi din orbite, cu hainele neîngrijite şi cu pěrul vâlvoiŭ. El trece căscând a lene şi nepăsător.

Ca un fulger trece apoi altul mic gros, vioiŭ şi neastâmpărat.

După dênsul vine încet şi sarbăd unul îmbrăcat în haine scumpe dar purtate şi tocite. Mâna stângă o ţine în buzunarul pantalonilor eară în dreapta ţine un căpeţel de ţigare, din care trage din când în când câte o gură de fum.

În sfârşit vine unul cu burta mare, cu faţa grasă, cu ochii mici şi cu privirea seacă. Un greu lanţ de aur îi atârnă de pept, eară degetele umflate îi sunt încărcate cu verigi pline de pietre scumpe.

Din când în când privirea lui se opreşte uimită asupra unei feţe vesele, asupra unui ochiŭ senin, asupra unui om sărac, care ştie să afle plăcerea în viaţă.

Mai sunt apoi şi alţii, dar fie ori cât de mulţi şi ori cât de deosebiţi în felul lor, toţi se întâlnesc într'un singur gând: că groaznică e viaţa de [illegible].

Şi acum aŭ eşit la maidan, pentru ca să se întâlnească, să se vadă împreună şi să mai găsească şi alţi oameni, cari nu sunt mulţumiţi cu starea lucrurilor.

În sfârşit, gloata de nemulţumiţi se întruneşte, omul frumos, cel emerit ori cel suferitor se pune la un loc mai ridicat, tuşeşte, se pune în positură şi grăieşte:

Cetăţeni!

Să auzim! — strigă cel cu mâna în buzunar.

[illegible] — [illegible] cel cu burta mare.

Fraţilor! — Numai e de suferit. — Drepturile ne sunt călcate în picioare! puternicii zilei îşi bat joc de noi! asuprirea a juns la culme! principiile umanitare sunt nesocotite! Progresul, da! progresul şi prosperitatea!

Cetăţenilor! Munca braţelor voastre e alimentul trântorilor fără de lege, iară voi răbdaţi şi suferiţi, o răbdare fără de margini, o suferinţă ne mai pomenită. Tirania şi despotismul a ajuns la culme!

Fraţilor, ori nu suntem noi oameni? Voieşte şi vei putea! Această stare de lucruri trebue să înceteze o-dată. În fruntea afacerilor trebuesc să vie oameni cu durere de inimă pentru ţară, oameni care pricep dorinţele voastre, oameni care [illegible] să vě scape de suferinţele în care vě aflaţi, oameni care îşi înţeleg misiunea şi sunt hotărâţi a şterge dările împovărătoare şi a reinaugura libertatea, căci fără de libertate nu este progres, fără progres nu este prosperitate şi fără prosperitate nu este fericire, iară fericirea e scopul omului. — Luminaţi-vě şi veţi fi!

Fraţilor! cuţitul a ajuns la os!

Am susţinut, susţin şi voi susţinea cât voi trăi, că numai deplina libertate şi egalitate poate să ne dea prosperarea: ne trebuesc dar legi liberale şi ne trebueşte un guvern, care să respecteze legile!

Am zis!

Stîrpiturile bat în palme, fac sgomot [illegible].

Mulţimea oamenilor cu mintea sănătoasă remâne rece. — Numai deocamdată însă. Cu vremea chiar şi omul cu mintea sănătoasă începe a se scrinti şi această scrinteală vine cu atât mai curând, cu cât starea de lucruri e mai rea.

Aceasta chipul în care lucrează stîrpiturile.

Înainte de toate ei se unesc în-

[illegible] interes general de [illegible] pe al stomacului lor propriu, [illegible] șelmpioși în întunerecul, ce [illegible]

Țĕrani! Nu sunt Proprietari nu, învĕțați nici cât negrul sub unghie, fabricanți — numai de palavre, [illegible] nu breaslă cinstită n [illegible] dar! Uzurpatori, demagogi, capete de[illegible], leneși, cari trăesc din sudoarea poporului fără a o compensa prin nimic, ciocoi boieroși și fuduli, mult mai înfumurați de cât coborâtorii din [illegible] ale țĕrei.

De acolo pisma cumplită, pe care o nutresc acești nulități pentru ori-ce scânteie de merit adevĕrat și goana înverșunată asupra elementelor intelectuale sănĕtoase ale țĕrei, pentru că în momentul în care s'ar desmetici din beția lor cuvintele, s'ar mântui cu domnia demagogilor.

Într'adevĕr cum li-s'ar deschide oamenilor ochii când unul [illegible] „la stați oameni buni! Voi plătiți „profesori, cari nici vĕ învață copiii, „nici carte știu; plătiți judecători „nedrepți și administratori, [illegible] „vĕ fură, căci nici unuia dintr'ênșii „nu'i ajunge leafa. Și aceștia vĕ a„mețesc cu vorbe și vĕ îmbată cu apă „rece. Apoi ei toți poruncesc și [illegible] „meni n'ascultă. Neființd stăpân [illegible] „să'i ție în frêu, ei își fac mendrele „și vĕ sărăcesc, creându'și locuri „și locușoare, deputăți, primării, co„misii și multe altele, pe care voi „le plătiți pegin, pe când ei nu vĕ „daŭ nimic, absolut nimic în schimb, „ci din contră vĕ mai și desbracă, „după ce voi i-ați înțolit. N'ar fi „mai bine, ca să stăpânească cei ce „n'aŭ nevoe de averile voastre, având „pe ale lor proprii? Sau cel puțin „oameni, care prin [illegible] „[illegible] vĕ plătesc ce voi cheltuiți „[illegible]?"

„De aceea alungați turma [illegible]„tor netrebnici, cari nu muncesc [illegible] „[illegible] mai bogați, „[illegible] să se în„vețe copii și n'aŭ destulă minte „pentru să se economisi pe sine și „[illegible] a vĕ economisească pe voi „[illegible]."

CAMERA

Ședința de la 9 Decembre 1877

Ședința se deschide la ora 1 [illegible] sub președinția [illegible] deputați.

D. Președinte, propune a se alege trei membri din Cameră care să [illegible] la înmormântare rămășițele mortuare ale d-lui Constantin Cantacuzino. Camera decide ca trei din membrii biuroului să asiste la înmormântare.

D. Ministru al finanțelor comunică Camerei că d. ministru de interne a revocat din funcția de Prefect de Dâmbovița pe d. [illegible]

Se acordă concediu domnilor Văsescu și [illegible]

[illegible]

D. Ministru al Cultelor depune la biuroul un mesagiu pentru deschiderea unui credit [illegible] Ministerului de Finance.

[illegible]

Ședința se ridică [illegible]

Către [illegible] „M[illegible]"

[illegible]

Aliatul Său Imperial Marelui Duce Nicolae, Comandant-șef al armatelor Ruse

Monsegnore,

[illegible]

Al Alteței Voastre Imperiale,
[illegible]
NICOLAE
[illegible] 1877

STIRI OFICIALE

[illegible] 27 Noemvrie 1877 [illegible] general George Lupu [illegible]

[illegible]

CRONICA

[illegible]

ULTIME SCIRI TELEGRAFICE

(Agenția Havas)

[illegible]

THEATRU ITALIAN

[illegible]

ERNESTO ROSSI

[illegible]

tre dânșii, fac o legătură frățească și jură pe pâne și pe sare să-și fie credincioși până la moarte.

După ce aŭ făcut acest legământ, încep un atac concentric asupra puterii publice.

Dacă starea de lucruri e rea și numĕrul nemulțumiților e mare, atunci ei isbutesc foarte lesne, de oare-ce, așa zicênd, dela sine resultă acea conglăsuire a acelor mai mulți în virtutea căreia omul cu mintea sănĕtoasă e gata să facă cele mai mari gugumănii.

Stirpitura nu are decât să arate și să susție cu zel și înfocare, că toate relele sunt din vina oamenilor dela putere; chiar necată să fie tot guvernul e vinovat: lumea crede fiind-că omul nevăjit tot-deauna e dispus a căuta un vinovat, asupra căruia să-și verse amarul.

Dacă însă starea nu e destul de rea și numĕrul nemulțumiților e mic, atunci stirpiturile lucrează mai anevoie [illegible] stîrnesc speranțe exagerate, exagerează relele, ce sunt, disnădăjduesc de viitor, se vaetă și plâng.

Mulțimea ascultă și cu încetul o apucă un fel de amețeală, și în deobște sunt destule câte-va zile [illegible], care să aducă o epidemie de gutunarii, pentru-ca un mare numĕr de oameni [illegible] să [illegible] în care se află țara.

Dar [illegible] cetățenească și [illegible] curentul radical se înfundă.

Pentru aceea când vremile sunt bune, stirpiturile se retrag și stau cu buzele umflate la o parte.

Îndată însă, ce trebile se încurcă, ei năvălesc sgomotos înainte și cel d'ântei cuvênt al lor este: „N'am spus că așa are să fie? Dar n'ați voit să înțelegeți!"

În sfîrșit mulțimea „înțelege": stirpiturile iaŭ locul oamenilor cu mintea sănĕtoasă.

Când am ajuns apoi până aici numai voința lui Dumnezeŭ ne mai poate scăpa.

Într'un singur an stirpiturile [illegible] societatea stat de până în [illegible] pături de oameni [illegible] pentru ca să o [illegible].

[illegible] la putere nici odată nu știŭ [illegible] vor avea să facă. Făgăduesc chiar să facă o mulțime de lucruri, care nu sunt cu putință, în sfîrșit, aproape tot-deauna lipsesc a face tocmai ceea ce trebuia să se facă.

Ast-fel cel d'ântêi resultat al guvernării lor este înjosirea puterei publice în ochii oamenilor de rând, un simțimênt public, care înlesnește înrădăcinarea radicalismului și tocmai [illegible] stirpiturile, chiar fiind la putere, [illegible] cu zel și înfocare [illegible] de cât aceea că oamenii de rând [illegible] puterea publică.

Al doilea resultat al guvernării lor e crearea unei stări de lucruri destul de rea, pentru-ca, după-ce aŭ încetat a mai guverna, să rĕmâie un destul de mare capital de nemulțumiri, în virtutea căruia să poată face o nouă încercare de năvală asupra puterii publice.

Tot-d'auna și în toate țerile când se retrag de la putere, radicalii lasă în urma lor o situațiune nelimpezită, și tot-d'auna și în toate țerile vina situațiunei cade asupra oamenilor, care se însărcinează cu limpezirea.

[illegible], fiind la guvern, crează condițiunile, între care pot lucra și ne pătrunde convingerea că pornind-se odată, curentul radical trebue să înainteze crescând, adecă din reŭ în mai reŭ [illegible]

O societate, în care elementele bolnave se pot ridica la suprafață, o societate în care stirpiturile pot să ia locul oamenilor cu mintea sănĕtoasă o asemenea societate a început să putrezească.

Da! e ce-va putred în societatea Europeană.

Unde vom ajunge??

Curioasă întrebare!

Din liquidațiune în liquidațiune negreșit numai la desfacerea totală!

Dar, în sfîrșit, învĕțații tuturor veacurilor ne spun, că tot, ce-a început, va trebui să înceteze odată, iară în virtutea luptei pentru existență, tot-d'auna, ceea ce este mai slab, încetează mai nainte: dacă dar mintea sănĕtoasă va fi mai tare, decât stirpiciunea și boirea, curentul radical tot va trebui să se înfunde cu vremea.

Cât pentru țara noastră, — slavă Domnului! — românul încă de mult s'a obicinuit a zice: „Schimbarea stăpânilor — bucuria nebunilor!"

Și cu aceasta se încheie a treia și cea din urmă parte a interesantei și prea instructivei istorii naturale a radicalilor, a unei istorii, care e [illegible] pe [illegible] decât pe o sută parte [illegible]!

şi cer să-i căpătuească, adică să-i hrănească până la sfârşitul vieţii. Dar nu-i numai atâta.

Dumnealor vor să facă pe boierii. 3-4-500 de franci pe lună nu-i liniştesc şi nu-i fac să se pue pe muncă pentru a deveni folositori naţiei, de pe spinarea căreia trăesc. Sunt născuţi pentru lucruri mai înalte, pentru deputăţii, ministerii, ambasade, catedre de universitate, scaune în academie, tot lucruri mari la care cinstiţii lor părinţi, cari vindeau bragă şi rahat cu apă rece, sau umblau cu patrafirul şi sfiştocul din casă 'n casă, nici nu visaseră — şi nici n'aveau dreptul să viseze, căci nu dedese naştere unor feţi-frumoşi cu stele 'n frunte, ci unor băieţi groşi la ceafă şi târzii la minte, de rând, adesea foarte de rând.

Căci din două una. Sau aceşti oameni sunt toţi genii şi prin „calitatea" muncii lor intelectuale merită locul pe care-l ocupă, sau neproducând nici o valoare, nereprezentând nici un interes general decât pe al stomahului lor propriu, trebue reîmpinşi în întunerecul ce li se cuvine.

Ţărani? Nu sunt. Proprietari nu, învăţaţi nici cât negru sub unghie, fabricanţi — numai de palavre, meseriaşi nu, breaslă cinstită n'au, ce sunt dar? Uzurpatori, demagogi, capete deşerte, leneşi, cari trăesc din sudoarea poporului fără a o compensa prin nimic, ciocoi boiereşti şi fudui, mult mai înfumuraţi decât coborîtorii din neamurile cele mai vechi ale ţării.

De acolo pizma cumplită, pe care o nutresc aceste nulităţi pentru orice scânteie de merit adevărat, şi goana înverşunată asupra elementelor intelectuale sănătoase ale ţării, pentru că în momentul în care s'ar desmetici din beţia lor de cuvinte s'ar mântui cu domnia demogagilor.

Intr'adevăr cum li s'ar deschide oamenilor ochii când unul le-ar zice: „Ia staţi oameni buni! Voi plătiţi profesori, cari „nici vă învaţă copiii, nici carte ştiu; plătiţi judecători „nedrepţi şi administratori care vă fură, căci nici „unuia dintr'înşii nu-i ajunge leafa. Şi aceştia vă ame„ţesc cu vorbe şi vă îmbată cu apă rece. Apoi ei toţi „poruncesc, şi nimeni n'ascultă. Nefiind stăpâni cari să-i ţie „în frâu, ei îşi fac mendrele şi vă sărăcesc, creându-şi locuri „şi locuşoare, deputăţii, primării, comisii şi multe altele pe „cari voi le plătiţi peşin, pe când ei nu vă dau nimic, absolut „nimic în schimb, ci din contră vă mai şi desbracă, după ce „voi i-aţi înţolit. N'ar fi mai bine ca să stăpânească cei ce „n'au nevoe de averile voastre, având pe ale lor proprii? „Sau cel puţin oameni, care prin mintea lor bine aşezată, vă „plătesc ce voi cheltuiţi cu dânşii?"

„De aceea alungaţi turma acestor netrebnici, cari nu mun-
„cesc nimic şi n'au nimic şi vor să trăiască ca oamenii cei
„mai bogaţi, nu ştiu nimic şi vreau să vă înveţe copiii, şi
„n'au destulă minte pentru a se economisi pe sine şi voesc
„să vă economisească pe voi toţi".

PARALÈLE ECONOMICE

II.

Trebue să admitem că între anii 1830 şi 40 vor fi existat abuzuri şi neajunsuri îndestule în ţările noastre, pentru că neajunsurile se ţin de natura lumii aceştia, încât oricând ne putem ruga, ca bătrânii, ca să nu dea Dumnezeu omului atâta necaz cât poate duce. In epoca aceea în care s'a născut regulamentul, şi-au ivit capul şi cele dintâiu idei liberale, şi, ca totdeauna, relele de atunci au fost atribuite claselor stăpânitoare. Dacă mergea lumea rău, boerii erau de vină. Căci lipseau garanţiile, lipsea suveranitatea poporului, lipsea controlul, abuzurile erau la culme, toţi furau şi liberalii ziceau: Daţi-ne nouă ţara pe mână şi veţi vedea ce-om face dintr'însa, cerul pe pământ, nu altceva! Ca şi acum ei făgăduiau marea cu sarea, ca şi acum cauza tuturor relelor era că clasele privilegiate domneau, că dispuneau fără control de avuţiile ţării, că jupuiau lumea şi-şi făceau de cap.

Bun. S'au dus privilegiile. Astăzi naţiunea controlează tot ce se face. Nu mai există abuzuri, nici hoţii, suntem stăpâniţi de legi absolut drepte, cari ne garantează toate libertăţile ce sunt cu putinţă.

Să facem deci isvodul averilor noastre.

Avem în avere: camere, consilii comunale şi judeţene, primari, notari, advocaţi, profesori de universitate, academii, etc., etc., toate plătite cu bani în numărătoare.

Avem la datorii: o jumătate de miliard de franci datorie publică, o scădere regulată atât a muncitorilor agricoli cât şi a breslaşilor, o despoiare mai neîndurată a ţăranului, ba sărăcirea claselor de sus, produsă prin sărăcirea generală, iar negoţ şi meserii în mâni străine.

Am admis legiuiri străine? Ei bine nu le-am admis pentru român, cu trebuinţele căruia nu se potriveau, ci pentru elemente economice cu care se potriveau, şi care ştiu a se folosi

de dânsele. Am creat o atmosferă publică pentru plante exotice, de care planta autohtonă moare.

Căci azi avem cele mai înaintate instituţii liberale. Control, suveranitatea poporului, codice franţuzeşti, consilii judeţene şi comunale. Stăm mai bine pentru aceasta ? Nu, de zece ori mai rău, căci instituţiile nouă nu se potriveau cu starea noastră de cultură, cu suma puterilor muncitoare de care dispunem, cu calitatea muncii noastre, în cât trebue să le sleim pe acestea, pentru a întreţine aparatul costisitor şi netrebnic al statului modern.

Suntem ţărani, curată socoteală, şi ţărăneşte ar fi trebuit să gospodărim. Ţăranul, oricât seu la rărunchi ar avea, bani n'are, şi statul modern are nevoe de bani. Un pas pe care-l face deputatul în cameră, o prostie care o zice, costă pe ţară bani şi banul e muncă. Un şir, scris de un ajutor de primar la sat, costă bani şi banul e muncă. O prelegere rea, ţinută la universitate, costă bani şi banul e muncă — în sfârşit banul este pretutindenea reprezentantul şi tălmăcirea citeaţă a muncii, într'însul e sudoare şi putere musculară şi precum arătătorul pe ceasornic spune la numărul cutare câte ceasuri au trecut, asemenea suma din buzunarul meu arată cât s'a muncit pentru mine în societatea omenească.

Dar va zice cineva : Ei şi ? Cu munca Românului nu pot face stat constituţional cu libertate, egalitate, fraternitate şi suveranitate ? Franţujii sunt farmazoni de au putut-o face, — şi noi să nu putem ? Nu suntem noi oameni şi nu putem să ne luăm după dânşii ? Adecă ei să fie mai cu cap de cât noi ?

Adevărat. Franţuzul nu-i mai cu cap decât noi... dar mai este un cusur la mijloc, care ne'mpiedică sau ar fi trebuit să ne'mpiedice.

Franţuzul ia o bucată de metal în preţ de 50 de parale şi-ţi face din ea un ceasornic, pe care ţi-l vinde cu doi napoleoni ; d-ta îi vinzi ocaua de lână cu un franc şi el ţi-o trimete înapoi sub formă de postav şi-ţi ia pe aceiaşi oca 20 de franci; franţuzul ia paie de orez, care nu-l ţin nimica şi-ţi împleteşte din ele o pălărie, pe care nevasta d-tale dă trei sau patru napoleoni.

Nu-i mai cu cap, pentru că mintea nu se mănâncă cu lingura, ci o moşteneşte omul dela tată şi dela mumă, încât un mocan poate fi tot atât de isteţ şi deschis la cap ca şi un ceasornicar din Paris, numai vorba e că mocanul n'a deprins meşteşugul, şi de aceea câştigă într'un an cât câştigă meşterul din străinătate într'o zi.

De aceea însă meşterul din Paris are de unde plăti camere, universităţi, teatre, biblioteci, ba chiar brânză de iepure, de ar avea poftă de dânsa, poate s'o aibă. Dar noi, popor de

țărani, nu le putem toate acestea decât cu 'ncetul, și unde Franțuzul e cu dare de mână noi trebue să legăm paraua cu trei noduri, pentru că ceea ce un popor agricol nu are nici odată, sunt banii.

Căci ce se 'ntâmplă într'adevăr ?

Ai vândut ocaua de lână cu un franc, pe care-l ai în mână și-l poți da iar, dar ea, când ți-a venit înapoi, te ține nu unul, ci douăzeci de franci. Cu ce'mplinești cusurul dela unul până la douăzeci, de unde mai iai încă nouăsprezece ?

Neapărat, că din alte producte și nu din lână, deci din grâu. Dar grâul se produce cu osteneală multă și spor puțin. Spre a produce un fir de grâu îți trebue o vară 'ntreagă, și-atunci încă atârnă dela ploaie și dela vânt, de se va face sau nu, pe când meșterul străin a lucrat ocaua de lână și i-a dat o valoare înzecită în câteva ceasuri. De acolo vine, că țăranul trebue să muncească o vară pentru a plăti un obiect de lux, comandat din străinătate.

Calitatea muncii industriale e alta. Un zugrav face o icoană bună, o vinde și trăește cu 'ndestulare zece ani de pe dânsa ; un tăietor de lemne muncește zi cu zi, și abia-și ține zilele de azi pe mâne. Și apoi ce deosebire între muncă și muncă ! Unul muncește ușor și cu plăcere sufletească și câștigă mult, cellalt muncește din greu și câștigă puțin. Este vre-o asemănare între unul și cellalt ? Poate tăietorul de lemne, a căruia muncă prin calitatea ei prețuește așa de puțin, să se măsure vreodată cu zugravul ?

Dar așa-i și națiia. O nație care produce grâu, poate trăi foarte bine nu zicem ba, dar niciodată nu va putea să-și îngădue luxul națiilor indutriale înaintate.

Neapărat că nu trebue să rămânem popor agricol, ci trebue să devenim și noi nație industrială măcar pentru trebuințele noastre ; dar vezi că trebue omul să 'nveță mai întâi carte și apoi să calce a popă, trebue mai întâi să fii nație industrială și după aceia abia să ai legile și instituțiile națiilor industriale.

Să zicem, bună oară, că cineva are un palat cât al lui Vodă, și venituri numai de pe un petec de cincizeci de pogoane, — va putea el să ducă traiu de Domn, să ție slugi multe de pe petecul lui de moșie ?

Și ce-i într'adevăr o nație agricolă pe lângă una industrială ? Cât un răzăș, oricât de vrednic fie, pe lângă un boier cu 100.000 de pogoane într'un hotar.

Poate să fie răzășul cât de bun de gură și cât de harnic, să ducă traiul boerului tot nu-l țin curelele, pentru că de unde nu-i nici Dumnezu nu poate lua. Acum poate înțelege ori care om cu minte, ce fel am putut introduce la noi instituțiile străinătății.

Păpuşării, care ca păpuşării chiar sunt complit de scumpe pentru noi, căci de-a putere-a fi tot n'am putut face nimic.

Acum, după ce am văzut că suveranitatea, libertatea, egalitatea şi fraternitatea ne ţin o jumătate de miliard datorie şi optzeci de milioane de franci pe an, să vedem cât ne ţinea pe noi, popor sărac, ocârmuirea jefuitoare a boerilor.

Douăzeci şi vreo două de milioane pentru amândouă ţările cu două scaune domneşti. Dar aceşti bani poate erau cheltuiţi în zadar. Populaţia săracă şi rău adminiştrată poate că se stingea mai rău decât astăzi şi la o vreme de foamete, doamne păzeşte, mureau oamenii pe uliţi?

Ia să vedem. Deschidem „*Curierul românesc*" dela 1840, No. dela 5 August, şi citim următoarele:

„In anii 1837, 38 şi 39 s'au născut 139.263, au murit 90.207" — va să zică în trei ani au fost 48.993 de oameni spor în populaţie, sau, ţifră rotundă 50.000 numai în Muntenia; să punem pentru Moldova 40.000, căci populaţia se 'nmulţea acolo în acelaş mod regulat ca şi dincoace.

Dar populaţia se 'nmulţeşte în pătrat, nu în progresiune aritmetică. Dacă ţinea tot guvernul jefuitor al boierilor, astăzi aveam 8.000.000 de locuitori, pe când n'avem nici patru bune —, din contră populaţia românească a ţării noastre e azi mai mică de cât la 1840.

Dar ce mai cetim încă în „*Curierul românesc*"?

„In magaziile de rezervă se află depuse în vreme de trei ani din urmă 4.441.106 chile de porumb şi 299 mii 700 chile de meiu".

Ce avem astăzi în magaziile noastre de rezervă? Tot pe atâtea chile de palavre liberale.

Dar mai cetim încă?

„Capitalul „cutiilor satelor" din principate s'a văzut în catagrafia din urmă la 2.357.483 lei".

Câţi lei avem noi în cutiile satelor? Datorii, câtă frunză şi iarbă, căci astăzi şi comunele rurale sunt datoare cu câte 10—20.000 de franci, precum statul e dator cu cinci sute de milioane.

Dar boerii prădau şi erau răi, zic liberalii. Haide să le facem pe plac şi să zicem şi noi că erau para focului şi varga lui Dumnezeu; zicând-o, pe noi nu ne ţine parale, iar liberalilor li facem o plăcere.

Nu rămâne însă mai puţin sigur că populaţia se 'nmulţea, că ea, întâmplându-se ani răi, nu era expusă să moară de foame, că erau nunţi şi cumetrii multe şi prohoade puţine, încât şi popa era mai câştigat, pentru că la nunţi şi

cumetrii mai mult chef se face de cât la prohoade, şi toate erau cu spor, până şi cărările, pentru că părintele când se 'ntorcea dela vrun botez, în loc de-a umbla pe una, umbla pe cinci.

Dar poate avem azi mai multe garanţii de dreptate? Ia să vedem.

Stan găseşte azi o pungă înainte de a fi pierdut-o Bran. Care-i urmarea judecătorească?

Se descopere lucrul, şi Stan mănâncă mai întâi bătaie dela primar şi dela subprefect, apoi e închis preventiv, pierde zece zile de lucru, câte un franc, fac zece franci. Judecătorul de instrucţie îşi pierde ziua cu dânsul, în loc de-a se ocupa c'un delict mai complicat, deci punem leafa lui zece franci, fac 20. Judecata tribunalului corecţional ţine 10, fac 30. Stan e închis pe două luni de vară, câte un franc ziua, fac 60, la un loc 90. Stan se întoarce acasă, şi-şi găseşte ogorul pârloagă şi via păraginâ, pierzând munca unei veri, fac, zicem 100, la un loc 190. Stan găseşte dările neplătite şi-şi angajează munca pe un an, ca să le plătească, ş. a. m. d., c'un cuvânt: Stan e ruinat pe câţiva ani, pentru c'a găsit o pungă înainte de-a o fi pierdut Bran, bez bătaea primarului şi subprefectului de pe asupra.

Cum era înainte?

Bran pâra pe Stan la boer şi-şi primea punga îndărăt, iar Stan căpăta în schimbul pungii cinci beţe sănătoase, pe care le ţinea minte, ş'apoi se ducea să-şi vadă de trebi. Scurt, drept şi — gratis. Azi mănâncă două-trei bătăi şi-şi pierde şi tot rostul.

Dar apoi în de obşte legi franţuzeşti ne-au trebuit nouă? Pentru împrejurarea că pătimeşte un loc despre megieşi, pentru pescuirea unui iaz, pentru neîngăduirea la posesie, pentru a li se alege părţile, pentru un vad de moară, ş. a. trebuiau legi franţuzeşti, în care să se vorbească despre „lapini". Trebuiau miile de advocaţi, miile de primari şi de ajutori de primari, notari, consilii şi para-consilii!

Asta e curată socoteală de mofluz.

Şi ce avem în schimb? Poate o cultură mai mare?

De loc. Dacă cultura se judecă după scriitori, atunci vom trebui să constatăm, cu părere de rău, că Eliad şi Asachi ştiau de zece ori mai multă carte de cât d-nii C. A. Rosetti, Costinescu, Carada şi Fundescu, că Anton Pann era un scriitor cu mai mult talent şi mai de spirit de cât o sută dintre ofticoşii cari fac astăzi „esprit" prin gazete, că singura comedie *„Buna educaţie"* a lui C. Bălăcescu e mai originală de cât toate scrierile d-lui V. A. Ureche, la un loc; apoi să nu uităm că de generaţia aceea a urgisiţilor boeri se ţine pleiada scriitorilor noştri celor mai buni: Alecsandri, C. Negruzzi,

Bolintineanu, Donici, Bălcescu, ş. a., că oamenii ştiau o limbă frumoasă, vrednică şi înţeleasă de opincă ca şi de Vodă.

Apoi exista autoritate şi ascultare. De zicea Vodă un cuvânt, era bun zis ; iar azi...?

Azi porunceşte cânelui, cânele pisicei, pisica şoarecelui, iar şoarecele de coadă îşi atârnă porunca.

Azi găseşti prin sate ordine ministeriale, cărora nu li se dă nici o urmare, deşi D. primar a scris pe dânsele : „se va urma în conformitate cu ordinele d-lui ministru". Azi se împlinesc ordinele numai când D. prefect sau subprefect voiesc să se răzbune asupra unui conservator.

Statul e azi maşina, prin mijlocul căreia cei laşi se răzbună asupra protivnicilor lor politici.

Iată în ce hal am ajuns cu suveranitatea poporului, libertatea, egalitatea şi fraternitatea.

Apoi bune sunt ? — Bune, numai au un cusur : Nu se potrivesc.

BĂTRÂNII ŞI TINERII

III.

Cu greu pricepe o minte de rând că nu este în lumea aceasta nici o stare de lucruri şi nici un adevăr social veşnic. Precum viaţa consistă din mişcare, aşa şi adevărul social, oglinda realităţii, este de-apururea în mişcare. Ceea ce azi e adevărat, mâine e îndoelnic, şi pe roata acestei lumi nu suie şi coboară numai sorţile omeneşti, ci şi ideile. In această curgere obştească a împrejurărilor şi a oamenilor stă locului numai arta, adecă ciudat lucru, nu ceea ce e 'n folosul oamenilor, ci ceea ce este spre petrecerea lor.

Citim azi cu plăcere versurile bătrânului Omer, cu care petreceau odată neamurile de ciobani din Grecia, şi imnele din *Rig-Veda*, pe care păstorii Indiei le îndreptau luminii şi puterilor naturii, pentru a le lăuda şi a cere dela dânsele iarbă şi turme de vite. Tot aşa privim cu plăcere plăsmuirile celui mai mare poet pe care l-a purtat pământul nostru, plăsmuirile lui Shakespeare, şi ne bucurăm de frumuseţea lor atâta, ba poate mai mult încă de cât contemporanii lui, şi tot astfel privim statuele lui Fidias şi ale lui Praxiteles, icoanele lui Rafael, şi ascultăm muzica lui Palestrina. Tot astfel ne bucură portretul pe care-l face Grigorie Ureche Vornicul lui

Ştefan Voevod cel Mare, în cât simţim şi azi plăcere citind ce vrednic şi cu vârtute Român a fost Măria Sa.

Dar nu tot astfel sunt gândirile care ating folosul oamenilor, bunul lor traiu şi petrecerea lor unul lângă altul fără a se prigoni şi fără a-şi amărî viaţa ei în de ei.

Introducând legile cele mai perfecte şi mai frumoase într'o ţară, cu care nu se potrivesc, duci societatea de râpă, oricât de curat ţi-ar fi cugetul şi de bună inima. Şi de ce asta? Pentru că — întorcându-ne la cărarea noastră bătută —, orice nu-i icoană, ci viu, e organic, şi trebue să te porţi cu el ca şi cu orice organism. Iar orice e organic se naşte, creşte, se poate îmbolnăvi, se însănătoşează, moare chiar. Şi, precum sunt deosebite soiuri de constituţii, tot aşa lecuirea se face într'altfel, şi, pe când Stan se însănătoşează de o buruiană, Bran se îmbolnăveşte de dânsa şi mai rău.

Cum numim însă pe aceia cari zic c'au descoperit o singură doftorie pentru toate boalele din lume, un leac fără greş, care, de eşti nebun, te face cu minte, de-ai asurzit, te face s'auzi, în sfârşit, orice-ai avea, pecinigine, chelie, ciupituri de vărsat, degerătură, perdea la ochi, durere de măsele, tot c'o alifie te unge şi tot c'un praf te îndoapă?

Pe un asemenea doftor l-am numi: şarlatan.

Ce să zicem acum de doftorii poporului românesc, cari la toate neajunsurile noastre tot c'un praf ne îndoapă, care cine ştie de ce-o fi bun?

Da-i şoseaua rea, încât se frânge car'un drum? Libertate, egalitate şi fraternitate, şi toate vor merge bine. Dar se înmulţesc datoriile publice? Libertate, egalitate şi fraternitate dă oamenilor, şi s'or plăti. Da-i şcoala rea, da nu ştiu profesorii carte, da ţăranul sărăceşte, dar breslele dau înapoi, dar nu se face grâu, da-i boală de vite?... Libertate, egalitate şi fraternitate, şi toate or merge bine ca prin minune.

Am arătat, într'un rând, că aceste prafuri şi alifii ale liberalilor le-am luat de ni-i acru sufletul de ele şi tot rău.

Or fi bune ele buruienele acestea pentru ceva, dar se vede că nu pentru ceea ce ne lipseşte tocmai nouă.

Să vedem acuma cum au ajuns liberalii la reţeta lor, bună pentru toate boalele şi pentru nici una. In veacul trecut a fost în ţara franţuzească tărăboiu mare, pentru că statul încăpuse prin risipa curţii crăeşti într'atâtea datorii, încât se introdusese monopol până şi pentru vânzarea grâului. Ajunsese cuţitul la os prin mulţimea dărilor şi prin tot soiul de greutăţi pe capul oamenilor, încât nu mai era chip decât să dai cu parul şi, sau să scapi, sau să mori, decât să duci aşa viaţă.

La noi, Vodă-Ştirbei pleacă din Domnie lăsând 16 milioane în visteria ţării şi trei milioane în cutiile satelor. Nu se potriveşte!

In Franţa toate dările erau date în antrepriză, şi antreprenorii storceau toate clasele societăţii, pentru a hrăni curtea cu trântorii ei. La noi, dările se strângeau mare parte de-a dreptul, iar Vodă era boier cu stare, care trăia de pe moşiile lui şi nici nu se făcea vreun lux de-acătărea. Iar nu se potriveşte !

In Franţa locurile judecătoreşti şi din armată se cumpărau cu bani, şi dreptatea asemenea, la noi fiecine, după câtă carte învăţase şi minte avea, putea să ajungă alături cu coborîtorii din neamurile cele mai vechi ale ţării. Iar nu se potriveşte !

In Franţa nemulţămirea economică era la culme ; căci fiecăruia îi trebuia mai mult de cât avea. Luxul şi modele istoveau averile cele mai mari. La noi boerul moştenea o blană de samur dela străbunu-său, un şal turcesc dela bunu-său, un antereu de citarea dela tată-său, având de gând să le lase şi nepotu-său, ca să se fudulească şi el cu dânsele şi fiecare avea strânsură pentru iarnă şi parale albe pentru zile negre ; c'un cuvânt fiecare avea mai mult de câtu-i trebuia, căci, pe atunci, toată ţara era „conservatoare". Iar nu se potriveşte !

Oare ce făcuseră moşnegii, ca să merite urgia liberalilor ? Ce să facă ? Ia pe cât îi ajunsese şi pe ei capul ! Biserici, mânăstiri, şcoli, spitale, fântâni, poduri, să li se pomenească şi lor numele, când va creşte iarba de-asupra lor... şi încă una, pe care mai că era s'o uităm. Mulţi din ei au scos punga din buzunar şi au trimis pe băeţii ce li s'au părut mai isteţi, „înlăuntru", ca să 'nveţe carte, să se procopsească spre fericirea neamului. Şi-au crescut şerpi în sân cu alte cuvinte.

Căci acest tineret s'a fost dus într'o ţară bolnavă în privirea vieţii sociale. Clasele superioare putred de bogate au ajuns acolo la o rafinare de plăceri, ne mai pomenită în alte colţuri ale pământului, producerile sănătoase în literatură şi artă făcuse loc picanteriilor de tot soiul, în sfârşit orişice era mai căutat de cât apa limpede şi răcoritoare de izvor. Apă cu parfum, apă cu zahăr, apă cu migdale, apă cu otravă, tot ce poftesti, — numai apă de izvor nu.

Acolo, în loc să 'nveţe lucruri folositoare, adică cum se ară şi se seamănă mai cu spor, cum faci pe copii să priceapă mai bine cartea, cum se lecueşte o durere de stomac, cum se fac talpe trainice la cisme şi alte lucruri folositoare de acest soiu, s'au pus aproape toţi pe politică, să afle adică şi să descopere, cum se fericesc neamurile şi cum se pun la cale ţările, adică au adunat multă învăţătură din *„Figaro"*, *„Petite république française"*, şi, cu capul gol şi cu punga idem, s'au întors rânduri, rânduri în ţară, ca să ne pue la cale. Această tinerime veselă şi uşoară trăeşte în România şi se trezeşte în

Franţa, trăeşte într'o ţară săracă, şi a deprins cu toate acestea obiceiurile bogatei clase de mijloc din Franţa, are trebuinţe de milionar şi bani mai puţini de cât cinstita breaslă a ciobotarilor din acele ţări. Acest tineret, ce se caracterizează prin o rară lipsă de pietate faţă cu nestrămutata vrednicie a lucrurilor strămoşeşti, vorbind o păsărească coruptă în locul frumoasei limbi a strămoşilor, măsurând oamenii şi împrejurările cu capul lor strâmt, şi dezaprobând tot ce nu încape în cele 75 dramuri de creer cu care i-a 'nzestrat răutăcioasa natură, acest tineret, zic, a deprins ariile teatrelor de mahala din Paris şi, înarmat cu această vastă ştiinţă, vine la noi cu pretenţia de a trece de-a doua zi între deputaţi, miniştri, profesori de Universitate, membri la societatea academică, şi cum se mai chiamă acele mii de forme goale, cu care se 'mbracă bulgărimea dela marginele Dunării!

Căci cei mai mulţi din aceşti lăudaţi tineri sunt feciori de greci şi bulgari aşezaţi în această ţară, şi au urmat întru romanizarea lor următorul precept: ia un băiat de bulgar, trimete-l la Paris şi rezultatul chimic e un june român.

Pe la 1840, Eliad bătrânul, pe când încă nu se numea „Heliade-Rădulesco", adică pe când nu-l ameţise încă atmosfera Parisului, scria Marelui Ban M. Ghica următoarele: „Sunt tată de familie, n'am unde să-mi cresc copiii de cât în aceste aşezăminte (ale ţării) pentru că, şi de-aş avea mijloace a-i creşte aiurea, gândul meu nu este să-i cresc străineşte şi ei apoi să trăiască româneşte; voiu să fac din ei români, şi trebue să ştie cele româneşti, şi legi şi obiceiuri. Ticăloşi au fost părinţii şi ticăloşi fiii, cari orbeşte s'au crescut pentru „alt veac" şi pentru „altă ţară" şi au trăit apoi în „alt veac" şi în „altă ţară".

In mod mai precis abia se poate arăta ce lipseşte acelor indivizi, pe cari geograficeşte, şi pentru că ei o spun, îi numim români. Le lipseşte simţul „istoric", ei se ţin de naţia românească prin împrejurarea că s'au născut pe cutare bucată de pământ, nu prin limbă, obiceiuri sau manieră de a vedea.

Astfel vin pătură după pătură în ţara noastră, cu ideile cele mai ciudate, scoase din cafenelele franţuzeşti sau din scrierile lui Saint-Simon şi ale altor scriitori, ce nu erau în toate minţile, iar formele vieţii noastre de astăzi au ieşit din aceste capete sucite, care cred că în lume poate exista adevăr absolut şi că ce se potriveşte în Franţa se potriveşte şi la noi.

Când au sosit la graniţă, bătrânii i-aşteptau cu masa 'ntinsă şi cu lumânări aprinse, habar n'aveau de ce-i aşteaptă şi de ce belea şi-au adus pe cap. Bucuria lor, că venise atâţia băieţi tobă de carte, scoşi ca din cutie şi frumoşi nevoe mare!

Dar ce să vezi? In loc să le sărute mâinile şi să le mulţumească, ei se fac de către pădure, şi încep cu libertatea, ega-

litatea, fraternitatea şi suveranitatea, încât bătrânii-şi pierd cu totul călindarul. Parcă se pornise morile de pe apa Siretului. Şi le povesteau câte în lună şi în soare, câţi cai verzi pe pereţi toţi, c'un cuvânt câte prăpăstii toate. Cum să nu-i ameţească ? Cap de creştin era acela, unde se mai pomenise atâtea asupra lui ? Apoi s'au pus pe iscodit porecle bătrânilor. Ba strigoi, ba baccele, ba ciocoi, ba retrograzi, ba câte altele toate, până ce au ajuns să le zică, că nu sunt nici români, că numai d-lor, care ştiu pe Saint-Simon pe de rost, sunt români, iar bătrânii sunt altă mâncare. Vorba ceea : nu crede ceea ce vezi cu ochii, crede ceea ce-ţi zic eu ! Şi, cu toate acestea ei nu fusese decât tocmai numai români.

De aceea, la dreptul vorbind, nici nu pricepeau bine acuzarea ce li se făcea. Neam de neamul lor trăit în ţară, nepricepând altă limbă decât cea românească, închinându-se în această limbă, vorbind cum se vorbeşte cu temeiu şi sănătos, ei, auzind ţiunile şi ţionile, impreratorele, redaptorele, admisibilele şi proprimentele, au gândit în gândul lor : „De, frate, noi om fi fost proşti. Noi socoteam că, dacă ştim ceaslovul „şi psaltirea, cum se ară gospodăreşte un ogor, cum se cresc „vite şi cum se strâng banii, apoi ştim multe. Da ia auzi-i, „că nu ştim nici măcar româneşte". Şi, în loc să ia biciul din cuiu şi să le arate care li-i popa lor, au zis : „De, dragii „moşului, aşa o fi. N'om fi ştiind nici româneşte... Dar de „acuma mult a fost, puţin a rămas, şi în locul nostru voi veţi „stăpâni lumea şi veţi orândui-o cum vă va plăcea vouă". Şi, luându-şi ziua bună dela cel codru verde, s'au strecurat pe rând acolo, unde nu le mai zice nimenea că au fost răi români, mai fericiţi de cât noi, cari am fost meniţi să ajungem zilele acestea de ticăloşie, în care ţara se înstrăinează pe zi ce merge în gândire şi 'n avutul ei, şi când toţi se fălesc de a fi români, fără a mai fi. Uimitoarea putere a frazelor, împrejurarea că mulţi dintre liberali erau chiar copii de-ai lor, cari aşteptau numai ca ei să închidă ochii, pentru ca să bată la tălpi averea moştenită, credinţa că cei ce venise tobă de carte ar fi mai folositori ţării decât dânşii, patriotismul lor totdeauna încercat şi dovedit prin cinci veacuri, de când au stătut stâlpi acestor ţări, i-au făcut să tacă molcum şi să se retragă din viaţa publică fără zgomot, fără opoziţie, fără mânie.

I-au tras liberalii pe sfoară, cum îi trăsese c'un veac şi jumătate înainte fanariotul Mavrocordat. Acest Domn şiret nu putea pune biruri grele pe ţărani, pentru că erau vecini, şi peste cisla, care-i ajungea pentru plata dării către Poartă, prea puţin mai eşia. Ce va fi fost vecinătatea aceea, nu ştim bine nici astăzi, dar tocmai pentru că n'o ştim, ni se pare că trebue să fi fost o măsură luată de Domni, după vremi de mare turburare şi de invazii, ca să statornicească oamenii, să

nu umble din loc în loc cu bejănia. De-ar fi fost vre-un rău pe capul oamenilor, ne-o spuneau cronicarii, care totdeauna revarsă cuvinte de mânie asupra orânduielelor ce asupreau norodul. Precum liberalii le ziceau boierilor „strigoi" şi alte celea, asemenea le-au zis şi Domnul fanariot că sunt vânzători de sclavi, tirani, etc., şi le-au luat ochii, în cât ei s'au adunat şi, cu mitropolitul în frunte au ridicat vecinătatea, şi s'au legat cu jurământ că neam de neamul lor n'a mai înfiinţa-o. Atât au şi aşteptat Domnul.

Ne mai fiind oameni boereşti, erau a nimăruia şi de a doua zi le-a pus biruri, ce nu le mai avuse niciodată, biruri pe care apoi le-a încincit şi înzecit preste câţiva ani.

Şi, ca şi la începutul veacului trecut, urmările bunei lor credinţe au fost cumplite. Bătrânii aveau gură de lup şi inimă de miel ; au venit liberalii cu gura de miel, plină de cuvinte amăgitoare, dar cu inima de lup. Ce-au făcut, vom vedea mai pe urmă.

ILUSTRAŢII ADMINISTRATIVE

IV.

Dacă i-au apucat liberalii pe boieri înainte, se 'nţelege că opinia publică din ţară s'a pornit asemenea asupra lor.

Nu înţelegea nimenea atunci la noi — şi abia acum a început să înţeleagă pe ici pe colea — că temeiul unui stat e munca, şi nu legile. Nu înţelegea, asemenea, aproape nimeni că bogăţia unui popor stă, nici în bani, ci iarăşi în muncă.

Banul „reprezentează" numai munca, nu este ea însăşi, şi aducând bani mulţi cu ciubărul într'o ţară, în care munca lipseşte, vei ajunge să plăteşti o zi de lucru c'un napoleon, o pereche de cisme cu cinci, şi 'ncolo tot povestea veche, adecă tot sărac ; dovadă ţările cu mine de aur din America. Căci, dintre cel ce câştigă 10 şi cheltueşte 11 şi cel ce câştigă 2 şi cheltueşte 1, acest din urmă e cel bogat, iar cel dintâiu e sărac. Apoi se mai răspândise încă o părere greşită, care era, ba mai este încă aproape generală, că ţara noastră e cumplit de bogată şi că poţi cheltui din greu, ea tot o să aibă de unde plăti. Nu 'nţelegea nimeni că bogăţia nu este în aer sau în pământ, ci în braţe şi că, unde lipsesc braţele sau calitatea producţiei e proastă, nu poate fi nici vorbă măcar de ţară bogată.

Deci, în țară săracă am voit să introducem de-a gata toate formele civilizației apusene.

Trebuiau școli. Prin ce le puteai înființa? După cum am spus, buruiana noastră de leac — prin muncă. Trebuia ca școlile puține, câte erau, să se ridice la cel mai înalt grad de desvoltare cu putință, precum se și 'ncepuse treaba, în vremea, în care d-nii Laurian, M. Kogălniceanu ș. a. nu erau decât simpli profesori de liceu. Pentru atâta treabă erau și buni. Generația ce le-ar fi urmat, ar fi făcut altele mai bune și mai multe și, în treizeci de ani, câți sunt de atuncea, aveam astăzi școli destul de multe și bune și o generație sănătoasă, care ar ști să gândească limpede și cu temeiu și să'nșire două cuvinte potrivite pe hârtie.

Aceasta ar fi fost calea de desvoltare prin muncă. Am luat calea contrară. Pe vechii profesori de liceu i-am prefăcut în profesori de universitate, de și nu se potriveau de loc, căci nu se ocupase toată viața c'un singur obiect, apoi am făcut o mulțime de școli secundare, pe care le-am umplut cu care cum ni-au eșit înainte, apoi mii de școli primare, la numirea personalului cărora chiar de cap ne-am făcut. Afirmam că sunt sute de învățători care nu știu să despartă cuvintele unul de altul, nici să pue punct și virgulă unde trebuește. Nu mai pomenim de sintaxă sau de ortografie, căci în privința aceasta e Vavilonie curată, și fiecine crede că poate scrie cum îi place.

Ne-a trebuit o adminstrație mai bună. Boierii își procopseau vechilii de moșie, făcându-i zapcii. Rău și fără cale, n'o tăgăduim —, dar ce au făcut liberalii? Au numit pe orișicine, numai să fi știut a înoda două slove, adică tot pe acei vechili, numai că le dădură dreptul de a juca pe autoritatea statului față cu foștii lor stăpâni. Ce treabă avea însă zapciul vechiu? Să îngrijească ca oamenii să-și semene toți pământul, să depue partea lor în coșarele de rezervă și, din când în când, îi mai scotea și la câte un drum, a cărui facere o poruncise Domnia.

Bun, rău — atâta treabă știa să facă.

Dar se mai potriveau ei cu noua stare de lucruri, cu cerințe mai mari? Câtu-i lumea și pământul nu. Căci, fiind astăzi omul liber de a nu ținea coșare de rezervă și de a nu-și semăna ogorul propriu, adică liber de a muri de foame cât i-o plăcea, subprefectul, care azi nu are o ideie mai clară de ceea ce trebue să facă, decât predecesorul lui, nu mai are nici o treabă, ci e curat un agent de corespondență între prefectură și primării; iar prefectura este un biurou de corespondență între minister și subprefecturi și, în linia din urmă, primăria e un birou de corespondență între autorități și particulari, o treabă pe care serviciul poștal o îndeplinește

mai bine şi mai repede. Afară de aceasta mai sunt încă ceva, agenţi electorali faţă cu cei cari-şi vând votul.

Li s'au luat atribuţiile simple, pe care le aveau zapciii vechi, şi li s'au dat altele, pe care nu le pricepeau de loc, căci administraţia este o ştiinţă, iar subprefectul de azi nu ştie mai mult de cât a scrie neortografic şi a încurca slovele tipărite pe hârtie, fără a şti ce zice într'însele.

A administra ? Dar întrebatu-s'a vreunul din geniile universale ale liberalismului ce va să zică a administra ? Ce va să zică a privi bună starea populaţiei, ca pe un lucru încredinţat înţelepciunii şi vegherii tale ? Să gândeşti pentru cel ce nu gândeşte, să pui în cumpănă dările comunale, să le deschizi oamenilor ochii ca să nu pue dări peste dări, ba butucărit, ba stupărit, ba văcărit, ba câte comedii toate îi trec prin cap primarului pentru a stoarce şi cea din urmă picătură de sânge din ţăran.

Ce era mai firesc, decât ca liberalii să se întrebe ce însemnează a administra. Indată ce şi-ar fi făcut această întrebare, ar fi văzut ce lucru gingaş e administraţia şi cât e de necesar ca un subprefect să ştie atâta carte cât şi un profesor de administraţie şi de economie politică, şi, pe lângă aceasta, îi trebue şi o deprindere cu locul în care trăeşte, pentru a şti să aplice ceea ce ştie.

Excepţie făcând de ţara noastră, administratorul pretutindenea e un adevărat părinte al populaţiei rurale. El are să judece, când scade populaţia, de ce scade ; când dă îndărăt producţia, de ce dă ; când e un drum de făcut, pe unde să-l facă ; când e şcoală de înfiinţat, unde s'o aşeze mai cu folos, şi în sfârşit el e autoritatea care cu vorbă bună poate convinge pe ţăran că trebuie să aleagă de primar în sat pe cel mai harnic, mai de treabă şi mai cuminte român, iar nu pe cel mai hărţăgos, mai bun de gură şi mai rău de treabă ; el vede dacă notariul şi învăţătorul ştiu carte şi dacă popa îşi vede de biserică, ş. a. m. d. Pentru sarcina de subprefect se cere atâta ştiinţă, atâta dezinteresare, atâta patriotism, pe cât le poate avea numai un om cu multă şi temeinică cultură. Cum că vor fi între cei de azi şi oameni cum se cade, admitem, dar, în orice caz, o cultură temeinică şi o experienţă lungă sunt o garanţie mai mare, decât nici o cultură şi nici o experienţă.

Dar, fiindcă la aproape toate posturile din ţară poate aspira oricare cenuşer, de aceia fiecine, care a 'nvăţat două buchi, lasă plugul, cotul şi calupul în ştirea lui Dumnezeu şi râvneşte a se face roată la carul statului. Şi-au făcut ei, nu-i vorbă, mii de locuri, în care să încapă, dar nu-i încape pe toţi, încât acuma au de gând să scoată la maidan alt moft, descentralizarea şi electivitatea funcţionarilor publici, ca, cel

puţin pe rând, să încapă în pita lui Vodă ; adică vor să creeze un guvern de zece ori mai scump, c'un personal de zece ori mai numeros şi mai netrebnic decât cel de azi, care să se schimbe din trei în trei ani şi să se sature toţi, căci numai cu libertatea, egalitatea şi fraternitatea sadea nu se cârpesc toate coatele rupte.

Dar să nu ne uităm vorba. Oameni cari nu ştiu bine scrie şi citi în ţara noastră sunt mulţi, şi vor fi din ce în ce mai mulţi. Toţi au dreptul de-a fi funcţionari ai statului sub diferite forme, şi toţi aspiră ca măcar subprefecţi să le dea Dumnezeu s'ajungă.

De acolo au interes, ca liberalii să vie la guvernul central, pentru c'atunci se mătură ţara de la un capăt până la altul, atunci e vremea ca un advocat fără pricini să se facă director de şcoală secundară, un altul primar de oraş, un al treilea revizor de şcoale, un al patrulea prefect. Dar, odată intraţi în pâne, ei au interes să ţie mult guvernul liberal, şi, fiindcă acesta atârnă de camere, deci de alegeri, ei se fac luntre şi punte ca să-şi scoată prietenii deputaţi. Dar prietenii în mare parte sunt, sau ei înşii arendaşi ai statului, sau rude cu arendaşi, sau antreprenori de lucrări publice, sau advocaţi de antreprenori, sau au procese cu statul, deci caută să fie aleşi, ca să tremure miniştrii de dânşii şi să le facă treburile. Băcanul, negustorul, preotul, cari nu ştiu istoriile astea, îşi dau votul, pentru că „libertatea" e în primejdie, şi mai ales pentru că liberalii promit totdeauna că nu se va mai plăti nici o dare ; nici timbru n'are să mai fie în vremea lor, nici capitaţie, nici monopol de tutun, nici armată, nici dări pe băuturile spirtoase, ci numai posturi multe, în care să încapă toţi, şi Paştele Domnului, Paştele libertăţii dela un capăt al ţării la altul.

Acuma, cumu-i omul, de se gândeşte mai întâiu la sine, el nu vede legătura în care stau toate lucrurile cu munca şi punga lui, nu vede că toţi liberalii nu speculează decât să trăiască dela dânsul pentru că n'au nimic şi nu ştiu nimic, ci crede ce-i spun gazetele, care es ca ciupercile asupra alegerilor în tipografii jidoveşti, tipărite pe datorie, şi astfel omul, besmetecit, alege cinstitele obraze propuse şi se 'njgheabă camera liberală.

Acum adunătura de gheşeftari din dealul Mitropoliei se pune să judece lumea. Mai întâiu toţi din guvernul trecut, fie miniştri, fie funcţionari, au fost cel puţin hoţi, stabilesc d-nia lor.

De aceia proces tuturora —, iar funcţionarilor destituire. Dacă unuia nu-i găseşti nici măcar cusurul pe care-l are soarele, şi dacă are mai multă ştiinţă de cum s'ar cere pentru serviciul lui, îi desfiinţezi deocamdată postul pentru că trebue

făcute economii, apoi îl reînființezi, când țara e iar bogată și-ți pui ciracul în locul găsit vacant, — ca din întâmplare.

In predmetul alegerilor li se face primarilor cu ochiul de a protegia la muncile agricole pe cei ce țin cu guvernul, pe rudele miniștrilor și prefecților, iar la ceilalți rechiziții și perchiziții și ordin verbal, ca nu cumva țăranul să le lucreze pe moșie. Pentru acest scop se desființează legea tocmelelor, pentru ca cel ce a dat banii țăranilor să n'aibă lucrători, iar cel ce n'a dat să-i angajeze cu te miri ce și mai nimica, cu înscrisuri pline de clauze penale, pe care apoi tot subprefectul liberal le judecă în absența împricinatului țăran și-l condamnă să-i dea arendașului până și cenușa din vatră.

Familii ultra-liberale s'au deprins și cu treaba asta. Au tras la sorți să vadă, care dintre ei să fie „conservator", și apoi acela face treaba celorlalți cându-s conservatorii la putere, iar restul roșu face trebile celui unul, când sunt liberalii la putere.

Și astfel mii de oameni râvnesc în țara aceasta să capete avere și onori pe calea statului, sau cel puțin să trăiască dela dânsul. Prin ideia curat negativă a libertății, care nu însemnează nicăeri alta, decât ca să nu fiu oprit de a munci, adică de a produce bunuri reale, liberalii din România au ajuns la ideia pozitivă, că libertatea trebue să le dea și demâncare și încălțăminte și lux și tot ce le poftește inima, iar clasele muncitoare?... Pe apa Sâmbetei meargă! Après nous le déluge. Cât lumea n'avem să trăim, nu-i așa? Cât vom trăi, să ne curgă laptele în păsat... După aceea bun e Dumnezeu, și va avea grijă de clasele pe care le sărăcim și le stoarcem.

Acesta e liberalismul la noi în țară. Cei cari nu sunt nimic, nu reprezentează nimic, nu au nimic formează o societate pe acții (un abonament la *„Românul"* sau la *„Telegraf")*, formează apoi comitete prin județe, un fel de filiale, cu liste exacte a domeniilor Statului și-a funcțiilor existente, deschid jurnale, în care arată „națiunii suverane" că libertatea e în pericol, amăgesc mulțimea, care totdeauna se luptă cu greutatea vieții, făcând-o să creadă că ei sunt mântuirea, fac alegerile, ș'apoi, când ajung sus... țin'te bine.

Dela un capăt al țării la altul se corupe orice simțire curată, orice om onest. Ici unul e aruncat pe uliți cu familie grea, pe care o ținea de pe o zi pe alta cu leafa lui, pentru ca să vadă pus în locu-i pe un om care știe tot atâta sau și mai puțin decât dânsul; dincolo un arendaș e dat afară de pe moșia Statului, pentru că, deși are o avere întreagă băgată în semănături, n'a plătit la termen și un deputat vrea să ia moșia cu prețul jumătate și să se folosească și de semănăturile omului..., și tot așa în infinitum.

Conservatorii au încercat ani îndelungați de zile a cârpi o

clădire, a cărei temelie chiar e o mare greşeală. Astfel i-am văzut că, înspăimântaţi de delapidările de bani publici, de plastografii liberale ş. a. au botezat crimele delicte, ca să vie înaintea tribunalelor, adică înaintea unor oameni cari aveau conştiinţa greutăţii crimelor ; au voit să reducă prefecturile, au redus primăriile la sate, pentru a putea controla mai de aproape pe primari, notari şi perceptori, erau pe calea de-a înfiinţa şcoli reale şi de meserii, în care să intre progenitura acestei generaţii corupte şi să înveţe ceva, cu care să se poată hrăni... Aş ! De-a doua zi cum au venit liberalii, au suflat în ele şi au dispărut, ca şi când n'ar fi fost de când lumea.

De câte ori le arăţi toate isprăvile, zic : „Apoi noi n'am fost decât foarte puţin la guvern". Dar un palat zidit în zece ani se strică în două zile, d-nii miei, şi dac'aţi fost în stare să treceţi într'o bună dimineaţă cu buretele peste toată dezvoltarea istorică a ţărilor, cu cât mai mult veţi izbuti întru aceasta, neavând de risipit decât reparaturile făcute cu greu de conservatori.

DIN ABECEDARUL ECONOMIC

V.

De câte ori un creştin s'apucă la noi să scrie un rând, ca să lumineze neamul — presa este lumina, după cum zic d-nia lor —, de atâtea ori pune mâna'n raft şi scoate la iveală o carte nemţească sau una franţuzească şi răsfoeşte până ce găseşte ce-i trebue. Precum ni s'aduc toate de-a gata din străinătate şi n'avem alt chin decât să băgăm mânile în mânicile paltonului venit dela Viena şi piciorul în cizma parisiană, fără a ne preocupa mai departe din câte elemente economice se compun lucrurile, tot astfel facem şi cu conoştinţele ; le luăm frumos din cărţi străine, le aşternem pe hârtie în limbă păsărească şi facem ca negustorul care nu-şi dă nici el seama de unde-i vine marfa, numai să se treacă. Chiar învăţaţii noştri, când vor să polemizeze, polemizează cu citate. Cutare minune a străinătăţii, d. X sau Y a vorbit cutare lucru, deci trebue să fie neapărat adevărat şi să se potrivească, pentru că a ieşit dintr'o minunată morişcă de creier.

Să fie d. X sănătos, împreună cu toată casa, dar de se potriveşte, e altă căciulă!

La gazetarii români, mai ales la cei liberali, lucrul e şi mai simplu. Işi pune mai întâi degetul în gură şi vede câte „cuvinte" îi vin în minte. La chemarea aceasta se deschide dicţionarul nepaginat al capului, compus din prea puţine file, pe care stau scris libertate, egalitate, fraternitate, legalitate, suveranitate şi alte cuvinte tot cu atâta cuprins material, şi după aceia le 'nşiră, mai puind pe la soroace şi câte un Ştefan sau Mihai Viteazul, din buzunările cărora scoatem ce ne poftеşte inima.

Bietul Ştefan Voevod! El ştia să facă fărâme pe Turci, Leşi şi Unguri, ştia niţică slavonească, avusese mai multe rânduri de neveste, bea bine la vin vechiu de Cotnar şi din când în când tăia capul vreunui boer sau nasul vr'unui prinţ tătăresc. Apoi descăleca târguri de-a lungul răurilor, dăruia panţirilor şi dărăbanilor locuri bune pentru păşunarea herghеliilor de cai moldoveneşti, a turmelor de oi şi de vite albe, făcea mânăstiri şi biserici, şi apoi iar bătea Turcii, şi iar descăleca târguri, şi iar se 'nsura, până ce şi-a închis ochii în cetate la Suceava, şi l-au îngropat cu cinste la mânăstirea Putnei. Ce-şi bătea el capul cu idei, cum le au d'alde gazetari de-ai noştri, ce ştia de subţietura de minte din vremea de astăzi?

Până la fanarioţi n'am avut cod, un semn, că nici trebuia.[1]) Ce-i drept şi ce-i strâmb ştia fiecare din obiceiul pământului, şi judecată multă nu se 'ncăpea. Ţară săracă, stăpânire puţină, biruri mai de loc, cară cu două oişti, să se poată înjuga boii la venirea Tătarilor şi dintr'o parte şi dintr'alta, după cum l-apuca pe om vremea pe cale de munte, case de văluţuci acoperite cu paie, pentru a li se da foc la călcarea duşmanului, ba se da foc ierbii şi se 'nveninau fântânele, pentru ca să moară duşmanii de flămângiune şi de secetă, iar oamenii se trăgeau la munte şi lăsau câmpul limpede în urma lor, până ce venea Vodă de-i amăgea pe duşmani prin glas de buciume în văi şi prin codri, şi-apoi vai de capul lor!

Ii mersese vestea Voevodului românesc şi Moldovenilor, că nu sunt deprinşi a sta pe saltea turceşte, ci sunt totdeauna gata de războiu, oameni vârtoşi, cari nu ştiu multă carte, dar au multă minte sănătoasă; averi mari n'au, dar nici săraci nu sunt.

Şi tot astfel a fost până'n vremea noastră, — până la regulament, cea dintâiu legiuire importantă şi plăsmuită. Românii au fost popor de ciobani, şi, dacă voieşte cineva o dovadă

1) Pravilele lui Vasile Lupu şi ale lui Matei Basarab nu s'au introdus niciodată, decât în partea lor canonică.

anatomică despre aceasta, care să se potrivească pe deplin cu teoria lui Darwin, n'are decât să se uite la picioarele şi la mâinile lui. El are mâini şi picioare mici, pe când naţiile care muncesc mult, au mâni mari şi picioare mari.

De acolo multele tipuri frumoase, ce se găsesc în părţile unde ai noştri n'au avut amestec cu nimenea, de-acolo cumînţenia Românului, care ca cioban a avut multă vreme ca să se ocupe cu sine însuşi, de acolo limba spornică şi plină de figuri, de acolo simţimântul adânc pentru frumuseţile naturii, prietenia lui cu codrul, cu calul frumos, cu turmele bogate, de acolo poveşti, cântece, legende —, c'un cuvânt de acolo un popor plin de originalitate şi de-o feciorească putere, formată prin muncă plăcută, fără trudă, de acolo însă şi nepăsarea lui pentru forme de civilizaţie, care nu i se lipesc de suflet şi n'au răsărit din inima lui.

Au venit Grecii, şi-au domnit o sută de ani. Când au ieşit din ţară, nici urmă n'a mai rămas prin sate. Parc'ai fost trecut cu buretele peste colachiile şi bizantinismul acestor damblagii. Poporul nostru a rămas nepăsător la reformele greceşti, ruseşti, franţuzeşti, şi nu-şi dă nici azi bucuros copiii la şcoală, pentru că simte ce soiu de şcoli avem.

Ci înainte acest sistem de sănătoasă barbarie era predomnitor.

Radu-Vodă cel Mare adusese în ţară pe sfântul Nifon patriarhul, ca să ne pue la cale. Se 'ntreba şi el, ce-o mai fi şi civilizaţia, şi voia s'o vadă cu ochii. Dar sfântul venind, începu să dea sfaturi pentru schimbarea legilor şi obiceiurilor, pentru introducerea paragrafelor ş. a., încât Vodă-i zise într'o zi : „Ia slăbeşte-ne, popo, că ne strici obiceiele". Sfânt, nesfânt, vedea el pe cine nu văzuse, de nu pleca în ţara cui l-au fost avut !

Acesta-i sentimentul oricărui popor sănătos, căruia-i propui să-i altoeşti ramuri străine, pe când el e dispus a-şi produce ramurile sale proprii şi frunzele sale proprii încet şi în mod firesc. Un asemenea popor însă îşi impune felul lui de a fi şi vecinilor. Ce ar zice liberalii dela noi dacă le-am spune, că, pe când ei introduc istorii franţuzeşti în instituţii, limbă şi datine, tot pe atuncea în Rusia de amiazăzi se introduc pe zi ce merge datinele româneşti printre Malorosieni, care au îndrăgit felul de a fi al Românului ?

Dar aici se iveşte totodată întrebarea : cui i-au putut veni în minte de a introduce toate formele costisitoare de cultură ale apusului într'o ţară agricolizată, abia pe la anul 1830 ? Sigur că numai oameni cari nu-şi cunoşteau ţara de loc.

Oare crezut-au reformatorii că lucrurile acestea nu vor ţinea bani ? Şi, dacă ştiau că vor ţinea, n'au ştiut de unde, cum şi cine-i va plăti ? Nu ştia absolut nimenea, cum stat,

armată, biserică, cultură, c'un cuvânt tot ce e comun al naţiei, se plăteşte numai şi numai din *prisosul* gospodăriei private, cum că din acel prisos se hrănesc toate formele civilizaţiei şi că, dacă istoveşti pre acesta, atunci începi a mânca însuşi capitalul de muncă al oamenilor, condiţiile existenţei lor private, şi-i ucizi economic, deci trupeşte şi sufleteşte ?

Apoi de ce munceşte omul ? Ca să aibă *el* din ce trăi. Dacă ascultă vioara sau petrece serbătorile, cheltueşte prisosul timpului şi banilor lui, nu însă ceea ce-i trebue pentru ca să-şi ţie sufletul lui ş'al copiilor.

Dar puterea fizică a unui om e restrânsă, căci natura n'a făcut calcul că această putere va avea de hrănit din prisosul ei liberali, advocaţi, pierde-vară şi alte soiuri de paraziţi, şi i-a dat fiecăruia atâta putere, ca să se poată ţine bine şi să mai pue şi ceva la o parte, pentru ca mâine să poată reîncepe munca cu mijloace mai multe. Va să zică prisosul, pe care muncitorul îl poate pune la dispoziţia civilizaţiei şi a junilor crescuţi la Paris, e foarte mic. Dar ce le pasă d-lor de aceasta ! Liberi nu sunt de a sărăci lumea ?

D. C. A. Rosetti, în cuvântul său dela circ vorbea cu dispreţ despre calitatea cea mai bună care o aveau boierii. „Ţara ? — întreba d-lui — patruzeci de boieri mari, patruzeci de boieri mici, iată ţara pe când eram eu tânăr". Ţinem seamă de aceste cuvinte. Ţara n'avea pe umerele ei decât optzeci de oameni, încât la 30 mii de suflete venea un boier, şi încă şi acela cu trebuinţe foarte mici ; adică optzeci de oameni, care umblau cu zilele în palmă şi ţineau neatârnarea ţării prin isteţie şi adesea prin sacrificiul persoanei sau al averii lor, adecă compensau pe deplin munca socială care-i purta.

Astăzi avem zeci de mii de liberali, care nici îmblă cu zilele în palmă, pentru că nici turc, nici leah, nici ungur nu caută să-i taie, nici de vre-un duh aşa subţire nu se bucură, nici compensează prin ceva munca socială, pe care o istovesc din rădăcini, mâncând chiar condiţiile de existenţă, ale claselor producătoare, nu prisosul lor.

Moţul din Ardeal e un negustor foarte cuminte ; lui nu-i trebuie la negoţ nici un fel de samsar, nici chiar banul. El face ciubere şi doniţe, trece în ţara ungurească, şi nu se mai încurcă, ci le schimbă de-a dreptul pe... grâu. Atâtea doniţi de grâu, pe o doniţă de lemn, atâtea ciubere de grâu, pe un ciubăr de lemn.

Dacă am face şi noi socoteala Moţului din Ardeal am zice : atâtea mii de chile de grâu ne ţine o chilă de fraze liberale, atâtea chile ne ţin mărfurile importate din străinătate, atâtea chile ne ţin tinerii ce-şi pierd vremea prin străini, atâtea mii

de chile ne ţin constituţia, atâtea ne ţin legile franţuzeşti, cu un cuvânt toate liberalismurile.

Prisoasele economiilor individuale constituesc o sumă certă. Dacă vei hrăni cu ele câteva mii de stărpituri liberale, de unde îţi mai rămân condiţiile pentru întreţinerea unei culturi sănătoase şi temeinice? Două sute de nebuni mănâncă de sigur mai mult de cât un singur înţelept.

Deci abecedarul nostru economic zice:

Natura i-a dat omului putere mărginită, socotită numai pentru a se ţine pe sine şi familia.

El produce ceva mai mult decât consumă. In acest „ceva" mai mult, în acest prisos sunt cuprinse: întâiu ceeace-i trebue pentru a reproduce, va să zică condiţiile muncii de mâni şi încolo un prea mic prisos, care-i poate pune la dispoziţia societăţii, sub formă de dare. Din acest prea mic prisos al gospodăriei producătorului trăeşte toată civilizaţia naţională.

Dacă hrănim cu acest prisos străinătatea de idei, de instituţii şi de forme, lipsite de cuprins, al căror complex liberalii au apucat a-l numai „tot ce este românesc", atunci nu ne mai rămâne nimic pentru ceea ce este *într'adevăr* românesc, pentru cultura naţională în adevăratul înţeles al cuvântului.

FRAZĂ ŞI ADEVĂR

VI.

Nimic n'ar părea mai natural, decât ca oamenii să ia lucrurile aşa cum sunt şi să nu caute în nouri ceea ce-i dinaintea nasului lor.

Cu toate acestea tocmai calea contrară urmează.

Inainte de-a da exemple din ţară, dăm unul din străinătate.

Socialistul Bebel, în foaia sa *Volksstaat*, anul 1873, spune următorul lucru:

„Sau există Dumnezeu, ş'atunci suntem traşi pe sfoară, sau nu există, ş'atunci putem face ce-om pofti". Fraza întoarsă nu va fi nici mai clară şi mai cuprinzătoare de cum e. Să zicem: „Sau nu există Dumnezeu ş'atunci suntem traşi pe sfoară, sau există ş'atunci putem face ce-om pofti".

Tot astfel sunt toate frazele radicalismului. Oricum le-ai întoarce, cuprinsul lor nu s'adaogă, pentru că nu-l au; ba

adesea contrariul lor cuprinde mai mult adevăr decât ele înşile.

„Luminează-te şi vei fi". Poate contrariul e adevărat. „Fii şi te vei lumina ! Căci o existenţă lungă şi sigură va avea drept fruct al ei cunoştinţa adică lumina. Tot aşa-i cu „voieşte şi vei putea !". „Să poţi, şi-atunci vei şi voi", căci omul vrea ceea ce poate, iar când vrea ceea ce nu poate, nu-i în toate minţile.

Dar, fie cum o fi, cu vorbe nu-l încălzeşti pe nimenea, şi vorbe rămân toate abstracţiunile şi, cu cât mai abstracte sunt, cu atât sunt curată vorbă de clacă.

Dar cu asemenea cultură din gazete au început reformatorii noştri. Căci nu mai este îndoială, că n'au învăţat mai nimic dela străini decât să vorbească subţire, să se îmbrace subţire şi să pue lumea la cale cu fraze. Cultura frazelor o puteau învăţa bine din gazetele străine.

Oamenii scot acolo gazete în toate zilele, şi neavând ce spune, abstracţiunile li vin foarte bine la 'ndemână, căci prin mijlocul lor poţi scrie coale întregi fără să spui nimic. Să nu ne înşelăm. Beţia de cuvinte din gazetele româneşti e numai întrecerea beţiei de cuvinte din cele străine.: Mai puţin culţi, deci având mai puţine de împărtăşit de cât străinii, gazetarii noştri au şi mai multă nevoie de gură decât de cap, dar şi în străinătate lucrează în mare parte gura, fără ca creerii să ştie mult despre aceasta. Ci în străinătate în genere nu prea iau oamenii gazetele în serios, întru cât s'atinge de partea lor intenţională. Se ştie că sunt făcute pentru a trezi patimile societăţii şi a crea în public atmosfera ce-i trebueşte guvernului sau adversarilor săi spre a inaugura suirea unora şi coborârea altora ; în sfârşit presa nu-i cu mult mai mult decât o fabrică de fraze, care cu făţărnicie omenească îmbracă interese străine de interesul adevărat al poporului.

Căci ce este statul, şi ce scop are el ? Nu din carte — aievea.

Iasă cineva pe uliţă sau la câmp, şi va vedea îndată ce e. Colo unul vinde, altul cumpără, unul croieşte, altul coase, un al treilea bate fierul până-i cald, la câmp se ară, se samănă, se seceră, colo meliţă cânepa, ţes, tund oi, şi numai în zi de sărbătoare stau mâinile şi lucrează creerul. Atunci se foloseşte omul de prisosul liber al unei vieţi de muncă, merge la biserică, după aceea la horă —, în sfârşit săptămâna toată e a stomahului, sărbătoarea e a creerului şi a inimii.

Materia vieţii de stat e munca, scopul muncii bunul traiu, averea, — deci acestea sunt esenţiale. De aceea se şi vede care e răul cel mare : sărăcia.

Sărăcia e izvorul a aproape tuturor relelor din lume: boala, darul beţiei, furtişagul, zavistuirea bunurilor altora, traiul rău în familie, lipsa de credinţă, răutatea, aproape toate sunt câştigate sau prin sărăcie proprie sau atavistic prin sărăcia strămoşilor.

Sărăcia trebue luată în înţelesul ei adevărat.

Sărac e cel ce se simte sărac, căruia îi trebuie neapărat mai mult decât are.

Că este aşa, ne e dovadă suma de cuvinte care însemnează relele morale prin cuvinte împrumutate sărăciei şi boalei. Mişel, altă dată însemna sărac, azi înseamnă lipsit de calităţi morale. Tot astfel, „misérable", francez, şi „elend", german. Odată Voevozii româneşti dăruiau prin hrisoave pe „mişei" în înţelesul lor, astăzi mişeii în înţelesul nostru stăpânesc toată ţara dela un capăt la altul.

Calităţile morale ale unui popor atârnă — abstrăgând de climă şi de rassă — dela starea sa economică. Blândeţa caracteristică a poporului românesc dovedeşte că în trecut el a trăit economiceşte mulţumit, c'a avut ce-i trebuia.

Deci condiţia civilizaţiei statului este civilizaţia economică. A introduce formele unei civilizaţii străine, fără ca să existe corelativul ei economic, e curat muncă zădarnică.

Dar aşa au făcut liberalii noştri. In loc de a-şi arunca privirile la răul esenţial al societăţii, s'au ţinut de relele accidentale şi fără însemnătate.

In veacul nostru se 'nmulţeau trebuinţele, deci trebuia înmulţită producţia şi braţele producătoare. Din contră am urmat. Numărul producătorilor, cari în ţara noastră sunt absolut numai ţăranii, dă îndărăt, deci e supus la o trudă mult mult mai mare decât poate purta; şi se 'nmulţesc — cine? Cei cari precupeţesc munca lui în ţară şi în afară şi clasele parazite. La ţară putrezesc grânele omului nevândute, în oraş plăteşti pânea cu preţul cu care se vinde la Viena sau la Paris. Căci firul de grâu trece prin douăzeci de mâni dela producător până la consumator, şi pe această cale se scumpeşte, pentru că cele douăzeci de mâini corespund cu cinci zeci de guri, care având a trăi de pe dânsul, produc o scumpire artificială.

Va să zică, înmulţindu-se trebuinţele, trebuiau înmulţite izvoarele producţiunii, şi nu samsarlâcul, căci la urma urmelor, tot negoţul nu e decât un soi de samsarlâc între consumator şi producător, un fel de manipulare, care scumpeşte articolele. In această manipulare naţia agricolă totdeauna perde, pentru că productele ei sunt uniforme în privirea valorii, şi, dacă constituesc o trebuinţă generală, nu e mai puţin adevărat că sunt cel mai general articol de producţiune, adecă acela care se face pretutindenea.

Pe când naţia agricolă plăteşte atât transportul cât şi vama şi câştigul comerciantului, la cumpărătura unui articol industrial, tot în aceiaşi vreme vamă, transport şi câştigul comerciantului se scad din preţul cu care naţia agricolă îşi vinde productele, — va să zică ea păgubeşte dublu în toate transacţiile ei, la vânzarea productelor ei, la cumpărătura celor străine. Apoi e cumplit de mare diferenţa între valori. Incărcând 500 de vagoane cu grâu, capeţi în schimb o jumătate de vagon de obiecte de lux. C'un cuvânt naţia agricolă e expusă de-a fi exploatată de vecinul industrial, ba de-a pierde pe zi ce merge clasele sale de manufacturieri, care neputând concura cu fabrica, devin proletare.

Dovada cea mai bună pe continent e chiar poporul nostru. Samsarlâcul care mijloceşte schimbul între productele noastre şi cele străine, încape pe zi ce merge pe mânile străinătăţii. Oameni bătrâni n'ar avea de cât să asemăneze fizionomia de azi a Bucureştilor cu aceea pe care o avea înainte de cincizeci de ani. Nu-i vorbă, nu erau aşa de străluciţi Bucureştii pe atuncea, dar erau româneşti ; azi ? Ce să mai zicem de Iaşi şi, în genere de oraşele Moldovei ?

Toate împrejurările acestea nu se schimbă prin fraze, ba nici măcar prin şcoli profesionale. Căci profesiile lipsesc pentru că lipsesc condiţiile lor de existenţă.

Dar aceste împrejurări nu se schimbă nici prin legi civile, care regulează modul în care are a se face transacţiunea, între indivizii A. şi B., nu se schimbă prin axiomul că toţi oamenii sunt liberi prin drept înăscut şi imprescriptibil, nici prn regula că ei toţi sunt născuţi egali, nici prin participarea tuturor la afacerile guvernării.

Evul mediu avea o formă pentru păstrarea fiecării ramuri de producţie, ş'aceasta era autonomia breslelor şi îngrădirea lor faţă cu orice agresiune de din afară. La noi evul mediu a ţinut până mai ieri-alaltăieri, şi mulţi bătrâni vor fi ţinând minte epoca în care un străin nu putea fi breslaş. Nu mai pomenim că pricinile dintre breslaşi se hotărau la staroste, şi se întăreau numai de Vodă ; nu mai pomenim apoi, că instituţia a fost atât de puternică, încât împărăţia, totdeauna foarte diplomatică, a Austriei şi-a introdus consulatele în ţară sub numele şi forma de „stărostii de breaslă".

Deci „salus reipublicae summa lex esto". Puţin ne pasă pe baza căror principii metafizico-constituţionale s'ar fi putut realiza bunul traiu al claselor României — destul că avem dovadă că pe calea liberalismului mergem tocmai dimpotrivă.

Căci Statul are nevoie de clase puternice, şi liberalismul le-a adus la sapă de lemn. Inainte de 30—40 de ani aveam o clasă puternică de ţărani nu bogată, dar cuprinsă, şi începuturile unei clase de mijloc.

Azi ţăranul scade pe zi ce merge, proprietarul, ale cărui interese sunt identice cu ale ţăranului, asemenea, bresle nu mai avem, negoţul începe pe mâini străine, încât mâine să vrem să vindem ce avem, găsim cumpărători străini chiar în ţară, şi-am putea să ne luăm lucrurile în spinare şi să emigrăm la America. Chiar ar fi bine să ne luăm de pe acuma o bucată de loc în Mexico, în care să pornim cu toate ale noastre, când nu vom mai avea nimic în România.

Să nu ne facem iluzii. Prin atârnarea noastră economică am ajuns ca toate guvernele, spună ele ce-or pofti, să atârne mai mult ori mai puţin de înrâuriri străine. Nu doar c'ar sta în relaţie cu consulii — această acuzare ar fi prea gravă, pentru ca s'o facem cuiva. Ne înegrim unii pe alţii, — vorbesc de naturile mai nobile, fie ele în orice parte, nu de stârpituri — ne înegrim, zic unii pe alţii, pentru că simţim că starea poporului românesc e nesuferită şi că ne-am încurcat rău. Dar în această încurcătură vina istorică şi blestemul urmaşilor să cauză asupra celor ce-au făptuit totul răul, asupra liberalilor de orice nuanţă, cari au format cadre goale, în care a intrat tot gunoiul societăţii, au creat guvern reprezintativ ca să-l împle oameni ce abia ştiu a îndruga două cuvinte, au făcut ca clasa de mijloc, în loc de a căuta să muncească şi să înflorească, să se azvârle toată asupra puterii statului, ca să domnească.

Răul esenţial a fost că se 'nmulţeau trebuinţele fără a se 'nmulţi producţia sau fără a se urca în mod considerabil valoarea ei ; inegalitatea claselor şi nelibertatea, apoi neparticiparea la guvernul ţării erau rele cu totul neesenţiale.

Daţi-mi statul cel mai absolutist, în care oamenii să fie sănătoşi şi avuţi — îl prefer statului celui mai liber, în care oamenii vor fi mizeri şi bolnavi. Mai mult încă — în statul absolutist, compus din oameni bogaţi şi sănătoşi, aceştia vor fi mai liberi, mai egali, dacât în statul cu legile cele mai liberale, dar cu oameni mizeri. Căci omul are pe atâta libertate şi egalitate, pe câtă avere are. Iar cel sărac e totdeauna sclav şi totdeauna neegal cu cel ce stă deasupra lui.

DOROBANȚII

Au sosit în București Dorobanții de pe câmpul de război. Acești eroi, cu care gazetele radicale se laudă atâta, sunt, mulțumită guvernului, goi și bolnavi. Mantalele lor sunt bucăți, iar sub manta cămașa pe piele, și nici cojoc, nici flanelă, nici nimic. Incălțați sunt tot atât de rău, unul c'un papuc ș'o opincă, altul c'o bucată de manta înfășurată împrejurul piciorului, toți într'o stare de plâns, într'o stare care te revoltă în adâncul inimii.

O spunem de mai nainte, nici o scuză, nici o justificare, nici o explicație nu ne poate mulțămi față cu această mizerie vădită și strigătoare la cer. Canibali au fost aceia ce i-au trimis iarna la război în asemenea stare? Nu mai întrebăm de au fost români sau nu. Suntem de mai nainte siguri că numai români n'au putut fi aceia, cari i-au trimis pe țăranii noștri în asemenea stare în Bulgaria. Dar am fi putut crede ca să fie cel puțin oameni. Turcii, despre cari se zice că mor de foame și de frig, au sosit la București mai bine îmbrăcați și mai îngrijiți decât soldații noștri. Rușii, cari pleacă la câmpul de luptă, sunt toți îmbrăcați bine, cu cojoc și cu manta sănătoasă și bine încălțați; la ai noștri îmbrăcămintea e curat ironia unor haine, e goliciunea parafazată. Și astfel au petrecut aceste victime ale radicaliei, ca să nu zicem un cuvânt mai rău, în zăpadă și în ger, nemâncați, neîmbrăcați, decimați mult mai mult de frig și de lipsă decât de gloanțele dușmanului. Nu sunt în toate limbile omenești la un loc epitete îndestul de tari pentru a înfiera ușurința și nelegiuirea, cu care stârpiturile, ce stăpânesc această țară, tratează cea din urmă, unica clasă pozitivă a României, pe acel țăran, care muncind dă o valoare pământului, plătind dări plătește pe acești mizerabili, vărsându-și sângele onorează această țară. Și pe când acești cumularzi netrebnici, această neagră massă de grecotei ignoranți, această plebe franțuzită, aceste lepădături ale pământului, această lepră a lumii și culmea a tot ce e mai rău, mai mincinos și mai laș pe fața întregului univers, face politică și fanfaronadă prin gazete și se gerează de

reprezentanţii unei naţii ai cărei fii, aceste stârpituri nu sunt şi nu pot fi, tot pe atuncea soldatul nostru umblă gol şi desculţ flămând şi bolnav pe câmpiile Bulgariei, îi degeră mâni şi picioare, de cad putrede de pe trupul viu al omului şi veniţi înapoi în ţară, cad pe drumuri în ţara lor proprie de frig şi de hrană rea. Şi tot în această vreme vezi greci obrasnici în mijlocul Bucureştlor refuzând de a-i primi în cartier.

Am ajuns cu teoria de „om şi om" aşa de departe, încât fiece grecotei, fiece venitură, fiece bulgăroi e mai om în aceasta ţară decât acel ce-şi varsă sângele pentru ea. Scuzabil n'au fost acest război, dar explicabil putea să devie purtat în condiţii normale, dar în modul în care s'au purtat, cu oameni goi şi flămânzi au fost o adevărată crimă, un omor de oameni prin foame şi prin frig.

Consistă această ţară din călăi şi din victime ?

PRO DOMO

— Iată : „Simţimintele, iubirea de adevăr, buna creştere şi limbagiul ales al nobilei şi ilustrei partide a conservatorilor" exclamă „Românul", reproducând notiţa noastră asupra dorobanţilor din numărul de Vineri 30 Decemvrie.

Nobili, nenobili — ştim că-i ustură rău, când le spunem pe nume şi arătăm câtă deosebire este între frazele liberale, între exploatarea simţirilor celor mai sfinte ale naţiei româneşti şi între realitatea crudă, pe care au creat-o ţării.

Martor ne e unul Dumnezeu, c'am fi dorit să n'avem cauză de a arunca în faţa radicalilor acele epitete, pe cari, din nefericire le merită pe deplin. Dar scriitorul acestor şiruri e însuşi neam de ţăran şi privelişte a acelor jertfe ale frazelor liberale l-au durut. Radicalii trebuiau să ştie că răsboaele nu se fac cu palavre, ci cu bani, şi cu vorbele goale din dealul Mitropoliei nici îl îmbracă nici îl încălzesc pe dorobanţ.

Iară dacă e vorba despre cuvintele aspre, apoi tot lucrul are numele său. Ticălos nu e decât acela, care ticăloşeşte pe oameni, ce, îndevăr nu sunt ticăloşi ; a le spune însă ticăloşilor, că ticăloşi sunt nu e nici o cestie de „creştere", nici cestie de „limbagiu", ci o foarte tristă datorie a tuturor oamenilor, care a luat neplăcuta sarcină de a judeca despre netrebniciile ce se fac în lumea aceasta.

Ba o foiţă, care-şi macină palavrele tot la moara „Românului", ajunge să se anine până şi de persoana colaboratorilor

„Timpului". Ba unul e ungurean, ba celălalt a fost corist la teatru. Despre asta nu e supărare, — pot să înșire mult și bine asemenea filosofii și să se intereseze prea cu deamănuntul de viața noastră privată, în care nu vor găsi nici umbră de faptă rea. Că unu-i român din Ardeal, că celălalt în copilărie a legat câtăva vreme cartea de gard și și-a făcut mendrele printre actori, nu dovedește nimic rău nici în privirea caracterului, nici în privirea inteligenței lor. Dacă vor cerceta și mai departe, vor găsi că unul a legat araci în via părintească și celălalt a ținut coarnele plugului pe moșia părintească și la urmă, că amândoi sunt viță de țăran românesc, pe care nu-l faci străin nici în ruptul capului și pace bună.

Cine n'a simțit până acum, că în mucul condeiului nostru e mai multă naționalitate adevărată, decât în vinele tutulor liberalilor la un loc, acela sau sufere de boala din născare, ce nici leac nu are, sau își inchide ochii cu de-a sila și nu vrea să vadă.

Când d-lor ne zic nouă că nu suntem români, râde lumea care știe că ne ținem grapă de părinți, ce neam de neamul lor au fost români ; dar le zicem noi d-nealor că sunt rămășițe și pui de fanarioți, atunci îi ustură rău, pentrucă e adevărat și se știu cu musca pe căciulă.

RETROCEDAREA BASARABIEI ?

Condițiunile de pace ale Rusiei sunt cunoscute.

Nu mai rămâne îndoială, că Poarta otomană recunoaște independența României și ne acordă chiar despăgubiri teritoriale.

De asemenea nu mai rămâne îndoială, că Rusia va primi despăgubiri, fie în bani, fie în cesiuni teritoriale.

Unde ne va acorda însă Poarta despăgubirile teritoriale ?

Fără îndoială — peste Dunăre.

Vom avea dar, ca țară neatârnată, un fel de provincii externe, un fel de colonii, pentru a căror desvoltare și prosperitate vom putea consuma o parte din prisosul capitalului de inteligență al țării.

După ce ne-am organizat pe temelii statornice și ne-am consolidat ca țară neatârnată, activitatea noastră politică se va îndrepta asupra peninsulei balcanice unde trebue să căutăm împlinirea misiunii poporului român.

Dar unde va acorda Poarta cesiuni teritoriale pentru Rusia ! ?

Fără îndoială numai în Asia, căci numai aici cele două împărăţii sunt hotarnice şi pot să-şi schimbe graniţele fără de a jigni drepturile altor state. In Europa Rusia este despărţită de Turcia prin îngusta limbă de pământ, care se numeşte România şi ori cât de îngustă ar fi această limbă de pământ, ar fi o ne mai pomenită anomalie, ca Turcia să cedeze Rusiei teritorii, ce sunt despărţite prin această limbă de pământ, chiar atât de îngustă, de trupul împărăţiei ruseşti.

Cu toate acestea ni se asigură din isvor foarte autentic, că Rusia voeşte să facă şi în Europa achiziţiuni teritoriale. Ba chiar mai mult : este un lucru hotărât şi pus afară de toată discuţiunea, ca Basarabia română să treacă sub stăpânirea rusească.

Se vorbeşte şi mereu se vorbeşte despre aceasta. Nişte ziare totdeauna bine informate ca „Nordd. Allg. Ztng." arată pretextele, pentru care Rusia trebue să stăruiască a face această achiziţiune. Guvernul nostru, care nu se poate să nu fie informat despre situaţiune, tace şi mereu tace.

In sfârşit ni se dau, dintr'un isvor foarte autentic, cele mai pozitive asigurări.

Şi totuşi nu credem, nu voim să credem.

Ar fi un lucru ne mai pomenit, ca după ce am primit de bună voie urgia războiului, după ce am luat parte frăţească la luptă, după ce împreună cu ruşii am hotărât soarta războiului, acum, la încheiarea păcii, să perdem o parte din vatra noastră strămoşească.

Rusia nu ne poate lua Basarabia pentrucă nu are nici un pretext binecuvântat de a ne pedepsi atât de aspru ; iară noi nu i-o putem da, pentrucă, la urma urmelor, nu avem dreptul de a dispune după placul nostru de această parte din ţara noastră.

Europa ne-a dat această parte din Basarabia, ni-a înapoiat-o, ne-a pus iarăşi unde am fost odinioară, ca să stăm de pază la gurile Dunării : Europa a avut încredere în noi şi dacă voim să ne arătăm vrednici de această încredere, trebue să stăm de pază şi să nu dăm de cât morţi acest pământ de sub picioarele noastre. Da ! chiar dacă Rusia ar fi destul de aspră ca să-l ia dela noi ; noi înşine nu îl putem da sub nici un pretext, căci de acest pământ e legată demnitatea noastră, dela acest pământ atârnă viitorul nostru.

Nu găsim dar nici putinţa unei forme cuviincioase, în care s'ar putea îndeplini trecerea Basarabiei româneşti sub stăpânirea rusească şi pentru aceea stăruim a ne îndoi despre

temeinicia sgomotelor răspândite şi chiar a informaţiunilor noastre, primite dintr'un isvor atât de autentic.

Ţara e însă în nedomirire.

Acum guvernul trebue să ne spuie lămurit: ce este şi ce nu este adevărat.

Căci dacă sgomotele răspândite sunt lipsite de temei, este de interesul ţării ca nedumirirea zadarnică să se curme numai de cât; iară dacă în adevăr ne aflăm faţă cu eventualitatea retrocedării Basarabiei, trebue să o ştim cu toţii, pentruca cel puţin acum să ne gândim, să ne sfătuim şi să hotărâm ce este de făcut.

RUSIA PRETINDE RETROCEDAREA BASARABIEI

In sfârşit vedem limpede. Generalul Ignatieff a propus guvernului nostru retrocedarea Basarabiei în schimbul a nu ştiu căror petice de pământ de peste Dunăre. România este singurul stat care azi e în primejdie de a fi desmembrată de chiar aliatul ei, după ce au încheiat cu el o convenţie, prin care i se garantează integritatea teritoriului, România vede sburând ca pleava în vânt asigurările unei convenţii, a cărei iscăliturі sunt încă umede şi pe care a încheiat-o c'o împărăţie mare, pe a cărei cuvânt se credea în drept să se întemeieze.

Şi ce zice Austria la aceasta — Austria, pentru care gurile Dunării sunt o condiţie de existenţă mai mult de cât poate pentru noi? După cât auzim, ea nu are nimic de zis, dacă i se asigură neutralitatea întregii Dunări de jos.

Dar cum să se asigure această neutralitate? Printr'un tratat? Ridicol! Tratările se scriu astăzi, pentru ca să fie călcate de-a doua zi.

Dar cu ce drept pretinde Rusia bucata noastră de Basarabie, pe care am căpătat-o înapoi, drept din dreptul nostru şi pământ din pământul nostru? Pe cuvântul cum că onoarea Rusiei cere, ca să se ia o bucată din România. Va să zică onoarea Rusiei cere ca să se ia pe nedrept o bucată din România, şi aceiaşi onoare nu cere respectarea convenţiei iscălită de ieri. Ciudată onoare într'adevăr!

Şi pe ce se 'ntemeiază acest „point d'honneur“?

Fost-au Basarabia cucerită cu sabia? Prin tratatul de Bucureşti dela 1812 s'a făcut această cesiune, nu ca preţ al păcii, căci Turcia n'avea nevoie de pace, ci tocmai Rusia.

Nepoleon era asupra intrării în Rusia şi trupele ruseşti se 'ntorceau în marş forţat, în ruptul capului, luând faţa pământului românesc pe tălpile lor.

Cine i-a văzut întorcându-se, căzând pe drumurile ţării de osteneală, nu putea zice, că aceasta era o armie învingătoare, nici nu putea crede că peste curând succesele acelei armii aveau a-i câştiga o provincie. Se ştie că diplomaţia engleză împreună cu vânzarea beiului grec Moruzi a fost cauza cesiunii Basarabiei.

Beiul grec şi-au pierdut capul. Anglia e pedepsită abia astăzi. Şi când Moldova au căpătat îndărăt o parte din pământul, ce pe nedrept i se luase, atunci s'a atins onoarea Rusiei şi acea onoare cere ca să se ia îndărăt dela noi, ceea ce pe nedrept ni se luase ?

Căci prin ce păcătuise ţările româneşti Rusiei ? Nu i-au hrănit într'atâtea rânduri oştirile, nu erau ţările noastre adăpostul lor, doveditu-ne-am vreodată duşmani ai ei ? Intr'adevăr nu găsim cuvinte pentru a califica această pretenţiune, ne cum împlinirea ei. Oare puterea cea mare a Rusiei i-ar da dreptul de a-şi bate joc de lume, de noi, de ea însăşi ?

Pe câtă vreme presa rusească comitea necuviinţa — căci altfel n'o putem numi — de a vorbi despre reluarea Basarabiei, pe atâta vreme am ignorat glasul unei presse, care ştiam prea bine, că n'are nici o însemnătate şi este liberă a se ocupa în mod platonic de toate cestiunile, pe cari le permite poliţia de a fi discutate, fără de a-i creşte cuiva prin aceasta peri albi.

Dar astăzi nu mai este presa rusească, care vorbeşte, ci guvernul, care acolo este tot.

Astfel dar am pierdut 15.000 de oameni, şi câteva zeci de milioane cheltueli de răsboi, am ajutat pe „mandatarul Europei" în îndeplinirea sacrei sale misiuni, şi la urmă tot noi să fim cu pagubă, tot noi să plătim răsboiul Rusiei cu pierderea unei provincii ?

Până acum noi am refuzat orice schimb, ne astupăm urechile la orice propunere de schimb în această privinţă. Drepturile noastre asupra *întregei* Basarabii sunt prea vechi şi prea bine întemeiate, pentru a ni se putea vorbi cu umbră de cuvânt de onoarea Rusiei angajată prin tratatul de Paris. Basarabia întreagă a fost a noastră, pe când Rusia nici nu se megieşa cu noi, Basarabia întreagă ni se cuvine, căci e pământ drept al nostru şi cucerit cu plugul, apărat cu arma a fost dela începutul veacului al patrusprezecelea încă şi până în veacul al nouăsprezecelea.

Mandatarul Europei vine să mântue popoarele creştine de sub jugul turcesc şi începe prin a-şi anexa o parte a unui

pământ, stăpânit de creştini, în care nu-i vorba de jugul turcesc ? Ciudată mântuire într'adevăr.

Cuvântul nostru este : De bună voie nici odată, cu sila şi mai puţin.

Intr'unul din numerii trecuţi am înregistrat sgomotul, că în Basarabia s'ar fi luat deja măsuri administrative din partea Rusiei, care trec dincolo de marginile convenţiei încheiate.

Cerem lămurire guvernului. Convenţia nu trebue să rămâe literă moartă şi orice trecere peste ea trebue respinsă în orice moment. Nu e permis nimărui a fi stăpân în casa noastră, de cât în marginile în care noi îi dăm ospeţie. Dacă naţia românească ar fi silită să piardă o luptă, va pierde-o, dar nimeni, fie acela oricine, să n'aibă dreptul a zice c'am suferit cu supunere orice măsură i-a trecut prin minte să ne impună.

Dar toate acestea sunt consideraţiuni făcute faţă cu o eventualitate, asupra căreia stăruim a fi în îndoială.

Ori cât de mulţi oameni răi s'ar găsi în această ţară, nu se găseşte nici unul, care ar cuteza să pue numele său sub o învoială, prin care am fi lipsiţi de o parte din vatra strămoşilor noştri. Guvernul rusesc a putut să facă o încercare ; a trebuit însă să se încredinţeze, că în zadar a făcut-o.

Mai departe nu va merge !

Noi nu pretindem, chiar nu cerem nimic dela puternicul nostru aliat ; atât însă şi numai atât. Voim să păstrăm bune relaţiuni cu vecinii.

Ei bine ! Rusia nu se va face vinovată de o faptă, care ar fi pentru dânsa o vecinică pată în ochii lumii ; ea nu va lua ce noi nu voim să dăm.

---

8 Fev 1878

CONTESTAREA ALEGERII D-LUI MAIORESCU

Colegiul I din Iaşi au ales deputat în Cameră pe d. Titu Maiorescu şi aceasta din cauze binecuvântate. Politica oarbă a roşiilor au adus soarta românimii întregi la marginea prăpăstiei. Prin buna chibzuinţă şi înţelepciunea generaţiei reprezentate de Negri, Alecsandri, Grigorie Ghica Vodă şi alţii Moldova a recăpătat acea bucată de pământ din teritoriul ei strămoşesc, care stăpâneşte gurile Dunării şi o parte a Mării-negre, Basarabia. Poporul românesc — deşi destul de numeros pe faţa pământului — a rămas însă în urmă economiceşte şi în cultură, deci nu putea să întreprinză lupta pentru existenţă decât sub scutul unui rol istoric, recunoscut de Eu-

ropa şi congruent cu interesele ei. Misiunea statului român în afară era ca să formeze o despărţire între trei civilizaţii deosebite, între Austria şi Rusia pe deoparte, între Rusia şi Turcia pe de altă. Iar cât despre rolul intern, el e mai cu seamă un rol de cultură temeinică, care să se răsfrângă asupra tuturor Românilor, ori unde ar fi trăind ei şi să formeze oarecum stratul de căpetenie al unei culturi naţionale comune — Partidul conservator din Iaşi, ştiind pe deplin, că acel petec de pământ dela Dunăre este raţiunea de a fi a statului român din punctul de vedere al Europei şi cunoscând făţărnicia liberalilor, cari sunt în stare să joace comedia protestării, pentru a o da totuşi Ruşilor în schimbul unor foloase personale de tot soiul, au ales cu majoritate absolută pe d. Maiorescu în aceste momente grele, dând astfel un vot de neîncredere purtării îndoelnice a guvernului şi a camerei. Afară de aceia D. Maiorescu mai însemnează şi altceva : tendenţa pentru răspândirea unei culturi naţionale şi uniforme la ţăranul român. Pedagog şi fiu de pedagog, el a văzut cu ochiu limpede beţia de fraze şi lipsa de cultură pozitivă a clasei de cenuşeri din România şi n au găsit un alt antidot mai puternic contra epidemiei spirituale decât cultura ţăranului. Dar pentru aceasta era de nevoe ca limba ţăranului, fie el în România, fie în Ardeal, să fie pusă iar în scaunul de onoare, ce i se cuvine, în locul în care o pusese cronicarii şi biserica. In lupta pentru limbă şi adevăr şi contra jargoanelor franţuzite sau nemţite şi a beţiei de cuvinte, d-sa a rămas învingător ; autorii, loviţi de pana sa energică, nu mai cutează a se întoarce la obiceiul lor de a înşira cuvinte nouă în loc de idei adevărate ; limba şi împreună cu ea mintea se curăţă şi se lămureşte, căci numai o limbă, în care cuvintele sunt împreunate c'un înţeles hotărît de veacuri, este clară, şi numai o cugetare, care se serveşte de o asemenea limbă, e limpede şi cu temeiu.

Colegiul I de Iaşi a ştiut dar ce face, când a ales pe d. Maiorescu. Organe — în genere foarte bine informate — din străinătate vorbesc, că guvernul ne trădează. In memorandul colonelului Wellesley către lordul Derby cu data de 17 Iulie 1877 se zice deja, că Impăratul Rusiei vrea să ia Basarabia ;

„Corespondenţa politică" spune iar, că măsura de a mobiliza pe toţi câţi poartă arme în România (în contra Rusiei, dragă Doamne) e cu totul de prisos, căci după informaţiunile ce le are, „guvernul român, cu toate manifestaţiile de formă", va da consimţirea la îndeplinirea dorinţelor Rusiei.

Simţind deci, că în dosul vorbelor d-lui V. Alexandrescu şi a altora nu e de cât frază şi comedie, vechea capitală a Moldovei şi-a pus încrederea într'un om, care nu se lasă

amăgit nici prin lacrămile de crocodil ale d-nului C. A. Rosetti, nici prin declarațiile d-lor Holban & Comp.

La știrea, că Maiorescu și Florescu sunt aleși, camera de astăzi, în care nu sunt de cât vr'o doi trei conservatori, a rămas înmărmurită de frică. Dosarul alegerii venise fără umbră de contestație, comisiunea de verificare n'a putut găsi motiv de invalidare nici măcar cât e negru sub unghie, deputatul trebuia proclamat. Ca cel ce se'neacă, camera d-lui C. A. Rosetti trebuia să s'anine de un paiu, de prerogativa de-a contesta fără motiv o alegere. Trebuia să se pue din nou în joc orice calomnie, orice neruşinare, doar s'ar găsi un pretext pentru anularea acestei alegeri, fatale frazei și minciunii.

Cu misiunea de a contesta alegerea s'a însărcinat — cine?

Răspundem indirect spre caracterizarea lucrului. Meargă în adunare un om, care nu cunoaște pe nici un deputat și uite-se de jur împrejur, cari sunt oamenii cei mai urâți fizicește — nu mai vorbim de suflet — și dacă va găsi figuri, a căror vedere să-i strice dispoziția pentru o săptămână de zile, atunci să pue mâna pe ei. Căci numai chipuri cu totul neisbutite ale naturii se pot însărcina cu caricarea unui adevăr, limpede ca lumina zilei.

D. Holban a contestat alegerea, susținând, că deși biuroul electoral n'ar fi îndeplinit toate formalitățile, d-sa ar trece cu „indulgență" peste aceasta, dacă n'ar fi alte considerații de „moralitate", care să-i dicteze contestarea.

Motivele sunt:

1) Listele electorale sunt tot cele vechi, făcute de conservatori, deci false.

2) D. Carp votează alternativ când la Iași când la Vaslui, după cum îi convine și D-sa a influențat de astă dată alegerea dela Iași.

3) D. Dim. Rosetti, care a declarat prin buletinul primăriei că n'are decât un cens de 78 de franci, a votat asemenea în colegiul I, deși se cerea un cens de o sută de franci.

4) D. Maiorescu aparține unei școale filosofice periculoase, căci Schopenhauer și Max Stirner spun că „forța primează dreptul", etc. Aicea d-sa citează o frază în franțuzește, ce avea acest cuprins. Intrebat de un deputat cine susține aceasta, d-sa răspunse: „Schopenhauer".

5) Primăria de Iași n'au făcut prin foaia oficială și guvernul n'au făcut prin „Monitor" convocarea alegătorilor cu 21 de zile înainte de terminul alegerii.

La toate acestea vom răspunde rând cu rând, reproducând în parte reflectările d-lui G. Vernescu.

1) Dacă listele electorale sunt false, toți deputații trebue să plece acasă, căci toți au fost aleși după ele.

2) D. Carp își poate declara domiciliul politic atât la Iași

cât şi la Vaslui, de vreme ce are avere imobiliară atât într'un loc cât şi într'altul. N'au votat însă nici odată în două locuri pentru una şi aceiaşi alegere.

In faptă d-sa a făcut totdeauna parte din colegiul I din Iaşi şi dacă i-a convenit odată să voteze la Vaslui, a renunţat la colegiul de Iaşi. „Insă deja dela August 1877, adică şase luni înaintea alegerii", au optat din nou prin buletinul primăriei pentru colegiul ieşan.

In fine Carp e un om cu avere ş'am înţelege ca d. Holban — care are atât pe cât ştie — să intre vătaf de moşie la Carp şi să-i asculte ordinile ; dar nu'nţelegem, ca un om cu neatârnare economică ca d. Carp, care n'are nevoe să ia în arendă cu preţuri scăzute după hatâr moşiile statului, să asculte de poruncile d-lui Holban şi să-şi fixeze domiciliul politic acolo, unde voeşte a i-l însemna acest curiosum al naturii.

3) D. Dim. Rosetti după cât ştim, n'a votat de loc. Dar de ar fi votat, era în dreptul său şi acest drept încetează abia la formarea nouei liste electorale. Un om poate într'un an să scază sau să se urce de zece ori în avere — până ce se constată aceasta prin noua listă electorală, rămâne alegător în colegiul, în care e înscris. Dacă mişcarea averilor omeneşti ar putea fi *în orice moment* un motiv de contestare a dreptului de alegător, s'ar întâmpla ca ţara să rămâe într'un moment dat, fără putinţă de-a fi reprezentată. Listele electorale constată şi stabilesc dreptul de alegători. Cu afişarea lor înceată drepturi vechi, prin împuţinare de avere, şi încep altele nouă, produse prin înmulţire de avere. D. Holban a încercat să suspicioneze caracterul prob al d-lui Dim. Rosetti, deci au calomniat.

4) E absolut neadevărat, că Schopenhauer ar fi zis vr'odată în vr'un pasagiu a numeroaselor sale scrieri, că „forţa primează dreptul". D. Holban a citat în franţuzeşte un pasaj din Max Stirner şi cu nerusinare l-a atribuit lui Schopenhauer, spre a amăgi o adunare incultă, ce nu-i putea controla nici ignoranţa sa nici reaua sa credinţă.

Max Stirner, pseudonimul sub care a scris un oarecare Caspar Schmidt (născ. la 25 Oct. 1806) este hegelian, fost teolog, cunoscut prin traducerea „Economiei politice" a lui Say şi a cărţii despre bogăţia naţiunilor a lui Adam Smith. După credinţe politice acest filosof al egoismului, al dreptului ca creaţiune a forţei, este „radical liberal". Ca filosof au scris o caricatură ironică a filosofiei lui Fr. Fenerbach, în care neagă morala în favoarea egoismului. (Vezi Der Einzige und sein Eigenthum, Lipsca 1845).

Schopenhauer, care numeşte pe Hegel şarlatan şi şcoala sa o adunătură de stârpituri, susţine tocmai „contrariul" dela cele zise de acest Caspar Schmidt.

Schopenhauer zice :

Dreptul poate fi suprimat prin forţă, niciodată nimicit. (blos unterdrückt nie autgehoben) (Vezi „Lumea ca voinţă şi idee Vol. II pag. 680) şi „fiecine are dreptul a face tot ce nu atinge pe altul". (Parerga Vol. II pag. 257).

„Aplicarea dreptului pur se face adesea cu privire la împrejurările deosebite ale poporului. Dar numai atunci, când legile pozitive s'au făcut în esenţă şi preste tot după conducerea dreptului pur, şi numai când pentru fiece dispoziţie a lor se poate găsi o raţiune în dreptul pur, numai atuncea legile sunt un „drept" pozitiv, iar statul o societate juridică. La din contra legile pozitive nu sunt decât „o nedreptate" pozitivă, o nedreptate proclamată în public şi susţinută cu de-a sila. Astfel este orice „despotie", constituţia celor mai multe state mahometane, ba chiar multe părţi din alte constituţii precum sclavia, claca ş. a. a. (v. Schopenhauer, Lumea ca voinţă şi idee vol. I pag. 409).

Rolul, pe care cugetătorul îl dă forţei brute este următorul : Intr'o lume, plină de fiinţe rele şi mincinoase, precum este a noastră, dreptatea este slabă şi trebue susţinută cu puterea, iar tot geniul politic, toată munca seculară a statelor consistă numai şi numai într'o singură ţintă : a face ca dreptatea să stăpânească preste putere, iar nu puterea preste dreptate.

D. Holban atribue deci lui Schopenhauer idei, pe care acesta le numea şărlătăneşti şi idei de stârpituri, insultă memoria unui geniu, al cărui nume nu e vrednic să-l pronunţe, dă o idee mincinoasă despre scrierile filosofului, pentru... pentru a contesta alegerea colegiului I de Iaşi.

A atribui lui Schopenhauer ideile lui Schmidt, înseamnă tot atât ca şi când Praxiteles, sculptând statua lui Apollo, ar fi luat drept model umerii d-lui Pantazi Ghica şi fizionomia d-lui Holban.

5) Art. 46 al legii electorale zice : Colegiile electorale se convoacă prin decret Domnesc. Ministrul de interne comunică aceasta *primarilor oraşelor de şedinţă*, cari prin înţelegere cu primarii din celelalte comune ale districtului, convoacă pe alegători cu 21 de zile înainte de termenul fixat pentru alegeri. — Convocarea prin placate, iscălite de d. Scarlat Pastia, primar de Iaşi şi deputat, s'a făcut într'adevăr cu 21 de zile înainte de termen. Dar de s'ar fi făcut în urmă, ce-ar dovedi alt decât reaua credinţă a guvernului şi a primarului de Iaşi, pentru a pune piedeci unei alegeri, al cărei rezultat îl ştiau mai dinainte ?

Cu chipul acesta pot scăpa de orice opoziţie. N'are decât să convoace totdeauna cu câteva ceasuri mai târziu, colegiile,

cari i-ar da deputaţi opozoţionali, ş'atunci toate alegerile neplăcute ar fi nule.

Vă rugăm, creaţi asemenea precedente !

După ce motivele d-lui Holban au fost combătute de d-nii Vernescu, P. Grădişteanu şi a., D. Pantazi Ghica le-au mai rumegat încă odată şi în urmă d. Holban a depus la biurou următoarea propunere :

Contest alegerea d-lui Maiorescu, nefiind expresia adevărată a colegiului I de Iaşi şi nefiind conform art. 46 a legii electorale ; şi conclud la invalidarea ei.

Iscălit Holban şi alţii de aceiaşi teapă.

Această propunere s'a votat cu majoritate însă nu cu $^2/_3$.

Ce urma ?

Validarea alegerii, căci oricând se voţează o propunere motivată, concluzia ei se votează. Dar altfel sună logica parlamentului român. Nu s'a invalidat alegerea, ci s'a contestat numai.

Şi fiindcă d-nia lor nu ştiuseră ce votase, s'au suspendat şedinţa pe 10 minute pentru a reveni asupra votului. D. Holban şi-a schimbat propunerea în mod radical, apoi s'au pus din nou la vot şi s'a votat, Dumnezeu mai ştie cum — căci mulţi deputaţi susţineau în gura mare, că numai vr'o trei patru liberali ridicaseră câte amândouă mânile, pentru a părea mulţi. Dar ar fi o naivitate a crede, că prima propunere a d-lui Holban ar fi fost făcută astfel numai din prostie. Dacă ea întrunea voturile a $^2/_3$ dintre deputaţi alegerea se invalida ; neîntrunind atâtea, ea s'a contestat cel puţin. Va să zică n'a fost numai prostie, ci şi vicleşug la mijloc. Proştii sunt totdeauna vicleni. Apoi s'a trecut la ordinea zilei adică la verificarea alegerii d-lui Marghiloman (Buzău).

Aici erau 21 de alegători contestaţi. Termenul era tocmai cel pus la alegerea d-lui Maiorescu, dar fiindcă era alt creştin, adunarea n'a recunoscut absoluta identitate a cazului, ci puindu-se la vot contestarea aceasta, a rămas nehotărâtă, din cauza parităţii de voturi.

Nu putem mântui fără a mustra cum se cuvine încă o necuviinţă a d-lui Holban.

Citând cazurile Carp şi Dim. Rosetti, d-sa s'a rugat de miniştri să aibă indulgenţă, să nu dea în judecată pe aceşti doi domni.

Bunătatea d-sale !

Mai bine vorbea însă de scârba, pe care trebue s'o producă în orice om întreg indulgenţa d-sale. Căci a suferi indulgenţa cuiva, înseamnă a fi „inferior" celui indulgent. Ce urât, ce mărginit, ce scârbos ar trebui să fie omul, care ar avea nevoe de indulgenţa d-lui Holban !

Nouă ne pare rău, că d. Vernescu îşi sacrifică talentul

său oratoric, voind să ridice nivelul acelei adunări. D-sa îşi înobilează contrarii, înjosindu-se de a disputa cu ei, căci e vrednic de contrari mai buni şi de... amici mai buni. De ce nu-i lasă în ştirea Domnului să se svârcolească după plac în mlaştina lor? O sută de oameni, cari nu ştiu ce votează şi după vot se întreabă un sfert de ceas, că oarece-or fi votat în absenţă.... de spirit, cari apoi resvotează o altă propunere contrarie celei dintâi?... E o superfluenţă de bunătate de a-i lua în serios.

Şi toate acestea... de „frica" unui singur om.

CREDINŢA IN TRĂINICIA POPORULUI ROMÂN

Cestiunea retrocedării Basarabiei cu încetul ajunge a fi o cestiune de existenţă pentru poporul român.

Puternicul Impărat Alexandru II stăruieşte să câştige cu orice preţ stăpânirea asupra acestei părţi din cea mai preţioasă parte a vetrei noastre strămoşeşti.

Inţelegem pe deplin această stăruinţă, de oarece, la urma urmelor, pentru interesele sale morale şi materiale, orice stat face tot ce-i stă prin putinţă: Rusia este o împărăţie mare şi puternică, iar noi suntem o ţară mică şi slabă dacă dar Ţarul Alexandru II este notărât a lua Basarabia în stăpânirea sa, pentru noi, Basarabia e perdută.

Dar dacă ne dăm bine seamă, nici nu e vorba să perdem ori să păstrăm Basarabia: vorba e *cum* o vom perde ori *cum* o vom păstra.

Nenorocirea cea mare, ce ni se poate întâmpla, nu este că vom perde şi rămăşiţa unei preţioase provincii perdute: putem să perdem chiar mai mult decât atâta, *încrederea în trăinicia poporului român.*

In viaţa sa îndelungată, nici odată poporul român nu a fost la înălţimea, la care se află astăzi, când cinci milioane de Români sunt uniţi într'un singur stat.

Mihai Viteazul a isbutit să împreune sub stăpânirea sa trei ţări şi să pregătească întemeiarea unui stat român mai puternic; a fost însă destul ca Mihai-Viteazul să moară, pentruca planul urzit de dânsul să se prăbuşească. Statul român de astăzi a trecut însă prin mai multe sguduiri şi rămâne statornic, fiindcă are două temelii: conştiinţa Românilor şi încrederea marilor naţiuni europene.

Dacă vom câştiga de trei ori atât pământ pe cât avem şi vom perde aceste temelii, statul român, fie el ori cât de întins, va deveni o creaţiune trecătoare; iar dacă ne vom

păstra temeliile de existență socială, Rusia ne poate lua ce-i place și perderile ne vor fi trecătoare.

Astăzi e dar timpul, ca să întărim atât în Români, cât și în popoarele mari ale apusului, credința în trăinicia poporului român.

Rusia voește să ia Basarabia cu orice preț: noi nu primim nici un preț.

Primind un preț, am vinde; și noi nu vindem nimic!

Guvernul rusesc însuși a pus cestiunea astfel, în cât românii sunt datori a rămânea până în sfârșit consecvenți moțiunilor votate de către corpurile legiuitoare: nu dăm nimic și nu primim nimic.

Românul care ar cuteza să atingă acest principiu, ar fi un vânzător.

---

15 Fev

ELEMENTUL ISTORIC ȘI VENITURILE CARI DECID SOARTA POPORULUI ROMÂN

De câte ori s'a făcut în parlamentul nostru întrebări guvernului asupra adevăratelor condiții de pace ale Rusiei, de câte ori s'a ridicat prin presă cestiunea Basarabiei, de atâtea ori guvernul răspundea că nu știe nimic, căci și celelalte guverne nu știau nimic despre acestea, iar în privirea Basarabiei ne răspundea „Românul": Calomnii de ale conservatorilor, ca să discrediteze guvernul, scorniri ca să amăgească opinia publică, cai verzi pe pereți și invențiuni, cari pun la îndoială loialitatea înaltului nostru aliat, fum care se va risipi la cea dintâi rază de adevăr.

Iată în fine, că sosi generalul Ignatief, pentru a ne spune nouă tuturor, că Dumnezeu a făcut lumea la 1812, și că pentru Rusia numai aceea e drept, ce s'a făcut de atunci încoace. Deci fiindc'au anexat Basarabia la 1812, trebue să reanexeze astăzi părticica ce-am recăpătat-o noi cu mare greu la 1856.

Știindu-se că lumea nu-i făcută la 1812, și Basarabia a fost a noastră din veacul al patrusprezecelea, ba poartă chiar numele celei mai vechi dinastii românești, a dinastiei Basarabilor, care luase partea de loc dela Tătari într'o vreme, în care nu prea era vorba de împărăția rusească și fiindcă guvernul nostru știe importanța, împreunată cu această cucerire a lui Mircea-cel-Bătrân, era natural ca guvernul nostru... să nu știe nimic, absolut nimic despre intenția Rusiei, ba mai mult încă atât era de neștiutor asupra acestui punct, pe care celelalte puteri îl știau înaintea trecerii Dunării a armatelor rusești, în cât au intrat și în răsboi pentru ruși. Ca să

arătăm, câtă dreptate avea guvernul că nu ştie absolut nimic, reproducem pasagele de mai jos din nota pe care contele Şuvalof a comunicat-o lui Lord Derby deja la 8 Iulie 1877.

Această notă dă asigurări, cum că interesele engleze nu vor fi atinse nici în Egipt, la canalul de Suez, nici la golful persan, nici în Dardanele, pentru că Rusia pune mare preţ pe neutralitatea Angliei. Apoi spune condiţiile unei păci, care s'ar încheia înainte de a trece Ruşii Balcanii, în aceste condiţii se prevede reforma Bulgariei, rătunjirea frontierelor Serbiei, noua poziţie a Bosniei şi Herţegovinei şi în sfârşit vine la România şi la pretenţiile proprii ale Rusiei.

„Cât despre România, care şi-a proclamat neatârnarea „Impăratul e de părere, că aceasta e o cestiune, ce caută să fie regulată prin înţelegere comună.

Aceste condiţii fiind primite, cabinetele ar putea să exerciteze o presiune comună asupra Porţii, spuindu-i că în caz de a refuza, rămâne răspunzătoare pentru toate urmările războiului.

Dacă Poarta ar cere pace şi ar primi condiţiunile, pomenite mai sus, înainte de a fi trecut armatele noastre Balcanii, Rusia ar primi pacea, dar şi-ar păstra dreptul de a condiţiona pentru sine câteva foloase ca compensaţiune pentru cheltuelile de războiu. Aceste foloase n'ar întrece retrocesiunea Basarabiei, cedată la a. 1856 până la malul de Nord al Dunării, şi cedarea Batumului împreună cu teritoriul învecinat.

In asemenea caz România ar fi despăgubită prin înţelegere comună sau prin proclamaţiunea neatârnării sale, sau, „rămâind vasală", prin cesiunea unei părţi din Dobrogia. Dacă Austro-Ungaria ar cere asemenea o compensaţie, fie pentru câştigurile Rusiei, fie pentru siguranţă contra reformării făcute în favoarea principatelor creştine din peninsula balcanică, atunci Rusia se va împotrivi ca Austro-Ungaria să-şi afle această compensaţie în Bosnia şi în parte în Herţegovina.

Acestea sunt bazele, pe care le-ar aproba Impăratul cu intenţia de a stabili o înţelegere între sine, Europa şi Anglia şi de a ajunge în curând la pace. Contele Şuvalof e împuternicit, de a cerceta părerile lordului Derby în această privinţă, fără de a-i tăgădui câtă valoare pune cabinetul imperial pe păstrarea bunei înţelegeri cu cabinetul din Londra".

Incolo Rusia ameninţă, că dacă Turcia nu s'ar învoi cu aceste condiţii, înainte de a trece oştirile ruseşti Balcanii, atunci condiţiile vor deveni mai grele, etc.

Din aceste destăinuiri aflăm două lucruri aproape cu siguranţă. Intâiu că Anglia a ştiut condiţiile adevărate de pace

încă dela Iulie 1877, al doilea că Austria le-a ştiut asemenea, de vreme ce i s'a propus drept compensaţie pentru câştigurile ruseşti, Bosnia şi parte din Herţegovina, al treilea, că deja din Iulie 1877 Rusia ceruse pentru sine Basarabia. Este verosimil, ca Austria, care nu voieşte Bosnia şi Herţegovina şi Anglia, care ţine la existenţa Turciei, fără a face o cestiune capitală din această existenţă, să nu fi spus nimica ministeriului nostru de externe despre aceasta ?

Dar să zicem, posito sed non concesso, cum că într'adevăr nici una din puteri, nici binevoitoarea Italie, nici indiferenta Franţă n'au avut de zis nici un cuvânt în privirea integrităţii României, şi c'am rămas cu totul izolaţi. Se potrivea oare cu rolul guvernului românesc să tăgăduiască acest lucru şi să ne joace până cuma trista figură, a unui înşelător înşelat ?

Ceea ce am fi cerut, e ca guvernul liberal, presupuindu-l chiar compus din oameni înstrăinaţi, să spue sincer pericolele, în care pluteşte ţara şi să se ducă în întunerecul din care a eşit, pentru a lăsa să lucreze oamenii, a cărora nume dela a. 1870 încoace e legat cu însuşi destinele ţării şi a căror cea mai mare glorie ar fi ca să moară pentr'o ţară, a cărei trecut şi mărire *ei au creat-o*. Prin urmare elementul istoric din România ar fi trebuit să predomnească în aceste momente, în care istoria întreagă a României e primejduită. Şi crează-se, că cel din urmă răzaş din vremea lui Ştefan Vodă sau a măriţilor Basarabi are mai mult simţ istoric şi mai multă iubire de ţară decât venitùrile, cari decid astăzi asupra ţării româneşti.

---

15 Fav 1878

HIDOASA POCITURĂ

Mai mare ca stupiditatea radicalilor, nu e decât neruşinarea lor. Dovadă despre aceasta e următorul pasagiu din „Românul", pe care l-am reprodus în numărul de ieri :

„...Sau puterile Europei decid într'altfel (adică dau Rusiei Basarabia) ceea ce sperăm că nu va fi, şi atunci opoziţiunea (adecă noi, conservatorii) *riscă de a pierde ocaziunea să se recomande învingătorului* şi de a mai avea poate concursul său (adecă al Rusiei) pentru aplicarea programei cuprinsă în vestita petiţiune dela Iaşi".

„Românul" are neruşinarea de a insinua, că partidul conservator, fiind la putere, s'ar face samsar şi s'ar bucura de

cestiunea retrocedării Basarabiei spre a se pune bine cu Rusia.

Cine aruncă în public această insinuare perfidă ?

Organul de căpetenie al guvernului, care ne-a adus unde suntem, al unui guvern, care dela venirea sa la putere a făcut mereu pe sluga plecată a cartierului general rusesc.

Cu ce scop infernal face această insinuare ?

Nu ştim şi nici nu voim să ştim ; ne simţim însă datori a face tot ce ne stă în putinţă, pentru ca ea să nu ducă la nici un scop. Partidul conservator este alcătuit din oameni, cari au ceva în ţara aceasta şi cari nu pot vorbi fără chibzuială, când sunt puse în joc interesele ţării, interese ce sunt în mare parte chiar direct interesele lor proprii. Reprezentând tradiţiunile, averea şi adevărata inteligenţă a acestei ţări, partidul conservator totd'auna simte greutatea situaţiunilor mai mult decât oricare alte partide, alcătuite pe temelia intereselor trecătoare, ori a unor aspiraţiuni, fie chiar frumoase, dar nehotărâte şi problematice.

Pentru aceea respinge cu energie orice schimbare în aşezămintele publice şi nu e dispus a primi decât nişte întocmiri, pe care le impune asprimea situaţiei ; atunci însă când interesele vitale ale Ţării sunt puse în joc, partidul conservator se supune şi primeşte ceea ce de altmintrelea ar fi respins.

Aceasta o ştiu oamenii fatali, cu care Dumnezeu a pedepsit pe poporul român, şi cea mai puternică armă a lor e patriotismul partidului conservator.

Ei creează situaţiuni desperate, pun existenţa statului român în joc şi apoi fac, direct şi indirect, apel la patriotismul încercat al conservatorilor.

Iată înţelesul insinuării nerușinate, pe care „hidoasa pocitură" o aruncă în public.

Prin infama retragere a acuzaţiunii foştilor miniştri conservatori, s'a făcut apel la patriotismul partidului conservator ; nu ar fi fost însă patriotism, ci slăbiciune, de a primi fără de indignare acea retragere.

Conservatorii au respins-o deci cu indignare.

Acum „Românul" îşi schimbă tactica şi începe să bănuiască pe conservatori de lipsă de patriotism şi să-i agite prin insinuările sale nerușinate, sperând că prin aceasta va izbuti să-i lipsească de bunul cumpăt şi să-i facă să isbucnească într'un orb exces de patriotism, care uită întâmplările săvârşite în ziua de ieri.

Dar nu-şi va ajunge scopul ; în curs de doi ani partidul conservator şi-a păstrat bunul cumpăt ; cu atât mai mult îl va păstra acum, când temeliile morale ale societăţii române sunt puse în joc.

Nu! „Românul" nu ne va face să mergem până la niște declarațiuni, prin care ne-am angaja a lua parte la niște fapte rele.

Tot radicalii de astăzi au creat la anul 1866 o situațiune, sub presiunea căreia partidul conservator a luat parte la infamia zilei de 11 Fevruarie; tot radicalii de astăzi au creat situațiunea, sub a cărei presiune, partidul conservator a primit lărgimea constituțională, care ne-a adus la mizeria morală și economică; tot radicalii de astăzi au dat țării organizația costisitoare, în urma căreia partidul conservator a fost silit a se sbuciuma ani de zile; tot radicalii de astăzi au creat situațiunea financiară a căilor ferate române sub presiunea căreia partidul conservator a fost silit a face punerile la cale cu Bleichroeder; tot radicalii de astăzi au creat situațiunea, sub presiunea căreia Domnul Carol I abdicase; — până aici și mai departe nu mergem.

Tot ce am făcut, voim să păstrăm fără de nici o schimbare. Am mers prea departe; nu voim să ne mai întoarcem, dar cu atât mai puțin voim să mergem înainte.

Conservatori suntem și conservatori voim să rămânem; singurul nostru scop este a da tărie așezămintelor pe care le avem și conștiinței de demnitate a poporului român.

Și cu atât mai puțin „Românul" va reuși prin nerușinatele sale insinuări a ne face să renunțăm la politica pe care am moștenit-o dela strămunii noștri, și să facem cu privire la politica externă a României declarațiuni, prin cari interesele poporului român s'ar pune în joc.

Misiunea statului român e cu desăvârșire pacinică și trebue ca vecinii noștri și Europa întreagă să știe că, afară de lăpădăturile politice ale societății române, este în țara aceasta un partid alcătuit din oameni cu stare, din oameni luminați și din oameni cu voința nestrămutată, care sunt pătrunși de misiunea țării. Nu cerem dela Europa decât să ne garanteze condițiunile în care ne putem desvolta, spre a deveni o garanție de ordine socială și un strat de cultură sănătoasă în Orient. Voim dar să trăim bine cu toți vecinii, cu toată lumea; nu cerem dela nimeni decât un lucru: ca să nu ceară dela noi nimic.

Nu-i suntem și nici nu-i vom fi slugi plecate nici Rusiei, nici Austriei, nici Germaniei, nici Engliterei, ci vom căuta să păstrăm totd'auna demnitatea poporului român, cum am păstrat-o față cu Poarta Otomană.

Dar nici vrăjmași nu voim să fim nimănui.

Rusia ne cere Basarabia; nu i-o dăm! odată cu capul nu i-o dăm!

Refuzul nostru hotărît nu izvorăște însă din vrăjmășie, ci din conștiința de datorie și din dorința de a nu crea o cauză

de legitimă vrăjmăşie între noi şi puternicul Impărat al tutulor Rusiilor.

Nu dăm Basarabia, fiindcă voim să rămânem vecini buni, cum totd'auna am voit şi vom voi.

Marele păcat al radicalilor este acela, că nici una dintre marile puteri, afară de juna Italie, nu a rămas neinsultată de dânşii: pe Franţa a insultat-o, pe Germania de asemenea, contra Engliterei cârâesc mereu, Austria le este urâtă până în fundul inimii, şi acum au creat prin lipsa lor de chibzuinţă o cauză de vrăjmăşie între noi şi Rusia.

Partidul conservator, alcătuit din oameni lipiţi de ţara aceasta, nu poate decât să osândească o asemenea politică nechibzuită, ba chiar ridiculă, şi să caute a se arăta mai vrednic de încrederea şi bună-voinţa lumii, faţă cu care reprezintă ţara.

Cât pentru insinuările neruşinate ale „Românului", le calificăm, prin următoarele versuri ale marelui nostru poet:

Iubiam odată lupta... dar lupta cea leală
Pentru o idee mare, frumoasă, triumfală,
In care luptătorii, cu inima 'ndrăzneaţă,
Prin arme fără pată, se atacau în faţă,
Numind orice lovire piezişă: *felonie*,
Şi oarba clevetire: *băloasă infamie!*

Acum, în loc de arme curate, lucitoare,
Eu văd că se preferă hulirea mânjitoare.
Oricine stă'n arenă de tină are parte...
Eu, nedeprins cu tina, mă ţin de ea departe
Ş'aştept să văd sub trăznet hâdoasa pocitură,
Care-a sădit în ţară invidie şi ură.

COMENTARII LA SCRISOAREA DIN „LE NORD"

I.

In numărul nostru de Vineri am publicat o corespondenţă din Bucureşti a ziarului „Nordul". Opinia acestui ziar este importantă. El reprezintă în Europa ideile şi tendinţele politicii ruseşti. El este pe lângă aceasta un jurnal oficios, adică prudent şi cumpătat. Vom observa că mai întâi a păstrat

asupra cestiunii Basarabiei cea mai adâncă tăcere, şi numai după ce această cestiune a fost pusă oficial la ordinea zilei a diplomaţiei, el în sfârşit a deschis gura despre dânsa.

Nu putem a ne îndoi un moment, ca această corespondenţă să nu reproducă în mod fidel nu numai ideile, dar chiar limbagiul guvernului rusesc.

Ce zice dar organul cabinetului din St. Petersburg ? Cum face istoricul cestiunii, şi în ce mod poleeşte hapul, pe care vrea să facă să-l înghită România ? Argumentaţiunea sa pare solidă pentru cei ce nu cunosc cestiunea, atitudinea sa pare binevoitoare României, şi poveţile sale părinteşti : *„Le seigneur Jupiter sait dorer la pilule"*. Mai întâi stabileşte că Basarabia a fost cucerită de Ruşi în 1812, dela populaţiunile sălbatice locuind sub corturi, asemănate cu Cerchezii, şi că în 1856 ea n'a fost dar restituită legitimilor săi proprietari.

Atâtea cuvinte, atâtea erori istorice. — Basarabia în 1812 făcea parte integrantă din Moldova, de care fusese alipită în curs de mai bine de *patru sute de ani*. Ea a urmat până la 1812 soarta acestui principat, a cărui a constituit aproape jumătatea. Independentă la început ca Moldova şi sub dinastia Bogdanilor, a susţinut acea luptă eroică şi disproporţionată în contra Islamismului învingător, a cărei culme strălucitoare au fost victoriile lui Ştefan cel Mare, luptă care, cu mult înainte de apariţiunea politică a Rusiei pe scena lumii, a oprit la Dunăre parte prin arme, parte prin înţelepte tractate, progresele spăimântătoare ale Semi-Lunei. In sfârşit, împreună cu Moldova, a intrat cu Inalta Poartă în acele relaţii rău definite, pe care diplomaţia modernă în lipsa de alte cuvinte le-a caracterizat prin numirile împrumutate dicţionarului feodalităţei, de *„suzeranitate"* şi *„vasalitate"*, dar care în drept constituiau mai mult un fel de independenţă a celui slab protegiată de cel tare, în schimbul a câtor-va îndatoriri precise. Se va zice poate că în limbagiul Porţii otomane, la acea epocă, Valahia şi Moldova formau parte din imperiul otoman cu toate privilegiurile şi imunităţile lor. Este adevărat. Dar nu trebue a se uita că atunci Padişahul lua titlul de Impărat al Impăraţilor şi considera tot pământul cunoscut ca fiind proprietatea sa, cel puţin în drept dacă nu în fapt. Ori şi cum în 1812, ca în tot cursul istoriei sale, Moldova cu Basarabia împreună formau un stat deosebit cu legile şi prinţul său, şi se aflau supuse numai la ceiace diplomaţia a numit impropriu *suzeranitatea Porţii Otomane*. Basarabia fiind în această situaţiune în 1812 *a fost în actul oficial de cesiune, dobândită de către Rusia dela Poarta Otomană*, dar în realitate răpită dela legitimul şi adevăratul său proprietar, care era Moldova, şi transmisă de către acel ce nu avea drept s'o ia. In nici un caz n'a fost *cucerită*, — căci

Rusia atunci chemată îndărăt de invaziunea napoleoniană se retrăgea în grabă, — şi încă şi mai puţin cucerită dela populaţiunea *musulmană-tătărască locuind sub corturi.*

Se poate ca în sudul Basarabiei, precum în Crimeea şi sudul Rusiei, precum în Dobrogea, să se fi aflat pe atunci câte-va pâlcuri de bandiţi nesupuşi, tătari musulmani ce înfruntară autoritatea guvernelor regulate ale acestor localităţi, care era atunci ca şi acum Moldova, Poarta otomană şi Rusia ; însă se poate oare serios susţine că dela dânşii Rusia a cucerit Basarabia, dacă este vorba de cucerire? şi că dânsa revendică această provincie astăzi ca legitima lor moştenire? *Populaţiunea musulmană-tătărască locuind sub corturi,* formând o entitate politică în mijlocul Europei şi la începutul secolului al XIX, este o ingenioasă descoperire a corespondentului „Nordului", pentru care a trebuit să solicite un brevet de invenţiune.

In ori ce caz dacă se aflau în mlaştinile Deltei Dunărei câte-va triburi vagaboande de tătări, imensa majoritate a populaţiunii era compusă de *Români agricultori,* cu portul, cu limba, cu tradiţiunile române. Chiar astăzi ei formează în Basarabia rămasă rusă o populaţiune compactă de aproape 700.000 locuitori.

Iată pentru ce susţinem, că mica parte de Basarabie, pe care o posedă România a fost într'adevăr restituită legitimului său proprietar. Iată răspunsul nostru în privinţa dreptului României asupra Basarabiei.

Dar adaogă corespondentul „Nordului", chiar aşa să fie, alta era în 1856 a da Basarabia micului principat al Moldovei, şi alta este a o lăsa astăzi în mânele *unui puternic stat* de al doilea ordin, ca România. — Va să zică motivul Rusiei principal ar fi temerea ce i-ar insufla puternica Românie, al cărei teritoriu n'are nici sfertul din întinderea celei mai mici *guvernii ruseşti,* care are astăzi 4 milioane şi jumătate locuitori, cam împuţinaţi la fie care zece sau 15 ani prin resbelurile frecuente dintre vecinii săi puternici. Acest stat ar înspăimânta în viitor pe puternica Rusie, care numai astăzi numără 80 milioane locuitori.

Pe lângă aceasta se mai constitue în Orient pe flancul acestei teribile Românii două principate slave *Serbia* şi *Bulgaria,* tot atât de important fie care din ele ca însăşi România. Şi cu toate astea România este de temut, şi în contra ei trebuesc luate măsuri de siguranţă ! Nu credem a putea caracteriza mai bine un asemenea raţionament de cât lăsându-i numele, ce însuşi corespondentul „Nordului" simte că-l merită, adică acel de *panglicărie dialectică.*

Dacă România a violat tratatul de Paris, adaugă ingeniosul corespondent, de ce Rusia să-l respecteze ? Apoi ori-cine

poate opune României acest raţionament, afară de însuşi Rusia. Dacă România nu viola tratatul din Paris, apoi Rusia putea să treacă Prutul fără opunere, chiar armată? apoi toate resursele României erau să fie puse la dispoziţiunea Rusiei? apoi însăşi armata română era în drept să treacă Dunărea şi să sosească sub întăriturile Plevnei, la un moment destul de oportun? Toate astea nu s'au putut face de sigur fără violarea tratatului de Paris. Dară Rusia, care a cerut aceste călcări la România, şi care s'a folosit de ele, este ea în drept astăzi să le reproşeze României şi să se bazeze pe ele spre a o desmembra? Scrupulurile nu sunt prea la modă în diplomaţia de astăzi, dară toate au o margine în lumea asta, şi chiar dreptul celui mai tare trebue încă să se razime pe o umbră oare-care de raţiune şi de morală.

Suntem siguri că diplomaţia rusească o va înţelege în cele din urmă. Cât pentru cuvântul de *ingratitudine*, pe care corespondentul „Nordului" îl strecoară la sfârşitul articolului său, sunt multe de zis în privinţa aceasta. Nu negăm îndatoririle ce avem către Rusia, când acum vre-o cincizeci de ani ea a făcut să reînvieze privilegiurile noastre călcate în picioare de Poartă, aceasta n'o uităm; însă, din nenorocire, trebue să ne aducem aminte că această binefacere a fost răsplătită prin perderea Basarabiei, care este a treia parte din teritoriul României, şi din care bucăţica restituită la 1856 este astăzi încă obiectul pofelor cabinetului din St. Petersburg. Pe lângă asta, de câte ori de atunci n'am plătit acest serviciu?

Ţara noastră a fost călcată de vre-o patru, cinci ori în acest secol de către Rusia; din această cauză comerţul şi agricultura noastră au trebuit să sufere nişte catastrofe aproape periodice care la fiece zece cincisprezece ani ne fac a perde tot fructul muncii noastre. Noi suntem baza de operaţiuni a Rusiei în contra imperiului turcesc. Noi îi servim de grânar, de cazarmă, de poziţiune înaintată. I-am dat în atâtea rânduri bogăţia noastră, fructul muncii noastre; de astă dată i-am dat şi sângele nostru.

Dacă s'ar trage o socoteală, nu ştim care am rămâne dator, marea Rusie, sau mica Românie? Insă noi nu insistăm asupra acestei comptabilităţi politice. — Nu credem în proverbul francez că *„les bons comptes font les bons amis"*. Astăzi ne oferă o tocmeală, o compensaţiune, Dobrogea în locul Basarabiei. — Darurile sale ni se par primejdioase.

Misiunea României este pe malul stâng al Dunărei, n'are ce căta pe malul drept, unde, de şi locuesc mulţi Români, totuşi majoritatea populaţiunii este de ginte slavă. A ne lăsa ceea-ce avem iată ce cerem dela stricta dreptate a Rusiei. — Dela echitatea şi înţelepciunea ei şi a Europei,

am putea cere numai delta Dunărei, care a fost a noastră, şi indemnitatea pentru pagubele noastre de resbel. Atâta şi nimic mai mult. — Dacă nici atâta nu putem obţine, ei bine, aceasta, se va adăoga la partea activului nostru de recunoştinţă şi vom avea cel puţin mândria de a fi îndatorat gratis o mare, bogată şi puternică Impărăţie.

II.

Venim încă odată asupra scrisorii adresată directorului ziarului „Le Nord" de către un domn X. din Bucureşti. Deci reproducem textul francez, ca să nu fie îndoială de autenticitatea lui şi ca să vedem argumentele, de care se serveşte, pentru a justifica cererea Rusiei.

„De quoi s'agit-il en effet ? De la restitution à la Russie „d'un territoire qu'elle a dû céder à la suite de la guerre de „Crimée...

„— Je rechercherai l'historique de ce lambeau de terre, qui „n'a pas été arraché à la Russie par la force des armes, ni „conquis par la Roumanie"...

„La Bessarabie a été conquise à une grande époque et par „des généraux au renom populaire, Roumiantsof, Soumarot, „sur une population musulmane, tatare, campant sous la „tente et reproduite assez fidèlement de nos jours par ces „pu être considérée par le traité de Paris „comme restituée à „demi sauvages, la Bessarabie, à „aucun point de vue", n'a „pu être considérée par le traité de Paris „comme restituée à „ses possesseurs légitimes".

Inainte de toate un preambul. „Basarabia" este numele medieval al Ţării Româneşti şi vine dela numele dinastiei Ţării Româneşti, a Basarabilor. In secolul al patrusprezecelea, Mircea cel Bătrân, vestitul domn al Ţării Româneşti şi despot al Dobrogei, domn al Silistrei şi al ţărilor tătăreşti până la mare, cel care a luat parte la bătălia de pe şesul Kossovo, la bătălia dela Nicopole, între luptătorii creştini, între cari erau conetabilul Franţei, regele Ungariei şi marele prior Friederic de Honhenzollern, acest Mircea şi-a întins domnia până în Nistru, de unde partea aceea de loc, care e în posesiunea noastră, a păstrat numele de Basarabia dela Mircea Basarab. Va să zică „le vrai possesseur" este Ţara Românească, Valachia magna.

Ceea ce se numeşte Basarabie-rusească, au binevoit Ruşii s'o numească astfel, dar aceea, afară de părţile dela sud, e Moldovă curată şi anume jumătatea ţării Moldovei.

A cui a fost însă Basarabia noastră până în Nistru în veacul al patrusprezecelea ? A unor tătari, pe cari generalii vestiţi, (şi ce trece oare peste un general vestit ?) i-a cules de sub corturi, „roiuri" pe jumătate sălbatice, zice D. X.

Nu vorbim de ziua de astăzi. Românii sunt în majoritate absolută în Basarabia noastră şi streinii sunt colonizaţi de Rusia dela 1812 încoace.

Să-i vedem pe Tătarii d-lui X. dela 1400—1500.

La anul 1407 Alexandru cel Bun regulează prin o convenţie, încheiată cu negustorii din Lemberg, negoţul de import, export şi transit. Acolo se zice : „Exportând mărfurile prin părţile tătăreşti (Crimea) se va plăti dela 12 cântare în Suceava 1 rublă de argint, în Iaşi 30 groşi, în „Cetatea Albă" (Akerman) jum. rublă de argint ; iar mergând nu prin Cetatea Albă, ci prin „Tighina", se va plăti aicea vama Cetăţii Albe.

Alexandru cel Bun era Tătar !

La anul 1420, Ierodiaconul rusesc, Zosima, călătorind către sfintele locuri prin Moldova spune următoarele :

„Dela Kiev, cu neguţători şi cu boieri mari am mers treizeci de mile, iară o milă e ceva peste cinci verste şi am ajuns departe la un fluviu, numit Bug, unde stă oraşul Braslav, şi am stătut acolo o săptămână.

De aci am purces prin câmpul tătăresc, mergând cincizeci de mile prin acel şleah tătăresc numit drum spre Dunăre ; iară lângă locul Mitirevi-Kămini am dat peste fluviul numit „Nistru". Aici fu trecătoare şi graniţă moldovenească ; din cealaltă parte a Nistrului se plăteşte pentru trecătoare Moldovenilor, iar din această parte marelui Duce litvan Vitold, adecă totalitatea dării se ia din partea, din care se începe trecerea şi apoi Moldovenii şi Litvanii şi-o împart pe jumătate. De acolo *cale de trei zile* până la *Cetatea Albă pe teritoriul Moldovei.* Şezurăm la Cetatea Albă două săptămâni. Dela Cetatea Albă până la mare este o distanţă de nouă verste. Chiar la gura Nistrului stă un stâlp numit Fonar (fănariu), aci e şchela pentru corăbii". Publicat de *Saharof* în Skazania Russkago Naroda Petersburg 1849.

Cetatea Albă era deci — tătărească !

La anul 1421, Cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasador din partea regelui Franciei Carol VI şi a regelui Angliei Enric V, descrie în cartea sa „Voyages et ambassades de Messire Guillebert de Lannoy en 1399—1450" întâlnirea cu Alexandru cel Bun şi călătoria la Cetatea Albă. Mergând, a

ajuns la „une ville fermée et port sur la dite mer Majour, nommée Mancastre ou Bellegard où il habitent Génenois, Wallakes et Hermins“ — adică a ajuns la Bielograd (Cetatea Albă) unde locuesc genoveji, români şi armeni. Cavalerul, prădat de hoţi lângă apa Nistrului, se adresează lui Alexandru Vodă, „care este Domn al Cetăţii Albe“ şi este satisfăcut, căci hoţii prinşi au fost aduşi cu lanţuri de gât înaintea Cavalerului şi i-au înapoiat banii.

Deci tot tătari sub corturi — din Genova, Moldova şi ţara armenească.

Ciudaţi tătari !

La anul 1453, Alexandru-Vodă, fiul lui Iliaş, dăruieşte prin chrisov din Suceava mănăstirii Probota mai multe regaiii. Chrisovul e iscălit şi de D-nia lui Stanciu, părcălab de Cetatea Albă. Tot Tătar !

La anul 1475, un arhitect grec anume Theodor face, din porunca lui Ştefan cel Mare şi sub privegherea părcălabului, un turn nou şi un zid la Cetatea-Albă. El o spune aceasta prin o inscripţiune grecească, *care stă şi* ASTĂZI *pe rămăşiţele vechilor tării din actualul Akkermann.* Textul pe zid zice : „Această cetate s'a zidit în zilele prea evlaviosului Domn Io Ştefan-Vodă prin îngrijirea magistrului provinciei şi comandantului cetăţii.

Ştefan-Vodă se ştie că-i Tătar, iar magistrul era asupra unei *provincii* tătăreşti şi comandant peste o cetate de Tătari din Genova.

La anul 1480, Ştefan-Vodă întăreşte prin chrisov lui Mihu Buzatul o moşie. Iscălit e chrisovul de d-nia lor Gherman şi Oană *părcălabi de Cetatea-Albă,* Ivaşcu şi Maxim, *părcălabi de Chilia.* Boerii aceştia sunt Tătari, ca şi Ştefan-Vodă !

Anul 1513. In cartea geografică, publicată de Essler şi George Ubelin, la Strassburg, şi intitulată „Tabula moderna, Sarmitie sive Hungarie, Polonie, Russie, Prussie et Valachie“, (reprodusă de Lelewel în Géographie du moyen-âge) se vede toată Basarabia până la mare, deci Moncastro (actualul Akermann) Istropolis (Kilia) ca făcând parte din Moldova.

Dar Strassburg e în Tataria !

Prin urmare :

„La Bessarabie, a aucun point de vue, n'a pu être consi-„dérée par le traité de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes“. Dar adevărat, dacă a fost la mijloc nişte generali aşa de vestiţi ca Rumianţof şi Sumorov, cum să nu se poată.

Ei au luat cu sabia ţara dela popoulaţiuni selbatice cari nu existau. A te bate cu inamici, ce există, este faptă omenească de general, dar a te bate cu inamici ce nu există...

asta-i meşteşugul şi numai generali aşa de vestiţi ca Rumianţof şi Sumarof au putut s'o facă.

Dar încă una foarte actuală. D. Baron Stuart a iscălit convenţia renumită c'un tătar, căci Cogălniceanu, al cărui bun e cronicar moldovenesc, s'a sălbăticit în urmă ş'a trebuit cules de sub corturi de vestiţii Rumianţof şi Sumarof de lângă apa Cogălnicului, care curge de-a lungul prin mijlocul părţii de sud a Basarabiei.

Et voilà comment on recherche l'historique de ce lambeau de terre !

CONSERVATORII ŞI PROBLEMA BASARABIEI

De câteva zile limbajul ziarelor liberale s'au înăsprit preste măsură ; ele bat toba cea mare şi ne învinovăţesc — ca totdeauna — că unica noastră ţintă este de a compromite şi răsturna ministerul în momente atât de grele. O acuzare şi mai gravă este, că cu ajutorul Rusiei am voi să înlăturăm constituţia, şi că pierdem ocazia de a ne recomanda învingătorilor, cedându-le Basarabia şi primind în schimb — o altă constituţie.

In „Corespondenţa politică" găsim apoi ştirea că M. S. Domnul va abdica, în caz dacă Ruşii ar insista în cererea lor pentru Basarabia, iar Ruşii propun candidat pentru Domnie pe prinţul Grigorie Mih. Sturdza. Prinţul Grigorie Mih. Sturdza este însă unul din cei, cari au subsemnat petiţia dela Iaşi.

Alăturând „Corespondenţa politică" cu acuzaţiunile „Românului", vedem că ştirile acestea trebue să aibă unul şi acelaş isvor.

De aceea vom asculta punct cu punct aceste ştiri nu pentru a răspunde „Românului", pentrucă o spunem de mai înainte, cine ne crede pe noi răi Români, răi naţionalişti şi răi patrioţi, nu merită ca să discutăm cu dânsul. Cine este în stare să creadă, că partidul conservator a cărui existenţă este legată de existenţa ţării, a cărui istorie până ieri însăşi istoria ţării, ar fi în stare să dea astăzi mâna cu Ruşii, după experienţele făcute cu Cantemir-Vodă, după fanarioţi, după vânzarea Bucovinei, care s'a făcut printr'un general rus, după răpirea Basarabiei făcută asemenea prin cumpărarea lui Moruzi, după regulament, care au introdus începuturile de statornicie economică şi socială în clasele istorice ale ţării, cine ar crede deci, că noi, cari vedem limpede toate înrâuri-

rile rele şi toate dezastrele urmate din alianţele cu Rusia, am da astăzi mâna cu ea, pentru a schimba legile interne ale ţării, acela ar trebui să-şi zică pe faţă: conservatorii sunt străini, trădători de ţară şi trebue exterminaţi. Aceasta-i singura concluzie, ce se poate face din acuzarea „Românului" şi-i rugăm s'o facă. Dar repetăm, că asemenea acuzatori nu merită nici un răspuns.

Noi le vom aduce aminte două lucruri. Când s'au anexat Bucovina, nu s'a găsit un singur boer, accesibil mituirii, când s'au răpit Basarabia asemenea nu s'a găsit nici unul care să fi consimţit cu Ruşii.

Protestul divanului dela 1812, e faţă.

Dar la ce să mai răsfoim istoria, a cărei pagine sunt pline de sângele şi de lacrimile noastre şi în care sunt înscrise vremi, când neamul d-lui C. A Rosetti, petrecea sub cerul fericit al Greciei, iar a d-lui Voinov prin Bulgaria. Să venim la acuzările actuale.

Voim să schimbăm constituţia, zice „Românul", conform cu stipulaţiunile petiţiei dela Iaşi.

Petiţia dela Iaşi era făcută în vreme de pace, când nu era vorba de invazie rusească; a fost adresată Mariei Sale Prea Inălţatului nostru Domn, ca o formulare de dorinţe, a căror realizare se căuta tot pe calea prevăzută de însăşi Constituţiunea ţării. De atunci încoace opiniile noastre s'au adâncit, şi în ori-ce caz repetarea acelei petiţii ar avea acelaş spirit, dar nu se ştie dacă ar mai conţinea aceleaşi puncte sau şi altele. Dar dacă ea s'ar repeta, o spunem de mai 'nainte, că aceasta s'ar întâmpla numai în vreme de pace şi de voim o schimbare, e numai urmând calea legitimă. Suntem contra loviturilor de stat, pentrucă ele împuţinează conştiinţa de drept a poporului, ba o nimicesc chiar. Această conştiinţă, atât de rău încurcată prin introducerea a sute de legi traduse din franţuzeşte, nu trebue nimicită prin răsturnarea de legi fundamentale, pe cari M. Sa Domnul a jurat. M. Sa Domnul trebue deslegat de jurământul Său prin aceleaşi puteri, cari L-au legat cu jurământ, deci tot prin naţia românească. Precumpănirea, pe care constituţia actuală o dă advocaţilor fără pricini şi claselor nepozitive asupra claselor istorice şi pozitive, nu ne place de sigur nouă, căci într'un popor de ţărani, mari şi mici, am dori ca clasele ţărăneşti, fie sub forma de proprietar mare, fie sub forma de răzaş, moşnean, împroprietărit, să aibă de zis cuvântul cel dintâiu şi cel de pe urmă. Am dori asemenea o poziţie materială mai bună pentru preoţime şi pentru învăţătorul sătesc, cu un cuvânt toate ramurile de activitate, câte au în vedere ridicarea şi emanciparea prin cultură a claselor agricole, am dori să se bucure de o deosebită atenţie, ceea ce astăzi nu se întâmplă, căci Constituţia a

creat un povârniș fals, pe care se mișcă mai mult ori mai puțin toate guvernele. Am dori apoi statornicia în toate ramurile administrației și justiției, neatârnarea funcționarului onest și inteligent de capriciile ministrului și toate acestea nu se pot introduce fără o schimbare a mecanismului actual, născut sub dictarea Constituției.

Dar dela aceste dorințe, pe care sperăm a le putea împlini pe calea prescrisă de lege și în vreme de liniște și pace, până la înțelegerea cu Rusia, ca să ne ajute a face lovire de stat, și să-i dam drept recompensă Basarabia, este deosebire cât cerul de pământ. Rusia e prea puternică, pentru ca să putem birui, dar Rusia nu e destul de puternică pentru a ne face să-i dăm de bună voe o palmă de loc din pământul patriei sau să-i cerem ajutorul pentru schimbarea legilor interne ale țării.

Venim acum la știrile „Corespondenței politice".

Dacă M. Sa voește să abdice, nu putem ști, de și am putea-o înțelege. După ce M. Sa s'a purtat atât de cavalerește cu Rusia și spera a fi tratat pe un picior egal cum se și cuvine coborâtorului nobil dintr'o familie, care și-a amestecat sângele cu acela a lui Carol-Magnu și care e mai veche și istoric mai însemnată decât cea de Holstein (Romanof) — înțelegem ca inima M. Sale să fie jignită de cererea Rusiei, care nu se poate justifica din nici un punct de vedere. Dar opinia noastră nu este ca M. Sa să abdice. Fratele M. Sale, care ar urma în mod firesc la tron, nu ar avea acele experiențe dureroase ale M. Sale, cari L-ar preserva pe viitor de experimentele primejdioase a partidului extrem, compus din oamenii ce nu știu nimic și nu au nimic, care nu cunosc istoria țării lor, nu au averi de pierdut, nici un nume istoric de păstrat, și cari nu riscă de cât cel mult ridicola lor personalitate individuală, supuind țara la cele mai grele încercări.

Cât despre candidatul rusesc, care ar fi Prințul Gr. M. Sturdza, credem că știrea e o pură calomnie, răspândită poate de chiar inamicii naționalității noastre, pentru a discredita pe aceia, cari se opun astăzi mai mult pretențiilor Rusiei.

Prințul face parte din partidul conservator ; prin urmare e dinastic și apoi e deadreptul absurd de a crede că ar primi să fie recomandat de Ruși pentru junghiarea propriei sale patrii.

Noi avem credința, că nu vom pierde Basarabia. Cererea Rusiei e strigătoare la cer, ne mai pomenită, apoi pământul, de care e vorba, nu e rupt din trupul Rusiei precum le place a susține, ci al nostru de pe la începutul veacului al patrusprezecelea și n'a fost nici cincizeci de ani sub dominație rusească. Putem dovedi oricui cu documente și cu istoria în mână, că n'a fost nici cucerit cu sabia de Ruși. Prin influența

engleză Turcii au cedat un drum Ruşilor, pe care drum Ruşii prin „mituirea" comisarilor turci l-au prefăcut într'o ţară. E aceeaşi istorie ca şi în Bucovina, numai sub alte împrejurări. Că comisarii turceşti au vândut pe ruble un pământ, ce „nu" era al lor, nu e motiv, ca Românii să-şi vânză pe ruble pământul patriei lor străvechi.

Prin urmare vom ieşi din războiu c'o mulţime de experienţe dureroase care vor servi de învăţ M. Sale, cu perderi de oameni şi bani, ruinaţi poate — dar nu vom pierde Basarabia, şi de sigur nu cu bunăvoia noastră.

CHESTIUNEA DE DREPT A BASARABIEI

Argumentul, care ne întâmpină atât în „Le Nord", cât şi în „Viedomosti" întru cât priveşte cestiunea de drept a Basarabiei, este următorul: Ruşii nu a luat Basarabia dela Moldova, ci dela Turci şi dela Tătari, nu prin convenţiune, ci cu sabia; la 1856 nu a dat-o înapoi adevăraţilor ei proprietari, ci Moldovei, n'au pierdut-o prin sabie, ci prin o stipulaţiune, care azi şi-a pierdut raţiunea de-a fi, şi în fine Moldova n'a contribuit întru nimic la acea cesiune, ci Basarabia i-a fost anexată numai pentrucă ea era cea mai apropiată vecină şi cel mai inofensiv stat puternic, Rusia nu ceda Basarabia, etc.

Ingustimea spaţiului nu ne permite să desbatem astăzi cestiunea cu documente în mână. Intr'unul din numerile viitoare vom face-o însă. Deocamdată ne mărginim a schiţa cestiunea astfel.

Insuşi numele „Basarabia" ţipă sub condeiele ruseşti. Căci Basarabia nu însemnează decât ţara Basarabilor, precum Rusia înseamnă ţara Ruşilor, România ţara Românilor. Pe la 1370 Mircea I Basarab, care se intitula Despota Dobrodicii adică despotul Dobrogei, Domn al Silistrei şi al ţărilor tătăreşti, întinsese marginile domniei sale până la Nistru de-a lungul ţărmului Mării Negre, cucerind aceste locuri dela Tătari. Pentru capătul veacului al *patrusprezecelea* stăpânirea Valahiei asupra acestor locuri e necontestabilă.

La începutul veacului al *cincisprezecelea,* sub Alexandru cel Bun avem dovezi sigure şi autentice că Basarabia era a Moldovei. Şi pentru ca să nu fie nici un fel de îndoială asupra acestei stăpâniri, întâmplarea a vrut ca întreg cursul veacului pârcălabii *Cetăţii-Albe, a Chiliei şi a Hotinului* să iscălească alături cu domnii ţării hrisoavele sfatului coroanei moldoveneşti. Hotinul e însă cel mai în vârful spre Nord

al Basarabiei actuale ruseşti, Cetatea Albă se află la gurile Nistrului, Chilia la gurile Dunării în cât ori ce document din acea vreme rezumă în aceste trei nume harta Basarabiei întregi şi proprietatea Moldovei asupră-i.

In veacul al şaisprezecelea Moldova intră sub protecţia Porţii. Tot în acest veac această ţară are nenorocirea, că se stinge dinastia — Dragoşizilor, cum o numeşte Dim. Cantemir — a Muşatinilor, dacă ne luăm după cercetările mai nouă.

Cu fiii lui Petru Rareş se stinge sau mai drept zicând se'nstreinează chiar linia nelegitimă a familiei domneşti. Se'ncepe în Moldova o vreme neliniştită, un veac de turburări, care a permis Turcilor de a lua în posesiune — nu în proprietate — Cetatea Albă şi Chilia. Voind să-şi întărească drepturile asupra Moldovei ei îşi creiază două puncte de razim, în aceste două cetăţi, în care au garnizoane turceşti şi pentru a căror hrănire îi însemnează şi un raion împrejurul cetăţilor. Dar atât în raion cât şi în cetate vechile autorităţi civile moldoveneşti funcţionează mai departe.

Posesiunea locurilor era uzurpată de Turci, proprietatea Moldovei nu era contestată nici acum.

La începutul veacului al şaptesprezecelea în fine, Turcii îşi creiază un al treilea razim atât asupra Moldovei cât şi în contra Poloniei, ocupând milităreşte cetatea Hotinului. Această cetate trece ades în mâinile Moldovenilor, apoi iar o reocupă Turcii — dar proprietatea şi a acestei cetăţi n'a fost înstrăinată prin nici un tratat formal. Tot în acest veac Domnii moldoveneşti colonizează ei înşii o parte din Basarabia, adică *Buceagul,* cu Tătari pe o întindere de *două* ceasuri lăţime. Aceşti Tătari se aşază însă cu condiţia de a se judeca singuri ei între ei, numai având judecăţi cu Moldovenii, să aibă a se judeca înaintea autorităţilor moldoveneşti.

In veacul al optusprezecelea nefericitul Dimitrie Cantemir se aliază cu Ruşii. Toma Cantacuzino, generalul de cavalerie al Domnului Valahiei, trece asemenea la Ruşi. Turcia pierde încrederea în Domnii pământeni şi trimite *Fanarioţi.* Această alianţă cu Rusia ne-a făcut să pierdem domnia, armata, desvoltarea noastră intelectuală şi economică. Domnii fanarioţi sunt numai umbrele Domniei vechi. Atunci Turcii pun ţările noastre sub o atârnare foarte grea. Deşi ele aveau autonomia lor veche în toate punctele esenţiale, deşi proprietatea lor n'a fost alterată, totuşi lipsiţi de armată, adică de puterea fizică, lipsiţi de domnia naţională, adică de puterea noastră morală, noi nu puteam rezista loviturilor, ce ni le da Poarta.

Deşi la pacea dela Passarawitz Poarta declară că nu poate ceda Austriei Moldova, fiind ţară închinată, nu supusă cu sabia, totuşi ea mai târziu cedează Bucovina, iar în anul 1812

Basarabia, adică ţinutul Hotinului, o parte bună a Moldovei şi Basarabia proprie până în Dunăre.

Cu sabia n'a fost luată însă nici Bucovina de Austria, nici Basarabia de Ruşi, ci prin fraudă.

Pentru Bucovina s'a cumpărat delegaţii Turci şi un general rus, pentru Basarabia asemenea ; căci delegaţii Rusiei primise ordin din San-Petersburg să'ncheie pace cu orice preţ, de vreme ce intrase Napoleon I în Rusia. Dragomanul Porţii, fanariotul Moruzi, cumpărat şi sperând a veni la Domnie prin ajutorul Rusiei a'ncheiat pacea dela Bucureşti. Moldova întreagă n'o putea ceda Ruşilor, că atunci n'ar fi avut unde domni, ceda deci jumătatea ei dintre Prut şi Nistru.

O flotă engleză stătea în Bosfor şi sili pe Sultan să încheie pacea dela Bucureşti.

Sultanul ridică mucul condeiului de pe tratat şi trecu pe o altă hârtie : sentinţa de moartea a lui Moruzi.

Iată în câteva linii generale cestiunea de drept, pe care ne-o rezervăm a o expune pe larg în alte numere.

BASARABIA

I.

NUMELE ŞI INTINDEREA EI

In toate întâmpinările de până acum, în scrisoarea lui X, din *Le Nord*, în articolul puţin politicos al gazetei ruseşti *Viedomosti*, în răspunsul unui Rus către Alecsandri, găsim repetându-se cu stăruinţă, că Basarabia este din numărul provinciilor cucerite de Ruşi cu sabia dela Tătari şi dela Turci. Convingerea noastră este însă, că din veacul al patrusprezecelea începând, Basarabia n'a fost nici întreagă, nici în parte a Turcilor sau a Tătarilor, ci a unui stat constituit, neatârnat deşi slăbit şi încălcat în posesiunile sale, a Moldovei. Moldova era proprietarul locului şi dacă reprezentanţii statului Moldovenesc, Domnii, ajunseră atât de slabi în cât dreptul era desbrăcat de putere şi nu putea să se apere, aceasta nu e o dovadă, că Moldova a renunţat vr'odată la dânsul. Căci un drept nu se pierde decât prin învoirea formală de a-l pierde. Dar fie această învoire smulsă cu dea sila, fie dictată de raţiuni de stat, fie isvorâtă din orice alte consideraţiuni, nu se modifică şi nu se nimiceşte decât din momentul în care renunţăm la el.

Cum că aceasta nu e numai opinia noastră, ci chiar aceea a diplomaţiei ruseşti, se dovedeşte din istoria celor din urmă 150 de ani. De câte ori Rusia stipula ceva în favorul Principatelor în tratatele ei cu Turcia, ea se provoca totdeauna la drepturile imprescriptibile, ab antiquo, la capitulaţiunile Principatelor. Acelaş *Rumianţof*, de care D. X. pretinde c'ar fi cucerit Basarabia dela Tătari, realipeşte Basarabia şi Hotinul la Moldova, Giurgiu şi Brăila la Valahia.

Rumianţof se învoeşte cu desfiinţarea mitropoliei Proilabului (Brăila), creată de Greci pentru părţile pe cari din cauze militare, Turcii le ocupase, şi permite mitropolitului Moldovei să alipească din nou, precum era din vechime, Basarabia

la eparhia Huşilor, Hotinul la eparhia Rădăuţilor, Giurgiul şi Brăila la eparhia Râmnicului.

Prin urmare Rumianţof, contimporan cu acele cuceriri, el însuşi cuceritorul, ştia mai bine ale cui erau acele locuri, ştia mai bine, că Tătarii n'ar fi avut nevoe de mitropolit şi de episcop, ştia, cu un cuvânt, că locurile erau ale Moldovei. Cum că această conştiinţă de drept nu s'a stins niciodată din Moldova, vom avea ocazia de a dovedi pas cu pas. Pas cu pas vom dovedi totdeodată, că ocuparea părţilor din Moldova şi Ţara Românească n'a fost decât militară, că ea avea cel mult caracterul administraţiei trecătoare pe care şi Ruşii o introduc în campanie prin provinciile inamice, şi că ori unde erau a se hotărî cestiuni de proprietate, unde puterea juridică a statului se manifesta, statul moldovenesc hotăra pe ăst pământ ocupat de Turci. Cazurile de reclamaţii sunt tocmai cu Tătarii, ce locuiau în Buceag, carora domnia Moldovei le hotărăşte locul unde le este învoit a fi aşezaţi, măsură acel loc şi-l hotărniceşte, deşi domnia era fanariotă, deşi slabă, deşi locul era ocupat de trupe turceşti.

Dar până a sosi la capătul veacului al 17-lea şi la începutul veacului al 18-lea, la slăbiciunea statelor noastre sub fanarioţi, a cărei cauză e tocmai Rusia şi alianţa nefericitului Cantemir cu Petru cel Mare, vom stabili mai întâi drepturile ţărilor pentru timpii, în cari nu era vorba de precumpănire turcească la noi.

Acest petec de pământ, precum îl numesc corespondenţii ziarului „Le Nord", locuit de Tătari sub corturi şi de alte neamuri pe jumătate sălbatece, care-şi datoreşte scoaterea lui din întuneric unor generali „d'un renom populaire", ca Rumianţof şi Sumarow, are cu toate acestea, un nume care ţipă sub condeele ruseşti.

A rosti numele Basarabia e una cu a protesta contra dominaţiunii ruseşti. Numele *Basarab* şi *Basarabeni*, există cu mult înaintea vremii în care acest pământ devenise românesc ; acest nume singur este o istorie întreagă.

D'ohsson în *Histoire de Mongols* (T. I. p. XXXV.) ne spune că existau în arhivele hanului mongol din Persia fragmente istorice de o recunoscută autenticitate, scrise în limba şi cu caracter mongole, pe care însă prea puţini oameni le puteau citi. Pentruca aceste fragmente să fie pricepute şi de public, Sultanul Mahmud Gazon Khan au voit ca ele să fie adunate într'un trup de istorie şi au însărcinat cu această lucrare în anul 1303 pe medicul Frazel-Ullah, poreclit Rasid.

Medicul Frazel-Ullah-Rasid compilează deci cronica lui după fragmente mongolice, şi sub anul *1240* povesteşte următoarele :

„In primăvara anului 1240, principii mongoli trecură munţii „Galiţiei, pentru a intra în ţara Bulgarilor şi a Ungurilor. „Ordà, care merge spre dreapta, după ce a trecut ţara *Aluta*, „îi ieşi înainte *Bazaran-bam* cu o armată, dar e bătut. Cadan „şi Burii au mers asupra Saşilor şi i-au învins în trei bătălii. „Bugek trecu în ţara Saşilor peste munţi, intrând la *Kara-Ulaghi* şi a bătut popoarele ulaghice".

Aşa dar, principii tătari au bătut pe *Kara-Ulaghi*, adică pe negri-valahi (Kara-iflak, μάυροβλαχος) ba înaintea unuia i-a ieşit o armată, comandată de *Basarab-ban*.

In *Annales Polonorum vetustiares* scrise se vede între anii *1248—1282* (publicate întâiu de Sommersberg, analizate de Lelewel) se găseşte însemnat pentru anul *1259*:

„Tătarii, după ce subjugară pe *Bessarabeni*, pe Litvani, pe „Ruteni şi alte neamuri, au luat cetatea „Sandomir", sau „latineşte: Thartari, subiugatis *Bessarabenis*, Litvanis, Ru-„thenis, etc."

Regele maghiar *Carol-Robert*, într'o diplomă din anul *1332* povesteşte bătaia ce o păţise dela Basarab, fiul lui Tugomir, în ţara noastră: „in terra transalpina per Bazarab, filium Thocomery (Fèjer VII. 3, 625).

Din acest *Tugomir-Bassarab*, care trăia pe la 1300 şi ceva, s'a născut Alexandru, cel pomenit în diploma de mai sus, care a trăit până la 1360; din Alexandru s'a născut Vladislav şi Radu-Negru, din Radu-Negru Dan şi *Mircea cel Mare* (—1418).

Cam într'o sută de ani dela Tugomir până la capătul domniei lui Mircea, Ţara Românească ajunsese la cea mai mare întindere teritorială, căci cuprindea Oltenia, Valahia-mare, Ducatele Făgăraşului şi Amlaşului din Ardeal, mare parte a Bulgariei, Dobrogea cu cetatea Silistra, Chilia cu gurile Dunării şi ţări tătăreşti nenumite mai de aproape. In această vreme Valahia întreagă, împreună cu toate posesiunile ei, se numia în bulele papale, în documentele cele scrise latineşte ale Domnilor, în scrieri contimporane: *Basarabia*.

Una din aceste posesiuni a fost şi acest „lambeau de terre", de pe care Rumianţof şi Sumarov pretind a fi cules Tătari de sub corturi.

E destul a pomeni că deşi acea familie de domni s'a stins în linie bărbătească, numele vechiu domnesc de *Bassaraba* se mai poartă şi astăzi prin adopţiune de către un boier mare din ţara românească.

Tot în vremea aceasta a înfloririi voievozilor Bassarabi şi a ţării Basarabia, id est Valahia, Moldova posedă teritoriul

dela Hotin până în Cetatea-Albă, căci la începutul veacului al cincisprezecelea, cavalerul *Guillebert de Lannoy* se 'ntâlneşte cu Alexandru cel Bun, merge la Cetatea Albă, care e a domnului moldovenesc şi găseşte aici un oraş, stăpânit de un părcălab (Burggraf) moldovenesc şi populat cu Genoveji, Moldoveni şi Armeni.

Dar despre acestea mai târziu.

Destul numai că într'o vreme, în care abia era vieaţă istorică prin împrejurimi, Basarabia actuală era pământ românesc, stăpânit de Domni români. Şi aceasta n'o deduc numai istoricii de astăzi, ci Miron Costin însuşi, cronicarul cel învăţat şi mare logofăt în Moldova povesteşte aceasta în versurile dedicate regelui Poloniei.

Pentru a nu anticipa, reproducem acestea numai pentru a explica numele şi a arăta că el este puţin ceva mai vechiu decât Tătarii de sub corturi ai lui Rumianţof, iar pe acest general rus îl vom găsi, cum am zis, la vremea lui, susţiind cu act iscălit de dânsul tocmai teoria contrară celei expuse de corespondenţii ziarului „Le Nord".

Dar lăsând Valahia de o parte, ce se numeşte astăzi Basarabia ?

Trăgând o linie dela Hotin din Nistru până în Prut, avem o latură ; dela amândouă capetele ei tragem câte o linie până în Marea Neagră, una dealungul Nistrului, cealaltă dealungul Prutului ; iar capetele acestor două linii le încheiem cu o a patra linie formată prin ţărmurii Mării Negre. Acest quadrilater cam neregulat se numeşte azi *Basarabia,* deşi fără cuvânt.

După ce Ştefan cel Mare a luat dela Valahia, între anii 1465—1475 părţile de'a sud, câte le aveau Basarabii, între Prut şi Nistru, aceste părţi au păstrat numele distinctiv al dinastiei primae occupantis, a Basarabilor. Deci *nu* întreaga ţară dintre Prut şi Nistru e Basarabia, ci aceasta e numai o fâşie spre sud, hotărîtă şi mică, aşa cum ne-o arată Cantemir în „Descriptio Moldaviae".

Iată deci marginile reale ale Basarabiei reale : Trage o linie curmezişă de lângă Nistru dela Bender până în vârful lacului Ialpug la Bolgrad, până în Reni pe Dunăre, în sus până la Chilia, a treia latură, — apoi luând malul Mării Negre până la Cetatea Albă la gura Nistrului, a patra latură ; —apoi în sus pe Nistru dela Cetatea Albă până la Bender, a cincea latură. Numai pământul cuprins între aceste cinci linii s'a numit cu drept cuvânt Basarabie ; tot ce-i deasupra, e Moldovă curată, răsbotezată dela 1812 încoace.

Pământul cuprins între aceste cinci linii era împărţit în patru ţinuturi : *Bugeacul, Cetatea-Albă, Chilia* şi *Ismail.* Numai în ţinutul Bugeacului au locuit Tătari cu învoirea Dom-

nilor Moldovei, — în celelalte se vor fi răsfirat câte unul, doi, căci nimeni nu poate opri în mod hermetic trecerea unui om, mai ales Tătar fiind. peste marginile moşiei lui ; dar în sfârşit numai în Bugeac Tătarii colonizaţi s'au bucurat de oarecare privilegii, concese de proprietarul locului, care era statul Moldovei.

Cu acest pământ ne vom ocupa în numerii viitori. Statornicind după cercetările mai noui, *originea numelui,* după *Cantemir,* marginele pământului, de care e vorba, vom arăta ce soiu de Tătari a putut culege de sub corturi generalii ziarului „Le Nord", dela anul 1400 începând şi până la 1812 — adică în curs de patru sute şi mai bine de ani. In treacăt ne vom ocupa şi cu cetatea Hotinului.

II.

VEACUL AL CINCISPREZECELEA

In n-rul nostru dela 20 Fevruarie am răspuns deja unui domn X, care adresase din Bucureşti o scrisoare către directorul ziarului „Le Nord", spuind în ea, că Rusia cucerise Basarabia dela nişte cârduri (peuplades), care locuiau sub corturi şi erau pe jumătate sălbatice, dela un soiu de başibuzuci odioşi, şi că din *nici un punct de vedere* Basarabia prin tractatul de Paris n'a putut fi considerată ca fiind restituită posesorilor ei legitimi.

Prin documentele publicate în mare parte în archive slave chiar, am arătat că Tătarii d-lui X, care ar fi fost în trecut *les possesseurs légitimes,* erau cam ciudaţi în felul lor.

In Suceava domneşte Alexandru Vodă cel Bun, care prescrie la anul *1407* ce vămi au să plătească negustorii poloni la Tighina (Bender) şi la Cetatea Albă (Akkermann). Tot în vremea lui Alexandru trece la *1420* ierodiaconul rus Zosima prin Cetatea-Albă şi ne spune, că voind să treacă Nistrul, a trebuit să plătească pentru trecătoare un bir, pe care Moldovenii şi Litvanii şi-l împart la încheierea socotelilor. Ierodiaconul şade la Cetatea-Albă două săptămâni şi apoi pleacă dela fânarul aşezat chiar la gura Nistrului pe o corabie către Sfintele Locuri.

Peste un an (1421), mai vine alt călător, cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasadorul a doi regi apuseni, care asemenea petrece în Cetatea Albă ce este sub stăpânirea lui Alexandru Vodă pe care l-a văzut şi-l cunoaşte cavalerul.

Ba cavalerul are şi ocazia de a afla, că Moldovenii din Cetatea-Albă sunt minunat de bine administraţi, căci singur călărind pe lângă Nistru a fost prădat, şi poliţia de atunci i-a aflat în câteva zile pe hoţi şi i-au adus legaţi înaintea lui. Cavalerul, mirat de această justiţie expeditivă, se roagă lui Vodă să-i ierte, căci i-au dat banii toţi înapoi.

In fine, la anul *1475*, Ştefan Vodă cel Mare trimite la Cetatea Albă pe un arhitect grec anume Teodor, ca să facă un turn nou şi un zid nou la întăriri, iar arhitectul le spune acestea prin inscripţii care stau *şi astăzi* pe zidurile cetăţii.

Totodată vedem în hrisoavele domneşti de pe acea vreme iscăliţi deodată cu Domnul regulat pârcălabii Chiliei, ai Cetăţii-Albe şi ai Hotinului, care erau *boieri mari*, încât se vede cum că Tătarii de sub corturi ai d-lui X aveau trecere pe atunci.

Numai numiri ciudate aveau acei boieri Tătari. Pentru că vedem din hrisoave, că lângă boierul Manoil, pârcălab de Hotin, şi Stanciu de Cetatea-Albă, sunt iscăliţi d-nia lor: Albul spătar, Ion Băiceanu, Hodco Creţul, Oanea Pântece, Tudor Vascanu, Giurgea lui Gaură, tot nume... tătăreşti de boieri de ai lui Alexandru Vodă.

Dar Cetatea-Albă devine şi mai ciudată prin o altă împrejurare. In aşezământul ce-l dă Alexandru cel Bun la 1407 negustorilor poloni, se vede şi ce mărfuri importau acele *peuplades à demi sauvages*. Negustorii aduc din Lemberg *postav*, din Brăila *peşte*, din Podolia *cai şi vite albe*; ce or fi aducând ei oare din Cetatea-Albă? Ei aduc din Cetatea-Albă stofe cusute cu fir de aur, stofe de mătase şi vinuri din Grecia, pe care prozaicul aşezământ le numeşte cvas grecesc. Erau luxoşi Tătarii din Basarabia.

Se ştie că după moartea lui Alexandru cel Bun au rămas doi fii: *Ştefan* şi *Ilie*, cari şi-au împărţit ţara în două. *Mateiu Strykowski*, în cronica sa polonă-litvană, tipărită întâiu şi 'ntâiu la Koenigsberg *1582*, ne spune cum şi-au împărţit-o ei. Ilie a luat regiunea Nistrului, Hotinul, Suceava, Iaşii, Huşii, Tecuciul, etc.

Ce-i mai rămăsese bietului Ştefan?

Trei ţinuturi: Cetatea-Albă, Tighina şi Chilia, care erau echivalente cu tot restul Moldovei. Se vede că Ştefan ştia importanţa acestui *lambeau de terre*, căci n'a cerut nici Iaşii, nici Suceava, ci s'a mulţumit cu aceşti *tătari* cari locuiau sub corturi şi purtau stofe lucrate cu fir de aur şi mătăsării, beau vinuri din Grecia şi stăteau în relaţiuni directe cu Genova şi cu Veneţia. Această împărţeală şi împăcăciune între fraţi a pus-o la cale regele Poloniei la *1436*.

Nu-i vorbă de cronici, geografii şi atlasuri. Niciuna din ele nu contestă proprietatea deplină şi netulburată a Moldo-

vei asupra Basarabiei. Dar având face cu diplomaţi de soiul celor cari scriu în „Le Nord“ am adus, ca Toma necredinciosul, dovezi scrise de oameni trăitori în veacul al cincisprezecelea, oameni cari au vorbit cu Alexandru cel Bun, cu fiii săi Ilie şi Ştefan, cu Ştefan cel Mare. Aici nu se poate spune că este o vreme ca aceea a lui Rurik sau a lui Oleg, în care istoria e mit şi mitul istorie ; ci din contra, o vreme în care negustorul care aducea peşte dela Brăila trebuia să plătească vamă, importând iepe şi vaci plătea vamă, trecând Nistrul plătea vamă ; o vreme în care poliţia din Cetatea-Albă prindea pe tâlhari, încât din contră vremea de astăzi, cu nesiguranţa ei caracteristică, e o licenţă poetică pe lângă epoca sănătoasă a lui Alexandru Vodă cel Bun. N'avem a face cu poveşti şi drepturi închipuite, ci cu oameni cari au fost, cum suntem noi astăzi de ne vedem cu ochii, care se îmbrăcau ei cu postav adus din Lemberg, iar cucoanele cu mătase din Cetatea-Albă ; şi de câte ori voim a spune poveşti de Tătari sub corturi şi oameni jumătate sălbatici, protestează boerul Manoil, pârcălab de Hotin, Stanciu dela Cetatea-Albă şi împreună cu ei Tudor Vascanu, Ion Băiceanu, Oane Pântece, Albu Spătarul şi ceilalţi.

Din acest triunghiu format în documentele noastre de pârcălabul de Hotin, cel de Cetate-Albă şi cel de Chilia nu te scapă niciun soiu de subtilitate diplomatică, niciun soiu de apucătură. Nu-i ieşire precum nu-i intrare, şi păgân să fie omul trebue să zică : Adevărat, a Moldovei e Basarabia.

De când există Românii pe pământ, Basarabia noastră actuală, acest „lambeau de terre“ a avut şi el onoarea de a forma un stat deosebit, deşi foarte trecător, sub Ştefan, fiul lui Alexandru cel Bun. Altfel e pururea parte integrantă, sau a Vlahiei în veacul al patrusprezecelea, sau a Moldovei din veacul al cincisprezecelea şi până la luarea ei prin Ruşi.

Faţă cu aceste lucruri pozitive, cu aceşti pârcălabi, ştofe cusute cu fir, vămi plătite de negustori, turnuri şi ziduri făcute de Ştefan Vodă, nu ştim zău dac'ar mai cuteza cineva să zică cum că „La Bessarabie“, à aucun point de vue n'a été considérée, par le traité de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes !“

Hotinul nord extrem, Chilia gura Dunării, Cetatea-Albă gura Nistrului, şi tot teritoriul dintre liniile ce le-am putea trage între ele, a fost al nostru şi este de drept al nostru şi astăzi, căci *nu nouă* ni s'a luat, *nu cu noi* s'au bătut Ruşii, *nu pământul nostru* l-au putut ceda Turcii.

Ştim prea bine, că diplomaţii sunt isteţi întru prefacerea dreptăţii în terfeloage fără valoare. Dar tăria unui popor mic a stat totdeauna în *drept*. Oare nu-i era mai uşor la

inimă d-lui X, sau cititorului rus al lui „Le Nord", dacă afacerea se regula între noi şi noi renunţam la dreptul nostru de bună voie? Nu-i părea mai bine, dacă tăceam molcom şi jucam după cum ni se cânta?

Sigur că da.

De aceea, oricât de slab ar fi dreptul, lipsit de arme şi de putere, el e tot mai tare decât nedreptatea, tot mai tare decât neadevărul.

Cu un cuvânt Tătarii d-lui X şi ai lui Rumianţof, al cărui nume d. X îl citează fără cuvânt, pentrucă acest general n'a susţinut niciodată de a fi eliberat Moldova de sub Tătari, ci din contră el a dat Moldovei, pe lângă proprietatea şi posesiunea liniştită a Basarabiei şi a Hotinului, acei Tătari n'au trecere, ci sunt pure invenţiuni pentru a arunca praf în ochii Europei, neştiutoare de lucrurile noastre dela Dunăre.

Acest petec de pământ, pe care „Le Nord" ar voi să-l sacrificăm prieteniei noastre cu Rusia, nu are pentru noi niciun echivalent în lume. El însemnează misiunea noastră istorică, tăria noastră.

La intrarea Sultanului Mohamet în Ţara Românească contra lui Vlad Ţepeş Voevod, se afla între ostaşii lui şi un sârb, anume *Constantin Mihalovicz de Ostroviţa.* El ne spune că pe atunci opinia publică era, că oricine s'ar războ cu Românii, chiar să-i învingă, numai pagubă are. Aceasta-i foarte natural, pentrucă Românii nu sunt popor cuceritor, de aceea şi apără ce-i al lor cu îndărătnicie, pentru că ce au cu drept au şi al lor este.

Oricând însă Turcii sfătuiau pe Sultan să nu facă războ cu Românii, pentrucă n'aduce niciun folos, ci pier numai o mulţime de Turci în zadar, — atunci Sultanul le răspundea: „Până când Românii stăpânesc *Chilia* şi *Cetatea-Albă,* iară Ungurii Belgradul sârbesc, până atunci nu vom putea birui pe creştini!" (Vezi Sbiàr pisarzów polskich sec. II Tom. V. Warszawa 1828).

Prin urmare Sultanul Mohamet ştia bine că acest „lambeau de terre" nu-i de despreţuit, şi dacă el zicea aceasta la *1490,* de ce să n'o zicem noi la 1878?

Mutatis mutandis zicem:

Pe câtă vreme Basarabia este în mâinile noastre, Rusia nu va putea cuceri Orientul.

Căci, după cât dăm noi cu socoteala, din ciudatele teorii a frontierelor naturale, a barierelor ostile de învins şi a victoriilor repurtate la Cahul şi Ismail, — cam asta este intenţia puternicului nostru vecin.

III.

VEACUL AL ŞAISPREZECELEA

Pentru a înţelege tăcerea ce domneşte în cronici în privirea Basarabiei în veacul al şaisprezecelea, vom trebui să premitem câteva consideraţiuni de o natură mai generală. Centrul vieţii istorice sunt oraşele, nu şesul dimprejurul lor, nici satele. Indată ce Turcii au pus mâna pe oraşele Chilia şi Cetatea-Albă, nu se mai vorbeşte nimic despre vieaţa împrejurimilor lor.

Am încheiat articolul trecut cu cuvintele lui Mohamet II rostite la anul 1462, că : „până când *Românii stăpânesc Chilia „şi Cetatea-Albă,* până atunci nu vom putea birui pe creştini".

In dricul verii anului 1484, sultanul Baiazid II intră cu oşti mari în ţara Moldovei şi bate Chilia şi Cetatea-Albă, pentru a realiza o politică oarecum tradiţională. Miercuri, la 14 Iulie, ia cetatea Chilia, comandată de pârcălabii Ivaşcu şi Maxim, iar la 5 August acelaş an, ia Cetatea-Albă, comandată de părcălabii Gherman şi Oană (la Ureki : Ioan) „şi ar „fi apucat şi alte cetăţi, că Ştefan Vodă la gol nu îndrăznea „să iasă ; ci numai la strimtoare nevoia, de le făcea smin„teală. Ci văzând Turcii ajutorul lui Ştefan Vodă din ţara „leşească, ce-i venise, sau însuşi craiul, cum scriu unii, că „au tras dela Rusia şi dela Lifta ţara toate, de se strânsese „oameni de treabă mai mult de 20.000 şi trecând Craiul cu „dânşii Nistrul sub Halici, au venit la Colomeia, de şi-au pus „tabăra, unde şi Ştefan-Vodă au mers de s'au împreunat cu „Craiul în anul 6993 Septembrie 1. (1485). Şi toate ce au avut „mai de treabă au hotărît şi apoi şi ospătat-au pe Ştefan„Vodă şi 3000 oameni i-au dat de oaste, cu cari s'au întors „Ştefan-Vodă la Moldova, şi împreunând oastea cea străină „cu a sa, pe multe locuri au smintit pe Turci, *de le-au căutat „o ieşire din ţară".*

„Aşa Ştefan-Vodă au curăţit ţara de vrăjmaşi, iar cetăţile „care le-au luat Turcii *Chilia şi Cetatea-Albă nu au putut să „le mai scoată dela Turci,* că ei mai înainte de ce au ieşit „din ţară, le-au îngrijit cu oameni, cu puşci şi cu bucate de „ajuns : şi aşa au rămas pe mâna Turcilor până astăzi." (Ureki).

Tot în anul acesta 1485 Ştefan-Vodă „dacă au scos vrăj„maşii din ţară şi dacă au răcit vremea şi caii Turcilor au „slăbit, au lovit pe Malcociu la Catalbuga (lac şi râu în jude-

„ţul Bolgrad") în 16 zile a lunei Noembrie, de au topit toată „oastea turcească."

Adaogăm numai, că fiecine trebue să se păzească de eroarea de a privi şi judeca vremile trecute după împrejurările de astăzi, de a da numirilor, ce există astăzi aceeaşi greutate pe care o aveau atunci. Puterea în istorie este o noţiune relativă. Veneţia de ex. nu avea întindere mare, dar era una din puterile mari ale Europei. Acelaş Ştefan-Vodă, căruia Turcii (pe atunci cea dintâiu putere militară în Europa) îi iau Chilia şi Cetatea-Albă, acelaşi Ştefan-Vodă bate de-l stinge mai târziu pe regele Albert în codrii Cosminului, încât rămâne proverb în ţara leşească „în zilele lui Albert au perit şleahta" şi acelaş Malcociu a cărui oaste turcească Ştefan au topit-o în ţinutul Bolgradului, a pătruns mai târziu în Polonia şi prădă şi arse până la Lemberg, fără ca regatul să-l poată opri.

De aceea trebue s'o spunem de pe acuma ; că oricât de viteaz să fi fost bătrânul domn al Moldovei, oricât de puternic să fi fost pentru vremea lui, în care alte state cu întindere de zece ori mai mare erau mai slabe decât Moldova, contra Turciei sau a Spaniei din vremea aceea n'ar fi putut rezista decât în defensivă, decât *nevoind la strâmtoare, pentru a le face sminteală,* căci la gol *nu îndrăznea.*

In sfârşit la anul 1504 Ştefan-Vodă se coborî în mormânt, gârbovit de greutăţi şi de vârstă, după 47 şi mai bine de ani de domnie, iar poporul în urmă-i i-a zis cu dragă inimă, şi bun şi sfânt şi mare, căci aşa domn nici n'avuse până atunci, nici poate că va mai avea de acum şi pururi.

Şi în gândul lui statornicise de-a închina ţara Turcilor, dar lui însuşi, biruitorului tuturor vecinilor nu se cădea să se plece ; vrea ca numele lui să însemne *însuşi ţiitor preste toată ţara ;* ci numai „înaintea săvârşirii sale, el chemă la „sine pe boeri mari şi alţii câţi s'au prilejit, arătându-le cum „nu vor putea ţine ţara, precum o au ţinut el ; ci socotind de „cât toţi mai puternic pe Turc şi mai înţelept au dat învă- „ţătură să se închine Turcului."

Intr'adevăr, în anul 1511 Bogdan, voevodul Moldovei, încheie capitulaţiunea întâia cu Turcii. In această capitulaţiune Poarta recunoaşte *(art. 1)* că Moldova e ţară liberă şi nu cucerită ; că *(art. 3)* Poarta e obligată de-a apăra Moldova contra oricărei agresiuni eventuale şi de-a o menţinea în starea în care se găsea de mai înainte, fără ca să i se facă cea mai mică ştirbire a teritoriului ei ; *(art. 6)* că stăpânirea voevozilor se va întinde asupra *întregului* teritoriu al Moldovei ; că *(art. 8)* Turcii nu vor putea cumpăra pământuri în Moldova, nici vor putea clădi geamii, nici se vor putea aşeza în orice mod ar fi. Drept semn de supunere domnii Moldovei

vor da în fiecare an Porţii 4000 de galbeni turceşti, 40 de şoimi şi 40 de iepe fătătoare, toate însă sub titlu de dar.

Având Domnii Moldovei stăpânire pe toată întinderea ţării, recunoscută *de jure* prin acest tratat formal, avutu-l-au şi *de facto* ?

Pentru a lămuri şi acest lucru, consultăm tratatul lui Petru Rareş dela *1529*.

ART. 5. Graniţele Moldovei se vor păstra intacte în toată întinderea lor.

Art. 6. Exerciţiul cultului musulman e oprit pe toată întinderea ţării.

ART. 7. Niciun musulman nu va putea avea un titlu de *proprietar* în Moldova, nici pământ, nici casă, nici prăvălie.

ART. 9. Negoţul Moldovei e deschis pentru toate naţiile comerciante. Cu toate acestea Turcii vor avea preferinţă înaintea celorlalte naţii, pentru cumpărarea de producte, pe care le vor tocmi în porturile *Galaţi, Ismail* şi *Chilia ;* dar ei nu vor pătrunde *mai departe* înlăuntrul ţării, fără autorizarea expresă a lui Vodă. Aceasta e cestiunea de drept. De jure s'au restituit Moldovei toate câte i se luase, s'a recunoscut, că niciun turc nu poate fi *proprietar* al vreunui imobil în Moldova, de facto însă Turcii au ţinut ocupate milităreşte atât Cetatea-Albă cât şi Chilia.

Aceasta ne lămureşte şi atitudinea febrilă şi neliniştită a lui Petru Rareş ; tratatul lui secret cu marchizul de Brandenburg subscris la Suceava *1542* şi motivat anume prin voinţa de-a recăpăta părticelele Moldovei, răpite de Turci.

Tot în vremea lui Petru Rareş, la 1535, Turcii ocupară şi Tighina (Bender).

Intr'adevăr, ce să ne închipuim sub aceste ocupări turceşti? O cucerire ?

Pentru a răspunde la această întrebare şi a arăta totodată continuitatea dreptului Moldovei peste aceste locuri, vom întinde mâna pe deasupra veacului al 17-lea tocmai până la Ecaterina II, la stipulaţiunile tratatului dela *Cuciuc-Cainardgi* 10 (24) Iulie 1774.

Ce se zice în el ?

„L'Empire de Russie restitue à la Sublime Porte toute la „Bessarabie avec les villes d'Ackerman, Kilija, Ismail et avec „les bourgs et villages et tout ce que contient cette province „etc."

Iar mai jos următoarea obligaţie pentru Poartă :

„3) De restituer aux couvents et aux autres particuliers les „terres et possessions ci-devant à eux appartenant, qui leur „ont été prises, contre toute justice, situées aux environs de „Brahilow, de Choczim, de Bender, etc. appelées aujourd'hui „*Rayes.*"

TERRES ET POSSESSIONS, CI-DEVANT À EUX APPARTENANT, QUI LEUR ONT ÉTÉ PRISES, CONTRE TOUTE JUSTICE, iată adevărata definiţie pentru toate ocupările turceşti din trupul Moldovei, o definiţie, făcută de chiar Ecaterina II.

Cum că prin această restituţiune nu se înţelegea nimic mai puţin decât restituţiunea către chiar statul Moldovei, vedem din corespondenţa ambasadorului austriac Thugut, care scrie aceste amănunţimi la Viena.

Intr'un raport din *Pera,* lângă Constantinopole, 3 Dec. 1774, Thugut zice :

„Intre altele, Poarta e ocupată de a pune la cale obiectul cererilor deputaţilor moldoveni şi munteni. Cu această ocazie Voevodul Valahiei Alexandru şi Iacovachi Rizo, în numele lui Ghica Vodă, au făcut de curând propunerea ca Poarta să elibereze naţiunilor amândurora un aşa numit Hatişerif, adică o scrisoare publică, iscălită de însuşi Sultanul, prin care să li se confirme principatelor drepturile şi prerogativele stipulate pentru ele prin cel din urmă tratat oarecum din propriul impuls al graţiei Sultanului. Fiindcă această idee e sprijinită de pretextul aparent, că în acest mod se va putea înconjura pe viitor stăruinţa Rusiei şi amestecul ei în trebile naţiei moldoveneşti şi valahiene, de aceea Poarta pare dispusă a primi această propunere şi nu alta la mijloc, decât *înlăturarea oarecăror greutăţi, pentru oarecare întinderi, care până acum s'au ţinut de fortăreţele Ibraila şi Hotin,* şi cari conform cuprinsului tratatului trebue să se înapoiască locuitorilor Moldovei şi Valahiei.

In alt raport dela 10 şi 11 Decembrie 1775, Thugut spune cum că la delimitarea Bucovinei, Reis Effendi se împotriveşte de-a da o palmă de loc din ţinutul Hotinului, căci deşi e stipulat expres „ca teritoriul Hotinului, a Benderului, a Brăilei, „*etc., etc.* să fie reîntrupate cu Moldova şi Valahia... totuşi „Poarta stăruieşte pe lângă Rusia să nu fie silită a îndeplini „acest articol".

In raportul dela 1776, 3 Ianuarie, Thugut repetă clar :

„Intre piedicele, ce se opun (delimitării Bucovinei) cea mai „însemnată este, că în cel din urmă tratat de pace cu Rusia „s'au stipulat expres, ca toate (sämmtliche) regiunile cetăţilor „turceşti dela graniţă, Hotin, Bender, Ibraila, *etc.*, fiind părţi „care din vechime (ursprünglich) s'au ţinut de Moldova şi „Valahia, să fie reîntrupate (zurückeinverleibet) cu cele două „principate. Poarta, precum am aflat cu *siguranţă*, a fost „silită de a introduce în hatişerifurile, pe care le-a dat Mol- „dovenilor şi Valahienilor în urma stăruinţei Rusiei, *făgă- „duinţa expresă*, cum că pretenţiile principatului valahian şi „moldovenesc asupra aşa numitelor ţinuturi a Hotinului, Ben- „derului, Ibrăilei, etc., vor fi cercetate la vremea lor şi cere- „rile temeinice vor fi satisfăcute."

In fine la 1784 Sultanul şi eliberează hatişeriful în cestiune, care afară de o mulţime de amănunte cari confirmă suveranitatea internă a Moldovei, repetă că niciun Turc nu va putea avea avere imobilă în ţările noastre şi promite a restitui ţinuturile în cestiune.

Aceste toate le desvoltăm numai pentru a stabili un singur lucru. Dacă înainte de o sută de ani, pe la capătul veacului al optsprezecelea, drepturile Moldovei erau aşa de tari, că puteau fi dovedite de boieri şi de mânăstiri, încât Turcia să recunoască prin tratatul dela Cuciuc-Cainardgi şi prin hatişeriful dela 1784 temeinicia lor — dacă acele drepturi nu se învechiseră şi nu se prescrisese atunci, pututu-s'au ele prescrie în veacul al şaisprezecelea, în vremea lui Bogdan cel Chior, lui Ştefan cel Tânăr sau în zilele lui Petru Rareş, voevodul bogat, influent şi plin de învăţătură ?

De sigur că nu.

Ceea ce ţineau Turcii pe atunci erau cele trei oraşe Chilia, Cetatea-Albă *avec les terrains affectées*, căci aşa numeşte Thugut circumscripţia militară a oraşului *spre deosebire de districtul lui.* Aceste *terrains affectées* erau însă pentru păscutul cailor ienicereşti şi nu vor fi întrecut cu mult suta de pogoane împrejurul zidurilor cetăţii şi poate vor fi ajuns atât de departe, pe cât ajungea săgeata din arcul tătăresc şi gloanţele din puşca ienicerului.

Intr'adevăr, Mateiu Strykowski povesteşte, după cum văzuse însuşi cu ochii, cum este d. e. Hotinul şi de ce soiu e ocupaţiunea turcească.

„Hotinul e o frumoasă şi puternică cetate, aşezată pe o „stâncă, având aspectul fortăreţei Koekenhausen din Liflanda, „căci le văzuiu pe amândouă. In 1574 găsii Hotinul deja în

„posesiune turcească ; totuşi Domnul moldovenesc *mai pă-*
„strează acolo un pârcălab, ce-l reprezintă şi carele ne primi
„de două ori în numele stăpânului său..."

E drept că Hotinul trece în urmă din nou în posesiunea Moldovei şi abia în secolul al 17-lea Turcii îl reocupă şi-l întăresc. Dar ca un fel de probă de cucerire şi de *légitime possession*, putem cita acest caz, în care vedem doi stăpâni trăind alături într'unul şi acelaş loc : Domnul Moldovei, stăpân legitim, însă slab, alături de Sultanul, stăpânul nelegitim, însă puternic.

Nu tăgăduim că o picătură de silă în dreptul limpede al Moldovei, îl întunecă, precum o picătură de sânge întunecă limpezimea unui izvor ; dar dreptul viu reîntinereşte cu spor, pe când sila, tocmai contrariul lui, vremea o mână cu sine şi o mistuie, de nu se mai cunoaşte c'au fost.

De-amirarea lucru cum s'au păstrat conştiinţa vie a dreptului până în ziua de astăzi prin vremi atât de tulburate, precum au fost pentru noi veacul al XVI-lea şi al XVII-lea, căci jumătatea din urmă a celui dintâiu şi întreg al doilea nu sunt decât o lungă şi sângeroasă tragedie.

Din afară încep a veni Tătarii şi Cazacii, de peste Dunăre vin Turcii cu veşnicele lor războaie ba asupra unuia, ba asupra altuia ; înlăuntru, după stingerea dinastiei, se împerechiază boierii în partizi, ridică domni efemeri, spre a-i răsturna iarăşi, iar din când în când câte un tiran înneacă şi revoltele, dar şi dreptatea într'o mlaştină de sânge şi fărădelegi.

Şi cu toate acestea, cu toată grozăvia acestor vremi, ele nu sunt nimic pe lângă epoca fanarioţilor, în care toate acele patimi urieşeşti, care mistuiau pe oamenii din ţară, în loc de a fi conduse într'o albie comună spre folosul ţării, au fost secate, nimicite prin mişelie, moliciune, venalitate ; în care toate instinctele barbare însă nobile, au făcut loc instinctelor ipercivilizate ale Bizanţului, acelui amestec de viclenie meschină, răutate meschină şi nespusă făţărnicie.

IV.

VEACUL AL ŞAPTESPREZECELEA

Bugeac în limba tătărească — zice Cantemir — va să zică unghiu, un colţ de pământ. Cam pe la anul 1568, se începe roirea tătarilor înspre ţara Moldovei, precum ne-o spune Cantemir însuşi, care era de origină din cea mai însemnată familie a tătarilor Nohai, din câte s'au aşezat în ţara noastră, ba chiar în vremea în care Dimitrie era domn creştin în Moldova, în Bugeac stăpânea peste Tătari asemenea un Cantemir.

Tătarii, după cum ni-i descriu cronicarii, nu se ocupau cu plugăria, ci se ţineau cu turmele de cai şi cu prădatul. Sate nu aveau, ci numai târguri, se hrăneau cu lapte de iapă şi nu era niciuna din ţările învecinate cu care să n'aibă bocluc.

La începutul veacului al şaptesprezecelea, Ieremia Movilă dărueşte lui Kazigherei Han din Crîm şapte sate în Bugeac să-i fie de căşle, adică de păscut şi de strânsul fruptului, aceasta pentru a-l împăca pe Han cu Polonia, căci Ieremia avea nevoie şi de prietenia Poloniei şi de mijlocirea hanului tătăresc pe lângă Poartă.

Se vede însă, că curând după aceea Tătarii Bugeacului, sub căpetenia lor, Cantemir-Paşa, au fost rechemaţi în Crîm.

Să nu uităm că cronicarii noştri trăiesc toţi în veacul al şaptesprezecelea, că Nistor Ureche, de pe a cărui isvoade au scris fiul său Grigore, e boier mare la curtea lui Ieremia Movilă şi partizan al Movileştilor, că Miron Costin moare de sabia lui Cantemir, că ei toţi cunoşteau istoria colonizării tătarilor în Basarabia ; ba, Miron Costin vorbeşte de ei cu acel ton nepreocupat al contimporanului, care nu găseşte de cuviinţă a mai explica lucruri cunoscute de toată lumea ; precum am vorbi noi astăzi de pahonţii ruseşti prin gazete, fără a ne mai interesa cum au venit şi cum se duc.

Destul că, după ce vedem cum la începutul veacului Ieremia Movilă le dărueşte nouă sate, aflăm că deja la 1637 ei nu mai erau în Bugeac şi aceasta în urma unui tratat între Polonia şi hanul de Crîm.

Iată ce zice Miron Costin :

Tot în acelaşi an *(1637)*, Cantemir-Paşa cu oardele sale, peste voia Hanului, au ieşit din Crîm şi s'au aşezat *iar* în Bugeac ; care lucru nesuferind Hanul şi mergând dodăială şi dela Leşi, cari legase a doua legătură prin Koneţ-Polski cu Mustafa Paşa Vizirul, *să nu fie slobozi Tătarii a locui în*

Bugeac, făcând dodăială Crăiei lor. Au ieşit poruncă la Hanul şi la Vasilie Vodă (Lupu) Domnul ţării noastre şi la Matei Vodă (Basarab) Domnul muntenesc să meargă cu Hanul asupra lui Cantemir. Deci au venit Hanul cu oşti şi au purces şi Domnii cu ambe ţările asupra lui Cantemir, care temându-se de Hanul, au fugit în Ţarigrad, *iar oardele lui le-au luat Hanul cu sine la Crîm*, şi de păra lui au pierit şi Cantemir sugrumat în Ţarigrad.

După ce-au pornit din Bugeac Hanul pe Tătari, au lăsat pe doi Sultani, fraţi ai săi, să vie cu dânşii ; iară el au purces spre Crîm înainte. Iară când au fost la trecătoarea Niprului, s'au ridicat Nohaii şi au lovit fără veste pe Sultani şi i-au omorît pe amândoi şi după această faptă au purces cu coşurile sale spre ţara leşească, *pohtind dela Leşi loc să se aşeze sub ascultarea lor. Imbla pre la târguri şi prin sate cu câte o cruce de lemn la piept, semn de închinăciune. Ci Leşii aşa loc deşert fără oameni mai înlăuntrul ţării sale neavând le-au dat câmp spre Nipru între Krilav şi între Kodin ;* şi era aproape de 20.000 de Nohai, oarda aceea."

Nu-i vorbă, peste un secol îi întâlnim iar în Bugeac cerând acum loc dela Moldoveni, care neavând ce să-i facă capului, le măsură un petec de pământ de 32 ceasuri lungime şi două lăţime tot pe locurile pe unde mai fusese înainte de un veac, iar Mârzacii toţi se obligă printr'un lung înscris, dat la mâna lui Grigore Vodă Ghica, să plătească *arendă* pentru locurile de păşunat, iar de unde le-or spune pârcălabii să se retragă cu turmele, de acolo să se şi retragă fără a face bucluc. Dar despre acestea mai pe larg la veacul al optsprezecelea.

A vorbi despre aceşti oameni ca despre nişte possesseurs légitimes ai Basarabiei, ni se pare cel puţin curios şi tot atât de curioasă este deci şi teoria, cum că Basarabia s'a cucerit de Rusia dela Turci şi dela Tătari.

Teritoriul pe care locuiau în Moldova, le era dat în arendă, plăteau *hacul* pământului, cum zice învoiala, era o colonie de străini pe pământ moldovenesc, care n'aveau proprietate, ba nici capacitatea juridică de a o avea.

Dar cea mai vie dovadă, că în acest veac erau în Basarabia Români, este de sigur existenţa eparhiei Brăilei. Vechiul *Proilabum*, a cărui nume Turcii l-au prefăcut în Ibrăila, a încăput pe la jumătatea veacului al 15-lea sub domnia turcească, deci nemaiputându-se administra bisericeşte de episcopia de Buzău, s'a format o nouă eparhie, atârnătoare direct de patriarhul din Constantinopol, având sub sine toate cuceririle lui Mircea cel Bătrân de pe malul drept al Dunării. Astfel, încă pe la anul 1622 un om al bisericii, totdeauna conserva-

toare, înseamnă la finele mineiului lui Iulie: „Să se ştie că a venit părintele Ignatie dela părintele Vlădica Calinic etc., care acest Calinic era mai înainte aici la Brăila Metropolit *Drist* (Dorystolum-Silistria) şi *Proilav* (Proilabum-Brăila).

In anul *1641* părinţii călugări dela mânăstirea *Caracal,* din sfântul Munte, cer dela Ioanichie, patriarhul Constantinopolei, permisiunea de a repara vechea biserică din *Ismail.*

Din actul eliberat de Patriarh la 2 Iunie *1611,* se vede însă 1) că eparhia Proilavei se administra de un mitropolit numit mitropolitul Proilavului, 2) că biserica Sf. Niculae din Ismail se *învechise şi se dărâmase,* de vreme ce călugării din mânăstirea Caracal cer voie s'o reconstruiască.

Prin urmare biserica din Ismail fiind cel puţin din veacul al 16-lea, şi oraşul a trebuit să fie fondat de Moldoveni, încât Miron Costin în „Descrierea Moldovei şi Ţărei Româneşti" (scrisă la 1674 în versuri polone) greşeşte când zice că Ismailul este de fundaţiune turcească.

Cantemir nu comite această greşeală. El zice lămurit: „*Ismail,* Moldavis *olim Smil* dictus..." Se vede că Ismailul a avut aceeaşi soartă ca şi Brăila. Turcii au făcut din Smil, Ismail, ca şi din Proilabum, Ibrăila.

Dar să venim iar la vorba noastră — la mitropolia Proilaviei.

De eparhia acestei mitropolii se ţinea:

I. *Silistra,* Brăila, Chilia. Trăgând o linie din Silistra la Marea Neagră, ajungem tocmai la Chiustengè, încât întreaga Dobroge a lui Mircea cel Bătrân intra în eparhie.

II. Reni, Ismail, Acherman (Cetatea-Albă), Bender (Tighina). Trăgând o linie dela Bender la Reni, avem *toată* Basarabia în cestiune.

III. Toate satele şi oraşele româneşti dintre Nistru şi Bug, adică din *Polonia* şi *Cherson.* Citat anume e oraşul *Dubăsari* dincolo de Nistru, care se ţinuse de episcopia *Huşilor.* Dar la sud de Dubăsari sunt Mălăieşti, la nord de ei este oraşul Balta, apoi oraşul Ocna şi încă foarte multe sate, rămase până azi româneşti.

La Dubăsari — dincolo de Nistru — era la 1794 până şi o tipografie românească, din care au ieşit mai multe cărţi bisericeşti.

Tătarii d-lui X devin foarte interesanţi. Ei au nevoie de mitropolit, de biserici, de cărţi româneşti, ba pe la anul *1640* Vasile Vodă Lupul le zideşte o biserică în *Chilia,* iar la *1641* călugării din mânăstirea Caracal şi le repară biserica lor cea veche din Ismail.

In faptă însă se vede şi'n cursul acestui veac de ce aveau nevoe Tătarii şi de ce Moldovenii. Tătarilor le trebuia păşune

pentru cai, Moldovenilor, poporului statornicit de veacuri şi creştin le trebuia biserici, cărţi, mitropolit.

Ce ilustraţie pentru fraza: „la Bessarabie, *à aucun point „de vue* n'a pu être considerée comme restituée à ses possesseurs légitimes!"

Să mulţumim bisericii noastre care prin dumnezeiasca linişte şi statornicie, pe care a avut-o, în vremile cele mai turburate. ne-a păstrat prin însemnările ei acest argument sdrobitor faţă de orice subtilitate diplomatică. Intrebarea *posesiunii legitime,* nu mai poate fi controversată. Dar acest argument devine şi mai tare în veacul al optsprezecelea, când Graful Rumianţof — lui même — aprobă desfiinţarea (de şi numai trecătoare) a Mitropoliei Proilabului şi împarte eparhia, dând toată Basarabia până la Bender eparhiei de Huşi, de care s'a ţinut mai înainte, şi Brăila eparhiei de Buzău. Dar despre acestea mai târziu.

V.

VEACUL AL OPTSPREZECELEA

Am zis într'un rând, că oricâte picături de silnicie ar fi căzut în isvorul limpede al dreptului nostru istoric asupra Basarabiei, vremea a trebuit să le mistue şi să le aşeze şi că dela un rând de vreme încoace, isvorul a trebuit să curgă din nou, limpede, ca şi mai înainte.

In veacul al 14-lea vedem pe Mircea întinzându-şi domnia până la Nistru, în al 15-lea vedem pe Moldoveni coprinzând cu cetăţi însemnate şi avute întreg teritoriul dintre Prut şi Nistru, în al 16-lea cetăţile Chilia şi Cetatea-Albă sunt sub dominaţie turcească, însă numai cu circumscripţia militară, în al 17-lea Tătarii apar şi dispar din Bugeac, iar paralel cu viaţa călătoare şi nestatornică a acestor nomazi, vedem cum Românii din aceste locuri îşi urmează înainte viaţa lor de popor statornic având o Mitropolie proprie la Brăila, zidind biserici, trăind cum trăiseră înainte ca proprietari legitimi ai acestor locuri.

Ce ne va mai dovedi veacul al optsprezecelea?

Isvoarele istorice ale acestui veac apropiat trebue să fie neapărat foarte limpezi şi asupra oricărei îndoeli. Cronicarii noştri, cari descriu acest veac, au trăit în lăuntrul lui, ei nu sunt copiatori de isvoade bătrâne ci martori oculari ai eve-

nimentelor ; luptele şi învoelile Ecaterinei a II cu împărăţia turcească stau deschise şi pe faţă, nefiind nici un punct, care ar admite controversă ; în predmetul cesiunii Bucovinei avem corespondenţa dintre Thugut, ambasadorul austriac la Constantinopole şi Kaunitz, cancelariul Imperiului habsburgic ; cu un cuvânt materialul se grămădeşte înaintea noastră şi nu mai avem nevoe de a face judecăţi prin analogie de cazuri, căci evenimentele însile poartă pe ele pecetea valorei lor intrinsece, evenimente cari nu se pot nici nega, nici discuta chiar.

In acest *embarras de richesse* trebue cu toate acestea să ne mărginim la puţine.

La 1716 urmează cearta între Iorest, episcopul Huşilor şi Ioanichie, mitropolitul Proilavului pentru *hotarele* eparhielor acestor două scaune.

Cearta e anume pentru Dubăsari — dincolo de Nistru — şi satele *Sultan-Câşlaşi* şi *Musaip-Câşlaşi* din *Bugeac*. Numele satelor sunt evident tătăreşti, dar populaţia e creştină, deci română, îndată ce vedem doi episcopi creştini purtând proces pentru ele.

Dar înaintea cui se judecă procesul ? Poate înaintea Sultanului sau a — Hanului Tătăresc ?

Ioanichie, mitropolitul Brăilei vine la *Iaşi* şi se tângueşte Domnului *Moldovei* Mavrocordat în această cestie. Mavrocordat dă cazul în tratarea unei feţe bisericeşti, a patriarhului Samuil. Patriarhul, în prezenţa sfatului ţării şi a părţilor litigante, găseşte cu cale, ca Dubăsarii, nefiind din hotarul Moldovei, să rămână sub jurisdicţia mitropolitului de Brăila, iar cele două sate din Bugeac să rămână sub ascultarea episcopului de Huşi.

Amândoi episcopii îşi dau înscrisuri, conforme acestei hotărîri :

Iată înscrisul lui Iorest, episcop de Huşi :

— „Venind Sfinţia sa Părintele Ioanichie aici la Iaşi au „ieşit la Măria Sa luminatul nostru Domn Nicolaiu Alexan„dru Voevod (Mavrocordat) şi Măria Sa ne-au poruncit să „mergem la fericitul Părintele Papa şi Patriarh dela Alexan„dria Kyr Samuil, ca să ne îndreptăm şi mergând înaintea „Sfinţiei Sale, fiind acolo şi *Dumnealor Boiarii cei mari*, şi „luându-ne seama Sfinţia Sa Patriarhul ne-am aşezat fră„ţeşte şi cu pace într'acelaş chip, cum pentru Dubăsari să „lipsească de sub ascultarea a episcopiei de Huşi şi să rămâie „sub ascultarea a mitropoliei de Brăila, *nefiind pe hotarul „Moldovei*, nici să le dăm mirul, nici blagoslovenia. Iară „pentru Sultan-Câşlaşi şi pentru Musaip-Câşlaşi ca să fie tot

„sub ascultarea Huşilor precum a fost şi până acum, şi aşa „am primit amândoi pe această aşezare de împărţeală, etc.".

Peste patrusprezece ani, la 1730, domneşte în Moldova, Grigorie Ghica bătrânul.

In acest an urmează punerea la cale a Tătarilor din Bugeac. Mengli-Gherei-Han din Crîm cere dela Poartă să mijlocească pe lângă scaunul Moldovei, ca Tătarii să capete Bugeacul în *arendă*, căci n'au nici un fel de rost. Printr'un înscris, iscălit de toţi mărzacii din Bugeac, adică de toate căpeteniile, ei lămuresc raportul, în care stau cu Moldova.

Pentru mai mare vădire a lucrului, reproducem întreg zapisul Tătarilor Nohai dat la mâna lui Grigore Vodă:

Pricina acestui zapis este precum în anul 1141 (al Hegirei, dela Hristos 1730) Măria sa înălţatul şi milostivul stăpânul nostru Mengli-Gherei-Han, trimiţând arz la împărăţie, *pentru ca să ni se orânduiască* **din pământul Moldovei,** *loc de aşezământ şi de păşunarea bucatelor,* după arzul Măriei-Sale Domnului Moldovei şi **cu ştiinţa Măriei-Sale,** orânduindu-ni-se cu ferman Impărătesc din **pământul Moldovei,** *32 ceasuri dealungul şi două ceasuri deacurmezişul,* care loc, *fiind din început,* **chiar loc moldovenesc şi de folosul şi hrana pământului Moldovei;** Măria-Sa Hanul împreună cu Măria Sa paşa, *păzitorul* Tighinei cu hatişerif impărătesc au hotărît şi au măsurat şi au lămurit hotarul acestui loc mai sus pomenit; **orânduit pentru cei ce vor locui pe acel loc al Moldovei 32 ceasuri şi două ceasuri deacurmezişul,** să dea osebit de *uşurul ce este obicinuit plată,* **chirie pentru loc.** Care legătură noi am primit, adică pentru Nohaii, ce vor locui pe acel loc al Moldovei să-şi dea **uşurul şi hacul** pământului şi toată plata deplin, şi cu învoinţa noastră şi a tuturor bătrânilor noştri făcutu-s'au şi hoget după legea noastră, întru care s'au însemnat, toate legăturile acestea, cu carele noi toţi ne-am legat şi am primit; după cum însemnează hogetul, aşezate fiind aceste tocmele şi orânduele, noi toţi aşezându-ne ca să locuim pe *partea locului Moldovei,* unde ni s'au poruncit.

Insă cunoscând noi, că pentru păşunatul dobitoacelor noastre am avea lipsă şi strâmtoare, ajuns-am cu rugăminte la divanul Măriei Sale Hanului stăpânului nostru, rugând şi cucerindu-ne ca să ne isprăvească puţină nevoe numai pentru dobitoace şi păstorii noştri să se poată păşuna pe *une părţi de loc a Moldovei,* **de pe care ne-am ridicat noi,** fiind acele părţi de loc de această dată nelocuite de raeaoa Moldovei, şi deşerte aflându-se acele părţi de loc, ne-am rugat, ca să avem voe a ne păşuna dobitoacele noastre o samă de vreme. Deci Măria Sa Hanul, milostivindu-se asupra noastră, trimes-au către Măria Sa Domnul Moldovei cinste iarlâcul Măriei Sale şi despre partea noastră, a Nohailor, pe

Kaspolat-Mârza anume şi pe Cantemir-Mârza şi pe Iş-Mârza şi pe Sultanul-Mambet-Mârza, împreună cu omul Măriei-Sale, cu pofta pentru această ispravă ; cari, împreunându-se cu Măria Sa Domnul Moldovei şi arătându-se pofta şi rugămintea noastră, răspunsu-le-au Măria Sa, cum că acele locuri sunt pentru trebuinţa locuitorilor Moldovei şi pe urmă pe acele locuri este să se aşeze şi să lăcuească raeaoa Moldovei.

Intr'acesta chip arătându-le Măria Sa Domnul Moldovei, Mărzacii acei de mai sus pomeniţi, vechilii noştri, răspunzând într'acesta chip, s'au apucat de vreme că acele părţi de loc, pe care noi să ne păşunăm dobitoacele se află deşerte de această dată de lăcuitori, pe acele părţi de loc poftim să ni se dea voe de păşunat o samă de vreme ; iară în părţile ce-or fi trebuitoare pentru lăcuitorii Moldovei să nu ne atingem, ce numai să păşunăm în părţile *unde ne vor arăta ispravnicii şi* zapciii marginilor Moldovei, *iară peste voia lor să nu avem a călca aiurile şi despre care ne-ar arăta ei că este de trebuinţă lăcuitorilor Moldovei îndată fără nici o întârziere să avem a ne rădica dobitoacele.*

Şi osebit de aceasta, apucându-ne noi *să dăm Măriei Sale Domnului Moldovei,* **alăm îndoit** *pe bucatele noastre,* Măria Sa plecând către poftă şi porunca (?) Măriei Sale Hanului şi sfătuindu-se la aceasta şi cu ai săi boieri ai Moldovei, într'acest chip au dat răspuns, zicând : precum pentru păşunea dobitoacelor de-am cumva păşi noi peste legăturile şi aşezământul ce se însemnează mai jos, *nici un ceas să nu ne lase dobitoacele pe locurile Moldovei să le păşunăm ;* aşijderea şi dobitoacele noastre să aibă a se păşuna *numai* pe acele părţi de loc, *care ne-ar arăta Domnealui Sărdarul şi* Domnealui *căpitanul de codru şi afară din cuvântul acestor boieri a Măriei Sale nici un pas să nu păşim,* nici să facem cât de puţină supărare cuiva, nici *să cutezăm a face pe pământul Moldovei* **lăcaş** *au* **sălaş** pentru păstorii noştri, *ce numai să aibă a-şi purta păstorii noştri după obiceiu lor câte o oba de care ;* iară din oba afară pe locurile *acele să nu fim volnici a bate par sau ţeruş,* fără de cât vitele noastre, fiind la iernatec şi fiind trebuinţă pentru viţeii noştri să stea subt acoperământ, numai pentru viţeii noştri să avem voe din ceputul iernii până în sfârşit, a ne urzi pe locurile, *unde ne-ar arăta zapciii Măriei Sale, câte o colibă ce se chiamă tătăreşte aran ;* noi singuri să avem a le urzi la începutul iernii, şi *iară noi singuri să avem a le* **strica** *la sfârşitul iernii.* Iară de nu le-am strica, pe cum ne apucăm, oamenii Măriei Sale *să aibă a le da foc şi ne ridica cu totul.*

Aşijderea şi din stăpânii dobitoacelor, cari ar avea dobitoace la iernatec sau la văratic, Mârzaci fiind, sau Kara-Tătari, fiind trebuinţă să-şi cerceteze dobitoacele, de ar vrea să meargă la dobitoace să le vadă, să aibă *întâiu a merge la boierii Măriei Sale diregătorii marginilor,* adică la Serdarul şi la Căpitanul de Codru şi la Părcălabul de Lăpuşna, şi arătând şi nevoia şi trebuinţa lor

ca să meargă să-şi vadă dobitoacele acolo unde se păşunează, aşa cu ştiinţa lor să aibă voe a merge ; iară *fără de voia şi cuvântul acestor boieri nimeni din noi să nu aibă voie a călca pe părţile Moldovei.*

Iară de s'ar afla cineva din Nohai cu pricina dobitoacelor să vie pe locurile Moldovei, ori păstorii noştri cu vreun chip de s'ar ispiti a face vreun supăr odăilor sau fânaţelor răielii locuitorilor Moldovei, sau de s'ar afla cineva din Nohai sau dintr'alţii şi *s'ar ispiti a face cât de puţin val* sau *cât de puţină* stricăciune fânaţelor, odăilor, dobitoacelor, pânilor sau semănăturilor, unul ca acela, *să aibă a se prinde şi legat să se trimiţă la Iaşi şi acolo să i se dea certare precum se cade.*

Şi pe locurile, unde s'ar păşuna vitele noastre, oricând *ne-ar arăta* şi *ne-ar zice boierii* ce s'au zis mai sus, cum-că *părţile acele sunt trebuitoare pentru lăcuitorii Moldovei, îndată să avem a ne rădica dobitoacele de acolo fără nici o întârziere şi price.*

Iar pentru *alămul îndoit* apucându-ne noi ca să dăm Măriei Sale Domnului Moldovei, Măria Sa *n'au* primit a ne lua alăm îndoit şi ne-au arătat, că gândul M. S. nu este să iea de la noi alăm îndoit, nici se lăcomeşte a lua dela noi bani îndoiţi pentru păşunatul vitelor noastre ; ce numai pe cât însemnează în hoget atâta primeşte şi Măria Sa să iea dela noi. Pentru care şi noi ne-am apucat ca să dăm deplin precum însemnează în hoget, toate deplin fără nici o pricină şi preget şi afară din hotarul acesta la nimică să nu păşim, nici *câtu-i o palmă de loc,* nici prin dobitoacele noastre să nu avem a supune, şi a tăinui *dobitoacele raielii sau a neguţitorilor.*

Şi dintr'aceste legături, din toate câte s'au pomenit mai sus, de-om păşi cât de puţin şi de n'am păzi aceste legături toate, să aibă voe Măria Sa a ne scoate toate dobitoacele afară de pe locul Moldovei.

Deci într'acest chip, ca acela ce ne este nouă în folos, după bună şi înaltă socoteală a Măriei Sale Hanului, vechilii noştri viind cu răspuns înaintea Măriei Sale Hanului, înaintea divanului Măriei Sale, noi toţi am primit această legătură şi acest răspuns, ce ni l-au dat despre partea Măriei Sale Domnului Moldovei, şi toate le-am primit noi cu toţii Mărzacii şi bătrânii Nohailor şi ne-am apucat, că de-om păşi cât de puţin din hotarul acestui zapis, *Măria Sa Domnul Moldovei să aibă a ne goni dobitoacele peste hotarul cel de* **două ceasuri.** Într'acest chip ne-am legat cu toţii cu acest temesuk al nostru, carele pentru ca să fie tare şi încredinţat, că cu ştiinţa şi cu pofta noastră a tuturor s'au scris şi s'au alcătuit şi s'au dat la mâna Măriei Sale Domnului Moldovei lui Grigorie Vodă, la mijlocul luminei lui Sefer în anul 1142.

Iscăliţi : — Şitak-beiu. Ismail-mârza. Batâr-mârza. Kelmehmet. Dokuz-olu. Aslan-olu. Nevrut-mârza. Hagi-beiu-mârza. Aslan-

mârza. Giaun-mârza. Mamai-olu. Kazi-olu. Azamet-olu. Ali-olu. Iskender-mârza. Iusuf-beior. Hagi-beiu-mârza. Kan-mârza-olu. Mehemet-olu. Beiu-mârza-olu.

Din acest document nepreţuit, plin de naivitate şi de tautologie se văd următoarele lucruri:

1) Că Tătarii erau supuşi streini ai Hanului din Crîm.

2) că li se orândueşte loc de aşezământ şi de păşunare lung de 32 ceasuri, lat de 2 ceasuri, drept care ei îi şi zic Buceag, adică colţ de pământ;

3) că până la acest înscris ei plăteau Moldovei două dări numite: *uşurul* şi *hacul,* fiind din început chiar loc moldovenesc şi de folosul şi hrana pământului Moldovei;

4) că de acum vor plăti deosebit o *chirie* pentru loc, va să zică o a treia dare;

5) că afară de aceste locuri de aşezare (60 de mile pătrate) mai cer promisiunea de a păşuna şi pe alte locuri deşerte şi că pentru un asemenea beneficiu vor să plătească *alâm* îndoit;

6) că li se dă permisiune, însă să n'aibă voe a zidi lăcaş sau sălaş, nici a bate par sau ţăruş în pământ, ci numai sub *cort* să poată locui. Făcând bordeiu pentru iarnă, să-l ridice primăvara, căci altfel diregătorii Domnului Moldovenesc vor da foc bordeelor şi-i vor alunga;

7) că fără voia dumisale Serdarului şi a căpitanului de codru să n'aibă voe nici să-şi viziteze vitele;

8) că îndată ce li s'ar porunci să părăsească păşunea, s'o şi părăsească fără întârziere şi price;

9) că făcând stricăciune sau val fânaţelor, dobitoacelor, odăilor, pânilor sau semănăturilor, să fie prinşi, legaţi, trimişi la Iaşi şi pedepsiţi;

10) că nu vor mai tăinui (vorbă subţire pentru *fura)* vitele raielii sau neguţitorilor.

11) că oricând n'ar îndeplini obligaţiunile lor, dobitoacele lor să fie alungate peste hotarul cel de două ceasuri.

Ciudaţi *possesseurs légitimes!*

Sub aceste condiţiuni grele Tătarii rămân ca arendaşi ai Bugeacului, pe un petec de pământ de 60 de mile pătrate, pentru care plătesc dări Domniei Moldovei. Pe acest petec se judecă între ei, dar făcând neajunsuri cât de mici Moldovenilor, sunt judecaţi la Iaşi de judecătorii ordinari ai ţării. Păşunându-şi vitele n'au voie nici ţăruş în pământ să bată, necum să-şi facă casă.

De aceea nu-i mirare, că renumiţii generali Rumianţof şi Sumarof i-a găsit sub corturi. Numai cortul, pe care-l ducea în car, avea permisiunea de a-l întinde dincolo de petecul Bugeacului.

In sfârşit Ruşii i-au dat pe bieţii noştri arendaşi afară,

făcând astfel pagubă visteriei. Dacă exista pe atunci o administraţie a domeniilor statului, ar fi protestat şi i-ar fi luat sub scutul articolului cutăruia din codul civil. Dar bietul Chiel-Mehmet, iscălit al patrulea în înscris, nu ştia să-şi ia advocaţi şi să se judece pe la Curţi şi Tribunale ; de aceea l-au şi tuns Ruşii. E drept că Chiel-Mehmet nici n'avea mare cheltuială la tuns.

Dar să lăsăm pe Tătari de o parte şi să ne'ntoarcem la alt şir de idei. In veacul al optsprezecelea se începe înrâurirea politicei ruseşti în provinciile turceşti sau atârnătoare de Turcia.

După ce Petru cel Mare câştigase bătălia dela Pultava, Constantin Basarab-Brâncoveanu trimite soli la dânsul şi-i promite ajutor în contra Turcilor. Constantin Brâncoveanu era în genere un om, care promitea multe şi voia să aibă în toate părţile razim. El sta în corespondenţă secretă cu toată lumea, până ce Poarta i-a aflat aceste din urmă uneltiri şi a hotărît stingerea celor din urmă Basarabi. Dimitrie Cantemir, crescut la Constantinopole şi crezut credincios Turcilor, e trimis domn în Moldova ; dar acesta în loc să lucreze în favorul Turciei încheie cu Petru cel Mare un tratat de alianţă, ratificat la Lusk (13 Aprilie 1711). Prin acest tratat de alianţă Petru se obligă de a restabili vechile margini ale Moldovei. La 14 Mai acelaş an Cantemir publică proclamaţia sa, în care zice că Petru s'a obligat a restitui Moldovei părţile usurpate de Turci şi a întreţine cu cheltuiala sa o armată moldovenească de 10.000 de oameni. Se ştie ce trist sfârşit au avut acea campanie rusească, care s'au încheiat printr'o umilitoare pace, prin care Rusia a consimţit a înapoia Azovul, a distruge portul de Taganrok, a risipi toate cetăţile dela graniţele Turciei.

Dar pe Români i-a costat şi mai mult pasul pripit, al învăţatului Cantemir. Constantin Brâncoveanu a fost tăiat împreună cu toată familia, iar dela 1716 încoace veni pentru noi veacul de tină al Fanarioţilor. Tot în acest veac înrâurirea Rusiei în principate creşte din ce în ce.

Deja prin art. 2 al tratatului dela Constantinopole (5 Noemvrie 1728) Petru cel Mare îşi asigură oarecare înrâurire asupra creştinilor din Orient. In vremea împărătesei Anei (1730—1741) emisarii mareşalului Münnich răspândesc aur şi proclamaţiuni prin provinciile Turciei, sub domnia Elisabetei (1741—1762) emisarii se înmulţesc, pânăce însfârşit sub Ecaterina II (1763—96) politica rusească în Orient s'au copt cu desăvârşire.

In **1769** Rusia declară războiu Turciei, Galiţin ocupă Hotinul ; în Fevruarie **1770** boierii moldoveni şi munteni jură credinţă Ecaterinei, în **1771** feld-mareşalul Rumianţof sta-

bileşte câte un guvern provizoriu în fiecare principat, iar Ecaterina doreşte unirea principatelor sub un rege, care să fie *Stanislaus August Poniatowski.* In congresul dela Focşani din **1772** Rusia pretinde ca principatele să fie declarate independente sub garanţia mai multor puteri ale Europei. In fine la **1774,** se încheie pacea dela Cuciuc-Cainargi, în care (art. 16) se stabileşte, că principatele vor primi înapoi terenurile nedrept usurpate de Turci dimprejurul cetăţilor Hotin, Bender, Akerman, Chilia, Brăila, ş. a.

In genere interregnul din vremea ocupaţiei ruseşti dela **1769—1774** e cel mai caracteristic pentru vederile de atunci a Rusiei. Ea voia o Românie *unită* care s'ajungă dela Nistru până la Carpaţi. Pe monetele bătute pentru principate, marca Moldovei şi a Ţării Româneşti sunt împreunate sub o *singură* coroană. Rusia cerea dărâmarea întăriturilor dela Hotin, Bender şi Cetatea-Albă şi împreunarea acestor oraşe cu Moldova, iar a Brăilei cu Ţara Românească. Corespondenţa lui Thugut cu Kaunitz dovedeşte aceasta cu asupra de măsură, ca şi tratările din congresul dela Focşani, ca şi candidatura lui Stanislaus August care — *si fata favissent* — era să fie cel dintâiu rege al României unite. Deosebirea numai e, că României de pe atunci i s'ar fi lăsat cu dragă inimă petecul de pământ dela gurile Dunării, pe când, celei de azi — nu...

Dar politica înaltă nu ne preocupă. Noi am urmărit până acum firul roşu al dreptului neschimbat a Moldovei asupra Basarabiei, întru cât el trăia în chiar conştiinţa ţării. De aceea venim iar la mitropolia Proilavei. In vremea acestui interregn Gavril, mitropolitul Moldovei, în înţelegere cu Grigorie, mitropolitul Ungrovlahiei, *desfiinţează* Proilavia şi reintegrează vechile eparhii române. Ţinutul Brăilei se dă episcopiei de Buzău ; ţinuturile Ismail, Reni, Chilia, Acherman şi Bender episcopiei de Huşi, iar ţinutul Hotinului episcopiei de Rădăuţi. Mitropoliţii au şi aplicat hotărîrea lor, înainte chiar de a supune dispoziţia şi grafului Rumianţof, dela care însă, a primit în această privinţă următoarea deslegare printr'o scrisoare *(românește* şi ruseşte).

Pré o sfinţite Arhiepiscope şi Mitropolite al Moldaviei.

Al meu milostiv Archipăstoriu,

După socotinţa înştiinţărilor Pré o Sfinţii-Tale şi a Pré-Sfinţitului mitropolit al Ungro-Vlahiei pentru eparhia Brăilei, şi eu aşa socotesc, că până se va face hotărîre dela marea stăpânire, povăţuirea cea duhovnicească a acelor ţinuturi, a Ismailului, a Renilor, a Chiliei, a Achermanului şi a Benderului s'au fost dat episcopului de Huşi. Iar ţinutul Brăilei episcopului de Buzău. Deci întru împlinirea acestora şi Prea o sfinţia Ta să binevoeşti a scri celui mai mare pová-

ţuitor a eparhiei aceia, după hotărîrea bisericească şi *politicească*. Iar eu pentru înştiinţarea la comandirii acestor ţinuturi am scris.

Al Prè o sfinţiei Tale plecat slugă.

subscris : *Graf Rumianţof.*

1773, Aprilie 25.

In urmarea acestei epistole Mitropolitul înştiinţează prin enciclică pe toată tagma bisericească şi pe toţi creştinii ortodocşi din ţinuturile anexate la eparhia de Huşi (Ismail, Reni, Acherman, şi Bender) că după înţelegerea cu Graful Petru Alexandrovici Rumianţof, ei pe viitor au a asculta de Innochentie, episcopul de Huşi.

Iată dar o vădită continuitate de drept şi în veacul al optsprezecelea şi o dovadă, că românii au persistat pe acele locuri, adică în Basarabia noastră de astăzi.

VI.

VEACUL AL NOUĂSPREZECELEA-ISVOARE

In Iunie anul **1812** Napoleon I stătea gata să treacă preste Niemen cu o armată, cum n'o mai văzuse pământul până atunci de 640.000 zi : *şase sute patruzeci de mii* de oameni cu 1370 tunuri, zi una mie trei sute şaptezeci.

Ce avea a le opune Alexandru I al Rusiei ?

Barclay de Tolly stătea la Vilna cu 112.000 de oameni având a se împotrivi la peste jumătatea de milion a armiei celei mari, comandată în prima linie de însuşi Napoleon I.

In momentul acesta Rusia avea 53.000 de oameni sub Cutusof în Moldova, cari-i trebuiau ca aerul pentru a nu fi înăduşită şi înnecată de precumpănirea puterii lui Napoleon.

Spună oricine drept : Era atunci Rusia în poziţia de a anexa Basarabia ? Când delegaţii ei din Bucureşti aveau avizul de a încheia pace *cu orice preţ*, poate cineva visa, că afacerea Basarabiei a fost curată, a fost o afacere de cucerire ?

Dumnezeu să ne ierte, dar nu ştim într'adevăr cum ar trebui să fie conformat acel cap omenesc, care ar putea să vadă în retragerea grabnică a oştirii ruseşti din Moldova o armată învingătoare. Oamenii bătrâni, cari au văzut pe atunci

armata lui Kutusof, povestesc, că de mersurile forţate bieţii soldaţi cădeau în şanţurile drumurilor de ţară şi pe paveaua de lemn a Iaşilor şi cu toată cumplita grabă, i-a trebuit patru luni ca să ajungă în faţa aripei drepte a armiei Impăratului francez ; în faţa corpului auxiliar de 34.000 de Austriaci de sub generalul Schwarzemberg.

Noi am spus-o încă în cei dintâiu articoli, că Anglia au stăruit pentru încheierea acestei păci, că ea a silit pe Sultan s'o iscălească. O flotă engleză era în Bosfor, care a silit pe Turci de a nu se folosi de cumplita poziţie în care se afla Rusia atunci. Dar nici influenţa engleză n'ar fi fost în stare de-a *cuceri* Rusiei o provincie, dacă nu era angajată o altă armă, rubla rusească şi trădarea dragomanului Moruzi.

In orice caz ştiind că adevărata putere, care a silit pe Turci să 'ncheie pace, e Anglia şi nu Rusia, trebue să admitem, că diplomaţii engleji erau în deplină cunoştinţă de cauză şi că ei ne vor da ştiinţele cele mai exacte despre această — ciudată cucerire cu sabia.

Consulul general al Angliei dela Bucureşti. W. Wilkinson, în cartea sa „Tablou istoric, geografic şi politic al Moldovei şi Valahiei", ne dă o descriere clară a acelei cesiuni, făcute în împrejurări atât de nefavorabile Rusiei. Iată acea relaţiune :

Galib-Efendi, care după schimbările mari întâmplate la Constantinopole, reluase funcţiunile de ministru al afacerilor străine, a fost principalul plenipotenţiar la Bucureşti în anii 1811 şi 1812 ; însă *prinţul grec Dumitrie Moruzi, dragoman al statului, era faţă la negociaţiuni, au dat direcţie celei mai mari părţi a lor şi era în realitate revestit cu foarte întinse puteri.* Ca şi cei doi fraţi ai săi, el fusese *cu nestrămutare ataşat de partidul rusesc dela începutul carierei sale politice ; şi speranţa ce o concepuse, de a fi înnălţat la domnia unuia din cele două principate, cel mai mare obiect al ambiţiunii sale, îi părea foarte întemeiată după restabilirea păcii.* Caracterul său public, serviciile la congres, *sprijinul Rusiei,* erau într'adevăr consideraţiuni, care păreau a face sigură numirea lui.

Cessiunea Valahiei şi a Moldovei nu putea în nici un fel să intre în vederile sale şi el o combătu cu energie şi succes ; dar, făcând Porţii un serviciu atât de important, era necesar, ca pe de altă parte, *să deie Rusiei o probă de ataşamentul său. Dacă el ar fi insistat să se restitue cele două principate în întregul lor* (restitution intégrale), *plenipotenţiarii ruşi ar fi consimţit fără nici o îndoială, căci aveau ordin a grăbi încheerea păcii, şi de a o subscrie sub* orice condiţie, care nu s'ar fi întins dincolo de această restituţiune. Dar Moruzi, *care avea conştinţă perfectă despre aceste dispoziţiuni,* au hotărît definitiv condiţiunile tratatului.

cedând Rusiei cea mai frumoasă parte a Moldovei, care e situată între râurile Nistru şi Prut şi făcând astfel pentru viitor din acest din urmă râu, linia de demarcaţiune a frontierelor ruseşti.

Agenţii vigilenţi ai lui Bonaparte la Constantinopole, nu pregetară de a face cunoscută purtarea lui Moruzi. Când, după încheierea păcii, ei s'au văzut frustraţi în speranţa de-a determina pe Poartă să continue războiul, au căutat să facă să cadă în disgraţie familia acestui prinţ grec, pentru a putea cel puţin să hotărască pe guvernul otoman de a pune în capul principatelor persoane, alese de dânşii. Ei îl arătară pe prinţul Dimitrie că e trădător, căci fusese cumpărat (suborné) de Rusia pentru a-i servi interesele, în momentul, *în care era în puterea sa de a obţine condiţiile cele mai avantagioase.*

Intre acestea se'ncepură ostilităţile între Franţa şi Rusia ; şi Poarta, arătând rezoluţia sa tare de-a rămâne neutră, şi nevoind să dea nici umbră de îndoială celor două puteri beligerante prin alegerea noilor hospodari, hotărî a se fixa asupra a doi indivizi, a căror principii politice nu fusese nici odată în contact cu curţile străine (Scarlat Calimach pentru Moldova ; Iancu Cargea pentru Valahia)...

Dimitrie Moruzi, care se afla încă în Valahia cu Galib-Effendi, află noutatea acestor două numiri într'un moment, în *care s'aştepta de-a primi numirea sa.* Totodată el fu informat în taină că întorcându-se la Constantinopole s'ar expune la cele mai mari pericole şi i s'au dat sfatul de a se retrage într'un stat creştin. *I s'a oferit un azil în Rusia cu o* **pensiune** *considerabilă din partea acestui guvern,* însă temându-se că fuga sa ar face pe guvernul otoman de a se răzbuna asupra familiei sale, care rămăsese în puterea Turcilor, şi în speranţa de a se justifica purtarea sa pentrucă toată responsabilitatea afacerilor tratate la congres, trebue, propriu vorbind, să cadă asupra lui Galib-Effendi, el se determină de a însoţi pe acest ministru până în capitală. El era departe de a presupune că, acest ministru turc, a cărui purtare fusese dezaprobată, şterse din spiritul Sultanului toate impresiile defavorabile, pe cari le-ar fi putut concepe în socoteala lui, *atribuind condiţiile păcii, ce le subscrisese, intrigilor şi trădării lui Moruzi şi că primise în consecinţă ordine secrete de a aresta pe acest prinţ, îndată ce vor fi trecut amândoi Dunărea şi a-l trimite prins marelui vizir, care avea încă cartierul său general la Şumla.*

Moruzi încurajat din ce în ce mai mult de protestaţiunile de amiciţie a lui Galib-Effendi, părăsi Bucureştiul în luna lui Septembrie. *Ajungând la Rusciuc a fost condus cu escortă la Şumla ; dar abia intră în locuinţa marelui-vizir când mai mulţi ceauşi se aruncară asupra lui şi-l tăiară în bucăţi cu lovituri de sabie. Capul său a fost trimis la Constantinopol, unde a fost expus trei zile la porţile seraiului împreună cu capul fratelui său Panaiot Moruzi, care în absenţa lui Dumitrie, suplinise postul (de drago-*

man) pe lângă Poartă şi a fost acuzat de a fi complice la trădarea sa în contra imperiului otoman.

Iată dar sfârşitul bine meritat al aceluia care a trădat Basarabia, pentru ca s'ajungă domn, povestită de un contimporan, de un consul general englez, care era la Bucureşti în vremea tratărilor şi fiind interesată chiar Anglia la încheierea acestei păci, e sigur că trebue să fi fost în cunoştinţă deplină despre toate firele, care se torceau şi se ţeseau la noi, pe socoteala noastră.

Este oare cu putinţă de-a admite, că onoarea marelui nostru vecin ar fi fost angajată în această... cucerire ? posibil de-a zice astăzi, cum că împăratul ar lua-o ca o insultă făcută Lui, dacă această cestiune ar veni înaintea congresului ? Am înţelege ca ziaristica rusească să vorbească de interesul Rusiei de a o recăpăta ; atunci discuţiunea s'ar învârti pe un teren propriu şi le-am opune asemenea armă interesului. Dar a amesteca în toată afacerea numele celui mai puternic monarc, pe care ne-am obicinuit a-L crede generos şi bun, întru cât priveşte persoana sa, noi în simplitatea noastră, credem că nu se cuvine.

Toate elementele morale în această afacere sunt în partea noastră. Dreptul nostru istoric, incapacitatea juridică a Turciei de-a înstrăina pământ românesc, trădarea unui dragoman al Porţii, recăpătarea acelui pământ printr'un tratat european semnat de şapte puteri şi obligatoriu pentru ele, garantarea integrităţii *actuale* a României prin convenţia ruso-română, ajutorul dezinteresat ce l-au dat Rusiei în momente grele, toate acestea fac, ca partea morală şi de drept să fie pe deplin în partea noastră.

Mai vine însă în partea noastră împrejurarea, că acel pământ nu l-am cucerit, n'am alungat pe nimenea depe el, că e bucată din patria noastră străveche, este zestrea împărţitului şi nenorocitului popor românesc.

Ni se scoate ochii cu binele ce l-am avut din partea Ruşilor. Pentru a răspunde şi la aceasta ne-ar trebui să împlem un volum întreg. Destul numai să pomenim, că alianţa dela Lusc dintre Petru cel Mare şi Dim. Cantemir ne-a costat domnia naţională şi un veac de înjosire şi de mizerie, — iar cea mai nouă alianţă dintre Rusia şi noi a început a aduna nouri grei deasupra noastră. Basarabia, mânăstirile închinate, mii de oameni pierduţi în bătălie, zeci de milioane de lei aruncate în Dunăre, şi în fine poate existenţa poporului românesc pusă în joc, iată binele de care ni se cere a ne bucura şi a fi mulţămitori !

Ce ni se opune ?

Interesul a 80 de milioane de oameni faţă cu slabele noa-

stre cinci milioane. Dar Temis e cu ochii legaţi spre a nu vedea părţile, ce se judecă înaintea ei — şi în loc de cumpănă, în care să se cumpănească deosebirea de greutate între 80 şi 5 milioane, ea ar trebui să ia cântarul. De braţul scurt sau prezent al cântarului ar atârna în greu Rusia, de braţul cel lung al unei istorii de 500 de ani atârnă România cu drepturile sale străvechi şi noi.

Inainte de a încheia, avem a împlini un act de gratitudine, nu pentru noi, asupra cărora nu pretindem ca să se reflecte meritul acestei lucrări, ci pentru ţară în genere, căreia puţinii lucrători pe ogorul istoriei naţionale, îi oferă azi mijloace de a se apăra [1]).

Pentru veacul al XIV şi al XV-lea am cercetat cu mult folos „Istoria critică a Românilor", de d. B. P. Hajdeu şi „Archiva istorică a României", editată de acelaş, apoi „Beiträge zur Geschichte der Romänen" v. Eudoxius, Frhrn. v. Hurmuzaki ; pentru veacul al XVI-lea materialul cel mai preţios sunt capitulaţiunile Domnilor moldoveni cu Poarta ; pentru al XVII-lea textul cronicelor editate de d. Mihail Kogălniceanu, iar în privirea eparhiei Proilaviei *Cronica Huşilor* de P. S. S. Părintele Melchisedec, episcopul Dunărei de jos ; pentru al XVIII-lea aceeaşi colecţie de cronici, cu deosebire însă cronica tradusă după ordinul lui Grigorie Vodă în greceşte de un *Amiras*, în care e cuprins şi textul autentic al înscrisului Tătarilor din Bugeac, apoi colecţiunea de documente a lui Hurmuzaki vol. VII, pentru veacul al XIX ; în fine mai sus citata carte a consulului general englez Wilkinson. Asupra lui Amiras şi Wilkinson ne-au atras atenţia d. Al. Odobescu.

---

1) La *Cronica* din Timpul, 5 Martie 1878, citim următoarele : „D. Haşdeu ne trimite o scrisoare, în care se plânge, că în articolele noastre despre Basarabia, nu constatăm că arsenalul nostru de citaţiuni îl datorim Istoriei critice şi Arhivei istorice. Rugăm din parte-ne să binevoiască a constata întâiu, că articolele noastre nu s'a sfârşit încă, al doilea, că meritul lor nu se reflectă asupra nimănui, al treilea, că e'n chiar intersul politic al lucrării noastre de a cita la capăt toate izvoarele de cari ne-am servit. Rugăm deci să ni se îngădue de a cita izvoarele abia la capătul studiului nostru, care se termină cu cesiunea dela 1812".

POETUL ŞI OMUL POLITIC

Un cititor rus al gazetei „Le Nord" din Bruxelles trămite acelei redacţiuni o scrisoare deschisă, ca răspuns la scrisoarea asemenea deschisă, pe care d. locotenent-colonel Alecsandri a adresat-o principelui Gorciacoff în privirea cererii de reanexare a Basarabiei.

Foaia noastră a fost una din cele dintâi, cărora d. locotenent-colonel a binevoit a comunica acea scrisoare şi pe care am şi publicat-o româneşte la vremea ei. Acum reproducem mai la vale şi răspunsul cititorului rus şi observăm numai, că acestuia i s'a întâmplat un lapsus, adică a alunecat a adresa răspunsul său poetului Vasile Alecsandri, pe când autorul scrisoarei către principele Gorciacoff e fratele poetului, Ioan Alecsandri.

Confundând pe poet cu omul poltic, cititorul rus crede, că fiind însuşi om politic, poate da lecţii poetului, de aceea răspunde cu un ton oarecum magistral, pe când în adevăr i s'ar fi cuvenit mai de grabă tonul colegial a unui om ce voeşte să măsure argumente, nu să împartă învăţăminte. Relevăm acest lapsus, nu din altă cauză, ci numai pentru că el e obiectul unui fin paralogism. Cititorul rus voeşte să zică că, fiind Alecsandri poet, adică mişcându-se pe un teren paralel, nu congruent cu acela al politicei, răspunsul din pana diplomatică ar fi oarecum superior adresei din pana cea de poet.

Ne permitem a releva că acest punct de plecare, pretinsul paralelism între poezie şi politică, nu este exact. Poeţi se găsesc foarte rar — politici cât frunză şi iarbă.

Bunătatea sau netrebnicia unui om politic atârnă de împrejurări, de mediul social, de constelaţiunea puterilor, cari îşi ţin echilibru. Un om mediocru poate fi un politic mare în împrejurări date, dar un om mediocru nu va fi sub nici o împrejurare un poet mare.

Politica poate crea sau stârpi condiţiunile de existenţă a unei culturi; lucrul în sine însă al desvoltării intelectuale, consiste ea în arte, consiste în ştiinţă, se naşte şi creşte neatârnat de politică şi politici. Ar fi grozav a admite, că acti-

vitatea cea mai pură și mai nobilă a omenirii, are aceleași ținte și se servește de aceleași mijloace fără scrupul, de cari se servesc și politicii.

Stabilim deci că, dacă autorul rus e într'adevăr om politic, el răspunde asemenea numai unui om politic, nu poetului, care atare se bucură pe scara omenirii de un rang înăscut atât de mare, în cât pe lângă dânsul mulți dintre principii cei reali sunt numai niște bieți comedianți în tragi-comedia mizeriei, înjosirii și meschinătății omenești, al căror corelat în politică este răpirea prin putere și amăgirea prin cuvânt.

CONSECVENȚA OMULUI DE STAT

Abia au trecut câteva săptămâni de zile de când corpurile legiuitoare ale României au votat moțiunea, prin care respinge orice târguială privitoare la vatra țării. Corpurile legiuitoare au votat această moțiune, guvernul a primit-o, ba și-a făcut chiar un capital politic din ea; toate ziarele au lăudat patriotismul reprezentanților națiunii; toate partidele au aplaudat; a fost o „zi mare" aceea, în care s'a votat memorabila moțiune.

Noi, pe semne mai puțin entuziasmați decât alții, încă pe atunci am zis, că votarea unei moțiuni este un lucru foarte nevinovat, și că această moțiune trebue să fie temelia unui program de acțiune. Am rostit odată cuvântul, trebue dar să rămânem oamenii lui, altfel ne facem de râs. Am votat moțiunea, suntem dar angajați în sensul ei.

Poate că nu era bine să se voteze; poate că am votat în pripă și fără a ne fi dat bine seama despre consecințele votului nostru; cu atât mai rău, de oarece pentru o țară nu poate fi nimic mai demoralizator decât conștiința de a fi luat o hotărîre nechibzuită, în o cestiune atât de gravă cum este aceea a retrocedării Basarabiei.

Din două lucruri trebue să alegem unul: ori suntem lipsiți de maturitate politică, și luăm niște hotărîri pripite; ori suntem lipsiți de bărbăție, și nu putem rămâne consecvenți în hotărîrile noastre.

Nu înțelegem, cum tocmai aceia, cari au făcut sgomotul cel mai mare cu moțiunea votată, mai pot să revie asupra cestiunii și să se întrebe, dacă e bine să ne ținem de hotărîrea luată.

Rusia, cu voia noastră ori fără voia noastră, va lua Basarabia dela noi ; nu ar fi bine oare să primim ceva răsplată?!

Aşa se întreba oamenii zilei.

Dar, după moţiunea votată, această întrebare nu mai poate să mai fie pusă. Moţiunea votată nu are şi nu poate să aibă alt înţeles, decât că noi, statul român, suntem hotărîţi a nu da Rusiei nici un titlu de drept asupra Basarabiei. Rusia, zice moţiunea, poate să ia Basarabia dela noi, o ia însă fără de nici un drept recunoscut de noi. Indată ce am primi ceva drept răsplată, Basarabia este *vândută*.

Dar nu primim dela Rusia, ci dela Europa. Ce primim însă ? — ce putem primi ? — O bucată de pământ pe care ne-a rezervat-o Rusia.

Chiar dacă ar fi bine să primim această bucată de pământ, moralitatea publică ar cere ca nu oamenii, cari au făcut paradă cu acel „non possumus" bombastic să pledeze pentru primire. Ei s'au rostit odată şi prin aceasta au renunţat la dreptul de a se mai rosti, şi-au ales un punct de vedere, trebue dar să-i rămâie credincioşi. Nu sunt oameni de stat şi nu pot face pretenţie la încrederea publică aceia cari, azi îşi dau avânt şi mâne renunţă şi se retrag.

Incă odată : vorba nu e dacă pierdem ori nu pierdem Basarabia ; vorba e *cum* o pierdem.

Sunt împrejurări, în cari pierderea Basarabiei ar putea să fie privită ca un fel de câştig pentru poporul român.

Să băgăm însă bine de seamă, ca pierzând Basarabia să nu câştigăm, drept răsplată, ceva, ce ar fi pentru România o pierdere mai mare decât pierderea Basarabiei.

CONCESIUNI ECONOMICE

O telegramă a agenţiei Havas ne vesteşte sosirea d-lui Brătianu în Viena, solicitarea sa pentru sprijinul Austriei în afacerile noastre şi răspunsul Austriei, care se zice că ar fi egal cu încuviinţarea acelui sprijin, dacă i se vor face concesiuni economice. Nu putem şti nici de ce natură pot fi acele concesiuni, nici întrucât prim ministrul nostru este în stare de a pricepe însemnătatea lor. Cu toate acestea tărâmul economiei politice fiind circumscris şi putându-se împărţi în cele două ramuri ale producţiei brute şi a celei industriale, e uşor de presupus că Austria va fi cerând avantaje nouă pentru înlesnirea desfacerii industriei sale în România, avan-

taje pe care în mare parte le posedă şi astăzi şi le-a avut de mult.

Fără a prejudeca lucrurile, vom premite numai următoarea întrebare: Are Austria interes politic, ca noi să existăm? In decursul lungii şi mult încercatei noastre vieţi istorice am putut observa un lucru. De câte ori i se propunea Poloniei să anexeze Moldova, de atâtea ori Polonia răspundea că desfiinţarea statului moldovenesc ar fi un pericol, pentrucă această perdea între Turcia şi Polonia era cel dintâiu zid de apărare, cea dintâi stavilă de înlăturat în înaintarea armelor osmane. Pe atunci Turcia era cea dintâiu putere militară în Europa, neîntrecută decât de Spania, care sub Casa de Austria ajunsese la culmea măririi sale. Polonia avea un interes ca Moldova să existe, precum Ungaria avea unul, pentru ca Valahia să existe.

Regii Ungariei şi ai Poloniei aveau pentru domnii acestor ţări o deosebită bunăvoinţă. Citäm numai câteva cazuri. Vladislav Iagello şi soţia sa Hedviga îl dăruesc pe Vlad Dracul, fiul lui Mircea cel Bătrân, cu foarte întinse posesiuni în Ungaria şi în Ardeal, Petru Muşat capătă dela Poloni Pocuţia pe o cale cu totul prietenească, Movileştii sunt principi egali în Polonia cu cei mai mari magnaţi ai acestei ţări, lui Miron de pe Bârnova (Barnoschi Voevod) i se dau, pentrucă pierduse Moldova, câteva mici principate în Polonia, pe care el domneşte în acelaşi mod semi-suveran ca şi ceilalţi principi, c'un cuvânt marele regat slav căuta să întărească pe cât putea, prin simpatii, prin daruri, prin ajutoare contra Turcilor şi Tătarilor, perdeaua Moldovei şi a ţării româneşti contra puterii osmane. Cei ce vor să se încredinţeze despre aceasta, pot cerceta tratatul dela Karlovitz şi anume stipulaţiunile privitoare la Polonia şi la Moldova.

Polonia îşi deschisese totodată o cale bătută şi sigură pentru comerţul său cu înfloritele oraşe italiene prin intermediul coloniilor genoveze din Cetatea-Albă, Chilia şi Tighina. Această cale comercială se ramifica lângă Prut în două drumuri, al Dunării şi al Mării Negre, respective a gurilor Nistrului.

Dar pe acea vreme industria omenească era mărginită la lucru cu mâna, produsă cu unelte, care prefăceau în obiect de consumaţiune tot numai puterea omenească. Căci războiul pânzarului şi al postăvarului, ciocanul şi dalta, gelălul şi strungul sunt pârghii şi suprafeţe înclinate, care prefac la un capăt al lor în muncă industrială, puterea omenească aplicată la celălalt capăt.

Afară de aceea, lipsind drumurile de fier, transportul scumpea marfa manufacturată în mod considerabil şi o făcea acce-

sibilă numai claselor bogate, încât alături cu industria subţire, care era pusă în schimb de o negustorime internaţională, alături cu lucrarea capetelor culte a industrialilor străinătăţii, aceleaşi instrumente, acelaşi război, ciocan, daltă, gelău, produceau la noi cu folos o industrie groasă pentru trebuinţele claselor de jos ale ţării, producţie care se dovedeşte prin organizarea medievală a breslelor din oraşe. Românii aveau o clasă de mijloc nu atât de puternică, ca cele din străinătate, dar în orice caz populaţia oraşelor avea o piaţă în care să-şi vânză munca, avea pânea de toate zilele cu îndestulare. Dacă domnea un deplin *liber schimb* între ţările noastre şi celelalte, el scădea poate ceva din bună-starea clasei noastre de mijloc, dar existenţa ei modestă, traiul cu îndestulare-i era asigurat, încât zeci de mii de braţe erau puse în mişcare printr'o muncă folositoare, care-o ferea în mod egal şi de moleşirea produsă prin prea mari bogăţii, şi de istovirea şi imoralitatea produsă prin sărăcie şi lipsă. Animalul făcător de unelte, precum defineşte Aristotel pe om, era un animal liniştit şi neturburat de grija pentru a doua zi.

In veacul nostru însă lucrurile iau o formă foarte ameninţătoare pentru cel economiceşte slab, pentru cel necult, când concurenţa e pe deplin liberă. Nu aducem exemplul nostru, dar pânzarii din Silezia, ba chiar băiaşii din Bohemia, cari au găurit pământul mult mai adânc, decât toţi băiaşii altor munţi, fără ca munca lor să poată concura cu toată greutatea ei, cu munca lesnicioasă a altora, sunt o dovadă demnă de plâns pentru tristele împrejurări ce se nasc, când i se ia unei populaţii piaţa pe care să-şi desfacă munca prin absoluta libertate de schimb între productele omeneşti. Atârnarea economică de altă dată se schimbă din nefericire în veacul nostru în exterminarea economică a aceluia căruia locul unde munceşte sau nivelul său de cultură nu-i dau aceleaşi avantaje ca vecinului său mai fericit.

Capătul pârghiei care odată era ridicat şi plecat de putere omenească, e astăzi pus în mişcare de o putere elementară, care nu osteneşte niciodată, care se hrăneşte cu jăratec, asemenea cailor năzdrăvani din poveste, care produce în minute ceea ce omul singur ar produce în ceasuri sau în zile, puterea oarbă a aburului întemniţată în cilindrul maşinei cu vapor, ridică pârghia la un capăt iar acea ridicătură se preface la celălalt capăt în rotaţiune, în isbiri cu ciocanul, în imprimări în metal, în sbor de suveică — c'un cuvânt puterea individuală nu e mai nimic faţă cu această neadormită putere, care n'are nevoie pentru hrana ei decât de cărbuni şi de apă. Unde apare productul fabricei de postav sau de pânză, războiul postăvarului şi al pânzarului încetează. Ba Maiestatea Sa aburul şi-a creiat un anume popor

în toate țările, o a patra clasă, care datorindu-și nașterea unei puteri oarbe și elementare, amenință c'o elementară orbire vechile clădiri ale civilizației omenești.

N'avem nevoie a o mai spune, că România e asemenea în mare parte jertfa acestei întunecoase maiestăți. Breslașii, creștini și evrei, și-au svârlit uneltele la apropierea lui, cu deosebirea că creștinii fac politică, se sfâșie și se mănâncă între ei și ridică în cer pe d. C. A. Rosetti, pe când Evreii, mai practici și mai oameni de pace, știu a se despăgubi de stângerea breslelor prin precupețirea întinsă a obiectelor de consumațiune, scumpind în mod artificial traiul zilnic.

Cum acest soiu de vieață economică nu poate duce decât la descompunerea deplină a societății române nu mai poate fi îndoială. Mai poate însă o asemenea societate să formeze renumita perdea polonă între Austria și... grațiosul nostru aliat?

Nu pomenim decât un lucru. Istovirea noastră economică ne-a oprit de-a avea o armată mai mare; această istovire a făcut, ca cu toată vitejia și cu tot patriotismul celei ce o avem, ea să îmble goală și flămândă, în această campanie de iarnă în care răbdarea soldatului român a fost poate mai de admirat decât curajul său.

Noi credem că împărăția învecinată care 'nțelege atât de bine toate acestea, ar trebui să chibzuiască cu noi în această privire un modus vivendi, care pe de o parte să ne facă cu putință — nu zic să ne înlesnească — de a ne crea o piață pentru munca populațiilor noastre din târguri. *Leben und leben lassen* este un bun proverb german care se tâlcuește: „Trăiește tu, dar lasă și pe altul să trăiască." O deplină subjugare economică în condițiile de astăzi ale muncii e egală cu sărăcirea, demoralizarea și moartea.

Tocmai pentru că știm prețul înțelepciunea politică a oamenilor de stat din împărăția învecinată, de aceea nici credem, că acele concesiuni cerute să fie de natură a compromite viitorul nostru economic.

TENDENȚE DE CUCERIRE

Situația persistă a rămâne nehotărîtă, cu toate acestea noi credem că limba cumpenei înclină spre războiu. Intr'adevăr dacă Rusia ar face concesiunile cerute de Anglia, dacă ar supune deliberării Europei tratatul dela San-Ștefano în întregul lui, ar renunța la foloasele materiale, în a cărora prevedere a declarat războiu. Căci cine va mai lua acum în serios declarațiile diplomatice, făcute înaintea trecerii Prutului? Erau declarații îmbunătoare, de cari noi credem că nimeni n'a fost înșelat, decât acel ce a voit să fie.

Aceasta o spunem despre guverne, nu despre popoare. Guvernele au fost în stare să cunoască foarte bine politica rusească și țintele ce ea le urmărește de-o sută și mai bine de ani. Răsărită din rasse mongolice, de natura lor cuceritoare, așezate pe stepe întinse a căror monotonie are înrâurire asupra inteligenței omenești, lipsind-o de mlădioșie și dându-i instincte fanatice pentru idei de-o vagă măreție, Rusia e în mod egal muma mândriei și a lipsei de cultură, a fanatismului și a despotiei. Frumosul e înlocuit prin măreț, precum colinele undoiate și munții cu dumbrăvi a țărilor apusene sunt acolo înlocuite prin șesuri fără de capăt. In tendențele de cucerire, în așa numitele misiuni istorice, care-și caută marginile naturale, nu e nimic dedesupt decât pur și simplu neștiința și gustul de spoliare. In zadar caută un popor în întinderi teritoriale, în cuceriri, în războaie ceea ce-i lipsește în chiar sufletul lui; sub nicio zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat, sau mai bine zicând ceea ce Dumnezeu a voit ca să fie rezultatul muncii a multe generații dedate la lucru.

Căci stă oare destoinicia unei națiii în vr'un raport cu întinderea teritoriului pe care ea îl ocupă?

Mica Veneție era odată o putere mare europeană prin cultura ei intensivă, prin arte, prin industrie, prin judecata sănătoasă a aristocrației ei. Dar toate aceste condiții de mărire erau câștigate prin muncă îndelungată — deprinderea și priceperea se moșteneau apoi din neam în neam, încât chiar astăzi ciceronii venețieni au păstrat mai mult gust în judecarea tablourilor de cum au mulți profesori de estetică.

Un rol analog l-a avut Olanda în istorie și astăzi încă sunt State mici, cari se bucură de-o înflorire extraordinară; pe un pământ de mică întindere se află mai multe averi decât în Rusia întreagă. Astfel suntem aproape siguri că în cumpăna economică Rusia, câtu-i de mare, trage mai ușor decât mica Belgie.

De aceea ni se pare că din nefericire, Rușii sunt sub dominarea unui deșert sufletesc, a unui urît, care-i face să caute în cuceriri ceea ce n'au înlăuntrul lor. Nouă ni se pare, că cercurile culte în loc de a stăvili acest horror vacui, în loc de a-l împlea prin muncă și cultură, îl asmuță contra Europei pe care o numesc îmbătrânită și enervată, coaptă pentru a cădea întreagă sub dominație rusească.

Europa le pare astăzi în starea în care era Bizanțul la apariținea unui neam asemenea mongolic, a Turcilor.

In locul civilizației grece, înflorit-a în Bizant o cultură turcească? De loc. Tocmai așa nu va înflori o cultură moscovită pe pământurile supuse Rușilor, pentrucă lipsește rădăcina subiectivă a unei asemenea culturi. In Rusia chiar miezul culturii e în Ingermanland și în cele trei provincii baltice, în mâinile și capetele a poate două sute de mii de oameni de origină germană, pe când populațiile străvechi a acelor provincii, Leții, Livii, Crevinii și cum îi mai cheamă nu se vor fi aflând cu mult mai sus, de cum îi va fi găsit episcopul Albrecht la anul 1200.

Astfel misiunea istorică de care se face atâta vorbă, nu-i o misiune care-și are originea în afară, ea e rezultatul unui gol sufletesc, a unei barbarii spoite cu frac și mănuși, a unui deșert care de-ar stăpâni pământul, tot nu s'ar umple.

Cerul deasupra-l schimbi, nu sufletul marea trecând-o.

Pot să treacă și Dunărea și Carpații și Adrianopol, să ia Roma veche, precum amenință pe cea nouă, pot să presure Europa întreagă cu cenușă și cadavre, nu se va naște din milioanele de oameni, niciun Rafael, niciun Beethoven, niciun Kant, ba tocmai lipsa unor asemenea spirite de adâncă înțelepciune și de un adânc sentiment pentru bunurile ce înobilează omenirea, este cauza acelui gol sufletesc, care-și caută compensație în glorii sângeroase și în cuceriri.

De mult, dar mai cu seamă de o sută cincizeci de ani încoace, ținta cuceririlor rusești sunt țările răsăritene ale Europei.

Nu mai vorbim despre cuvântul d-lui Aksakof, care vede întinzându-se panslavismul în miezul Europei, în țările coroanei habsburgice până la marea Adriatică. C'un cuvânt, în loc de-a desfășura activitatea înăuntru, ochii vecinului nostru sunt pironiți cu flămângiune asupra apusului, cercurile culte umplu golul sufletesc cu fantasmagoria unui imperiu care ar ajunge dela Sibir până sub zidurile Veneției și apoi mai departe... tot mai departe.

Și această misiune tainică o împlinsc apoi diplomații și baionetele. Existe testamentul lui Petru cel Mare sau nu existe, el există în capetele a mii de oameni visători, cari dau tonul în Rusia.

Războiul a fost declarat Porții, pentru a elibera pe creștini

— în formă — în fond însă pentru a cuceri întreg imperiul otoman într'un mod, care să poată fi înghiţit mai de voie, mai de nevoie de Europa. După Turcia urmează imperiul habsburgic, după dânsul cine mai ştie cine. Scopul fictiv al războiului şi scopul adevărat sunt diametral opuse.

Astfel se dărue un regat splendid celui mai neînsemnat popor din peninsula balcanică, Bulgarilor.

Se stabileşte în tratatul dela San-Ştefano independenţa României şi c'un rând după aceea se stabileşte c'un al treilea, fără de noi, *dreptul de a-şi trece trupele prin ţara noastră*, de a o ocupa cu alte cuvinte doi ani de zile. Doi ani — văzând şi făcând — s'ar preface apoi în zece şi 'n o sută, pentrucă splendidul regat bugar e plăsmuit aşa de frumos pentru ca să rămâe proprietate ohavnică rusească.

Se stabileşte principiul, ca Basarabia să fie cedată prin liberă învoială — ceea ce presupune că suntem în drept de a o ceda sau de a n'o ceda. Ne hotărim de a n'o ceda şi Rusia *a ocupat-o astăzi pe deplin.*

In fine, susţiind dreptul nostru, vedem ivindu-se colţii prieteşugului. Bucureştii sunt împresuraţi de trupe, în Vlaşca cazacii îşi bat joc de populaţie, dând oamenii afară din case, trenurile noastre cu muniţiuni sunt oprite în drum, c'un cuvânt Rusia a început a întrebuinţa mijloacele ei civilizatrice pentru a ne intimida.

Nu deprindem frica şi pace bună.

Teamă ne e numai, ca imperiul habsburgic să nu cadă la învoială cu Rusia, căci despre Anglia nu e vorbă. Ea este în stare a ţine războiu, până ce Rusia-şi va fi svârlit în vânt cea din urmă rublă metalică.

Dar contele Andrassy a făcut propuneri de împărţeală şi aceste propuneri prefac înţelegerea în complicitate şi complicitatea cu Rusia e totdeauna fatală.

N'avem nevoie a pomeni exemplul nostru. Oamenii fără simţ istoric, liberalii cosmopoliţi c'un foarte incolor sentiment de patrie s'au dat în apele Rusiei şi au declarat un războiu care ne-a costat mii de suflete viteze, zeci de milioane şi poate o provincie.

Zicem poate, pentru că Europa e interesată ca şi noi în cestiune. Se poate ca Rusiei să i se întâmple soarta, pe care ne-o pregăteşte nouă.

Guvernul a ales o politică, pe care o aprobăm ca directivă, deşi-l găsim foarte inapt pentru a o executa. Guvernul liberal a intrat în iţele Rusiei şi e prea angajat, încât vecinii se găsesc în drept de a se rosti nediplomatic faţă cu cei ce reprezintă, ţara, coroana ei şi pe augustul purtător. Aducem aminte convorbirile dintre Principele Gorciacof şi generalul Ioan Ghica, cari convorbiri aveau un aer deja neînmănuşat.

Nu mai vorbim de altele şi mai rele, dar destul că în momentul în care Gorciacof se răsteşte, cazacul pradă în Vlaşca. Răstirile diplomatului se traduc în acte de brutalitate, când ajung în rândurile din urmă.

Deşi nu s'a născut încă rusul care să fie în stare a ne insufla frică, grijă tot ne inspiră, ba putem zice siguranţa că ne aşteaptă vremi grele. Despre biruinţa cauzei drepte nu ne îndoim, precum nu ne îndoim, că oricare ar fi curentul ce se mişcă în contra civilizaţiei, el trebue să fie nimicit cu vremea. Dar acea vreme e adesea foarte departe.

Deviza noastră este: a nu spera nimic şi a nu ne teme de nimic. Nesperând nimic, n'avem nevoie de a ne mai încrede în alţii, precum ne-am încrezut, ci numai în noi înşine şi în aceia care sunt nevoiţi să ţie cu noi, netemându-ne de nimic n'avem nevoie de a implora generozitatea în locuri unde ea e plantă exotică.

DOMNUL HOLBAN ŞI ARTHUR SCHOPENHAUER

După ce d. Holban şi-a primit plata dela noi, când în rândul trecut au atribuit în mod tendenţios şi pe faţă neadevărat, nişte fraze ale lui Max Stirner lui Arthur Schopenhauer — toate acestea pentru a combate o alegere — d-nia lui vine din nou şi ajunge cu cutezarea de-a atribui din nou înţeleptului dela Frankfurt ideile lui Max Stirner, plângându-se că, indicând printr'o citaţiune (mincinoasă) doctrinele (ce d. Holban voeşte a atribui) candidatului, şi-au atras critice şi graţiozităţi incivile din partea noastră, taxându-l noi de ignorant.

Dăm din nou pasagele din cuvântul d-lui Holban, întrucât ating această materie:

„Iată consideraţiunile cari le-am adus ca să combat această alegere, am adus şi oarecari consideraţiuni morale, şi cred că ori de câte ori este vorba de o alegere de mandatar al ţării şi de trămiterea lui într'o cameră care se numeşte Adunarea naţională a unui stat, este bine de a şti dacă credinţele lui sunt pentru mănţinerea naţionalităţii poporului în cestiune, căci este absurd a se admite că un client ş'ar alege un advocat care să fie inamicul cauzei sale. Ei bine; eu în privinţa aceasta mulţumesc onor. d-lui P. Carp, care, în patriotismul său, a fost nevoit să declare că doctrinele d-lui Maiorescu sunt funeste societăţii româneşti şi statului nostru politic...

căci aceasta însemnează declarația sa, când zice că dacă ar fi cunoscut mai înainte aceste doctrine n'ar fi votat pentru d. Maiorescu...

D. Carp, ca om care-și iubește țara, s'a găsit nevoit să ne facă această declarațiune, care-i face onoare din toate punctele de vedere. Eu în rândul trecut v'am indicat printr'o citațiune cari erau doctrinele acelui candidat, și acea indicare mi-a atras critice și grațiozități incivile din partea d-lui Maiorescu într'o foaie a sa, taxându-mă de *ignorant*. D-lor, nu voi *să trec nici de filosof, nici de învățat universal,* dar țin să constat *că tot ceea ce zic este esact,* țin să probez că am dat o interpretare justă, veridică înaintea D-voastră în privirea doctrinei acestei școale funeste, care în Moldova se numește Noua direcție și al căreia d. Maiorescu este și fondatorul și marele profet. Iată am aicea evanghelia acestei școale, „Convorbirile literare", unde sunt traduse și propagate de d. Maiorescu principiile lui Schopenhauer.

D. președinte : Nu știu dacă este bine să discutăm aci opiniunile filozofice ale alesului.

D. A. Holban : La această observație a d-lui președinte, aș voi să știu un lucru : dacă în țara românească ar fi o localitate care să se numească *Le Lac salé* și dacă acolo ar trăi o sectă de mormoni ca în America, și dacă prin rătăcire un colegiu electoral ar alege un mormon, s'ar găsi loc pentru el în Camera noastră, când în parlamentul statului celui mai liberal, în Camera Statelor-Unite, n'a putut să intre niciodată un mormon ?

Inainte de toate, partidul național democratic și liberal are de cea dintâi datorie să apere *proprietatea, onoarea și castitatea familiei, patria...* are de datorie să propage în popor *onoarea, moralitatea, virtutea...* iară nu MATERIALISMUL abjectului Schopenhauer, care propagă *concubinatul, dreptul bătăii cu biciul, disprețul amorului de patrie și sentimentelor de onoare...* Aceste lucrări sunt bune la sălbatici, nu la noi..."

Inainte de toate constatăm, că nu l-am taxat pe d. Holban *numai* de ignorant. Citând fals, atribuind ideile lui Stirner unui alt autor, d-sa a fost de *rea credință* și acest din urmă calificativ dorim să se cunoască. D-sa a spus neadevărul despre un autor cu renume european și l-a spus cu intenția de a-l spune. Ingoranța este o nenorocire, nu o vină, minciuna este o vină pozitivă ; ignoranța arată că capul este deșert, minciuna arată că inima și caracterul sunt de nimic. Un om ignorant poate fi detreabă, unul c'un asemenea caracter niciodată.

D-nia sa țiind să constate și de astă dată, că ceea ce a zis e exact, spune în fiece vorbă ce-o pronunță nu nou neadevăr, și aceasta știind bine că-i neadevăr.

D. Holban zice că filosoful în cestiune e contra *proprietăţii !*
Neadevărat.
Că e contra *castităţii familiei.*
Neadevărat.
Contra *onorii, a virtuţii, a moralităţii.*
De trei ori neadevărat.

Şi 'n fine — *finis coronat opus* — d-nialui mai susţine că abjectul Schopenhauer e *materialist.* In şapte rânduri de spalt a „Monitorului" d-sa aruncă 7, zi : şapte neadevăruri, nemaiauzite prin colosala lor sfruntare, prin lipsa de ruşine a acelui ce cutează să le pronunţe.

Schopenhauer e unul din cei mai aprigi apărători ai proprietăţii ; castitatea o arată ca o virtute principală şi ca temeiul familiei ; sentimentul de patrie e 'n ochii lui atât de mare, încât în scara virtuţilor omeneşti sacrificarea pentru patrie e aproape de sfinţenia deplină, de asceză ; el cere aspre legiuiri pentru păstrarea onorii cetăţeneşti, combate însă „le point d'honneur" al evului mediu, care-ţi comandă să nu-ţi plăteşti datoriile, contractate legitim, ci numai pe cele dela jocuri de hazard, iar când cineva îţi spune adevărul, să-l ucizi. In fine în veacul nostru nu există nici un singur filosof, care să fi stabilit atât de înalte ideale de moralitate ca tocmai înţeleptul dela Frankfurt.

Dispreţul amorului de patrie şi a sentimentelor de onoare nu le-a propagat niciodată. Ceea ce combate este acea mândrie deşartă naţională, care face pe nişte secături să se laude c'o calitate, la care cel mult părinţii lor poartă meritul şi pe care o împărtăşesc cu alte milioane de oameni.

O dovadă ne dă însuşi d. Holban. Intr'o cumpănă pune 12 ani de muncă literară a „Convorbirilor" şi într'alta ridicola sa personalitate şi pentrucă e Român, crede a putea contesta meritul unor lucrări stăruitoare. D. Holban n'a produs nimic, nu ştie nimic, nu însemnează nimic, cu toate acestea fiindcă e Român, ţine cumpănă la toate.

Apoi nu e aşa.

Ceilalţi sunt asemenea Români — desigur că după origină, limbă şi mutre mult mai curaţi decât d. Holban — dar pe lângă acest aşa zis merit, mai au şi altele, pe care d. Holban nu le are.

In fine Schopenhauer e materialist.

Dar ştiu astăzi până şi copiii, şi orice enciclopedie îl poate lumina pe d. Holban, că Schopenhauer e idealist „pur sang". Ceea ce produce iluzia în capul d-lui Holban, e că d-lui îşi închipueşte că idealişti se numesc aceia care-şi bagă degetul în gură şi apoi scriu la cai verzi pe pereţi.

Schopenhauer ştie carte, asta e deosebirea între el şi alţii. El era în curentul ştiinţelor naturale, era fiziolog, era anatom,

şi într'o viaţă lungă, el totdeauna a căutat probe pentru teoriile lui idealiste în ştiinţele naturale. Dar faptul că Schopenhauer ştie mai multă fiziologie, decât mulţi profesori de acest obiect, nu-l prefac încă într'un... abject materialist.

Pedeapsa cu moartea a susţinut-o, pentrucă el a dovedit că cine e născut canalie şi om de nimic, om de nimic şi duşman omenirii rămâne întotdeauna. Tot prin această idee însă el arată totdeodată că n'o primeşte pentru crime comise din nevoie sau din patimi mai puternice decât natura omului. Dar el nu voeşte neapărat pedeapsa cu moartea. Lucrul principal este înlăturarea radicală a răului, deci propune în locul acestei pedepse : *scopirea,* pentru a nu se mai înmulţi canaliile.

Este aceasta poate cauza din care d. Holban urăşte pe Schopenhauer ?

BUCOVINA ŞI BASARABIA

S'au împlinit o sută de ani de când Austria, voind să stabilească comunicaţiunea între Ardeal şi Galiţia, a luat în stăpânirea sa o parte din Moldova. Curtea din Viena nu avea nici un drept asupra bucăţii de pământ, pe care o cerea şi pe care în urmă a şi luat-o, era însă interesul apărării puternicul argument, pe care îşi întemeia cererea.

Impărţindu-se Polonia, Austria luase partea despre miază-zi şi astfel câştigase o provincie, care se megieşea cu Ardealul fără ca să comunice cu dânsul. Dela hotarele Moldovei până la Maramureş, munţii stau ca un zid nestrăbătut încât, fiind atacată Galiţia despre miază-noapte ori despre răsărit, era peste putinţă a da trupelor, ce o ar fi apărat, ajutor grabnic din Ardeal.

Două provincii megieşe ale aceleiaşi împărăţii, cari nu comunică decât prin o a treia şi cu un înconjur foarte mare, erau o anomalie foarte jignitoare atât pentru apărarea hotarelor, cât şi pentru administraţie şi comerţ. Curtea din Viena trebuia dar să caute a stabili între aceste două provincii comunicaţia pe cea mai scurtă cale, care, după desvoltarea terenului, era cu putinţă, şi această mai scurtă cale era prin Moldova şi anume prin trecătoarea Bărgăului. Astfel luarea Bucovinei era o consecuenţă firească a împărţirii Poloniei şi cererea Austriei de a i se ceda câteva districte din Moldova, deşi nu era întemeiată pe drept, era justificată prin nişte interese, a căror legitimitate numai anevoie o vom putea pune la îndoială.

Tot spre a stabili o comunicaţie, Rusia a luat Basarabia, şi acum, o sută de ani după cedarea Bucovinei, cere să-i retrocedăm partea, ce ni s'a înapoiat din această Basarabie. Ţarul nu avea nici un drept recunoscut pe care şi-ar fi putut întemeia această cerere atunci, când a luat teritoriul din Nistru până în Prut, şi cu atât mai puţin are acum vreun drept, cu care ar putea lua partea ce ni s'a înapoiat din acest teritoriu. Cererea nu ar fi dar justificată decât prin interesele

ce are Rusia de a stabili comunicaţia între Basarabia rămasă încă rusească şi între Bulgaria.

Admiţând legitimitatea intereselor Rusiei, nu înţelegem cum Rusia ne oferă în schimb Dobrogea, deoarece, îndată ce Dobrogea ar fi teritoriu românesc, comunicaţia între Rusia şi Bulgaria nu se mai poate face decât prin ţara noastră. Rusia n'a scăpat de o piedică, iar noi întâmpinăm nişte greutăţi mai mari chiar decât cele de până acum. In tot cazul, Rusia nu ne poate oferi Dobrogea decât cu hotărîrea de a ne sili mai târziu să i-o cedăm.

Contestăm însă legitimitatea intereselor, ce Rusia pretinde a avea pentru stabilirea comunicaţiei între Bulgaria şi Basarabia rămasă sub stăpânirea rusească. Bulgaria este eliberată, iar nu cucerită ; şi numai atunci, când Rusia va avea o provincie peste Dunăre şi când apărarea acestei provincii ar fi pusă în joc, numai atunci vom putea discuta, dacă cererea de retrocedare e justificată. Nici atunci nu vom avea însă dreptul de a ceda, ori de a consimţi la cedare, întocmai cum nu am consimţit la cedarea Bucovinei ori la cedarea Basarabiei, ci, ca popor slab dar hotărît, ne-am rezervat dreptul de a respinge ori şi când învinovăţirea, că înşine am stat la târguială asupra vetrei strămoşilor noştri. Dacă nu am putut păstra întreagă moşia rămasă dela părinţii noştri, ne-am păstrat şi voim să ne păstrăm conştiinţa întăritoare, că ni-am făcut datoria şi că nu din vina noastră, nu cu învoirea noastră a fost ştirbită.

Astăzi, când cestiunea retrocedării Basarabiei pune pe poporul român, ba putem zice, chiar întreaga Europă, în fierbere, este datoria noastră a ne lămuri şi a lămuri pe Europa asupra împrejurărilor, în virtutea cărora această cestiune se pune. Este un curent de două sute de ani, de care Europa sufere ca de o boală cronică. Europa sufere ; noi însă, cari am stat aci, între Turci şi Ruşi, mereu am fost zguduiţi şi mereu suntem apucaţi de puternicul curent. Mai înainte, trei veacuri stăturăm mereu sub arme, mereu în luptă, mereu un zid de despărţire între apus şi răsărit ; iar după o muncă uriaşă de trei veacuri au început alţii a se bate peste capetele noastre.

Cinci sute de ani din vieaţa noastră a fost o luptă necurmată ; cu toate acestea, astăzi, după ce Europa ne-a dat douăzeci, numai douăzeci de ani de pace, în ciuda zguduirilor bolnăvicioase prin care am trecut chiar şi în această vreme, astăzi ieşim la iveală ca un popor întinerit şi plin de putere proaspătă. Nu cerem dela lume decât putinţa desvoltării pacinice, nu voim decât să putem fi un strat de cultură în această parte înăsprită a Europei, nu stăruim decât ca popoarele dela apus să se încredinţeze că interesele noastre sunt

identice cu ale civilizaţiunii şi că suntem un popor vrednic de misiunea ce ni se cuvine.

Dovadă ne este trecutul, pe care l-am putut purta fără de a fi pierdut ceva din individualitatea şi trăinicia noastră.

Sunt aproape două sute de ani de când Ruşii au început luptele pentru surparea Impărăţiei otomane.

Astăzi, când aceste lupte par aproape de capătul lor şi când cestiunea retrocedării Basarabiei ni se pune ca o consecuenţă a faptelor petrecute peste Dunăre, astăzi când, cu căderea Impărăţiei Otomane, soarta poporului român urmează a fi hotărîtă, chiar puterea faptelor ne îndreptează privirea spre trecut şi ne îndeamnă să căutăm a ne lămuri asupra întâmplărilor în virtutea cărora Impărăţia otomană a ajuns la starea ei de astăzi. Vom face dar, mai ales după documentele istorice adunate de răposatul Eudoxie Hurmuzachi, o dare de seamă asupra faptelor hotărîtoare ce s'au petrecut în ţările din Orientul Europei dela anul 1700 până în zilele noastre, şi vom căuta să urmărim tendenţele deosebitelor puteri interesate faţă cu ţările române. In deosebi însă vom arăta importanţa cedării Bucovinei în comparaţie cu cedarea Basarabiei, şi vom pune în asemănare purtarea Moldovenilor la anul 1777 şi aceea a Românilor la anul 1877.

Vom vedea apoi în urmă, care trebue să fie consecuenţele firesti ale faptelor petrecute.

I

POLITICA ORIENTALĂ ÎN VEACUL XVIII

Intâmplarea hotărîtoare, ce încheie veacul XVII, este pacea pe care Poarta otomană, în urma luptei dela Zenta, a fost silită a o primi. La Carlovăţ, Turcii îşi lămuresc poziţia faţă cu Europa şi în deosebi faţă cu cele patru state învecinate, cu Austria şi Rusia, Polonia şi Veneţia. Puterea otomană e frântă şi începe a se vorbi despre alungarea Turcilor din Europa. Unele dintre state sperează, iară altele se tem, că în curând scaunul Sultanilor va putea să fie mutat în Asia, şi pentru unele această speranţă, iară pentru altele temerea că ea se va îndeplini, este ideia conducătoare în politica orientală.

Numaidecât la începutul veacului XVIII, la anul 1706,

agenţii principelui Rakoczy, Papay şi Horvath, adresează Marelui Vizir un memoriu, în care pun în vedere Porţii următoarele temeri :

„Ţarul de Moscova, care a îmbrăţişat în Polonia partidul regelui Saxoniei, pare a fi împiedicat de a se mai război cu Poarta ; dar ţiind seamă de toate apucăturile lui el aspiră la monarhia orientului. El îşi deprinde şi disciplinează trupele contra regelui de Suedia spre a se folosi apoi de ele, după vreun pretext aparent, contra acestei împărăţii. Toate îl îndeamnă la acest război : afecţiunile grecilor şi ale popoarelor din Moldova şi Muntenia, cari sunt de legea lui, şi dorinţa de a-şi satisface ambiţia cu vreo cucerire însemnată.

„E dar de temut, că sfârşindu-se pacea (treuga), Impăratul Germaniei va ataca această împărăţie despre apus, în vreme ce Ţarul de Moscova va ataca despre miază-noapte şi, dacă nu vor fi împiedecaţi din vreme, o vor strivi cu puterile lor unite".

Aceiaşi agenţi, într'un alt memoriu din acelaşi an, arată că Poarta otomană trebue să declare război „Ţarului de Moscova, care voieşte să dispună de regatul Poloniei şi să-şi supună pe al Suediei, precum şi mai multe alte principate vecine". Dovada despre aceasta sunt luptele lui cu regele Suediei, ingerinţele lui în Polonia şi împrejurarea, că a trimis preoţi greceşti în Crîm, ca să facă prozeliţi printre Circasieni.

Aceleaşi temeri le găsim exprimate prin raporturile ambasadorilor dela Constantinopol şi prin instrucţiunile ce li se dau din partea guvernelor lor.

Tot la anul 1706 cabinetul francez trimite ambasadorului Ferriol un proiect de alianţă cu Austria contra Turciei. Memoriul începe astfel :

„Monarhia turcească, nu deosebit de alte monarhii, ce au existat dela începutul lumii până acum, după ce s'a mărit, acum a ajuns la decadenţă, ori, spre a vorbi mai lămurit, scăderea puterii ei formidabile a început sub Mahomed IV, tatăl Sultanului de astăzi, în cel din urmă război, în care liga catolică a uzurpat dela puterea otomană două coroane de cele mai înflorite, a Ungariei şi a Moreei, cu multe alte oraşe însemnate din Dalmaţia, Albania, Polonia şi Moscovia".

Ne mai sperând dar, că Turcii îşi vor putea păstra puterea în Europa, cabinetul francez voeşte să încheie o alianţă cu Impăratul Germaniei, pentru ca să slăbească pe casa de Austria prin nouile achiziţiuni, ce ar face în Orient, unde administratia populaţiunilor necivilizate ar trebui să-i con-

sume toate puterile. „Să împingem pe casa de Austria spre Orient — zice proiectul, — pentru ca Franța să rămâie stăpână la Rhin".

Astfel, centrul combinațiunilor politice europene, era în Orient, și la Constantinopol se puneau la cale războaiele. In luptă cu casa de Austria, Bourbonii din Franța mereu stăruiau pe lângă Poartă să declare războiu și să atace despre răsărit pentru ca să facă diversiune în favorul armelor franțuzești. In aceeași vreme căpeteniile răzvrătiților din Ungaria și Ardeal, Tököly, Rakoczy, Bercsenyi și alții, încurajați și ajutorați cu însemnate subsidii de către guvernul francez, mereu îndemnau pe miniștrii turci să declare războiu Austriei și să restabilească Ungaria, ca zid despărțitor între împărăția otomană și cea romano-germană. De altă parte regele Suediei cerea mereu ajutor contra Țarului Petru, și în Polonia era un partid, care mereu își da silință ca prin ajutorul Porții otomane, să puie capăt ingerințelor rusești. Zi pe zi Marele Vizir, miniștrii turcești și chiar Sultanul trebuiau să asculte sfaturile binevoitoare și propunerile războinice, ce li se făceau de către agenții secreți ori publici ai acestora.

Poarta otomană nu cuteza însă a declara războiu Austriei, nici Rusiei, ci totdeauna se mângâia cu poruncile coranului, care cere ca o pace încheiată să fie sfântă și ca Sultanul să nu se războiască decât cu aceia cari nu se țin de învoielile făcute în tratatele de pace. Cel puțin în parte însă această supunere către poruncile coranului era întemeiată pe temerea că, războindu-se, Turcii vor fi alungați din Europa. O dovadă foarte lămurită despre această temere o găsim în raportul dela 19 Ianuarie 1708 al Rezidentului Talman.

Erau făcute toate pregătirile pentru un războiu contra Austriei, ba chiar oștirile erau îngrămădite în Banatul Temișoarei și la Sava. Nu lipsea decât porunca Sultanului, pentru ca ele să năvălească în țara ungurească și să înainteze, după planul hotărît, spre Buda. Stăruințele lui Talman pe lângă miniștrii Porții rămân zadarnice. Atunci Rezidentul Austriei chiamă la sine pe Kișlar-Agasi, un confident al său, îi pune un scaun în față cu portretul Impăratului Iosif I și zice: Alcoranul d-voastră cuprinde proorocia, că veți cuceri Constantinopolul și toată împărăția Grecilor și această proorocie s'a împlinit. Tot alcoranul zice însă, că se va găsi odată un împărat bălan, numit pentru perii săi „beniasfer", care vă va alunga iarăși din această împărăție și din Constantinopol. Crezi d-ta în această proorocie?

„Fără îndoială că cred, deoarece sunt credincios al Coranului" răspunde Turcul.

— Cum îţi place portretul Impăratului meu — întreabă acum Talman, puind în vederea Turcului virtuţile şi puterea acestui Impărat.

Turcul priveşte la capul bălan al Impăratului şi nu zice nimic ; plin însă de îngrijorare, grăbeşte să spună Sultanului că Impăratul, cu care se pune la cale războiul, este bălan. Sultanul cere să vază portretul ; chiar însă fără să-l fi văzut, hotărăşte a nu face război cu un „beniasfer".

O altă dovadă despre această frică sunt următoarele cuvinte pe care le găsim într'o scrisoare a lui Rakoczy, adresată la 26 Noemvrie 1717 lui Cellemare :

„Muftiul şi toţi oamenii de legi sunt pentru pace, ei zic că Dumnezeu pedepseşte pe musulmani pentrucă au călcat pacea încheiată cu creştinii, că Impăratul, neavând a combate alţi inamici afară de Turci, e nebiruit şi, dacă va face încă o a treia campanie norocoasă, nu va încheia pace decât după ce va fi alungat (rechassé) pe Turci în Asia.

Cele două puteri, care puneau în politica lor deosebită greutate pe putinţa alungării Turcilor din Europa, erau însă Austria şi Rusia.

La începutul veacului XVIII, curtea din Viena, fiind silită a se război cu Franţa şi neizbutind a stârpi rădăcinile răscoalei din Ungaria şi Ardeal, era direct interesată de pacea Orientului. In înţelegere dar cu ambasadorul Marei Britanii şi cu acela al Olandei, Rezidentul austriac dela Constantinopol îşi da mereu silinţa să împiedice izbucnirea unui război între Austria şi Turcia.

In aceeaşi vreme Rezidentul austriac, tot în înţelegere cu ambasadorii celor două puteri „maritime" îşi da silinţa să împiedice izbucnirea unui război între Rusia şi Turcia. Pentru curtea din Viena un război la graniţele despre răsărit ale Impărăţiei nu putea fi decât o nouă greutate ; afară de aceasta temerile pe care le-am văzut exprimate în memoriul agenţilor lui Rakoczy erau răspândite în întreaga Europă şi totdeauna, când Turcii se războiau cu Ruşii, Austria trebuia să stea gata de a interveni pentru apărarea intereselor sale.

Rusia, singură, înaintează mereu spre Constantinopol.

Cea dintâi jumătate a veacului este un lung război între Turci şi Ruşi. Ce-i drept, se încheie şi în mai multe rânduri se reînoieşte pacea. Niciodată însă Rusia nu se simte legată prin învoielile făcute la încheierea păcii. Pentru ea tratatele de pace nu au valoare decât întrucât ele îi dau noui drepturi.

In tratatul de pace dela Carlovăţ se hotărăşte ca Ţarul să-şi retragă oştirile din Polonia. Dară Turcii erau foarte stăruitori şi era de temut că vor începe război ; Ţarul reînoia

pacea încheiată, se obliga din nou a retrage oştirile din Polonia, dar nu le retrăgea.

Aceeaşi era purtarea Ţarului faţă cu provinciile dela Crîm. Aci mereu erau conflicte şi oamenii Ţarului mereu se hărţuiau cu Tătarii. Tratatul de pace dela Carlovăţ hotărîse ca Ţarul să nu dureze noui fortăreţe la graniţele despre miazănoapte ale împărăţiei otomane. El însă nu numai a întărit pe acele care erau, ci a ridicat altele noui atât în apropierea graniţelor, cât şi chiar pe un teren, pe care îl pretindea discutat între Rusia şi Imperiul otoman.

In Moldova şi Muntenia, precum şi în provinciile greceşti, Ţarul are oameni de încredere, prin care lucrează mereu pentru surparea puterii otomane.

In sfârşit, Ţarul cucereşte o parte însemnată din Suedia şi sileşte pe Regele Carol XII a se refugia cu credincioşii săi în Turcia. Ţarul îşi întemeiază chiar reşedinţa pe pământul cucerit, şi atunci când miniştrii turceşti vorbesc despre restituirea teritoriilor cucerite dela Suedia, ambasadorul rusesc îi întreabă, ce ar răspunde Sultanul, dacă cineva ar cuteza să-i facă propunerea de a ceda cuiva Constantinopolul.

La anul 1711 izbucneşte cel dintâi război. Oştirile ruseşti trec graniţele, Voevodul Dimitrie Cantemir declară Moldova neatârnată şi marele Vizir porneşte cu oştirile otomane spre Nistru.

Ţarul Petru avea la Prut, afară de oştirile comandate mai ales de ofiţeri germani, vreo 10—15 mii Moldoveni şi câteva cete de unguri pribegi, atât husari cât şi pedeştri. In partea Turcilor luptau, afară de oştirile otomane şi tătăreşti, suediezii regelui Carol XII, polonezii comandaţi de Poniatovschi, cetele Palatinului de Chiovia şi cazacii Zaporojeni, dimpreună cu cei Potcaleni.

După capitulaţia dela Movila Răbiei (Han Tepesi), la 22 Iulie se încheie pacea dela Vadul Huşilor (In campo ottomanico ad vadum Huss.) o pace foarte blândă pentru Ţarul Petru.

Se hotărăşte în acest tratat, ca Ţarul să restituiască Porţii fortăreaţa Assak, să surpe toate celelalte fortăreţe dela graniţele despre Crîm, să nu se mai amestece în afacerile Polonezilor, Zaporojenilor, Potcalenilor şi ale Cazacilor de sub stăpânirea lui Dewlet Ghirai Han, şi că Regele Carol XII să se întoarcă sub scutul Porţii prin Polonia, în ţara sa. Cu aceste condiţiuni Ţarului Petru i se dă voie de a se retrage nesupărat.

Nu mai departe încă decât la 20 Noemvrie 1712, Sultanul adresează tuturor vizirilor, paşilor şi beilor un ordin, pe care îl începe astfel :

„In lupta ce s'a dat în anul 1123 la graniţele Moldovei între armata mea biruitoare şi aceea a Ţarului dela Moscova (care de câţiva ani se prefăcea că este amic al Sublimei noastre Porţi, câtă vreme apucăturile lui meşteşugite încredinţau pe ori şi cine despre relele lui intenţiuni contra împărăţiei otomane) armata acestui Principe, cu ajutorul lui Dumnezeu, a fost biruită. După cum este scris că răul i se întâmplă aceluia care e capabil de a-l face, Ţarul a cerut iertare cu tot felul de înjosiri (avec toute sorte de bassesse) şi pacea a fost încheiată, iară tratatul redijat în câţiva articoli. Ţarul de mai mulţi ani se amestecă în afacerile Poloniei cu scopul că, după ce se va fi făcut stăpân pe acest regat, care este vecin cu Impărăţia otomană, va putea năvăli asupra graniţelor ei, şi pentru aceea s'a poruncit în acest tratat ca să se retragă cu desăvârşire din Polonia. Cu toate că acest articol, care zicea că Ţarul să nu se mai amestece în afacerile Poloniei, era unul din cele mai esenţiale şi mai importante, în ciuda acestei învoieli el a rămas cu trupele sale în Polonia".

Prin urmare Sultanul a hotărît a reîncepe războiul. Intervenind însă ambasadorul Engliterei şi acela al Olandei, Poarta otomană a consimţit a reîncheia pacea, puind Ţarului un termen de trei luni de zile pentru retragerea trupelor din Polonia. Cele trei luni au trecut, dar Ţarul nu şi-a retras trupele. Astfel Sultanul porunceşte, că până la 21 Martie 1713, toţi vizirii şi paşii să fie adunaţi cu trupele lor în lagărul dela Adrianopol, de unde vor avea să plece asupra Ţarului.

Astfel se rosteşte persoana Sultanului ; cu toate acestea războiul nu se face, deoarece Ţarul Petru izbuteşte a încheia şi astădată pacea, obligându-se din nou a retrage trupele din Polonia.

Peste câţiva ani, la 1718, izbucneşte războiul între Veneţia şi Poarta otomană. Austria intervine şi astfel războiul se încinge între Poarta otomană şi cele două puteri aliate.

In tot cursul războiului oştirile ruseşti sunt grămădite prin Polonia şi pe la graniţele despre Crîm ; în tot cursul războiului, Ţarul Petru mereu face Curţii din Viena propuneri de alianţă ; când Turcii îi aduc însă aminte datoriile, ce le-a primit în tratatele încheiate, el îi încredinţează că numai în interesul lor îşi ţine trupele aproape de graniţe, şi că dovadă despre aceasta este refuzul cu care a răspuns la propunerile de alinţă ale Curţii din Viena.

La anul 1718 se încheie pacea dela Pasaroviţ. Poarta cedează Austriei Banatul Timişoarei, Serbia, Oltenia, o parte din Bulgaria şi o fâşie din graniţele despre apus.

Deşi slăbită însă, Poarta otomană provoacă pe Rusia să se ţie de tratatele încheiate, şi în deosebi să-şi retragă trupele din Polonia.

Rezidentul rusesc dela Constantinopol, Alexie Dascow, răspunde într'un memoriu adresat în vara anului 1719 Marelui Vizir. El încredinţează pe Marele Vizir despre bunele dispoziţiuni ale Ţarului şi arată că: „Regele Engliterei e de bună înţelegere cu Impăratul şi stăruieşte a răpi ceva dela Spania; Regele Poloniei, cu ajutorul Impăratului, voieşte să facă din Polonia un regat absolutist, şi dacă s'ar întâmpla aceasta, nu rămâne îndoială, că ar fi formidabil pentru puterile vecine (Vicinis potentiis formidabile fore non dubitandum)".

Iată dar motivele pentru care Ţarul îşi ţine trupele în Polonia; e chiar în interesul Porţii, ca Ţarul să apere drepturile şi libertăţile Polonezilor, deoarece regimul absolutist ar face din Polonia un stat primejdios.

In aceeaşi vreme însă, Ţarul îşi dă silinţa a pune la cale libertatea popoarelor din Crîm. In anii 1721—1724, relaţiunile dintre Poartă şi Rusia sunt foarte încordate, deoarece mereu sosesc la Constantinopol, dela Hanul tătărăsc şi dela paşalele fortăreţelor dela hotare, raporturi despre răscoalele ce izbucnesc sub auspiciile Rusiei. Rezidentul Alexie Dascow, miniştrii ruseşti Golowkin, Tolstoy şi Osterman, ambasadorul Franţei, marchizul de Bonnac, ba chiar şi însuşi Ţarul, în mai multe scrisori adresate Sultanului, mereu încredinţează Poarta despre bunele dispoziţiuni ale Rusiei şi despre dorinţa de a trăi în pace cu Turcii.

Se încheie în mai multe rânduri tratate ori se dă tărie celor încheiate. Intr'unul din acestea, Ţarul se obligă din nou a retrage trupele din Polonia, iar Sultanul îi da dreptul de a se întoarce cu ele, când cineva ar voi să facă vreun atentat la libertăţile Polonezilor. Intr'altul Ţarul se obligă a surpa fortăreaţa Kamenca, precum şi fortăreaţa din nou durată la gurile râului Samara, se obligă chiar a nu mai dura altele noui.

In sfârşit însă războiul nu se mai poate evita şi Austria primeşte mediaţiunea între Turcia şi Rusia. Se ţin conferinţe; se discută asupra locului de întrunire; Rusia caută să înconjure o hotărîre definitivă şi astfel, parte în urma unelirilor dibace ale diplomaţiei franţuzeşti, parte cu scopul de a nu lăsa pe Ruşi să dispună singuri în Orient, Curtea din Viena devine din mediatoare o putere ce intervine şi în urmă o aliată pe faţă a Rusiei.

Se stabileşte un comun plan de acţiune şi războiul contra Turciei se începe. Trupele ruseşti, în loc de a opera potrivit cu planul statornicit, îşi fac de lucru împrejurul Crîmului; astfel Turcii, rămâind în defensivă faţă cu Ruşii, îngrămă-

desc oştirile contra Austriacilor. Impăratul Carol VI, în mai multe scrisori adresate comandanţilor săi, se plânge de duplicitatea Ţarinei, dar, în sfârşit, după un războiu de aproape trei ani, pierde Oltenia şi Serbia şi părţile ce câştigase în războiul trecut din Bulgaria şi Bosnia, şi, încheindu-se tratatul dela Belgrad, încetează a mai fi aliat al Ruşilor.

După acest războiu Turcia se bucură de o pace mai îndelungată. Dela 1700 până la 1740 ea a stat mereu gata de războiu şi a purtat sarcina a trei războaie grele ; acum era dar secată de puteri şi nu mai avea destulă energie spre a se pune împotriva înaintării Ruşilor. Simţind că nu mai poate alunga pe Ruşi din Polonia şi obosită de greutăţile ce-i făcea acest stat castrat, Poarta otomană propunea cabinetului din Viena să-l împartă cu Rusia.

Scăpând însă de această greutate, Poarta întâmpină altele. Incă pe la anul 1750 Rusia pune cestiunea independenţei Tătarilor şi cestiunea autonomiei ţărilor româneşti ; iar la 1769 izbucneşte un nou războiu între Turci şi Ruşi, în urma căruia Poarta este silită a încheia la anul 1774 pacea dela Cuciuc-Cainardji.

In sfârşit la anul 1788 Rusia începe războiu pentru eliberarea tuturor creştinilor din Imperiul otoman.

Dela început până la sfârşit veacul XVIII e pentru Poarta otomană o luptă necurmată spre a pune stavilă năvălirii vrăjmaşului său dela miazănoapte. Mereu în luptă cu o fatală şi neînblânzită pornire şi lipsiţi de orişice sprijinire din afară, Turcii trebuiau să stea mereu sub arme şi mereu să negocieze atât cu vrăjmaşii, cât şi cu prietenii lor. In vieaţa lor nu se mai putea desvolta decât două părţi, în care trebuiau să-şi consume cele mai bune şi cele mai scumpe puteri : armata şi diplomaţia. Despre întemeierea şi desvoltarea unei bune administraţiuni, într'o împărăţie, ce mereu se războia şi mereu era răscolită, nici vorbă nu putea să fie. Pentru împărăţia otomană nu era cu putinţă altă organizaţie decât cea militară, aspră, dar atârnată de caracterul, priceperea şi discreţiunea oamenilor cari o aplicau. Pentru aceasta erau însă prea multe elemente putrede în imperiul otoman, căci paşalele, chiar buni oşteni, şi buni diplomaţi fiind, nu mai aveau nici tăria de caracter, nici destul timp spre a fi şi buni administratori. In împărăţia otomană lipsea temelia virtuţilor cetăţeneşti : credinţa în trăinicia statului şi a formelor lui de vieaţă. Fiecare intrând în vieaţa publică începea să ia parte la o lucrare, în a cărei rezultate nu se încredeau. Abnegaţiunea cetăţenească e peste putinţă acolo, unde suntem aşa zicând încredinţaţi, că va rămâne zadarnică ; aşa ori aşa, împărăţia otomană avea să înceteze ; ar fi fost dar o nebunie orice abnegaţiune de dragul ei. Oamenii îşi fac datoria ca

oameni ; fiecare caută însă a profita de ocaziune câtă vreme se poate.

Puterile europene, îndeosebi statele vecine, privesc cu îngrijire cele ce se petrec în Orient ; toate se mărginesc însă la sfaturi binevoitoare. Puterile maritime, adică Englitera şi Olanda, în tot cursul veacului XVIII, stăruesc pentru menţinerea păcii ; cabinetul francez îşi dă silinţa ca să hotărască Poarta la acţiune ori la pasivitate, după cum cer interesele momentane ale Franţei ; Austria în sfârşit, chiar dela începutul veacului urmează o politică hotărîtă totdeauna de neîncrederea cu care curtea din Viena priveşte asupra Rusiei. Turcii totdeauna sunt izolaţi, fiindcă nimeni nu mai crede în putinţa izbutirii lor.

II

POLITICA HABSBURGILOR

In tratatul de pace dela Carlovăţ, Poarta otomană renunţă la înrâurirea ce avea asupra Ungariei şi Ardealului, şi astfel hotarele împărăţiei Habsburgilor se întind până la Mureş şi până la culmile despre miazănoapte şi răsărit ale Carpaţilor. In urmă apoi, la anul 1718, Habsburgii îşi întind graniţele până la Olt şi spre hotarele Bulgariei.

Oricât de mare însă, această împărăţie nu era puternică decât prin înţelepciunea oamenilor, care ştiau să ţie la un loc atât de multe şi de deosebite popoare. Mai ales în ţările dela răsărit popoarele totdeauna erau gata de a se încăera la luptă şi numai buna chibzuinţă a Curţii din Viena le ţinea în frâu.

Deşi Poarta otomană a renunţat la înrâurirea ce avea asupra Ungariei şi Ardealului, această înrâurire nu încetase. In tot cursul veacului XVIII este în Ungaria şi Ardeal un partid care se luptă fără de curmare pentru eliberarea patriei de sub „jugul Habsburgilor". Şi acest partid e mare şi puternic, e deseori întregul popor maghiar, care cere ajutorul Porţii contra asupritorilor. Rakoczy şi Tököly îşi împart chiar viitoarele ţări eliberate ; iară după moartea lui Tököly, Rakoczy, recunoscut fiind de Principele legitim, adună sub steagurile sale oştiri, care, după spusele ambasadorului Ferriol, se urcă la 80.000 oameni.

Erau deci încă multe greutăţi de învins înainte de a se

putea zice, că Habsburgii sunt stăpâni pe ţările dela răsărit.

Armele cu care, deşi după o luptă foarte îndelungată, Curtea din Viena a învins aceste greutăţi, sunt mai ales administrative.

Inainte de toate Habsburgii îşi câştigă ajutor contra maghiarilor chiar în Ungaria şi Ardeal.

După îndelungatele lupte ale veacului XVII, locurile neadăpostite de pe teritoriul Carpaţilor, adică partea dintre Tisa şi Carpaţi a ţării Ungureşti, Banatul Timişoarei şi Oltenia erau aproape cu desăvârşire deşertate de populaţiune. Cea dintâi îngrijire a Curţii din Viena era dar de a spori populaţia acestor locuri şi în deosebi, de a o spori cu oameni pe cari se vor putea rezema contra maghiarilor ca vrăjmaşi interni şi contra Turcilor şi Ruşilor ca vrăjmaşi externi.

Incă pe la sfârşitul veacului XVII, Impăratul Leopold I dă Sârbilor emigraţi sub povăţuirea Patriarhului Arsenie Cernovici locuri de adăpost în apropierea graniţelor despre răsărit şi privilegii foarte însemnate. Sârbii rămân însă organizaţi milităreşte şi totdeauna datori a se lupta pentru Impăratul.

In urmă se împopulează Banatul Timişoarei mai ales cu colonişti aduşi din ţările dela apus, iară în Oltenia administraţia îşi dă toată silinţa de a spori populaţia cu colonişti bulgari, sârbi şi munteni. In tot cursul veacului XVIII, sporirea populaţiei din ţările dela răsărit este una din cele mai de căpetenie îngrijiri ale guvernului din Viena şi, cu deosebire dela 1750 până la sfârşitul veacului, conflictele pentru oamenii migraţi nu se mai curmă.

Moldovenii, Muntenii şi Oltenii, ba chiar şi Bulgarii catolici mereu migrează în Ardeal, în Banatul Timişoarei şi în ţara Ungurească, în vreme ce Secuii din Ardeal migrează în Moldova şi mocanii din Ardeal se pornesc spre Muntenia.

Sporind populaţia, Habsburgii vor totdeauna să-şi asigure iubirea ei.

In veacul XVIII religia era una din cele mai puternice arme politice. In deosebi în împărăţia Habsburgilor această armă era însă primejdioasă. Ca putere catolică, Austria făcea politica sa cu ajutorul catolicismului ; Leopold I a recunoscut însă pe Arsenie Cernovici de Patriarh şi a dat bisericii sârbeşti cele mai întinse privilegii. El a mers chiar mai departe şi, spre a face şi pe ceilalţi creştini ortodocşi părtaşi de aceste privilegii, guvernul din Viena a admis o naţiune închipuită, „natio illirica“, pentru care se dau privilegiile acordate Patriarhului Cernovici. Toţi creştinii ortodocşi, fie sârbi, fie croaţi, fie români, fac parte din această naţiune ilirică ; Patriarhul sârbilor ajunge a fi Patriarh al tuturor creştinilor ortodocşi din ţările dela răsărit ale împărăţiei Habsburgilor,

şi cu toţii au dreptul de a se bucura de privilegiile acordate Sârbilor.

Numaidecât, în anul 1700, Impăratul Leopold I da însă marelui ambasador, comitele Oettingen, nişte instrucţiuni, din care ne încredinţăm, că la curtea din Viena ortodoxia e privită ca o primejdie.

Impăratul însărcinează pe ambasadorul său a stărui ca sfântul mormânt să rămână sub paza Franciscanilor, „şi să nu fie cumva încredinţată schismaticilor de sub protecţia Ţarului de Moscova, care, după cum se ştie, foarte mult străduesc să şi-o câştige". Tocmai pentru aceea, Movrocordat (dragomanul Porţii), fiind de legea grecească, şi având acum mare vază la Poartă, e *suspect*, şi are să fie menajat cu deosebită atenţie şi dexteritate (billig suspect, und derohalben mit sonderbahrer attention und dexterität zu menaggiren sein wirdt).

Ideea exprimată în aceste puţine rânduri este una din temeliile politice orientale a Habsburgilor : toţi ortodocşii sunt suspeţi, fiindcă stau sub protecţia Ţarului. Curtea din Viena nu are încredere în popoarele ortodoxe şi această lipsă de încredere merge atât de departe, încât la anul 1718, dându-şi părerea asupra unei petiţiuni, în care boierii munteni cereau anexarea Munteniei la Austria, consiliul de războiu sfătueşte pe împărat să nu râvnească la o ţară, de care Ţarul poate dispune după plac. Astfel acordând dreptul bisericii ortodoxe, Curtea din Viena nu renunţă la combaterea ei indirectă şi acordă mai mari drepturi acelora, care se unesc cu biserica catolică. Unirea cu biserica papistă şi conflictele religioase împreunate cu dânsa sunt una din cestiunile mari, care agitează ţările dela răsărit în tot cursul veacului XVIII. O mare parte din Croaţi, toţi Rutenii din ţara Ungurească şi partea mai mare a Românilor din Ardeal se declară uniţi cu biserica baptistă şi luptele între uniţi şi neuniţi, cu deosebire între Români, nu se mai curmă. Administraţiunea, voind să pună capăt acestor lupte, dă ajutor uniţilor ; această părtinire nu trece însă anumite margini.

La anul 1754 Impărăteasa Maria Theresia însărcinează pe Comitele Clobuşiţchi, Arhiepiscopul de Calocia, să cerceteze certele dintre uniţii şi neuniţii din ţara Ungurească şi Ardeal. Instrucţiunile, ce i se dau comisarului împărătesc, se încep cu cuvintele :

„Deoarece cauza cea mai de căpetenie a abaterilor şi turburărilor ce s'au ivit în diecesa Orăzii-mari este fapta uniunii şi mai ales a schismaticismului, şi deoarece voinţa noastră dreaptă tinde la liniştirea populaţiunii şi este departe de a face, ori de a permite să se facă asupra numitului popor vreo

presiune fiind pe nedrept asuprit prin sporirea contribuţiunilor, ori prin altfel de biruri, prin prestandele dominicale ori prin alte mijloace, ci din contra voim să dăm protecţiunea noastră împărătească amânduror părţilor, adică atât uniţilor cât şi neuniţilor, şi nu vom permite să se facă siluire în materie de religiune". Comisarul e dar însărcinat să spue preoţilor şi poporului, că toţi deopotrivă se bucură de protecţia Impărătesei şi să puie deosebită greutate pe aceasta.

La anul 1758 se ţine o conferinţă în cestiunea concesiunilor de acordat Românilor ortodocşi din Ardeal. Kaunitz dă un vot separat şi cerându-i-se din nou părerea, el răspunde Impărătesei :

„Votul meu cuprins în protocol l-am dat după cea bună a mea convingere şi conştiinţă ; nu aş avea nimic să scad, nici nimic să adaog. Inţeleg foarte bine că Maiestatea Voastră vă aflaţi în nedomirire de a hotărî faţă de nişte păreri atât de deosebite asupra cestiunii : dacă e bine ca, după modalităţile propuse de mine, să li se acorde grecilor neuniţi din Ardeal un propriu episcop exempt, ori ca lucrurile să rămână în starea lor de până acum.

Eu am ales cea dintâi soluţiune, fiindcă îmi dau silinţa de a înconjura în toate consiliile ce privesc serviciul Maiestăţii Voastre măsurile nedepline şi paliative, care îndeobşte mai mult strică decât folosesc, a apuca răul din rădăcină şi a privi lucrurile aşa cum sunt, iar nu cum ele ar trebui să fie.

Dacă am putea să ne mângâem cu speranţa, că aceia cari au să execute înţeleptele şi dreptele ordine al M. V. privitoare la măsurile de luat faţă cu grecii şi neuniţii, s'ar purta cum se cuvine şi şi-ar face pe deplin datoria, aşa nu ar fi tocmai greu a găsi alte mijloace folositoare atât pentru stat, cât şi pentru religia dominatoare ; dar, după atâtea experienţe această speranţă trebue să o privim ca fiind pe deplin zadarnică, căci aplecarea spre mijloace silnice şi ura contra ilirienilor sunt cu mult mai adânc înrădăcinate, decât ca să mai putem spera vreo schimbare în această privinţă.

De asemenea în împrejurările de acum ar fi mai primejdios decât orişicând a da ocazie pentru rebeliuni, emigraţiuni ori alte urmări foarte stricăcioase, şi anume cu atât mai multe, cu cât nu dispunem de mijloace contra unor asemenea rele.

Grecii neuniţi, ce, în număr de câteva milioane, se află sub prea înalta stăpânire, trebue, după părerea mea, să fie priviţi ca fiind pentru prea înalta casă o comoară şi un adevărat juvaer, din care se vor putea trage în viitor pentru stat chiar mai multe foloase decât până acum, dacă numai vor fi scutiţi cu toată asprimea atât în cele lumeşti, cât şi în cele biseri-

cești, contra orice asuprire, orice nedreptate și orice nemulțumiri întemeiate, și vor fi povățuiți astfel cum regulile precauțiunii cer să întâmpinăm o națiune aspră și războinică".

Kaunitz propune dar, ca Impărăteasa să numească pe Dionisie Novacovici Episcop al Românilor ortodocși din Ardeal, rămâind ca prin mijlocirea lui să se facă încercare de a hotărî pe Români la unire cu biserica papistă.

Ura de care vorbește Kaunitz nu e însă întemeiată numai pe simțimântul religios, nu este o urmare a intoleranței religioase.

In anii 1743 și 1744 Episcopul greco-catolic din Făgăraș, Ioan Klein, mereu se plânge Imparătesei Maria Teresia de asupririle ce trebuesc să sufere Românii uniți, „care sunt tratați mai rău decât ovreii". Intre altele, Episcopul Klein protestează contra hotărîrilor dietei din Ardeal și în memoriul, ce adresează Impărătesei ca răspuns la acest protest, dieta zice următoarele:

„Neamul Românilor din vechime are nevoie de a se bucura de locuirea acestui pământ (hujus glebae incolatu gaudens) dar acea plebe nici prin aplicările, nici prin natura, nici prin ingeniul, nici cu privire la condițiunile ei, nici din alte considerațiuni deosebite, nu este capabilă de privilegiile naționale; din contra mereu intră ca o pribeagă fără de căpătâi în Muntenia și Moldova, iară acolo se leapădă de uniune, pe care a primit-o mai mult de nume decât în adevăr".

Memoriul arată apoi, că rămâind în urma războaielor multe pământuri deșerte, Românii au intrat din Moldova și Muntenia și s'au așezat pe ele; ei însă nu pot să câștige drepturi decât începând a face parte din vreuna din cele trei națiuni.

In zadar sunt dar toate încercările Curții din Viena. Nici ca parte a națiunii ilirice, nici unindu-se cu biserica papistă Românii nu pot să câștige drepturi, deoarece, câștigând drepturi, după legile țării, ei înceată de a mai fi Români. Totdeauna aceste legi erau o stavilă puternică pentru curtea din Viena, iară a le schimba nu se putea, fiindcă se temea de rebelii maghiari, cari foarte lesne puteau să provoace un războiu cu Poarta otomană. Un singur Impărat a cutezat să șteargă aceste legi, Iosif II, înainte însă de a muri, și el a fost silit să nimicească tot ce făcuse în vieața sa, decretând restabilirea deplină a drepturilor nobilimii.

In administrațiune curtea din Viena întâmpină aceleași greutăți. Chiar în Oltenia, unde putea dispune după plac, ca în o țară cucerită, drepturile, pe care le au boierii și pe cari nu crede de cuviință a le călca, sunt una din cele mai

mari greutăţi. Se face numărătoarea populaţiei, se împart districtele, se iau măsuri pentru sporirea populaţiei, se face un conspect despre mânăstiri şi despre drepturile lor şi se împarte contribuţia astfel, ca populaţia rurală să nu poarte prea grele sarcine. După câţiva ani de încercare se constitue o comisiune financiară, însărcinată cu formularea propunerilor privitoare la măsurile de luat pentru o bună administrare a Olteniei. Raportul acestei comisiuni se încheie prin cuvintele :

„Prea înaltul serviciu şi chiar starea şi împrejurările ţării cer ca Maiestatea Voastră Imp. şi Cat. să faceţi întrebuinţare de acest drept (de a dispune ca în o ţară cucerită şi de a nu ţine seamă de drepturile boierilor) ; căci cele mai multe privilegii sunt stabilite pentru folosul boierilor, privilegii în virtutea cărora au avut ocazia de a dispune de vieaţa si averea supuşilor după plac şi, precum arată exemplele în mod cu totul tiranic, mai ales fiindcă purtarea lor e ne mai-pomenită şi bietul popor suspină după ajutor, şi trebue să fie ocrotit contra lor deoarece importă mai mult a câştiga iubirea acestui popor de rând, decât a ţine pe boierii nesocotiţi şi neînfrânaţi în vechile lor drepturi, ba în cele mai mari nedreptăţi ale lor, mai ales fiindcă omul de rând e cea mai mare putere, căci prin el se împopulează şi se ridică, prin urmare prin el se aduce ţara la deplină desvoltare".

Curtea din Viena nu a scăzut decât foarte puţin din drepturile boierilor olteni ; cu toate aceste în cursul războiului următor boierii olteni nu o mai susţineau. Dacă dar în Oltenia era atât de greu a scădea din privilegii, în ţara Ungurească şi în Ardeal, unde totdeauna era o revoluţie latentă, schimbarea privilegiilor era aproape peste putinţă.

La anul 1785 Impăratul Iosef II numeşte zece comisari însărcinaţi cu organizarea bisericii. In instrucţiunile date acestor comisari, el zice între altele :

„In acest district (Banatul Timişoarei) sunt cu deosebire trei naţiuni : anume Români şi Sârbi, cari deopotrivă sunt de religia greacă neunită, afară de aceştia colonişti străini de naţionalităţi deosebite din Germania. Naţiunea română tot mai e tratată într'un mod foarte asupritor şi mai ales pentru aceea e puţin desvoltată, nestatornică şi dispusă a fura. Câtă vreme nu vor fi luminaţi în destul prin şcoli şi câtă vreme nu se vor deştepta într'înşii, în urma unui bun tratament, iubirea pentru pământul lor, dorinţa de a-şi clădi mai bine casele, de a-şi lucra mai bine pământurile şi de a sădi mai

mulţi pomi, aceşti oameni vor urma a se simţi campând (kampirend) de pe o zi pe alta.

E de asemenea adevărat, că s'au luat dela dânşii cele mai bune pământuri spre a le da altor colonişti, că au trebuit să sufere mai multe asupriri, cu toate că sunt cei mai vechi locuitori ai ţării. In deobşte această naţiune pretinde, că plângerile ei să fie ascultate şi că cei mai bătrâni dintre dânşii, în care îşi pun toată încrederea, să fie domiriţi prin argumente întemeiate ; apoi de aci înainte se poate face ori şi ce cu dânşii (alsdann kann man alles mit ihnen richten)".

Vorbind despre Românii din Ţara Ungurească şi Ardeal, Impăratul Iosif II zice :

„Durere ! este prea adevărat, că între naţiunea ungurească şi cea sârbească, apoi între grecii neuniţi şi unguri domneşte o ură neîmpăcată. Pe cât de puţin se poate găsi adevărata cauză a acestei ure, pe atât de adevărat este, că ea isbucneşte la toate ocaziunile, lucru de care răscoala, ce nu de mult a fost în Ardeal (Horia şi Cloşca) ne dă cele mai triste dovezi. Dacă e dar să domnească pace şi fericire între oamenii ce trebue să trăiască împreună, înainte de toate aceasta ură trebue să fie pe deplin stârpită, şi nu pot în destul a îndemna pe comisar ca să privegheze şi să silească pe ori şi cine a priveghea, ca toate persoanele magistratului să observe cel mai mare cumpăt şi în deosebi să aibă toată consideraţia pentru popi şi cler în deobşte.

„Românii — zice apoi Impăratul — atât de mult sunt obişnuiţi cu asuprirea, încât sunt nepăsători chiar şi pentru locuinţele lor şi astfel sunt dispuşi la nestatornicie, la schimbări şi tot felul de excese. La aceştia nu numai trebue să se introducă şcolile, ci şi preoţii lor să fie mai bine instruiţi ; în sfârşit domnii lor de pământ şi autorităţile trebue să înceapă a-i trata mai uman, pentru ca să-i îndrepteze şi să-i lipească de pământul pe care sunt".

Puternicul Impărat, care da aceste porunci binevoitoare, nu a putut câştiga Românilor decât un singur drept : dreptul de a-şi schimba stăpânii. Nici dreptul de migraţiune nu l-au câştigat însă Românii, decât după ce au prefăcut în cenuşă o mulţime de sate, oraşe şi curţi nemeşeşti, au tăiat câteva mii de unguri şi au băgat spaima în vrăşmaşii lor.

Altfel lucrurile nu se puteau pune la cale. Principiul politicii Habsburgilor *„Divide et impera"*, era un rezultat firesc al împrejurărilor. Chiar între mărginile împărăţiei lor, Habsburgii trebuiau să facă mereu politică externă. Ei nu puteau nimici pe maghiari, fiindcă erau un popor, de care împă-

răţia avea trebuinţă contra Rusiei şi tărie le puteau nimici da. fiindcă erau un neam răsvrătitor, ce mereu stăruia să provoace un război cu Turcia. Tocmai atât de puţin puteau Habsburgii să caute a nimici pe popoarele cuprinse sub numirea de „naţiune ilirică", deoarece ele ţineau în frâu pe maghiari şi erau în aceeaşi vreme un val de apărare contra Turcilor ; aceste popoare erau însă de legea ortodoxă, erau suspecte şi foarte lesne se puteau pune la dispoziţiunea Rusiei. Curtea din Viena îşi dă prin urmare silinţa de a ţine pe aceste popoare în echilibru, dând mereu ajutor celor mai slabe dintre dânsele, fără ca să provoace însă pe cele mai tari la rezistenţa energică.

Cuprinzând toate cele zise până acum în o singură cugetare, ne rămâne impresia nestrămutată, că politica Habsburgilor e întru toate hotărîtă de neîncrederea cu care ei privesc pe Rusia. Şi urmărind cu băgare de seamă întâmplările ce se desfăşură în cursul veacului XVIII, această impresie ajunge a fi o convingere bine întemeiată.

Numai decât la anul 1700, vedem cum Leopold I „suspectează" pe un dragoman al Porţii, fiindcă e de lege ortodoxă. Şi această suspectare se urmează în tot cursul veacului. Politica ce Habsburgii urmează faţă cu Turcia se poate cuprinde în câteva cuvinte: ei caută să-şi asigure poziţiuni bune faţă de Rusia.

In cursul războiului izbucnit la 1716, Ţarul Petru mereu face Curţii din Viena propuneri de alianţă. La 13 Octomvrie, Principele Trautsohn raportează împăratului Carol VI despre părerile conferinţei ministeriale cu privire la aceste propuneri. Miniştrii sfătuiesc pe Impăratul să nu primească această alianţă, deoarece Ţarul „precum învederează din exemple, este o foarte mare sarcină pentru aliaţii săi şi voieşte mai mult să impună legi, decât să dea ajutor ; afară de aceasta cere în Imperiul Roman şi cu deosebire în Meklenburg o mulţime de lucruri nepriincioase ; în sfârşit vecinătatea lui, mai ales din consideraţie pentru marea înrâurire ce are în Orient în virtutea religiunii, e foarte primejdioasă (respectu seines in oriente ob rationen religionis habenden grossen Anhang gar zu bedenklich). Afară de aceasta, sub pretextul alianţei, ar face, cu deosebire în Moldova şi Muntenia o mulţime de demarşe neplăcute, iar la încheierea viitoarei păci, ar putea pune piedici stricăcioase prin obişnuitele sale pretenţiuni exagerate".

Ţinând seamă de aceste motive, Impăratul nu primeşte alianţa ; tot pentru aceste motive Austria intervine şi chiar se aliază cu Rusia în războiul viitor ; tot pentru aceste motive încheie la 6 Iulie 1771 tratatul subsidial în care Poarta îi cedează Oltenia ; tot pentru aceste motive refuză propu-

nerea ce i se face de către comitele Orlow în cursul negocierilor dela Focşani, declarând că nu voieşte să anexeze Moldova şi Muntenia ; în sfârşit tot pentru aceste motive, la anul 1788 Împăratul Iosef II ocupă Moldova şi Muntenia ca aliat al Ţarinei.

In tot cursul veacului XVIII politica Habsburgilor este una şi nestrămutată, aceea pe care cancelarul Kaunitz o expune în nota adresată la 6 Ianuarie 1775 Baronului Thugut :

„Inainte de toate ni se pune întrebarea preliminară, — zice Kaunitz, — dacă şi întrucât ar putea să fie oportun a stabili o înţelegere sinceră cu Poarta şi a primi faţă cu dânsa nişte angajamente, care nu ne-ar promite un folos chiar acum, în prezent, ci ar fi calculate pe vremile şi împrejurările viitoare.

Precum ştiţi, starea de acum a Porţii e foarte deosebită de aceea de odinioară. Ce e drept, toate lucrurile vremelnice şi toate prevederile omeneşti sunt supuse atâtor complicaţiuni neprevăzute şi atâtor evenimente, încât este peste putinţă a hotărî capătul lor cu destulă siguritate. Cu toate aceste un ochiu politic poate prevedea cu toată probabilitatea, că dacă Rusia va căuta să profiteze de avantajele ce i s'au acordat în cea din urmă pace, un lucru care abia mai poate fi pus la îndoială, iar Poarta va rămânea în apatia şi letargia ei de până acum, lucru ce urmează din putreziciunea temeliilor ei, că, zic, dacă va fi astfel, mai de vreme ori mai târziu va trebui să urmeze în această parte a Europei o revoluţiune capitală (Hauptrevolution).

Această singură perspectivă e mai mult decât destulă spre a ne hotărî să nu primim faţă cu Poarta nişte angajamente, să nu încheiem cu ea tratate, care, fără de a ne aduce foloase actuale, ar fi calculate pe nişte vremi, unde va exista poate cu totul altă stare de lucruri şi aceasta ar cere demarşe cu totul deosebite de cele de acum, ba poate chiar opuse cu ele.

Mijloacele propuse de d-voastră consistă în frică, mituire şi alte mijloace de a hotărî pe cineva la ceva. Spre a hotărî pe turci prin raţionamente, se va face, între altele, întrebuinţare de consideraţia, că intenţia noastră nu este alta, decât a face să înceteze cu desăvârşire neîncrederea reciprocă, pentru ca apoi să ne putem îndrepta toată atenţia asupra întrebării, cum, prin reciprocă înţelegere plină de încredere şi comune demarşe, s'ar putea împiedeca urmările stricăcioase ale celei din urmă păci încheiate cu Rusia.

In situaţia de acum a Porţii, fără îndoială politica noastră secretă trebue să consiste în a susţine, câtă vreme se poate, Impărăţia otomană în Europa, ori cel puţin a face ca în cel

mai rău caz Rusia să nu o surpe vreodată singură şi pentru sine, venind despre mare, şi prin urmare fără de concursul neapărat al Curţii noastre. E foarte de dorit pentru interesul nostru politic, ca despre mare de unde începe a o ameninţa cea mai mare primejdie, Poarta să-şi dea silinţa a se asigura cu toate aşezămintele de apărare în putinţă, deoarece tocmai în aceasta consistă cel mai de căpetenie mijloc, spre a ajunge la realizarea intenţiei alternative a politicei noastre".

Acestea sunt principiile, pe care Habsburgii le-au observat atât înainte cât şi după Kaunitz faţă cu Orientul.

Ei nu se pot alia cu Poarta otomană, fiindcă ea nu le dă destule garanţii de statornicie; stau deci totdeauna gata, pentru ca, în cel mai rău caz, când Sultanii nu se mai pot susţine în Europa, să ia partea ce li se cuvine din ţările scoase de sub stăpânirea lor.

III

MOTIVELE POLITICE ALE LUĂRII BUCOVINEI

Izbucnind războiul între Turcia şi Veneţia, Curtea din Viena primeşte un memoriu, în care se expun motivele pentru care Impăratul trebue să declare război Turciei. Al doilea dintre motive e comentat prin următoarele considerente:

„Deoarece interesul de stat e ceea ce trebue să hotărască pe M. S. a nu vedea pe Turc, vecinul său, mărit prin noui progrese, ci mai vârtos a-şi da silinţa de a nu-l vedea stabilindu-se cu noui fortificaţiuni şi noui constituţiuni de guvern în Moldova şi Muntenia, — Benderul şi Hotinul, ce a durat Turcul, sunt două puncte delicate, două lucruri importante, care prin împrejurările lor şi prin consecvenţele ce pot avea, trebue să fie considerate cu toată consideraţiunea şi ponderaţiunea, iară nu să fie trecute cu vederea...". „Turcul zideşte mari fortăreţe la hotarele creştinilor, lucru ce nu se cuprinde în instrumentele de pace, pune în ele tunuri, pune multă oştire, pune Paşă, şi sub pretextul acestor fortăreţe se extinde şi ocupă locuri din Moldova, pune pe Turci să arbitrarieze, iară creştinii nu ţin seamă de aceasta, nu se gândesc, ci adorm ca şi când nu s'ar întâmpla nimic.

„Trebue să se ţie seamă, că Moldova şi Muntenia, aceste două provincii atât de roditoare, întărite cu fortăreţele Turcului, cum a început a se face, vor putea hrăni cu înlesnire şasezeci şi mai multe de mii de ostaşi, gata la orice caz de nevoie a sta totdeauna înaintea ochilor Impăratului. Intreb dar: va putea Impăratul stăpâni Ardealul în pace? vor putea Ungurii sta pe pace şi a nu se răscula, în vecinătatea oştirii ce stă în aceste provincii sub arme şi totdeauna gata?

„Polonezii mai 'nainte ţiind mai bine seamă de lucrurile ce privesc conservaţiunea lor, în toate tratatele de pace, ce au încheiate cu Turcii, cum se vede din istorie, totdeauna au pus într'un articol separat următoarele puncte: „că Turcii nu vor putea zidi fortăreţe în Moldova şi Muntenia; că în cetăţuele, ce se află în aceste ţări, să nu se pună garnizoană turcească; că aceste două provincii să se lase în libertăţile lor după învoelile şi pactaţiunile avute cu Moldovenii şi Muntenii, când s'au dat domnirii turceşti; de a se pune totdeauna în aceste principate Domni creştini, cari mai sunt afară de aceasta şi cu ştirea Regelui Poloniei".

Peste puţin izbucneşte războiul între Turci şi Nemţi, şi la anul 1718 se încep negocierile de pace. La 22 Septemvrie 1717 principele Trautsohn raportează despre părerile consiliului de miniştri, privitoare la pace, şi zice, între altele, următoarele:

„Pe cealaltă parte a Dunării este, nu departe de Temişoara, Orşova, un punct ocupat de curând, ce trebue păstrat cu orice preţ deşi trebue să ne dăm silinţa, ca, afară de aceasta, teritoriul Maiest. V. Imp. să se extindă peste Porţile de Fier, dacă nu până la Rusciuc, cel puţin până la Fetislan, Vidin şi Nicopolis, pentru ca scutindu-se teritoriul dindărătul acestor puncte, navigaţiunea pe Dunăre să fie adusă la un mai mare folos şi la mai multă comoditate pentru comerţ; afară de aceasta, din jos de Porţile de Fier şi de trecătoarea primejdioasă de lângă ele, s'ar putea face un port pentru vasele ce trec şi magazii pentru mărfurile încărcate pe ele. Cât apoi pentru ambele principate Valahia şi Moldova, ţiind seamă de ordinea actualului tratat de pace şi de principiul „uti possidetis" observat la încheierea lui, ele sunt de deosebită natură, deoarece Maiest. V. Imp. nu posedaţi până acum nimic în Moldova, iar în Muntenia, încă de când Ioan Mavrocordat a fost prins, aţi luat în posesiune cele cinci districte dincoace de Olt cu mai multe puncte fortificate, şi mareşalul-comite de Steinville a şi încheiat cu prea înalta învoire un tratat privitor la acest ţinut cu Ioan Mavracordat, din care cauză conferinţa e de părere, ca M. V. Imp. să cereţi în ambele provincii dreptul de a numi şi de a institui Voevozi

şi supremaţia împreunată cu acest drept, întrucât însă pentru aceasta ar avea să devie încheierea păcii peste putinţă, să nu insistaţi asupra acestui punct ca o condiţie sine qua non, ci să vă mărginiţi a cere, ca cetatea Hotinului, zidită în contra tratatului dela Carlovăţ şi atât de afară din seamăn de primejdioasă pentru principatul Ardealului şi pentru comitatele despre miazănoapte ale Ungariei, să fie suprimată, iar în Muntenia graniţele să se statornicească după râul Olt".

Iată dar în puţine cuvinte cea mai deplină lămurire asupra celor mai de căpetenie interese ale Habsburgilor în Moldova şi Muntenia.

Făcând abstraţie dela interesele economice împreunate cu navigaţiunea pe Dunăre, Moldova şi Muntenia sunt cele două colţuri de teren, de pe care hotarele dela răsărit ale Impărăţiei pot să fie ameninţate. Interesul Habsburgilor nu este întru atât de a stăpâni direct aceste două ţări, pe cât este de a face ca ele să nu fie stăpânite de un element, care ar putea să ameninţe pacinica stăpânire a Impăratului în Ardeal şi în părţile despre miazănoapte ale Ţării Ungureşti. Impăratul cere dar dreptul de înrâurire indirectă asupra acestor două ţări ; chiar nici asupra acestui drept nu insistă însă, ci pune ca două condiţiuni „sine qua non" numai cedarea Orşovei şi surparea Hotinului. Punctele de plecare ale celor două linii strategice, care se întâlnesc la Focşani, Orşova despre miazăzi şi Hotinul despre miazănoapte, sunt dar acele, pe care curtea din Viena pune cea mai mare greutate, deoarece amândouă aceste puncte sunt, după firea locului, centruri de operaţie contra ţărilor dela răsărit ale împărăţiei.

Nici punctele intermediare nu sunt însă trecute cu vederea.

Pe vremea negocierilor de pace, consiliul de războiu din Viena însărcinează pe comitele Steinville, generalul comandant al Ardealului, să dea plenipotenţiarilor împărăteşti lămuriri asupra punctelor, ce sunt de importanţă deosebită pentru apărarea Ardealului. Indeplinind această însărcinare, comitele Steinville arată apoi în scrisoarea sa dela 14 Mai 1718, că ţiind seamă de importanţa strategică a Oltului, l-a curăţit de bolovani şi a clădit cu multă osteneală şi cu mari cheltueli un drum de-a-lungul ţărmului drept al lui până la Râmnic. Deoarece însă foarte lesne s'ar putea ca vreun inamic să străbată prin strâmtorile dela Turnul-Roşu în Ardeal, s'au făcut la Râmnic şi la Cozia fortificaţiuni, iar în urmă s'au început lucrările de fortificaţiune permanentă la Câineni. Steinville crede însă, că nu va fi destul a cere numai cele cinci districte de peste Olt, ci comisarii trebuesc să inste ca Poarta să mai cedeze ţinutul numit Lovişte, numai nouă sate, astfel că hotarul să fie la Topolog, deoarece acest

unghiu e de cea mai mare însemnătate pentru paza Ardealului. Pe harta ce trimite, înseamnă chiar şi punctul, în care va trebui să stea grănicerul de pază spre a putea bine observa terenul.

Cât pentru Moldova, Steinville cere ca, spre înlesnirea recunoaşterilor, plenipotenţiarii să stăruiască a câştiga poziţiuni în deosebite trecători, şi anume înainte de toate ar trebui să se ocupe Rodna şi Dorna, fiindcă din aceste puncte se pot observa hotarele Moldovei, ale Maramureşului şi ale Poloniei. De asemenea ar fi bine să se ocupe Câmpulungul-Moldovenesc. O asemenea importanţă dă Steinville satului Comăneşti. Cea mai mare greutate pune însă Steinville pe poziţiunile din trecătoarea dela Oituz, deoarece aceasta e largă, este aproape de Focşani şi comunică atât cu Moldova, cât şi cu Muntenia.

Oituzul rămâne până la sfârşit al treilea punct, în care Curtea din Viena stărueşte fără de curmare să-şi câştige poziţiuni.

Numaidecât după ce, în urma păcii dela Belgrad, Curtea din Viena renunţă la Oltenia, se constitue o comisie însărcinată cu statornicirea graniţelor între Ardeal şi ţările româneşi.

Lucrările acestei comisiuni rămân zadarnice, deoarece generalul comandant al Ardealului stărueşte să câştige cu orice preţ poziţiuni favoritoare ; astfel pe la 1740, se începe între Munteni şi Ardeleni şi mai ales între Moldoveni şi Ardeleni, cu deosebire în trecătoarea dela Oituz, conflicte de graniţe, care nu se mai curmă decât atunci, când cancelarul Kaunitz dă poruncă să se înainteze pajurile împărăteşti pe toată întinderea graniţelor Ardealului.

Inainte de încheierea păcii dela Cuciuc-Cainardji, văzând situaţia disperată a Porţii, Cancelarul Kaunitz îşi dă toată silinţa să asigure Impărăţiei poziţiunile de care avea trebuinţă pentru apărarea hotarelor dela răsărit.

Inainte de toate se încheie tratatul subsidial, prin care Poarta renunţă din nou la Oltenia ; în urmă Curtea din Viena ţinând seamă de părerile consiliului de războiu, de asemenea renunţă la posesiunea acestui teritoriu, a cărui apărare era anevoioasă. Incă la 4 Mai 1770, Kaunitz scrie însă Baronului Thugut următoarele :

„Din notele originale dela 22 şi 30 Aprilie ale Consiliului de războiu, ce vă trimit, aşteptând să mi le înapoiaţi, vă veţi lămuri mai de aproape, în ce chip Moldovenii au cutezat a-şi duce vitele la păşune peste graniţele însemnate prin împlântarea pajurilor împărăteşti, şi ce fel de ordine s'au dat după propunerea mea şi cu prea înalta consimţire de către Con-

siliul de războiu comandei generale din Ardeal, spre a împiedica în viitor asemena călcări de graniţe şi spre a apăra posesiunile noastre.

„Deşi lucrurile nu stau astfel, încât să putem presupune că Turcii vă vor face nescaiva obiecţiuni pentru aceasta, nu este peste putinţă ca ei să izbutească a înainta în Moldova spre graniţele Ardealului şi să vă facă pentru pajuri nescaiva obiecţiuni ; la un asemenea caz veţi răspunde numai în mod cu totul amical, cum Poarta prea bine ştie că mai adeseori ne-am plâns de călcările de graniţe ale Moldovenilor ; că noi credem, că acele sunt graniţele adevărate, unde am împlântat pajurele şi că nu ne-am opune câtuşi de puţin, ca la timp oportun o comisiune mixtă să statornicească drepturile şi pretenţiunile noastre şi ca lucrul să se aplaneze în mod amical".

Astfel, în vreme ce Turcii se războiesc cu Ruşii, Curtea din Viena înaintează pajurile spre Moldova şi Muntenia, câştigând poziţiunile, la care râvnise de atâta vreme.

Chiar nici cu aceste poziţiuni Kaunitz nu era însă mulţumit, şi din nota ce adresase în Septemvrie 1774 Baronului Thugut, ne încredinţăm că guvernul rusesc luase faţă cu Curtea din Viena angajamente înscris (schriftliche Versicherungen) de a nu ocupa Moldova şi Muntenia, şi îndeobşte de a nu stipula cu ocaziunea încheierii păcii condiţiuni, care ar pune aceste două ţări sub stăpânirea indirectă a Ţarinei.

Acum situaţiunea se schimbase cu desăvârşire. După cum ne-am putut încredinţa din nota dela 6 Ianuarie 1775, Kaunitz nu se mai temea de Turci, ci din contră prevedea o revoluţie, în urma căreia Rusia putea să surpe împărăţia otomană fără de concursul Curţii din Viena. Rusia era primejdia, pe care se pregătea să o înlăture, şi Turcii începuseră a fi una dintre armele cu care voia să o întâmpine. Stăruind însă ca Turcii să ia din partea despre mare toate măsurile de apărare, el îşi da totdeauna silinţa ca să câştige pentru Curtea din Viena poziţiunile, de care avea neapărată trebuinţă, în cazul când Turcii nu s'ar mai fi putut apăra.

Cu deosebire după împărţirea Poloniei, aceste poziţiuni erau în Moldova, iar nu în Muntenia.

După cum ne spune Alexie Daşcow, Curtea din Viena, pe la începutul veacului XVIII, îşi da toată silinţa să stabilească în Polonia un regim disciplinat şi să deştepte puterea de rezistenţă a regatului vecin, ce despărţea împărăţia de Rusia. Toate silinţele i-au fost zadarnice, deoarece boala libertăţii nu poate fi lecuită decât prin arme şi, în vreme ce Rusia susţine libertăţile Polonezilor chiar cu arma, Curtea din Viena nu a crezut de cuviinţă a le combate tot cu arma. Puindu-se dar cestiunea împărţirii, Curtea din Viena a consimţit, numai

însă cu condiţiunea că i se va da teren de retragere, adecă o parte din Polonia şi anume partea de care avea trebuinţă spre a nu fi silită să apere chiar dela hotar graniţele despre miazănoapte ale împărăţiei.

De acelaşi lucru avea Austria trebuinţă în Moldova.

Galiţia şi Ardealul erau cele două provincii, care hotărau împărăţia spre miazănoapte şi răsărit ; din întâmplare însă între aceste două provincii nu exista nicio comunicaţie, ba chiar stabilirea comunicaţiei era peste putinţă. Dela Sniatyn, din Galiţia, la Bistriţa, în Ardeal, comunicaţia nu se putea face decât prin Maramureş ori prin Moldova. Drumul însă prin Maramureş era mai lung şi trece totodată prin două deosebite strâmtori ale Carpaţilor ; calea prin Moldova era dar o consecuenţă neapărată a împărţirii Poloniei, deoarece două provincii vecine, care nu comunică între dânsele, ar fi o absurditate strategică.

Inainte de a lua hotărîri privitoare la stabilirea comunicaţiunii între Ardeal şi Galiţia, „marele stat major“ austriac trimite doi ofiţeri superiori să facă recunoaşteri, să studieze terenul şi să răspunză la cinci întrebări deosebite.

A doua din aceste întrebări e formulată astfel :

„De oare ce intenţiunea de a face practicabil drumul din Ardeal prin Câmpulung şi prin Dorna, are scopul de a înlesni apărarea provinciei Galiţia din suszisul Ardeal ; şi de oare ce trebue să ţinem în vedere, că pentru conservarea şi scutirea acestei comunicaţiuni se cere o aliniare a graniţelor dela munţii calenani spre Podolia, ar fi să ne lămurim dacă este cu putinţă a statorinici această nouă graniţă (dacă după termen, s'ar putea găsi un astfel de aliniament, cum e de dorit la toate graniţele ; adică să nu se ceară prea mulţi oameni pentru ocuparea liniei, să se poată observa cu exactitate şi cea mai mică parte a ei, şi la nevoie să se poată face cu înlesnire întrebuinţare de nişte măsuri de apărare, ce, dacă nu împiedică pe vrăjmaş a trece, să-i facă cel puţin trecerea foarte anevoioasă) adică îngrijirea, ostenelele şi chelutelile ce ar pune monarhia întru desvoltarea unei bucăţi de ţară câştigate prin tragerea unor asemenea graniţe noi, nu ar trebui să fie date pradă pieirei faţă cu cel mai mic atac al inamicului ?“.

Răspunzând la această întrebare, ofiţerii însărcinaţi cu studiarea terenului, arată că, în direcţia prescrisă, nu cred că se va putea găsi o asemenea graniţă ; ei sunt însă de părere, că „spre a scuti cu succes flancul drept al provinciilor ce fac front spre Prusia, Polonia şi Rusia“, nu este neapărată această linie. Ei propun dar o linie, ce ar porni dela Oituz la

Trotuş, de aci pe ţărmul Trotuşului până la Siret, apoi pe Siret în sus până la satul Camenca, de aci apoi spre Cernăuţi până la Nistru, luând cel puţin terenul dominant din codrul Hotinului.

Vorbind în urmă despre valoarea strategică a noilor poziţiuni, ofiţerii însărcinaţi cu studiarea terenului îşi formulează răspunsul astfel :

„Dacă poziţiunea unei armate are dinaintea întregului ei un teren ce-i domineză largul, fiind cele mai înalte puncte ale acestui teren ocupate de cele mai înaintate avantposturi, astfel încât nici intervalele dela un avantpost la altul nu pot fi observate, nici patrulele nu pot circula astfel încât să împiedice pe ori şi cine, în vreme de 1/4, 1/2 sau un ceas întreg, de a se furişa şi a trece neobservat prin linia de cordon, nici în sfârşit, observarea inamicului din faţă nu este cu putinţă ; despre o asemenea linie fără îndoială se poate zice că nu e cea mai bună. Şi de aproape aceeaşi natură e linia, ce avem în faţă, presupunând, din Ardeal, un atac din partea Turcilor, Tătarilor ori din partea vreunui alt inamic, dacă nu vom fi ocupat mai înainte poziţiuni dincolo de munţii hotarnici, în Moldova ori Muntenia, întrucât o asemenea înaintare este cu putinţă fără de a pierde din vedere siguritatea retragerii, în caz de nevoie, a trupelor avansate şi lesnirile de a le da ajutor. Deoarece, atunci când am fi atacaţi de către vreun inamic, înaintarea pare necesară, se poate pune întrebarea, dacă nu ar fi mai bine, ca în vreme de pace, ori cel puţin nu aşa zicând în ultima oară, să se facă această înaintare, mai ales când ea s'ar putea face prin bună învoială ? Prin aceasta ni s'ar da putinţa : 1) de a ne informa din vreme despre planurile, pe care inamicul niciodată nu le poate forma altfel decât după firea ternului ; 2) am avea avantajul de a purta războiul, câtăva vreme, până în cazul retragerii, pe pământul inamic ; 3) fiind siliţi a ne retrage, dela un pas la altul, am avea mereu în dosul nostru un teren ce domineză pe inamicul năvălitor până la porţile noastre ; 4) am pune piciorul în o ţară, care ne oferă toate cele trebuincioase, spre a stabili la punctele propuse cele mai minunate magazii cu cheltueli foarte puţine ; nişte avantaje de care monarhia pare a avea trebuinţă faţă cu Turcii şi Tătarii la aripa ei dela stânga şi tocmai în acest flanc. S'ar putea zice, că nu e trebuinţă de aceste avantaje, deoarece înălţimea munţilor ce acoper aripele şi flancurile dela Bârsa, în Maramureş, până la Orşovă, asemenea unui zid prin care mai ales cu trăsuri nimeni nu poate străbate, ne dă destulă scutire, putându-se închide ori şi când porţile din acest zid în cel mai scurt timp şi cu deplin suces, iară liferanţii ştiu

să adune proviziuni pentru bani buni. La cea dintâi obiecţiune vom răspunde, că Ardealul trebue să fie privit ca o fortăreaţă hotarnică a Monarhiei, prin urmare nu poate să fie bine a lăsa pe inamic să străbată, mai ales cu pedestrimea şi cu cavaleria uşoară, aproape neîmpiedicat, până la valurile ei. Căci fără îndoială nici chiar o îndoită linie de copaci culcaţi la pământ nu ne-ar da destulă siguranţă deoarece în întreaga Muntenie şi în Moldova sunt tot atâtea seculi câţi ţărani voinici sunt, cari ştiu să le mânuiască foarte bine, mai ales când un alt inamic, iar nu Turcii şi Tătarii îi pun să deschiză trecerea ; ei ar putea face aceste servicii cu atât mai lesne, cu cât acum pare lesne a închide îndestul trecerea cu copaci culcaţi la pământ. Dacă s'ar face dar pe neaşteptate o năvălire cu pedestrimea şi cavalerie uşoară, care ar fi inamicul, ce nu ar căuta să deschidă pe dinlăuntru porţile atât de bine scutite şi să deschiză o lesnicoasă, ba poate chiar liberă intrare pentru puterea, ce s'a apropiat cu artilerie şi furgoane atât de mult ?"

Cât pentru aprovizionarea trupelor, ofiţerii însărcinaţi cu studierea terenului arată că liferanţii sunt scumpi şi împovărăsc ţara cu datorii. După aceea ei urmează :

„In ciuda tuturor obiecţiunilor ce se fac, o înaintare a hotarelor monarhiei e dar priincioasă, ba chiar de neapărată trebuinţă. De asemenea înaintarea ce s'a făcut prin mutarea pajurelor împărăteşti nu e îndestulătoare... Nu pare a se putea pune la îndoială, că luarea în posesie a provinciilor Galiţia şi Lodomeria şi apărarea lor sunt vrednice de toată îngrijirea şi prin urmare trebue să sprijinim cu tot dinadinsul cea mai de căpetenie consideraţie, adică de a scuti flancul lor. Propunerea de a lua numita parte din Moldova se întemeiază pe motivele următoare : deoarece astfel numitele provincii au cea mai bună comunicaţie cu Ardealul şi cu trupele ce se află într'însul, care trupe, fiind concentrate la Bistriţa, prin Dorna şi Câmpulung au la Sniatyn un marş cu mult mai scurt şi mai uşor, decât acele concentrate la Deeş prin Maramurăş-Sigeth la Delatyn şi Sniatyn".

Vorbind, în sfârşit despre Oltenia ei zic :

„Noi credem că această achiziţie nu ar fi avantajoasă, deoarece dela Turnul-Roşu până la Nicopoli şi de aci până la Orşova, acest teren e aproape cu desăvârşire înconjurat de inamic ; izbucnind războiul, cât de lesne ar putea inamicul, plecând dela Râmnic spre Orşova, să taie trupelor noastre terenul dominant. Şi mai înainte de a putea da din Ardeal succurs trupelor din Oltenia prin singura trecătoare dela Vulcan (deoarece faţă cu o asemenea întreprindere inamicul

ar păzi bine trecătoarea dela Turnu-Roşu şi cea dela Medradia) acestor trupe le-ar fi tăiată comunicaţia, ele vor fi suferit ori vor fi chiar cu totul nimicite".

Atât despre vederile ofiţerilor însărcinaţi cu studierea terenului.

Dacă ţinem seamă de lămuririle cuprinse în notele lui Kaunitz asupra politicei orientale a Curţii din Viena, de angajamentele ce Ruşii au trebuit să ia faţă cu această Curte relativ la Moldova şi Muntenia şi de motivele atât de lămurite din raportul ofiţerilor de stat major, nu ne mai putem îndoi că Curtea din Viena numai în prevederea unui conflict cu Rusia s'a hotărît a lua poziţiunile din Moldova şi Muntenia şi că în deosebi stabilirea comunicaţiei între Galiţia şi Ardeal prin Moldova era o consequenţă firească a configuraţiunii terenului şi o măsură de apărare faţă cu Ruşii ce ameninţau orientul. Dacă era ca Austria să împiedice pe Ruşi de a se stabili în Moldova şi Muntenia, trebuia ca încă din vreme să câştige poziţiuni, care domineză aceste două ţări. Prin înaintarea pajurilor împărăteşti Austria a câştigat asemenea poziţiuni pe toată întinderea liniei Carpaţilor şi cu deosebire în trecătoarea dela Oituz, astfel încât Moldova şi Muntenia au rămas fără de graniţe tari şi trupele din Ardeal pot să înainteze fără multă greutate, respingând cu puteri mici puteri mai mari. Mai rămânea ca Austria să câştige punctele de plecare ale liniei Carpaţilor, Orşovei şi cu deosebire Hotinul, care era de importanţă şi pentru scutirea comunicaţiei între Galiţia şi Ardeal.

Cabinetul din Viena cere dar dela Poarta otomană Orşova, punctele din linia Carpaţilor, o cale de comunicaţie din Galiţia în Ardeal, terenul neapărat pentru scutirea acestei căi de comunicaţie şi partea dominantă din ţinutul Hotinului.

IV

NEGOCIERILE PRIVITOARE LA CEDAREA BUCOVINEI

Tratatul subsidial încheiat la 6 Iulie 1771 rămâne fără de urmări. Numai decât însă după ce a renunţat la Oltenia, Curtea din Viena începe a se pregăti pentru negocierile privitoare la anexarea către Galiţia a câtorva districte din Moldova. Adunând apoi toate elementele pentru discutarea cestiunii, Cancelarul Kaunitz însărcinează pe Internunţiul dela Constantinopol, Baronul Thugut, să înceapă negocierile cu Poarta otomană.

Incă dela 3 Februarie 1773 Baronul Thugut cere să i se trimită hărţi speciale şi să i se dea lămuriri asupra punctelor a căror achiziţiune e privită ca neapărată pentru asigurarea graniţelor monarhiei. El arată apoi în raportul său, că nu crede că Poarta va ceda teritoriul ce ar fi a se anexa după proiectul ofiţerilor de stat-major şi că îndeobşte negocierile vor întâmpina mari dificultăţi.

Prevăzând greutăţile ce i se vor face la Poartă, Baronul Thugut nu începe numaidecât negocierile, ci caută a-şi pregăti terenul, a se pune bine cu miniştrii Porţii şi a-şi câştiga mijlocitori buni. Reis Effendi, ministru de Externe, era Ismail Raif Bey, un om onest, dar fricos şi lipsit de energie. La un asemenea om banii şi darurile preţioase rămân fără efect; Baronul Thugut izbuteşte însă a-l angaja prin încredinţări amicale şi prin ameninţări indirecte. In mai multe rânduri Ismail Raif Bey şi Baronul Thugut ţin conferinţe confidenţiale secrete. Purtarea ministrului turcesc în aceste conferinţe e cea mai corectă şi cea mai nevinovată; conferinţele sunt însă secrete şi se ţin noaptea, astfel ele pot să dea loc la bănueli şi nedumiresc pe fricosul ministru turcesc. Această nedumerire e una din cele mai puternice arme, de care Thugut se foloseşte faţă de dânsul.

La conferinţele secrete mai lua parte şi dragomanul Porţii, Costachi Moruzi. Numaidecât la una din cele dintâi conferinţe Thugut îi promite 1.000 galbeni, pe care nu îi va primi însă decât după ce, prin concursul lui, negocierile vor fi ajuns la un bun rezultat. Costachi Moruzi primeşte cu vie

mulţumire această dovadă de încredere şi, din partea sa, promite că va face tot ce-i va sta în putinţă.

Mai rămânea Voevodul Moldovei şi agenţii lui dela Constantinopol.

Grigorie Ghica, Voevodul Moldovei, petrecuse patru ani de zile în casa internunţiului austriac, Baronul Penklern. La 15 Iulie 1754 Penklern arată, într'un raport către Kaunitz, că a dăruit junelui de mare viitor un ceasornic de aur. Mai arată apoi, că „Gligoresco" Ghica s'a căsătorit cu fiica renumitului Giacomo Riso şi cere voie de a-i face un dar de nuntă în valoare de 100—120 galbeni. El sperează, că această cheltuială nu va fi rău întrebuinţată, de oarece Grigorie Ghica în curând va fi numit dragoman al Porţii şi este bine de a câştiga încă din vreme bunele lui dispoziţiuni.

Grigore Ghica e numit dragoman şi în urmă ajunge chiar la domnie. Pe timpul războiului ce izbucneşte între Turci şi Ruşi el se dă însă în partea Ruşilor, merge la St. Petersburg unde se bucură de o foarte bună primire şi după încheierea păcii umblă să fie pus iarăşi în scaunul domnesc.

La 17 August 1774 Baronul Thugut raportează Cancelarului Kaunitz despre conferinţele ce a avut cu ambasadorul rusesc şi cu cel prusian în cestiunea sprijinirii candidaturii lui Gr. Ghica pentru Domnia Moldovei.

Reprezentantul Prusiei, Zegelin arată Baronului Thugut o scrisoare în care generalul rusesc, comitele Romanzow, în urma unei însărcinări primite dela Ţarină, îl invită a stărui la poartă pentru punerea lui Gr. Ghica în scaunul Moldovei. Baronul Thugut e contra acestei candidaturi ; dă însă un răspuns nehotărît şi promite că va cere numaidecât instrucţiuni dela Curtea sa.

Cancelarul Kaunitz îi dă, într'o notă din Septemvrie 1774, următoarele instrucţiuni :

„Cât apoi pentru susnumitul Ghica, fără îndoială Curtea noastră nu poate pune prea mult temei pe bunele lui dispoziţiuni. Cu toate acestea aţi procedat cu deplină precauţiune, când aţi dat d-lui de Zegelin relativ la sprijinirea candidaturii lui Ghica un răspuns care poate să fie privit mai mult ca favoritor, decât ca un refuz şi merită cel puţin oarecare recunoştinţă.

Dacă Poarta nu a luat încă nici o hotărîre privitoare la numirea viitorului voevod din Moldova, şi dacă precum trebue să presupunem, anevoie se va hotărî contra lui Ghica, ce este sprijinit cu toată energia din partea Rusiei, atunci îmi pare mai potrivit cu interesele noastre, că nu numai să nu combateţi pe Ghica, ci din contră să sprijiniţi cererea lui în public

şi cu toată energia, făcând pe rudele lui să înţeleagă că, toate acestea le faceţi, încredinţat fiind, că noul Voevod va fi cu mai multă sinceritate şi mai mult decât în trecut supus Curţii noastre".

Chiar mai nainte de a fi Voevod al Moldovei, Grigorie Ghica era dar un om, în care Baronul Thugut şi Cancelarul Kaunitz nu aveau încredere şi pe ale cărui încredinţări nu puneau nici un temeiu.

Iacovachi Riso, socrul şi agentul lui Grigorie Ghica, era însă un confident şi călduros mijlocitor al Baronului Thugut. Deşi nu i-a promis de mai nainte, Baronul Thugut i-a făcut deci, după încheierea convenţiunii, un dar de 1.000 galbeni în bani gata.

Un alt confident şi călduros mijlocitor al Baronului Thugut era Voevodul Munteniei, Alexandru Ipsilanti, care era în corespondenţă secretă cu Baronul Thugut, aduna informaţiuni şi stăruia prin agenţii săi dela Constantinopol pe lângă miniştrii turceşti pentru cedarea Bucovinei.

Toţi aceştia nu erau însă decât oameni destinaţi a netezi calea şi a înlătura greutăţile mici, deoarece nu Poarta Otomană era puterea, de care se îngrijea Curtea din Viena.

După încheierea păcii dela Cuciuc-Cainardji, Turcii erau secaţi de puteri, şi chiar dacă ar fi voit, nu ar mai fi putut să reziste. Tocmai însă după pacea dela Cuciuc-Cainardji ei trebuiau să caute un sprijin contra Rusiei şi Austria le oferea acest sprijin cu un preţ relativ mic. Curtea din Viena cerea poziţiuni contra Rusiei şi Turcia învinsă de către Ruşi abia mai putea să le refuze. Era numai vorba de a se afla o formă, în care cedarea Bucovinei să se poată face astfel, încât aparenţele să fie salvate şi demnitatea Porţii să rămână neatinsă.

Chiar dela început cererea Curţii din Viena s'a făcut în o asemenea formă: Kaunitz declară că, luând stăpânirea Galiţiei, curtea din Viena va ocupa Bucovina, ca parte a Pocuţiei, uzurpată până atunci de către Moldoveni.

Inainte dar de a începe negocierile cu Poarta otomană, Cancelarul Kaunitz voia să ia măsuri pentru ocuparea Bucovinei. Moldova era însă ocupată de către trupele comandate de comitele Romanzow şi astfel Rusia era puterea, dela care Curtea din Viena trebuia să câştige dreptul de a cere dela Turci să i se cedeze Bucovina.

La 7 Februarie 1775, Cancelarul Kaunitz scrie Baronului Thugut următoarele: „Acest grec deprins la făţărnicie (Grigorie Ghica) niciodată nu a avut bune dispoziţiuni faţă cu Curtea noastră, ci din contra înainte de izbucnirea războiului a apucat cu bucurie orice ocaziune spre a favoriza emigrarea

supuşilor noştri şi de a pune toate greutăţile posibile în calea comerţului nostru. Purtarea lui în cursul războiului trecut a dovedit însă cu prisos că el este cu desăvârşire supus Curţii ruseşti ; şi, fiind recunoscător acestei curţi pentru starea favoritoare în care se află, nu poate fi nimic mai sigur, decât că el atârnă cu desăvârşire de această curte, care nu poate privi cu ochiu nepăsător, că noi să ocupăm poziţiuni favoritoare pe ambii ţărmi ai Nistrului, să ne înaintăm graniţele şi să luăm aşa zicând cheia Moldovei în mâinile noastre.

Deşi politica rusească e astfel, încât ea nu permite Ruşilor a se opune făţiş intenţiilor pe care le avem în aceste părţi, nu rămâne îndoială că în taină ei lucrează contra noastră şi chiar trebue să presupunem, că Ghica este din partea lor încurajat contra noastră. Această încurajare vine însă mai mult din partea Principelui Repnin şi altor generali, iar nu din partea Generalului Comite de Romanzow, deoarece, precum cred a vă fi încunoştiinţat în mod confidenţial, noi i-am făcut acestuia un prezent de 5.000 galbeni şi o tabatieră de aur împodobită cu briliante şi după aceea am primit dovezi eclatante despre bunele intenţiuni ale domnului General".

După ce s'au netezit astfel toate căile, comandantul trupelor împărăteşti din Galiţia, Baronul Barco, primeşte ordinul de a trece graniţele Moldovei şi de a ocupa teritoriul ce era luat drept parte a Pocuţiei.

Atât în Moldova, cât şi în Constantinopol ocupaţiunea stârneşte o vie fierbere şi în mijlocul acestei fierberi Baronul Thugut începe negocierile în toată forma, adresând Porţii otomane următorul memoriu :

„Subsemnatul Internunţiu şi ministru plenipotenţiar al Majestăţilor Lor Imperiale şi Imp. Reg. Apostolice a avut onoarea de a expune în cele din urmă Excelenţei Sale Domnul Reis Effendi, drepturile legitime, pe care augustii săi stăpâni, reluând vechea lor stăpânire asupra Galiţiei şi a Lodomeriei, le au în virtutea acestui titlu asupra unor anumite părţi din Moldova, care în vremile din vechime au făcut parte din provincia lor Pocuţia ; aceste drepturi, discutate fiind cu o riguroasă exactitudine, ar da fără îndoială loc la pretenţiuni foarte întinse ; dar Majestăţile Lor preferând de a le înfăţişa mai mult după adevărata şi sincera amicie, pe care o au pentru Imperiul otoman, decât după exigenţele intereselor lor, au hotărît de a le restrânge numai la o fâşie de puţină însemnătate, care nu cuprinde decât districtul Cernăuţilor, acel al Sucevei şi o parte din ţinutul Câmpulungului, după hotarele însemnate în harta aici alăturată.

Impăratul Romanilor şi Impărăteasa Regină Apostolică nu pot nici într'un chip a se lipsi de această posesiune, deoarece numitele terenuri sunt de neapărată trebuinţă pentru comunicaţia Ardealului cu provinciile revendicate dela regele şi Republica Poloniei. Rostindu-se fără de şovăire asupra acestei împrejurări, Maiestăţile Lor se măgulesc, că vor găsi la Inălţimea Sa toate consideraţiunile pentru această trebuinţă, consideraţiuni, pe care cred a putea să le aştepte dela propensiunea amicală a unui bun vecin, precum şi din justa reciprocitate pentru numeroasele dovezi de cea mai credincioasă, şi mai statornică amicie, pe care în toată vremea, şi mai ales în cursul războiului trecut, şi-au dat silinţa de a le da împărăţiei otomane. Intărind încrederea Impăratului Roman şi a Impărătesei Apostolice nişte motive atât de puternice, ei nu se îndoesc că Inălţimea Sa va consimţi fără de greutate a lăsa în deplina şi întreaga lor proprietate susnumitele districte a Cernăuţilor, Sucevei şi Câmpulungului, după hotarele însemnate în harta aici alegată ; spre a înlătura tot ce ar putea să dee loc la noui contestaţiuni în viitor şi să turbure liniştea bunei vecinătăţi între cele două împărăţii, Majestăţile Lor doresc, ca Sublima Poartă să binevoiască a destina comisari prevăzuţi cu puterile şi instrucţiunile trebuincioase, care dimpreună cu comisarii numiţi din partea Lor, să reguleze şi să stabilească într'un mod irevocabil hotarele posesiunilor respective prin o demarcaţiune întemeiată pe bazele ei enuncite.

Şi întâmplându-se, că de-a-lungul hotarelor marelui Principat Transilvania, pe graniţele Moldovei şi ale Munteniei, sunt deosebite terenuri, care în virtutea unor titluri neîndoioase, fac parte din susnumita provincie a Transilvaniei, dar care fiind detaşate prin uzurpaţiiunile succesive ale locuitorilor din Moldova şi Muntenia, au fost redate şi restabilite vechei lor proprietăţi prin stabilirea pajurilor, făcute acum câţiva ani, Impăratul Romanilor şi Impărăteasa Regină Apostolică doresc ca spre a înconjura orice pretext pentru dispute şi diferenţe în viitor, susnumiţii comisari să fie totdeauna însărcinaţi a verifica şi a statornici pe vechi numitele hotare, astfel cum sunt însemnate prin pajurile Impărăteşti.

Serioasa atenţiune ce Majestăţile Lor au pentru tot ce priveşte stabilirea bunei vecinătăţi între amândouă împărăţiile, le angajează a mai face Sublimei Porţi cunoscute gravele inconveniente, ce rezultă din amestecul teritorial, introdus în Banatul Timişorii, prin mica limbă de pământ, asupra căreia e aşezat orăşelul vechei Orşove. Această mică bucată de teren, reţinută de către Sublima Poartă, deşi după litera expresă a tratatului dela Belgrad ea ar fi trebuit să fie restituită Curţii Imperiale, a devenit un bogat izvor de greutăţi

pentru provincia Timişorii, prin desele contravenţiuni la regulamentele de carantină, prin numeroasele defraudaţiuni a drepturilor de vamă, prin azilul acordat furilor şi prin alte excese ce totdeauna urmează din lipsa unor hotare bine definite între posesiunile respective". Prin urmare Baronul Thugut cere ca Orşova să fie cedată şi ca Dunărea să formeze hotarul între cele două împărăţii.

Asupra acestor puncte se încep negocierile formale şi greutăţile se îngrămădesc.

Inainte de toate cererile Curţii din Viena pun întregul Fanar în mişcare şi, agitaţi prin sgomotele răspândite, legiştii Porţii sunt dispuşi a se opune. In adunările legiştilor, cu deosebire bătrânul Muftiu ia o atitudine foarte războinică ; dar, încetul cu încetul majoritatea legiştilor recunoaşte că un război cu Austria ar fi zadarnic şi poate chiar fatal. Astfel în cele din urmă, corpul legiştilor se rosteşte pentru cedare ; rămâind însă ca cedarea Orşovei şi a Hotinului să fie privite ca două puncte asupra cărora orice discuţiune e peste putinţă.

In cercurile diplomatice negocierile nu întâmpină greutăţi pe faţă decât din partea Prusiei. Englitera e cu desăvârşire rezervată. Cavalerul de St. Priest, ambasadorul Franţei, este unul din cei mai zeloşi stăruitori pentru cedarea Bucovinei. Rusia, în sfârşit, lucrează contra cedării, dar numai în taină, stăruind pe lângă miniştrii otomani şi îndemnând pe Moldoveni să protesteze.

La 21 Februarie 1775, cancelarul Kaunitz scrie Baronului Thugut următoarele :

„Cea mai importantă împrejurare, despre care vă pot face împărtăşire relativ la afacerea de faţă, este că Divanul din Iaşi a şi făcut un recurs formal la St. Petersburg, cerând protecţia rusească contra măsurilor luate din partea noastră.

Răspunsul Curţii din St. Petersburg la acest recurs se va amâna însă, iară în cele din urmă el va arăta, că armata rusească s'a retras din Moldova şi această provincie a fost restituită Porţii, prin urmare iarăşi s'a întors sub protecţia ei ; pentru aceea Rusia nu se poate amesteca în afacerea de faţă, ci trebue să lase ca Poarta să ia măsuri pe care le va chibzui de bune.

Nu mai rămâne îndoială că cu toate acestea atât din partea reprezentantului Rusiei, cât şi din partea ambasadorului Prusiei uneltirile secrete nu vor lipsi ; dar scopul principal l-am ajuns prin aceea, că nu avem să ne mai temem că Rusia sau Prusia vor interveni pe faţă."

Şi în adevăr, deşi Zegelin stăruieşte mereu contra cedării Bucovinei, ba merge chiar până a oferi intervenţia regelui

Prusiei, îndată ce Rusia s'a retras şi a refuzat protecţia cerută de către Divanul din Iaşi, Poarta otomană nu mai cutează să urmeze sfaturile ce i se dau din partea Rusiei.

După negocieri de trei luni de zile, la 7 Mai 1775 se încheie, în sfârşit, convenţiunea pentru cedarea Bucovinei.

Convenţiunea are patru articole.

In articolul I Poarta cedează Austriei teritoriul dela Carpaţi până în ţinutul Hotinului şi anume : dela Teşna împuţită, prin Candreni, Stulpicani, Capu Codrului, Suceava, Siret şi Cernăuţi, după harta prezentată de Baronul Thugut, rămânând însă : „ca terenul ce aparţine fortăreţei Hotinului, să rămâie, ca în trecut, în posesiunea Sublimei Porţi".

Articolul II hotărăşte ca pe teritoriul cedat Curtea din Viena să nu poată zidi nici un fel de fortificaţiuni.

In articolul III se verifică hotarele statornicite prin împlântarea pajurilor împărăteşti pe toată întinderea graniţelor Ardealului despre Moldova şi Muntenia.

In articolul IV Poarta otomană se obligă a menţine buna ordine la vechea Orşovă şi se hotărăşte ca aici graniţele să rămâie cum au fost mai nainte.

Incheindu-se această convenţiune, nu mai rămânea, decât ca să se numească comisarii şi să se facă delimitarea formală.

Ţiind seamă de agitaţiunea musulmanilor şi de stăruinţele lui Zegelin pe lângă miniştrii Porţii, Baronul Thugut se teme de complicaţiuni mai serioase ; renunţă deci atât la vechea Orşovă, cât şi la terenul ce era de a se lua din ţinutul Hotinului.

Renunţând însă pentru deocamdată, el rezervă Curţii din Viena dreptul de a reînnoi aceste cereri la timp mai oportun.

In raportul său despre încheierea convenţiunii Internunciul arată, că, obligându-se Poarta otomană a păstra liniştea şi buna înţelegere la vechea Orşovă, Curtea din Viena va putea zice în viitor, că acest obligământ a fost nesocotit şi astfel va putea face din nou cerere să i se cedeze Orşova şi ţinutul ei. Şi, în adevăr, în tratatul de pace dela Şiştov, încheiat la 4 August 1791, Poarta otomană cedează Curţii din Viena, Orşova şi ţinutul ei.

Cât despre ţinutul Hotinului, Baronul Thugut formulează cestiunea astfel, că primeşte a se pune în convenţie clauzele, ca comisarii împărăteşti de delimitare să fie obligaţi a nu cere nimic din „terenele afectate" ale fortăreţei Hotinului. El speează însă, că va izbuti să înduplece pe comisarul turcesc şi cu atât mai mult pe paşa din Hotin a da Porţii raporturi, din care va rezulta, că terenul, pe care îl vor cere comisarii împărăteşti din ţinutul Hotinului, nu face parte din „terenele afectate" ale fortăreţei.

După încheiarea convenţiunii, planul de acţiune al lui

Thugut e dar scurt şi lămurit. Deşi harta, pe care o dăduse Porţii, a fost semnată şi sigilată în mai multe locuri atât de către Baronul Thugut, cât şi de către ministrul turcesc, Internunţiul spera, că atât comisarul turcesc, cât şi Paşa din Hotin vor face, cu ocaziunea delimitărilor, concesiunile cerute peste hotarele semnate în această hartă.

Rămânea deci să-şi asigureze bunele dispoziţiuni ale acestor doi.

Poarta numeşte comisar de delimitare pe Mehmed Tahir Aga. Deşi Curtea din Viena ar fi dorit să numească mai mulţi comisari, Kaunitz se bucură că Poarta a numit unul singur, deoarece este mai lesne a dispune de un singur om decât de mai mulţi. El însărcinează însă pe Thugut a stărui că nici acest singur comisar să nu verifice graniţele Ardealului despre Moldova şi Muntenia, deoarece era de temut, că, fiind Turcii bine informaţi despre întinderea teritoriilor ocupate prin înaintarea pajurilor, se vor naşte complicaţiuni noui şi chiar mai grave decât cele de până atunci. Potrivit cu această însărcinare, Thugut face ca comisarul turcesc să plece de-a-dreptul în Bucovina.

Inainte de a fi plecat, comisarul are o întâlnire cu Thugut şi cu această ocaziune Thugut îl încredinţează despre dărnicia Curţii din Viena şi promite că îi va da chiar înainte de plecare 1.000 de galbeni. El spunea totdeauna că această sumă nu e decât o dovadă neînsemnată despre generozitatea Curţii din Viena şi că, în urmă, bunele lui servicii vor fi răsplătite cu prisos. Dar, temându-se ca nu cumva Poarta să-şi schimbe hotărîrea şi să numească alt comisar, Thugut nu dă lui Tahir Aga suma de 1.000 galbeni decât, aşa zicând, în momentul plecării.

Afară de aceasta Thugut mai stărueşte pe lângă miniştrii turceşti, ca Tahir Aga să fie înaintat în rang. Arătând că Curtea din Viena va numi comisar o persoană cu rang de general, Poarta, spre a satisface buna cuviinţă, înaintează pe Mehmed Tahir Aga la rangul de Paşă cu trei cozi.

Curtea din Viena numeşte comisar de delimitare pe Baronul Barco, comandantul trupelor de ocupaţiune, şi, înainte de a pleca, îi asigurează la casieria din Lemberg deocamdată 30.000 fiorini pentru cheltueli secrete. Iară Baronul Thugut grăbeşte să dea comisarului împărătesc informaţiuni despre caracterul şi dispoziţiunile lui Melek Mehmed, Paşa de Hotin. şi să-i recomande mijlocitori buni, între cari cu deosebire pe doctorul Rosa, medicul Paşei.

La 9 Octomvrie 1775, comisarii se întâlnesc la Câmpulung şi iau un scurt protocol, în care se obligă a observa la statornicirea graniţelor harta autentică şi convenţia încheiată pentru cedarea Bucovinei.

Se încep delimitările.

Comisarii se urcă pe muntele Rarău şi privind din culmea muntelui spre locurile mai aşezate, văd focurile ce Baronul poruncise a se aprinde la punctele mai ridicate ale viitoarelor hotare. De sine se înţelege, că Baronul Barco, dimpreună cu ofiţerii ce-i erau ataşaţi, alesese un liniament, pentru care nu harta autentică şi nu convenţia, ci cerinţele strategice fuseseră luate de bază. Pentru dânşii vorba era de a alege nişte graniţe, pe care trupele de apărare le pot bine observa.

Pe baza acestui principiu se urmează cu delimitările şi astfel, mai ales între Siret şi Suceava, graniţele se depărtează foarte mult de cele însemnate în harta autentică. Tahir Aga face mereu obiecţiuni, iar Baronul Barco îi răspunde, că graniţele alese sunt cele fireşti şi că luând mai mult din locurile muntoase, ofiţerii vor lua mai puţin pe şes.

La sfârşit, comisarii ajung cu delimitarea în ţinutul Hotinului.

Melek Mehmed Paşa declară că din acest ţinut nu se poate ceda nici un palmac, deoarece întregul ţinut e „teren afectat" al fortăreţei, iar comisarul Tahir Aga declară că nu va semna protocolul de delimitare.

In zadar toate încercările Baronului Thugut de a convinge pe Paşa de Hotin ori pe comisarul Turcesc ; adăpostindu-se în dosul fermanului de însărcinare, ei refuză orice înţelegere. Baronul Barco încearcă să-i cumpere cu bani,- dar mijlocitorii săi se întorc fără de nici un rezultat, încredinţându-l că orice încercare de felul acesta va trebui să rămână zadarnică.

Kaunitz află că Tahir Aga e foarte fricos şi însărcinează pe Baronul Thugut a stărui ca Poarta să-i trimită un ferman „de încurajare". In loc însă de aceasta, Poarta porunceşte să se constituiască din bătrânii din Hotin o comisiune, care să se rostească asupra adevăratelor hotare ale ţinutului. Se constitue şi această comisiune, dar nici ea nu află că se poate ceda ceva din ţinutul Hotinului.

Astfel negocierile se încep iarăşi la Poartă. Intre Thugut, Kaunitz şi Barco se discută cestiunea dacă nu ar fi bine să se cedeze părţile luate mai mult între Suceava şi Siret ori poate chiar câteva fâşii din graniţele Ardealului în schimb pentru o parte din ţinutul Hotinului. Effendi e foarte rezervat, ba chiar refuză de a se mai întâlni noaptea şi în taină cu Thugut, arătând că nu-şi va mai pune capul în joc. Dar atunci Baronul Thugut îi trimite răspunsul, că tocmai atunci şi-ar pune capul în joc, dacă s'ar îndărătnici, de oarece nu trebue să uite cele petrecute. Intimidat poate prin această ameninţare, Ismail Raif Bey se arată mai în bune dispoziţiuni şi se pune din nou în înţelegere cu Thugut, dar nu cedează nimic din ţinutul Hotinului.

La 2 Iulie 1776 se încheie, în sfârşit a doua convenţiune pentru cedarea Bucovinei şi peste puţin Baronul Thugut pleacă din Constantinopol. In această a doua convenţiune se arată anume punctele bine hotărîte unde vor trebui să fie împlântate pajurele împărăteşti şi astfel întrega cestiune a cedării Bucovinei este definitiv rezolvată.

Astfel, după negocieri urmate în curs de patru ani la Constantinopol şi St. Petersburg, Curtea din Viena a făcut o achiziţiune preţioasă pentru dânsa şi mai mult ori mai puţin supărătoare pentru Rusia. Nici o picătură de sânge nu a curs pentru câştigarea acestei provincii ; iar sumele cheltuite spre a pregăti negocierile şi ocupaţiunea sunt atât de neînsemnate, încât abia mai pot fi luate în seamă. Afară de cheltuelile arătate mai sus, Baronul Thugut a mai făcut câtorva dintre miniştrii Porţii darurile de bună cuviinţă obişnuite la Poartă. Cel mai preţios din aceste daruri era un cuţit dăruit lui Reis Effendi şi făcut anume cu multă măiestrie după modelul altui cuţit, pe care ambasadorul rusesc îl dăruise marelui Vizir în audienţă publică. Toate cheltuelile împreună nu covârşesc însă darul făcut Mareşalului de câmp Comitele Romanzow.

V

INAINTAREA RUSIEI

La începutul veacului XVIII hotarele dela răsărit ale împărăţiei Habsburgilor nu erau statornicite. Banatul Timioşarei, deşi despărţit prin Dunăre şi prin culmile Carpaţilor de celelalte părţi ale împărăţiei otomane, era stăpânit de Turci, încât pe toată întinderea Mureşului, Ungaria era lipsită de graniţe potrivite cu întinderea ei. Această stare de lucruri nu putea să fie decât trecătoare. Ori Turcii trebuiau să înainteze peste Mureş, şi să nu se oprească până ce nu vor găsi mai adânc spre apus nişte graniţe mai tari, ori Curtea din Viena trebuia să câştige stăpânirea până la Dunăre, şi până la culmile Carpaţilor.

Pacea dela Carlovăţ nu putea dar să fie încheiată decât pentru deocamdată.

La încheierea tratatului dela Pasarovitz, Curtea din Viena

trece peste graniţele fireşti şi ocupă poziţiuni agresive în Serbia şi Oltenia.

In sfârşit, tratatul de pace dela Belgrad statorniceşte graniţele fireşti între cele două împărăţii şi prin aceasta luptele încetează. Austria ocupă poziţiunile din liniile Carpaţilor, ocupă Bucovina, ocupă vechea Crşovă, ocupă în mai multe rânduri chiar întregile ţări româneşti ; dar toate aceste ocupaţiuni sunt pentru cuvinte de apărare, o apărare mai mult ori mai puţin legitimă faţă cu Rusia ; ele sunt măsuri luate în prevederea şi dreapta cumpănire a unei primejdii statornice şi neîmblânzite.

După documentele consultate şi după faptele istorice, vedem că altele sunt cuvintele, ce împing pe Ruşi spre miazăzi şi răsărit.

Impărăţia Rusească nu este un stat, nu este un popor, este o lume întreagă, care, negăsind în sine nimic de o măreţie intensivă, caută mângâierea propriei măriri în dimensiunile mari. Lupta între Turci şi Ruşi este o consecvenţă firească a deosebirilor de credinţe ; dar mai mult decât din această deosebire, luptele au urmat din prisosul de putere omenească, ce s'a produs totdeauna în Rusia. Ţarul e puternic şi nu ştie ce să facă cu puterile de care dispune. Chiar înlăuntrul împărăţiei sale, nici prin muncă pacinică, nici prin lucrare sufletească aceste puteri nu se pot consuma ; pentru aceea ele dau mereu năvală în afară, — altfel ar trebui să se mistuiască în lupte interne.

Este o lume săracă şi pentru aceea cuprinsă de un neastâmpăr statornic.

Incă Ţarul Petru îşi întemeiază chiar capitala pe pământ cucerit, şi pune astfel marca deosebitoare pe noua împărăţie.

De atunci până în ziua de astăzi Ruşii înaintează mereu atât spre răsărit cât şi spre miazăzi. Popoare puternice odinioară au căzut şi s'au sfărâmat sub pasul lor. Leşii au pierit ca „neam hotărîtor" de pe faţa pământului ; cetele de cazaci, cari încă la 1711 luptau alături cu Turcii, au căzut sub stăpânirea Ţarului ; Kiewul a ajuns a fi un oraş rusesc ; Tătarii neastâmpăraţi sunt supuşi poruncilor Ţarului ; până la Nistru Ruşii nu găsesc nici o stavilă destul de puternică.

Aci însă, la Nistru, ei se opresc. Dar nu se opresc decât spre a se pregăti pentru înaintare.

Documentele istorice, relatând fapte netăgăduite, ne dovedesc că Ruşii sunt o putere mistuitoare, mistuitoare nu numai prin puterea braţului, ci şi prin urmările demoralizatoare ale înrâuririi lor.

Polonia a fost nimicită prin puterea braţului ; Crimeea, înainte de a fi fost cucerită, a fost eliberată.

Ca orice putere mare, Ruşii, acolo unde văd că vor întâm-

pina rezistenţă mare, se opresc şi lucrează cu o răbdare seculară, spre a surpa încet, încet temeliile puterilor ce li se pun în potrivă. Puterea lor în ţările ocupate e blândă, dar plină de o dulceaţă demoralizatoare ; şi tot astfel în ţările cucerite la început sunt plini de îngrijire pentru binele cuceriţilor, încetul cu încetul însă ei se înăspresc până ajung de cer, nu averea, ci sufletul cuceriţilor.

Urmările ocupaţiunilor ruseşti în ţările româneşti le sunt tuturora cunoscute ; viciurile sociale, ce Românii au contractat dela binevoitorii lor, nici până astăzi nu sunt cu desăvârşire stârpite.

Ei nu sunt poporul plin de îndărătnică mândrie, ce provoacă pe alte popoare la luptă dreaptă şi întăritoare ; sunt poporul, ce-şi dă mereu silinţa să desarmeze pe celelalte popoare, pentru ca apoi să şi le supună.

Pentru aceea ocuparea pe cât se poate de îndelungată a ţărilor străine este unul dintre semnele deosebitoare ale politicii ruseşti ; e peste putinţă ca o ţară să fie timp mai îndelungat ocupată de oştiri străine şi mai ales de oştiri ce au în purtarea lor dulceaţa omorîtoare, fără ca în populaţia ţării să nu scadă energia vitală, fără ca ocupaţia să nu devie o deprindere şi încetul cu încetul o trebuinţă din ce în ce tot mai viu simţită.

In mai multe rânduri, Austria a ocupat ţările româneşti, pentru ca Ruşii să nu le poată ocupa. In mai multe rânduri le-au ocupat Ruşii ; dar peste puţin Austria le-a făcut somaţiunea obicinuită şi ei s'au retras.

Astfel ocuparea în toate formele cerute de dreptul internaţional a teritoriului cuprins între Nistru, Prut şi Dunăre, are pentru Rusia mai mult decât importanţa unei simple cuceriri ; prin aceasta Ruşii câştigă poziţiuni, care domineză ţările româneşti şi Dunărea, câştigă Hotinul, de unde domineză intrările despre miazănoapte ale Carpaţilor, câştigă în sfârşit, o înrâurire mai directă asupra poporului român.

In tratatul dela Paris, Rusia nu a fost lipsită de nici unul din aceste câştiguri. Punerea poporului român sub ocrotirea puterilor mari şi restituirea unei părţi mici din teritoriul rupt din trupul Moldovei, sunt două câştiguri mari pentru noi, dar pentru Rusia nu sunt decât nişte lucruri supărătoare.

VI

MOLDOVA FAŢĂ CU CEDAREA BUCOVINEI

După capitulaţiunea dela Movila Răbiei, oştirea Moldovei se risipeşte, Voevodul Dimitrie Cantemir se duce pribeag în lume, şi ţările româneşti rămân date în bunul plac al Porţii otomane.

Numaidecât după ce Dimitrie Cantemir se dă în partea Rusilor şi declară Moldova independentă, Poarta otomană trimite pe dragomanul Ianachi Mavrocordat cu oştire în Moldova, ca să ocupe scaunul domnesc. Ianachi Mavrocordat nu izbuteşte ; izbuteşte însă ideea cuprinsă în însărcinarea lui. Faţă cu necredinţa Voevodului Moldovei, Poarta otomană ia hotărîrea de a pune în scaunul domnesc oameni, a căror credinţă e încercată ; iar capitulaţiunea dela Movila Răbiei şi demoralizarea urmată de ea, înlesnesc aducerea la îndeplinire a acestei hotărîri.

Trei ani în urmă, Voevodul Munteniei, Constantin Brâncoveanu, cade jertfă făţărniciei sale şi iubirii de argint a miniştrilor turceşti ; el cade, şi cu dânsul se încheie şirul Domnilor pământeni.

Poarta otomană, de aci înainte, pune mereu dragomani în domniile ţării româneşti ; şi o alegere mai potrivită cu noima veacului stricat şi lipsit de bărbăţie nici nu se putea face.

Afară poate de unul singur — Mavrogheni — Voevozii veacului XVIII nu au fost decât nişte samsari politici, oameni cutezători în felul lor, dar deprinşi cu o meserie făţarnică şi ipsiţi de bărbăţie.

Ca dragomani, ei se deprinseseră a face pe mijlocitorul batit între puterile certate, a fi slugi supuse acelora care îi plătesc mai bine ori îi ameninţă cu mai multă stăruinţă, a fi otdeauna pe placul celor puternici şi a nu avea niciodată o voinţă a lor proprie.

Ca voevozi, Fanarioţii nu puteau să se desfacă de deprinderile meseriei lor, deoarece erau cu desăvârşire izolaţi, vieaţa e era mereu pusă în joc şi nu se puteau susţinea decât prin nijloacele cu care ajunseră la domnie.

In ţară, Fanariotul nu găsea nici un sprijin. Ţăranul tăcea i răbda. Boierii pământeni parte erau retraşi la moşiile lor, arte pribegiţi prin ţările străine, parte se potriviseră cu elul veacului şi nu mai credeau în nimic.

Sprijinul, pe care îl găsea Fanariotul la Poartă, era apoi u desăvârşire îndoios. Era destul să cază un mare vizir,

pentru ca vieaţa voevodului favorit să fie în primejdie, şi marii viziri căderau foarte lesne.

Nu totdeauna era însă nevoie de căderea marelui vizir spre a răsturna pe un voevod.

Capitulaţiunea dela Movila Răbiei crease Porţii în ţările româneşti o poziţiune, ce nu se putea păstra pe un timp mai îndelungat ; miniştrii Porţii se bucurau deci de această poziţiune vremelnică şi trăgeau din ea foloasele ce li se ofereau.

Scaunul domnesc din Moldova şi cel din Muntenia erau atât pentru dragomanii Porţii, cât şi pentru miniştrii turceşti, un fel de chilipir, cu care se făcea mare negoţ. Era ca şi când oamenii mereu şi-ar fi zis :

„Să ne grăbim, căci vremile se schimbă".

Spre a caracteriza în puţine cuvinte această neguţătorie, vom privi peripeţiile prin care putea să treacă un singur voevod, de exemplu Matei Ghica.

Miniştrii Porţii sunt plătiţi pentru ca să-i găsească un cusur şi să-l înlocuiască prin altul.

Miniştrii Porţii sunt plătiţi pentru ca să facă toată treaba mușama şi să-i facă hatârul de a-l mai lăsa în scaunul domnesc.

Miniştrii Porţii sunt plătiţi pentru ca să-i găsească alt cusur.

Matei Ghica nu mai poate plăti : el e surghiunit.

Un surghiun este o afacere nu mai puţin productivă.

C. Mavrocordat, surghiunit fiind, caută adăpost în casa ambasadorului Dessalleurs, şi miniştrii Porţii sunt plătiţi pentru ca să nu ştie nimic despre această adăpostire.

Miniştrii Porţii sunt în sfârşit plătiţi pentru ca să-l pună din nou în scaunul domnesc, să-l ţină în scaun, să-l mute, să-l strămute, într'un cuvânt, miniştrii Porţii sunt mereu plătiţi.

Pentru ca să poată mereu plăti, Fanarioţii se împart în mai multe grupe, fiecare grupă îşi pune câte un om în frunte şi, când omul grupei ajunge a fi pus în scaunul domnesc, întreaga ceată pleacă cu dânsul, iar celelalte cete, rămase în Constantinopol, adună bani şi încep a lucra ca să răstoarne pe noul voevod.

Voevodul nu plăteşte în bani datoriile sale către Fanarioţi ; plăteşte în funcţiuni. Fieştecare fanariot îşi scoate apoi banii din funcţiunea ce i s'a dat, din peşcheşuri şi plocoane, şi din preţul funcţiunilor subalterne, pe care le dă altora. Astfel întreaga administraţie, dela voevod până la vătăşel, devine o companie de exploatare, şi dacă ne dăm bine seama, ne încredinţăm că voevodul e mai mult samsarul decât şeful acestei companii, care îşi face operaţiile cu termen foarte scurt şi cu un risc foarte mare.

Urît de ţară, combătut în taină de către mai toţi boierii pământeni, năpăstuit de creditorii săi fideli, pus faţă cu iubirea de argint şi cu dispreţul miniştrilor turceşti, în luptă necurmată cu Fanarioţii protivnici din ţară şi din Constantinopol, un asemenea voevod e aruncat mereu la dreapta şi la stânga, doarme pe spini, umblă pe jăratec şi totdeauna îşi poartă vieaţa în dinţi. Foarte adeseori are obligăminte pozitive faţă cu unul ori cu altul din ambasadorii din Constantinopol. Unul l-a împrumutat cu bani, celălalt a pus o vorbă bună pentru dânsul, al treilea ştie o taină dela care îi atârnă vieaţa, în sfârşit e legat de mâini şi de picioare, mereu se teme şi numai cu ajutorul unei dibace făţărnicii mai poate străbate prin vieaţă.

Ţara, în fruntea căreia poate să stea un asemenea om strimtorat, nu e decât o adunătură de oameni, ce locuesc numai ca din întâmplare împreună, şi dela o asemenea ţară avea Austria să-şi ia trei ţinuturi frumoase şi binecuvântate.

Una din întrebările ce li se pun ofiţerilor însărcinaţi cu studiarea terenului, e privitoare la dispoziţiunile locuitorilor. Răspunsul ofiţerilor e următorul:

„Cât pentru dispoziţiunile locuitorilor din Moldova, trebue să ne dăm seamă, cum ele sunt înainte de toate la mânăstiri şi la restul preoţimei, cum sunt apoi la boieri sau nobili (care amândouă clasele posedă această parte a Moldovei ca domni de pământ) şi cum sunt la ţăran.

Despre cea dintâi clasă se poate presupune cu destul temei, că nu e de loc dispusă a ajunge să fie sub guvernul austriac, şi anume mai ales fiindcă e condusă de temerea greşită că sub guvernul austriac va avea numaidecât să se aştepte la o desăvârşită prefacere a religiunii şi a formelor de îndatorire religioasă, pierzând totodată fără de nici o despăgubire averile sale. Afară de aceasta ar înceta cu desăvârşire stăpânirea, pe care călugării şi preoţii o au asupra poporului. Aceste sunt temeri care îi umplu de îngrijire, câtă vreme nu se va dovedi că se poate aştepta la alte foloase esenţiale.

Boierii nu sunt de loc dispuşi a ajunge sub stăpânirea austriacă, fiindcă prevăd, că guvernul austriac va curma purtarea lor nedreaptă şi adeseori asupritoare pentru sărmanul ţăran, faţă cu care ei s'au purtat până acum cu desăvârşire după bunul lor plac. Afară de aceasta ei mai sunt hotărîţi şi de temerile cu care i-a adăpat, aşa zicând, preoţimea. De altă parte nedumerirea pe care a produs-o prezenţa Ruşilor totuşi îi face să dorească ocuparea Moldovei de către monarhia noastră.

Ţăranul însă, care înainte de războiu niciodată nu a ştiut de ordine în darea şi perceperea birurilor şi a zeciuelilor,

căruia îi erau închise toate căile când voia să se plângă de nedreptăţirile ce trebue să sufere, el, care niciodată nu a putut privi rodul muncii şi al sudorilor sale ca un lucru cu care şi-ar putea asigura nişte zile liniştite şi pline de bucurie, cu care ar putea întemeia buna stare a familiei sale, ţăranul dorea cu căldură să ajungă a fi sub stăpânirea rusească. Acum însă când ţara e ocupată de Ruşi, el se încredinţează despre valoarea regimului care îl apasă, încât îl face să suspine din greu, şi în ciuda sfaturilor pe care le dau preoţii, el se declară pentru prea înalta casă de Austria. Căci zi de zi el se încredinţează, că vecinii săi, deşi trebue să se supună la o disciplină aspră, trăiesc ocrotiţi şi siguri, plătesc biruri ce se pot suporta şi sunt trataţi cu dreptate".

Acestea erau dispoziţiunile Moldovenilor privite şi judecate de către nişte oameni, care aveau interes de a fi nepărtinitori. Ofiţerii austriaci par însă a fi pierdut din vedere, că vorba nu era de schimbarea stăpânului, ci de ruperea unei părţi din trupul Moldovei. Urmele au dovedit, că dacă s'ar fi cerut ca întreaga Moldovă să intre sub stăpânirea casei de Austria, în deosebi ţăranul moldovean ar fi primit cu vie mulţumire şi cu deplină încredere această nouă stăpânire. Tocmai pe timpul, când se discuta cestiunea cedării Bucovinei, Curtea din Viena era foarte populară în ţările dela răsărit. O dovadă, şi chiar cea mai neîndoioasă dovadă despre această popularitate este migraţiunea, care numaidecât după pacea dela Carlovăţ se porneşte în spre ţările dela răsărit ale împărăţiei Habsburgilor, şi se urmează până la începutul veacului XIX. Sârbi şi Bulgari, Greci şi Armeni, cu deosebire însă Moldoveni şi Munteni, se mută mereu în Ardeal, în Banatul Timişoarei şi în Ţara Ungurească. Oierii mocani, ce-şi petrec cea mai mare parte a vieţii la păşunile din Moldova şi Muntenia, rămân cu îndărătnicie sub stăpânirea nemţească, fiindcă ea poartă grijă de dânşii şi-i ocroteşte faţă cu companiile de exploatare din ţările româneşti. Singuri Secuii migrează spre răsărit şi se aşează cu deosebire în Moldova, unde li se acordă deosebite scutiri.

In vieaţa poporului român această migraţiune e temelia unei epoci. Cuprinşi de o vie nedumerire, Românii se mutau mereu fără de astâmpăr, dela un loc la altul, încât parcă se pregăteau pentru un nou şir de lupte, în a căror izbutire mai nainte nu credeau. Impăratul Iosif II îi numeşte o populaţiune pribeagă şi nestatornică ; şi în adevăr, ei sunt pribegi şi nestatornici, e însă o bucată de pământ pe care se mişcă ; sunt margini peste care nu trec ; sunt puncte dela care nu se depărtează. Ei se resfiră pe o anumită bucată de pământ, se răresc, dar rămân în atingere unii cu alţii. Moldoveanul,

Munteanul ori Olteanul trec în Ardeal şi se aşează pe câmpie, trec în Banatul Timişoarii şi în Ţara Ungurească ; oriunde ar trece însă, ei nu se aşează însă decât între Români ori în satul aşezat numaidecât lângă cel din urmă sat românesc. Cea mai mare parte a satelor româneşti din Banatul Timişoarei sunt Olteni şi Munteni, şi cea mai mare parte a satelor româneşti din Ţara Ungurească sunt Moldoveni, Munteni şi Moţi ; sate româneşti izolate nu sunt însă nici în Banatul Timişoarii, nici în Ţara Ungurească, ci cel mai despre apus sat, în care sunt Români, se învecinează cu sate curat româneşti.

Acest lucru, în aparenţă atât de întâmplător, ne încredinţează, că migraţiunea era o trebuinţă socială, că Românii nu migrau de bună voie, ci erau siliţi să migreze, şi că migraţiunea nu era făcută cu dinadinsul, ci rezulta din starea economică a populaţiunii.

Pe timpul războaielor cu Turcii populaţiunea se retrăsese între munţi, şi acum, după ce mai multe părţi ale şesului de prinprejurul Carpaţilor, ajunseră a fi scutite, populaţiunea sporită prin înfundături, năvălea spre câmpiile mănoase. Dacă ne vom da seama despre productivitatea pământului din munţi şi despre stadiul cu totul primitiv al desvoltării economice din veacul XVIII, — vom înţelege, că populaţia dintre munţi era prea deasă şi că, mai ales în Ardeal, unde Românul muncea atât de mult pentru domnul de pământ, era o stare de lucruri, care trebuia să se curme cât mai curând. Moldoveanul şi Munteanul puteau să migreze, deşi voevozii îşi dau toată silinţa să-l oprească la graniţe ; Ardeleanul era însă „glebae adscriptus“ legat de pământ, supus unui singur stăpân, care avea dreptul de a-l ţine legat. Impotriva mai ales a acestui drept s'au ridicat Moţii şi Mocanii sub Horia şi Cloşca, şi îndată ce li s'a dat voie să migreze, ei şi-au părăsit căpeteniile, şi în loc de a se bate au început să se mute.

Ocuparea Bucovinei de către austriaci corespundea cu această trebuinţă de migraţiune, atât de viu simţită în tot cursul veacului XVIII.

Numaidecât după ocupare se face o numărătoare şi se găsesc în Bucovina 11—12 mii familii. Partea cu desăvârşire mare a acestor familii locueşte, unde Enzenberg găseşte urme de brazde, nu găseşte însă pământ cultivat. Populaţia din munte îşi are ogoarele la câmpie, şi numai după un timp îndelungat administraţia a izbutit a o deprinde să cultiveze şi pământurile dela munte.

La anul 1786 Baronul Enzenberg face o dare de seamă foarte amănunţită despre starea Bucovinei şi arată că populaţia s'a sporit la 29.102 familii. Migraţiunea din Ardeal, din Maramureş şi din Galiţia înspre Bucovina e atât de vie, încât

administraţia trebue să ia măsuri pentru împiedicarea ei, să închidă graniţele şi să pună pedeapsă pentru toţi aceia cari migrează fără de încuviinţarea autorităţilor locale.[1]) Indată ce a fost ocupată de Austriaci, Bucovina era o ţară, în care oamenii visau toate fericirile şi spre care năvăleau din toate părţile.

Era deci populară casa de Austria în ţările dela răsărit şi lumea visa asigurarea bunului traiu zilnic în Bucovina căzută sub ocrotitoarea ei stăpânire. Moldoveanul cu toate acestea migra în Ardeal, migra în Ţara Ungurească, dar nu găsim urme, din care ne-am putea încredinţa că migra şi în Bucovina. Dimpotrivă, găsim urme, din care ne încredinţăm că, după ocuparea Bucovinei de către Austriaci, o parte din populaţia română, deşi o foarte mică parte, s'a retras în Moldova. Era bună stăpânirea nemţească; era însă o stăpânire străină, pe care Moldoveanul o primea în tăcere.

Căci în zadar! — acest Moldovean, supus, asuprit şi răbdător, purta în pieptul său învârtoşat o mândrie. Nu găsim nici o urmă, din care am putea face concluzia, că ţăranii din Moldova şi în deosebi cei din Bucovina s'ar fi rostit contra ocupaţiunii austriace; şi dacă ţinem seamă de împrejurările de atunci, de puţina încredere ce putea să aibă în administraţie, în boieri şi în preoţime, de greutăţile ocupaţiunii ruseşti şi de încrederea ce trebuia să le inspire curtea din Viena, abia ne mai putem îndoi, că ar fi fost foarte greu, ba poate chiar peste putinţă a hotărî pe ţăranii Moldoveni să ia parte la o manifestaţie energică contra ocupaţiunii şi deslipirii Bucovinei. Ei au primit însă noua stare de lucruri ca pe o nenorocire de care nu pot scăpa; despre aceasta sunt dovezi scrise şi dovezi chiar vieţuitoare. La anul 1777 Bucovinenii au făcut „în cea mai bună regulă şi spre mulţumirea generală" jurământ de supunere; până în ziua de astăzi ei se simt însă în Moldova acasă; până în ziua de astăzi ei nu au pierdut nădejdea de a se uni iarăşi cu ţara lor. Intâmplarea a voit ca, dimpreună cu mai mulţi amici, să pot consulta o dovadă vie rămasă din acele vremi, pe un moşneag ce pe timpul serbării dela Putna era bătrân de una sută şase ani. Era băietan pe când Moldovenii din Bucovina jurau credinţă şi supunere Habsburgilor, şi peste aproape 100 ani faţa îi strălucea de o bucurie, când ne întâmpină, grăind în taină cuvintele:

„Ştiu de ce aţi venit. Acum se împlineşte o sută de ani

1) In urma măsurilor luate de administraţie, ovreii, care la anul 1782 erau în număr de 214 familii, au scăzut până la 1786 la 175 familii; dar această scădere este o anomalie.

de când ţara a fost luată dela Moldova şi aţi venit ca s'o întoarceţi !"

In zadar ne-am dat silinţa să-l încredinţăm că departe e de noi acest gând îndrăzneţ, căci el nu se putea desface de o plăcută amăgire, cu care s'a mângâiat aproape un veac întreg. Şi alipirea către Moldova, păstrată în acest om uitat de moarte, s'a moştenit în ceilalţi Moldoveni din Bucovina.

Moldoveanul a primit în tăcere ruperea unei părţi din trupul Moldovei ; dar, dacă i s'ar fi pus în vedere nevoile stăpânirii asupritoare din Moldova şi binefacerile ocrotitoarei stăpâniri nemţeşti, şi apoi ar fi fost întrebat, dacă alege nevoile sau binefacerile, el s'ar fi rostit pentru nevoile cu care era deprins. Şi dacă s'ar fi găsit un singur om care i-ar fi insuflat încredere şi ar fi ştiut să ia cenuşa de pe jăraticul din inima lui, Moldoveanul ar fi luat arma şi s'ar fi luptat chiar fără nădejde de izbutire pentru mizeria în care se află.

Acest om lipsea şi pentru aceea puterile Moldovenilor erau ca nişte comori îngropate în pământ spre a fi păstrate pentru nişte vremi mai bune.

Voevodul Grigorie Ghica, boierii Moldoveni şi căpeteniile bisericeşti se ridicaseră într'un glas contra cedării Bucovinei. Incercările lor erau însă lipsite de sprijinul ţării.

Intregul veac era astfel, încât nimeni nu cuteza şi nu credea că este de folos a face apel la puterea braţelor. Chiar însă dacă s'ar fi făcut vreo încercare spre a ridica pe Moldoveni contra ocupaţiunii nemţeşti, numai anevoie ar fi putut izbuti.

Dacă ar fi izbutit o asemenea încercare, Moldova ar fi rămas întreagă, deoarece Curtea din Viena era hotărîtă a nu face un „casus belli" din cedarea Bucovinei, iar Poarta otomană, Curtea din St. Petersburg şi Regele Prusiei căutau dinadins motive spre a putea zădărnici încercările Austriei.

Lipsită de unitate în fapte şi intenţiuni, lipsită mai ales de îndrăzneală bărbătească, acţiunea boierilor Moldoveni a rămas zadarnică.

După ce se produse curentul contra cedării Bucovinei, nimeni nu mai îndrăznea să se rostească pe faţă pentru cedare. Era însă foarte mic numărul acelora boieri pământeni, cari luau parte la acţiune din adevărată pornire patriotică şi fără de a ţine seamă de interesele lor proprii. După săvârşirea cedării, aproape toţi boierii se retrag în Moldova, refuză a jura credinţă Habsburgilor şi nu vor să recunoască competenţa jurisdicţiunii nemţeşti ; foarte mulţi însă dintre dânşii caută a-şi asigura proprietăţi în Bucovina, păstrându-şi moşiile bucovinene, ori câştigând altele noui în schimb pentru moşii din Moldova ; foarte mulţi se retrag din Bucovina, fiindcă numai în Moldova se împart boierii.

Dar, în sfârşit, în acţiunea politică nu hotărăsc motivele, ci faptele : stârnit odată de boierii patrioţi era statornic şi neşovăitor un curent la care nimeni nu cuteza să se împotrivească ; Moldova oficială a făcut tot ce atunci îi sta în putinţă spre a apăra integritatea ţării. Dacă nu ar fi lucrat prin mijlocirea unui om ca Grigorie Ghica şi dacă nu ar fi avut un reazem ca Rusia, Moldova ar fi putut izbuti.

Grigorie Ghica a fost crescut în casa unui ambasador austriac, în urmă a fost pus, ca om de încredere al Porţii, în scaunul domnesc, în sfârşit s'a refugiat la St. Petersburg şi s'a întors ca protejat al Rusiei în scaunul Moldovei.

Puţină vreme după urcarea sa în scaunul domnesc Grigorie Ghica trimite Internunţiului Thugut următoarea scrisoare :

„Domnul meu !

Neputându-mă îndoi despre amiciţia d-voastră pentru mine, de care aţi binevoit a da dovezi în împrejurările de acum faţă cu d. Iacovachi Riso, socrul meu, iau libertatea de a vă adresa scrisoarea de faţă, spre a vă încredinţa despre recunoştinţa mea faţă cu d-voastră, şi despre aceea ce sunt dator curţii d-voastră imperiale pentru bunătatea ei pentru mine atât în trecut cât şi în prezent.

Vă rog să dispuneţi de mine în toate, unde mă credeţi capabil de a vă servi, şi-mi voiu da silinţa de a vă dovedi, cât de mult ţin la amiciţia d-voastră, având onoarea de a vă fi cu cea mai particulară stimă şi cu un ataşament fără de margini.

Al d-voastră prea umil şi prea supus servitor,

Principele Grigorie Ghica".

Astfel chiar dela început Voevodul Grigorie Ghica îşi alese o poziţiune imposibilă faţă cu cestiunea cedării Bucovinei. Curentul patriotic stârnit de boierii pământeni şi presiunea Rusiei îl hotăra să facă la Poartă toate încercările contra cedării Bucovinei, iar frica şi consideraţiunile ce avea pentru interesele sale proprii îl îndemnau să se facă o unelţă tainică a Austriei.

Planul de acţiune ce-şi făcuse Griogorie Ghica şi îndrăzneala neşovăitoare cu care urma a-l aduce la îndeplinire, ne încredinţează că inteligentul voevod era cu desăvârşire lămurit asupra stării lucrurilor.

Austria cere dela Poartă o parte din Moldova şi o cere fără de a oferi în schimb pentru dânsa alta decât amiciţie

şi bună vecinătate ; de sine se înţelege, că Poarta numai în silă împlinea cererea Curţii din Viena. Lucrând dar contra cedării Bucovinei, Grigorie Ghica nu numai că îşi făcea datoria ca voevod al Moldovei, nu numai că era corect în atitudinea sa, şi intra totodată în curentul ce trebuia să predomineze în cercurile hotărîtoare din Constantinopol. Afară de aceasta Moldova, chiar atunci, când cele dintâi trupe austriace au intrat în Bucovina, era ocupată de trupele puse sub comanda lui Romanzow, trupe ale unei puteri, sub a cărei protecţie sta Grigorie Ghica şi care combătea cu tot dinadinsul cedarea Bucovinei. Grigorie Ghica nu fără de temei îi face deci Baronului Thugut impresia unui agent rusesc, ce cutează numai ştiindu-se sprijinit de o mare putere. In sfârşit, Grigorie Ghica lucrează prin mijlocirea Divanului, rezervându-şi pentru cazul neizbutirii putinţa retragerii.

La 4 Ianuarie 1775 Baronul Thugut raportează despre cele din urmă opintiri ale lui Grigorie Ghica.

In o petiţie adresată Porţii, Grigorie Ghica arată, că nu au intrat în Moldova decât vreo 600 oameni trupe austriace şi că izgonirea acestor trupe s'ar putea face cu atât mai lesne, cu cât curtea din Viena nu pare a fi hotărîtă să reziste faţă cu nişte măsuri mai serioase. Dacă Sultanul ar nesocoti interesele Moldovei, Moldovenii s'ar afla în mare nedumerire, neştiind, dacă va fi mai bine să-şi apere interesele cu propriile lor puteri, ori ca, lipsiţi de sprijinul legitim al Porţii, să recurgă, în desnădăjduirea lor, la bunăvoinţa vreuneia din puterile străine.

In urmă Grigorie Ghica trimite Porţii mai multe hărţi ale teritoriului ocupat şi stărueşte mereu, prin agenţii săi şi prin deputaţii Divanului, ce tocmai se aflau la Constantinopol, iar în cele din urmă recurge prin o petiţie a Divanului la Curtea din St. Petersburg.

Alăturea însă cu această acţiune pe faţă era alta tainică. Grigorie Ghica era un om înţelept şi păţit, cunoştea oamenii şi împrejurările, şi nu avea deplină încredere nici în Rusia, nici în Poarta otomană.

El caută dar a se pune în înţelegere atât cu Baronul Thugut, cât şi cu Baronul Barco, comandantul trupelor de ocupaţiune, încredinţează atât pe unul, cât şi pe celalt despre sincera sa supunere către Curtea din Viena şi despre dorinţa de a-i fi folositor prin serviciile aduse, stărueşte să fie recomandat Porţii ca comisar de delimitare şi îndeamnă atât pe Baronul Barco, cât şi pe Baronul Thugut să stăruiască pentru surparea Hotinului. In scrisorile sale către Baronul Thugut, pentru cuvintele destul de apriate, Grigorie Ghica e foarte rezervat şi se rosteşte numai în fraze generale. El e însă

foarte lămurit în scrisorile ce adresează lui Iacovachi Riso, cu scopul de a fi comunicate internunţiului austriac.

Astfel, la 18 Ianuarie 1775 Baronul Thugut scrie următoarele:

„Numai decât după plecarea celei din urmă expediţiuni a venit la mine Iacovachi Riso şi anume, înainte de toate, pentru ca să-mi facă împărtăşirea, că a primit dela ginere-său deosebite ştiri privitoare la afacerea ocupaţiunii din Moldova; că Voevodul Ghica, temându-se, ca nu cumva raporturile, pe care le-a primit dela boierii Moldoveni, să ajungă pe alte căi a fi aici cunoscute, nu a putut lipsi de a face Porţii şi din partea sa împărtăşire despre dânsele; că însă l-a însărcinat pe el, pe Iacovachi Riso, ca numai decât să-mi facă mie împărtăşirea secretă şi confidenţială despre toate acestea, pentru ca să facă, ca încă din vreme să pot lua măsurile pe care le voiu crede de cuviinţă.

Ştirile, de care era vorba cu această ocaziune, consistau parte din câteva plângeri a mai multor boieri, care se tem că-şi vor pierde moşiile situate în districtul bucovinean.

Afară de aceasta se mai află copia unui fel de manifest, pe care l-ar fi fost publicat Baronul de Spleny în Cernăuţi, apoi copia unei scrisori adresate de către acelaşi general Egumenului mânăstirii greceşti din Suceava. Prin amândouă acestea, locuitorii ţinuturilor ocupate sunt provocaţi sub pedeapsa aspră a nu se mai supune în viitor niciunei din provinciile Porţii.

Pe lângă toate acestea se mai face arătare, că mai mulţi ofiţeri ces. reg. au înaintat până spre Neamţu, Roman, Botoşani etc. şi au început să facă măsurături în aceste districte.

Din parte-mi, nu puteam să nu aflu, că asemenea ştiri, împărtăşite fiind Porţii mai ales acum, înainte de timpul potrivit, nu pot produce decât o impresie primejdioasă; crezând însă că trebue să prevăz, că încercările mele de a împiedeca să se facă Porţii aceste împărtăşiri, vor trebui să rămână zadarnice, mi-a părut mai oportun, ca cel puţin să nu arăt din parte-mi o nedumirire stricăcioasă. Prin urmare m'am mărginit numai a pune în vedere lui Iacovachi Riso, că el şi principele său, în interesul lor şi al Porţii, trebue să se ferească de orice exageraţiune, când fac asemenea împărtăşiri; după acestea l-am mai rugat, ca cel puţin câteva zile să îngădue cu raportul său către Poartă.

Fiind aceasta din urmă cerere făcută mai ales cu scopul de a încerca sinceritatea lui Iacovachi Riso, m'am încredinţat prin mai multe informaţiuni luate în taină, că el în adevăr şi-a ţinut făgăduiala. Peste puţin el mi-a împărtăşit, că a

primit dela Ghica un pachet, care cuprinde răspunsul la întrebările, ce în urma unei înţelegeri avute cu I. Riso, i-am făcut nu demult în afacerea districtului bucovinean. In acest pachet, care, după spusele lui, s'a întârziat, aşteptând mai mult timp ocazie sigură spre a fi expediat, s'a aflat, între altele, şi o scrisoare a lui Ghica către mine, despre a cărei conţinut, în adevăr de puţină importanţă, alăturez aici cu supunere o copie. Dându-mi această scrisoare, Iacovachi Riso mi-a citit totodată cea mai mare parte a unei alte scrisori a lui Ghica, adresată lui, scrisoare lungă, din care am înţeles că el, Iacovachi Riso, spre a nu îmbrânci pe Ghica şi pe întreaga sa familie în primejdia celei mai mari nenorociri, mai vârtos trebue să se încredinţeze despre sinceritatea şi deplina mea discreţiune ; că apoi, după ce se va fi încredinţat despre acestea, are să-mi arate, că Ghica e dispus a da, cu ocaziunea afacerii de graniţe din cestiune, dovezi despre supunerea sa faţă cu Prea Inalta Curte ; că poziţiunea lui şi împrejurările îl silesc a face Porţii în aparenţă arătări şi plânsori despre ocupaţiunea săvârşită ; eu însă nu trebue să ţin seamă nici de strigătele lui, nici de plânsorile boierilor Moldoveni, ci să stăruiesc cu statornicie pentru aducerea la îndeplinire a preaînaltelor pretenţiuni ; că în sfârşit, Iacovachi Riso şi eu să stăruim în taină, că pentru înlăturarea conflictelor şi pentru statornicirea graniţelor, el Ghica, să fie numit comisar plenipotenţiar din partea Porţii ; că, dacă va fi primit astfel în mâna sa mijloacele spre a dovedi prin fapte buna sa voinţă, Prea înalta Curte va avea destule cuvinte spre a fi pe deplin mulţumită cu purtarea lui şi cu sincerul său concurs pentru aducerea la îndeplinire a intereselor Majestăţilor Lor.

Cât pentru eventuala răsplătire pentru persoana sa, el se încrede în prea înalta generozitate şi aşteaptă să fie răsplătit după foloasele serviciilor pe care le va fi făcut. Ca una dintre cele mai dorite dovezi despre generozitatea Majestăţilor Lor către dânsul ar fi aceea, dacă s'ar putea, ca cu ocaziunea negocierilor actuale, să se stipuleze surparea fortăreţei Hotinului şi reanexarea teritoriului ei la Moldova ; căci, deşi numitul teritoriu, în adevăr, nu face nici a cincea parte din districtul ocupat de trupele ces. reg., înapoierea lui, din alte consideraţiuni, ar fi un fel de despăgubire plăcută, prin care s'ar domoli împotrivirea locuitorilor din Moldova".

Din toate acestea rezultă, că Grigorie Ghica privea cestiunea cedării Bucovinei ca o afacere, din care se puteau trage foloase mari. Opoziţiunea boierilor nu era pentru dânsul decât o împrejurare, ce trebuia să sporească preţul serviciilor făcute pentru cedarea Bucovinei.

Din întâmplare însă el se afla faţă cu Baronul Thugut, un

om care ştia să preţuiască oamenii şi împrejurările, şi care ţinea să nu se folosească de nişte servicii foarte scumpe, de care se putea lipsi.

Raportând cancelarului Kaunitz despre propunerile lui Grigorie Ghica, Baronul Thugut arată cuvintele, care îl hotărîse să nu aibă încredere într'un om, a cărui făţărnicie e atât de bine cunoscută, şi cere instrucţiuni privitoare la atitudinea ce trebue să observe faţă cu dânsul.

Kaunitz e de părere că „acest grec deprins la făţărnicie niciodată nu a fost pătruns de bune dispoziţiuni" pentru Curtea din Viena şi că cedarea Bucovinei se va face, şi chiar în ciuda lui.

„Cu toate acestea nu rămâne îndoială, — urmează Kaunitz în nota din 7 Februarie, — că reînoind în mai multe rânduri răutăcioasele sale reprezentări făcute la Poartă şi urmând a face opoziţie, Ghica ne poate face multe neplăceri, şi pentru aceea este bine a nu pierde nicio ocaziune, dacă nu spre a-l câştiga cu totul, cel puţin spre a-l face să înceteze cu opoziţia sa făţişă.

Cât pentru întrebarea, dacă este bine să stăruim ca Poarta să însărcineze pe numitul voevod cu punerea la cale a afacerii de graniţe, înainte de toate mă îndoesc, că Poarta va uita atât de lesne duplicitatea acestui Voevod şi va primi propunerea noastră, cu oricât de mult zel ar fi ea făcută. Imi pare dar că o încercare făcută în acest sens ar fi cu atât mai puţin primejdioasă, cu cât ea, chiar dacă nu ar izbuti, ar încredinţa pe Ghica despre bunăvoinţa noastră, iar în cazul când Poarta s'ar învoi, ne-ar rămânea deschisă calea, de a câştiga pe Ghica prin darurile ce i-am propune, ori a lua, după timp şi împrejurări, alte măsuri potrivite".

Cu toate acestea, recunoscând că la faţa locului împrejurările pot să fie mai bine apreciate, Kaunitz dă Baronului Thugut deplina putere de a face cum crede mai bine.

Thugut e de părere, că cedarea se va putea face şi fără de concursul lui Ghica, şi că banii ce i s'ar da lui, ar fi aruncaţi în vânt ; îl ţine dar pe Ghica cu vorbe frumoase, nu face însă Porţii propuneri privitoare la dânsul şi îndeobşte nu voeşte a-i da un rol oarecare în întreaga afacere.

După încheierea convenţiunii, Baronul Thugut adresează Voevodului Grigorie Ghica o scrisoare, în care îl invită să dea cu ocaziunea lucrărilor de delimitare dovezi despre bunele dispoziţiuni ce a exprimat în scrisoarea sa dela 12 Februarie. Ghica răspunde la 29 Mai următoarele :

Domnul meu!

Nu pot primi decât cu plăcere ştirea despre amicalele puneri la cale între cele două imperii relativ la graniţele din partea acestui principat; sperez că nu vă este necunoscută mulţumirea despre care am dat dovadă cu această ocaziune, şi deşi nu e vorba decât de o pierdere destul de însemnată pentru Moldova, vă pot asigura, domnul meu, că am făcut tot ce atârna de mine, contribuind în felul meu, la împlinirea acestei lucrări, precum vă veţi fi informat şi din partea d-lui Iacovachi, socrul meu, şi că mă voiu folosi de toate ocaziunile spre a putea dovedi cât de mult ţin la interesele M. L. L. I. şi R., fiind pe deplin încredinţat, că mărinimozitatea lor va face, prin efectele ei generoase, şi prin eficace semne de bunăvoinţă, ca nici ţara, nici eu să nu simţim paguba acestei pierderi".

Aceste „efecte generoase" şi aceste „eficace semne de bunăvoinţă" au lipsit până în sfârşit. Thugut a propus pentru Iacovachi Riso un dar de 1000 galbeni; Mehmed Tahir Aga a fost numit comisar de delimitare; Ghica rămâne însă până la regularea definitivă a cestiunii fără de rol şi fără de răsplată.

Oricum vom judeca, purtarea Voevodului Ghica e vrednică de osândă. Chiar dacă am fi destul de naivi spre a crede că voia să înşele pe Baronul Thugut, Iacovachi Riso lucra cu ştirea şi învoirea, ba chiar în virtutea însărcinării primite dela dânsul şi astfel, înainte de toate, îşi bate joc de amărăciunea ţării în fruntea căreia îl pusese întâmplarea. Cuvintele din scrisorile lui şi propunerile făcute prin mijlocirea socrului său sunt încercări, ce pot să fie înţelese într'un chip, ori într'altul. E însă o faptă foarte pozitivă, când un voevod rosteşte aceste cuvinte şi face aceste propuneri, e pozitivă fapta, fiindcă prin ea opoziţiunea Moldovenilor pierde toată puterea. „Moldovenii ţipă şi eu trebue să ţip cu dânşii, — zice Ghica, — dar tu nu asculta la ţipetele noastre, ci mergi înainte!". Ba face chiar mai mult. Moldovenii se plâng la Poartă şi Iacovachi Riso face internunţiului austriac cuvenitele împărtăşiri, pentru ca încă din vreme să ia măsurile pe care le va crede de cuviinţă spre a slăbi efectele acestei plânsori.

Dar în sfârşit, Voievodul Grigorie era un fiu al timpului său. Ridicat în urma stăruinţelor Rusiei în scaunul unei ţări, în care era privit ca străin şi trebuia să se simtă străin, el căuta să tragă din nenorocirea acestei ţări foloasele ce putea, ori cel puţin să scape întreg şi sănătos din o încurcătură pri-

mejdioasă, să nu se strice cu nimeni şi să rămână în scaunul domnesc, ce, în urma stăruinţelor Rusiei, i se dăduse pe vieaţă. Faţă cu Moldovenii era dar aprig luptător contra cedării Bucovinei, faţă cu Rusia era o slugă supusă şi totdeauna gata la poruncă, faţă cu Poarta era un biet credincios pus în fruntea unei ţări îndârjite, iară faţă cu Austria lucra prin agentul său dela Constantinopol, netezind toate drumurile.

A înşelat pe Moldoveni ; dar în sfârşit Moldovenii nu aveau niciun drept la buna lui credinţă : nu ei l-au pus în scaun, nu ei îl ţineau în scaun, nu de dânşii atârna şi nu lor avea să le fie recunoscător. Afară poate de energicul Mavrogheni, oricare domn fanariot ar fi lucrat ca Grigorie Ghica, unii cu mai puţină îndrăzneală, dar în sfârşit, în temeiul lucrului, toţi deopotrivă. Aşa era noima fanariotului atât de bine potrivită cu noima veacului.

Urmele au dovedit, că Grigorie Ghica avea un fel de drept de a fi precum era. Deşi unul dintre cei mai inteligenţi, mai stăruitori şi mai hotărîţi domni, el a murit de moarte nefirească. Când s'a refugiat în Rusia, s'a refugiat fiindcă vieaţa îi era în primejdie mai mult chiar decât vieaţa Fanarioţilor îndeobşte. Intorcându-se în Moldova, el a adus frica în sufletul său şi această frică este firul cel negru în vieaţa lui. Alexandru Ipsilanti, mai puţin energic, dar mai chibzuit, când simte că trebile se încurcă, renunţă la scaunul domnesc, îşi umple pungile şi pleacă în pripă la Constantinopol, ca „prin o dibace surprindere", cum zice internunţiul austriac, să hotărască pe ministrul Porţii a-i da voie să rămână la Constantinopol. Grigorie Ghica rămâne însă în scaun şi tocmai voind să scape de moarte îşi grăbeşte sfârşitul. El căutase în Rusia un reazim contra Porţii ; Poarta însă pusese Fanarioţii în scaunele ţărilor româneşti tocmai pentrucă voia să aibă oameni, ce nu sunt protejaţi de Rusia. Cu preţul unei sprijiniri foarte îndoioase Grigorie Ghica a înăsprit deci primejdia în care se afla.

Grigorie Ghica era afară de aceasta unul dintre foarte puţinii Fanarioţi, cari ţineau în felul lor la popularitate şi îşi dau silinţa să prindă rădăcini în ţară. Era însă destul să fie Fanariot pentru ca inimile să-l întâmpine cu răscoală. Românii rabdă, dar niciodată nu renunţă ; şi pentru aceea Domnul Fanariot, fie cât de bun, rămânea străin în ţară. Iubirea Moldovei era deci tot atât de îndoioasă ca sprijinul Rusiei. Ghica a rămas ca toţi Fanarioţii izolat.

Se credea şi încă tot se mai crede, că Grigorie Ghica a fost o jertfă a politicii Cancelarului Kaunitz, că el a murit fiindcă se pusese cu bărbăţie împotriva cedării Bucovinei şi că este martir al integrităţii Moldovei.

Fanarioţii nu erau însă oameni, despre cari se pot zice cu destul temei asemenea lucruri ; el a fost o jertfă a făţărniciei sale şi a ticăloşiei timpului în care trăia.

Când Cara Histarli Ahmed Bei plecă, în toamna anului 1777 la Iaşi, cestiunea cedării Bucovinei era definitiv rezolvată. Baronul Thugut nu se mai află la Constantinopol şi administraţia nemţească funcţionează nesupărată în noua provincie austriacă.

Capul lui Ghica a fost trimis la Constantinopol şi expus în seraiu. Din lămurirea în scris ce sta la capul lui şi din rapoartele internunţiului Tassara rezultă că el a fost ucis fiindcă, în urma plânsorilor ce veniseră din Moldova, Poarta hotărîse a-l înlocui prin altul, iar el, provocându-se la hatişeriful din anul 1775, refuza de a părăsi scaunul domnesc.

Intr'o notă dela 21 Noemvrie, Cancelarul Kaunitz mai adaogă următoarele :

„După ştirile sosite aici din mai multe părţi, veovodul Moldovean decapitat mai e învinovăţit şi pentru alte crime, şi anume : el a adunat prin extorsiuni mai multe comori cu intenţia de a se refugia în urmă în ţări străine ; că a întreţinut cu Rusia corespondenţă secretă şi suspicioasă ; în sfârşit e învinovăţit de a nu fi cumpărat, după însărcinarea Sultanului, cătăţimea de cereale din Polonia, ci s'a scuzat cu aceea, că Rusia l-a împiedicat de a face această cumpărătură. In cele din urmă ale mele instrucţiuni vi-am spus, cam în ce consistă răspunsul pe care Poarta l-a dat d-lui Stakieff ; şi că prin urmare va trebui să vă daţi silinţa de a respinge la ocaziune potrivită această bănuială ; deoarece însă pedepsirea atât de aspră a voievodului Ghica, protejat de Rusia, poate să aibă urmări importante, vă veţi da mai vârtos silinţa de a vă informa în taină despre motivele care au redus pe Poartă, mai ales în starea critică de acum, la un pas atât de pripit şi de cutezat, cu deosebire fiindcă nu se ştie încă la ce capăt vor ajunge conflictele iscate între aceste două puteri".

Precum se vede, Kaunitz credea că Rusia va cere satisfacţie pentru moartea protejatului său.

Fără îndoială Rusia totdeauna a fost dispusă a cere ceva dela vecini şi mai ales dela Poarta otomană ; şi astădată moartea lui Ghica era deci pentru dânsa un puternic argument în negocierile urmate cu Poarta. Atât era şi mai mult nu ; Rusia se bucura şi de această ocaziune spre a face presiune asupra Porţii.

Purtarea Ruşilor faţă cu Grigorie Ghica a fost aceeaşi ca faţă cu Moldovenii în cestiunea Bucovinei. După ce l-au luat

sub scutul lor şi l-au îndemnat să meargă îndrăzneţ înainte, l-au lăsat în placul întâmplării.

In seria de documente istorice publicate de d-l Codrescu se află, în volumul VI, corespondenţa boierilor Moldoveni şi a Mitropolitului Moldovei cu Comitele Romanzoff. Citind această corespondenţă, găsim din partea Moldovenilor atâta încredere în Rusia şi din partea generalului rusesc atâtea dovezi despre iubire creştinească şi părintească, încât am crede că e peste putinţă ca în ciuda acestei înţelegeri şi strânse lăgături, Curtea din Viena să izbutească în cestiunea Bucovinei. Un dar de 5.000 galbeni şi o tabacheră de aur împodobită cu briliante a schimbat însă dispoziţiunile părintescului comandant rusesc, şi câteva cuvinte grăite cu greutatea cuvenită, au hotărît pe Curtea din St. Petersburg să nu asculte cererea, pe care, împotriva tuturor obiceiurilor şi fără îndoială numai îndemnaţi de agenţii ruseşti, boierii Divanului au cutezat să i-o adreseze.

Poarta otomană era învinsă şi nu putea să facă nimic contra pretenţiunilor Austriei ; Voievodul Grigorie Ghica era lipsit de sprijinire neîndoioasă şi trebuia să caute de interesele şi de vieaţa sa ; un cuvânt rostit din partea Rusiei ar fi fost însă destul pentru asigurarea integrităţii Moldovei, şi Rusia care avea interes de a rosti acest cuvânt şi care cel puţin indirect, se obligase a-l rosti, Rusia nu l-a rostit.

Astfel, lipsiţi de sprijinirea poporului, înşelaţi de către împărăţia în care nădăjduiseră, boierii Moldovei au pierdut o parte din vatra ţării lor. Ei însă, prin purtarea lor, au păstrat numele bun al ţării, au dat tărie încrederii în noi înşine şi au dovedit, că şi chiar în cele mai ticăloase vremi, Românul rabdă, dar nu renunţă.

VII

ROMÂNIA IN LUPTĂ CU PANSLAVISMUL

S'au împlinit o sută de ani de când Bucovina, despărţită dela trupul Moldovei, a căzut sub stăpânirea nemţească, şi astăzi după o sută de ani, Românul îşi aduce fără de jicnire aminte vremea nenorocită, în care s'a petrecut această rupere în două bucăţi a Moldovei. Ţara era secată de puteri, dezorganizată, părăsită şi lipsită de povaţa unui Domn firesc ; chiar în aceste împrejurări însă, fruntaşii ei şi-au făcut, după

putința timpului, datoria și nu au dat faptei împlinite, prin învoirea lor, sfințenia morală.

Avântul patriotic dovedit de către boierii Moldoveni în aceste vremi grele ne încălzește și dă tărie încrederii în noi înșine. Fără de învoirea lor, Moldovenii au fost desbinați, și pentru aceea până în ziua de astăzi ei și-au păstrat dreptul de a se simți uniți.

In curgerea unui veac Moldovenii din Bucovina s'au deprins cu stăpânirea nemțească și astăzi ei se simt alipiți cu credință și strâns legați de Curtea din Vena ; Bucovina a rămas însă o țară românească, o parte din Moldova. Și nimeni nu poate să-i învinovățească pe Moldoveni pentru aceasta, fiindcă ei niciodată nu au renunțat la dreptul de a se simți membri ai aceleiași individualități sociale.

Cu totul altfel ar fi, dacă Moldovenii ar fi consfințit, prin învoirea lor, fapta împlinită. Atunci Moldovenii din Bucovina, priviți ca o parte pierdută, s'ar privi înșiși ca o parte părăsită a poporului român.

Lauda pentrucă s'a păstrat românitatea Bucovinei nu se cuvine însă numai Moldovenilor, și Curtea din Viena e părtașă la dânsa.

Ce voia Curtea din Viena în Bucovina ? Voia să-și stabilească o comunicație pe cât se poate de bună între cele două mai mărginașe și mai expuse provincii, să-și asigure o parte slabă a granițelor dela miazănoapte, să câștige câteva pozițiuni față cu Rusia ; ea nu râvnea deci la sufletele oamenilor, ci la o bucată de pământ de care avea trebuință.

Raportul lui Enzenberg despre starea Bucovinei, după câțiva ani de administrație nemțească, ne încredințează că, ocupând această bucată de pământ, Curtea din Viena voia să facă din ea o provincie înflorită ce poate să reziste unui atac, fie el făcut din orice parte.

Populația se sporește ; administrația e neobosită întru desvoltarea enonomică și etică a provinciei. Se fac la munte semănături de probă spre a încuraja pe țărani, se aduc meseriași din țările apusene, se așează colonii de negustători armeni, se izgonesc arendașii ovrei din țară, se fac șosele și poduri, se înființează școli românești și nemțești, se organizează biserica, într'un cuvânt, se face mult bine ori, cel puțin, se arată multă bună intenție. Incă la anul 1785 se fac pregătiri pentru împroprietărirea țăranilor, și peste puțin mânăstirile, călugării și călugărițele se reduc și averile mânăstirești se iau din mâinile lor, se masează însă într'un fond religionar al creștinilor ortodocși din Bucovina.

In urmă îngrijirea Curții din Viena pentru Bucovina a mai scăzut. Incă Impăratul Iosif II a alipit-o la Galiția ; dar după câțiva ani iarăși a devenit autonomă. De atunci Bucovina în

mai multe rânduri şi-a pierdut autonomia, şi nici până astăzi ea nu este cu desăvârşire neatârnată de Galiţia. In cursul unui veac Românii din această mică ţară au fost mereu jigniţi în desvoltarea lor şi cu deosebire de când Impărăţia Habsburglior a devenit un stat constituţional, polonezii, nemţii, ovreii şi alţi străini sporiţi prin oraşele ţării au dat vieţii publice un caracter mai mult ori mai puţin străin. Niciodată nu s'au luat însă măsuri directe contra Românilor, ci din contra, totdeauna li s'a dat putinţa de a se lupta cu adversarii lor. Deşi vieaţa publică avea un caracter străin, în biserică şi în şcoală, în familie şi în societăţi de cultură. Românii puteau desvolta individualitatea lor naţională cu atât mai sigur, cu cât regimul austriac niciodată nu a luat măsuri spre a face să înceteze contactul între dânşii şi fraţii lor din România şi din Ardeal.

In sfârşit, proporţiunile etnografice au rămas în Bucovina, îndeosebi pentru Români, aceleaşi cari au fost la anul 1775. Dacă citim lista satelor din Bucovina, ne încredinţăm că cele 11—12 mii familii, ce se aflau la anul 1775 în Bucovina, abia jumătate puteau să fie familii româneşti, adică vreo 20—25 mii suflete.

Astăzi sunt în Bucovina 500.000 suflete, între care cel puţin 200.000 Români. Fără îndoială, dacă Bucovina nu ar fi fost deslipită de Moldova, astăzi ea ar avea o populaţie mai mică, dar aproape cu desăvârşire românească ; e însă vorba că sub regimul austriac Românii s'au sporit deopotrivă cu rusnecii, restul populaţiunii pământene.

Cu totul alta e soarta Moldovenilor căzuţi sub stăpânirea pravoslavnicului Ţar al tuturor Ruşilor. Pe când cei 200.000 Români din Bucovina formează un mic centru pentru desvoltarea vieţii româneşti, milionul de Români din aşa numita Basarabie rusească este deschegat şi ţinut cu sila departe de poporul românesc.

Rusia nu se mulţumeşte de a fi luat o parte mare şi frumoasă din vatra Moldovei, nu se mulţumeşte de a fi călcat peste graniţa firească a pământului românesc, ci voeşte să-şi ia şi sufletele ce se află pe acest pământ şi să mistuiască o parte din poporul român. Rusia nu a luat această parte din Moldova pentru ca să-şi asigureze graniţele, ci pentru ca să înainteze cu ele, şi nu voieşte să înainteze decât spre a putea stăpâni mai multe suflete.

Luând fără de nici un drept, fără de nici o justificare legitimă şi cu ajutorul celor mai urâte mijloace, partea despre răsărit a Moldovei în stăpânirea sa, Rusia, la început, făcuse ca graniţele între Moldova şi aşa numita Basarabie să fie şterse cu desăvârşire, pentru ca din Basarabia să poată înrâuri asupra Moldovei şi asupra întregului popor românesc.

Era un element preţios acest popor românesc. Ca popor ortodox şi mai mult ori mai puţin stăpânit de Chaliful Muhamedanilor, Românii în tot cursul veacului XVIII, au gravitat spre Rusia pravoslavnică, şi cel puţin în principiu, au admis supremaţia duhovnicească a Ţarului ; bărbaţii politici din Rusia nu se mai îndoiau, că acum, după ce Moldova devenise un fel de provincie rusească şi poporul român căzuse sub înrâurirea directă a celui rusesc, Românii vor intra cu desăvârşire în curentul ce năvăleşte despre miazănoapte asupra lor.

In lupta pentru existenţa etică însă, capetele nu se numără, ci se cumpănesc. Tocmai puşi faţă în faţă cu vieaţa rusească Românii au început a fi cu atât mai vârtos pătrunşi de farmecul vieţii lor proprii, de bogăţia şi de superioritatea individualităţii lor naţionale ; tocmai fiind puşi în contact cu Ruşii, Românii erau mai mândri de românitatea lor. E nobil răsadul din care s'a prăsit acest mic popor românesc, şi, deşi planta nu e mare, rodul e frumos şi îmbelşugat ; cele nouă milioane de Români au adunat în curgerea veacurilor mai multe şi mai frumoase comori decât nouăzeci milioane de Ruşi vor putea să adune cândva. Nu ! înrăurirea firească a Rusiei ne este stricăcioasă, dar ea nu ne poate nimici. Pentru ca să ne ia individualitatea, Rusia ar trebui să ne dea alta în schimb, şi, cel puţin deocamdată, nu suntem copţi pentru o asemenea degenerare.

De câte ori Ruşii se vor pune în atingere cu noi, vor trebui să simtă superioritatea individualtăţii noastre, să fie supăraţi de acest simţimânt şi să ne urască mai mult şi tot mai mult.

Fără îndoială această ură a fost întemeiată pe timpul, când între Moldova şi aşa numita Basarabia comunicaţia era liberă. Ruşii s'au încredinţat că această libertate este primejdioasă numai pentru dânşii, şi pentru aceea au închis graniţele ermeticeşte şi au curmat atingerea între Românii de peste Prut şi restul poporului român.

De atunci şi până acum măsurile silnice pentru stârpirea românismului se iau fără de curmare. Administraţia, biserica şi şcoala sunt cu desăvârşire ruseşti, încât este oprit a cânta în ziua de Paşti „Cristos a înviat" în româneşte. Nimic în limba românească nu se poate scrie ; nimic, ce e scris în limba românească, nu poate să treacă graniţa fără de a da loc la prepusuri şi persecuţiuni ; ba oamenii de condiţie se feresc de a vorbi în casă româneşte, pentru ca nu cumva o slugă să-i denunţe ; într'un cuvânt, orice manifestaţie de vieaţă românească e oprită, rău privită şi chiar pedepsită. Pe lângă toate aceste mai e şi sistemul de colonizare silnică al Rusiei. Cete întregi de familii româneşti sunt luate cu sila ori duse cu amăgiri departe şi înlocuite cu familii ruseşti,

pentru ca încetul cu încetul populaţia să se amestece, să piardă energia caracterului naţional şi să fie mai primitoare faţă cu măsurile de rusificare.

După încheierea păcii dela Paris toate aceste măsuri se înăspresc.

Pentru întâia oară puterile europene îşi dau mai cu dinadinsul seamă despre caracterul poporului român şi despre misiunea ce i s'ar cuveni. Impăratul Napoleon III îl numără în rândul popoarelor latine, şi izbuteşte a face ca Europa să-i încredinţeze lui paza gurilor Dunării şi să-i creeze nişte condiţiuni în care să se poată desvolta.

Organizându-se pe temelia tratatului dela Paris, ţările româneşti intră într'o epocă de desvoltare febrilă, bolnăvicioasă şi slăbitoare, dar o desvoltare, din care încetul cu încetul se desvălue caracterul naţional ca temelie a întregei lucrări viitoare; o desvoltare zăpăcită, dar din ce în ce mai serioasă. Ţările se unesc şi România se pune în relaţiuni directe cu popoarele apusului. Popoarele latine îi întâmpină pe Români cu mai multă ori mai puţină căldură; iar în urmă, alegând de capul său pe un membru al celei mai ilustre familii din Europa, statul român pune temeliile relaţiunilor sale cu Germania, mai nainte atât de străină de dânsul.

Inaintând astfel cu pas nesigur, dar statornic, spre împlinirea misiunii sale, Statul român, voind mereu să reprezinte interesele popoarelor apusene ale păcii, ale civilizaţiei şi ale ordinei sociale, e ca un copil răsfăţat al puterilor europene, de care nimeni nu cutează a se atinge.

Pentru Rusia acest stat era o stavilă supărătoare.

Pravoslavnică în veacul XVIII, Rusia a devenit slavă în veacul XIX.

Câtă vreme religiunea era ordinea de idei predominatoare, Românii, ca popor ortodox, se simţeau mai mult ori mai puţin alipiţi de Rusia; îndată însă ce conştiinţa deosebirii de rasă s'a deşteptat şi a suprimat ideile religioase, comunitatea etică între Români şi celelalte popoare ortodoxe s'a curmat. Simţindu-se a fi mai mult latini decât ortodocşi, Românii resping orice solidaritate de aspiraţiuni cu popoarele slave şi stau aci, la Dunăre şi Carpaţi, ca un zid de despărţire între slavii dela miazănoapte şi cei dela miazăzi.

Aruncaţi din întâmplare la răspântia, unde se ating cele trei lumi deosebite şi mai mult ori mai puţin învrăjbite, lumea modernă, cea musulmană şi cea muscălească, Românii, chiar în virtutea originei lor, sunt meniţi a reprezenta interesele ideilor moderne şi a fi un stat de cultură deosebită, în care tre lumi se întâlnesc şi se împacă. Câtă vreme musulmanii erau încă o primejdie pentru societatea europeană, Românii i-au combătut cu bărbătească statornicie, luptând

şi mereu luptând veacuri întregi; acum, când muscalii par a voi să pună în joc pacinica desvoltare a vieţii moderne, lupta trebue să se urmeze contra lor, şi câtă vreme piciorul român mai stă ţeapăn pe faţa pământului, unirea slavilor dela miazănoapte cu cei dela miazăzi, atât de mult dorită, nu se poate face. Oricât de mic, Statul român e puternic, fiindcă prin munca veacurilor în Europa, într'însul se întâlnesc interesele marilor popoare dela apus, şi îndată ce acest mic stat s'ar surpa, împărăţia otomană nu se mai poate susţinea, şi existenţa împărăţiei Habsburgilor e pusă în joc, şi istoria Europei intră în o fază cu totul nouă.

In tot cursul crizei orientale, Slavii, Românii, Turcii şi Europa au ţinut în vedere aceste adevăruri, pe care le desvălue chiar bunul simţ firesc.

Pe când Rusia pregătea prin agenţii săi secreţi această criză, în România nu era decât un mic număr de oameni, îndeobşte străini ori cel puţin de origine străină, şi anume: Bulgari, Sârbi şi Greci, cari luau parte la lucrarea de surpare a Slavilor. Poporul român însuşi, deşi avea interese de regulat, respingea orice solidaritate cu Slavii.

Când a izbucnit în urmă, răscoala din Bosnia şi Erzegovina, când războiul s'a declarat din partea Sârbilor şi Muntenegrenilor, când Bulgarii au apucat armele, Românii au început să-şi adune puterile şi să se pregătească pentru toate eventualităţile; nimeni însă nu cuteza să vorbească despre o acţiune comună cu Slavii de peste Dunăre şi Europa întreagă lăuda purtarea bine chibzuită a Românilor.

In sfârşit Rusia se pregăteşte să declare războiu, şi România strâmtorată trebue să se hotărască într'un fel ori într'altul, deoarece înainte de a începe războiul cu Turcii, Rusia trebuia să biruiască pe Români.

Dacă ar fi putut să fie vorba de o biruinţă cu armele, diplomaţii puterii dela miazănoapte nu ar fi stat multă vreme pe gânduri; ei ştiau însă, că cel dintâi foc descărcat asupra Românilor ar fi despărţit pe Rusia de Europa, şi, chiar înainte de a se fi dat lupte, ar fi pus în joc succesele războiului. Era dar vorba de a birui pe Români moraliceşte, de a-i face să capituleze chiar înainte de cea dintâiu împuşcătură, de a-i înjosi în faţa lumii ce ţinea la dânşii, de a-i izola faţă cu Europa.

In vremea aceasta Statul român era mai puternic decât a fost vreodată. Cinci milioane de Români, uniţi în virtutea conştiinţei lor naţionale, gata de a aduce toate jertfele şi înaintaţi în desvoltare, stau împrejurul unui domn oştean, ales cu voinţa tuturora şi, în virtutea legăturilor sale familiare şi a încrederii ce întâmpină în ţară, dator a fi mândru. Patruzeci de mii de oameni, disciplinaţi şi bine armaţi, stau

gata de a intra cu bărbăţie în luptă, şi, dacă era vorba, alte patruzeci de mii se puneau alături cu dânşii, deoarece comorile ţării româneşti sunt nemăsurate, numai oameni să fie, cari ştiu să ia din ele partea cerută de împrejurări.

In sfârşit, Europa stă la o parte şi aşteaptă să vadă cum Statul român înţelege misiunea spre care a fost reîntemeiat, priveşte cu nedumirire la copilul său răsfăţat şi cel puţin indirect, îl îndeamnă să fie bărbat şi să nu-şi piardă nădejdea.

Ce putea să facă Statul român în asemenea împrejurări ?

Cel mai firesc lucru ar fi fost, ca ţiind seamă de tratatul dela Paris, să ia în unire cu Turcii parte la războiu, să-i apere hotarele şi să rămâie în toată forma credincios misiunii formulate cu învoirea marilor puteri.

Oricât de corectă şi oricât de potrivită cu interesele poporului român, o asemenea hotărîre ar fi întâmpinat însă o vie rezistenţă nu numai în ţară, ci chiar şi în Europa. Când Ruşii începeau un războiu pentru libertate, civilizaţie şi pentru cruce, când Ruşii înaintau spre hotarele ţării româneşti drept mandatari ai Europei, când vorba era că tratatul dela Paris nu mai există, era aproape peste putinţă a hotărî pe Români să se unească cu Turcii osândiţi de lumea întreagă.

Cu toate acestea, a lupta în unire cu Ruşii era un act de sinucidere. Un popor este o comoară de puteri, pe care bărbaţii de stat trebue să o sporească, şi orice luptă în unire cu Slavii este o risipă de puteri. Când războiul a izbucnit, Românilor nu le rămânea deci decât să-şi păstreze puterile, multe puţine câte erau, şi să aştepte cu hotărîre nestrămutată momentul, când nu vor mai putea evita lupta pentru interesele lor proprii.

Mângâierea noastră e, că atunci când se discuta cestiunea atitudinii ce trebuia să observe România, s'au găsit în ţară destui oameni luminaţi, cari s'au rostit lămurit contra Rusiei şi au pus în vedere tuturor principiul, că orice biruinţă a Slavilor nu poate fi decât o nenorocire pentru Români. A vărsa cu toate acestea sânge şi a jertfi averi pentru o asemenea biruinţă, era un act de nebunie.

Dacă în momentul izbucnirii războiului puterile Statului român ar fi fost încredinţate unui bărbat de stat prevăzător, hotărît şi îndrăzneţ, fără îndoială Românii ar fi observat faţă cu Ruşii o atitudine rezervată. Acesta era spiritul ce predomnea în ţară. Erau în toate păturile societăţii române oameni, cari urau pe Turci şi iubeau pe Ruşi, ori oameni, cari iubeau pe Turci şi urau pe Ruşi ; aceştia erau însă oameni izolaţi ; un partid rusofil ori unul turcofil n'a existat în România. Marea majoritate a Românilor avea bunul simţ firesc de a respinge atât pe unii cât şi pe alţii, şi acest curent de

actuală rezervă era atât de puternic, încât nimeni nu îndrăznea să se rostească în public pentru Turci ori pentru Ruşi, ba chiar ministrul M. Kogălniceanu, pe când îşi da silinţa să obţină dela cartierul general rusesc graţia de a putea risipi sângele şi averea poporului românesc pentru cauza slavă, găsea că este oportun a declara în Cameră şi Senat că Românii nu vor urma exemplul lui Dimitrie Cantemir, ci vor sta neutrali.

Inainte de a fi izbucnit războiul, majoritatea Românilor era lămurită asupra eventualităţilor ce vor putea să urmeze din lupta Ruşilor cu Turcii.

Indeobşte, se credea că Ruşii vor birui din această luptă. Chiar aceia, cari mai aveau încă încredere în rămăşiţele puterii osmane, nu sperau că Turcii vor birui, ci numai că ei vor face ca Ruşii să-şi plătească foarte scump biruinţele. Şi chiar cea mai de rând inteligenţă putea să prevadă că plătite scump ori eftin, biruinţele Ruşilor nu pot avea urmări, care nu jignesc desvoltarea poporului român.

Dacă Rusia în adevăr s'ar fi mărginit a se lupta numai pentru libertatea popoarelor de peste Dunăre, şi nu ar fi voit să tragă pentru sine însăşi niciun folos din biruinţele ei, Românii ar fi stat poate pe gânduri şi s'ar fi întrebat, dacă nu sunt cumva datori a se lupta şi dânşii pentru libertate şi religie. Oamenii serioşi nici atunci nu ar fi uitat însă, că în luptele ce se începeau, nu era vorba de idei, ci de existenţă. Intre Români şi Slavi este o vrăjmăşie firească, în virtutea căreia Românii nu au nici un interes de a dori ca Slavii să fie mai liberi decât cum sunt. Sute de ani Românii au fost cel puţin indirect, stăpâniţi de Turci; niciodată însă în curgerea veacurilor, Turcii nu au pus în discuţiune limba şi naţionalitatea română. Oriunde însă Românii au căzut sub stăpânirea directă ori indirectă a Slavilor, desvoltarea lor firească s'a curmat prin mijloace silnice. Două sute de ani Sârbii din Banatul Timişoarei au terorizat pe Românii din Banat şi din Ţara Ungurească; o sută de ani Românii din Bucovina s'au luptat mereu cu Rusnacii; până în ziua de astăzi Românii din Serbia liberă şi din Rusia pravoslavnică nu au dreptul, pe care l-au avut pretutindenea unde stăpâneau Turcii, dreptul de a-şi înfiinţa o şcoală şi o biserică românească. Astfel poporul român nu are chiar nici dreptul de a dori ca Statul otoman să fie înlocuit prin state slave. Un stat român înconjurat de state slave poate să fie pentru vrăjmaşii poporului român o iluziune plăcută; pentru Români însă el este o nenorocire, care ne prevesteşte un nou şir de lupte, o nenorocire, pentru care nu ne mângâie decât conştiinţa trăiniciei poporului român şi nădejdea de izbândă.

Românii sunt destul de cuminte spre a nu voi să se lupte

contra desvoltării firești a stării de lucruri din Orient. Puterea osmană se surpă, și mai nainte ori mai târziu va trebui să fie înlocuită prin alta și anume prin o putere slavă. Interesul Românilor cere însă ca această înlocuire să urmeze cât mai târziu și, pe cât se poate, în o vreme când Statul român e pregătit pentru rezistență. Era deci o nebunie a voi, ca Românii înșiși să verse sânge și să jertfească averi pentru ca înlocuirea să se facă cât mai curând, o nebunie, de care Românii nu sunt capabili.

Foloase directe Românii nu puteau spera din o luptă contra Turcilor. Independență, drepturi, sporiri teritoriale, toate acestea erau consecvențe ale stării de lucruri și atârnau de puterile europene. Ar fi trebuit să fie foarte blajin Românul care ar fi cutezat, că Românii pot să ia ceva fără de învoirea Rusiei, și că Rusia poate să ne dea ceva fără de învoirea puterilor, ba fără de a fi silită de către puteri.

Unde e însă bărbatul politic, care ar fi avut dreptul de a crede, că Rusia nu va căuta să tragă foloase din izbândele ei?

Sunt două sute de ani, de când Rusia înaintează mereu spre miazăzi; luptele ei orientale sunt o întreagă istorie, și acela care nu cunoaște această istorie, ori care o cunoaște și nu ține seamă de ea, nu este un bărbat politic și nu are dreptul de a lua parte hotărîtoare la vieața politică. Când a izbucnit războiul, Românii au dovedit, că nu sunt lipsiți de comuna capacitate de prevedere: toți bărbații politici din România au prevăzut, că după războiu, Rusia va cere să i se retrocedeze Basarabia, și atât în Cameră, cât și în Senat, această prevedere s'a exprimat în termeni lămuriți, fără ca un singur glas să fi cutezat a se ridica spre a o pune la îndoială.

Nu prevederea politică, nu conștiința misiunii Statului român, nu bunul simț firesc au lipsit bărbaților de Stat ai României; le-au lipsit onestitatea, voința hotărîtă și îndrăzneala bărbătească.

Intr'o zi se răspândește știrea, că oștirile rusești au trecut hotarele și au călcat pe pământul românesc, și că marele duce Nicolae, comandantul suprem al armatei din Europa, a adresat Românilor o proclamație, în care îi numește „locuitori români" și le spune că vine ca amic.

Știrea aceasta străbate ca un fior toată țara; iar în București, ulițele și localurile publice se umplu de oameni nedumiriți. Nu este spaimă, nu este mânie, nu este însuflețire, nu este un afect hotărît ceea ce cuprinde toate spiritele: este o zăpăceală febrilă, în care nimeni nu mai știe ce este de făcut, nimeni nu-și mai poate da seama despre întâmplările ce se petrec și nimeni nu mai poate prevedea urmările lor. Oricine însă, din această zăpăceală, rămâne cu impresia pre-

simţirii unui şir de fapte mari şi hotărîtoare, ba poate a unui şir de nenorociri.

Numai a doua zi lumea începe să judece şi să chibzuiască.

Trecerea Ruşilor, deşi se putea prevedea, era o surprindere şi atât această surprindere, cât şi modul în care s'a făcut erau negaţiuni ale Statului român. Fără de ştirea şi învoirea Românilor, Ruşii au călcat pământul românesc şi, nemulţumiţi de a fi nesocotit astfel Statul român, ei mai întâmpină pe Români ca pe nişte simpli „locuitori", spuindu-le cu toate acestea, că vin ca amici. Asemenea dispreţ nu au mai arătat Ruşii decât faţă de Polonia şi asemenea amicie nu s'a mai pomenit decât între Polonia şi Rusia.

Cetele de cazaci erau aproape de capitala ţării, şi nu se ştia dacă Românii le vor întâmpina cu arma în mână, dacă vor înainta cu ele spre Dunăre, ori dacă se vor retrage îndârjiţi la nişte locuri adăpostite ; aceasta nu vasăzică amicie, ci dispreţ, şi marea majoritate a Românilor simţea că Statul român a fost luat peste picior.

Era însă în ţară un mic număr de oameni, care ştiau ce se petrece.

Un ziar liberal, „Unirea Democratică", scria în ziua când ţara a fost călcată de oştirile străine, din cuvânt în cuvânt : „Ruşii au trecut Prutul ! Acestea sunt cuvintele cu care oamenii se salută unii pe alţii".

Alt ziar liberal, „Românul", pe când zăpăceala era atât de mare, lămurea pe cititorii săi asupra foloaselor materiale ce Românii vor putea să tragă din trecerea oştirilor ruseşti prin ţară.

După vederile cercurilor politice, ale căror organe erau aceste două ziare, năvălirea oştirilor ruseşti în ţară era o întâmplare fericită, dorită şi chiar pregătită cu ştirea şi învoirea Românilor.

Şi în adevăr, guvernul român pusese de mai nainte la cale această trecere şi luase cu cel rusesc înţelegere pentru încheiarea unei convenţii pe cât se poate de înjositoare.

Mângâierea noastră e că, luând hotărîrea de a încheia o asemenea convenţie, guvernul nu spera că Senatul, acelaşi Senat care l-a adus la putere, îl va ierta pentru această hotărîre. Guvernul simţea, că în acest Senat e mai multă prevedere politică decât să-şi poată da învoirea la încheierea unei convenţii, în care armata română e luată peste picior şi Statul român se izolează şi se pune la discreţia Rusiei.

S'a disolvat dar Senatul şi s'a ales în pripă altul, care în adevăr a şi votat convenţia.

Când cetele de cazaci au trecut hotarele ţării, noul Senat nu era încă constituit, şi când corpurile legiuitoare s'au întrunit spre a lua hotărîre relativ la atitudinea ţării faţă cu năvă-

lirea oştirilor ruseşti, ţara era ocupată de aceste oştiri, adunările naţionale stau aşa zicând sub tunurile ruseşti, ostaşii români se retrăgeau ca nişte sibariţi din calea năvălitorilor, şi toată lumea îşi pierduse bunul cumpăt. Ruşii nu mai aveau a face cu un stat român, ci cu o adunătură de locuitori români, pe care surprinderea făcută cu ştirea şi învoirea guvernului lor îi lipsise de toată energia.

La Focşani era locul, unde armata română trebuia să fie concentrată, şi dacă atunci când Ruşii au trecut Prutul, patruzeci de mii de Români armaţi ar fi stat la Focşani, Rusia nu ar fi cutezat, lumea ar fi văzut minunea cu ochii şi ar fi fost mulţumită de preţul cu care Ruşii îşi plătesc îndrăzneala. Atunci Statul român luase însă înţelegere cu cel rusesc, ca armata română să nu fie niciodată în dosul celei ruseşti, ca niciodată să nu ocupe poziţii, din care ea devine o primejdie serioasă pentru operaţiunile celei ruseşti ; luase înţelegere ca armata română să nu fie aruncată în cumpăna hotărîrilor. Indată ce Ruşii au înaintat peste linia Focşani — Galaţi, fără ca să aibă pe Români în dosul lor, negocierea cu Rusia era o curată comedie.

O singură putere mai rămânea pe care Statul român mai putea să pună temeiu : voinţa Europei.

Astăzi e lucru dovedit, că fără de învoiala Europei Ruşii nu pot, ori cel puţin nu cutează să facă nimic, şi de aceea drepte, patriotice erau cuvintele, pentru care bărbaţii de stat mai prevăzători au cerut în Cameră şi Senat ca, după toate cele petrecute, România să nu încheie nici un fel de convenţiune cu Rusia, ci să-şi pună toată încrederea, nu în Rusia, ci în convingerea că Rusia nu va cuteza să nesocotească principiile civilizaţiei moderne şi să calce drepturile unui popor, ce se pune sub ocrotirea Europei.

Dar guvernul şi majorităţile create în Cameră şi Senat au nesocotit aceste cuvinte, şi convenţiunea s'a încheiat.

Această convenţiune era un act de capitulaţiune.

De când ţinem minte întâmplările petrecute pe faţa pământului, nu s'a pomenit, afară de Polonezi, nici un popor, care să fi dat altui popor voie de a trece peste pământul său spre a se războiu cu al treilea, fără ca însuşi să ia parte la luptă. Mircea, Ştefan, Mihai şi alţi domni adeseori au dat vreunuia dintre vecini voie de a trece prin ţările lor ; totdeauna însă aceşti vecini le erau fraţi de arme. De asemenea Prusia în mai multe rânduri a fost silită a se alia cu Francezii şi a le da voie să treacă ; Prusienii s'au luptat însă alături cu Francezii. Este o mare nenorocire, ca un popor să fie silit a se lupta contra intereselor sale ; este însă o nenorocire, numai o nenorocire, urmată din raporturile de puteri ; aceea ce s'a făcut în convenţiunea încheiată cu Rusia e însă mai mult

decât o nenorocire, este o renunţare la tot ce dă unui popor dreptul de a fi. Am înţeles ca Ruşii să intre în ţară şi Românii să-i primească bine ca pe nişte aliaţi, am fi înţeles ca Ruşii să intre şi Românii să nu facă nimic, am fi înţeles ca guvernul să încheie o convenţie cu comandantul trupelor ruseşti; când însă chiar corpurile legiuitoare au votat o convenţie, a cărei premisă era condiţiunea ca Românii să nu ia parte la războiu, Rusia, şi îndeobşte Slavii, au putut striga Europei: iată poporul atât de fudul, la picioarele noastre.

Incheierea convenţiei dela 4 Aprilie a fost, pentru ca să nu zicem o vânzare, o greşeală atât de mare, încât nu putea fi reparată decât prin o nouă greşală.

Şi în adevăr, numaidecât după încheierea acestei convenţiuni, atât în armată, cât şi în ţară, a început a se pronunţa dorinţa de a lua parte la luptă; fie cu Ruşii, fie cu Turcii, cu oricine şi contra oricui, Românii voiau să se bată, nu pentru ca să câştige ceva, ci pentru ca să spele pata ce-şi simţeau pe frunte, să salveze onoarea naţională pierdută în convenţiune şi să dea tărie conştiinţei naţionale.

Românii nu aveau însă voie de a se lupta; Rusia voia tocmai ca pata să rămână pe fruntea lor, ca onoarea să le fie pierdută şi ca conştiinţa naţională să le fie slăbită, şi dacă îngerul ocrotitor al României nu ar fi pus pe Osman Paşa la Plevna, până astăzi Românii ar sta ruşinaţi şi călcaţi în picioare faţă cu lumea amăgită. Acelaşi îngâmfat mare Duce, care numise pe Români „locuitori Români", în urmă i-a rugat să-i dea ajutor. Dacă cel puţin atunci guvernul român nu ar fi ştiut de ce e vorba, s'ar fi mulţumit cu rolul nedemn pe care l-a jucat şi ar fi lăsat ca ţara să plece pe calea ce-i croise bunul simţ; el însă a grăbit să profiteze ori, mai exact, să abuzeze de nerăbdarea ţării, şi a trimis oastea română peste Dunăre, pentru ca prin faptele ei vitejeşti să se reabiliteze şi cu sângele Românilor să spele păcatele sale.

Războiul a fost norocos. Norocul însă nu consista în aceea că Românii au biruit, ci în aceea că ei au dovedit lumii, că sunt adevăraţi urmaşi ai strămoşilor lor; biruinţa, ca biruinţă, a fost o nenorocire pentru dânşii.

Indată ce s'au simţit biruitori, aceiaşi Ruşi, care ceruseră ajutorul Românilor, au început a fi insolenţi faţă cu fraţii lor de arme şi a cere drept răsplată a biruinţei o bucată din vatra ţării, prin al cărei ajutor au ajuns la biruinţă.

Numai acum s'au adeverit prevederile acelora cari au cerut ca România să nu încheie nici un fel de convenţie cu Ruşii, ci să rămână rezervată şi pregătită de războiu până în momentul când încheierea păcii se va pune în discţiune, — cari au cerut ca Românii să-şi pună toată nădejdea în Europa, să nu

aibă încredere în Rusia şi să nu pună nici un temeiu pe vorbele ei, deoarece ea ne este şi trebue să ne fie vrăjmaşă.

In tot cursul războiului, purtarea Ruşilor faţă cu Românii a fost, cel puţin în formă, destul de cuviincioasă ; nu însă pentrucă se simţeau legaţi prin convenţiunea dela 4 Aprilie, ci fiindcă se temeau de puterile europene, voiau să evite orice ocazie pentru amestecul vreuneia dintre dânsele şi avea interes de a evita orice conflict. Conferinţa dela 4 Aprilie nu era pentru dânşii decât un act de înjosire pentru Români şi un mijloc foarte comod spre a înconjura orice conflict privitor la România, prin fraza : Tot ce facem, facem cu învoirea Românilor. Indată ce ei au ajuns la biruinţă, nu mai aveau nevoie de aceste consideraţiuni, şi s'au arătat pe faţă ca vrăjmaşi ai Românilor.

Numai acum politicii nepricepuţi au început să înţeleagă, pentru ce a încheiat Rusia convenţia din 4 Aprilie şi pentru ce nu voiau să dea Românilor dreptul de a lua parte la războiu. Dacă, după faptele dela Griviţa şi dela Rahova, Ruşii s'au purtat cu Românii cum s'au purtat, ne putem închipui cum s'ar fi purtat atunci dacă Românii nu s'ar fi reabilitat prin faptele mari şi sângeroase, ci ar fi rămas până în sfârşit precum îi înfăţişase convenţia din 4 Aprilie. Vai ar fi fost şi amar de dânşii.

Dar acesta era momentul în care Românii trebuiau să-şi arate bărbăţia ; pentru acest moment ar fi trebuit să-şi păstreze puterile, pe care le-a risipit pe câmpiile Bulgariei.

Când a cutezat generalul Ignatieff să ceară Basarabia ? Atunci, când Turcii erau biruiţi, când Europa privea zăpăcită cum oştirile ruseşti se apropie de Constantinopol, când comorile României păreau secate şi armata română risipită şi scăzută la jumătate, atunci când Rusia se credea atotputernică ; nici atunci însă, chiar nici atunci nu a primit răspunsul pe care-l dorea şi încercarea lui a rămas o ruşinoasă neizbutire.

Cestiunea retrocedării Basarabiei este o parte a cestiunii orientale. Nici un bărbat politic serios nu se îndoia, că, mai curând ori mai târziu, Rusia va căuta să câştige ce a pierdut la anul 1856, şi când a izbucnit criza orientală, eventualitatea retrocedării Basarabiei a început să fie discutată. Ce-i drept, înainte de a fi declarat războiu, Rusia a declarat că nu voeşte să facă achiziţiuni teritoriale şi a ştiut să acopere întreprinderea sa cu aparenţa unui mandat european ; nimeni însă, cunoscând istoria celor din urmă două veacuri, nu putea crede, că Rusia nu va căuta să facă cu toate aceste achiziţiuni teritoriale şi în deosebi că va renunţa la Basarabia.

Pentru Români, cestiunea retrocedării Basarabiei era pusă afară de toată discuţiunea. Chiar dacă ar fi trecut cu vederea importanţa istorică, economică şi strategică a acestei ră-

măşiţe din vatra Moldovei, Românii nu puteau uita, că Europa le-a încredinţat-o şi că nu se poate un preţ, cu care le-ar fi iertat s'o înstrăineze.

Guvernul român, cu toate acestea, era hotărît să-i dea învoirea pentru retrocedare. Dovadă despre aceasta e convenţia dela 4 Aprilie care, într'un articol foarte echivoc, atinge cestiunea fără a cuteza să o lămurească. Dacă guvernul nu ar fi crezut că Rusia voeşte să ajungă la reanexarea Basarabiei, el nu ar fi atins în convenţia dela 4 Aprilie cestiunea ; iar dacă ar fi fost hotărît a nu ceda Basarabia numai-decât la începutul războiului ar fi dat ocaziunea pentru deplina lămurire a cestiunii.

Nici odată Corpurile Legiuitoare nu ar fi votat convenţiunea, dacă ea nu ar fi ţinut un articol în care Rusia părea obligată de a nu cere să i se retrocedeze Basarabia ; acest articol însă, ca întreaga convenţie, întrucât o obligă pe Rusia, nu era decât o iluzie deşartă.

Chiar nici un articol mai puţin echivoc, în care Rusia s'ar fi obligat anume a nu cere să i se retrocedeze Basarabia, nu ar fi putut să fie pentru Statul român destulă garanţie, deoarece mai ales Rusia niciodată nu se simte legată prin cuvinte, în dosul cărora nu sunt destule baionete. Singura garanţie, ce le mai rămânea Românilor, era voinţa puterilor europene ca Basarabia să rămână în posesiunea Statului român. In zadar o ar fi luat Rusia ; în zadar i-o am fi dat noi ; la urma urmelor tot puterile europene aveau să hotărască a cui să fie. Nouă nu ne rămânea decât să dovedim lumii, că suntem vrednici de a o stăpâni şi ştim să păstrăm pământul ce ni s'a încredinţat. Vorba nu era dacă aveam să pierdem ori să nu pierdem Basarabia ; vorba era să ne păstrăm demnitatea, să ne arătăm vrednici de încrederea popoarelor dela apus, să nu o pierdem din vina noastră, să nu renunţăm de bună voie, să nu o vindem.

Guvernul privea cestiunea dintr'un punct de vedere în aparenţă mai practic şi voia ca să o lase nelămurită. După părerea lui, Rusia dispunea în orient, puterile mari îi dăduseră mandat şi nimeni nu mai ţinea la principiul ca Rusia să rămână departe dela gurile Dunării ; România dar, de voie, de nevoie, trebuia să piardă Basarabia şi prin urmare era mai bine să o piardă de bună voie şi să tragă din strimtoarea ei foloasele pe care le poate.

Astfel se prezintă cestiunea în convenţia dela 4 Aprilie.

Rusia nu voia să o lămurească fiindcă se temea de noi complicaţiuni ; iar guvernul român nu cuteza să o lămurească, fiindcă era alcătuit din oameni lipsiţi de bărbăţie şi voia să-şi păstreze o portiţă din dos.

Pentru Rusia convenţia dela 4 Aprilie era o amânare foarte

comodă a discuţiunii pe nişte timpuri, în care diplomaţii ruseşti puteau să fie mai îndrăzneţi ; iar pentru partea de bună credinţă şi naivă a publicului român ea era o garanţie a integrităţii teritoriului român. Bărbaţii politici mai serioşi numai decât înainte de votare au declarat însă, că pentru dânşii această convenţiune nu are nici o valoare, deoarece chiar dacă Rusia ne-ar garanta integritatea teritoriului faţă cu un inamic încă necunoscut, întrebarea e cine ne-o garantează faţă cu Rusia. Nu ne-o putea garanta decât Europa şi dacă nici Europa nu ne-o garanta, nu ne rămânea decât să predăm Basarabia. Astfel convenţiunea era un act primejdios ori cel puţin de prisos, deoarece, în cel mai bun caz, ne însărcina cu o mulţime de sacrificii fără de a ne da un singur folos, pe care nu l-am fi avut şi în lipsa ei.

Aceste aprecieri erau atât de adevărate, încât chiar şi după ce Rusia numai în urma ajutorului primit dela Români a ajuns la biruinţă, diplomaţii ruşi au început negocierile de pace cu cestiunea retrocedării Basarabiei.

Când generalul Ignatieff a venit la Bucureşti, ca să facă presiune asupra poporului român, el nu sta faţă numai cu îndatorirea Ţarului de a respecta integritatea teritoriului român, ci mai avea înaintea sa un popor reabilitat ce-şi recâştigase simpatiile popoarelor dela apus, mai avea înaintea sa cuvintele de laudă rostite de către Ţarul Alexandru II, mai avea înaintea sa faptele, prin care Românii au câştigat un drept, dacă nu la recunoştinţa, cel puţin la respectul poporului rusesc ; cu toate acestea el nu s'a sfiit a mărturisi că crede pe poporul român destul de netrebnic spre a vinde o parte din vatra ţării sale.

El a primit răspunsul ce i se cuvenea ; opoziţia Românilor a fost atât de hotărîtă, încât chiar şi guvernul a trebuit să se încredinţeze că sunt lucruri, care în România nu se pot face, să se supună cererii publice şi să schimbe politica sa echivoacă cu una mai hotărîtă.

Acum şi numai acum guvernul a acceptat politica bazată pe încrederea în bunăvoinţa marilor puteri dela apus, politica, care bărbaţii politici mai serioşi o susţineau înainte de izbucnirea războiului şi mai ales cu ocaziunea discutării convenţiei dela 4 Aprilie.

Acum era însă prea târziu.

Convenţia dela 4 Aprilie a fost un act izvorît din neîncrederea Românilor în puterile dela apus. Indeosebi pentru Englitera, Franţa şi Austro-Ungaria, încheierea acestei convenţii este un păcat, pe care Românii vor trebui să-l ispăşească.

In urmă Românii au luat parte la războiu şi au dovedit lumii, că sunt un popor trainic şi vrednic de încredere. Nu

însă în asemenea împrejurări, nu dând ajutor Ruşilor strâmtoraţi trebuiau să dea Românii această dovadă, şi în deosebi Englitera, Franţa şi Austro-Ungaria, deşi recunosc virtuţile oştenilor români, nu vor ierta pe Români pentru păcatul de a fi contribuit atât de mult la biruinţa Ruşilor.

Astăzi România stă înaintea Europei întrunite în Congres.

Acest Congres are să reguleze orientul potrivit cu interesele deosebitelor puteri europene şi această regulare s'ar fi făcut cu mai multă lesnire, dacă Ruşii nu ar lua parte la Congres ca biruitori, ci ca biruiţi. Ar fi biruit Ruşii şi fără ajutorul Românilor, ar fi biruit poate chiar contra Românilor ; acea Rusie însă, care ar fi biruit, fără ajutorul Românilor, acea Rusie nu ar fi atât de stăruitoare ca şi aceea care astăzi stă faţă cu Europa

In zadar ! Românii au dovedit că sunt un popor plin de putere, dar un popor care dispune de puterile sale în contra intereselor sale şi în aceeaşi vreme în contra intereselor europene ; el stă înaintea Congresului ca înaintea judecătorilor săi.

Două sute de ani sunt, de când Rusia înaintează mereu spre miazăzi, de două sute de ani lumea muscălească şi cea musulmană se află în luptă necurmată, şi acum, când se apropie timpul, ca să se curme lupta între musulmani şi muscali şi să înceapă o altă luptă între muscali şi lumea modernă, noi, poporul, pe care lumea modernă ne-a ales de reprezentant al său, ne-a răsfăţat, ne-a legănat în cele mai îndrăzneţe iluziuni, noi am vărsat sânge şi am jertfit averi spre a face ca Ruşii să înainteze la porţile Constantinopolului şi ca lupta între ei şi lumea modernă să urmeze cât mai curând.

A trecut o sută de ani de când Austria se pregătise pentru lupta pe care o prevedea încă acum o sută şi cincizeci de ani, şi astăzi simte la hotarele dela răsărit un popor ce se numeşte latin şi totuşi e capabil de a se lupta contra intereselor civilizaţiei latine şi pentru biruinţa lumii muscăleşti.

Abia douăzeci de ani a trecut de când Europa biruitoare a încredinţat poporului român paza gurilor Dunării punându-l stăpân pe Basarabia şi creindu-i o poziţie spre a se putea desvolta şi spre a aduna puteri pentru o luptă contra Rusiei, şi astăzi Românii stau înaintea Europei şi cer drepturi pe baza tilurilor câştigate la Plevna şi la Rahova, stau ca aliaţi ai Ruşilor înaintea acelora, pentru care biruinţele Rusiei au fost nişte izvoare de nedumerire.

Dar dovadă sunt faptele petrecute, că nu poporul român e vinovat. El dela început până în ziua de astăzi a fost pătruns de misiunea sa, şi singura lui vină ar fi că s'a supus necesităţilor, pe care cu voe ori fără de voe le-a creiat gu-

vernul. Această vină e însă o dovadă despre spiritul de disciplină a Românilor. Românii nu puteau să creeze Europei noui greutăţi. Indată ce Ruşii au trecut hotarele şi guvernul român se pusese la dispoziţiile Rusiei, Românilor nu le rămânea decât să facă ce au făcut totdeauna : să decline orice răspundere, să protesteze şi să renunţe de bună voie.

Şi astăzi cestiunea e pusă cum a fost dela început.

Românii pot să piardă Basarabia şi pot chiar să câştige în schimb Dobrogea ; atârnă dela învoirea puterilor europene ; ei însă nu vor pierde din vina lor, nu vor renunţa, nu se vor lepăda de tradiţiile lor, ci vor urma pe calea croită de veacuri.

Cestiunea română e o cestiune europeană, şi dacă puterile europene ar sacrifica interesele României, ar nesocoti interesele lor proprii ; acesta e rezultatul faptelor istorice expuse în această dare de seamă. De două sute de ani bărbaţii de stat din imperiul Habsburgilor mereu se pregătesc să întâmpine eventualitatea care astăzi e un fapt împlinit ; dacă astăzi Austro-Ungaria ar consimţi ca Rusia să facă din nou pasul spre Dunăre, ea trebue să renunţe atât la Bucovina, cât şi la poziţiile ce ocupă în linia Carpaţilor, deoarece interesele, în virtutea cărora a luat în stăpânirea sa aceste poziţiuni, nu ar mai fi legitime. Austro-Ungaria ar trebui să renunţe la misiunea, ce de două sute de ani caută a împlini în orient, pentru ca să poată sacrifica Basarabia. Şi faţă cu Rusia, Austro-Ungaria reprezintă interesele societăţii moderne.

Dacă cu toate acestea congresul ar ceda stăruinţelor Rusiei şi ar sili pe Români să se retragă din Basarabia, rezolvarea definitivă a cestiunii va rămânea amânată până la un războiu viitor, în care Rusia va fi biruită, iar nu biruitoare.

MÂNDRIA DE A FI ROMÂN

D. I. Brătianu ne-a făcut un dar de Paşti : convenţia ruso-română este şi rămâne în plină vigoare, şi astfel vom putea petrece sfintele sărbători cu pace şi cu iubire frăţească.

Ziua de astăzi ne este cu mult mai sfântă, decât să putem cuteza a o turbura prin o dare de seamă asupra circulării, în care Preşedintele consiliului de miniştri ne face acest dar ; ne mărginim numai a mărturisi, că după a noastră părere, această circulară nici nu a schimbat, nici nu a lămurit situaţia.

In curând se vor împlini optsprezece veacuri de când vieaţa latină a fost sădită în ţările dela Carpaţi ; nici odată însă, în cursul acestor veacuri, nobila sămânţă nu a fost aruncată în valul unor întâmplări atât de primejdioase ca şi astăzi.

Poveştile oştenilor romani despre farmecul bogăţiei şi al frumuseţelor aruncate cu prisos în aceste ţări, şi dorinţa de a ajunge cu lesnire la bunul traiu, au adunat pe acest pământ oameni din o lume străină, dar oameni care au venit cu hotărîrea de a pune aici temeliile unei vieţi mai potrivite cu firea binecuvântată a locului.

Optsprezece veacuri au trecut însă, şi temeliile acestei vieţi tot se clatină. Binecuvântată a fost sămânţa ; binecuvântat e pământul în care a fost sădită, vremile însă au fost şi sunt grozave.

Popoare şi iarăşi popoare au perit, lumi întregi s'au risipit de când vieaţa latină se păstrează în adăposturile din Carpaţi. Atunci, când neamurile sălbatice porniseră dinspre miazănoapte şi răsărit, ca să risipească comorile adunate la miazăzi şi apus, atunci poporul român nu era decât zămislit ; atunci însă, când aceste popoare răsfăţate în biruinţe şi stăpâniri se pierd de pe faţa pământului, atunci se iveşte încetul cu încetul din Hemu şi din Carpaţi un popor tânăr şi plin de putere războinică, poporul român, gata de a începe lupta pentru păstrarea individualităţii sale.

In luptă cu Maghiarii, Leşii şi Tătarii s'au întemeiat ţările române ; luptele nu erau însă decât începute, şi cele două ţări

erau încă proaspete, când un nou soiu de popoare dă năvală despre răsărit şi înspăimântă întregul apus.

Cade Bizanţul, cade Bulgaria, cade Ungaria, cad toate ţările până la Alpi ; aici însă, la hotarele Europei, rămâne un popor mic, care se închină, dar nu se supune, o mână de oameni, cari prin bărbăţie şi înţelepciune ştiu să păstreze sfinţenia pământului de sub picioarele lor.

Trei veacuri din vieaţa acestui popor sunt un închegat şir de lupte ; atunci însă, când în sfârşit Osmanii slăbesc de puteri şi Românii încep a prinde nădejde de pacinică desvoltare, atunci o nouă năvală se porneşte despre miazănoapte.

Şi nici una mai primejdioasă decât aceasta nu a fost. Am avut vrăjmaşi, mulţi şi grozavi în îndelungata noastră vieaţă; am avut însă vrăjmaşi nerăbdători, cu cari trebuia să ne luptăm piept la piept ; am avut vrăjmaşi, la cari chiar copilul nu găsea îndurare ; am văzut vrăjmaşi, cari ne puteau birui, dar ne lăsau mândria bărbatului biruit ; vrăjmaşul de astăzi ne vine ca prieten şi nu râvneşte la sângele nostru, ci caută să surpe temeliile sufletului nostru, nu vrea să ne biruiască, ci scoate din noi putinţa mândriei, care ne dă tărie şi ne încheagă.

De când la Movila Răbiei oastea moldovenească s'a risipit, rămăşiţele inimilor bărbate s'au pribegit şi numai haiducii vesteau lumii, că aci a fost odată un popor de bărbaţi.

Astăzi, în sfârşt, când, după aproape întregi două veacuri, iarăşi stau Românii sub arme, oştirile Ţarului trec hotarele ţării, fratele Ţarului ne aruncă o proclamaţie, în care ne spune că vine ca prieten, şi oastea română se retrage.

După două sute de ani se încheagă o oaste română, şi cea dintâi acţiune a acestei oşti este o retragere.

In urmă însă, această oaste s'a bătut alături cu oştirile Ţarului şi a dovedit, că nu este alcătuită din oameni vrednici de ruşinea unei retrageri.

Cu toate acestea astăzi, această oştire biruitoare e retrasă.

Pentru ce s'a retras ?

Pentrucă Ruşii stau în ţară ca prieteni ? — Straniu prieteşug ! E retrasă pentru că Ţarul e puternic ?

Nu ! Ţarul Alexandru II nu are puterea lui Baiazid Fulgerul şi nu puterea neînduraţilor săi urmaşi ; ţara era însă închinată Turcilor, dar oastea turcească nu avea dreptul de a sta pe acest pământ. Au intrat şi strămunii noştri la învoială cu vrăjmaşii lor puternici ; s'au învoit însă cu o singură condiţiune, ca ţara să fie deşertată de oştiri străine.

Şi dacă, în acele vremi, s'ar fi găsit vre-un împărat puternic, ce nu ar fi primit această condiţie, Românii nu s'ar fi întrebat cât sânge, câte bogăţii, câte nenorociri, căci el numai biruiţi puteau suferi picior străin pe pământul lor.

Astăzi însă — suntem şi noi pe calea Poloniei. Au protestat, optzeci de ani au protestat mereu Polonezii contra ocupaţiei muscăleşti ; ei n'au vărsat însă nici o picătură de sânge, fiindcă Ţarul venea ca prieten şi le apăra libertăţile, fiindcă muscalii aduceau bani în ţară. Astfel, încetul cu încetul, s'a pierdut ceea ce încheagă popoarele : conştiinţa de demnitate, mândria bărbătească şi puterea îndărătnică.

Avem noi această putere ? Dacă o avem, nu vom porni pe calea Poloniei, şi nu ne vom mai întreba fiecare cât a trăit şi cât are să trăiască, ci vom închide ochii şi vom asculta glasul firii noastre, căci, la popoarele sănătoase, sunt vremi, în care şi bătrânii sunt cuprinşi de avântul tinereţelor.

Dar asta e tocmai ce urmează a se dovedi.

Optsprezece veacuri sunt de când vieaţa latină a fost sădită pe acest pământ, unde suntem noi în ciuda sguduirilor prin care a trecut ; această vieaţă înaintează mereu sporind şi întărindu-se. S'a păstrat însă şi creşte această vieaţă, nu pentru că erau mulţi şi puternici aceia, care conlucrau la întemeiarea ei, ci pentrucă fieştecare din cei puţini era mândru de munca înaintaşilor săi. De când este suflet de român pe faţa pământului, românul a fost mândru de a fi român, şi chiar atunci, când lumea îl privea cu dispreţ, el îşi cânta doina, şi în conştiinţa puterilor pe care le purta în sine, privea mândru împrejurul său.

Sămânţa, din care a răsărit acest popor, e nobilă, şi poporul nu va pieri decât atunci, când Românii vor uita nobleţa seminţiei lor.

Pe aceasta a uitat-o d. I. C. Brătianu în darul ce ne face de Paşti.

ROADELE CONLUCRĂRII CU RUSIA

De câte ori făceam observările noastre asupra infructuozităţii intrării în războiu a Românilor contra Turciei, liberalii şi alţii de un gând cu ei ne înşirau marile avantaje *morale,* pe care naţia le-a câştigat, trimiţându-şi floarea fiilor săi ca să moară de frig, de foame şi de gloanţe, înaintea valurilor de pământ a întăriturilor Plevnei.

Când le spuneam, că o asemenea conlucrare, ce pentru ai noştri era un fel de martiriu, trebuia să fie ţinut în cumpănă de foloase, chezăşuite în scris şi legate cu noduri, foile liberale râdeau de zapis şi chezăşie, vorbeau de generozitatea aliatului nostru, de vitejia cu care se bat dorobanţii, de „A !

bravii mei copii !" exclamate de cutare ori cutare ofiţer străin, de laudele jurnalelor străine ; cu un cuvânt amăgitoarea glorie, vorbele mari la cari aplaudă necunoscătoarea mulţime se îmflase ca râul de munte, înecând glasurile celor puţini, cari cunoscători ai istoriei naţionale şi a istoriei marelui vecin, prevedeau de mai nainte ce frumuseţi or să se întâmple când vremile se vor limpezi.

Nu ştim de ce, dar de câte ori gândim la războiul ce l-am purtat şi la roadele ce le-am cules, ne vine în minte vestitul monolog al lui Sir John Falstaff, în care el dă definiţia onorii.

Gloria nu se bea, nu se mănâncă, nu se îmbracă ; ea nu vindecă oasele sfărâmate de ghiulele, nu cârpeşte mantalele rupte prin cari suflă amorţitorul crivăţ, nu înlocuieşte porumbul crud, pe care l-au mâncat soldaţii noştri ca pâne caldă, c'un cuvânt gloria ce-o câştigi e frumos lucru, dar pentru dânsa e bine ca omul să nu rişte nici măcar degetul cel mic, necum zeci de mii de oameni şi zeci de milioane de bani, storşi la urma urmelor tot din spinarea muncii productive a ţăranului.

La anul 1392, regele Sigismund al Ungariei încheiase o alianţă cu Mircea cel Bătrân în contra Turcilor. Sigismund trece Dunărea şi ia Nicopoli, apoi auzind de turburări în propia lui ţară, se întoarce cu oaste cu tot din campanie, lăsând pe Mircea singur cu ţara în faţa dreptului ce-l aveau Turcii de a se răzbuna. Ce face însă Mircea ? Poate că, mişcat de nenorocirea nobilului său aliat, s'au despărţit cu lacrimile în ochi de dânsul, urându-i izbândă bună în Ungaria?

Ba de loc. Mircea, întemeiat pe tratatul de alianţă, îl somează pe rege să continue războiul, căci altfel va fi rău. Regele nu urmează, se întoarce prin Oltenia, e înconjurat de oastea uşoară a Ţării Româneşti şi scapă abia cu puţini oameni ca prin urechile acului în Ardeal. Stricatu-s'au poate prieteşugul pentru vecinicie prin acest act de răzbunare ? Ba nu, căci doi ani după aceea, închee o nouă alianţă cu acelaşi rege al Ungariei. In sfârşit această alianţă îl duce pe Mircea din nou înaintea Nicopolei, unde în faţa strălucitei oşti creştine stetea Baiazid Fulgerul. După planul cuminte de războiu trebuia ca lupta s'o înceapă Românii cu oaste uşoară şi abia după aceea să intre în luptă greaua cavalerie franţuzească. Dar cavalerii franţuji, setoşi de glorie şi plini de ambiţie, nu vor să stea în urma moldovenilor şi muntenilor, ci vor în frunte să dea năvală vitejească, să spulbere pe Turci. Ce face Mircea ? Recunoscând poate generozitatea cavalerimei s'a plecat acestui plan glorios şi s'a învoit să rămâie el în urmă ? El a tuns-o binişor cu oaste cu tot peste Dunăre, lăsând oastea crucii în ştirea lui Dumnezeu şi a unei sorţi, pe

care el o prevedea foarte clar. Şi cum prezisese el în consiliul de războiu, aşa s'a întâmplat.

Creştinii conduşi de entuziasm, de dorinţa de glorie, de cavalerism şi generozitate, au fost cumplit bătuţi, în urma planului pe dos, dictat numai de sentimente frumoase, iar Mircea şi-a scăpat oastea sa intactă în urma planului său cuminte ; o oaste mică, însă preţioasă, cu care peste un an el a stins pe acelaşi Baiazid, care sfărâmase frumoasa oaste creştină, în care erau faţă cele mai nobile şi mai glorioase nume ale Europei.

Dar Mircea era un biet român cu mintea coaptă, care ştia că popoarele au lucruri mai scumpe de apărat decât gloria.

Nouă ni se pare deci, că de-am fi urmat cum urmau bătrânii, de ne-am fi păstrat pentru vremi, în care într'adevăr existenţa ţării ar fi fost în joc, mai bine am fi făcut. Apoi am mai adăoga, că în schimbul suferinţelor reale, a morţii reale, a banilor reali, cheltuiţi cu războiul, ar fi trebuit să căpătăm bunuri reale — nu cuvinte frumoase prin gazete străine. Acesta-i lucru aproape de mintea omului, încât toate foloasele morale puse în cumpănă cu ceea ce am fi trebuit să câştigăm după o campanie victorioasă sunt te miri ce şi mai nimica.

Acuma situaţiunea e cu totul alta şi mult mai nefavorabilă ; o mulţime de lucruri sunt cu putinţă. Se vorbeşte de o nouă convenţie ruso-română. Această convenţie n'ar avea pentru noi nici un folos real, dar mulţime de pagube. Presupunând că în schimbul unei noui convenţii, Rusia ar renunţa la Basarabia, ce se va întâmpla ? Rusia învingătoare va sta în faţă cu Austria armată şi se va învoi să împartă şi ţara noastră ; Ruşii vor lua Moldova, Austriacii Ţara Românească, sau în cazul cel mai bun, Austria le va lua pe amândouă şi vom fi buni-bucuroşi că încăpem sub un Stat, în care cnutul nu joacă nici un rol. Rusia învinsă va trebui să renunţe ş'aşa la Basarabia, silită de un al treilea, încât toate sacrificiile noastre de pân'acum şi viitoare nu ne vor aduce decât ceea ce timpul ar fi trebuit să ne aducă prin puterea lucrurilor.

C'un cuvânt poziţia noastră e mai grea decât ori şi când, dar aceasta ar fi foarte puţin dac'am fi ştiut a ne păstra şi dacă n'am fi contribuit noi înşine de-a o 'ncurca şi mai rău.

CONSECVENŢA CONSERVATORILOR ŞI A „TIMPULUI"

De când guvernul conservator s'a retras, partidul conservator observă o atitudine foarte rezervată, dar statornică. Inainte de a fi izbucnit războiul, cu ocaziunea încheierii convenţiunii, în cursul războiului, după încheierea păcii, în sfârşit totdeauna şi faţă cu toate cestiunile mari, partidul conservator a combătut guvernul, dar nici odată nu i-a făcut greutăţi. In deosebi „Timpul", organul partidului conservator, a combătut mereu pe guvern, l-a combătut adeseori chiar cu amărăciune ; niciodată însă nu a uitat, că fie oricât de rău, acest guvern din nenorocire reprezintă statul român.

Dovadă ne sunt coloanele acestui ziar. Ca opoziţie, am dat părerea noastră asupra faptelor guvernului, ne-am rostit asupra politicii, ce credeam că este bine de a urma din partea statului român, şi adeseori, plini de amărăciune, am mustrat pe aceia, cari nu voiau să înţeleagă sfaturile bărbaţilor politici din partidul conservator.

Atunci când era vorba să se încheie o convenţie cu Rusia, ne-am rostit în cuvinte lămurite, că atitudinea statului român faţă cu Rusia trebue să fie rezervată, plină de respect, dar demnă şi hotărîtă.

Cu toate acestea guvernul a încheiat convenţia dela 4 Aprilie, care ne impunea imense sacrificii *morale*, şi, în urmă, a încheiat alianţa morală, care ne-a impus imense sacrificii *materiale*.

Am combătut guvernul pentru aceste fapte, dar noi înşine am rămas consecvenţi în atitudinea noastră faţă cu Rusia : totdeauna rezervaţi, plini de respect, dar demni şi hotărîţi.

In urmă, la încheierea păcii, s'au adeverit temerile noastre, exprimate încă din vreme cu atâta stăruinţă.

Guvernul şi organele sale au căzut acum din o extremitate într'alta şi au început să reia o atitudine violentă faţă cu Rusia ; noi însă am rămas consecvenţi, adică rezervaţi, plini de respect, dar demni şi hotărîţi.

„Românul" desmintea încă ştirea despre cererea de retrocedare a Rusiei, predica încă cititorilor săi încrederea în generozitatea Ţarului, pe când, luând act despre zgomotul răspândit, noi puneam la îndoială temeinicia lui, dar în acea vreme declaram scurt, cuprinzător, cu demnitate şi hotărît : *„Nu dăm nimic Rusiei şi nu primim nimic dela Rusia. Voim să întreţinem relaţiuni de bună vecinătate cu Ruşii, dar nu putem jertfi nimic de dragul lor."*

Iară atunci, când organele ruseşti au început să pună la

îndoială drepturile României asupra Basarabiei, nu ne-am pierdut răbdarea, nu am devenit insolenţi faţă cu o puternică invazie, ci am răsfoit cărţi, ne-am folosit de munca altora, am adunat dovezi şi am arătat, că poporul român nici odată nu a renunţat la drepturile sale asupra Basarabiei, şi că prin urmare nici astăzi nu are dreptul de a renunţa.

Dela început deci până în ziua de astăzi, „Timpul" a umblat pe o cale croită de iubirea de ţară, de buna chibzuinţă şi de cunoştinţa trecutului şi prezentului acestei ţări ; dela început până în ziua de astăzi el şi-a rămas consecvent, şi la 4 Aprilie nu susţinea decât aceea ce susţine şi astăzi.

Dovadă ne sunt coloanele acestui ziar.

De câtva timp însă protivnicii noştri au adoptat programul nostru politic şi, voind să-l aplice, nu numai îl duc ad absurdum, ci îşi mai dau silinţă de a încredinţa lumea, că noi combatem acest program, în vreme ce nu combatem decât lipsa de capacitate a oamenilor ce vor să-l aplice.

Astfel, „Românul", în numărul dela 27 Aprilie, arată cititorilor săi cari sunt faptele patriotice ale guvernului. După aceea întreabă :

„Ce făcură şi ce fac în acest timp membrii şi aderenţii ministerului Catargi ? Membri ai ministerului Catargi nu sunt decât bărbaţii politici, al căror organ e „Timpul", de oare ce chiar o parte din partidul conservator a părăsit pe ministerul Catargi. Organ deci al aderenţilor ministerului Catargi e „Timpul", în deosebi „Timpul".

Ei bine, ce au făcut „Timpul" pe când guvernul muncea pentru fericirea Patriei ?

„Orice lovire din partea guvernului rusesc, susţin, că cu dânsul este dreptatea şi cu noi nedreptatea".

Aşa zice „Românul" !

Am zis de mult că oamenii care scriu în ziarul „Românul" nu sunt vrednici de a sta de vorbă cu noi : nu-i mai putem dar mustra pentru grosimea obrazului lor. Ne cuprinde însă o uimire cu totul obiectivă, când ne vedem faţă cu fenomenala îndrăzneală de a rosti astfel nişte cuvinte atât de grave, cu toate că acela care le rosteşte trebue să ştie că ele cuprind un neadevăr.

„Ne cere Basarabia : BINE FACE, zic ei *PRIN BROŞURE".*

Zic ei ? ! —

In o singură broşură s'a zis ceva deasemeni, şi „Timpul" a declarat scurt şi lămurit, că scriitorul acestei broşuri nu e membru al partidului conservator, şi că acest partid combate vederile cuprinse în acea *una* singură broşură.

„BINE FACE", *zic ei prin ziare !"* urmează „Românul".

In care anume ziar însă ? Când ? Cum ? cu care anume

cuvinte, s'a zis din partea „aderenţilor ministerului Catargi“ că „BINE FACE RUSIA DE NE CERE BASARABIA ?“

In deosebi „Timpul“, adevăratul organ al „aderenţilor ministerului Catargi“, când anume a rostit cuvinte, din cari ar putea rezulta ceea ce zice organul sibariţilor ?

Nu se ştie şi nici nu-i nevoie să se ştie : „Românul“ nu voieşte să producă decât un efect trecător.

Am dori însă, ca în sufletul cititorilor acest efect să fie temerea, ca nu cumva „Românul“ să-şi facă socoteală astfel :

„Dacă vom face ca mulţimea să crează că partidul conservator, fiind la putere, ar ceda Basarabia, ea va găsi că e mai bine să o cedăm noi, fiindcă suntem mai buni patrioţi“.

Dar, nu credem de cuviinţă a mai spune, unde ajung oamenii cu asemenea socoteli.

Fără îndoială — nu la Panteon.

DESBINAREA DIN LĂUNTRU

Trecerea Ruşilor pe pământul românesc, *prin surprindere*, după cum ziceau pe atunci radicalii noştri, însă prin bună înţelegere, încă dela Livadia, cu guvernul nostru ;

Convenţia ruso-românească, votată *à la vapeur* de către un Senat ales cu violarea prescripţiilor constituţionale când ţara era împănată de aproape 200.000 baionete ruseşti ;

Trimiterea oştirii româneşti *în ajutorul creştinătăţii ameninţate la Plevna*, pentru a se bate alături cu Ruşii ;

Risipirea a sutimi de milioane din visteria statului, şi risipirea averii ţăranilor şi orăşenilor sub formă de rechiziţii şi beilicuri ;

Jertfirea a zece mii de oşteni viteji în câmpiile Bulgariei, fără un anume lămurit scop, unii răpuşi prin foc, alţii, şi mai mulţi, prin ger şi foame ;

Pierderea Basarabiei şi, în loc de despăgubire de războiu, îndatorirea de a capitaliza tributul, ce plăteam până acum Sultanului, pe socoteala creditorilor Porţii, ale căror interese vor fi regulate de către o comisie internaţională europeană ;

Iată recapitularea punctelor de căpetenie ale istoriei vieţii noastre politice de doi ani până acuma, sub guvernul radicalilor.

Să vedem ce a făcut în vremea aceasta de doi ani opoziţia conservatoare, care, cu toată greutatea situaţiei, a fost *radical* înlăturată dela cârmuirea treburilor şi dela sfatul ţării.

Dela începutul evenimentelor, prin publicitate şi în Senat — căci radicalii noştri, mazariştii „liberi alegători", n'au îngăduit să pătrunză în Cameră mai nici un conservator — opoziţia conservatoare a crezut de cuviinţă să păstreze tonul cel mai cuviincios şi mai cumpătat atât în privinţa guvernului, cât şi în privinţa Rusiei şi politicii sale.

Când guvernul radical, după ce a dizolvat Senatul care, deşi îl adusese la putere, începuse a arăta oarecare veleităţi de opoziţie şi ameninţa a nu fi unealtă oarbă a politicii guvernului, a pus să i se aleagă un Senat *ad-hoc*, afară din terme-nul prescris în legea temeinică a ţării, opoziţia a trebuit să combată această abatere dela legea guvernului, pe acelaşi ton însă, cu moderaţie şi cuviinţă.

Când în noul Senat guvernul a adus convenţia cu Rusia, opoziţia a crezut de datoria sa să se ridice cu putere împotriva acestei convenţii. Zadarnic însă. Cele patru discursuri rostite în deosebite rânduri de senatorul conservator, d. P. P. Carp, sunt de faţă. In deşert, ca şi Casandra din Troada, d. Carp a proorocit d-lui Brătianu şi guvernului radical urmările greşitei lor politici, arătându-le de mai nainte că dânşii au să trimită, spre pierzarea intereselor noastre, oştirea românească peste Dunăre.

Oştirea s'a pornit, în adevăr, întru ajutorul creştinătăţii ameninţate, la Plevna. Opoziţia atunci a stăruit mai întâi din toate puterile să facă pe radicali a înţelege, că ne batem cu propriile noastre mâini, că interesul nostru nu e nici de cum să grăbim izbândele slavismului şi să prăpăstuim pe Turci. Zadarnic însă. Văzând că în felul acesta nu o poate scoate la căpătâiu cu radicalii, cărora „nervii toţi le erau întinşi spre grozava faptă", opoziţia a zis guvernului: Trimiteţi în bătălie oştirea ţării să apere, alături cu oştirea rusească, cauza creştinătăţii: bine! dar ca să lucreze cele două oştiri la olaltă, trebue să vă îngrijiţi a avea un tractat de alianţă în regulă cu M. Sa Impăratul şi cu guvernul împărătesc al Rusiei, spre a şti lămurit, spre a vă putea da seama bine, pentru ce deschideţi şi răsturnaţi pe dos punga ţării, pentru ce chiar voi daţi lovitura hotărîtoare tractatului dela 56". Zadarnice şi acestea.

Şi când au început să se verse milioanele; când au început să se ia ţăranului până şi cojocul de rechiziţie; când au început buletinele de pe câmpul de bătaie să facă pomelnicul vitejilor căzuţi în Bulgaria; când au început să vie sute de Români, nemâncaţi, goi, bolnavi, schilodiţi şi degeraţi de peste Dunăre; când am aflat că suma milioanelor vărsate nu se poate încă socoti, iar numărul victimelor războiului se urcă la peste zece mii de oameni, — zadarnic opoziţia a tot întrebat şi iar întrebat pe guvernul radical: Oare — dacă nu care

cumva a luat Dumnezeu minţile Românilor — pentru ce atâtea dureri şi atâtea jertfe ?

Când, la urma urmelor, s'a deschis Congresul dela Berlin, şi tocmai d. I. C. Brătianu şi-a luat sarcina a merge să înfăţişeze ţara dinaintea înaltului areopag, lăsând la prezidenţa cabinetului pe d. C. A. Rosetti, opoziţia, văzând mai ales cele ce zic organele din străinătate, în privinţa relei întipăriri ce a produs această remaniere ministerială în cercurile înalte dela Berlin, — opoziţia a crezut de datoria ei să strige şi să povăţuiască pe radicali a nu mai compromite ţara şi de astă dată în faţa Europei, deoarece atât d. Brătianu cât şi d. Rosetti, pe drept ori pe nedrept, trec în ochii lumii de democraţi-socialişti având legătură strânsă cu secta politică a lui Hoedel şi Nobiling. Zadarnice însă ca totdeauna au fost şi de-astă dată strigătele şi poveţele noastre.

După cum toată lumea ştie, şi după cum trebue orice om de bună credinţă să mărturisească, — acestea le-a făcut şi zis opoziţia conservatoare în curgere de doi ani încoace, în vreme ce s'a ţesut drama, a cărei deslegare tristă toată naţia o cunoaşte astăzi.

Să vedem acum ce purtare a avut guvernul faţă cu faptele şi zisele opoziţiei conservatoare în aceşti doi ani de zile.

Când opoziţia conservatoare, prin organele sale de publicitate, a osândit politica guvernului radical, arătându-i că rău face de aruncă România trup şi suflet în braţele Rusiei, ziarele radicale au răspuns că, opoziţia urmează această cale numai şi numai din pricină, că i-e necaz văzând pe radicali în stare să săvârşească fapte mari politice şi naţionale, şi că e geloasă de decoraţiile ruseşti atârnate pe piepturile virtuoşilor radicali, — şi guvernul şi-a urmat calea pe care o apucase.

Când opoziţia a strigat împotriva convenţiei ruso-româneşti şi a proorocit unde au să ajungă lucrurile, radicalii de-abia i-au dat ascultare şi au refuzat să-i dea lămurit răspuns ; un potop de declamaţii au înnecat cuvintele patriotice şi sănătoase ale oratorilor conservatori — şi convenţia, care de altminteri era pusă în vigoare de mult, s'a votat ca fiind un fapt împlinit.

Când opoziţia conservatoare a spus guvernului că Românii, ajutând şi grăbind izbândele, de altminteri oarecum sigure, ale cauzei slave, se bat cu propriile lor mâini, că războiul pentru noi, chiar cu biruinţă din parte-ne, spre pierzare ne-ar fi, că trebue să fim cuminţi, şi în certele celor mari, cu uşurătate să nu ne amestecăm, — organele radicale au strigat că „numai ciocoilor le e dat să se conducă de pe deviza : capul plecat de sabie nu-i tăiat", iar d. C. A. Rosetti prin „Românul" d-sa a răspuns la îndemnurile sănătoase ale opoziţiei conservatoare, cum are obiceiul, cu o formulă sacramentală

de senzaţie: „Unei naţii moleşite trebue să i se ia sânge". Prilejul era bine venit, cauza creştinătăţii fiind primejduită la Plevna, şi formula d-lui Rosetti s'a şi pus în lucrare.

Când apoi opoziţia conservatoare, văzând că oştirea noastră trece Dunărea şi intră în foc laolaltă cu Ruşii, a început să întrebe pe guvern cum, cu ce tractat de alianţă ne batem alături cu oştirea împărătească, şi că dacă n'avem tractat, trebue neapărat şi de grabă să facem unul în regulă, — organul d-lui C. A. Rosetti cu tot corul forţelor radicale au început să ia opoziţia în bătaie de joc şi să ne zică, cu ton picant, că cu împăraţii, radicalii n'au obiceiu să facă *zapis*, că dela împăraţi d-lor nu cer *chezăşie*, nici *amanet*.

Se răpuseră în Bulgaria cu miile sărmanii noştri viteji — cari se vede că n'au fost moleşiţi, cum îi credea d. Rosetti; curseră pe apa Dunării în jos milioane, sute de milioane de bani româneşti munciţi; se lua de beilic şi cojocul bietului român, şi „cauza creştinătăţii" fu scăpată de primejdie. Dar noi, ne aleserăm cu ce? Ne pomenirăm că vine d. general Ignatief să ne ceară de zor Basarabia înapoi.

Opoziţia conservatoare cea dintâi şi-a ridicat puternic glasul, cuviincios însă, împotriva pretenţiilor nedrepte ale Rusiei. „Timpul" a publicat, despre drepturile de veci ale României asupra Basarabiei, un şir de articole ştiinţifico-politice, cari, suntem fericiţi a spune fără mândrie, au făcut, după mărturisirea altora, epocă în desbaterea acestei dureroase cestiuni. Cu toate astea, „Românul" şi corul foiţelor radicale, de când cu venirea generalului Ignatieff cu nedreapta cerere a guvernului rusesc, au început, şi de-atunci urmează necontenit, a injuria opoziţia conservatoare, deşi cu desăvârşire înlăturată dela sfatul ţării, acuzând-o de pretenţiile Rusiei şi de pierderea Basarabiei. Ba încă, zilele trecute, unul dintre canalurile de scurgere ale „Românului" a ajuns să ameninţe pe conservatori cu a doua dare în judecată şi cu justiţia sumară a poporului pentru pierderea pământului românesc de lângă gurile Dunării, amintind în acelaşi timp că „poporul a fost generos odată cu conservatorii şi i-a iertat la întâia acuzare, astăzi însă..."

Dela începutul vremurilor grele prin care am trecut până-acuma de doi ani, opoziţia conservatoare, văzându-se sistematiceşte înlăturată nu numai dela cârma statului, ci şi dela sfatul ţării, mereu a tot strigat radicalilor, că ne trebuie înfrăţire, unire, înţelegere între toţi Românii, pentru ca tăria ţării ţării să fie cât se poate mai mare, pentru ca să înfăţişăm lumii o naţie nedesbinată de ură între fraţi şi fraţi. Drept răspuns la chemările opoziţiei, radicalii, fără cea mai mică teamă de păcat, fără cel mai din urmă sentiment de pudoare, au acuzat-o că urzeşte în taină cu Ruşii împotriva ţării.

Când opoziţia a povăţuit pe d. Brătianu să nu meargă tocmai d-lui la Congres, şi a osândit numirea d-lui Rosetti la prezidenţia ministerului, radicalii ne-au potopit cu injurii, ne-au acuzat că insinuăm şi calomniem cu perfidie, pentru ca să facem rău cauzei României şi să slujim interesele şi poftele străinului. Astăzi toată lumea vede ce trecere au avut d. Brătianu în faţa Congresului, şi poate judeca dacă opoziţia a avut sau nu dreptate.

In faţa atâtor rele, ce fără să asculte câtuşi de puţin glasul povăţuitor al altora, radicalii au făcut acestei ţări, şi după atâta răutate şi rea credinţă din parte-le faţă cu opoziţia conservatoare, un sentiment adânc de indignare şi de durere trebue să cuprinză pe orice om cum se cade, pe orice adevărat şi cinstit Român. Şi cu toate astea, astăzi încă le zicem: „In urma hotărîrilor înalte ale Congresului, trebue să-şi vie odată în fire şi ţara aceasta şi să se puie pe calea adevărului. Inlături de acuma declamaţiile fără frâu, paradele şi scamatoriile; înlături fraza goală şi chimera fără trup; înlături şcoala relei credinţe. Cumpăt şi iar cumpăt ne trebue deocamdată pentru ca să nu ne prăpăstuim de loviturile ce ne-a fost dat să suferim; minte şi inimă drepte şi sănătoase ne trebuesc pe viitor, ca să ne apărăm de alte nouă suferinţe!“

După cum s'au purtat de doi ani pân'acuma radicalii faţă cu opoziţia conservatoare, astăzi mai putem oare nădăjdui că ne vor asculta această din urmă povaţă?

PATRIOŢI „FĂRĂ PRIHANĂ“

Pe când retrocedarea Basarabiei nu era decât o întrebare, aflându-se numai în stadiul pretenţiilor Rusiei, d. N. Creţulescu, vechiu membru al partidului conservator, dete la lumină o broşură, despre care s'a vorbit mult, întitulată „Cugetări asupra retrocedării Basarabiei“, în care broşură autorul îşi rostea părerea, cum că n'ar fi rău să ne învoim a da ţinuturile pe care ni le pretinde Rusia, în schimb pentru Dobrogea. Autorul „Cugetărilor“ se silea a dovedi că schimbul ar fi pentru noi de folos, şi îşi întemeia părerea mai ales şi pe aceea că Dobrogea are două porturi pe mare.

Deoarece pe atunci, cum ziserăm, retrocedarea Basarabiei era numai o întrebare, partidul conservator, prin organele sale, se ridicase cu putere împotriva pretenţiilor Rusiei, cari, şi după dreptul istoric, şi după tractate, erau nedrepte. Era

încă o întrebare retrocedarea Basarabiei, o întrebare la care partidul conservator răspundea că, din parte-i, naţia românească, aşteptând hotărîrile Europei, nu se învoieşte a răspunde Rusiei decât negativ.

Drepturile de veci ale României asupra Basarabiei, le-a dovedit „Timpul" foarte lămurit în şirul de articole, ce dânsul a publicat împotriva celor susţinute de ziarul cancelariei ruseşti, „Le Nord" din Bruxelles.

Broşura d-lui N. Creţulescu apăru, răspunzând afirmativ cererilor Rusiei. Partidul conservator, de oarece nu împărtăşea nici de cum părerile rostite în acea broşură, îndată după ivirea ei la lumină, s'a grăbit a arăta prin organele lui că, chiar dacă d. N. Creţulescu ar mai fi, cum nu mai este, un membru activ al partidului acestuia, broşura d-sale este rostirea numai şi numai a părerilor individuale şi izolate ale autorului, şi că partidul conservator nu împărtăşeşte, ci respinge aceste păreri.

Ce au făcut însă radicalii dela „Românul"? Dela ivirea broşurii d-lui Creţulescu şi până mai zilele trecute, cu toate declaraţiile şi desminţirile organelor partidului nostru, a căutat necontenit să facă răspunzătoare pe întrega opoziţie conservatoare de părerile rostite în acea broşură, denunţând opiniei publice că conservatorii uneltesc în taină cu Rusia, *împotriva patriei,* pentru pierderea Basarabiei. Zadarnic noi strigam că nu împărtăşim, că întregul partid respinge fără rezervă părerile d-lui Creţulescu ; zadarnic, căci „Românul" şi canalurile sale de scurgere, după cum le e năravul, ne înjurau pe toate glasurile aruncându-ne în cap răspunderea nu numai pentru broşura de care vorbim, ci şi chiar pentru pierderea Basarabiei. Toată lumea cu judecată ştia însă chiar de pe atunci, că cu toate marafeturile radicalilor, Basarabia era retrocedată de dânşii, cel puţin în principiu, încă de când cu faimoasa vizită la Livadia de unde ni s'au tras mai în urmă atâtea şi atâtea

Câtăva vreme trecu după ivirea broşurii d-lui Creţulescu, şi deodată cu deschiderea Congresului, Românii aflară că Basarabia se duce, mulţumită pe lângă altele şi trecerii ce a avut d. Brătianu în faţa Congresului. „Românul" începu să strige şi mai grozav împotriva partidului nostru, învinovăţindu-l de hotărîrile Congresului ; se folosi apoi de prilej şi aminti iarăşi publicului despre „părerile *partidului conservator* rostite *în broşura d-lui Creţulescu*". „Românul", văzând că se apropie pentru ţară momentul de a înghiţi hapul pregătit la Livadia, văzând că se apropie finalul, *le tour non-plus-ultra* al reprezentaţiei de scamatorie radicală, ce ni se joacă de doi ani încoace, socoti că trebue să înceapă zgomotul şi să mişte cu putere aparatele magice, pentru a ameţi ochii

lumii şi a face publicului *iluzie* desăvârşită. Ne pomenirăm deci cu isteţii scamatori dela „Românul", că încep să ţipe împotriva hotărîrilor Congresului, şi să declare cu aer desnădăjduit, cum că odată cu capul nu dăm Basarabia, odată cu capul nu iau Dobrogea, — după ce cu multă dibăcie făcuseră să se împrăştie vorba, cum că am concentrat oştirea la munţi pentru a se împotrivi cu armele la orice siluire ne-ar veni din partea Rusiei, sau chiar din partea Europei întregi. Cei drept-credincioşi din public începură, în adevăr, să cam simtă ameţeală şi vârtejuri la ochi ; însă cei cu judecată sănătoasă, şi cari nu cred până ce nu pipăie de-aproape lucrul bănuiau cam ce are să iasă până 'n sfârşit din tot jocul sforilor magice ale „Românului".

Trecu ce trecu, şi organul d-lui C. A. Rosetti, împreună cu tot corul, schimbă pe nesimţite cântecul. Cu aerul cuvios şi plin de resemnare teatrală, începură să se plângă la cer de nedreptatea Congresului, şi să strige cum că Basarabia o dau, că n'au ce face, dar Dobrogea nu o au Doamne-fereşte ! Cei drept-credincioşi, — cari, oricât să-i păcălească d. C. A. Rosetti, minte n'or să mai înveţe, — împărtăşiră din tot sufletul durerea teatrală a „Românului" şi luară drept bani buni părerea rostită de el că dând Basarabia nu trebue să primim Dobrogea ; — cei drept-credincioşi gândeau că, fireşte, bine zice „Românul" şi cum zice are neapărat să şi facă, că de luat poţi să-i iei omului cu sila, dar de dat nu poţi să-i dai ! Unii dintre drept-credincioşi, cei mai nevinovaţi radical-născuţi, mergeau şi mai departe : credeau că guvernul ţine armata concentrată ca să se împotrivească, nu la răpirea Basarabiei, ci la hărăzirea Dobrogei. Cei cu bună judecată însă înţelegeau foarte bine ce are să ne scoată la urma urmelor, d. C. A. Rosetti de sub perdea.

Se isprăvi congresul, şi se vede că plenipotenţiarii, nefiind dintre drept-credincioşii d-lui C. A. Rosetti, nu s'au lăsat a fi amăgiţi de marafeturile „Românului", ci, ca oameni cu judecată, au stăruit în hotărîrile lor. Astfel, Basarabia ni se ia, Dobrogea ni se dă. Noi — ce trebue să facem ? Să vedem ce ne învaţă d. C. A. Rosetti prin „Românul".

Vreo şapte sau opt zile sunt, de când d. Rosetti, şi prin urmare şi corul foiţelor radicale, uitând Basarabia cum se uită toţi morţii, cântă cu extaz Dobrogea. Citească oricine „Românul" din zilele acestea şi vază cum s'au întors sforile. Despre Basarabia se mai face din când în când pomenire, cum se fac soroacele răposaţilor ; Dobrogea însă... şi apoi dă-i înainte: „Dobrogea e aşa, Dobrogea e pe dincolea ! Cum Doamne sfinte, să nu luăm Dobrogea ? Are şi porturi *maritime !*"

Da, să facem cum ne învaţă d. C. A. Rosetti ; da, să luăm Dobrogea ; însă d. C. A. Rosetti şi ucenicii d-sale sunt şireţi :

luăm acuma, firește, Dobrogea, însă n'o luăm *în schimb*, o luăm... numai așa...

Abstrăgând prin urmare dela tertipurile de formă, de unde atârnă toată meșteșugirea d-lui C. A. Rosetti și toate aiurările radicalilor, întrebăm: oare ceea ce cântă „Românul" dela o vreme încoace nu este o parafrază a celor cuprinse în broșura d-lui N. Crețulescu ?

La ivirea acelei broșuri, autorul ei și toți conservatorii, deși se grăbiseră a declara mereu că *resping orice solidaritate cu părerile rostite* de d. N. Crețulescu, erau tratați de către radicali ca trădători de patrie, ca vânduți străinului și câte altele...

Astăzi d. C. A. Rosetti parafrazează pe d. N. Crețulescu ; da, însă radicalii totuși rămân patrioți fără prihană !

DREPTURILE NOASTRE ASUPRA DOBROGEI

De-o seamă de vreme „Românul" năvălește aprig asupra „Pressei", inculpând-o că s'ar fi contrazicând, că ar fi susținut odată primirea Dobrogei, iar astăzi pledează contra ei. Lucrul stă astfel. „Pressa" în realitate nu s'a rostit până astăzi nici *pro* nici *contra*, dar a ținut seamă de opiniile amânduror taberilor. In unul din ultimii ei numeri organul conservator a găsit de cuviință a da o deosebită atențiune moțatei moțiuni a celor patruzeci și șase din cameră, spre a arăta, zice „Pressa" — respectul nostru pentru orice opiniune, care este rezultatul unei convicțiuni onorabile, iar pe de altă parte, ca să supunem aprecierii publice modul de a vedea al unor bărbați distinși asupra unei așa de grave cestiuni.

C'un cuvânt „Pressa" nu s'a rostit încă, dar a comunicat publicului ei moțiunea, lucru ce-am făcut și noi, dar între — varietăți. Opiniunea celor patruzeci și șase, departe de a fi rezultatul unei convingeri, e rezultatul fricii. Cei patruzeci și șase, cu puține excepții, fac parte din acel partid de cumularzi din Moldova, numit fracțiune, oameni foarte viteji, când e vorba de-a da năvală la posturile și la moșiile statului, foarte sfioși însă față cu orice împrejurare, care ne-ar sili la muncă serioasă și la gândire serioasă, iar în fruntea lor e iscălit d. Vernescu, adică un advocat bun, un om de ispravă și un orator simpatic în dealmintrelea, dar ale căruia calități ca om de stat sunt până acum foarte problematice. După opinia noastră intimă d. Vernescu pare a fi singurul, care a iscălit din convingere moțiunea.

„Românul", căruia opinia celor patruzeci şi şase din orta, *motio belferorum*, îi era foarte neplăcută, în loc de a se lega de ei de-a dreptul, se leagă de „Pressa", ca şi când „Pressa" ar fi susţinut ca ale sale opiniile d-lor Holban, Pantazi Ghica, Anghel Rachierul, Misail, Fulger, Şoarec ş. a.

Vom lua şi noi motivele acelei moţiuni precum sunt reproduse în „Pressa" şi credem că resfrângerea lor ne va fi foarte uşoară.

Iata-le :

1) „Ceea ce a făcut, ceea ce face importanţa noastră politică şi istorică în această parte a Europei orientale, este că suntem o naţiune de rasă latină omogenă, ce rupem formidabila unitate a rasei slave.

Mergând a ne pune în contact, a ne amesteca cu rasa slavă din Bulgaria, pierdem această importanţă" ;

2) „Serbia a protestat, când armata română s'a îndreptat ca să ocupe Vidinul, formulând pretenţiuni etnografice şi istorice asupra Vidinului. Nu mai este îndoială, că guvernul Bulgariei va vedea cu un ochiu foarte defavorabil ocupaţiunea Dobrogei de către Români ; nu mai este îndoială că se vor ivi certuri continue între dânsul şi guvernul român ; Rusia naturalmente, va interveni continuu, ca să ne împace. Deci intervenţiunea unui stat mic, va să zică perderea libertăţii şi independenţii de acţiune a acestuia din urmă" ;

3) „Pentru a ţine în respect şi în ordine populaţiunile sălbatice ale Dobrogei, ne va trebui să întreţinem acolo o armată considerabilă.

O armată considerabilă în Dobrogea va să zică mai multe milioane, ce se vor cheltui pe fiecare an, va să zică o cauză de slăbiciune economică a statului român" ;

4) „Pentru a face şederea, în această ţară băltoasă, posibilă, pentru a o face productivă, trebue să cheltuim zecimi şi poate sutimi de milioane. Cheltuelile, ce vom face pentru Dobrogea, vor fi mult mai considerabile, decât veniturile, ce ne va putea da" ;

5) „Când, în fine, după 10 sau 15 ani, vom fi cheltuit sutimi de milioane pentru a face Dobrogea productivă, guvernul Bulgariei va găsi cu înlesnire un pretext ca să ne ceară Dobrogea, şi... dacă aceasta va conveni şi Rusiei... Dobrogea ne va fi luată cu mult mai mare înlesnire, dacă ni se ia astăzi Basarabia".

Ad. 1. observăm, că neluând Dobrogea nu mai întrerupem formidabila unitate a rasei slave şi pierdem importanţa noastră politică şi istorică. Neluând-o tocmai, lăsăm drum liber Rusiei în peninsula balcanică. Iar amestecul şi contactul cu

rasa slavă e nedovedit, de vreme ce Dobrogea nu e locuită de Bulgari, ci în cea mai mare parte de Români, Turci şi Tătari.

Ad. 2. observăm că pretenţiunile etnografice şi istorice asupra Vidinului, formulate de Sârbi, sunt naturale, dar nu sunt c'o iotă mai îndreptăţite decât cele ale României. In special Vidinul, înainte de a deveni turcesc, a fost când sârbesc, când românesc, când unguresc. Intreg malul drept al Dunării dela Vidin până în Marea Neagră, Turcii l-au luat dela Români şi nu dela Bulgari, nici dela Sârbi. In bătălia dela Kossowo craiul Lazăr al Serbiei fusese pe deplin bătut (1389) pe când la 1390 Mircea cel Bătrân e tot încă stăpânitor al malului drept al Dunării până în Marea Neagră, despot al Dobrogei şi Domn al Silistrei.

Ad. 3. observăm că populaţiunile Dobrogei nu sunt sălbatece. Românii în deosebi au mai multe mânăstiri în Dobrogea, în cari tagma călugărească e în mare parte chiar din ţara noastră, au un mitropolit propriu (mitropolitul Proilaviei şi al Dristului) iar tătarii sunt în cea mai mare parte emigraţi din stepele Cubanului adecă din Rusia şi sunt agricultori, cari chiar din epoca aşezării lor produceau însemnate cantităţi de grâu pentru *export*, ceea ce dovedeşte o regulată muncă agricolă, ce întrece cu mult trebuinţele zilnice. Cine lucrează însă pentru *export* şi devine producător şi consumator în economia întreagă a Europei nu poate fi numit sălbatec. Tot cu aceşti tătari o companie engleză a lucrat drumul de fier dela Cernavoda până la Kiustengè şi tot aceşti sălbateci au înfiinţat în câţiva ani înfloritorul oraş Medgidie, care în mai puţin de 10 ani ajunsese la 20.000 de locuitori şi 5.000 de clădiri. Dd. Holban şi Şoarec sunt cel puţin de zece ori mai sălbateci decât aceşti tătari. In fine lui Mircea Vodă nu-i era ruşine de a se numi Domn al ţărilor Tartarice, lui Carol Vodă asemenea nu-i va fi ruşine de a fi în parte şi Princeps Thartarorum Dobrodicii.

Punctul patru nu dovedeşte decât sfiala de muncă a fracţiunii. Ţara este deja productivă, şi o administraţie compusă din oameni speciali, nu din cumularzi, postulanţi şi diurnaşi, o administraţie din oameni cu cunoştinţe economice şi tehnice nu va cheltui un ban peste ceea ce poate da provincia însăşi şi va ajunge totuşi la rezultatele cele mai bune. Roşii se înţelege că sunt incapabili de a introduce o asemenea administraţiei, care să procedeze cu cumpăt şi să introducă pe rând şi gradat reformele necesare, dar incapacitatea roşilor nu dovedeşte imposibilitatea lucrurilor.

Cât despre punctul 5 (că guvernul Bulgariei va găsi pretexte să ne ceară Dobrogea) el e copilăresc şi ridicol. Mai întâi *quo jure* ar face-o aceasta invidiabilul guvern al Bulgariei.

Bulgaria fino-tartarică a hanului Boris (Mihail) nu poseda Dobrogea, Asanizii au avut-o, dar Asanizii erau, precum se ştie foarte bine, români, iar după stingerea Asanizilor malul drept al Dunării au fost al ţării româneşti. Etnologiceşte e o ţară locuită de Români, Tătari şi Turci. Câte-şi trele elementele însă sunt opuse slavilor şi formează la un loc tocmai bariera ce rumpe formidabila unitate etc.

Din punct de vedere istoric, dreptul nostru asupra Dobrogei e incontestabil. Romană în vremea împăratului August şi loc de exil a poetului Ovid, bizantină în urmă, trecând dela Asanizi la ţara românească, ea a rămas a ţării româneşti, până ce ne-au fost luată de Turci şi de nimeni altul. Dan II (1374—1386), după Engel unul din cei mai buni generali ai vremii sale, începuse războiu cu Şişman, regele cel din urmă al Bulgariei, pentru marginile adevărate ale ţării româneşti de dincolo de Dunăre, un războiu căruia Mircea îi pune capăt printr'un tratat de pace, primit şi încheiat cu bună credinţă. Mircea, bătut la Cossovo ca aliat al Sârbilor, de către Baiazid I Fulgerul, se supune Osmanilor la 1391, păstrând însă Silistra, Şiştovul, Nicopole şi Vidinul. In plină pace şi fără nici un motiv Baiazid ocupă la 1394 aceste locuri întărite, ceea ce-l face pe Mircea să ia parte la cruciata pornită de regele Ungariei, unde însă creştinii fură pe deplin bătuţi la 1396. La 1398 Baiazid trece Dunărea şi intră în ţara românească, dar hărţuit într'una de oştirile româneşti el se retrage cu ruşine peste Dunăre. După moartea în prinsoare a lui Baiazid, ajunge în Europa împărat turcesc Suleiman, pe care Mircea îl subminează sistematic şi-l răstoarnă cu trupele şi cu banii săi, puind în locu-i pe Musa, tot fiu al lui Baiazid, dar prieten personal şi frate de cruce al lui.

In tot timpul acesta Bulgaria proprie este numai un vilaet turcesc, desfiinţată cu totul ca Stat.

In fine, după ce Mohamed I învinge şi omoară pe Musa, Mircea se vede silit a se pleca definitiv (1414) înaintea acestui Mohamed, a acestui Noe, care a mântuit chivotul împărăţiei turceşti din potopul tătarilor şi din stâncele sfâşierilor dinlăuntru. Dela 1414 încetează deci formal stăpânirea malului drept al Dunării şi Mircea e redus iar numai la titlul de Comite al Severinului, Voevod al Valahiei şi Duce de Făgăraş şi Amlaş. [1])

Cu toate consideraţiile acestea sau mai bine zicând tocmai în puterea lor nu înţelegem panglicăriile presei roşie.

Organul ministrului de externe vorbeşte de compensaţii suficiente. Noi am zis dela început că nu există compensaţii

1) Cf. Eudoxius v. Hurmuzaki, Fragmente zur Geschichte der Romänen.

pentru Basarabia, precum nu există niciodată vr'o plată pentru o palmă măcar din pământul patriei. Aceste sunt lucruri sfinte, care se pierd sau se câştigă prin împrejurări istorice, dar nici se vând, nici se cumpără, nici se schimbă. Cum că am ajuns de-a vedea trecut în protocoalele dela Berlin terminul militar de *schimb*, e un fruct al domniei radicalilor, care nepuind nici un preţ (amanet, chezăşie, zapis) pe sângele vărsat al Românilor, era neapărat ca uşurinţa lor să aibă drept urmare dispreţul din partea Congresului. Clara pacta, boni amici. C'un tratat în regulă cu Rusia în momentul intrării în luptă, nu mai era vorba de schimb, compensaţie, etc. şi Basarabia ar fi rămas a noastră împreună cu Dobrogea.

Dar asupra tuturor acestora vom reveni.

COLONIZAREA DOBROGEI

Ştim prea bine, că pân'acuma guvernanţii noştri nu au nici o idee clară despre ceea ce trebue să facă în Dobrogea. Ştim de ex. că înţelepciunea guvernamentală aşteaptă ca Englejii să organizeze Ciprul, Austriacii Bosnia şi Herţegovina, Rusia provinciile din Asia Mică şi apoi să întrebe prin agenţii săi diplomatici ce-au făcut aceste trei puteri, pentru ca apoi şi guvernul nostru să facă un conglomerat eclectic de măsurile cele mai diverse, a căror binefaceri să le reverse cu de prisos asupra populaţiunilor Dobrogei. Deocamdată ministerul mai are şi alt proect în petto. Mai mulţi bancheri din Viena ar fi propus să cumpere pământurile, numite ale statului, din Dobrogea, şi să se parceleze între Evrei, adică să agricolizeze Evreii precupeţi din ţară.

Nu ne îndoim, că îndărătul acestei agricolizări mai sunt şi intenţii politice ale unei mari puteri, care în virtutea împrejurărilor devine din zi în zi mai favorabilă atât statului român al Dunării cât şi propriilor sale populaţiuni române. Această putere e Austria. De pe când încă gurile Dunării şi Dobrogea erau turceşti s'au făcut şi repetat adesea cererea către înalta Poartă de-a încuviinţa colonizarea deltei cu supuşi austriaci, ceea ce Poarta a refuzat cu stăruinţă. Ţinta politicii austriace de-a se întinde cel puţin cu influenţa sa politică dela Adriatica până la Marea Neagră, necesitatea de pieţe orientale pentru desfacerea mărfurilor sale, teama justă de precumpănirea elementelor slavoneşti, toate acestea sunt armonizabile cu instinctul de conservare al neamului româ-

nesc şi având conştiinţă limpede despre rolul modest ce suntem meniţi a juca în istoria acestei lumi, din cauza izolării noastre depline de celelalte popoare romanice, e lesne de înţeles că razimul nostru viitor va fi o putere mai puţin exclusivă decât Rusia, care cu vrerea lui Dumnezeu şi aşa fiind scris în cartea sorţii, ajungând stăpână pe Basarabia bunăoară, a ştiut să scoată până şi din biserică limba românească, deşi pravoslavia ar trebui să ştie, că un asemenea lucru e cu desăvârşire anticanonic şi necreştinesc. Nu e vorbă, patriarhatul ecumenic al Constantinopolei au făcut tot astfel, biserica Romană a urmat aceeaşi cale, dar urmările sunt cunoscute. Cu toate protestele şi opunerea patriarhatului ecumenic, preoţii *greci*, sfinţii Metodie şi Cyrill au introdus limba slăveană, la creştinatele naţii slave, iar scaunul Roman au avut şi mai grele înfrângeri, căci biserica protestantă, în special Luther, au introdus în biserică limba naţională. Şi această respectare a limbii naţionale în biserică e nu numai permisă, ci este de-a-dreptul un postulat al noului testament. Naţiile cari nu-l respectă, ar trebui să şteargă din calendarul lor sărbătoarea *Coborârii Sf. Duh* asupra apostolilor, care în frumoasa concepţie a noului testament pluti *în limbi de foc* asupra lor, arătând că în multe limbi vorbeşte *spiritul sfânt* al îngăduirii creştineşti şi al iubirii aproapelui. E cunoscut că după *coborâre* apostolii au ştiut toate limbile pământului. Pomenim în treacăt, că noi Românii în special am fost în toţi timpii un model de toleranţă religioasă. Episcopiile atârnătoare de scaunul papal, al Siretului (mai târziu al Bacăului) şi al Milcovului, petrecerea fără supărare a Armenilor şi Evreilor în ţările noastre, libertatea de cult, garantată acestora prin anume hrisov de către Ştefan-cel-Mare, desele raporturi ale episcopilor catolici despre desăvârşita toleranţă şi respectul dovedit pentru cultul apusean de către popor, boeri şi Domn (la sărbători mari Vodă şi boerii luau parte la serviciul divin din bisericile catolice) toate acestea dovedesc, că — cel puţin în această privinţă — n'am făcut niciodată ceea ce dorim să nu ni se facă nouă. E dar sigur, că în urma izolării noastre între elementele străine, acela din ele ne va pare mai preferabil şi stâlp mai bun de razim pentru zile grele, care respectează individualitatea noastră, altfel îndestul de inofensivă şi tolerantă.

Cine ne alungă limba din biserică şi din instrucţia educativă (a şcoalelor elementare şi secundare), cine nu ne lasă să fim ceea ce suntem, a rupt-o cu conştiinţa noastră naţională şi cu simpatiile noastre intime, oricât de bune ar fi relaţiile lui internaţionale cu statul nostru. Numai o sectă fără de patrie şi fără de simţ istoric, numai cetăţenii liberi, egali şi înfrăţiţi ai universului întreg, numai republica universală,

reprezentată la noi prin urmaşii fanarioţilor C. A. Rosetti şi a. a putut da mână de ajutor unui element străin, a cărui tendinţă este nimicirea noastră naţională.

Am premis toate acestea, nu pentru a repeta dreptele învinuiri contra republicanilor dela guvern, căci lucrul e ştiut de toată lumea şi abia mai are nevoie de a fi repetat ; dar pentru a arăta, că întrucât interesele Austro-Ungariei şi României sunt armonizabile, neatingându-se nici una din rădăcinile existenţii noastre, buna înţelegere şi o sinceră simpatie, bazată pe reciprocitatea intereselor, e nu numai cu putinţă, ci chiar foarte probabilă pentru viitor.

Aşa dar n'am avea nimic de zis în contra unei apropieri în relaţiunile statului nostru cu statul austriac. Lucrul însă de care ni e teamă este, că guvernul radical, fără experienţă şi fără cunoştinţa lucrurilor după cum îl cunoaştem, în loc de a armoniza interesele Austriei dela gurile Dunării cu ale noastre, să nu ne strice şi mai rău, făcându-i acele promisiuni cari nu va fi în stare să le ţină, căci împrejurările din Dobrogea sunt departe de a fi atât de lămurite, precum li se par capetelor seci dela noi.

Comparând începuturile tuturor statelor, observăm la cel dintâiu pas un lucru, ce se reptă aproape în mod identic la toate şi pretutindenea. Teritoriul întreg ocupat de un popor, se priveşte ca aparţinând statului. Aşa sub regii Romani şi la începutul republicii tot pământul era considerat ca fiind al statului. Ceea ce aveau cetăţenii Romani era numai *posesiunea* bunurilor imobile. In vechiul stat germanic lucrul stă tot astfel. *Speculum saxonicum* şi mai târziu *Schwabenpiegel* păstrează în ordinea feudalităţii urmele unui drept originar, conform căruia tot teritoriul era al statului iar oamenii liberi stetea după o deosebită ordine în legătură cu capul suprem al statului, cu împăratul. In cronicele româneşti ne întâmpină asemenea memorabila frază : La început tot pământul ţării era pământ domnesc. In ţările slave lucrul e acelaşi deşi poate sub altă formă... c'un cuvânt originea proprietăţii imobiliare e pretutindeni posesiunea conferită de stat, pentru servicii anumite, mai cu seamă războinice. In acelaşi spirit se aplica la noi bunăoară până mai ieri alaltăeri. adecă până la introducerea orbească a codului Napoleon, împărţeala de pământ între membrii unei comunităţi răzăşeşti care descindea adesea deadreptul dintr'o singură familie. Precum Cănteştii, Bălşeştii, Sturzeştii nu sunt decât membrii unei familii răsărite din bătrânul Canta, Balş, Sturza, tot aşa Bucureştii nu sunt decât membrii familiei lui Bucur, Stoeneştii ai lui Stoian, Floreştii ai lui Florea ş. a. m. d. Se înţelege, că între membri egali îndreptăţiţi ai unei familii, care s'au înmulţit la 3—400 de inşi, trebuia să existe un alt

drept de moştenire decât acolo unde originea proprietăţii era cu totul alta, încât totalitatea moşiei răzăşeşti era privită ca aparţinând personalităţii juridice abstracte a bătrânului cutăruia ori cutăruia, iar membrii acelei personalităţi juridice, înrudiţi deadreptul şi răsărind dintr'o mamă, şi dintr'un tată aveau părticelele lor de pământ *în posesiune numai.*

Această explicare lungă a fost de nevoie pentru a lămuri, că Românii ocupând noua provincie, să nu procedeze în mod barbar, apucând şi stârpind rădăcina existenţii economice a populaţiunii, să nu crează că ceea ce se numeşte pământ al statului e într'adevăr al statului, căci acolo proprietatea e în acel stadiu genetic, în care statul e privit ca personalitatea abstractă, a cărui proprietate e teritoriul întreg, pe când elementele proprietăţii individuale sunt reprezentate sub forma posesiunii, conferite de stat pentru servicii ostăşeşti. E caracteristic pentru statele primitive, că numai persoane abstracte pot fi proprietare în sensul dreptului nostru civil : adică biserica şi statul. In faptă lucrul stă altfel : a statului român sunt numai acele locuri, care nu sunt a nimănui, *res nullius ;* oriunde însă se iveşte un posesor fie colectiv, fie individual, la intrarea steagului român în acea ţară, el devine proprietar pe ceea ce posedă, rămâind a se regula numai modus vivendi pe proprietăţile colective (păşuni, căşle, etc.).

Astfel numai s'ar realiza dela cel dintâiu pas în Dobrogea un progres real în vieaţa juridică a poporului. Dar a procede în mod barbar, a lua *vorba* turcească de proprietate a statului în înţelesul strict şi definit al proprietăţii private a statului, precum stă lucrul la noi în România, a deposeda Turci, Tătari, Români şi Bulgari pentru a parcela pământul lor, câştigat cu sudori şi cu sânge, la colonişti, ar însemna a-şi atrage dela început ura populaţiunilor, ba a ajunge la conflicte sângeroase chiar. Elementele turanice din Dobrogea ne trebuesc tocmai pentrucă nu sunt slave. Ele trebuesc cruţate trebue să se simtă în patria lor veche, dar într'o mai bună stare, sub o mai bună administraţie. Cum că prin aceasta Slavii de acolo n'ar fi nedreptăţiţi, se înţelege de sine.

Din nefericire superficialitatea şi pospăiala în toate a radicalilor, cunoscuta lor lipsă de respect pentru orice rezultat al unei desvoltări istorice, cultura lor mai mică decât a lucrătorilor de rând din apus, ne dau şi acum ca totdeauna o rea prevestire despre modul barbar, în care vor procede. Dea Dumnezeu să ne înşelăm noi şi să fie ei mai buni, de cum îi cunoaştem.

Acum venim iar la punctul dela care am pornit. Numai pe locurile acelea, care nu sunt *într'adevăr* ale nimărui, s'ar putea aşeza colonii. Auzim, că lumea noastră oficială e încântată de propunerea bancherilor dela Viena şi că guvernanţii

noştri aşteaptă proectele de organizaţie ale Angliei, Rusiei şi Austriei pentru a *aranja* administraţia Dobrogei, care ar avea a se face de o comisie de *diurnaşi*.

Părerea noastră este alta. Ar trebui trimis un om cu foarte întinse cunoştinţe administrative, financiare şi economice, înzestrat cu puteri discreţionare, care să unifice încet încet ţara cu patria mumă. Şi ar trebui să fie un om mai în vârstă, nu un Pache, Mache sau Sache, scos din cutia unei curtizane pariziene şi cules de pe uliţele Bucureştilor „pour civiliser en deux jours la sauvage Dobroudja". Cel din urmă hamal turc ori tătar e un om mai preţios şi mai folositor decât tot comitetul de redacţie al „Românului" bunăoară, ne mai vorbind de alte ziare liberale.

Alţi oameni trebuesc acolo.

ILUZIILE SOCIALISTE

Din Petersburg ne soseşte ştirea, că în ziua de 4 (16) August, adică ieri, doi indivizi au tras cu revolverul asupra generalului Mezenzow, şeful secţiunii a treia (al înaltei poliţii) şi că generalul a fost greu rănit.

Ştirea are nevoie de confirmare şi noi ne îndoim încă, dacă s'a întâmplat într'adevăr acest atentat, care n'ar fi decât o repetare a celui comis asupra generalului Trepof de către Vera Sasulici, căci Mezenzow e urmaşul în funcţiune al lui Trepof.

Dar de s'a întâmplat sau nu e deocamdată lucru secundar. Ceea ce e caracteristic sunt ştirile tot de această natură, de care e încărcat aerul. Mai zilele trecute ziarele pariziane şi cele din Viena cuprindeau ştirea, că s'ar fi atentat asupra vieţii principelui de Bismarck.

O serioasă turburare socialistă ameninţă Europa. Cetăţenii liberi, independenţi şi înfrăţiţi ai republicei universale, cari la noi sunt reprezentaţi prin partidul roşu, încearcă a răsturna toate formaţiunile pozitive de stat, şi dacă n'o vor putea face aceasta, ceea ce e de mai nainte sigur, totuşi vor încerca s'o facă pe calea lor obicinuită a atentatelor, a scenelor de uliţe, turburărilor etc., iar acele încercări încep a-şi arunca umbrele de pe acum.

Noi, cari suntem siguri, că victoria principiilor liberale-socialiste însemnează moartea oricării culturi şi recăderea în

vechea barbarie, vom combate tendenţele lor, ori în ce punct s'ar fi ivind.

Lucrul stă astfel. Cultura omenirii, adecă grămădirea unui capital intelectual şi moral nu seamănă cu grămădirea capitalelor în bani. E drept, că cei ce trăiesc astăzi se folosesc de rezultatele dobândite de alţi cugetători înaintea lor, însă acele rezultate ei nu le capătă de odată ca o strânsură părinţească, ci trebue să şi le aproprieze prin o nouă muncă intelectuală, prin studiu.

Civilizaţia omenească se începe oarecum din nou şi din fundament cu orice generaţie nouă, care dacă nu e silită a repeta anevoioasele cercetări, făcute de părinţi, totuşi trebue să-şi câştige prin propria memorie şi judecată cunoştinţele lor. Prin urmare cercul de oameni într'adevăr culţi, cari conduc societatea şi au fost în stare să-şi aproprieze suma de cunoştinţe, grămădite de părinţi, acest cerc e relativ foarte mic ; împrejurul acestui cerc e unul mai mare al publicului cult, care poate să priceapă şi să aprecieze munca învăţaţilor, fără însă de-a produce ceva pe acest teren. In afară de aceste cercuri o masă sau incultă sau pe jumătate cultă lesne crezătoare, vanitoasă şi lesne de amăgit, pe care oamenii cu cunoştinţe jumătăţite, semidocţi sau inculţi cu totul, caută a o asmuţa asupra claselor superioare a căror superioritate consistă în naştere, avere sau ştiinţă. Cultura oricărei naţii e împresurată de-o mulţime oarbă, gata a recădea în orice moment în barbarie. Această mulţime nu se recrutează mai nici odată la ţară, între ţărani, ci tocmai în oraşe, între acei oameni produşi în condiţii nefavorabile şi trăind în ele, cari-s crescuţi închirciţi fiziceşte şi intelectual, care n'au mintea clară şi sănătoasă a omului născut şi crescut în condiţii normale.

Chiar în oraşe însă ei s'au înmulţit prin căderea micei manufacturi şi victoria capitalului mare, reprezentat prin fabricele cu maşine de vapor.

Romanii, şi în vremea noastră Englejii caută a înlătura aceste nevoi sociale printr'un sistem practic de colonizare, căci colonia e un canal de abateri a superfluenţei, care rămasă în ţară ar înneca în valurile ei şi statul şi cultura.

In Rusia însă ne 'ntâmpină ciudatul fenomen al tendenţelor comuniste agrarii. Dacă socialismul oraşelor industriale e explicabil, deşi nu justificat, cel agrar în vremile noastre n'are înţeles şi mai ales nu într'o ţară, în care pământ ne'mpărţit există cu prisosinţă şi populaţia e rară.

Socialismul industrial porneşte dela o iluzie economică. El ignorează pe deplin faptul, că chiar de s'ar împărţi averea toată a claselor bogate între cele sărace, chiar de s'ar organiza altfel munca, mijloacele prime de existenţă nu se pot

înmulți în infinit și că nevoile sociale trebue neapărat să consiste în renumita disproporție formulată de Malthus, conform căreia populația se 'nmulțește în progresie geometrică, adecă în patrat, pe când mijloacele de traiu se 'nmulțesc numai în progresie aritmetică. Contra acestei legi, în temeiul căreia omul e condamnat la muncă aspră pentru a putea să-și întreție existența fizică, nu există remediu. Dar omul se distinge tocmai prin aceasta de lumea animalelor, că are o existență deosebită morală, că are o cultură a minții și a inimei, ale cării hrănitoare sunt puțin numeroasele clase avute. A le răsturna pe acestea sau a le face existența imposibilă, însemnează a dărâma temelia culturii.

Iluziile economice a sectei socialiste s'a lățit însă și în state, în care n'au rațiune de a fi. In Rusia, comunismul are o mulțime de adepți, și unora dintr'aceștia pare a fi căzut jertfă și generalul Mezenzow.

La noi în țară socialismul are asemenea adepți. A început a apărea foi periodice, care scrise fără ortografie și fără primele cunoștințe gramaticale, totuși cred, că cu acest minim capital de creieri și învățătură se poate reforma universul.

Cum că liberalii noștri se bucură de *progresul* ideilor lor, se înțelege de sine.

ANEXAREA DOBROGEI

In ajunul de-a pierde o parte din patria noastră, Basarabia, și a adaoge la pământul strămoșesc ținuturile de peste Dunăre ale Dobrogei, credem că cestiunea aceasta trebue cercetată mai cu deamăruntul și din mai multe puncte de vedere.

Cunoscând odată stipulațiunile tratatului de Berlin, vom cerceta deci întru cât avem *datoria* și întru cât *dreptul* de a le urma.

Considerația care ni se impune chiar dela început, este, că actele noastre, cari vor avea de obiect realizarea stipulațiunilor tratatului sunt acte, ce le vom face de astădată și pentru prima oară după sute de ani pe răspunderea noastră proprie. Ori câte ne-am fi închipuit în trecut despre drepturile noastre *ab antiquo*, fie cu fie fără cuvânt, totuși marile puteri europene ne consideră parte ca pe niște vasali ai Turciei, parte ca pe niște epitropisiți ai Europei și răspunderea pentru faptele noastre era adeseori ale suzeranului, dar și mai adesea

ale epitropilor, aşa încât părtinirea părinţească a unuia ne scăpa adesea de supărul poate mai puţin părintesc al celuilalt din ei. Legaţi de-o împărăţie, pusă sub epitropie din cauza bătrâneţii ei, noi popor tânăr de ciobani, deveniţi plugari abia dela 1830 încoace, croirăm cu uşurinţa, ce ne caracterizează, planuri de politică europeană şi ne amestecarăm în certele celor mari, fără a pricepe politica lor, urmărită de veacuri cu stăruinţă de fier şi cu mijloace uriaşe, căşunându-le, de nu primejdii serioase, ceea ce nu suntem în stare, totuşi însă vexaţiuni pe cari ei le treceau cu vederea, tocmai din cauza atârnării noastre relative.

Mai este însă acelaşi caz şi astăzi ? Ca şi fiul pierdut din parabola evangheliei, noi ne-am pierdut din calea istoriei noastre adevărate, am cheltuit în mare parte moştenirea părintească pe formele goale ale unei civilizaţii străine, pe care n'am avut nici timpul, nici mijloace îndeajuns spre a ne-o apropia şi azi, cu mult mai săraci în puteri decât acum douăzeci de ani, noi ne vedem puşi înaintea unor întrebări, pe care *trebuie* să le deslegăm, deşi vieaţa uşoară de până acuma nu ne-a înţelepţit decât prea puţin.

Nu e vremea de a ne face unul altuia imputări ; cel puţin nu în această privire. Naţiunea va judeca la momentul oportun, pe cei ce merită să fie judecaţi şi va mustra pe cei ce s'au jucat cu interesele ei. Noi, abstrăgând deocamdată dela orice polemică, vom privi cestiunea cedării Basarabiei şi luării în posesiune a Dobrogei într'un mod cu totul obiectiv şi fără a face fraze.

Premiza, dela care pornim şi pe care credem că ne-o consiliază orice Român cu minte, este, că trebue să ne supunem tratatului de Berlin, mai ales acum şi după câte s'a întâmplat. Ar fi fost mai demn poate, dacă dela început urmam o altă cale şi ne îndeplineam cu sfinţenie şi curaj misiunea, ce ni se impunea de către tratatul de Paris, ar fi fost mai cu minte poate, de a face cauză comună cu popoarele de peste Dunăre abia atuncea când am fi putut regula cestiunea singuri şi fără costisitorul ajutor de peste Prut, — dar în sfârşit în cartea sorţii a fost scris, ca să fim împresuraţi de mreaja ademenirilor de din afară şi a vanităţii din lăuntru şi să jertfim bunuri câştigate şi sigure pe bunuri necâştigate încă şi închipuite poate. Inainte de un an eram poate în stare de a schimba multe din cursul evenimentelor ; astăzi evenimentele petrecute în mod fatal ne silesc sub jugul lor. Ieri încă puteri egale îşi ţineau cumpăna şi micul nostru adaus ar fi înclinat limba într'o parte ori într'alta, astăzi nu mai avem nimic din importanţa ce ne-o dăduse un moment mare şi solemn din vieaţa noastră. Nefiind ieri cu dreptatea, astăzi dreptatea nu e cu noi.

Deci să ne supunem certării, adică tratatului dela Berlin.

Intâiu: Basarabia ni se dăduse pentru a ne indica rolul nostru la gurile Dunării şi ţinerea acelei fâşii de pământ era pentru noi o misiune europeană. Aceeaşi Europă, care ne-a redat-o, a găsit de cuviinţă să ne-o reia şi ne-a oferit Dobrogea, reînnoind un mandat, dat pe tăcute prin tratatul dela Paris, mandatul adică de-a păzi libertatea celei mai importante artere a negoţului răsăritean, nu atât prin puterea noastră proprie pre cât prin lipsa de amestec a unei puteri mari, oricare ar fi aceea, a cărei preponderenţă ar deveni hotărîtoare prin posesiunea exclusivă a gurilor Dunării. Meniţi a fi proprietarii unui bun, asupra căruia toate puterile mari vor să aibă servitutea liberei întrebuinţări, slăbiciunea noastră e o garanţie; pe când o putere mare în locul nostru, legată chiar prin tratate juruite, ar şti cu vremea să dispună în mod discreţionar de un bun atât de preţios pentru toţi sau cel puţin ar ţine legaţi pe mulţi şi-i va paraliza în acţiunea lor politică prin gingăşia unei libertăţi de navigaţie, garantată numai prin şiruri negre pe hârtie albă. Deosebirea între noi şi dispuitorii Europei, e că ei ne iau o provincie şi ne dau alta, privind lucrul în sine ca foarte indiferent, pe când noi simţim cu vioiciune că ni se rupe o bucată din patria noastră străveche, lucrul ce nu se poate compensa, nici prin bani, nici prin drepturi nouă, nici prin cesiuni de teritoriu.

Durerea noastră e drept că nu mişcă pe nimeni, dar presupunem tot odată, că nici un om înţelept din diplomaţia europeană, nici chiar aceia, ce ne sunt contrarii, nu ne vor lua anume de rău un resentiment, ce e natural şi care-şi poartă justificarea în sine însuşi.

Vederat e asemenea, că deşi stăm înaintea unor hotărîri a căror întreagă răspundere cade asupra noastră, totuşi libertatea noastră de deciziune şi de acţiune e departe de a fi atât de largă, precum ar cere-o gingăşia momentului. Obiectele stipulaţiunilor tratatului de Berlin, Basarabia şi Dobrogea, sunt ocupate de trupele împărăteşti; ba chiar mijlocul ţării e pentru un an calea deschisă pentru mişcarea din şi în spre Bulgaria a acelor trupe. Şi cu toate acestea trebue să ne hotărîm. Mai mult încă. Pe când suntem siguri de simpatiile populaţiunii noastre din Basarabia, nu suntem încă siguri de acelea ale dobrogenilor, încât s'ar putea repeta şi faţă cu noi scenele ce se petrec, cu Austriacii în Bosnia, cu Ruşii în Lazistan şi poate în curând cu Muntenegrenii în părţile anexate ale Albaniei, cu Sârbii în ţinuturile locuite de Moametani. Acest lucru ne-ar fi indiferent, dacă noi ca stat şi ca naţiune am împărtăşi punctele de vedere, care au hotărît acţiunea tutulor beligeranţilor în cestiune; dar noi — precum am declarat-o solemn dela început — n'am întreprins

un războiu de cucerire trecând Dunărea, ci am întins numai preste Dunăre acţiunea noastră defensivă. Dacă n'am putut fi consecinţi în lucrări, pe care ni le-a impus alţii, să fim cel puţin consecinţi în lucruri, în care suntem liberi de a fi.

Deci dacă pe de o parte noi ne supunem şi *primim* Dobrogea, pe de altă parte cestiunea *cum* s'o primim, adică a modului luării în posesiune, e mai grea de cum s'ar părea la prima vedere, grea din cauza împrejurărilor, grea prin necesitatea de a fi consecvenţi cu declaraţiunea făcută la intrarea în luptă, grea în fine prin modul de-a armoniza o anexiune de teritoriu pe care de aproape 500 de ani am pierdut-o către Turci cu întreaga noastră manieră de-a privi lucrurile, cu moralitatea noastră politică, cu sentimentul nostru de dreptate

Să nu se uite *un lucru.* Tratatul dela Berlin însemnează într'adevăr o înţelegere între toate puterile cele mari, dar acea înţelegere e numai *formală.* Sub forma netedă a articolelor, aşezate pe o hârtie, care nici se supără nici bănueşte, fierb totuşi duşmăniile şi exclusivitatea intereselor ; din cutele păcii, decretate în mod formal şi solemn, se scutură insurgenţii din Bosnia, liga albaneză, nemulţumirile din Rumelia, revolta Lazilor, rezistenţa Porţii contra cererilor greceşti, iar pentru noi : concediarea cu nepusă în masă a colonelului Fălcoianu şi repatriarea cerchezilor în Dobrogea. Să ne înţelegem. N'am fi avut nimic contra repatrierii sub auspiciile noastre sau sub auspiciile voinţei liber exprimate a provincialilor dobrogeni ; însă repatriarea energicului dar turburătorului element sub scutul ocupaţiei ruseşti poate avea o altă semnificaţie, când cunoaştem înlesnirea, cu care aceşti oameni, mercenari de meserie, se pun la serviciu ori şi cui şi când din cazurile citate, avem dreptul de-a ne îndoi despre sinceritatea omnilaterală a stipulaţiunilor tratatului de Berlin.

Nu ne e frică de aceşti oameni, precum Austriacilor nu le e frică de Bosniaci sau Ruşilor de Lazi, căci Dobrogea e departe de a avea prin natura ei fizică o atât de însemnată putere defensivă, ca Bosnia şi Lazistanul. Dar a împuşca în oameni ar însemna a preface anexiunea pacinică în cucerire, ar însemna a împărtăşi punctul de vedere al tutulor celora cari s'au luptat cu Turcii în acest războiu, ar însemna a deveni complici cu ei şi a consfinţi prin această complicitate pierderea pe deapururea a Basarabiei. Cu ce drept ne-am plânge, că poporul nostru se 'mparte ca o turmă necuvântătoare, când noi înşine am tratat ca pe-o turmă necuvântătoare părţile unui popor, care şi el are mari calităţi şi mai cu samă o mare şi nu tocmai neîntemeiată susceptibilitate naţională ? Sau poate Turcii din Dobrogea cu strălucitul lor trecut militar,

ei cuceritori în trei continente, se pot privi ca o turmă făr' de voinţă, căreia nu-i pasă sub ce stăpân încape ?

Intr'alt număr al „Timpului" am anticipat cestiunea de principiu ca şi când ar fi fost hotărîtă deja, pentrucă ştirea, adusă de bine informata „Corespondeţa-politică", cum că guvernul nostru umblă să precupeţească de pe acum pământul Dobrogei, ne indignase. Acelaşi principiu moral, care ne dictase respect, pentru averea privată din Dobrogea, ne dictează şi şirurile acestea, care ating modul politic al luării în posesiune. A face ce fac toţi, adică a lua şi a stăpâni cu baioneta e lucru uşor ; a păstra însă acest orient în miniatură cu tot amestecul său de popoare, a dovedi că suntem destul de drepţi, şi destul de cumpătaţi, ca să ţinem în echilibru şi în bună pace elementele cele mai diverse, este o artă, este adevărată politică, pe lângă care politica forţei brute e o jucărie.

Dar înainte de a hotărî definitiv datoriile ce ni le impune nouă în special anexarea Dobrogei, ne abatem puţin pentru a arăta *dreptul* nostru în aceasta. Dreptul nostru e istoric. Dacă împrejurările sunt de natură a-l sprijini, cu atât mai bine ; însă în orice caz, fără acest sprijin ar fi un drept nud, de a căruia întrebuinţare ar trebui să ne ferim.

Intr'adevăr încă în vremea lui Herodot Dobrogea era stăpânită de Geţi, care îngemănaţi într'un singur stat cu Dacii, ţineau amândouă malurile Dunării. In vremea lui Cesar Dobrogea e în mânile Romanilor, iar Dacii şi Geţii trecură de mult dincoace de Dunăre şi se aşezase definitiv aicea. Pe timpul împăraţilor, Dobrogea era populată, în oraşe de comercianţi Greci, pe şes de Sciţi plugari şi făcea parte din provincia Moesia inferioară. Poate că în vremea aceasta a fost epoca desvoltării celei mai mari a provinciei. Cosmografia anonimului din Ravenna, o compilaţie din veacul al 7-lea după Christ, dar a cărei autenticitate e fără de nici o îndoială, ne citează oraşele *Dionisopolis, Bizoi, Timum, Tirissa, Callatis, Stratonis, Tomis* (locul de exil al lui Ovid) în fine *Istriopolis*, toate colonii greceşti de negoţ (Cf. Ravennatis anonymi cosmografia IV. 6.) iar Pliniu bătrânul citează ca oraşe scitice *Afrodisias, Libistos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania.* Pe itinerariul lui Antonin numărăm dela Silistra (Durostoro) până la Noviodunum (Tulcea) şase oraşe mai însemnate : *Transmarisca (Turtucaia), Capidava, Carso, Cio, Beroe, Traimis ;* iar dela *Noviodunum* (Tulcea) până la *Callatis* (Mangalia ?) două oraşe : *ad Salices* şi *Tomi* (Küstengè ?). Dacă mai adăogăm încă o parte din oraşele Mesiei inferioare tot la Dobrogea, vom avea însemnatul număr de 20 de oraşe în acea provincie, dintre cari cele mai multe au pierit fără de nici o urmă. Rămâind moştenire

împărăției răsăritului, Dobrogea a fost cutreerată ca și principatele românești de roiuri de popoare, de Huni, Avari, Pecenegi, Cumani și în fine de Tătari. Intr'adevăr pe la începutul veacului al XI-lea Cumanii sau Polovții, un neam fino-tartaric, își părăsi așezarea de lângă Volga și ocupă țările române din care au gonit pe Chazari și Pecenegi. Cum că în veacul al unsprezecelea, cu mult în urma venirii Bulgarilor, stăpâneau în Dobrogea Pecenegii se dovedește prin multe nume actuale de părăuri și localități. Scoși au fost Pecenegii de Cumani, aliații viguroși ai Asanizilor contra Bizanțului. In fine, în veacul al treisprezecelea, epoca fondării principatului Valahiei, Cumanii sunt scoși din țară de către Tătari, cari se așezară cu predilecțiune în Dobrogea și sunt până azi acolo. Existența lor în acele părți îl face pe Mircea I să se numească prin hrisoave, în toată forma *domn al țărilor tătărești*. Astfel provincia a fost stăpânită succesiv de toate roiurile de popoare barbare care a trecut prin țările noastre, deși această stăpânire n'a întrerupt continuitatea de drept a împărăției bizantine, care-și menținea garnizoanele și organizația provincială mai cu seamă în orașele țărmurene și în olatele mai mult sau mai puțin întinse ale acelor orașe. Cu succes au fost luate orașele țărmurene de către Asanizi, pe când șesul însuși pare a fi rămas tătăresc. Dela Tătari a luat Mircea, Domnul țărilor tătărești, Dobrogea, dela Șișman, Vidinul și malul drept până la Silistra și le-a și ținut toate acestea, până ce la 1413 Sultanul Mohamed I, ocupând cetățile românești Isaccea, Silistra și Giurgiul, precum ocupase Nicopolul și Vidinul, puse capăt domniei Basarabilor pe malul drept al Dunării. In vremea lui Mircea populația Dobrogei se vede a fi fost în majoritate tătărească.

In vremea migrațiunii popoarelor, deci și în vremea venirii Bulgarilor, cât și mai târziu, atât Dobrogea și țările române se considerau ca aparținând împărăției bizantine și anume Țara românească și Moldova făceau parte, adesea numai nominală, din Mesia inferioară. Anonimul din Ravenna zice: „Asemenea *peste* fluviul Dunării sunt următoarele cetăți ale Mesiei inferioare: Porolissos, etc., între care *Sacidaba, Ponti Aluti, Romulos, Zarmisegethusa* ș. a. cari după tabla Peutingeriană, și după Ptolomeiu se află fără contestare dincoace de Dunăre.

Urmași ai Dacilor și Romanilor și cei din urmă posesori ai Dobrogei înaintea cuceririi prin Mohamed I, dreptul nostru istoric este întemeiat; dar sprijinul cel mai bun al acestui drept sunt împrejurările chiar.

Intr'adevăr petițiunile uniforme ale Bulgarilor din Rumelia, care declară că nu vor a trăi alături cu Mahometanii și că or unii or alții trebue să iasă din țară, aprobarea indi-

rectă a acestor petiţiuni, cuprinsă în răspunsul principelui Dondukof - Korsacof ; vestita programă, despre organizarea Bulgariei, trimisă din Belgrad către „Norddeutsche Allgemeine Zeitung", în care se stabileşte confiscarea averilor geamiilor şi vânzarea cu toptanul şi pe preţuri de nimica a bunurilor imobile ale Musulmanilor din Bulgaria, toate aceste sunt de natură a face pe Mahometanii din Dobrogea să piardă orice gust de a fi lipiţi de o provincie, în care majoritatea generală ar extermina majoritatea locală.

Dar dacă dreptul nostru istoric şi împrejurările sunt îndestul de puternice faţă cu Bulgaria şi cu alte puteri, lucrul nu stă tot astfel faţă cu chiar populaţia Dobrogei. In privirea acesteia maxima *Jus posterius derogat priori* e'n vigoare. Locuitorii Dobrogei sunt adevăraţii proprietari ai ei şi dreptul nostru istoric alături cu posesiunea lor de fapt se poate compara cu un hrisov vechiu domnesc alăturea cu proprietatea reală, mai ales când n'a fost acest drept istoric cauza intrării noastre în războiu, mai ales când am declarat, că nu trecem Dunărea ca să cucerim.

Afară de delta Dunării şi insulele, care sunt incontestabil ale noastre, căci ne-au fost hărăzite şi prin tratatul dela Paris şi se ţine de noi prin chiar natura teritoriului, apoi fiind nelocuite nu ne impun datoria de-a ţine seamă de voinţa legitimă a altuia, celălalt teritoriu al Dobrogei îl primim într'adevăr, dar numai c'un titlu veritabil de drept, cu *consimţământul populaţiunilor.*

Cum se vor întreba populaţiunile — prin plebiscit sau pe altă cale — e o cestiune de detaliu. In orice caz, n'ar fi o cestiune de dominare, ci de convieţuire, căci nu e vorba de cucerire, ci de *uniune.*

Această atitudine credem că ar fi pe deplin corectă. Ar fi corectă din punctul de vedere al moralităţii politice, ar fi conformă cu maniera de a vedea a unui popor, care fiind însuşi în mare parte apăsat şi supus sub popoare străine, nu voieşte a face şi el ceea ce doreşte să nu i se facă. Apoi ni s'ar dovedi în mod pipăit, cum că stipulaţiunea respectivă a tratatului de Berlin e sinceră şi în fine n'ar mai fi vorba de *schimbul* Basarabiei, cel puţin *nu pentru conştiinţa noastră naţională.*

Se înţelege, că nu dăm nimănui lecţiuni de morală politică şi de dreptate. Dar pentru un popor mic e primejdios de a imita procedarea celor mari şi singura sa tărie e dreptul, dreptul legătuit, juruit, întărit cu şapte peceţi.

Cazul consultării populaţiunii în privinţa aceasta nu e cel dintâiu, deci nu e unic. Nizza şi Savoia, cedate Franţei printr'un tratat în regulă, au fost consultate şi au primit a fi anexate; într'un mod asemănător se poate consulta Dobrogea.

Sau dacă acest mod s'ar părea nepotrivit cu starea Dobrogei, atunci se va găsi o altă formă legală corespunzătoare. Cu această ocazie s'ar dovedi totodată şi dorinţele speciale ale provinciei şi prerogativele, cari le-ar cere ginţile deosebite, pentru a-şi păstra individualitatea.

S'ar dovedi c'un cuvânt modul de convieţuire pe care-l doresc populaţiunile. Raţionamentul nostru trebue să fie următorul: In războiu am pierdut o provincie şi n'am câştigat nimic; să vedem acuma, dacă avem destul sentiment de dreptate şi dacă inspirăm destulă încredere, pentru a câştiga o privincie pe cale pacinică şi *numai* pe cale pacinică.

Acesta e singurul protest, pe care-l putem ridica, fără a jicni pe nimenea, dar şi fără a lovi în noi. Sentimentul de naţionalitate a poporului român e prea viu, pentru ca guvernul lui să poată face abstracţiune de dânsul. Deci constrânşi a fi înţelepţi în procedarea noastră şi independenţi fiind acuma, adică liberi de a muri de arma celui mai tare, să păstrăm cel puţin până 'n ultimul moment mândria şi sentimentul dreptăţii noastre, cari ne sunt absolut trebuitoare, pentru momentul când existenţa noastră, de astă dată atârnând ca frunza pe apă, ar fi din nou pusă în cestiune. Greutatea e: de a împăca exigenţele simţului nostru naţional cu susceptibilitatea asemenea naturală a fostului nostru aliat.

In cazul când populaţiunile Dobrogei ar fi contra anexiunii în forma ei cea mai blândă chiar, de ex. contra uniunii personale, atunci ar fi un semn: 1) că stipulaţiunea tratatului de Berlin, relativă la aceasta, a fost subminată de mult de contra-lucrările unei puteri mari; 2) că ni s'a preparat o mreajă, care să ne consume puterile şi mijloacele în lupte sterile, al căror rezultat — cel mai bun chiar — ar fi cucerirea unei provincii c'un climat în mare parte nesănătos şi care nu ne-ar aduce niciun folos pentru cincizeci de ani; căci n'avem nevoie a spune — ceea ce toţi ştiu, cum că de când Dobrogea e cunoscută, adică de 2500 de ani aproape, dela Herodot şi până azi, ea a fost o provincie mlăştinoasă, puţin populată, foarte fertilă dar şi foarte nesănătoasă, care numai sub cârma de fier a poporului roman putuse ajunge la un grad de înflorire relativă. Dar cum a căzut cauza acelei înfloriri, adică Roma, toată suprafaţa Dobrogei, lăsată la discreţiunea agenţilor naturii, cari o stăpânesc, redeveni repede pustiul care a foşt întotdeauna, un pustiu care atrage prin fertilitatea lui mereu colonii noui, dar pe cari le şi stinge cu aceeaşi repejune, cu care le atrage.

NECESITATEA UNEI CONSTITUANTE

Am spus-o în numărul trecut, că pentru prima oară după sute de ani, suntem chemaţi a hotărî cestiuni, a căror rezolvare va determina pe de-a pururea soarta naţiei româneşti în genere, a statului român în deosebi. Cele trei mari întrebări: cestiunea Basarabiei, acordarea de drepturi politice Evreilor, anexarea Dobrogei, atârnă ca o sabie cu trei tăişuri asupra noastră, şi va depinde dela înţelepciunea noastră, de a le face inofensive în marginile putinţei.

Ştim foarte bine, pentru noi şi între noi, întâiu că Basarabia, ce ni se ia, e o parte străveche a ţării Moldovei şi c'a fost a noastră dela 1300 şi ceva, până la 1812, ştim asemenea că Evreii nici au fost nici sunt persecutaţi în ţările noastre şi că îngrădirile, ce li s'au impus, a fost dictate de un natural instinct de conservaţiune.

Asupra cestiunii a treia, ştim că, întru cât poate fi vorba de drepturi istorice, continuarea Deltei de pe malul drept al Dunării, adică Dobrogea, e o dependenţă naturală a ţării româneşti, care a şi fost a ţării româneşti, curând după întemeiarea acestui principat.

Dar nu ajunge că le ştim noi acestea.

Basarabia se retrocedează de congres, cu supoziţia tacită, că ar fi o parte a Rusiei, ce i se luase pe nedrept; Dobrogea ni se dă *în schimb;* în fine restricţiunile îndreptate contra unei prea copioase imigrări a unor elemente cu totul străine, congresul le interpretează ca o restricţiune a libertăţii conştiinţei şi sub condiţia de a fi sau de a nu fi, ni se dictează de mai nainte hotărîrile ce trebue să le luăm.

E cumplit de nedrept acest lucru, dar cu toate acestea nu e mai puţin adevărat, că el ni se impune şi că o rezistenţă de-a dreptul nu-i cu putinţă. Pe de altă parte însă e tot aşa de sigur, că cu sistemul şovăirii, nedomiririlor, anxietăţilor şi paliativelor nu vom ieşi la nici un capăt şi că ne vom creia numai izvoare de continue neplăceri, încât claritatea hotărîrilor noastre trebue ca astădată să înlăture pe de-apururea chiar pretextul pentru un viitor amestec al cuiva în afacerile statului român.

In privirea modificării art. 7 din Constituţie, toată ziaristica recunoaşte necesitatea convocării unei constituante. Nu tot astfel e însă cu art. 2 din Constituţie, care face obiectul unei discuţii vii în ziaristică.

Noi facem deocamdată abstracţiune dela principiul convocării sau neconvocării unei constituante şi ne restrângem

pentru astă una dată la resfrângerea polemică a argumentelor, aduse contra convocării.

Constituţia zice :

ART. 2. *Teritoriul României este nealienabil.*

Limitele Statului nu pot fi *schimbate sau rectificate* decât în virtutea unei legi.

„Românul" crede a putea comenta lucrul astfel :

Teritoriul României este într'adevăr sfânt şi inalienabil, până la o palmă de pământ, dar prin o lege votată de Camere limitele statului pot fi *schimbate sau rectificate, ergo* cesiunea a trei judeţe ale ţării, fiind o schimbare de limite, Camera ordinară poate s'o voteze.

Ciudată ideie de schimbare şi rectificare are ziarul guvernamental !

Sofisma e atât de vederată şi de pipăită încât un copil o poate duce *ad absurdum.* Căci într'adevăr, dacă cesiunea a trei judeţe întregi nu-i decât o *schimbare de limite,* atunci şi cesiunea a 10, 15, 20 de judeţe nu-i decât o schimbare de limite, *ergo* rectificându-se şi schimbându-se mereu limitele prin Camere ordinare, am putea ajunge să vedem rectificat teritoriul României la circumscripţiunea Tefeleiului.

Sofisma „Românului", departe de a fi de o fineţă deosebită, e din contra atât de ordinară, încât stabilindu-se odată clar şi bine *status controversiae,* argumentaţiunea „Românului" devine absurdă.

Stabilindu-se în mod absolut inalienabilitatea teritoriului României, e de sine înţeles, că nu poate urma în alinea a doua o dispoziţie, care să facă iluzoriu principiul general, căci între două dispoziţii contradictorii dintre care una susţine inalienabilitatea cealaltă alienabilitatea, e sau una sau alta adevărată, nici când însă amândouă de-odată. Ar trebui să se admită că legiuitorul n'a ştiut ce vorbeşte, că 'n şirul dintâiu stabileşte un lucru, pe care îl anulează prin şirul al doilea. Dar e cunoscut atât de oameni în genere, cât şi de psihiatri în deosebi, că o asemenea anomalie, adecă o contrazicere nu se poate petrece într'un cap sănătos omenesc şi că toate contrazicerile sunt numai aparente. C'un cuvânt un om nu poate susţine în aceeaşi vreme despre unul şi acelaşi lucru, că şi există, şi nu există. Sferele inalienabilităţii şi schimbării (rectificării) teritoriului nu pot fi deci contradictorii, ci una, inalienabilitatea e sfera mare, care cuprinde în sine sfera a doua a schimbării sau rectificării.

„Românul " ia *schimbare* şi rectificare în sensul cel mai larg al cuvântului, care sens larg exclude inalienabilitatea sau o preface într'o simplă frază banală ; pe când legiuitorul o ia în sens restrâns. Omul e schimbător, va să zică, că o

mulţime de lucruri accidentale se modifică, rămâind totuşi el ceea ce a fost în privirea celor esenţiale ale existenţei sale. El rămâne identic acelaşi cu toate schimbările. Şi moartea e o schimbare, şi decompoziţiunea organismului în elementele chimice e o schimbare, dar nu o schimbare în înţelesul tezei de mai sus.

C'un cuvânt inalienabilitatea teritoriului statului ca principiu general nu admite şi nu poate admite decât schimbări sau rectificări *neesenţiale,* nu însă esenţiale, precum e pierderea a trei judeţe, a unei porţiuni din malul Mării Negre, a unei guri a Dunării.

Cari pot fi însă aceste schimbări neesenţiale?

Teritoriul Statului este *inalienabil.* Dar acest teritoriu, măsurat şi hotărnicit de oameni, ce pot *greşi,* nu e în toate punctele pe deplin cert. Se pot descoperi documente, cari să arate că în cutare loc limita se întindea mai departe şi a fost uzurpată, că dincoace era mai aproape şi am uzurpat noi teritoriul străin. Aceste uzurpări pot fi mari sau mici; *mari* fiind aduc după sine schimbări de limite, *mici* fiind condiţionează rectificări neînsemnate.

Asemenea schimbări sau rectificări au de presupunere fundamentală, că statele învecinate au rămas *idealiter* proprietari ai locurilor *inalienabile,* pe care le-a uzurpat unul dela altul. Deci nu e vorba de *schimb (échange)* al teritoriilor uzurpate, ci unul recunoscând prin bună învoială şi cu bună credinţă drepturile celuilalt, îşi rectifică graniţele, restrângându-le ici, lărgindu-le dincolo. Asemenea schimbări sau rectificări nu se fac însă nici odată pe locuri unde graniţa e bine determinată, prin râuri, prin valuri de pământ, etc., ci numai pe acolo, unde semnele, ce deosebesc un teritoriu de celălalt, au fost deteriorate. Astfel graniţa între Austria şi Moldova era însemnată la munte prin şir de stejari, în al căror lemn era săpat bourul Dragoşizilor. Dar parte a crescut coajă peste săpătură, parte rău-voitorii au tăiat acei copaci, încât limitele devenind nesigure, au trebuit rectificate. Posesiunea de fapt a cedat atuncea proprietăţii inalienabile de drept. Proprietatea statului asupra teritoriului său e inalienabilă, posesiunea de fapt poate fi uzurpată, deci schimbată şi rectificată. Schimbare şi rectificare presupun totdeauna o uzurpaţiune.

Vedem deci că un teritoriu *inalienabil* nu se poate *aliena.* Ceea ce se poate aliena sunt *posesiuni uzurpate.*

Uzurpat-am noi Basarabia?

Sunt graniţele atât de nesigure între noi şi Rusia, în cât să aibă nevoie de o aşa răşluitoare schimbare sau rectificare?

Tocmai contrariul e adevărat. N'am uzurpat Basarabia şi graniţele ei sunt foarte sigure.

De aci însă rezultă, că teritoriul statului, declarat inalienabil de către o constituantă, trei mari părţi ale lui nu se pot declara alienabile decât iar printr'o constituantă.

De va voi constituanta s'o facă aceasta sau nu, e altă cestiune, care desigur că e foarte grea şi merită un studiu separat.

Pe lângă aceste întrebări mai vine o alta. In vremea alegerii actualelor adunări erau cu totul alte cestiuni la ordinea zilei. Darea în judecată a cabinetului Catargiu, economia în finanţe, etc.

Poporul român consultat, a crezut de cuviinţă a-şi rosti atitudinea faţă cu cabinetul trecut prin alegerea oamenilor, ce ne reprezintă astăzi. Oare tot aceleaşi cestiuni sunt de hotărît astăzi ? Procesul foştilor miniştri a rămas fără acuzatori, economiile în finanţe au degenerat în cheltueli de războiu, etc. Fost-au oare alegătorii consultaţi în privirea unor cestiuni, cari nu li s'au făcut încă şi pe cari ei nici nu le presupuneau la începerea evenimentelor ? Apoi pot camerele să se mai pronunţe în cestiuni, pe cari le-au hotărît odată ?

BARBARIA NOASTRĂ ŞI ORGANIZAREA VIITOARE A DOBROGEI

„Românul" pune în revista sa dela 21 August următorul neadevăr : „Organele opoziţiei cer convocarea unei constituante, *care să introducă Dobrogea din capul locului fără nici o tranziţiune în viaţa constituţională a României...* (opoziţia) fiind sigură, că nici un guvern nu va putea să aplice din capul locului în Dobrogea Constituţiunea şi întreaga noastră legislaţiune ; că prin urmare în această privire nici guvernul actual nu va putea face *altfel,* ea începe depe acum a cere imposibilul, pentru ca în urmă să aibă aerul de a fi mai liberă şi mai constituţională decât partida liberală şi constituţională şi să-şi facă din această cestiune o armă de opoziţie".

Ziarul „Românul" spune pur şi simplu neadevărul şi-l spune cu intenţie, ştiind că-l spune, când ne atribue nouă panglicării, de care el numai ar fi capabil.

Din contră o repetăm, că nimic din legile noastre nu se potriveşte cu starea actuală a Dobrogei, pentrucă instituţiile noastre sunt în parte nedrepte, sunt coruptorii, sunt creaţiuni în mare parte a coteriei liberale, sunt un mijloc pentru exploa-

tarea claselor de jos prin grecotei vicleni, prin advocaţi fără pricini, prin dascăli proşti, cari fac politică, în fine instituţiile noastre nepotrivindu-se cu România, sunt şi mai departe de a se potrivi cu Dobrogea mai primitivă.

Dar faptul, că instituţiile noastre, copiate de pe cele străine, care sunt rezultatul cu totul altor raporturi, nu se potrivesc, nu e deloc o dovadă, cum că noua provincie trebue dată pradă acelui soiu de funcţionari netrebnici, acelor proletari cu câte patru clase primare, din care roşii vor scoate *elita*, cu care-i va năpusti pe bieţii oameni primitivi, secătuindu-le toată puterea lor vitală prin spoliaţiune, delapidare şi venalitate.

Să citǎm un exemplu. D. Stătescu dă pe mai mulţi judecători afară, pentrucă au judecat un proces după cum credem, că e drept. Aci în România împricinaţii vor avea un adăpost în apel, la casaţie, în sfârşit la oameni ai dreptului, de care se sfieşte acest palavragiu ministru să se atingă. Procedura d-lui Stătescu ne face a crede, că d-nialui va fi aşteptat, ca împricinaţii să-l *mituiască* pentru a dispune el însuşi pe judecători în favorul lor, dar neîndeplinindu-se aceasta, d-sa a influenţat contra lor.

Ce apărare ar avea însă populaţiuni mai primitive, a căror poliţie ar fi administrată de oameni de soiul d-lui Stătescu ?

Iată dar sub ce *elită* liberală ar încăpea Dobrogea, şi de aceea noi spunem, că n'avem dreptul a o anexa decât cu consimţimântul populaţiunilor. Noi am fost cei dintâi cari am susţinut, că în Dobrogea trebue să se mănţie intactă viaţa juridică şi socială a acelor populaţiuni, pentru ca ei să se poată apăra în contra unor mutre de codru de soiul d-lui Stătescu şi a clicei liberale. Noi în România avem încă mijloace de a ne apăra pacinic de instinctele unor oameni de nimic, populaţii mai primitive ar trebui să apeleze la apărarea cu pistolul şi o spunem verde — le-am da tot dreptul să împuşte în canalia liberală, care-ar cerca să-i exploateze în modul barbar, în care exploatează pe ţăranul român.

A introduce starea noastră de lucruri în Dobrogea am zis dela început, că ar fi o *barbarie*.

Să citǎm un alt exemplu. In ţara aceasta s'a făcut rechiziţii şi pentru Ruşi şi pentru — liberali. Nu zicem pentru armată, căci armata n'au văzut aproape nimic din rechiziţiile roşilor. S'au înţolit ei din ele pe când armata umbla flămândă şi goală. Ei bine, Ruşii au plătit ceea ce au luat, grecoteii barbari, cari ne guvernă, n'au plătit nimic decât la adepţi de ai lor. La mii de oameni le-au pierit boii, încât n'au cu ce ara la toamnă şi sunt ruinaţi pe mulţi ani înainte şi aceasta pentrucă a fost siliţi a merge în Bulgaria cu carul şi cu boii de unde s'au întors cu palmele, fără ca mulţi din ei

să aibă măcar o fițuică pentru prestațiunile, care-i costa bună starea lor economică.

E destul ca să-și închipue cineva că și populațiile străine prin limbă și origine din Dobrogea ar fi supuse aceluiași tratament barbar ca și poporul românesc, pentru a putea prooroci, ce ură ar prinde acei oameni primitivi în contra unei țări, în care e cu putință, ca s'ajungă a-i guverna gunoaiele uliților, oamenii netrebnici, al cărora prototip și cristalizațiune e Stan Popescu.

Dacă suntem oameni onești, am trebui să le-o spunem verde: „Băgați bine de seamă oameni buni, țara de care vă alipiți e locuită de un popor pacinic și de treabă, dar în orice pădure sunt și uscături. Ei bine, legile fundamentale a acestei țări, permit ca din când în când să vie la putere *ulița*, așa numiții roșii adică oamenii fără de lege, cari nu cunosc nimic sfânt în lume și cari ar fi în stare să vă despoae ziua 'n-amiază mare fără ca să găsiți nicăeri un razim, căci Domnul în țara aceasta nici are, nici voește să aibă vreo putere. Se poate întâmpla, ca s'aveți miniștri cărora voi, privindu-le mutra numai, nu le-ați încredința nici câinii voștri, necum soarta voastră".

Se înțelege că toate acestea le spunem ca întâmpinare la obrăznicia „Românului", care întorcând lucrurile, după cum îi convine, cearcă a arăta, că noi voim să trecem de mai liberali decât liberalii, adică decât Domnia lor. Da, într'adevăr suntem mai liberali, dar din *umanitate,* nu din punctul lor de vedere, care voește, ca stârpitura să stăpânească pe omul întreg, cel prost și desmetic pe cel cuminte, cel sărac pe cel bogat, cel neștiutor pe cel învățat. Cultura liberalilor e însă cu totul egală cu cea a Tătarilor din Dobrogea, iar caracterul liberalilor e cu mult mai corupt și mai netrebnic decât chiar al Cerchejilor. Acești oameni prădători și pe jumătate sălbateci sunt adevărații confrați ai liberalilor; ei sunt liberi, egali, frați și cu mare poftă după ceea ce nu e a lor.

Acestea ni s'a părut neapărate spre a pedepsi pe adversarii noștri pentru neobrăzarea de a ne atribui lucruri, pe cari numai ei ar fi în stare a le face.

Acum *ad rem.* Dacă pe deoparte nu e vorba de a introduce spoielele noastre franțuzești în Dobrogea, pe de alta oamenii aceștia — de se vor învoi a trăi alături cu noi — vor trebui neapărat să trăiască în raporturi bine hotărîte, legiuite, drepte. A stabili aceste raporturi însă nu e treaba unei camere ordinare și încă foarte ordinare, ci a unei constituante.

Camera de astăzi a fost aleasă sub alte împrejurări, alegătorii aveau în vedere cu totul alte cestiuni, nu cesiunea unei bucăți din pământul patriei, nu anexarea unui teritoriu de

preste Dunăre. Intreg sistemul reprezentativ, dacă e vorba ca să nu fie numai un pretext de exploatație pentru o clică fără de patrie certă și fără de naționalitate certă, se bazează pe consultarea nației în cestiuni vitale. Ridicola dare în judecată a cabinetului Catargi, iată de ce a fost capabilă Camera actuală ; cu cestiunile serioase, a cărora hotărîre ni se impune acum, ea nu are dreptul de-a se ocupa și nici capacitatea cerută

PRIMEJDIA PARTIDELOR POLITICE ȘI NECESITATEA UNEI MÂNI DE FIER

La propunerea noastră de a nu se anexa Dobrogea fără consimțimântul populațiunilor n'au găsit pân'acum întâmpinări decât din partea unui singur organ guvernamental, adecă a „României libere", pe când celelalte păziră o adâncă tăcere.

„România liberă" în deosebi are norocirea sau nenorocirea de-a nu reprezenta nici un partid, nici un grup de oameni politici, ci numai părerile izolate a câtorva tineri, păreri cari ș'acelea nu sunt de-o deplină statornicie.

Deși dar am avea dreptul de-a ignora opiniile emise de confrații noștri dela acea foae, forma care li s'a dat și interesul prea general al lucrului ne face totuși să revenim asupra lor.

Nu vorbim de forma exterioară a stilului, ci de forma logică, rezultată din împrejurarea, că idea noastră a fost pusă între două acuzări, una privind trecutul, alta timpul de față. Intâi ni se fac complimente, că noi cari tocmai respect de personalitatea omenească și de voința cetățeanului român n'am avut, astăzi am făcut progres teoretic în această privire, iar a doua acuzare, cu toate că acoperită, e că ne-am pus pe terenul Rusiei.

„România liberă" s'ar fi putut scuti de întâmpinarea noastră vehementă, dacă ar fi voit a fi dreaptă. Ororile electorale despre care vorbește, sunt departe de a fi o născocire a conservatorilor sau o metodă întrebuințată exclusiv de ei. Se știe că sub guvernul d-lor Brătianu et comp. s'a inventat și adus la perfecțiune alegerile cu reteveiul și bandele electorale de reteveiști sunt părinții spirituali ai părintelui Tache, la care reteveiul lui Musceleanu se încârjise în bâtă. Nu ne e dat nouă a cerne mijloacele economicoase ale poliției bucureștene pentru influențarea alegerilor, mijloace cari rămân

aceleaşi sub toate guvernele fie ele albe, fie roşii, dar existenţa lor atât de comună tuturor partidelor, ne dă dreptul de a crede, că nu tocmai individualitatea omenască şi voinţa cetăţeanului român au fost aceea ce n'am respectat noi. Din contra, existenţa unor asemenea mijloace, dă şi mai multă consistenţă ideii noastre fundamentale, că poporul românesc nu este încă matur pentru libertăţile sale constituţionale şi că alegerile, departe de a-i exprima individualitatea şi voinţa, i-o falsifică, i-o întunecă şi o corup. Era nouă a guvernului liberal a fost inaugurată ca un mijloc, dacă voiţi mai subţire, însă cu mult mai corupător, pe lângă care reteveiul şi bâta se bucură oarecum de privilegiul unei naive sinceităţi. Acest mijloc nou sunt aşa numitele comitete de salut public, acele adunături oculte de naturi catilinare, cari ţin liste de moşiile statului şi de funcţiile publice şi le împart azi la adepţi ai partidului sau la cei cari plătesc o taxă mai mare, în cât statul, care trebue să fie impersonal, a devenit sub mâna liberală firma unei companii generale de exploataţie, care contractează orice principii, orice puncte noi de vedere cu preţul de-a rămâne la putere.

Din nefericire partidul conservator nu e asemenea decât un partid. Singurul său merit e, că interesele membrilor săi sunt strâns legate cu chiar natura statului, cu mersul liniştit şi regulat al afacerilor, cu ordinea şi stabilitatea ; apoi o cultură cu mult mai înaltă, efectul unei creşteri mai îngrijite şi mai omnilaterale, e un accesoriu în vieaţa statului, care devine în practică esenţial, în fine neatârnarea economică a celor mai mulţi îi face să nu fie lacomi de câştig, să nu privească statul ca pe-o materie exploatabilă în interesul lor privat. Din aceste cauze partidul conservator nu se lasă amăgit prin fraze bombastice şi declamaţiuni ca şi vecinic amăgitul popor, de-a cărui simplitate se folosesc demagogii pentru a înegri şi a descredita tot ce se opune la instinctele lor de rapacitate înnăscută.

Prin sistemul minciunii constituţionale, prin mascarea urilor, şi intereselor individuale cu masca intereselor statului, prin formarea de comitete de exploatare în tot lungul ţării, statul român e cuprins de putrejunea unei adânci corupţiuni, ce roade în mod egal cercurile cele mai nalte guvernamentale până la cel din urmă postulant din sat. Chiar dacă sentimentul statului revoltă pe mulţi din cei cu mintea şi inima limpede, poporul a pierdut de mult încrederea, că lucrurile se pot schimba în mai bine şi cu acel fatalism al raselor nefericite duce nepăsător greul unei vieţi fără bucurie şi fără ticnă.

Fără îndoială, că nici un partid, tocmai pentrucă e partid, nu e în stare de a pune capăt unei stări de lucruri, care, vă-

zând cu ochii, apropie statul român de prăpastia unei depline descompuneri. Dar între partizi e desigur acela mai preferabil, care nu amăgeşte pe nimeni, ale căruia interese sunt identice cu ale bunei orândueli, care prin averea dar mai cu seamă prin cultura sa dă mai multe garanţii contra coruptibilităţii. Un remediu radical ar fi numai o mână de fier, dreaptă şi conştie de ţelurile ei bine hotărîte, care să inspire *tuturor* partidelor convingerea, că statul român moştenit dela zeci de generaţii, care-au luptat şi suferit pentru existenţa lui, formează moştenirea altor zeci de generaţii viitoare, şi că nu e jucăria şi proprietatea exclusivă a generaţiei actuale. Acest sentiment istoric al naturei intrinsece a statului şi trebuitoarea mână de fier lipsesc însă din nefericire, încât departe de-a vedea existenţa statului asigurată prin cârma puternică şi prevăzătoare a tot ce poate produce naţia mai viguros, mai onest şi mai inteligent, suntem din contra avizaţi de-a aştepta siguranţa acestei existenţe dela mila sorţii, dela pomana împrejurărilor externe, cari să postuleze fiinţa statului român ca pe un fel de necesitate internaţională.

Cum că acea necesitate internaţională n'are nevoe de-a ţine seamă de sentimentele noastre intime, de existenţa rassei latine, ci numai de un petec de pământ quasi neutru lângă Dunăre, ne-a dovedit-o cu de prisos congresul. Ce-i pasă congresului, că se răpeşte o parte din patria străveche a neamului românesc ca atare? Ce li-e lor Hercuba? Ce-i pasă, cine va locui pe pământul românesc? Materialul de oameni îi e indiferent, cestiunea europeană e ca să existe o fâşie de pământ între Rusia, Austria şi noile formaţiuni ale foastei Turcii, încolo lucrul le e tot una.

Când guvernul conservator a crezut, că trebue să confunde interesul european cu acela al naţionalităţii române, când bătrânul Lascăr Catargiu, care simţise de mult că începuse a se pregăti streangul pentru gâtuirea Turciei, s'a opus politicos însă foarte hotărîtor la tentativele de a complica şi România în politica orientală a Rusiei, soarta guvernului şi a partidului conservator era hotărîtă. Trebuia să cadă cu orice preţ. Vecini cari privesc cu bucurie neaşezarea şi netocmirea vieţii publice dela noi, au ştiut să stârnească cu mâna lungă acea furtună din lăuntru şi au ştiut să găsească instrumente mai docile pentru politica lor.

Mai avem nevoe a continua expunerea acestui argument? Promitem, că atunci când cerul nostru va fi mai senin, vom da istoria pe larg a acelor tentative.

Deocamdată asigurăm — „România liberă“ ştie prea bine că noi în deosebi vorbim totdeauna adevărul — că cele relatate sunt pe deplin adevărate.

Dar relaţia noastră e tot odată cel mai bun argument contra celor două acuzări şi o dovadă, că numai pe terenul Rusiei nu putem sta.

POLEMICA CU „ROMÂNIA LIBERĂ“

Nu ne pare bine, că suntem atraşi pe terenul teoriilor elementare ale vieţii statului, căci discuţiuni asupra unor asemenea materii dovedesc totdeauna nematuritatea politică a celor ce le pun pe tapet. Politiceşte nematur e oricine susţine adevărul absolut al unor teorii aplicabile la viaţa statului, căci acele teorii departe de a fi absolut adevărate, nu sunt decât rezultatul, cristalizaţiunea, formula matematică oarecum a unei stări certe a societăţii, care stare iarăşi e condiţionată prin o mulţime de factori economici, climatici, etnologici, ş. a. m. d.

Precum haina se îndreptează după climă şi e în ţările calde un obiect de lux, supus unor schimbări foarte fantastice, pe când la nord devine un apărător foarte neschimbat contra frigului, adaptându-se agenţilor naturii, tot astfel legile şi instituţiile nu sunt decât expresia acelui instinct de conservaţiune al popoarelor, instinct în toate popoarele acelaşi şi totuşi manifestat în sute de forme deosebite, căci un popor, ca societate organizată prin natură contra agenţilor destructori ai naturii, are a se lupta ici cu arşiţa, dincolo cu apa mării, colo cu nefertilitatea pământului, colo iar cu invaziuni repetate, şi având toate acelaşi scop, adică conservarea existenţei proprii, popoarele se folosesc pentru ajungerea lui pe cele mai deosebite mijloace.

Greutatea cu care viaţa organică se desface din moartea statornică a naturii anorganice, mulţimea de condiţiuni pe care o are cea dintâi şi lupta pentru câştigarea lor, confirmă teoria neuitatului fiziolog Bichat, despre caracterul negativ al vieţii fiind o luptă contra morţii ca ceva pozitiv şi statornic. Tot ce vedem viu pe pământ, începând dela cele dintâi formaţiuni organice cu condiţiuni puţine, până la organismul cel mai nalt cu o mulţime de condiţiuni de existenţă, omul ne reprezintă miile de forme ale acestei negaţiuni. Ceea ce o fiinţă *nu* vrea, e lesne de ştiut, ceea ce vrea *pozitiv* e foarte greu de hotărît. Tot astfel e, se înţelege, şi cu

popoarele, căci natura e una şi aceeaşi pretutindenea şi de-a pururea, cu toate formele ei atât de deosebite.

De aceea însă e clar, că nici un popor nu e destul de sălbatec sau destul de civilizat, pentru a nu mai şti ce *nu* vrea. Deosebirile mari se nasc abia acolo, unde e vorba, ca în faţa negaţiunii făcute să se stabilească o voinţă pozitivă, bine formulată. Aci *quot capita, tot sensus*...

E în orice caz ciudat, ca un organ de publicitate care se numeşte liberal şi democrat ca *România liberă* să denege Dobrogenilor până şi această formă infimă a instinctului lor de viaţă, a voinţei lor libere.

Trebue oare să-i aducem exemple pentru a dovedi că suveranitatea unei populaţiuni e pe calea *negaţiunii* totdeauna sigură şi hotărîtă, şi nehotărîtă numai pe calea *afirmaţiunii*?

Germania nu vrea slăbiciunea, nu vrea împărţirea în state mici, nu vrea influenţa franceză în politica ei din lăuntru. Această voinţă negativă, existând în popor de mai bine de o sută de ani s'a manifestat într'un mod strălucit prin războiul dela 1870. Ştiu însă Germanii cu aceaşi siguranţă, ce vor? Nici un parlament nu e atât de împărţit în bucăţi şi nuanţe de bucăţi ale voinţei pozitive ca cel german.

Exemple mai apropiate de cercul nostru găsim în proximă vecinătate. Românii din Austro-Ungaria *nu* vor să fie absorbiţi de elemente străine. Ştiu ei însă cu atâta siguranţă ce vor? Pe terenul voinţei pozitive întâlnim activişti, pasivişti, deakişti etc.

Noi n'am voit a trece de rasă slavă. C'o uşurinţă foarte mare negaţiunea s'a introdus în scriere, prin alungarea cirilelor, în limbă prin alungarea elementelor lexicale slavone. Ştim însă ce voim? Din contra, câţi oameni, atâtea ortografii — sau mai drept vorbind cacografii.

Ni se pare deci, că „România liberă" renegă cu desăvârşire principiile ei liberale şi democratice, când binevoieşte a'mpărţi neamul omenesc în rase ce au privilegiul de a-şi putea exprima voinţa, şi rase *sălbatece*, cari n'au acest privilegiu. Fiecine ştie mai bine, unde-l doare, şi Tătarul din Dobrogea ştie mai bine decât confraţii noştri, dacă vrea sau nu vrea unirea cu România.

Cât de puternică şi sigură e voinţa negativă se dovedeşte în mod foarte pipăit în Bosnia şi Erzegovina. Poporul musulman nu vrea unirea cu Austria şi îndată vedem cum cei mai vechi şi aristocratici begi mână în mână cu *Hagi Lois*, conducătorul fanatic al masselor ş. a. m. d. Exemplele se pot înmulţi în infinit, pentru a dovedi că orice popor, sălbatec sau civilizat, e foarte sigur despre suveranitatea lui şi se crede în drept, cu deplin cuvânt, a o manifesta pe cale *negativă*.

Toate cele zise dovedesc însă, că admiţând chiar, cum

că populaţiunea e sălbatecă — ceea ce noi, protestând, nu admitem — totuşi ea este consultabilă şi cu siguranţă consultabilă.

Acum vom cerceta mai deaproape afirmarea sălbăticiunii populaţiei.

Populaţia Dobrogei consistă din români, bulgari, ruşi, tătari nogai, turci (parte osmani, parte pomaci), cerchezi ; germani din Basarabia şi ţinutul Odesei, greci, ţigani, armeni şi evrei (numai în oraşe).

Aceste populaţiuni foarte amestecate trăiau sub regimul aşa numitului *patent de colonizaţiune* al Inaltei Porţi, una din legile cele mai *liberale* şi mai *democratice* nu numai a împărăţiei otomane, ci a Europei în genere.

Pământurile se dau locuitorilor *gratis*. In cei dintâi şase ani ai posesiunii, locuitorii erau liberi de orice dare fonciară, ba chiar de darea numită a răscumpărării serviciului militar. După două zeci de ani coloniştii devin proprietari definitivi ai pământurilor ocupate. Trăind sub regimul unei absolute libertăţi a conştiinţei, puindu-li-se la dispoziţie pământuri roditoare fără de nici o plată, neavând a plăti decât odată pe an darea pentru turme, Dobrogenii după a lor proprie mărturisire, au avut sub guvernul Porţii traiul cel mai fericit cu putinţă. Dacă aceasta n'ar fi fost astfel, n'ar fi emigrat moldoveni, ruşi, germani, tătari cu miile în acele ţinuturi. Iată dar sălbătăcia afirmată de R. L., redusă la organizaţiune foarte liberală şi la o stare de lucruri fericită.

Românii (moldoveni 33.000 plus câteva mii de ardeleni) cuprind şi oraşe şi sate. In Tulcea sunt 5000 şi asemenea în număr mare sunt în Măcin (1000), Mahmudie, Isacce, (Vadul lui Isac). In frumosul sat *Grecii* sunt 400—500, apoi aproape neamestecaţi sunt în marile sate *Niculiţel*, *Topală* şi *Rasova*. Aproape neamestecaţi mai sunt în satele : Saranus, Caraibel, Sarighiol (Lacul galben) Agighiol (Lacul amar), Calica, Sabangi, Cătăluiu, Nălbant, Căsla, Samova, Părchiş, Răchel, Lungavita ; la munte în Ţufica şi Iaiţa ; în faţa Galaţilor în Văcăreni, Garbina şi Jijila ; spre sud de Măcin în Turcoaea, Satu-nou şi Peceneaga. Amestecaţi cu Mocanii sunt moldovenii în marele sat Doienii, la Fântâna berbecelui (Koiunbunor), la Igrumat, Cemşiler, Araklar ş. a. m. d. Imprejurul Rasovei sunt curat româneşti Cocârlenii şi Satul-român (Ohlakioi). Apoi se întind departe în tară amestecaţi mai mult sau mai puţin cu Tătarii şi Bulgarii.

In fine ardelenii (mocani) întru cât sunt aşezaţi şi nu umblă cu turmele, ocupă satele Văruş, Gârlice şi Groapa-Ciobanului. Pe lângă multe biserici şi o seamă de şcoli române au două mănăstiri : *Cucoşul* şi *Niculiţelul*.

Tătarii formează majoritatea populaţiunii din ţară. Parte

sunt aşezaţi de mult, partea mai mare însă (60.000) au fost isgoniţi din Rusia la 1856, şi au ocupat în Dobrogea un teritoriu de vr'o patruzeci de mile pătrate. Ei se ocupă cu plugăria, creşterea de cai şi cămile şi sunt chirigii pentru mărfuri din lăuntrul ţării spre ţărmul Mării-Negre.

Osmanii sunt în paşalâcul Tulcei abia vr'o 2500.

Cerchejii fuseseră aduşi în număr de 20.000 ; *Germanii* locuiesc în patru sate ; la Malcociu vr'o 30 de familii catolice din Germania de sud, la Calaliuiu 20 familii, la Ciucarova 30 familii amestecate cu Români, Ruşi şi Tătari ; la *Falkenkain* (Atmogé) 50 de familii cu biserică nouă şi preot din Prusia.

Grecii nu sunt plugari decât într'un singur sat, Alibeikioi, cam 30—40 de familii. Ceilalţi sunt negustori, cârciumari, cafegii în oraşe şi prin sate.

Ruşii de toate cultele şi *bulgarii* vor fi asemenea în număr de 22—23.000 ; Bulgarii se ocupă cu negoţul şi plugăria, Ruşii în mare parte cu pescuitul morunilor şi prepararea icrelor.

Şi o ţară, în care atâtea elemente trăiesc pacinic lângă olaltă, sub regimul unor legi mult mai liberale, decât cele din restul împărăţiei, o ţară unde n'au fost conflicte sângeroase, nici revoluţii, unde populaţiunea e în parte foarte bogată, R. L. o numeşte o ţară sălbatecă. Dobrogea e o ţară pustie şi nesănătoasă, însă e departe de a fi sălbatecă. Pustie din cauza mlăştinelor, mocirlelor, din cauza frigurilor, cu un cuvânt o ţară unde omul e mai mult expus decât în alte locuri agenţilor destructori ai naturii. Dar acest om care locueşte acolo, nu e de loc sălbatec.

„România Liberă" ştie regula : *affirmanti obstat prabatio.* Să probeze sălbătăcia locuitorilor Dobrogei ; noi o negăm şi susţinem din nou, că populaţiunea este consultabilă, şi că trebue consultată.

De nu va voi să se unească cu noi, nu e de loc probabil, că va voi să se unească cu Rusia sau Bulgaria. Nu e îndoială, cum că formularea unor voinţe pozitive e cu mult mai grea şi mai şovăitoare, decât aceea a voinţei negative, însă nu credem, că nagaica ce domneşte în Bulgaria, împreună cu fanatismul unei populaţiuni reînviate la existenţă proprie, să exercite o atragere tocmai mare asupra Dobrogenilor.

Părăsind terenul general al cestiunii, suntem siliţi a ne întoarce la discuţiile *pro domo.*

Punctul de vedere pe care ne-am pus în articolele noastre, neavând a face numai cu interesele partidului conservator ci cu acelea ale tutulor românilor, era natural ca să nu păcătuim prin reticenţe pentru a ne cruţa pe noi, ci să spunem adevărul întreg. Dar când l-am spus şi cu ocazia, în care l-am spus, am fi avut dreptul de a aştepta, ca şi

adversarii noştri, cari ne reproduc şirurile, să ni le reproducă *întregi* şi nu numai părţi cari le convin ; 2, să nu facă deduceri pripite şi forţate, cari nici sunt cuprinse în şirurile noastre, nici ne-au trecut prin gând. Nu aceasta însă pare a fi linia de purtare a confraţilor noştri dela „România Liberă", cari cu o fericită grabă, folosindu-se de pasage din articolul nostru, stabilesc îndată, că „Timpul nu neagă ororile electorale comise de conservatori", drept care „România Liberă" se miră din nou, cum noi cari am nesocotit voinţa cetăţenilor din România, profesăm faţă cu Dobrogea, principiul consimţimântului poporaţiunilor, apoi ziarul liberal mai afirmă monstruozitatea, că noi ne-am fi manifestat preferinţa pentru reteveiu şi bâtă.

Mai întâi ce am avea de negat în privirea aşa numitelor orori electorale ? Cum că cutare ori cutare cetăţean liberal n'ar fi mâncat bătaie dela cutare sau cutare cetăţean conservator ? Nici prin gând nu ne-a trecut una ca aceasta. Oameni din popor, şi unii şi alţii, deosebirea e numai că sub d. Brătianu conservatorii erau trataţi cu reteveiul, pe când în urmă liberalii au fost trataţi cu bâta. Am spus însă că tocmai existenţa unor asemenea mijloace electorale ne dovedeşte, că nu individualitatea şi voinţa cetăţenilor e ceea ce n'am respectat noi. Dacă „România Liberă" ar fi binevoit a reproduce întreg articolul, ori cine ar fi văzut, că importaţiunea cu deridicata de legiuiri organice *străine* în mijlocul poporului românesc, a introdus o corupţiune, care nu poate fi atribuită întru nimic partidului conservator şi anume nu i se poate atribui ca faptă *pozitivă*. Vina partidului nu este alta, decât că nu s'a opus cu toate puterile la introducerea înoiturilor, ci cedând fără împotrivire, au contribuit fără de voie, prin *păcat de omisiune*, la starea deplorabilă de astăzi. Cât despre preferinţa ce am dat-o reteveiului, aceasta e o aserţiune cu totul gratuită. Comitetele de salut public sunt culmea imoralităţii, pe lângă care bâta şi reteveiul sunt mijloace naive. Atâta am susţinut — nimic mai mult. Amândouă mijloacele însă sunt condamnabile. A deduce din zisele noastre preferinţa pentru vre unul din aceste mijloace este a imputa unui jurist că preferă furtul în locul tâlhăriei, dac-a stabilit că cel dintâiu e o crimă mai mică decât cea de-a doua.

CA LA NOI LA NIMENEA

Proverbul acesta, moştenit din moşi strămoşi e rezultatul unei dureroase istorii, în cursul căreia poporul nostru, pierzând orice speranţă de îndreptare, ia lucrurile mai mult în bătae de joc ca şi când lui Dumnezeu i-ar fi plăcut să drapeze tragedia sorţii noastre cu foarte multe scene comice. Realitatea tragică a vieţii noastre de stat e nespusa mizerie a populaţiunilor de jos, e stoarcerea lor prin nemăsuratele clase improductive, compuse mai cu seamă din străini, e uşurinţa şi lipsa de caracter în viaţa publică, e putrejunea bizantină a puilor de fanarioţi, cari, sub masca interesului general, fură de sting fie pe calea diurnelor şi lefilor nemeritate, fie prin arendarea moşiilor statului, fie pe alte mii de căi. Comedia consistă însă în minciuna vecinică a constituţionalismului, în pretextarea diferitelor libertăţi publice, a civilizaţiei şi a altor mofturi pentru a acoperi unica tendenţă a acelei negre mulţimi de liberali, care nu caută, nu visează decât puterea statului, pentru ca prin mijlocul ei să prade.

O mulţime de oameni mari se mişcă pe această scenă bizară, pe care toate sunt cu putinţă, afară de un singur lucru: *onestitatea.*

Autori, cari nu ştiu a scrie o frază corectă (vezi Pseudo-Ureche); oameni de stat, cari nu pot justifica nici săvârşirea şcoalei primare; advocaţi fără ştirea lui Dumnezeu; pictori orbi şi sculptori fără mâni; generali, cari nu ştiu citi o hartă; subprefecţi ieşiţi din puşcărie; legiuitori recrutaţi dintre stâlpi de cafenele; jucători de cărţi şi oameni cu darul beţiei; caraghioşi, cari înaintea erei liberale vindeau bilete la *café chantant,* iată banda ocultă, care guvernează azi România, bandă, care până mai ieri republicană până la comunism, astăzi crează decoraţii, împărţindu-le între ei cu profuziune; ieri voind să răstoarne pe Domn, azi îl titulesc, rege; ieri proclamând republică la Ploeşti, azi joacă cu aceiaşi măestrie pe linguşitorii Curţii.

Din focarul Bucureştilor putrejunea morală şi socială se mănţine metodic asupra întregii ţări; din painjinişul *hidoasei pocituri* se'ntind firele în filialele societăţii de exploataţie, ce au forma de comitete de salut public.

Pe când nicio îndreptare nu se face nici şcolii, nici bisericii, nici ramurilor de producţiune materială, tot pe atunci presa vecinicei minciuni, presa radicală, discută subtilităţi despre cea mai bună organizare a statului. Militari, cari au pus pistolul în pieptul lui Vodă Cuza, azi au reintrat în rangurile lor militare, şi sunt decoraţi; omul care a proclamat

la Ploeşti republica şi l-a detronat pe Vodă, e înaintat, primeşte decoraţii şi reprezintă astăzi pe monarhul, pe care l-a trădat ieri, înaintea altor principii. *A-şi călca jurământul a devenit în România un titlu de înaintare.* Plebea de sus, slugarnică către cei mari, de neomenoasă cruzime şi trufie cu clasele de jos, exploatează poziţia ei oficială în interesul ei privat. Un meschin egoism, o lăcomie de câştig cu orice mijloace, lipsa de bună-credinţă în afacerile publice şi în cele private, făţărnicia şi amăgirea ca busolă a presei, iată cumplitele efecte ale unui guvern liberal de câţiva ani. Incă alţi câţiva ani şi societatea va începe a plesni din toate încheieturile.

Elemente străine vor inunda România ca valurile potopului, după ce vor fi subminat terenul pe care hidoasa pocitură conduce ca regisor comedia meschină, jucată de bufonii partidului său.

Mai mult încă. Noi credem, că mâni poimâne, desfiinţându-se şi justiţia, va începe deplina anarhie.

„Românul" crede de pe acum că trebue să-şi pregătească terenul pentru a lovi în judecători şi a aduce din nou pe delapidatorii de bani publici înaintea juraţilor.

Cum că radicalii se pregătesc a nimici orice garanţie în contra urmăririi hoţiilor, ce le comit ei în prezent, se dovedeşte din articolul de mai jos al „Românului". Cu făţărnicia cu care e scris s'ar crede, că pe foaia bizantină o doare inima de interesele ţării. In faptă însă judecătorii nu-i plac şi vrea să vază iar reintroducându-se tratarea proceselor, pentru delapidare de bani publici, în mâna juraţilor, unde totul se va face muşuma. Condamnarea de către tribunalele ordinare a vestitului Arion, îi stă „Românului" şi azi pe inimă, el ştie ce soartă ar avea coreligionarii lui politici, înaintea tribunalelor ordinare.

Să ne aşteptăm dar curând la desfiinţarea justiţiei, la darea frâului slobod tuturor hoţiilor, la corupţiunea deplină, sub pretext că tribunalele sunt părtinitoare. Oricât de părtinitoare ar fi însă, ele sunt mai bune decât curţile cu juraţi, căci în orice caz e mai preferabilă o justiţie nedeprinsă încă bine cu cercetările criminale, deci îngăduitoare, decât nici o justiţie. Juraţii însă nu sunt nicio justiţie.

SE VINDE O PARTE DIN PĂMÂNTUL PATRIEI

Astăzi se deschide adunarea din dealul mitropoliei. — Guvernul precum a zis-o organul fanariot — deşi pregeta a-şi aduna deputaţii săi ocupaţi cu interesele lor private, se vede totuşi silit a apela la patriotismul lor şi a-i convoca, deci iată că toţi şi-au părăsit interesele, unul stosul, altul proslăvirea zeului Bachus, moşiile, pe care nu le au şi tacurile de biliard, pentru a se aduna şi a desbate interese grave. Aci capetele şi inimele, cultivate la focarul cantonetelor alcazarului Ionescu, frunţile înăsprite la cruzimile de hazard ale jocului cu cărţile măsluite ; diurnaşii şi cumularzii ; oameni ce nu ştiu nimic, nu au nimic, nu cred în nimic ; naturile catilinare scoase la maidan de comitetele de salut public, indivizi, a căror nume dovedesc în mare parte, că nu aparţin nici unei ţări certe, nici unei naţiuni certe, se vor aduna ca să consfinţească pierderea unei bucăţi a patriei noastre româneşti, ei, cari n'au patrie, n'au lege, n'au Dumnezeu, şi cari consideră pământul nostru ca lucru străin, ce-l poţi precupeţi, numai să rămâe la putere.

In zadar am spus, că asupra unei întrebări atât de grele ţara trebuia consultată din nou, căci aceştia, veniţi la putere prin influenţa Rusiei primiseră cu buchete de flori pe aceia, pe cari pururea i-au numit inamici naturali ai poporului românesc. Nu. Aleşii comitetelor de salut public se cred în drept a hotărî din nou şi în sens contrariu cestiuni, pe cari, de ochii lumii şi de sgomotul nostru, au fost *siliţi* de-a le rezolva în mod negativ.

Acuma însă, când cred că opinia publică e'ndestul de ameţită prin frazele şi minciunile lor, acuma când prin tratatul dela Berlin poporul românesc e legat şi de mâni şi de picioare, ei cred de cuviinţă a-i pune şi căluş în gură, pentru ca fără protest să se consume o vânzare de ţară, convenită de mult.

Când s'a luat Bucovina, nu s'a găsit *un singur* român dela Domn pân'la plugar, dela mitropolit pân'la popa cu opinci, care să consimtă a o da, încât guvernul austriac s'a văzut silit să dispenseze pe români de jurământul de fidelitate către împăratul.

Când la 1812 Ruşii au luat Basarabia, nu s'a găsit un singur român, carele să fi căzut sub ispitele Rusiei.

Un fanariot a vândut-o, trădând Poarta şi Moldova totdeodată.

Un fanariot, C. A. Rosetti, o dă şi astăzi muscalilor sub o ploae de decoraţii ruseşti ; dar n'o dă singur. Azi puii

de fanarioţi şi tot ce uliţa au avut mai corupt şi mai înrăutăţit, se unesc spre a consfinţi în mod îndoit vânzarea pământului patriei.

Da, în mod îndoit. Odată prin învoire, apoi prin luarea în mod silnic a Dobrogei, fără a ţinea seama de dorinţele populaţiei, făcându-se ţara noastră nevinovată complicea Rusiei, justificând răpirea prin răpire, dând drept Rusiei, de-a ne trata şi pe viitor aşa cum ne tratează astăzi.

Ce-i pasă fanariotului, al cărui tată nu ştia o vorbă românească, ce-i pasă lui, că se vinde un pământ, pe care el cosmopolitul, cetăţeanul universului, antichrist, s'au născut din *întâmplare* numai ?

Nu sunt desmoşteniţi cei, cari prin munca mânilor lor contribue la înflorirea unei societăţi naţionale, a căreia cultură şi vază se răsfrânge şi asupra lor ; nu sunt desmoşteniţi acei ce se pot lăuda, că au o patrie de iubit, un popor de apărat, o cultură de înaintat.

Nu-s desmoşteniţi acei, cari iubesc trecutul poporului lor, cei cari au în suflet tezaurul de amintiri, care îl face pe omul singuratec să se simtă şi el o parte, un rezultat al istoriei ţării sale. Desmoşteniţi sunt acei, ce nu mai cred în nimic, desmoşteniţi sunt acei cetăţeni ai universului întreg, ce neavând patrie, îşi aleg pe cea mai ieftină din lume : *universul* ; cei, cari neavând popor, îşi aleg pe cel mai lesne de avut : *omenirea toată.*

Ce le pasă lor, că se ia o bucată din ţara românească ? Patria lor, universul rămâne intact. Ce le pasă că se robeşte o parte a poporului românesc ? Poporul lor, omenirea rămâne intactă. Ce-i pasă fanariotului, ce nu este nici grec, nici român, nici francez, nici neamţ, că se rupe patria *noastră* în bucăţi, poporul *nostru* în fâşii ? A găsit destui de o seamă şi de o origină cu dânsul, cari pentru diurna de doi galbeni pe zi, vor fi salahorii votanţi ai monstruozităţilor sale.

Dar nu numai atâta. Intre duşmanii noştri şi între ei s'a pus la cale, ca România să sângere din nou. Nu destul s'au purtat soldaţii noştri degeraţi şi flămânzi pe câmpiile Bulgariei, nu destul că şi-au vărsat sângele pentru cauze şi interese străine ; acum România — e menită a intra în cuibul de viespi, pregătit în Dobrogea, unde tot după zisa fanariotului, se vor vărsa milioanele noastre pentru a face şosele pe apă şi poduri pe uscat, căci visteria geme de bani, birnicul nostru nu mai ştie ce să-şi facă capului de mulţimea bogăţiei şi nu mai avem altă treabă decât de a răspândi civilizaţia, reprezentată prin vestitul Chiţu sau prin Pseudo-Ureche, plagiatorul, şi prin alte multe celebrităţi de soiul acesta.

Tot pentru această sesiune extraordinară se mai păstrează

şi un alt proect: acela al emisiunii de *bani adevăraţi de hârtie,* de astă dată prin crearea unei aşa numite *bance de fiţuici.* Imprumutul silit cu bilete ipotecare nu ajunge pentru acoperirea colosalelor rezultate politice, obţinute de radicali. Mai trebuesc 60—70 milioane de fiţuici fără de nici o garanţie, emise de guvern chiar, printr'o bancă înfiinţată de el, cu guvernor şi vice-guvernor ca la banca Londrei.

Fiindcă nimeni nu va primi fiţuicile noastre în străinătate, tot numerariul din ţară va fugi pe mărfurile industriale ce ne trebuesc, încât vom rămânea numai cu gologani de aramă şi franci de hârtie ; căci modelul, după care se formează banca e cel din Austria, unde într'adevăr nu te mai învredniceşti să vezi circulând galbeni de aur şi fiorini de argint şi unde există mii de oameni bătrâni, care nu ţin minte să fi văzut vr'odată bani de metal.

Invidiind starea înfloritoare a finanţelor austro-ungare, d. C. A. Rosetti & Comp. ne vor ferici şi pe noi cu milioane de hârtii făr de valoare, mai depreciate decât bumaştele ruseşti, fiorinul emisiunii de stat al Austriei, şi cam de o potrivă cu caimelele turceşti.

Făr'a înţelege câtuşi de puţin, cum că hârtia e un reprezentant al banului *numai* în statele industriale, unde sporindu-se, prin mulţimea braţelor disponibile, munca, e nevoie de un mijloc de schimb pentru ea, un mijloc ce se'nmulţeşte cu 'nmulţirea muncii şi scade cu scăderea ei, roşii noştri ignoranţi în toate şi intervertind şirul cauzei şi efectului, uită că vom deprecia dela întâiul moment un mijloc de schimb prea numeros, ieftenind banul şi scumpind munca, încât productele noastre vor deveni inexportabile prin scumpetea, cu care se vor produce.

Dar nici abecedarul economiei politice roşii nu-l ştiu. Ei nu'nvaţă nimic din exemplul trist al Austro-Ungariei, al Rusiei, al Turciei, ci vor să ne fericească numaidecât cu hârtii, cari nu valorează nimic, pe câtă vreme lipseşte munca industrială. Pentru a acoperi falimentul moral şi material al ţării, vor mai încerca şi acest ultim mijloc desperat de a se ţinea la putere. Iată banii mulţi ai visteriei, cu care voesc să facă poduri peste Dunăre şi să civilizeze Dobrogea.

Odinioară la Mazar-paşa rusofagi, au dat faliment, şi s'a 'nvoit cu creditorul, ce i-a adus la putere, cu Rusia.

Odată neprimind nimic în schimbul Basarabiei, au dat faliment şi vor să ia cu orice preţ Dobrogea, ca teren nou de antreprize patriotice, ca pretext pentru a smulge ţării cel din urmă ban.

Odată numindu-ne calomniatori, când i-am denunţat că vor emite bani de hârtie, azi le-a căzut până şi masca hipotecarelor şi vin la ideea falită de-a înfiinţa bancă de caimele.

Mergeţi dar înainte pe această cale şi căderi în prăpastia ce vă aşteaptă, nulităţi, pe cari poporul românesc pentru ruşinea lui v'a suferit atât de mult la cârmă. Votaţi cu amândouă mânile după obiceiu, oricând va clipi din ochiu bătrânul fanariot, care vă hrăneşte şi fără de care aţi fi rămas în întunerecul cafenelelor şi al tavernelor de jocuri oprite. Adunaţi-vă în capiştea minciunii, ascultaţi pe preotul munciunii, nesfinţiţi cu suflarea voastră necurată acea culme, pe care părinţii noştri legiuiau înţelepţeşte şi păstrau avutul ţării cu şapte noduri.

Prin fuga voastră de muncă aţi desfiinţat statul şi aţi dat ţara în prada urelor de partid, pentru ca voi să puteţi avea rând la pita lui Vodă, voi, care altfel nu sunteţi vrednici să călcaţi pe pământ. Prin instinctele voastră de neorânduială veţi desfiinţa armata. Impinşi de cumplita voastră frică de justiţia ordinară, veţi desfiinţa justiţia.

Organul fanariot cuprinde deja articole, din care se vede că voeşte înlocuirea oştirii prin gardă ; prin nişte bieţi oameni cu griji şi familii, luaţi dela ocupaţiile lor, pentru a fi conduşi la Vifleim de toţi crăcănaţii şi cocoşaţii din ţara românească.

Tot organul fanariot, speriat de condamnarea confratelui Arion, cere ca procesele de delapidare de bani publici să vie iar înaintea juraţilor, adică a unor oameni privaţi, cari neavând ochii ageri de judecător, nu vor putea descoperi subţietatea nelegiuirilor ce le comiteţi şi se vor lăsa ameţiţi de advocaţi guralivi.

ROMÂNII PENINSULEI BALCANICE

Unul din defectele cele mari ale noastre e că, departe de a ne ocupa cu fondul lucrurilor, credem că e deajuns să avem numai forma lor, asemenea copiilor care voind a-şi face o florărie, smulg plante din câmp şi le aşează fără rădăcini în straturi, improvizându-şi pentru câteva ceasuri o grădină, în aparenţă frumoasă, însă fără de trăinicie. Nerăbdători cum suntem, nu ne-am deprins a cunoaşte, cum că lucrurile luate din temeiu ar fi şi mai trainice şi mai folositoare şi totodată cu mult mai eftine, decât mulţimea de forme goale, care neavând înţeles şi vitalitate, cer mereu muncă die Sizif de a fi reînnoite.

Nestatornicia noastră, iubirea de schimbări, deasa răsturnare a tuturor temeliilor statului şi rivalitatea copilărească

de a întrece pe toată lumea, a făcut atât în trecut, cât şi în prezent, ca să irosim o mulţime de puteri vie, care se puteau utiliza pe un teren folositor, pe lucruri de nimic, sau deadreptul stricăcioase.

Aceste defecte mari ale caracterului nostru naţional sunt, pe lângă împrejurările de dinafară, cauza pentru care un element etnic, atât de răspândit ca al nostru, să nu ajungă la nici o însemnătate în lume, ci bucăţit între zeci de stăpâni, să reziste ici şi colo, să fie absorbit însă în multe locuri.

Nu există un stat în Europa orientală, nu există o ţară dela Adriatică până la Marea Neagră, care să nu cuprinză bucăţi din naţionalitatea noastră. Incepând dela ciobanii din Istria, dela Morlacii din Bosnia şi Erzegovina, găsim pas cu pas fragmentele acestei mari unităţi etnice în munţii Albaniei, în Macedonia şi Tesalia, în Pind şi în Balcani, în Serbia, în Bulgaria, în Grecia până sub zidurile Atenei, apoi de dincolo de Tisa începând în toată regiunea Daciei-Traiane până dincolo de Nistru, până aproape de Odesa şi de Kiev.

Pe când Ruşii au cea mai mare îngrijire pentru triburile cele mai neînsemnate chiar, care se ţin de marea familie slavă, pe când Germanii stăruesc prin autorităţile lor consulare, pentru cele mai neînsemnate colonii ale lor din Orient, şi pe când fiecare popor apusean desvoltă o deosebită îngrijire pentru naţionalii săi din aceste locuri, singuri noi ne sbuciumăm în lupte interne pentru cea mai bună formă posibilă a organizării omeneşti, neavând un ideal de cultură, ci cel mult idealuri politice, care nu stau în proporţii cu puterile noastre, şi care, în loc de a da naştere la fapte, vor fi cel mult cauza unor aventuri periculoase.

Cu ocazia congresului dela Berlin, aproape toate popoarele peninsulei balcanice au dat semne de vieaţă, numai Românii transdanubieni nu. Cauza e lesne de înţeles. Toate celelalte fragmente de populaţiuni stau în legături de cultură cu acele centre politice, create de naţionalităţile lor. Grecii din Turcia europeană, citesc şi scriu limba care se vorbeşte la Atena ; Sârbii din Turcia înţeleg foarte bine instituţiile şi cultura confraţilor lor liberi ; numai noi, cu maniera noastră de a vedea, suntem străini în orient, şi rămânem neînţeleşi, chiar pentru cei de un neam cu noi. Cum ne-am putea explica în alt mod fenomenul întru adevăr ciudat, ca fragmente atât de însemnate de străveche populaţie precum sunt Românii din Tesalia şi Macedonia, să nu dea absolut nici un semn de viaţă, cu tot trecutul lor cel strălucit, cu toate că până astăzi şi-au păstrat şi apărat limba şi datinele mai bine decât Slavii dintre cari mulţi s'au grecit, decât Albanezii dintre cari asemenea mulţi s'au făcut Turci.

Valahii Tesaliei, zice Fallmerayer în fragmentele sale asu-

pra Orientului, se numesc Români, ca şi conaţionalii lor din Principatele dunărene, vorbesc o italienească stricată şi locuesc în creerii munţilor Pindului şi pe cele două laturi ale lui, în ponoarele din care izvorăşte Peneios şi riurile afluente, pe unde îi pomeneşte pentru întâia dată istoria bizantină a sutei a unsprezecea.

Fie rămăşiţe a coloniilor militare romane, fie barbari autohtoni latinizaţi, ei se întind şi se ramifică de-alungul şirului de munţi prin Macedonia-superioară până sus în Balcani, şi au stat odată în legătură cu conaţionalii lor de pe malul stâng al Dunării. Ei păzesc şi domină porţile dintre Tesalia şi Albania, iar Mezzovo, oraş zidit din piatră tocmai în creerul munţilor, acolo unde dintr'o parte şi dintr'alta trecătoarea se coboară în direcţii opuse, este locul de căpetenie al românilor tessalieni.

Molacosi, Lesiniţa, dar în deosebi Kalarites, Kalaki şi Klinovo şi douăzeci şi câteva sate în ponoarele Pindului şi pe lângă ele, sunt asemenea ale acestui popor, care din cauza temperaturii aspre a patriei sale se ocupă puţin cu agricultura, dar cu atât mai mult cu cultura vitelor şi cu căşlile, aceasta într'un stil mare şi cu succes însemnat, încât prin bogăţia turmelor lor de oi, sunt vestiţi în Rumelia toată. In vremea iernii, când omătul acopere înălţimile munţilor, ei îşi mână turmele în văile cu o climă mai blândă, şi le pasc nomadizând pe şesurile pline de iarbă, până chiar înlăuntrul Greciei libere, iar când se întoarce primăvara, negrele sate de corturi ale pribegilor ciobani români dispar din câmpie, căci ei se întorc la munte.

Sobri, având instinct de căsnicie şi industrie, românii sunt în privirea acestor calităţi cu mult superiori acelora, ce vorbesc greceşte; sunt însă inferiori greco-slavilor în spirit şi în şiretlic. Totuşi aceşti ciobani, simpli şi de rând, au o eminentă aptitudine pentru lucrări în metal. Armele şi armăturile lucrate în aur şi argint, pe care le admirăm la arnăuţi şi palicari, au ieşit din atelierele vlahilor. Asemenea mantalele cu glugă nepătrunse de ploaie şi foarte bine cunoscute în toate oraşele de port ale Mării Mediterane sub denumirea de *cappa, greco* şi *marinero,* sunt în cea mai mare parte un product al industriei postăvarilor vlahi.

Băcani şi breslaşi vlahi se află în toate oraşele Turciei europene, ba chiar şi în Ungaria şi Austria îi duce iubirea de câştig. Că se pricep şi la negustoria în mare, o dovedeşte bogatul Sina din Viena, vlah născut, de nu ne înşelăm, în Klinovo, sau totuşi în una din localităţile Pindului numite mai sus

Din această vieaţă călătoare se explică familiarizarea generală a vlahilor cu dialectul neo-grecesc, dialect pe care-l

întrebuinţează şi în biserică, care formează mijlocul comun de înţelegere şi de legătură a diverselor naţionalităţi din laturile amândouă ale Mării Egeice. Femeile în multe sate nu pricep decât româneşte. Ca toţi locuitorii de munte, Vlahul nu-şi poate uita patria nici în ţările cele mai depărtate chiar, şi se întoarce adesea la bătrâneţe în Pind cu ceea ce a agonisit, prin osteneala unei vieţi întregi, pentru a fi înmormântat în acelaşi pământ în care odihnesc strămoşii săi.

Dar poporul vlahilor, atât de pacinic astăzi şi dedat numai la muncă şi câştig n'a fost însufleţit întotdeauna de un spirit atât de liniştit, nici a fost strimtorat şi mărginit la aşezările sale prezente prin munţii apuseni ai Tesaliei. Vlahii tesalieni, ca şi mai târziu vecinii lor Albanejii, au avut periodul lor de strălucire şi de mărime politică, scurt şi trecător ca mărimea Tebanilor ; dar în epoca bizantinilor nu fără însemnătate. Lângă comunele Vlaho-Libadi şi Vlaho-Iani, care există încă astăzi în promontoriile de sud ale munţilor Cambunici, nu departe de Tirnova, Ana-Comnena (1083) pomeneşte un târg de vlahi, Exebas, în văile muntelui Pelion, la marginea răsăriteană a Tesaliei ; iar Beniamin de Tudela, care în suta a douăsprezecea a călătorit prin Grecia, spune cum că la sud, Zitun era oraşul de margine şi intrare în ţara vlahilor. Ca şi Peloponesul, pierduse şi Tesalia în veacul de mijloc numele ei vechiu, şi s'a numit mai multe sute de ani după olaltă numai Megaly-Vlahia, adecă Vlahia-mare spre a se deosebi de Acarnania şi Etolia, cari după bizantinul George Phrantzes se numea Valahia-mică. George Pachymeres, istoricul de curte al întâiului Paleolog Mihail, zice lămurit, că tesalienii, comandaţi odată de Achil şi numiţi în vechime Elini, se numesc în vremea lui Vlachiţi-mari. (G. Pachymeres în Mich. Paleolog, I, 30).

Nicetas din Chonae, mărgineşte Megaly Vlahia la inelul de munţi şi la ţara de coline care se rădică deasupra şesului, iar şesul central, locuit de fricoşii şi nerăzboinicii greco-slavi, îi place să-l numească Tesalia. Dar oare rabinul Beniamin nu spune lămurit cum vă Vlahii locuesc la munţi şi se coboară în regiunea grecilor pentru a-i prăda ? In sprintenie, călătorul acela îi compară cu căprioarele, curajul lor războinic e neînfrânat şi nici un rege n'a fost în stare de a-i domoli.

Omul din Tudela pricepuse bine impresiile veacului său, căci curând după călătoria rabinului Beniamin (1186) toţi Românii din lanţul de munţi ai Pindului, până sus în văile Balcanilor, se ridicară sub conducătorii lor Petru şi Asan contra domniei apăsătoare, neoneste şi tâlhăreşti a curţii bizantine, fondară un regat cu capitala Tirnova pe clina nordică a Emului (Balcan).

Marginea cea mai în spre sud a regatului româno-bulgar

erau munţii Tesaliei, sub un căpitan neatârnat care se numea Mega Vlahos (adică Marele-Român) şi străluceşte subt acest nume în cronicele contimporane ale francilor şi bizantinilor. Astfel vorbeşte Fallmerayer.

Noi mai ştim, că tot aceşti Români luase Tracia, Macedonia şi Tesalia, că au biruit de nenumărate ori oştirile greceşti şi pe acelea ale împărăţiei latine din orient, că au prins pe Baldovin I, că au răpus floarea cavalerilor apuseni, că Asanizii au fost recunoscuţi de Papa ca dinastie regală a Europei, ca domni legitimi *Blacorum et Bulgarorum*, cu un cuvânt că acest fragment de popor, atât de nebăgat în seamă astăzi, când nici în ziaristică, nici la congres nu s'a pomenit de el, are îndărătul lui un trecut strălucit câştigat prin proprie vitejie faţă cu nişte duşmani cu mult superiori în cultură şi în arta războiului.

Şi cu toate astea aceşti oameni, la noi în ţară chiar, adecă între conaţionalii lor, n'au fost cunoscuţi decât sub porecla ridicolă de Cuţo-Vlahi. Iar pe când averile boierilor noştri şi ale monastirilor se închinau fără scrupul la biserici greceşti şi se exploatau pentru scopuri greceşti, nu se găsea în tot largul acelei regiuni o singură biserică măcar, în care să se fi auzit graiul românesc.

Astăzi, când acele averi închinate totuşi unei misiuni de cultură, s'au luat de către statul român, pentru ca să stârnească aviditatea acelei clase de hoţi semidocţi, cari stăpânesc România, astăzi speranţa unei întrebuinţări raţionale a acelor bunuri pentru deşteptarea risipitelor părţi ale poporului românesc, e mai mică decât oricând. Pe când sute de mii de oameni, ce fac parte din neamul nostru, sunt cuprinse de un adânc întuneric, pe când mintea lor naturală, curajul lor născut şi iubirea lor de muncă, îi face vrednici pentru un viitor mai mare, tot pe atunci noi nu mişcăm nici degetul cel mic măcar în favorul lor, ci ne frământăm în turburări interne, ameţiţi de orgia palavrelor bizantine şi putrezind de vii prin corupţiunea unor parveniţi din fanar, cari sub pretextul a chiar ideilor naţionale, irosesc în vânt puterile noastre.

LIBERALII ŞI CONSERVATORII FAŢĂ CU INTERESELE ŢĂRII

E ciudat că tocmai noi, aceia cari n'am susţinut nici odată valoarea absolută a constituţiei române, noi, cari am dovedit de atâtea ori că organizaţia la care ea dă naştere, potrivită numai cu naţiuni c'o desvoltată industrie, e prea costisitoare pentru un popor agricol, ca cel românesc, suntem astăzi nevoiţi de a o apăra faţă cu acei cari au creat-o, faţă cu elementele acelea, cărora constituţia de astăzi le-a dat vieaţă.

Fără îndoială constituţia noastră liberală a anticipat într'o direcţie formarea unei clase de mijloc, care nu exista, şi admiţând existenţa ei a stabilit o organizaţie, în care această clasă formează organul cel mai important al vieţii statului. Constituţia negăsind însă nici industrie naţională, nici negoţ naţional, a trebuit să-şi umple golul cu acel noian de profesii liberale, adică de oameni fără de nici o ocupaţie, advocaţi, aspiranţi la funcţiuni şi funcţionari în disponibilitate, la acel proletariat al condeiului, care *de jure* face parte din colegiul al III-lea din oraşe dar cari *de facto* nu plătesc nici dările şi nu îndeplinesc nici datoriile colegiului IV şi apelează mereu la aceşti oameni, dându-le preponderanţa şi dominaţiunea în Stat.

E lesne de înţeles de ce aceste elemente trebuiau să fie liberale şi să ţie la constituţie, ca la pânea de toate zilele, pentrucă într'adevăr ce-ar fi ei fără de constituţie? N'ar fi nimic, pentrucă nici nu merită de a fi nimic; pentrucă nici avere au, nici ştiinţă au, nici vr'o altă calitate, care să-i facă apţi de a juca vre-un rol în statul român.

Cu toate acestea, abia s'au văzut la putere şi călcările legilor fundamentale au fost atât de dese, încât noi, care suntem departe de-a fi amici ai constituţiei, în înţelesul absolut şi apostolic al cuvântului, ne-am văzut siliţi a o lua în apărare.

Intr'adevăr, conservatorii, pentru cari statul şi participarea lor la guvern, nu sunt de loc condiţii, ci pentru unii implică sacrificii personale, pentru alţii împlinirea unor datorii către patrie ca o sfântă moştenire dela părinţi, conservatorii, zicem, izbutiseră a ţine guvernul ţării în linişte şi cu orânduială cinci ani de zile de-a rândul, lucru neauzit dela introducerea constituţiei încoace, de când toate ministeriile avuseră un traiu efemer. In cinci ani însă, suferinţele personale ale tuturor doritorilor de posturi, a tuturor advocaţilor de provincie se sporiseră într'un mod înspăimântător. *Putere cu orice preţ*, era deviza lor.

Intr'adevăr cu grozav şi ruşinos preţ au cumpărat puterea. Nici un parţid, nici cea din urmă nuanţă de partid conservator n'a fost în stare de-a cumpăra cu *aşa* preţ puterea.

Turcofili la Mazar-paşa, au încheiat alianţă cu Ruşii ; duşmani sângerânzi ai convenţiei comerciale cu Austro-Ungaria, ei au iscălit-o cu propriile lor mâni ; ei, duşmani ai militarismului, au îndoit regimentele de dorobanţi, făcând din 16 treizeci şi două, şi urmând acea vestită lege fizică, conform căreia corpurile cad în orice clipă următoare în pătrat, liberalii noştri au confundat justiţie, administraţie şi legislaţiune, devenind ei judecători, legiuitori şi putere administrativă (cu ocazia renumitului proces contra cabinetului Catargiu de ex.) apoi ei au declarat războiu Turcilor, ei vor înstrăina mâine Basarabia, ei au dispus contra legilor rechiziţii, adică atingerea proprietăţii private din partea statului, ş. a ş. a.

Ce desminţire mai grozavă i se putea da liberalismului dela noi decât tocmai faptele d-lor de doi ani şi mai bine ? A ajunge tocmai la *contrariul* celor ce susţinuseră, nu este oare desminţire destulă ? Promiteau desfiinţarea dărilor pe băuturi spirtoase, a monopolului tutunurilor, a capitaţiei, a timbrelor ? Desfiinţat-au vr-o dare ? Din contra. Capitaţia a sporit sub altă formă. Protestat-au cu jalba 'n proţap la M. Sa Domnul contra convenţiunii comerciale. Ce au făcut ? Au iscălit-o.

Câştigat-a oare poporul românesc minte destulă pentru a vedea, ce făgăduinţe deşerte, ce fraze de nimic, ce laude bombastice sunt acelea, cu care liberalii ajung la putere ?

Asta e nenorocirea acestor oameni şi nenorocirea tuturor demagogiilor din lume. Promit, ceea ce nimenea nu poate face.

Ei uită, că vieaţa unui popor, afară de legile scrise, e supusă la legi fizice, pe care nu le poate clăti nimeni din loc, apoi la legi economice, a căror urmări nu se abat prin fraze, ci numai prin muncă ; ei uită în fine, că orice fenomen social e foarte complicat şi întreţesut cu o mulţime de amănunţimi, care trebuesc studiate şi că înlăturarea răului nu atârnă numai dela bunăvoinţă, ci în cele mai multe cazuri, dela adânca înţelegere a problemei.

Dar dacă tendinţele partidului liberal ar fi numai teoretice, de a rezolva adecă cu bună credinţă problemele vieţii statului, ele n'ar fi atât de periculoase. Răul stă într'altă parte.

Toţi aceşti oameni vor ca ideile liberale să-i şi hrănească, să le dea de mâncare şi de băut.

In momentul în care cei nevinovaţi dintre ei se conving că nu sunt în stare de-a face nimic, ei devin tot atât de corupţi şi de făţarnici ca şi şefii lor. Atunci fac concluzia următoare : Nu putem face nimic, dar totuşi putem rămâne la putere.

Ţara păgubeşte în orice zi, dar noi câştigăm ; aşa dar, ţara ca ţara, noi să stăm bine.

La acest punct a ajuns acum partidul liberal.

Mulţimea nesucceselor politice în lăuntru şi în afară apasă greu asupra lor, situaţiunea a devenit mai puternică decât dânşii, ei sunt sdrobiţi de propria lor incapacitate.

Dar pentru moment nu dispoziţia mahmuriei morale a liberalilor ne interesează, ci altceva. Invăţat-a poporul românesc minte destulă pentru a vedea unde duce încrederea în oameni, care nu ştiu nimic, nu au nimic şi nu trăiesc decât din amăgirea naţiei ?

Aducă-şi aminte, că noi n'am făgăduit niciodată decât orânduială şi statornicie şi seriozitate în afacerile statului. Orice am făgăduit preste aceasta ar fi o apucătură demagogică. Noi nu putem făgădui decât o mânuire a puterii Statului, care să asigure o desvoltare liniştită economică şi intelectuală. Nici glorie, nici cucerire, nici reduceri de biruri, nici poduri peste Dunăre, nici drumuri de fier prin Dobrogea, nici canaluri navigabile între Dunăre şi Marea Neagră, nici bănci naţionale cu milioane de fituici de hârtie, c'un cuvânt nimic din toate astea nu promitem ; ci ordine, legalitate şi vrând Dumnezeu mai multă cultură temeinică şi generală (nu sporadică), astea lipsesc la noi în ţară. Acestea, ce le spunem, nu sunt un program, ci pur şi simplu călăuza oricărui om cu vedere limpede, care cunoaşte de ce avem nevoie mai mult.

Ceea ce am dori să se stabilească în convingerea poporului românesc, e că departe de a ne putea juca cu puterile noastre vii şi departe de a ne fi permis să le risipim, noi n'avem vr'un prisos de puteri nici chiar pentru întreţinerea vieţii normale a statului român şi că trebue să fim sgârciţi cu puţinul, ce-l avem. Convingerea însă, că suntem economiceşte săraci şi ca popor relativ slabi, ne va face cruţători cu banul şi cu sângele nostru ; ne va face să cunoaştem că armata noastră nu există pentru a apăra creştinătatea ameninţată, ci pentru a ne apăra pe noi înşine ; că veniturile statului nu sunt pentru a hrăni clase numeroase de paraziţi, ci pentru a ţine în regulă vieaţa statului prin organe serioase şi cu ştiinţă de carte şi în fine, că întreg organismul nostru trebue simplificat în măsură cu simplele trebuinţe ale unui popor sărac.

E TRIST ŞI RUŞINOS...

Trist este când o naţie mică, în loc de a sta cuminte şi a căuta să tragă folos dintr'o situaţie pacinică garantată de toate puterile, îşi iese din minţi şi sfâşie ea însăşi tractatul ce-i asigura acea situaţie. Trist este când acea naţie, săracă de bani, asvârle nebuneşte pe apa Dunării milioane pentru aventuri războinice ; trist este când acea naţie, săracă de braţe muncitoare şi bogată, prea bogată de guri flămânde de speculanţi şi gheşeftari, îşi trimite zece mii de muncitori peste graniţă să moară în ţară străină de foc, de ger şi de foame, fără vreun folos, fără un anume scop decât, poate, a ajuta interesele unui element etnic duşman elementului ei naţional. Trist este pentru acea naţie când, netrăgând nici un folos din nebuneştile ei jertfe, nu poate barem să-şi mentie neatinsă întregimea pământului strămoşesc, şi deşi biruitoare, este silită a da trei ţinuturi unui puternic şi neîndurat aliat, şi trebue umilit să se supuie poruncii din afară întru reorganizarea ei din lăuntru. Trist este când o aşa naţie, după atâtea nefericiri, de care în nici un chip nu este răspunzătoare, nu ştie a cere socoteală sumară guvernului smintit, ce a împins-o în aşa ticăloşenie. Trist. Insă e şi mai trist, e ruşinos, ca atunci când i se cere a se rosti în privinţa stării ce i s'a creat, atunci când e chemată a-şi spune şi ea părerea asupra osândei nedrepte dar nerevocabile ce i s'a dat, să fie reprezentată, să se rostească prin graiul unei haite netrebnice de oameni fără nume sau cu nume furat, fără merite, fără nici o garanţie, de legătură cu pământul ţării, fără nici un pic de demnitate omenească. O adunătură de pe poduri, — oameni fără altă meserie decât deputăţia, samsarii moşiilor statului, pamfletari fără să ştie alfabetul cum se cade, plagiatori nerușinaţi, oameni cu nume şi cu titluri de contrabandă, profesori fără pic de ştiinţă, patrioţi, calpuzani, toată lepădătura socială, cu atât mai primejdioasă cu cât a ştiut mai bine pară dispoziţiile din condica penală, — e chemată azi a se rosti asupra competenţei sale proprii în materie de revizuire a legii temeinice, asupra cedării a trei ţinuturi şi asupra dării de drepturi la jidani.

O naţie întreagă care şi-a vărsat milioane şi a înnecat cu sângele ei pământul Bulgariei fără să ştie pentru ce şi numai pe răspunderea guvernului, stă şi aşteaptă consternată să vază ce hotărîre vor lua Camerele în privinţa stării nenorocite ce i s'a creat prin tractatul de pace, la a cărei desbatere n'a fost admisă a lua parte.

O naţie întreagă aşteaptă consternată — şi în Cameră un

smintit paralitic se ridică şi aiureşte trei ceasuri, citând pasaje bombaste din producţiile sale proprii. Un caraghios strigă că el nu vrea să dea Basarabia cu nici un preţ, odată cu capul, şi că e de părere să ne opunem cu armele oricui va voi să ne-o ia, adică Europei întregi. Iar un şarlatan, un excroc literar (ale cărui excrocherii le vom publica amănunţit în curând), un om care a furat numele venerabil al unei familii istorice româneşti fără moştenitori, un d. Pseudo-Ureche se scoală şi insultă cu tirade şarlataneşti situaţia de solemnă durere în care se găseşte ţara. El, Pseudo-Ureche, pe care guvernul radical şi naivitatea câtorva alegători l-au ales a fi deputat tocmai al unui ţinut din Basarabia, când se discută asupra competinţei camerelor actuale în privinţa celor trei ţinuturi basarabene, el se scoală şi, fără ruşine, cum e din firea lui, se proclamă competent a vota pentru acea retrocedare.

Intocmai ca meşterii de discursuri funebre, cari caută a se străluci şi folosi ei înşii pe cadavrul de-abia coborît în groapă, haita netrebnică ce compune majoritatea radicalilor din dealul Mitropoliei, cu Misail şi Pseudo-Ureche în frunte, caută, în discursuri stupide sau şarlataneşti, să se apoteozeze pe sine plângând Basarabia, pentru a cărei retrocedare însă la urma urmelor se proclamă competenţi.

In adevăr, orice român cu inima dreaptă şi cu mintea sănătoasă, trebue să fie cuprins de un adânc sentiment de durere văzând scârboasa comedie ce se joacă în dealul Mitropoliei.

COMEDIA MINCIUNII

Nu suntem dispuşi a reveni la umilitul apel pentru unire al „Românului", la mutra blândă şi supusă pe care o face hidoasa pocitură, când vede cum că şireangul politicei şarlatăneşti, pe care o face ş'o dictează de doi ani şi mai bine, a început să-l gâtuie. Nu ne pasă asemenea de mântuirea ce-o caută, tinzând mânile în dreapta şi în stânga, pentru a găsi razim în primejdia sa.

Ceea ce ne preocupă acuma este falimentul de idei şi de acţiune al partidului roşu şi ultima încercare de a scăpa printr'un tertip, printr'o apucătură : termenul de trei luni cerut pentru convocarea adunărilor de revizuire.

De ce nu se convoacă imediat aceste adunări ? Ce discuţii grave preocupă pe cele actuale ?

Intr'adevăr, legea prezentată de d. ministru de finanţe pentru înfiinţare de băi publice, în a cărei expunere de motive se zice, cumcă igiena este *arta prin care sănătatea se perfecţionează*, legea aceasta, care cere ca 'n băile publice să se puie două zile pe săptămână *la dispoziţia guvernului băi gratis din compartimentul destinat poporaţiunii sărace*, arătându-se în naivitatea stilului *câmpenesc*, că guvernul are nevoie de spălătură şi Camera de lăutoare ; apoi proiectul d-lui Chiţu despre academie, în a cărui expunere de motive vorbeşte despre *generozităţi* particulare ; toate aceste încercări de stil sunt de o natură atât de gravă şi de importantă, atât de neînlăturabilă, încât e de neapărată nevoie de a ţine Camerele acestea convocate şi de a nu apela la cunoştinţa ţării în cestiunile de înaltă gravitate, care o preocupă.

Trebue să se mântue odată comedia aceasta jucată de incapacitate şi de perfidia morală. Nu e adevărat că aceşti domni stau adunaţi în dealul Mitropoliei pentrucă gravitatea intereselor ţării îi chiamă ; ei stau aci pentru a se menţine la cârma statului, ca singurul lor mijloc de traiu. De aceea, deşi bătuţi de argumentarea opoziţiei, deşi recunosc cum că nu sunt competenţi a lua nici o hotărîre, totuşi cutează a se susţine competenţi, totuşi cutează a se autoriza, când înşii au nevoie de autorizaţie pentru a-şi mai deschide gura astăzi.

N'au dreptul de-a autoriza pe nimeni în privinţa dispoziţiunilor cuprinse în tratatul dela Berlin. N'au drept cât de depărtat măcar, pentrucă la alegerea d-lor era vorba de darea în judecată a cabinetului Catargi, de desfiinţarea convenţiei cu Austro-Ungaria, de desfiinţarea armatei permanente, de ridicarea monopolului tutunurilor şi a băuturilor spirtoase, lucruri pe care le-au promis pe toate la Mazar-paşa, şi din care n'au ţinut pe nici unul, pentrucă n'au putut să le ţie. N'au dreptul pentrucă au minţit în toate cestiunile de pe atunci, precum mint în toate cestiunile actuale, pentrucă toată tendinţa lor este diurna şi bugetul, iar mijlocul minciuna. Trebue odată ca poporul românesc să înţeleagă, cum că totdeauna omul ce are ceva, omul care are ce pierde, fie nume istoric, fie avere, fie razimul moral al unei mari inteligenţe sau a unei mari culturi, numai acela cumpăneşte când face legi, judecă cu precauţiune şi nu are interes de a sta neapărat la putere, numai şi numai pentru a se hrăni din buget.

De aceea, trebue un nou apel la ţară, întâi, pentrucă adunările actuale sunt pe deplin incompetente de a se rosti în alte cestiuni, decât în punerea la dispoziţiunea lor a băilor gratis din compartimentul populaţiei sărace ; al doilea, pentru ca adunările să se cureţe de diurnaşi, cumularzi, cartofori

de meserie, vânzători de bilete dela „caffé chantant" şi advocaţi fără pricini cum şi fără ştiinţă de carte.

Puţin ne pasă nouă cine se vor alege. Fie negustori cinstiţi, ţărani, proprietari mari — numai elemente sociale pozitive să fie, nu de acelea care trăiesc din putrejunea corupţiunii publice, nu de acelea pentru cari diurna de doi galbeni şi gheşefturile cu moşiile statului sunt idealele vieţii.

Respingem dar *tertipul* autorizării de prisos din partea Camerelor, o autorizare, prin care guvernul voieşte să scape de răspunderea ce cade asupră-i, şi prin care totodată voieşte să lege libera părere a adunărilor de revizuire.

Respingem termenul de trei luni, pentrucă nu suntem în stare a vedea importanţa băilor gratis, pe care le cere guvernul în compartimentul poporaţiunii sărace.

Ameţiţi de gravitatea unei situaţiuni, pe care au creat-o prin uşurinţa şi incapacitatea lor, simţindu-şi apa la gură şi aproape a se înneca, mai încearcă din răsputeri a amăgi prin tertipuri opinia publică.

Dar a sosit momentul grav, în care unul care vorbeşte adevărul e mai ascultat decât o sută care mint.

A sosit momentul mare, în care apa se limpezeşte şi gunoaiele, pe care le purta vijelia trecătoare, sunt aruncate la mal sau cad în fund ; a sosit momentul, în care nulitatea, incapacitatea, corupţiunea şi venalitatea trebuesc să reintre în întunericul din care au ieşit, să se coboare în uliţa, de pe care s'au ridicat.

ORGANIZAREA DOBROGEI

Am avut adeseori ocazia de-a spune în ziarul nostru, că valoarea întregii activităţi omeneşti nu atârnă dela ceea *ce* face omul, ci dela *cum* o face. *Ce,* adică substratul acţiunii poate fi combătut, însă dacă modul de aplicaţiune e în toate părţile sale complet, consecvent şi puternic, atunci el poartă tiparul onestităţii. Ideea poate fi greşită, dar e respectabilă şi'n orice caz discuţia asupră-i rămâne teoretică şi rezervată precum e orice discuţie asupra unor principii generale. In acest *cum,* în modul aplicaţiunii unei idei se reflectă totdeauna caracterul oamenilor, cari o aplică, şi când acest caracter e hotărît şi mare, fie cineva chiar duşmanul ideii, totuşi impresia ce-o face asupra lui aplicarea, este binefăcătoare.

Din nefericire tocmai esenţialul acţiunii omeneşti, caracterul statornic şi hotărît lipseşte multora din oamenii noştri de stat, iar axioma generală, pe care un român trebue să şi-o pue când judecă asupra oamenilor ţării sale, este că vor face tocmai contrariul de ceea ce-au făgăduit să facă. Altfel, luându-se după vorbele lor, va greşi totdeauna.

N'am admis nici când convenţia cu Rusia, nici trecerea Dunării, pentrucă n'am susţinut niciodată, că naţia românească e moleşită şi trebue să i se lase sânge, precum zicea „Românul". Dar neadmiţând-o ca idee, ne puteam aştepta că dacă guvernul va trimite armata, o va îmbrăca, o va hrăni, o va comanda cum se cuvine. In locul acesta, ce a făcut guvernul? A trimis-o ca jertfă, pentru care ţara n'are dreptul de a cere nici o compensaţie, căci n'am iscălit nici două linii cu împărăţia Rusiei, a trimis-o îmbrăcată în zdrenţe pentrucă comisese deja crima de a vinde mantalele şi căciulile, cumpărate de ministrul Florescu ; au lăsat-o fără provizii, încât era silită de a se hrăni cu porumbii cruzi de pe câmp, în fine a purtat-o câmpiile, fiind în parte rău comandată, şi dacă această armată n'ar fi avut curajul personal şi sângele rece moştenit dela strămunii ei, adecă dela nişte rase mult mai nobile decât guvernanţii noştri, campania ar fi fost o mare ruşine.

Să judecăm în analogie ocuparea Dobrogei. Ministrul nostru de externe a promis, că nu va face mari cheltueli, că ele se vor acoperi din chiar venitul provinciei.

Permită-ni-se a crede tocmai contrariul.

Anexarea Dobrogei poate să fie pentru mulţi o idee admisibilă, a căreia combatere nu va trece dincolo de marginele unei discuţii teoretice. Prevedem însă de pe acuma — să dea Dumnezeu să nu avem dreptate — cum că aplicaţia are să fie revoltătoare.

Deja ni se spune despre lefile mari, pe care au de gând să şi le croiască patrioţii ; deja a început a se ivi prin ziare planuri de poduri peste Dunăre, canaluri între Dunăre şi Marea Neagră, deja cu ficţiunea şi sub pretextul de a crea un Eldorado, se fac încercări de a îndupleca opinia publică în favorul unor cheltuieli care vor fi enorme. Vom vedea în curând, cum partidul roşu va umple provincia cu ciracii d-lui C. A. Rosetti, cu netrebnicii, cari nu se pot hrăni şi îmbogăţi altfel decât pe spinarea şi în paguba statului român. Apoi vor urma întreprinderi de milioane pentru poduri pe uscat şi şosele pe apă şi câte comedii toate.

De aceea revenim la ideea noastră emisă de a se consulta populaţia şi de a vedea sub ce condiţii voeşte să se ţină de statul român. Să fie o învoială, nu o cucerire. Departe de a voi să desnaţionalizăm deosebitele elemente de acolo, noi

suntem din contra de părere, că şcoala elementară trebue să fie confesională şi că în ea Turcii să înveţe turceşte, tătarii tătăreşte ; căci aceasta e singura cale pe care pot înainta. Să nu repetăm noi, popor mic şi necuceritor, nedreptăţile ce se fac naţionalităţii noastre chiar în ţările învecinate, să nu impunem nimărui limba şi instituţiile noastre.

Nu există o Românie trans-danubiană, ci o provincie, populată mare parte cu elemente străine, care alipite de ţara noastră, trebue să se simtă în patria lor străveche, nesupăraţi întru ale religiei, limbii, dreptului. A face însă din Dobrogea o colonie de netrebnici, în care să trimitem o pletoră de funcţionari fără ştiinţă de carte şi lipsiţi de omenie, precum împlusem la rândul ei Basarabia cu tot ce avea România mai inept şi mai corupt, ar fi un dezastru pentru acea provincie şi cel mai nimerit mijloc de a o pierde cât se poate de curând.

Sunt relaţii de drept acolo, ce trebuesc cunoscute bine şi mănţinute ; sunt relaţii economice, care trebuesc cruţate. Administraţia din România e tot ce se poate mai rău pe pământ ; voim s'o dăm şi acelei provincii ? Voim să sărăcească şi scadă populaţia de acolo, precum sărăceşte şi scade la număr populaţia agricolă din România ? Ne îngrozim la ideea, că s'ar introduce şi acolo acele mii de lipitori şi de cenuşeri care umplu ţara noastră, acei vandali, care nu ştiu nici abecedarul şi aspiră de-a deveni prefecţi, acele lăcuste ale visteriei şi ale averii ţăranului, cari ne-au înfundat ţara în datorii şi au adus pe sătean la sapă de lemn.

Ştim, că vorbele noastre sunt ca celea ale proroculuí din pustii. Contra instinctelor de rapacitate a unei societăţi putrede şi corupte, contra Bizanţului modern cuvintele nu ajută nimic, ci numai biciul şi baioneta ; dar ne îndeplinim datoria, deşi ştim bine că, în loc ca Dobrogea să devie un Eldorado al unei bune şi părinteşti administraţii, al dreptăţii şi muncii regulate, va deveni din contra un Eldorado al tuturor cavalerilor de industrie, al diurnaşilor şi cumularzilor, pe cari patrioţii nu i-au căpătuit încă.

PIERDEREA BASARABIEI ŞI TĂCEREA PRESEI LIBERALE

Pe arborul tăcerii creşte fructul ei, pacea — zice un frumos proverb arab, care se aplică întru câtva la atitudinea modestă de astăzi a presei române.

Intr'adevăr, pare că s'ar fi dat un *mot d'ordre* ziarelor liberale şi afiliaţilor de a păzi un silenţiu tăcut sau o tăcere selenţioasă, după cum ar zice d. Pantazi Ghica, asupra activităţii acestei sesiuni extraordinare, în care s'a pus la cale cestiunile cele mai grave pentru viitorul României.

Această tăcere se manifestă prin deosebitul interes etnologic, ce-l arată ziaristica pentru regiuni depărtate, unele pentru Bosnia şi Erzegovina, altele pentru Afganistan şi pentru îndrăzneţul Şir-Ali, încât urmându-se acest metod de-a discuta cestiunile, vom ajunge mai departe, până ce concertul penelor oficioase va ajunge la o simfonie asupra descoperirilor din Africa centrală ; iar triburile negrilor vor avea onoarea de a întuneca prin importanţa lor pierderea unei bucăţi din pământul patriei.

Astfel, pe când Turcii împresurau Bizanţul, înlăuntru se discutau şi se certau asupra unor subtilităţi teologice, iar azi când slavismul loveşte cu talazurile sale de invaziune corabia statului român, pasagerii acestei corăbii fără busolă şi fără ancoră, corupta generaţie de astăzi începe a avea un semnificativ interes pentru cestiuni de pură etnologie. In zadar s'au ridicat glasuri spre a arăta, că într'altă direcţie ar fi trebuit să pornească corabia, că vâslaşii au apucat pe unde talazurile sunt mai mari şi stâncile mai primejdioase ; societatea din corabie, superficială şi plină de zădărnicii, nu încetează sau de a se certa pentru cea mai bună formă a organizaţiei omeneşti, pe când nu are nici pe cea mai rea, sau tace, atârnându-se de câte o cruce rusească.

Deci Basarabia s'a dus de unde nu se va mai întoarce, în sânul negrei străinătăţi. In zadar moldoveanul va mai privi în zile senine din vârful Ceahlăului în zarea depărtată Ismailul, Cahulul, Bolgradul şi ţărmii Mării Negre — în zadar va vedea departe ca margine a orizontului său Cetatea Albă şi Chilia ; ceea ce va vedea din punctul din care Alexandru Voevod cel Bun va fi rotit ochii pentru a-şi măsura ţara cu agerimea lor, ceea ce va vedea va fi pământ înstrăinat. In zadar îşi va aduce aminte omul cunoscător de cele trecute, cum că tari ori slabi, în trecut nu s'a gândit unul dintre noi, care să consfinţească pierderea pământului sfânt al patriei, astăzi va găsi sute de oameni, aleşi în sfatul ţării, cari au

căutat zile întregi formula, ca să scape de acel pământ, căutând a masca cu fraze patriotice lipsa lor de statornicie şi de bărbăţie, lipsa lor de adevărat şi energic patriotism.

Iar poporul ? Poporul tace, petrece cu jucării, cu parăzi, cu intrări triumfale ; poporul, care şi-a vărsat sângele şi aurul pentru a ţine pe umere o politică nesocotită şi criminală, va găsi în fraze jurnalistice, în laudele linguşitorilor săi, în panglicăriile demagogiei făţişe şi a celei mascate o despăgubire meritată pentru pierderi reale şi ireparabile.

Aceiaşi oameni, cari vorbesc totdeauna de dânsul, se numesc reprezentanţii lui *par excellence* şi găsesc neapărată consultarea lui, dacă un profesor ignorant a fost dat afară sau un cetăţean beţiv a mâncat bătae la alegeri, aceiaşi oameni găsesc cu totul de prisos de a-l consulta, când e în joc soarta lui întreagă. Pentru România cestiunea că d-nii Vizanti sau Daniileanu îşi pierd posturile, sau că un guvern a avut candidaturi oficiale, sunt lucruri de zece ori mai importante decât pierderea a trei ţinuturi şi anexarea unei ţări, a cărei cultură va costa minimum două sute de milioane.

Şi care e motivul că nu se consultă ţara tocmai când e mai mare trebuinţă de aceasta ?

Pentrucă sunt Ruşii în ţară — răspunde d. Holban, viitorul prefect din Dobrogea cu 1500 de franci pe lună.

Pentrucă sunt Ruşii în ţară. Dar oare Senatul n'a fost dizolvat asupra intrării Ruşilor, iar actualul Senat n'a fost ales pe când talazurile invaziei acoperise Moldova ? Oare nu tocmai corpul acela, care ar fi putut rezista, care ar fi putut împiedeca acţiunea fatală a unui guvern întreg, a fost dizolvat spre a se convoca altul într'un termen mai scurt, de cum prevede legea şi sub imediata impresie a invaziei ?

Fost-a cineva care să spue poporului în ce stare vor ajunge fraţii lui din Basarabia cedată, pentru a-i trezi instinctul de conservare şi bărbăţie ?

Rusia a intervenit cu generozitate în neliniştele agrarii din Bulgaria şi Erzegovina, căci substratul material al neorânduelilor din Turcia a fost, ca totdeauna, o cestiune economică. Dar oare ştie d. Holban, prefectul de Tulcea, ce e în Rusia ?

Nu e acolo poporul supt şi istovit de tot felul de dări nedrepte, nu a devenit ţăranul rusesc chiar o adevărată raia ? Nu e arbitrariul agenţilor guvernului mai mare decât a celor turceşti, nu lipsesc toate garanţiile siguranţei şi libertăţii personale ?

Relele Turciei moscovite, sub care încape Basarabia, sunt cu mult mai mari decât ale Turciei balcanice. Neliniştele din Bosnia, Erzegovina şi Bulgaria sunt pe zece părţi întrecute de cele din ţinuturile Cirigin din gubernia Voroneş, Cernigov

şi altele din Rusia. E destul ca ţăranul să fie acolo nemulţămit de soarta lui, pentru ca guvernul rusesc să prefacă ţara într'un pustiu. In momentul în care Ruşii au plecat spre a elibera Orientul, limba polonă se alunga din oficiile Poloniei ; tipărirea de cărţi în limba ruteană era oprită ; era oprit chiar de-a cita în note la scrieri istorice textul unor documente vechi, scrise în limba malorosiană ; era oprit cu asprime de a cânta în concerte *arii* malorusiane.

Sub forma monarhiei absolute domneşte cel mai mare arbitrariu administrativ ; se rusifică cu sila tot ce nu e moscovit ; biserica a devenit o poliţie a conştiinţei care închide în temniţi mii de oameni de altă religie ; pentru o vorbă liberă sau un şir liber, tribunalele dictează pedepse neomenoase, condamnă la muncă silnică în minele de plumb fete în vârstă aproape copilărească şi băietani de pe băncile şcolii pentru nimicuri, pentru credinţe, care au trebuit să se nască ca idealuri nerealizabile în întunericul acelor internate, în care semicultura şi pospăiala e un mijloc pentru o mai adâncă barbarie decât aceea a unui popor primitiv.

Şi acestea nu le spunem noi ; le spune un rus chiar, un profesor de universitate, d. Dragomanov, care a fost destituit din catedra sa dela Chiev, pentrucă a încercat a scrie asupra limbii malorosiane.

Şi dacă o asemenea soartă aşteaptă pe Slavi chiar în împărăţia Moscului, ce soartă va aştepta oare pe bieţii Români din Basarabia !

Cu toate că o străinătate neagră şi ne'ndurătoare, barbară şi robită şi-a întins ghiarele asupra unei părţi din ţara noastră — Camerele actuale au autorizat, neautorizate ele însile, cedarea provinciei, fără a crede de cuviinţă de a consulta poporul. La ce trebue să ştie poporul sub ce soiu de stăpân va ajunge o parte a lui, sub ce stăpâni e ameninţat de a cădea întreg ?

Câteva numiri schimbate ale uliţelor Bucureştilor, câteva cântece ale muzicii militare, o reprezentaţie gratis la teatru şi căpătuirea patrioţilor în Dobrogea îi vor lua ochii. Apoi mai e cestiunea Afganistanului şi a Africei centrale, care ne interesează pe toţi într'un grad cu mult mai mare, alcazarul Ionescu, unde vor veni celebrităţi, care să netezească neplăcutele încreţituri ale frunţilor sibarite şi să readucă rîsul pe buzele stâlpilor de cafenele, cari pun la cale ţara şi soarta naţiei.

OŞTIREA ROMÂNĂ

Mâine Duminică e ziua hotărîtă pentru intrarea triumfală a trupelor noastre în Bucureşti.

Intr'adevăr, dacă este vreun organ al naţiunii, care 'n aceste vremi triste, când totul e ameninţat, să prezinte o privelişte mai mândră şi mai întăritoare de suflet, e organul puterii fizice a poporului românesc, ostaşul, care azi, când Camerele s'au dezonorat, revenind asupra voturilor solemne din trecut şi rumpându-le, au ţinut singur drapelul sus, gata a se bate pe Argeş cu Ruşii, precum a fost gata a se bate în Bulgaria cu Turcii.

Pe când o generaţie coruptă, fără de mândrie şi statornicie formează publicul privitor, oştirea, această singură reprezentantă a poporului românesc adevărat, cum este el la plaiuri şi la şes, dovedeşte încă urmele unor virtuţi, care în restul societăţii s'au pierdut.

E drept că toată organizarea noastră politică, tot aparatul de legi şi instituţii, introduse cu deridicata, toată neîngrijirea de păn'acuma pentru clasa agricolă română, tind a o nimici cu desăvârşire.

Nu e număr în „Monitor", care să nu cuprindă liste lungi de dări directe şi indirecte, judeţene, comunale şi de alt soiu, care toate în linia din urmă se percep din punga ţăranului, de vreme ce el formează singura clasă productivă în România. Munca *lui* o precupeţesc negustorii şi o schimbă pe mărfuri străine, munca lui dă valoare latifundiilor statului şi celor particulare, dările plătite direct şi indirect de către dânsul susţin legiunile de funcţionari ai statului, ai comunelor, ai judeţelor ; c'un cuvânt o organizaţie în care vorbeşte şi pe care o influenţează toţi aceia, care nu produc în economia naţiei nici măcar valoarea unui capăt de aţă ; pe când ţăranul, care singur produce întreg substratul vieţii noastre economice, nu are nici un glas care să-l reprezinte pe el, să vorbească în numele lui.

Şi când voim a ne făli şi a ascunde cu vălul gloriei mizeria acestei generaţii fără razim moral şi intelectual, atunci cu ce ne vom făli, decât cu vitejia personală a aceluiaşi ţăran ?

El merită într'adevăr să intre în triumf în Sybaris, el care în mijlocul veacului al nouăsprezecelea, ce pentru noi însemnează domnia frazei şi a pospăelii străine, reprezintă încă cu aceiaşi bărbăţie frumoasele pagine ale unui trecut, când toată ţara era ca dânsul. Dar vremile s'au schimbat din veacul al cincisprezecelea şi până azi. Astăzi graţie liberalismului am izbutit a face din România o nouă Americă, un teren pentru

colonii, pe când poporul românesc se stinge prin simplificarea muncii, prin pierderea pieţei, în care să şi-o ofere, prin mizeria cauzată de mulţimea ţărilor, prin sărăcirea cauzată de introducerea unor costisitoare forme goale fără nici un cuprins real. Astăzi ca niciodată putem vorbi de o plebe de sus şi de un popor de jos.

Să descoperim oare toate păcatele, câte s'au comis până în ziua de astăzi contra elementului celui mai conservator din ţară, contra săteanului? Dar nu e lege introdusă care să nu fi distrus sau să fi încercat a distruge sentimentul lui de drept ce se păstrase de bătrâni ca obiceiu al pământului, ca datină moştenită; nu e şcoală înfiinţată, care să nu fi fost o unealtă contra limbii lui şi a bunului său simţ, nu e instituţie, care să fi răspuns la adevăratele lui trebuinţe. In mijlocul formelor cosmopolite, introduse la noi fără alegere el e singurul ce şi-a păstrat frumoasa limbă străveche, frumoasele datine, cari şi ele pier din zi în zi sub suflarea îngheţată a unui veac străin de toată fiinţa noastră.

Ştim prea bine, că nici Dumnezeu din cer, nici om de pe pământ nu mai e în stare a opri repedea cădere pe povârnişul fatal, pe care am apucat. Peste douăzeci şi cinci de ani, românul în România chiar va fi o curiozitate etnologică precum e astăzi în munţii Emului, unde-a stăpânit cu glorie două veacuri. Ştim prea bine, că am făcut drumuri comode de fier şi poduri peste râuri invaziei veacului modern şi că stăpânii viitori ai pământului nostru trec în fiece zi graniţele cu sutele şi cu miile. Noua Americă, America răsăriteană de lângă Dunăre a deschis de mult porţile ei immigraţiunii care ne-aduce civilizaţia şi stingerea.

Dacă le spunem toate acestea, n'o facem pentrucă ar fi ceva nou, pentrucă am putea spune remedii contra răului — ci pentru a arăta că, dacă e un element care să mai merite recunoştinţa noastră deplină, pentrucă dă oarecare strălucire celor din urmă pagine ale istoriei noastre, este tocmai acel popor din sate, care a rămas inaccesibil tuturor înnoiturilor noastre nenorocite, dar care se stinge prin munca de Sisif, ce i s'a impus, pentru ca tocmai el şi nu altul să susţie uneltele, care-l extermineză.

Dar chiar bucuria şi recunoştinţa noastră sinceră este înveninată de un eveniment, care se petrece în aceiaşi zi, în care se petrece intrarea triumfală. Intr'adevăr între comisarii ruşi şi cei români s'a fixat aceeaşi Duminică, aceeaşi zi de 8 Octomvrie pentru schimbarea autorităţilor române din Basarabia cu cele ruseşti. Deci în aceeaşi zi, în care Bucureştii vor fi împodobiţi cu flamuri tricolore şi se va ilumina, un alt colţ al pământului românesc va intra într'un întuneric, vecinic poate. Nu există nici o mai mare ironie decât aceea a sorţii.

NORME PENTRU ORGANIZAREA DOBROGEI

„Românul" combate ideile emise de noi în privirea organizării viitoare a Dobrogei. Noi am cerut ca şcolile primare din Dobrogea să fie confesionale, să nu impunem populaţiunilor limba şi instituţiile noastre, în fine ca Dobrogea să fie tratată ca o provincie deosebită respectându-se legile, datinele, individualitatea lor locală, iar nu ca Românie transdanubiană.

Cuvintele, pentru cari am făcut acele propuneri sunt multe şi varii ; cel mai grav însă e — că cu toate drepturile noastre istorice necontestabile asupra acelei părţi de ţară — ea este azi de facto o ţară străină şi nici nu putea fi altfel, de vreme ce dominaţiunea română a încetat acolo de aproape cinci sute de ani. Al doilea cuvânt e, că am voi să nu ne fie ruşine într'o zi de starea, în care administraţia ineptă, imorală şi vândută a generaţiei liberale de astăzi a adus România întreagă.

De aceea unirea personală a provinciei cu România ar fi poate expedientul cel mai bun, pentru a o scăpa de lăcustele diurnaşilor, cumularzilor şi postulanţilor flămânzi, cari cotropesc şi vestejesc în România totul — instrucţie, administraţie, avocatura, justiţia chiar.

Acuma venim la răspunsurile „Românului".

„Românul" numeşte ideile noastre erezii. Să vedem ce erezii sunt :

Ziarul guvernamental zice că noi nu ştim sau uităm, că deja Luther a stigmatizat identificarea **ştiinţei** cu biserica, o identificare, la stârpirea căreia n'a încetat, nu încetează de-a lucra *pedagogia* modernă.

Inainte de toate „Românul" trebue să ştie, că şcoala primară n'are a face nimic cu **ştiinţa,** precum pe de altă parte *ştiinţa* n'are a face nimic cu pedagogia.

Şcoalele primare nu sunt institute pentru propagarea ştiinţei, ci institute de creştere (educaţiune). Pe de altă parte biserica este asemenea un institut de creştere şi influenţa ei asupra şcolii primare este cea mai folositoare. Cititul, scrisul şi socoteala nu sunt ştiinţe, sunt mijloace numai, cele dintâi pentru a fixa memoria şi a ajunge la cunoştinţe, cea din urmă pentru a uşura judecata asupra valorilor. Materia adevărată ce caută a se preda în şcolile primare, trebue să fie educativă. Tocmai acesta e defectul şcoalelor din România, că atât cele primare cât şi cele secundare îngreue memoria şi judecata copiilor c'o mulţime de cunoştinţe nefolositoare — nici o programă de studii nu-i aşa de încărcată ca cea din

România — lăsând caracterul şi sentimentele paragină. Ştiinţa începe abia acolo, unde judecata e coaptă, disciplina caracterului deplină, —înainte de această epocă nu există de cât creştere, prin deosebite mijloace, din cari religia e cel mai puternic. Partea pur-dogmatică a religiei se pierde cu vremea, dar sâmburul ei moral rămâne şi formează tăria caracterului. Institutele noastre de educaţie — interconfesionale — produc pehlivani şi papugii, cari dela 15—16 ani încep a aspira la funcţiile statului ; împlu — privelişte greţoasă — localele obscene de petrecere şi ne inspiră de pe acum desgust şi o mare nelinişte în privirea viitorului României.

Dar dovada cea mai limpede, că tocmai idea „Românului" este o erezie, sunt şcoalele confesionale din Austro-Ungaria, singurele institute vrednice de toată lauda, care disciplinează în mod riguros caracterul populaţiunilor *române* de acolo. O altă dovadă sunt şcoalele *catolice* din Bucureşti, vizitate de copii *români*, ba de *evrei* chiar. Şi de ce ? Pentrucă şcoalele interconfesionale corup. C'un cuvânt şcoalele elementare sunt institute de *educaţie*, iar mijloacele sunt cunoştinţe fie practice, fie religioase.

In dealmintrelea „Românul" greşeşte rău, citând în această privire pe Luther ca autoritate. In realitate obscurantismul introdus în Germania prin reformaţi a fost mult mai mare şi mai cumplit, de cum l-au introdus vreodată catolicii. Reformaţii au ars şi spânzurat eretici mai rău decât catolicii, şi tocmai contra acestui obscurantism barbar catolicii au introdus şcoala primară populară, care este o invenţiune a lor, dacă se poate întrebuinţa acest cuvânt. Tocmai ordinul cel mai calomniat — Jezuiţii sunt creatorii şi răspânditorii învăţământului popular gratuit, care înaintea lor nu exista.

Lăsând la o parte pedagogia d-lor modernă, care se vede că e atât de *modernă*, încât n'o cunoaşte încă nimenea. Pedegogia nu are a impune materia cutare ori cutare, ce e a se preda, ci numai modul de-a o preda pentru a înrâuri asupra caracterului şi a disciplina mintea. E o ştiinţă formală sau mai bine o artă pentru a face mai priceput copilului ceea ce voim să-i spunem şi a-i imprima mai adânc ideile morale, şi câte puţin a deveni directivele vieţii sale. In materie chiar ea nu decide nimic.

De aceia am ruga pe „Românul" să nu confunde pedagogia adevărată cu ideile secăturilor republicane, care vor să pue mâna pe şcoala primară şi a căror pedagogie consistă întru a nu avea nicio pedagogie. Atât pentru instrucţia publică a dobrogenilor.

Ideile „Românului" sunt greşite ori tendenţioase, în tot cazul idei, din care nimeni nu va putea să tragă nici un folos.

Iată însă ce zice „Românul“ despre limba administraţiei din Dobrogea :

„Fiecare ţară are o limbă a statului, o limbă a *cetăţeanului*, un instrument de înţelegere comună, care poate să difere dela graiul naţional al individului cutare sau cutare. Statul n'are dreptul d'a persecuta graiurile locale. Ele pot şi trebue chiar să figureze în şcoalele respective. Turcii din Dobrogea vor învăţa turceşte, tătarii tătăreşte, mai bine încă decât sub dominaţiunea otomană. Toţi cetăţenii români însă, fără distincţiune de origine sau de religiune, sunt datori a cunoaşte limba comună a statului, limba prin intermediul căreia ei se pot înţelege unii cu alţii, ca membri ai unei singure familii politice“.

Aceste idei nu sunt greşite, nu sunt tendenţioase : ele sunt primejdioase.

Asupra acestor idei nu mai încape nici un fel de discuţiune : este în vecinătatea noastră un stat, în care ele sunt aplicate şi nu avem decât să căutăm urmările acestei aplicaţiuni, pentru ca să ne încredinţăm despre aceasta. Cuvintele pe cari le extragem din „Românul“, par a fi extrase din foile maghiare ; din cuvânt în cuvânt argumentele, cu cari „Românul“ combate cererile noastre, sunt argumentele cu cari politicii maghiari combat cererile Românilor din Ardeal.

E înţeleaptă această politică ?

Intrebaţi pe Ardeleni, ca ei să vă răspundă.

„Românul“ zice : „România trans-danubiană există ; *dar trebue să ştim a o iubi ca şi ea să ne iubească*“. Aşa este, trebue să ştim a o iubi, pentru ca şi ea să ne iubească. Dacă însă vom proceda faţă cu dobrogenii cum maghiarii proced faţă cu ardelenii, dobrogenii ne vor iubi, cum ardelenii iubesc pe maghiari.

Mai avem nevoe de alte dovezi ? Rusia urmează aceiaşi cale a introducerii silnice a limbii statului, apoi o urmează Prusia în provincia Posen, în Alsas şi Lorena, c'un cuvânt toate statele cuceritoare. E o armă periculoasă aceasta în mâinile celui slab, căci se'ntoarce mai în genere contra lui la urma-urmelor. Pasajul din „Românul“ e evanghelia tiraniei maghiare, ruseşti, prusiene. Noi concedem ca limba românească să fie obiect de studiu obligatoriu, însă predarea tuturor obiectelor să se facă în limba maternă a copiilor, căci numai aşa vor pricepe ce 'nvaţă, şi numai aşa vor învăţa a iubi România.

Acum venim la instituţiile noastre *liberale*, pe cari n'am voi să le vedem introduse în noua provincie. Am voi adică să se respecte statu-quo ante bellum, relaţiunile de proprie-

tate şi de posesiune, administraţia comunală cum a fost, jurisdicţiunea matrimonială exercitată de cler, sentinţele de pace dictate părţilor prin persoane clerice, c'un cuvânt toată organizaţia primitivă, însă morală şi de bună credinţă a unui popor primitiv. Pentru aceasta ar trebui un studiu îndelungat făcut la faţa locului asupra obiceielor pământului, asupra acelui drept viu, recunoscut de toţi şi necontestat de nimenea, care cuprinde puterea sa coercitivă în sine însuşi şi în conştiinţa omului. Dacă „Românul" se teme de veacul de mijloc, să-şi aducă aminte, că amândouă ţările noastre Dunărene n'au avut dela fondarea lor şi până în suta a optsprezecea nici un cod scris (codicele Vasile Lupu şi Matei Basarab nu s'au aplicat niciodată) şi că abia Fanarioţii, stricând ţara din temelie şi corumpând până în măduvă simţul de drept al românului, au fost siliţi să introducă norme scrise într'o societate, în care totul era putred, iar şiretlicul, sofisma şi neadevărul se introdusese în locul sentimentului înnăscut de dreptate şi de adevăr.

MINCIUNILE „ROMÂNULUI"

Era lesne de prevăzut, că acel compromis din Senat, ce formează astăzi punctul de purcedere al multor articole politice în ziarul „Pressa" să fie o ocazie bine venită pentru organele radicale de-a se bucura de închipuita desbinare în partidul conservator şi de-a ironiza slăbirea acestuia.

Noi din parte-ne credem că o furtună de hârtie nu e în stare nici când să risipească convingeri bine formate şi unitatea aceea, care se naşte din comunitate de interese şi de vederi. De aceea ori cât de mare ar fi bucuria „Românului", ştim că ea nu e de loc justificată şi cel puţin nu ne atinge pe noi, cari dela 'nceput şi până acuma am rămas consecvenţi, descoperind pas cu pas minciuna şi duplicitatea politicei radicale şi neamăgindu-ne prin nici una din apucăturile partidului radical.

Limpede şi în mod neîndoios a dovedit d. Maiorescu în Cameră, că ministrul nostru de externe ştia despre pretenţiile Rusiei asupra Basarabiei şi cu toate astea n'a spus Camerei nimic, şi cu toate astea a dus armata peste Dunăre, ca să se lupte în interesul celora, cari aveau să ne sfâşie ţara.

Şi când ţineam seamă de ştirile ce ne veneau din ziare străine, din Rusia chiar, în privinţa aceasta eram numiţi ca-

lomniatori ; şi când ne rugam lui Dumnezeu să facă a trece păharul acesta de dinaintea noastră şi a nu ne împlini ceea ce vedeam apropiindu-se ca fatalitatea, în ale cărei unde pluteau cu mulţumire roşii, atunci eram acuzaţi, că vorbim rău de partidul fanarioţilor şi de nobilul *său* aliat.

De aceea era evident, că oricât de identice ar fi în de altmintrelea principiile fundamentale ale partidului conservator, numească-se el dreapta, numească-se centru, nu ne-am putut asocia la darea unui bil de indemnitate pentru actele acestui ministru, care-a făcut atât de bine trebile Rusiei şi atât de rău pe-ale României.

Ceea ce e mai hazliu însă e de sigur ştirea ce-o comunică „Românul" cititorilor săi, cumcă „Timpul", zi „Timpul" a devenit socialist. Pentrucă arătăm, cum ţăranul nostru fie proprietar mare, fie mic, e singurul producător real în această ţară şi cum din spinarea acestui ţăran se nutresc toţi paraziţii liberali, impuindu-i statului netrebnicia lor intelectuală şi morală, deaceia noi am devenit socialişti, ba mai mult comunişti şi nihilişti.

Dacă arătăm că prin calamităţi economice ţăranul, care e *proprietar* şi producător, dă îndărăt şi se stinge prin greutatea birurilor, că fiecare număr din „Monitor" cuprinde liste lungi de dări comunale, judeţene etc. cari'n ultima linie se plătesc din punga ţăranului pentru a întreţine o administraţie hoţească, atunci noi — suntem socialişti se 'nţelege. Şi dacă vom spune, că populaţiile noastre orăşeneşti au pierdut — prin importarea mărfurilor străine de tot soiul — pâinea zilnică şi sunt reduse, parte la proletariat, parte la precupeţirea băuturilor spirtoase şi a obiectelor de consumaţie zilnică, adecă trăiesc din scumpirea artificială a acestor obiecte — atunci „Românul" va zice că suntem socialişti.

Tot atât de nepotrivite e citarea în această privinţă a unui alt articol din „Timpul" :

Despre articolul întitulat *Mişcările din Rusia,* n'avem decât a repeta, că este o corespondenţă din „Journal de Débats" — ziar, care în orice caz numai socialist nu e. E de sine înţeles, că oricât de criminale ar fi mişcările din Rusia noi nici le combatem, nici le aprobăm. Impărăţia vecină s'a izolat atât de mult de restul lumii, încât mişcările din lăuntrul ei nu înrâuresc întru nimic spiritul public al Europei şi sunt afaceri curat ruseşti. Pentru străinătate ele au valoare, numai întru cât împiedecă sau înaintează scopurile *guvernului* rusesc şi poate că acest din urmă, ocupat îndestul în lăuntrul ţării sale, va exercita un amestec mai puţin simţitor în afacerile altora în afară. Interesul ce-l au ziarele străine — putem zice toată presa europeană — pentru acele mişcări e cu totul identic cu al nostru şi nu priveşte decât influenţa,

pe care ele ar putea-o avea asupra politicii *externe* a Rusiei. Asta-i destul de lămurit pentru a arăta deplina noastră neinteresare fie în afirmativ fie în negativ — pentru mişcările dintr'o ţară, care am dori să ne inspire pe de a purerea tot atât interes, precât ne inspiră Afganistanul de ex., chiar dac'am trebui să renunţăm la onoarea de-a vedea pe d. Slăniceanu ministru plenipotenţiar la curtea din Cabul.

Nu ştim pentru a câtea oară cată să repetăm, că reflecţiunile noastre nu le mai facem „Românului" îndeosebi.

Acest ziar a minţit de atâtea ori pe socoteala noastră, când cu bandele de săcui, când cu desminţirile în privinţa banilor de hârtie, şi în cestiunea Basarabiei, cari toate s'au dovedit din parte-i ca nevrednice apucături, în cât noi faţă cu ziarul fanariot nu mai suntem în poziţie de apărare. Suntem prea sus ca să ne poată atinge. Am spus totdeauna adevărul şi nu ne-am înjosit a întrebuinţa apucăturile coţcăreşti ale foilor fanariote. Deplângem, că generaţia de astăzi ne dă ocazie de a spune atâtea adevăruri dureroase şi că mai ales partidul aşa numit liberal ne impune, prin netrebnicia sa intelectuală şi morală, datoria sfântă de a le constata zi cu zi. Dar dacă poziţia noastră prin apărarea fără înconjur a adevărului devine grea din cauza alianţei naturale a celor mărginiţi şi a celor răi contra noastră, de pe altă parte calomnia şi minciuna nu ne pot atinge. Săgeţile neputincioase ale progeniturei importate a Fanarului se frâng fără putere de pavăza noastră. Statornici şi consecvenţi dela început, nimeni nu ne poate arăta o singură deviare din calea ce ne-am prescris-o.

ORGANIZAREA DOBROGEI ŞI TINERIMEA NOASTRĂ FRANŢUZITĂ

Chiar în cestiunea administrării Dobrogei nu e unitate în vederile cabinetului actual.

Cel puţin hotărîrea, ca fiecare ministru în parte să-şi facă regulamentul *său* de administraţie publică, dovedeşte că întreg cabinetul nu are nici o idee clară despre ceea ce trebue să facă. Cauza este simplă. La noi în România nu există miniştri de resort, cari să-şi înţeleagă ramura lor de administraţie, căci toţi d-nialor au găsit de cuviinţă de-a administra patria lor proprie cu regulamente şi legi traduse cuvânt din cuvânt din franţuzeşte, pe când toată activitatea minţii individuale a d-lor, câtă va fi binevoit a le-o da Dumnezeu,

se consumă pur şi simplu în ambiţia de-a rămânea miniştri, iar mintea ciracilor d-lor se consumă în tendenţa de-a ajunge cât mai în grabă la o poziţie cât de bine plătită, cu condiţia ca să coste muncă puţină. Generaţia actuală de postulanţi, cumularzi şi diurnaşi se găseşte de-odată faţă cu stări de lucruri, cari — mirabile dictu — nu se pot administra cu regulamente traduse şi la tratarea cărora se cere gândire *proprie* şi muncă *proprie* din greu.

Aci le stă mintea locului. Gândire *proprie!* Dar n'au avut-o niciodată.

Făcându-şi prin Piza, Belgia şi Elveţia doctoratele în drept în câte 10—15 luni sau poate chiar în tot atâtea săptămâni ; tăind cânilor frunză prin Paris, unde câteva săptămâni înaintea examenelor se pun sub *repetitori* să 'nveţe pe de rost răspunsurile la întrebări certe, precum se învaţă căţeii la aportare, şi câştigând titluri fără de vreo muncă a inteligenţei, fără ca vreodată să fi învăţat a judeca, a gândi, a cerceta, ne vin cu droaea şi aspiră toţi de a deveni miniştri, membri la curţi, academici, etc. încât nu ştim ce să admirăm mai mult, ignoranţa sau tupeul lor.

Un ciudat mod de mişcare în societate se observă de mai mult timp încoace. Tocmai băeţii cei mai blegi şi mai târzii la minte, cari se strecură sau nu se strecură cu chiu, cu vai prin şcoalele secundare, au norocul de a pleca în străinătate, de unde se întorc ca viţelul din fabulă, adică mai blegi — dar cu titluri şi cu aspiraţiuni nemărginite. Cea dintâi aspiraţiune a acestor tineri plini de speranţă este o zestre de 10—20.000 de galbeni ; a doua deputăţia ; a treia funcţiunile înalte ale statului şi în fine fotoliul ministerial. Astfel vedem oameni, cari n'au nici atâta judecată proprie, câtu-i negru sub unghie, grămădindu-se în corpurile legiuitoare, în justiţie, la universităţi. O cultură câştigată prin cafenelele Parisului dă tinerilor români dreptul de a aspira oricât de sus. Fiindcă însă pe calea regulată a unui stat bine organizat lucrul n'ar fi cu putinţă, întrebuinţează alte mijloace, se fac ciraci politici ai cutării sau cutării persoane, câştigă o importanţă nemeritată de oameni de partid şi deodată numai ce vezi răsărind cutare ori cutare reputaţie uzurpată, pe care organele gaştei o laudă şi o ridică în ceruri, iar cetitorii cred, reputaţia se întemeiază, până ce la urma urmelor avem leit-poleit înainte-ne pe candidatul la minister. Cazuri s'ar putea cita o mulţime, ba chiar ar fi practic de a se face o statistică a putrejunii sociale, atât de numeroase şi instructive sunt ele.

Pentru România cel întâiu şi cel mai mare bine ar fi o curăţire a universităţilor noastre de semidocţii şi simplii postulanţi, cari îi ocupă catedrele, şi introducerea unui alt mod de numire la ele, bazat pe incontestabile cunoştinţe, dove-

dite prin scrieri însemnate şi printr'un trecut ştiinţific însemnat — nu numai pe titluri academice, cari dovedesc foarte puţin, şi în multe cazuri nimic chiar. Apoi ar trebui chiar ca dela o epocă fixată să nu se mai admită în funcţiuni publice cei, cari studiază în străinătate. Nicăiri în lume nu se întâmplă aceasta.

In Germania şi Austria nu s'ar primi nimeni în vr'o funcţiune a statului, dacă a studiat în Franţa, şi vice-versa.

Dar această cestiune e de cea mai mare greutate ; ea este izvorul reputaţiilor uzurpate, a meritelor imaginare şi cultura în străinătate va fi multă vreme rana cea mai adâncă a acestei ţări. Ea ne face să nu ne cunoaştem ţara, să judecăm toate după calupuri străine, admiţând pe acestea ca pe nişte valori absolute, ca pe nişte adevăruri nerăsturnabile, pe când ele nu sunt decât cristalizaţiunea unor stări de lucruri, *cari n'au nicio asemănare cu ale noastre.*

Işi poate imagina cineva, că oricare din această generaţie de advocaţi şi de intriganţi de meserie — va înţelege cu atât mai puţin starea Dobrogei, cu cât n'au fost capabili de-a înţelege starea propriei lor ţări, în care s'au născut şi a cării limbă de bine de rău o vorbesc.

Toţi aceşti oameni vor trece în Dobrogea spre a o civiliza. Oricine îşi poate închipui în ce fel va ieşi această civilizare. Lefuri mari, trândăvie absolută, înfumurare şi aroganţă faţă cu muncitoarele elemente din acea ţară, ruinarea cât mai curândă a ei prin invenţiunea copioasă de dări către stat, judeţene, comunale, etc., etc.

Noi din parte-ne am făcut oarecare propuneri pozitive şi deşi ştim că nu vom fi ascultaţi, le repetăm din nou.

Şcoalele primare ar trebui să fie confesionale, în cari însă se poate învăţa în mod obligatoriu şi limba statului, dacă se va crede de cuviinţă. Mijloacele pentru întreţinerea acestor şcoale ar trebui să le dea averile bisericeşti, fie creştine, fie moametane, constituite în fonduri religionare şi administrate de chiar membri — clerici şi mireni — ai comunităţii religioase. Limba maternă a copiilor să fie neapărat limba de propunere în şcoală.

Căsătoria fiind pentru toate elementele din Dobrogea o afacere religioasă şi nu juridică, cauzele matrimoniale trebue judecate de către forurile, de cari s'au judecat şi până acuma.

Organizarea administraţiei Comunale să se lase aşa cum era înaintea războiului.

Să nu se impue nici o dare peste celea, cari existau înaintea războiului.

Tratând Dobrogea cu aceiaşi lipsă de respect a trecutului ei, precum am tratat patria noastră proprie de douăzeci şi

mai bine de ani încoace, vom face populaţiile să regrete trecutul şi să ne urască. Numai complectând sau dând ocazie de a se complecta formele deja existente ale vieţii publice, îi vom face pe oameni să se simţă tot în patria lor veche, să se simtă la ei acasă, iar nu sub o dominaţiune străină.

LIBERALISM ŞI CONSERVATISM

Spiritul public modern sufere de-o boală, până la oarecare grad nepricepută pentru noi, născută fiind din împrejurări şi din stări de lucruri fără analogie în viaţa noastră internă. Nu e vorba — internaţionaliştii din Germania, Franţa şi Anglia, sunt prieteni buni şi personali cu d. C. A. Rosetti, cu d. Brătianu, dar ideile politice profesate de cosmopoliţii apuseni sunt pentru stadiul de desvoltare în care trăim, utopii, în care nu cred nici cei ce le profesează la noi. Religia, cu credinţele ei fericite, care stabilea în mod dogmatic toate răspunsurile la întrebările cele mari, ce preocupă o minte omenească, a suferit grele lovituri — însă numai negative — din partea unor ultime raţionamente materialiste, cari în sine sunt tot atât de neîntemeiate ca şi mitologia grecească.

Dar raţionamentele materialiste, brutale fiind, lesne de priceput şi apelând oarecum la bestia din om, găsesc în suta a nouăsprezecea, o mulţime de aprigi apărători, încât viaţa noastră modernă pare a se apropia de povârnişul fatal, pe care istoricii latini îl presupun, fără cuvânt, a fi existat înaintea constituirii statelor, adecă acea stare de vecinică vrajbă, însemnată cu vorbele *bellum omnium contra omnes*, războiul tuturor contra tuturor.

Fără cuvânt s'a admis această stare de lucruri pentru omul primitiv, din cauză că există un sentiment de drept înăscut.

Nu doară că oamenii s'ar fi adunând din impuls propriu şi ar fi stabilind un modus vivendi prin discuţie şi punere la cale. Acest stadiu vine cu mult mai târziu. Dar precum în roiul de albine sau în muşinoiul de furnici nu există legi scrise şi facultăţi de drept, deşi toate fiinţele câte compun un roiu, trăesc într'o rânduială stabilită prin instincte înăscute, tot astfel omul primitiv trăeşte din cele dintâi momente în societate, iar când începe a-şi da seamă şi a căuta să explice modul de convieţuire şi de conlucrare, se nasc religiile, cari stabilesc adevăruri morale, sub forme adevărat că dogmatice sau mitologice, religii cari sunt tot odată şi codici.

Cu încetul însă, omul perfectibil se desprinde din totalitatea organizaţiei naturale şi-şi lărgeşte din ce în ce cercul său de activitate individuală şi atunci abia începe pentru el viaţa într'adevăr omenească, viaţa liberă. Dar totuşi în lărgirea individualităţii sale, omul poate atinge o margine, în care pune în cestiune individualitatea şi libertatea semenilor săi şi în cele mai multe cazuri a semenilor acelora cari sunt mai buni, mai capabili, mai de inimă.

Astfel s'ar putea spune, că întreaga luptă între taberele opuse, numite una liberală, care ajunge la comunism, alta conservatoare, care poate ajunge într'adevăr la osificarea statului, e pe de o parte lupta pentru drepturi, pe de alta lupta pentru datorii.

Conservatismul luptă pentru datorii. Pentru el împlinirea datoriilor către semenii săi, solidaritatea de bună voie sau impusă prin legi a cetăţenilor unui stat, o organizare strictă, în care individul e numai mijloc pentru întreţinerea şi înflorirea colectivităţii, cruţarea economică a tuturor claselor pe cari le priveşte ca organe vii ale societăţii, cu un cuvânt organizarea naturală, înţeleasă de toţi, moştenită adesea prin tradiţie, prin obiceiul pământului, recunoscută de toţi fără legi scrise chiar, iată starea de lucruri la care aspiră conservatismul extrem.

Dar şi această direcţie are primejdiile ei. Vecinica tutelă, exercitată asupra claselor de jos, le dă într'adevăr pânea de toate zilele, dar le lipseşte de energie individuală, le face indolente.

Pe de altă parte sistemul libertăţii, totodată al individualismului, cuprinde primejdii şi mai mari. El preface viaţa într'o luptă de exploatare reciprocă, care poate ajunge la disoluţiunea completă a statului. Şi într'acolo tind ideile comuniste internaţionale de azi.

Intre aceste două extreme e poate meşteşugul adevăratei politici. A împreuna exigenţele existenţei neapărate a statului cu exigenţele libertăţii individuale, a nu permite ca asociaţii de indivizi răpitori să facă din stat o unealtă a lor, şi a nu lăsa pe de altă parte ca statul impersonal să lege cu totul mâinile individului, asta e problema pe care mulţi s'au încercat s'o deslege, dar dela Cezarii Romei şi până la Cezarii moderni nu s'au găsit încă remedii radicale, ci numai paliative.

Un nemărginit individualism s'a lăţit peste toată Europa. Individul e scopul, căruia i s'au sacrificat toate elementele cari formau încheeturile organizaţiei vechi. Teoria că viaţa e un drept a prins rădăcini în toţi şi cu durere trebue s'o mărturisim, că în multe locuri chiar clasele superioare au

încetat a crede că au datorii către cele de jos, precum şi cele de jos nu mai vor să aibă datorii către cele de sus.

Un nou atentat, — al patrulea pân'acuma — comis asupra unui cap încoronat, a regelui Umbert al Italiei, dovedeşte pe ce povârniş fatal se află ideile a o sumă de lucrători din Europa. Un oarecare Passamente a dat cu cuţitul în regele Italiei, pe care l-a rănit uşor la braţ. Prins, s'a găsit în domiciliul lui hârtii, care dovedesc că stă în legături cu internaţionalii.

E caracteristic, că în momentele în care asemenea atentate se'ntâmplă în Berlin, în Madrid, la Neapole, în fotoliile ministeriale din Bucureşti să stea oameni, cari au şi avut legături intime cu oamenii de frunte ai internaţionalei.

HINC ILLAE LACRIMAE

Astronomia corpurilor cereşti n'ar fi o ştiinţă atât de sigură, dacă fundamentul ei n'ar fi descoperirea unei legi nestrămutate : a gravitaţiunii. Având însă cheia întregii ordini cereşti, cuvântul scurt, care explică toată minunea, observi că întreaga complicaţiune nu e decât aparentă, iar în fond lucrurile se mişcă după o orânduială fatală.

Dacă cineva ar încerca să 'ntemeieze ştiinţa unei astronomii a stelelor politice, ar trebui să găsească asemenea cuvântul tainic. Căci într'adevăr există ceva tăinuit, care dă consistenţă stelelor căzute în dealul Mitropoliei, care le ţine la un loc, pe când cuvinte de ordine superioară constituţională ar fi trebuit să facă să se risipească de mult, ca scânteiele de sgură, când faurul bate cu ciocanul în nicovală.

De mult adunarea din dealul Mitropoliei şi emanaţiunea ei, ministeriul, sunt neadevăruri întrupate. Camera a hotărît cestiuni asupra cărora naţia n'a fost consultată nici când, precum cestiunea Basarabiei şi încorporarea Dobrogei — ea se pregăteşte a anticipa judecata naţiei şi asupra cestiunii a treia, a evreilor. Raţiunea de-a fi a acestei Camere a încetat din ziua, când s'a prezintat cestiuni, asupra cărora naţia trebuia consultată din nou şi neapărat. Ba ce e mai mult, Senatul a recunoscut-o aceasta, puind un termen de trei luni pentru convocarea unei adunări de revizuire, ministerul a recunoscut-o aceasta, admiţând moţiunea din Senat, coroana a recunoscut-o, rostind în mesagiul de deschidere necesitatea convocării unei asemenea adunări.

Şi deşi dela rezolvarea cestiunii a treia atârnă recunoaşterea definitivă a neatârnării noastre, deşi orice întârziere e prejudiţioasă poziţiei noastre internaţionale, deşi camera aceasta însăşi a recunoscut că nu e'n drept a rezolva cestiunea, ea totuşi stă la un loc, primindu-şi consistenţa dela un ce necunoscut, cu toate că sunt o mulţime de cuvinte constituţionale contra ei.

Ce să fie acel ce necunoscut ? Ministerul e cuprins de friguri perpetue şi criza nu e rezolvată. Se iveşte când o constelaţiune, când alta, şi roşii în special au făcut deja apel la membrii tuturor nuanţelor politice, dar fără succes până acuma. Lupta între roza roşie şi roza albă nu mai e o luptă — steaua rozei albe răsare frumoasă şi liniştită pe cerul acestei ţări, aşa de liniştită, precum au fost în toţi timpii, decâteori ţara şi-a venit în fire din visurile tulburi ale chimerelor liberale.

Dar nu aceasta e întrebarea. De ce camera mai stă, de ce va stărui a sta ? O cercetare anatomică a camerei actuale ne va conduce poate la adevăr.

Camera e compusă din oameni, cari şi-au făcut din politică o meserie, pentru cari politica însemnează pânea de toate zilele, însemnează diurnă, buget, domenii ale statului, însemnează îmbogăţirea prin exploatarea poporului. E drept, că mai toţi şi-au făcut trebuşoarele, încât trebue să fi existând un gheşeft de tot important care să-i ţie la un loc cu magnetul câştigului material. Această cameră iubitoare în genere, e şi iubitoare de arginţi, căci se compune cam tot din sfinţi *fără* de arginţi.

Care e dar punctul, împrejurul căruia gravitează buzunările majorităţii iubitoare ? Care e formula ce ne rezolvă misterul existenţei unei adunări, care de mult ar fi trebuit să se risipească în întunericul, din care a ieşit ?

E răscumpărara drumurilor de fer, aşa zisa-răscumpărare.

Rugăm pe cititor să ţie seamă de prevestirea noastră. Pentru a realiza acest gheşeft, roşii vor fi în stare să facă compromis cu ori şi cine de orice nuanţă politică ar fi. De acolo mâna frăţească, pe care-o întinde în toate părţile, de acolo durerea de ţară a camerei iubitoare : *hinc illae lacrimae.*

CAUZA RELELOR NOASTRE: LIPSA DE MUNCĂ

Intr'un studiu de politică contimporană, întitulat *Martirii dela 48 şi salvatorii dela 66*, d. G. Mârzescu expune pe 37 de pagini cicero istoricul scurt al ministeriilor, perindate dela suirea Măriei Sale pe tron şi până astăzi.

Nervus probations, expus în broşura d-sale este, că pricina agitărilor şi răsturnărilor ministeriale provine, nu atât din deosebirea de principii, cât mai cu seamă din pasiunea meschină, ce a existat şi există încă între bărbaţii, ce joacă la noi rolul de oameni politici şi de bărbaţi de stat. Aceşti oameni-martiri dela 1848 şi salvatorii dela 1866 — sunt după d-sa: fraţii Brătianu, C. A. Rosetti, Ioan Ghika, Manolache Costache, Lascar Catargiu, Mavrogheni, General Ioan Florescu, General Tell, Neculae Creţulescu şi încă alţi vr'o câţiva.

E un sâmbure de adevăr în teza, pe care voieşte a o dovedi d. Mârzescu şi e asupra oricărei îndoieli, că cele mai multe grupuri politice dela noi din ţară sunt strânse împrejurul unor firme personale, nu împrejurul unor principii. Când ne aducem aminte de înaltele făgăduinţe şi de programa, stabilită la Mazar-paşa, apoi de deplina deviare dela ea, atât în viaţa interioară a statului, cât şi în politica exterioară, nu ne putem împotrivi a admite teza că mai toate, deşi nu toate grupările politice sunt conduse, nu de o programă sigură, statornică, nestrămutată, ci de dorul unui număr de persoane de a ajunge la putere şi de a se menţine. Cum că pentru scopul acesta se iau drept deviză toate principiile posibile şi — imposibile, cum că cutare grup se porecleşte cu cutare nume de fantazie, iar altul cu cutare, e asemenea adevărat. Dar ceea ce d. Mârzescu nu expune în broşura d-sale, ba poate nici cutează a expune, sunt cauzele acestor simptome de bizantinism.

Un medic nu se va opri la simptomele exterioare ale unei boale, ci va căuta cauza lor internă. Mutatis mutandis, vom lua un alt exemplu de aiurea. Un Mârzescu german ar zice poate, că socialismul din Germania există, pentrucă 10, 20 de persoane citate anume, precum Marx, Lasalle, Bebel, Leibknecht, ş. a. au voit să ajungă la însemnătate în viaţa statului, exploatând mizeriile poporului. Aceasta ar fi poate adevărat pentru unii din ei — dar n'ar fi cauza adevărată a răului. Existând cauza socială, efectul trebuia să vie dela sine, încât e cu desăvârşire indiferent numele individual, care ar fi ieşit deasupra pentru a cristaliza în el soiul de mizerie socială în cestiune.

Cauza proprie a relelor noastre însă, e lipsa de cultură

adevărată, înţelegem pe cea productivă. Exceptând câteva centre din ţară, tinerimea română nu se mai ocupă cu nici o ramură a producţiei naţionale ; ea emigrează cu miile prin Paris, Bruxelles, Piza etc. pentru a-şi menaja un doctorat în drept şi toţi aceştia se'ntorc apoi în ţară cu pretenţia de-a deveni de-a doua zi oameni mari. Uite-se d. Mârzescu în toate laturile şi vază din cine se compun grupurile, adunate împrejurul oamenilor politici şi va vedea, că sunt în cea mai mare parte tineri *advocaţi*. Şi fiindcă pita lui Vodă nu-i încape pe toţi deodată, încearcă de-a veni cel puţin pe rând la ea şi a se folosi pe cât se poate de mult din scurtul timp, pe care li-l acordă păpuşeria constituţională.

Şi fiindcă nu există între aceşti oameni deosebiri aievea, de vreme ce mai toţi au aceleaşi nevoi de căpătuire şi aceleaşi tendinţe, inventează cel puţin deosebiri *factice*, porecle nouă pentru aceeaşi marfă veche. Intre capi iar sunt o mulţime de oameni — de o necontestată inteligenţă, n'o negăm — dar pentru cari statul e o unealtă pentru a-şi mai reîmprospăta averile, sau cel puţin numele şi influenţa personală. Şi dacă sunt deosebiri reale, acelea nu sunt în genere dictate de grupuri de interese naţionale, precum ar trebui să fie, ci mai mult de temperament, de-o minte mai clară înăscută şi de un caracter mai onest, asemenea înăscut. Fiind însă, că mintea şi caracterul sunt totdeauna mai rare decât stupiditatea şi lipsa de caracter, de aceea vom vedea, că partidul cel mai numeros din ţară, *roşii*, e tot odată acela, care reuneşte în sânul său mai multă incapacitate, perversitate morală, lăcomie de avere publică şi invidie pentru tot ce răsare, peste cei ce nu gândesc nimic şi nu au nimic.

In jucăria parlamentară, care se desfăşură înaintea noastră, oameni pentru care nimic nu e îndestul de sus pentru a ajunge, oricât de lipsiţi ar fi de cunoştinţe speciale şi de resort — sunt advocaţii. Nu ne-am mira să vedem într'o zi pe un advocat, făcându-se mitropolit şi pe altul general de brigadă — căci unde-i leafă apare şi advocatul ; restul *îndatoririlor* şi-l aranjază apoi într'un chip cât se poate de comod. O societate ca a noastră, care nu se întemeează pe muncă, e o societate coruptă. Grupurile politice ar trebui să aibă drept corelat grupuri economice, şi în cea mai mare parte nu le au.

Organizaţia de astăzi a favorizat fuga de muncă ; ea a ridicat elemente, cari n'au nimic, în fruntea statului, ca să trăiască sau să se înbogăţească din averea lui şi tot organizaţia aceasta a făcut şi pe alte clase să crează, că numai prin politică poţi ajunge la ceva. Astfel profesorii de universitate, în loc să-şi caute de treabă, fac politică ; profesorii de licee şi de şcoale primare asemenea ; ingineri, medici, scriitori, muzi-

canți, actori chiar — toți fac politică, pentru a parveni. Și acesta e răul cu desăvârșire mai mare; căci relele actuale ar putea fi trecătoare, dar conrupându-se însuși nervul vieții ori cării societăți, iubirea de muncă, nu mai e nici măcar speranța de îndreptare. Armata noastră poate câștiga bătălii, Alecsandri poate scrie versuri nemuritoare, un ministru de externe poate conduce politica în afară cu nemaipomenită dibăcie; toate acestea împreună vor forma luxul istoric al existenții noastre, dar acest lux nu va opri discompunerea sângelui nostru social, pieirea noastră prin pieirea muncii.

PSEUDO-URECHIA

Aflăm, că actualul ministru al instrucțiunii publice, D. Cantilli ar fi însărcinat cu organizarea instrucției publice în Dobrogea pe un ilustru personaj, al cărui nume adevărat mărturism că nu l-am putut afla nici până azi, dar care a sfeterisit porecla unei vechi și de mult stinse familii boierești din Moldova, pentru a-și împodobi mutra cu ea, după ce mai nainte a mai fost purtat încă vreo patru cinci porecle, parte îndreptățite, parte de fantezie.

Toată lumea ghicește că nu poate fi vorba decât despre D. Pseudo-Urechia.

Singura mângâiare, ce ne mai rămâne, e că acest domn n'a sfeterisit exact numele boierului moldoveanesc care se iscalea Ureki, ci a adăugat la trupina cuvântului sufixul ia (Urech-ia), foarte semnificativ pentru strigătele metamorfozatului rege Midas.

L-am luat de atâtea ori pe domnul acesta în zeflemea, în cât ne pare rău, că i-am creat chiar acest soiu de popularitate, căci dumnealui e din oamenii aceia, cărora, asemenea vestitului Barnum, confratelui său american, nu le prea pasă, dacă reputația e bună sau rea, numai să se vorbească în genere de dânșii. Sgomotul odată făcut, știe d-lui să-l abată pe căile, ce-i priesc.

Să vorbim oare de renumele său de autor? Am trebui atunci să facem un curs întreg de literatură — furată, să pomenim de Lope de Vega, de Gazzi, de Ascoli, de Goethe, cari toți aceștia în România s'a metamorfozat în chipul pomenit mai sus și poartă pseudonimul Urechia. Toate scrierile sale sunt sfeterisite din autorii străini, căci dumnealui obicinuește a numi imitație liberă or prelucare sau traducerea ad literam, sau cel mult bădărănirea nesărată a unui text străin.

Ceea ce ar putea dovedi, că e original al său, va fi sau o platitudine sau un nonsens — regulă generală pentru producţiunile *proprii* ale acestei celebrităţi. După orice şir original al acestui domn am întinde mâna, întâmpinăm numai decât sau una din cele două calităţi, sau pe amândouă la un loc. Astfel bunăoară nu mai departe decât în No. dela 5 Decemvrie al „României Libere", D-sa anunţă, cum că la institutul său de băieţi se va da o reprezentaţie quasi-teatrală. Preţul locurilor: *aplauze şi iubire.*

Stă scris negru pe alb: preţul locurilor — aplauze şi iubire!

Ex ungue leonem!

Noi din parte-ne suntem de mult la limpeziş cu d-sa. Din propriile sale mijloace nu e în stare să construească una singură frază corectă sau c'un înţeles lămurit. Işi ascunde grozava goliciune a capului şi a inimei cu întortocheri de cuvinte şi cu iperbole ridicole. Neputând dovedi, că'n viaţă ar fi urmat vr'un studiu serios, a pretins într'un rând că şi-a pierdut diploma de doctor în litere în Dunăre, de şi n'a avut-o niciodată. Şi unui asemenea om i se conferă catedre la universitate, scaune la academie, ba i se încredinţează încă şi creşterea copiilor, ca şi când copiii de creştini ar fi animale ce trebuesc dresate pentru a sări peste beţe şi a aporta, căci tot un fel de dresuri li se dă copiilor în institutul său; se deprind a aporta răspunsurile la cestiunile de bacalaureat, în mod mecanic fără a fi temeinic preparaţi.

De ar fi să pomenim toate din trecutul d-sale, uşor ne-ar fi a dovedi, că d-sa e acela, care a corupt învăţământul public în România. Poate că'n toată ţara aceasta nu e om, care să hrănească o invidie mai înverşunată contra ori cărui merit adevărat şi care să fie mai accesibil pentru linguşirile naturilor de rând, decât omul, al cărui nume adevărat până în ziua de azi nu l-am putut afla. Las că de câte ori a putut, a stăruit pentru numirea personalului didactic celui mai rău posibil, las că nu există rudă de a sa, oricât de depărtată, care să nu fie căpătuită prin d-sa în posturi publice, dar până şi membrii familiei sale, cari sufer de boale de creieri, au funcţii plătite de stat. Astfel un unchiu al d-sale, om de care sub regimul legilor vechi, de sigur că şi-ar fi făcut vr'un creştin pomană de a-l duce şi interna la Balamuc, e de o mulţime de ani conservator al pinacotecei din Iaşi, de şi e recunoscut ca pătimaş de perpetuă alienaţie mentală.

Dar în cazul de faţă nu ne interesează pe atâta nepotismul său, pe cât uneltirile sale politice.

Se ştie, că'n totdeauna îşi punea candidatura între bulgarii din Basarabia, cărora în schimb cu alegerea, le mijlocea concesiunile cele mai mari. Având o influenţă cu desăvârşire ne-

meritată în administrația învățăturilor publice, D-sa stăruea să se numească pe acolo tot profesori pe sprânceană, de se putea de origine bulgari și cu sentimente bulgărești, încât Basarabia noastră, în loc de-a redeveni ceea ce a fost cinci sute de ani de-a rândul, adică pământ românesc, devenise din contră vatra agitațiunilor panslaviste — cu concursul d-lui Urechia, care-a fost în acest chip, cu sau fără voință, un instrument al tendințelor rusești. Iar când a sosit urmările complicității sale, a crezut, că'nșirând cinci ceasuri verzi și uscate în cameră și prefăcându-se că plânge, răspunderea d-sale s'a mântuit.

Am fi fost în drept de-a aștepta, ca acest domn. periculos în cel mai mare grad prin ignoranța lui dovedită, prin lipsa dovedită de judecată, prin lipsa asemenea dovedită de orice calitate superioară omenească, să aibă — de nu pudoarea — cel puțin frica de a se mai amesteca în afaceri publice.

Ei, nu și nu! Cum se ivește ocazie de-a-și crea alegători din populații, rămase îndărăt, se prezintă dumnealui ca să le dreseze și tot acest prieten și promotor al bulgarilor din Basarabia umblă azi după însărcinarea apostolică de-a organiza instrucția în Dobrogea.

Ori cine-și poate închipui ce o să se aleagă de acea instrucție. Dacă va fi astfel, proorocim de mai nainte, că tot instrucție de soiul celei din Basarabia o să iasă — instrucție la ordinele panslaviștilor.

Indignați de cutezarea reînnoită a acestui domn, conjurăm pe guvern ca, oricât de roșu ar fi, cel puțin de astădată să-și dovedească intenția de-a face cum e mai bine. Dacă n'are oameni speciali pentru lucrul acesta, însărcineze cu organizarea instrucției acolo pe un ofițer superior de artilerie sau de geniu — fiecare din ei are mai multe cunoștințe pozitive și'nainte de toate mai multă judecată decât d. Urechiă.

APĂRAREA MONARHIEI

Organele de publicitate ale tuturor partidelor sau grupurilor politice, fac a suna zilnic în polemicele lor *„principiile liberale", moderate sau nemoderate,* de cari se cârmuesc.

Ca programă teoretică, ca mărturisiri de credință, asemenea declarațiuni ne sunt foarte indiferente și din parte-ne acordăm bucuros oricui facultatea de a întrebuința acest lesnicios mijloc de popularizare, rezervându-ne numai, firește,

dreptul de a arăta la vremea cuvenită, prin logica experienţei, prin autoritatea faptelor săvârşite sinceritatea acelor protestaţiuni.

Când însă acel liberalism se revendică, ca să zicem aşa, ca deviză de războiu, atunci când este vorba de a ne ataca pe noi conservatorii opozanţi, organul ce are onoarea de a-i reprezinta are de datorie să ridice glasul, aşezând pe fiecare la locul său, şi arătând lucrurile în adevărata lor lumină.

Reacţiune ! Reacţionari ! Iată cuvintele magice ce trebue să ne spulbere în ochii ţării, iată acuzarea, pururea reînoită, pe care, deşi s'a discutat de atâtea ori de noi, nu ne vom obosi de a-i arăta adevărata valoare, adică *deşertăciunea.*

Noi declarăm, şi aceasta din toată puterea convincţiunii noastre, că suntem *liberali* în toată întinderea cuvântului şi în tot adevărul său.

Toate libertăţile înscrise în Constituţia noastră le iubim şi le sprijinim ; departe de-a urmări răsturnarea lor, le-am apăra, din contra, împotriva acelor ce ar voi să se atingă de ele. Ni s'a imputat că am vorbit în ziarul nostru de modificarea legii electorale. Insă am făcut-o nu pentru a răpi sau a restrânge drepturile alegătorilor, ci tocmai pentru a ne întoarce la spiritul Constituţiei ce este strâmbat, şi pentru a garanta pe cât se poate mai mult *libertatea alegerilor.*

Noi, iniţiatorii şi propagatorii acelor libertăţi de a căror desvoltare ne bucurăm astăzi, n'avem nimic de căutat înapoi. In ţara noastră nu există Legitimişti, nici Orleanişti, sau Imperialişti sau Clericali ; nu avem o nobleţă, nici privilegiuri de reconstituit. De asemenea nu avem republică de răsturnat, nici monarhie de restabilit. Posedăm din fericire o constituţiune şi o dinastie la care ţinem.

Aceia ce nu voim, este sufragiul universal, sunt aspiraţiunile republicane, despotismul şi opresiunea prin mulţime, radicalismul şi demagogia.

Este incapacitatea erijată în titlu de merit, prostia şi neştiinţa brevetate ca titluri de recomandare.

Ceia ce combatem este împresurarea prerogativelor puterii executive de către Camere, cari nu mai sunt supuse nici unui control mai presus de dânsele, şi în genere împresurarea atribuţiunilor reciproce ale puterilor statului, precum sunt stabilite de constituţie ;

Este violarea legii fundamentale prin înţelegeri, după convenienţele momentului, între miniştrii şi reprezentanţii din Adunări, anulând astfel răspunderea miniştrilor, furişaţi tiptil la dosul corpurilor legiuitoare.

Respingem încercările de a reduce rolul înalt al Suveranului la acel al unui Preşedinte vremelnic de republică, mărginit la subsemnarea şi sancţionarea decretelor ; respingem

forma republicană, şi menţinând neatinse toate prerogativele şi toate mărginirile constituţionale ale puterii Domnului cerem totodată cea mai deplină şi cea mai largă întrebuinţare a dreptului suveran de veto, atunci mai ales când miniştrii şi Camera, în înţelegere, calcă Constituţia.

In rezumat *respingerea* a tot ce este *republică*, mai mult sau mai puţin deghizată, şi *conservarea* Constituţiei cu monarhia constituţională ce avem, iată statornicele noastre principii.

Dacă acei ce zilnic proclamă *liberalismul* lor, au principii mai liberale decât aceste, atunci recunoaştem că suntem rămaşi înapoi, dar totodată cată să mărturisim că, de câte ori se vor face încercări de a păşi peste limitele libertăţilor şi aşezămintelor noastre constituţionale, noi ne vom face reacţionari, în adevăratul şi binefăcătorul înţeles al cuvântului.

REACŢIONARISM ŞI LIBERALISM IN ROMÂNIA

Nu ştim de unde şi până unde partidul conservator din ţară a ajuns să aibă onoarea de-a fi numit reacţionar. Spunem onoarea tocmai pentrucă ceea ce se numeşte reacţiune în alte ţări e atât de departe la noi şi pentrucă elementele unei reacţiuni lipsesc — din nefericire — atât de mult, încât putem privi această stafie cu ochii reci ai unor judecători şi să vedem întâiu, dacă are vr'o realitate, al doilea, dacă existând într'adevăr, ar fi un rău pentru desvoltarea naţiei româneşti şi al treilea, dacă stinsă fiind, ar mai putea fi re'nviată.

Aşa dar cari sunt bazele unui partid reacţionar?

O nobilime ereditară şi istorică, bogată şi puternică prin maiorate, adică prin dreptul de moştenire al celui dintâiu născut; o dinastie asemenea istorică, răsărită din acea nobilime şi indentificându-se oarecum cu ea; în fine prerogative politice ereditare, de ex. un senat compus numai sau aproape numai din privilegiaţi. Această clasă privilegiată ar trebui să lupte sau pentru mănţinerea drepturilor ei, faţă cu tendenţe de uzurpaţiune, fie din partea altor clase, fie din partea coroanei, sau ar trebui să tindă a recâştiga prerogative pierdute.

Dee-ni-se voie a spune, că toate aceste premise ale unui partid reacţionar nu există la noi. Clasa privilegiată de mai nainte ajunsese un fel de nobilime de serviciu mai mult, decât de naştere, iar despre ereditate nu era nici vorbă. Se'n-

ţelege, că existau familii influente şi bogate, cari măntineau un fel de ereditate de facto a prerogativelor în familie, dar acea ereditate nu exista *de jure*, precum o ştie aceasta orice copil mic. Cauza pentru care boerimea în ţările noastre n'au ajuns niciodată la acea formă strictă şi nestrăbătută a instituţiei din alte ţări, au fost vecinica neaşezare a lucrurilor dela noi (din) ţară, vecinicele schimbări de domnie, cari se făceau în urma influenţelor polone, ungare şi turceşti, căci câteşi trei marile puteri vecine căutau să absoarbă pe socoteala lor patria noastră, iar aceasta căuta să pareze tendinţele lor prin alegerea unui Domn, cât se poate de plăcut vecinului aceluia, care pentru moment era mai puternic. Nu tăgăduim că aceasta era o politică de slăbiciune, dar bună-rea cum era, a prezervat ţara de lucrul cel mai rău din toate, de căderea pe mâini străine, şi tot politica aceasta a fost cauza neaşezării din lăuntru, cauza, pentru care nu s'au cristalizat din fierberea vieţii istorice un miez statornic al unei nobilimi naţionale, care să aibă voinţa şi puterea de-a rezista tuturor încercărilor necoapte şi costisitoare de înnoire şi de pospăială apuseană. Dacă ar fi existat o asemenea clasă nobilitară, nu se teamă d-nii liberali, altfel le mergeau reformele, nu aşa cum au mers ; atunci se convingeau, că revoluţiile nu se fac de pe saltea ca la 1848, nici mântuirea patriei nu se face prin intrigi de palat şi stârnind din somn pe un om, vândut de cei, ce prin jurământul lor erau obligaţi să-l apere şi să-l păzească.

Când mişcările revoluţionare dau de rezistenţa puternică a unei reacţiuni compusă din elemente istorice, acele mişcări sau pier prin oameni mari, sau dau naştere la oameni mari, a căror mărime nici nu stă în raport cu întinderea teritorială a ţării măcar. Au trebuit într'adevăr ca două capete vârtoase ca cel spaniol cu cel olandez să se ciocnească, ca să dea naştere acelei înflorite şi puternice Olande din veacul al XVI-lea şi al XVII-lea ; au trebuit ca două capete vârtoase ca acela al nobilimii engleze şi a poporului englez să se ciocnească, pentru a da naştere lui Cromwell, acelui întemeietor al actualei puteri mari, care-a prefăcut o aproape neînsemnată ţară agricolă în cel întâiu stat al pământului, căci, ca să'ntrebuinţăm o expresiune, aplicată la cel din urmă, „ca să goneşti dracii, îţi trebue tatăl dracilor". Dar aşa ? Eşi cu masalaoa pe uliţă, strigă „jos cutare, sau cutare !" zi-i revoluţie şi te-ai mântuit. Apoi, dee-ni-se voie, asta nu-i revoluţie, ci comedie.

Ş'apoi să nu creadă cineva, că toate istoriile astea au eşit din poporul românesc. Unde foc poporul.... pentru toate ticăloşiile astea el e prea cuminte şi prea aşezat de felul lui şi nici să nu crează cineva, că o singură reformă măcar s'a făcut în favorul poporului — singurele reforme mai mult sau

mai puţin priitoare treptei ţărăneşti le-a făcut un Domn absolutist, Cuza-Vodă, Dumnezeu să-l ierte.

Dar aşa? Ba Stan Popescu face republică la Ploeşti, ba d. C. A. Rosetti pleacă'n exil — la Paris, ca să petreacă acolo mâncând pânea neagră a străinătăţii, stropită cu vin de şampanie şi lacrimi de crocodil, ba s'adună toţi boierii bucluccii la Mazar-paşa să răstoarne domnia, ba d. Câmpineanu găseşte o prăpastie între tron şi ţară, care se umple numai decât c'un portofoliu, ba făgăduieşti naţiei suverane, că te ţii grapă de Turcul suveran, c'ai să desfiinţezi toate dările şi armata, şi în urmă declari războiu turcului şi pui peste dări rechiziţii şi peste oaste para-oaste, ş'apoi când vine vr'un creştin mai aşezat şi zice: „Ia staţi rogu-vă, mie-mi pare că treaba asta are cusur. S'au e pehlivănie sau e nebuneală sau şi una şi alta la un loc" — atunci ştiţi cum se chiamă acel sărman întrebător? Reacţionar, rugină paraponisită, austro-maghiar sau ruso-fil, vânzător de ţară. Noi îi zicem conservator. Liberal în România nu va să zică ceea ce se zice cu acest cuvânt în alte ţări. Dar când cineva n'a'nvăţat carte şi-i cam zevzec de felul lui, s'apucă şi el de negustoria cea mai uşoară, se face liberal.

Dar între conservatori se află mulţi coborîtori din familii **boereşti, se va zice. Ei, se află! Şi? Toată omenirea să aibă** neapărat fericirea de-a se chema Serurie sau Fundescu? Mai trebue să se cheme oamenii şi altfel.

Adevărata cauză a necontenitei revoluţii — dacă putem s'o numim astfel, e următoarea: Mişcarea n'a pornit de jos în sus, precum se cuvenea, ci de sus în jos. Cine erau purtători de steag la revoluţia dela 1848? Poporul? Am spus că poporul e prea cuminte pentru asemenea lucruri. Fii de boieri, rău preparaţi în ţară, cari apucând de ici şi de colo în străinătate, când o aşchie de cunoştinţă, când alta, s'au întors cu surcelele în poală să dea foc ţării şi nu altceva. Să fi văzut apoi luptă între giubeliii şi bonjuriştii de moda veche cu mustaţa bătută şi în frac civit cu nasturi de aur. Dar lupta n'a ţinut mult, pentrucă numiţii bonjurişti erau chiar fiii giubeliilor, cari mai murind, după vremuri, mai dându-se în lături de bunăvoie, èra libertăţilor şi pospăelii importate a'nceput la largul ei. Şi deodată cu èra libertăţilor şi a nouelor legi încurcate, în cari paragrafii se bat în capete, a 'nceput să emigreze o generaţie de tineri în străinătate, ca să 'nveţe — teologia? Nu. Ştiinţele naturale, tehnica, medicina, filologia? Nu, nimic din toate aceste. Dreptul. In sfârşit a sosit o droae de doctori în drept şi'n strâmb, cărora le trebue pânea de toate zilele, şi cuconaşi, scoşi ca din cutie, precum sunt, deveniseră şi cam exigenţi de felul lor. Pita lui Vodă nu-i tocmai mare în ţara românească. Mai drumuri de fier

pe unde şi-a 'nţărcat dracu copiii, mai poduri pe uscat, mai şcoli prin sate, unde populaţia stă din trei creştini ş'un şoarece, c'un cuvânt mai una mai alta au împuţinat rău de tot pita lui Vodă şi lefurile nu sunt tocmai mari. Au credeţi, cum că e vre una din aceste somităţi, care să'nţeleagă, că trăim în ţară săracă? Aş! ferit-a sfântul. Propune-i unui asemenea geniu ticluit la Paris — la Piza chiar — un post de subprefect sau de judecătoraş la târgul Hârlăului. Se va crede insultat în demnitatea lui democratică. Alte visuri îi umblă prin cap. Nu-i vorba, ca judecător de pace în târgul Hârlăului omul poate face mult bine şi mai cu munca, mai cu vrerea lui Dumnezeu poate asemenea ajunge departe — membru la casaţie sau ministru de justiţie chiar.

De ce nu? Nici o lege n'o opreşte aceasta şi societatea noastră — orice s'ar zice — chiar cea mai naltă societate e pe deplin democratică. Dar pentru o asemenea înaintare regulată, prin merit, prin ştiinţă, prin onestitate, se cere muncă şi răbdare, iar cuconaşii nu iubesc munca şi sunt nerăbdători de-a parveni. Aceasta e adevărata corupţie: tendenţa de a câştiga lesne şi fără muncă, tendenţa de a se gera în om mare fără merit, aceasta e corupţia adevărată, ale cării urmări sunt ura şi invidia contra ori cărui merit adevărat şi cocoţarea nulităţilor în acele locuri, la cari numai o înaltă inteligenţă sau un caracter extraordinar dau un drept.

Dar spune vr'unuia: „Măi creştine, vezi-ţi de treabă! Ce te amesteci la un lucru, când nu ştii seama şi rostul lui? Ce te amesteci la învăţăturile publice bună oară, dacă nu ştii cum se dresează cap de berbece necum cap de creştin.?“ Ştii ce-ţi va răspunde? Că eşti reacţionar, austro-maghiar, vânzător de ţară.

Zi-i altuia ce s'amestecă la războiu când nu ştie a deosebi puşca cu cremene de tunul Krupp — tot aşa îţi va răspunde. Apoi de te-o mai prinde şi necazul şi-i zice, în pilda lor, că Dumnezeu biet umple lumea cu ce poate, atunci eşti chiar retrograd.

Ei bine, iată în ce consistă reacţie şi liberalism în România. Dacă un om îşi mai are toate Sâmbetele la un loc, atunci e reacţionar, se 'nţelege. Dacă i-a mai rămas vr'unuia niscaiva brumă de avere şi crede a putea pretinde, ca la decretarea de legi organice să nu se voteze cu drumul de fier, ci să se mai oprească pe ici pe colo, ca să vază de nu sunt interese atinse, atunci e reacţionar.

Atâta-i deosebirea. Ar fi de dorit, nu pentru aceşti reacţionari, ci pentru naţia românească preste tot, ca această deosebire să fie mai mare, dar din nenorocire nu este. Se simte adânc lipsa acelei clase istorice, care să fie păstrătoarea tra-

diţiilor şi a bunului simţ, pârguit prin lupte seculare şi suferinţe seculare.

Multă, puţină, cât mai era, s'au tot dat şi dat într'însa, pentru a pune în locu-i o generaţie de advocaţi, şi azi când în fine visul democraţiei române s'au îndeplinit — stăm mai bine? Abstracţie făcând dela împrejurarea, că 'n urmarea înnoiturelor croite şi răscroite de advocaţi, poporul românesc în toate clasele lui sărăceşte pe zi ce merge — e poate vr'o deosebire atât de mare în cultura de azi şi cea de alaltă-ieri? Dee-ni-se voie a o contesta aceasta. Extensiv poate c'a câştigat cultura naţională, intensiv însă desigur că nu. Cât de puţini tineri se disting, şi chiar astăzi un Cogălniceanu sau un Epureanu se deosebesc aproape de tot tineretul nou cât cerul de pământ, în vorbă. în spirit, în toată atitudinea. Am fi curioşi într'adevăr să ştim care-i acel Sefendache, Holban, Chiţu, Pătărlăgeanu, Cantilli e tutti quanti, cari ar putea suferi o comparaţie cu aceşti doi oameni — nemai vorbind de alţi bătrâni, o comparaţie cât de depărtată măcar?

Aşa dar — unde e reacţia şi unde reacţionarii?

Trăeşte vr'un descendent al Basarabilor sau al neamului Muşatin din Moldova sau — ca să fim completi — al Asanizilor din regatul româno-bulgar al Emului, care să petreacă în ţări străine ca Ducele de Cumberland, fiul regelui Hanovrei, iar partizanii lui să frământe ţara, căutând a răsturna dinastia actuală şi a readuce pe cea veche?

Nu!

Este vr'o castă aristocratică, care şi-au pierdut drepturile ei ereditare şi istorice, jurisdicţiunea şi dreptul exclusiv de-a administra cutare ori cutare judeţ, şi care acuma caută a le recâştiga cu orice preţ?

Asemenea nu. Ar fi bine să fie, căci în orice stat o clasă puternică e folositoare, dar nu există şi nici poate exista.

Aşa dar ţinem la dinastie şi la constituţie aşa cum sunt şi fiindcă constituţia e liberală, suntem şi noi liberali.

Orice încercare de-a reînvia clasele vechi e astăzi zadarnică dintr'o cauză simplă. Alte împrejurări au dat naştere boierimii vechi, împrejurări cari nu se repetă nici când de două ori în lume. Dacă România ar avea o epocă mare, atunci ea ar avea şi o aristocraţie nouă, dar fără o asemenea epocă hotărîtor-mare nu se poate aştepta nici reînvierea unei clase aristocratice.

Conservatismul, reprezentat prin organul nostru nu înseamnă aşa dar altceva decât mănţinerea constituţiei actuale *tale quale*, adecă bună rea cum este şi împiedecarea de-a nu merge cu desvoltarea constituţională şi mai departe, de pildă la sufrajul universal, la republică, la ostracism, la despotis-

mul mulţimii. Constituţia actuală e adecă destul de liberală şi nu mai trebue lărgită de cum este.

Nu tăgăduim c'ar fi fost mai bine, dacă ideea statului avea putere mai mare, ca să fie'nstare a înfrâna costisitoarele şi nemărginitele ambiţii personale ale nulităţilor, de-a ajunge la cârma ţării. Şi aceasta ar fi fost mai bine — nu absolut — ci relativ, pentru că la noi oamenii nu-şi cântăresc încă pe deplin bine interesele. Dar o lungă experienţă învaţă, că pasuri îndărăt nu se pot face. Vom pierde multă vreme încă pentru a împlea formele civilizaţiunii, pe cari le-am împrumutat, dar ele trebuesc împlute, nu nimicite. Deocamdată — nu-i vorba — cam ciudaţi crai dela răsărit se'mbracă cu ele, însă, convins odată poporul, că numai munca şi meritul adevărat îndreptăţesc la ceva în viaţa publică, lucrul va fi pe jumătate îndreptat.

Repetăm deci cele spuse în numărul de 20 Decemvrie: *Respingerea* a tot ce este republică mai mult sau mai puţin deghizată şi *conservarea* constituţiei cu monarchia constituţională, iată statornicele noastre principii.

INEGALITATEA NATURALĂ

Credem, că destul am vorbit despre liberalismul nostru adevărat şi sincer. Odată calea croită prin chiar legea fundamentală a ţării, toate inconvenientele unui sistem liberal, care — precum bine ştie orice birnic — este cu mult mai scump decât primitivul şi patriarhalul sistem de mai nainte, toate acele inconveniente zicem se pot înlătura prin muncă, căci sistemul libertăţilor e sistemul muncii. Asta am dori să intre odată în convingerea ori căruia; trebue ca cetăţeanul să vază, că fără muncă şi fără capitalizarea ei, adecă fără economie, nu există nici libertate. Cel care n'are nimic şi nu ştie să s'apuce de nici un meşteşug — dă-i toate libertăţile posibile tot rob e, robul nevoilor lui, robul celui dintâi, care ţine o bucată de pâne în mână, căci e cu totul indiferent dacă închizi o pasăre în colivie, sau dacă ai strâns de pretutindeni grăunţele, din care ea se hrăneşte.

Şi cam aşa-i cu omul: brutarul nu coace pentru cel ce n'are nimic, măcelarul nu taie pentru cel ce n'are cu ce cumpăra.

Suntem deci liberali în puterea cuvântului, dar nu înţegem, ca cine-va, exploatând ideile liberale, amăgind mulţi-

mea, promiţându-i munţi de aur şi râuri de lapte fără muncă, să ajungă în fine a exploata acea mulţime chiar, şi a o conduce din rău în mai rău.

De aceea privim cu oarecare nevinovăţie şi cu mâinile în sân la vecinica discuţie între ziarele române asupra principiilor politice, pretinse că conduc pe unul sau pe altul.

Ba unu-i liberal moderat, ba altul liberal nemoderat, ba al treilea liberal-conservator. Ca şi când dd. Holban-Tacu-Anghel-Fleva etc. ar fi mai buni, mai de treabă sau mai cu minţi, dacă ar fi liberali-moderaţi sau dacă ar da o altă poreclă aspiraţiunilor lor personale !

Caracterul general al acelor oameni e, că vor să câştige fără muncă, că statul pentru ei e o materie de exploatat şi că ideile chiar, ce le profesează în fiece zi, sunt asemenea mijloace de exploatarea ţării şi a naţiei. Astfel se iveşte azi un grup, mâine alt grup, cari nu sunt în fond decât societăţi anonime, ce pun un mic capital la mijloc pentru a isbuti într'o mare afacere : a veni la putere.

E drept că sunt grupuri, a căror ţintă nu este aceasta, pe care le desgustează acea febrilă activitate de a se mănţine sau de a ajunge la putere, şi cari, chiar dacă doresc a veni la ea, pentru a-şi realiza ideile şi a pune lucrurile p'o cale mai naturală şi mai cumpătată, nu sunt în stare a face mii de promisiuni mincinoase pentru a amăgi mulţimea.

Astfel de ex. toată programa dela Mazar-paşa e de sus până jos *un mare neadevăr*. Ei bine, sunt grupuri politice cari nu sunt în stare a spune acel *mare neadevăr* şi cărora deci calea aceasta a înrâuririi asupra opiniei publice, calea neadevărului şi a amăgirii, le este şi le rămâne închisă.

Aceasta e răul fără leac al partidului Conservator : neputinţa de-a spune minciuni, de-a face promisiuni deşerte, deşi prin ele mulţimea se amăgeşte. Adevărat, că acest defect al partidului este o virtute, dar în orice caz e o virtute care 'ngreuiază calea în loc de-a o netezi, căci poporul crede lesne celor ce-l amăgesc, e lesne măgulit de linguşirile demagogilor şi se lasă desbrăcat de cel ce-i aruncă o frază frumoasă şi-l numeşte la tot momentul suveran, generos, mare, neîntrecut, unic pe faţa pământului.

Contra acestui rău, a credinţei uşoare a mulţimii există un remediu, un singur remediu pe care binevoitoarea natură a dat-o, şi acest dar nepreţuit e deosebirea între oameni. A umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut, dar a mai făcut şi deosebiri ; sunt legile şi instituţiile pentru toţi de-o potrivă dar niciodată egalitatea legală nu va şterge inegalitatea înăscută sau pe cea câştigată cu munca.

Clasele avute şi culte se amăgesc odată, de două ori, nu pururea.

Când există cens şi deosebire de clase, bazată pe el, amăgire nu mai e atât de lesne şi chiar dacă o parte a celor aleşi sunt ieşiţi din urnă prin amăgirea colegiilor numeroase sau prin influenţa guvernului, totuşi rămâne o parte, rezultată din alegerea unor oameni, care ştiu a-şi cumpăni interesele şi a deosebi adevărul de prăpăstii.

De ce mulţimea e lesne-crezătoare ?... nu e tocmai greu de explicat. Ea uită zicala : „Să nu dea Dumnezeu omului atât rău cât poate purta", şi, pentru a scăpa de suferinţi actuale, relativ mici, face orice i s'ar cere, necunoscând că din ceea ce face ar putea rezulta ceva şi mai rău. Din nefericire nevoia e tovarăşa oamenilor — a tuturor oamenilor, deşi în alte proporţii şi în altă măsură. Numai unul e în stare să judece, dacă cutare sau cutare schimbare i-ar putea-o alina, iar alţii nu sunt în stare. Afară de aceea nevoia perpetuă mai are şi o cauză obiectivă, în natură chiar, pe care-a formulat-o Malthus : populaţia se'nmulţeşte în pătrat, iar mijloacele de existenţă se 'ndoiesc numai. Când o populaţie găseşte mijloace de existenţă, ea se sporeşte foarte repede, dar sporită odată, înmulţirea mijloacelor de existenţă n'au ţinut pas cu acel spor şi iată nevoia ia loc în toată asprimea ei. Apoi nu numai atâta, dar cu cât o populaţie se'nmulţeşte, cu atâta se civilizează mai mult, şi cu cât înaintează în cultură, cu atât exigenţele ei devin mai mari, cu atâta devine mai simţitoare pentru lipse şi pentru trebuinţi, cari pentru un om primitiv sunt mai mult un lux. Pentru regina Engliterei, mareà Elisabetă, o pereche de ciorapi de mătase era un prezent nepreţuit, ce i se putea face ; azi orice commis voyageur simte trebuinţa lor ; iar împărăteasa lui Carol cel Mare fierbea la bucătărie, ceea ce nu face azi nici nevasta unui şef de birou măcar. Astfel o nouă trebuinţă se'nvaţă lesne şi se desvaţă greu şi învăţu-i dulce iar desvăţul amar.

Ei bine, pe nevoile — din nenorocire vecinice — şi pe lesnea crezare a mulţimii se'ntemeiază demagogii cari neştiind nimic, neavând nimic, vor să se ridice deasupra tuturora şi să trăiască din obolul nemeritat al săracului. Şi fiindcă demagogii, fiind în genere oameni de rând, înzestraţi în loc de minte, cu vicleşug numai, stăpânirea lor însemnează domnia brutalităţii, a viciilor şi a uşurinţei.

Singura chezăşie însă contra domniei demagogiei este *censul*, e împărţirea alegătorilor în categorii după importanţa lor economică sau intelectuală. De aceea suntem contra sufrajului universal — căci aceasta ridică deosebirea de clase, face ca votul celui cuminte să aibă aceeaşi greutate cu a celui nerod, c'un cuvânt e exploatarea celui ce are ceva prin cel ce n'are nimic, a celui învăţat prin cel ignorant, a celui drept prin cel nedrept. Urmările sufrajului uni-

versal se văd în America, unde într'adevăr tot ce naţia are mai rău, mai coruptibil, mai mincinos ajunge în parlament şi la putere, pe când elementele cuminţi şi drepte, desgustate de priveliştea aceasta, nici nu se mai amestecă în viaţa publică. Şi care e urmarea demagogiei ?

Desbinare şi ură între cetăţenii statului pentru ficţiuni şi pentru cinstitele obraze ale d-lor demagogi.

Shakespeare nemuritorul pune următoarele vorbe în gura cumintelui Ulis :

„Dacă planeţii în vălmăşag rău ar rătăci fără regulă, ce grozăvie ar fi ! Ce furtună ar fi pe mare, cum ar tremura pământul, cum ar turba vânturile ! Frica, răsturnarea, groaza şi desbinarea ar rupe la pământ, ar submina, sparge, desrădăcina din încheeturi concordia şi liniştea dintre state".

„Dacă ar lipsi treptele între oameni, această scară a tuturor planurilor mari, tânjeşte executarea acestor. Fără aceste trepte cum ar putea să se ţie în dreptul lor vecinic breslele, demnităţile în şcoli, frăţia în oraşe, pacinica legătură de negoţ între ţărmuri despărţite, respectul pentru bătrâneţe, sceptru, coroană şi laur ? Ia treptele dintre oameni, discordează această singură coardă şi auzi apoi disarmonia !

„Toate celea ar găsi împotrivire făţişe ; puterea ar fi tiranul slăbiciunii timide, fiul crud ar ucide pe tatăl său. Puterea ar fi drept — ba nu, chiar dreptul şi strâmbătatea, a căror vecinică ceartă o mijloceşte justiţia, şi-ar pierde numele împreună cu justiţia însăşi. Atunci toate s'ar desface în sila celui mai tare, sila în arbitrariu, arbitrariul în lăcomie, şi lăcomia, un lup obştesc, îndoit de tare prin putere şi arbitrariu, va rupe însfârşit lumea la sine şi va înghiţi-o. Acestei uciderii urmează apoi haosul, îndată ce se şterg treptele. Nerespectarea acestor trepte ne dă pas cu pas îndărăt, *pe când socotim de a urca.* De căpetenia cea mai naltă îşi râde cel ce stă nemijlocit sub el, pe acesta-l batjocoreşte al doilea, pe cel următor cel de sub el : şi 'nveninat astfel de la cel dintâiu pas, care s'a îndărătnicit căpeteniei, fiece pas următor e sguduit de frigurile invidioase ale unei rivalităţi impotente şi galbene la faţă."

Astfel se răzbună ignorarea adevărului : că statul, cu treptele şi deosebirile lui, e un product al naturii, nu al raţiunii omeneşti.

Iar când punem sufrajul universal în locu-i cu teza abstractă : Toţi oamenii sunt egali, deci toţi cată să aibă o egală înrâurire în vieaţa statului, atunci ajungem, că cei mulţi, care nu-şi cunosc interesele, aleg pe cei ce-i amăgesc mai bine, iar aceştia odată sus, se duşmănesc ei în de ei, se batjocoresc ei în de ei, încât ajungem, că râde om de om şi dracul de

toţi. Atunci se pierde deosebirea între judecata dreaptă şi judecata strâmbă, atunci d. Fleva va pune emanciparea femeilor şi d. Ghica pe a tuturor femeilor fără deosebire, atunci dăm pas cu pas îndărăt, părându-ni-se că înaintăm.

Căci de această iluzie sunt bolnavi liberalii noştri, că înaintăm. Intr'adevăr, grozav înaintăm îndărăt în toate celea.

In teorie nimic mai frumos decât sufrajul universal, dar în practică nu este decât opresiunea mulţimii, a ignoranţei, a pasiunilor măgulite şi linguşite de demagogi. Când ştie cineva că toată civilizaţia şi cultura omenească e neapărat mărginită la cercurile acelea, care au destul timp şi destulă neatârnare pentru a le învăţa şi pricepe, când ştie, că nimicind capul unui învăţat ai nimicit învăţătura lui, care era poate rezultatul unei desvoltări de sute de ani, când ştie apoi că nulitatea demagogică nu suferă nici un merit adevărat lângă sine şi că ea şi cu semenii ei voeşte a fi tot, atuncea vede lesne, că radicalismul şi demagogia, sub scutul teoretic al sufrajului universal şi al principiilor liberale, de care ştie a se servi cu mare succes, mulţumită credulităţii maselor şi slăbiciunii sau sentimentalismului oamenilor luminaţi, conduc lumea europeană la distrugerea civilizaţiunii, — la haos.

PARALELĂ INTRE LIBERALII ŞI CONSERVATORII ROMÂNI

In numărul nostru dela 20 Decemvrie anul trecut am spus, că ceea ce *nu* voim este *incapacitatea, erijată în titlu de merit, prostia şi neştiinţa brevetate ca titluri de recomandaţie.*

Ce se mai cere azi în România, pentru a deveni om mare? Merit? Ştiinţă? Avere? Caracter? Nimic din toate acestea.

Se cere să fii răsbotezat în numele tatălui — C. A. Rosetti, — a fiului — I. C. Brătianu —, a sfântului Duh Carada, atunci le ai pe toate cu de prisos, şi merit, şi ştiinţă, şi avere.

A nu şti carte, a nu fi învăţat nimic serios în vieaţă, nu este, în sine privit nici nenorocire, nici defect, ci o împrejurare îndiferentă pentru vieaţa statului, căci marea mulţime a activităţilor omeneşti nu exige decât puţină ştiinţă teoretică. Dar lucrul se schimbă foarte, când braţele, care ar trebui să fie consacrate unei munci folositoare şi lor şi societăţii, în loc de daltă, mistrie, coarnele plugului, bardă şi gelău, apucă condeiul şi vor să stăpânească un popor. Ei bine, sunt o mulţime de oameni, mai cu seamă liberali, în

România, care n'au mai multă ştiinţă teoretică, decât un ţăran din Saxa sau un lucrător din Prusia. Şi ca să citäm un caz concret şi foarte caracteristic, spunem, că şeful diviziei *şcoalelor* în ministerul *învăţăturilor* publice este un funcţionar, care nu va putea să dovedească mai multe studii, decât un ţăran sau un lucrător.

Acest caz nu-l citäm pentrucă ar fi rar — toate ramurile administraţiei publice gem de asemenea înţelepţi, — ci numai pentrucă e caracteristic, căci în orice caz e foarte ciudat, ca şcoala şi învăţăturile publice — dela universitate începând şi până la şcoala rurală — să fie administrate de oameni, cari nici la şcoală au umblat, nici vr'o învăţătură a cătării au.

Dacă cineva nu se pricepe în ţara noastră la nimic, tot se mai pricepe încă la ceva : se face liberal, strigă prin mahalale contra reacţionarilor, jură în numele trinităţii Rosetti-Brătianu-Carada, se face luntre şi punte la alegeri, făgăduind unuia că-i va pune nepotul în slujbă, altuia că i se va arenda o moşie a statului fără parale şi — *patria e mântuită*.

Putem zice de-a dreptul, că partidul liberal (roşu) reprezintă la noi o sumă de oameni parte ignoranţi, parte şi ignoranţi şi târzii la minte, şi că acest partid formează la noi în ţară, ca şi fracţioniştii în Moldova, acea coaliţiune vecinică, pe care cei scăpătaţi pe scara naturii şi a muncii o formează pururea contra cuminţiei, a învăţăturii şi a meritului.

Şi cu toate acestea, ce fin, ce gingaş organism e statul, ca tot ce produce înţeleapta natură ! Cum în consecuţiunea de generaţii şi într'o desvoltare sănătoasă, ajung sus tocmai elementele de care societatea are mai multă necesitate ! In epoce eroice, când lupta pentru existenţă e grea, curajul, puterea de sacrificii, caracterul nesträmutat, care nu cunoaşte frică de moarte, ajung la cârmă şi mănţin cu tărie existenţa statului ; când din contră — vieaţa fizică a statului e întru câtva asigurată şi când munca şi tendenţa de economie ajunge a fi firul roşu al vieţii naţionale, ajunge sus ştiinţa disciplinată şi cunoscătoare, căci ştiinţele nu sunt decât ochii muncii.

Nu se poate aştepta — se 'nţelege — ca 'ntr'o ţară ca a noastră, care a admis toate formele de organizaţie a celor mai înaintate ţări, aceste forme să se întrupeze numaidecât în oameni pe deplin potriviţi cu statura intelectuală, cu grelele şi gingaşele probleme, cu care sunt însărcinaţi. Nivelul culturii generale a naţiei nu-l poate ridica nimeni cu umărul, — timpul şi munca umplu neajunsurile. Dar ceea ce ar trebui să se observe, e tendenţa spre bine, voinţa de-a numi oameni care se pricep în cutare ramură, începutul unei luări în serios a vieţii statului.

Conservatorii, ori câte rele s'ar zice despre ei, sunt singurul element neexclusivist din ţară. Nu s'a aflat judecător bun,

pe care ei l-ar fi depărtat, pentrucă profesează cutare credinţă politică, nici profesor, nici vameş, nici cassieri, cari buni fiind, ar fi fost înlăturaţi pentru motive politice, dacă îşi vedeau numai de lucru şi nu prefăceau dreptul lor politic într'o unealtă de agitaţie scandaloasă, de turburare şi de ambiţie neînfrânată.

Un guvern conservator, cu toate defectele inerente mai mult epocei decât persoanelor dominante, alege totdeauna grâul din neghină şi dacă rămâne neghină pe ici pe colo, e semn că grâu nu e îndestul. In adunări conservatoare se va vedea totdeauna floarea naţiei, tot ce are mai însemnat ca ştiinţă, avere, caracter sau experienţă întru ale ţării, ba într'o asemenea adunare opoziţia chiar e reprezentată prin oamenii cei mai însemnaţi pe care-i are.

Singură deosebirea numai, că sub conservatori ambiţia personală e restrânsă prin puterea lucrurilor la valoarea individului, e destulă deja pentru a da partidului conservator o înzecită importanţă asupra celorlalte. Liberalii, din contră, se folosesc de ambiţia exagerată a oamenilor de puţină valoare pentru a ajunge şi a se mănţine la putere. Dar precum un venin, oricât de plăcut ar fi la gust, rămâne venin şi distruge organismul, căruia pentru câtva timp i-a sporit prin surexcitaţiune febrilă puterile, tot aşa şi ambiţiile diverse ale liberalilor au condus partidul la descompunere.

Dela începutul alcătuirii ministerului Brătianu, el s'a transformat într'un caleidoscop, care ne-a arătat pe rând prefacerea personalului, chemat a-l compune, prin trecerea la minister, fiecare la rândul său, a tuturor corifeilor din ortaua roşilor de toate nuanţele.

Lucrul a ajuns a fi o mare greutate de învins pentru d-nii Rosetti-Brătianu, din cauza neputinţei în care se află de-a satisface îndestul de repede nerăbdarea tuturor nulităţilor marelui partid.

Supărarea celor ce rămân în aşteptare devine din ce în ce mai mare şi nu puţină turburare provoacă în rândurile majorităţii din Cameră.

Şi cu toate acestea d-nii Rosetti-Brătianu nu dispun de alt mijloc pentru a se mănţinea. Astfel incapacitatea — numai cu ambiţie şi cu lăcomie să fie unite — devine neapărat în ochii capilor liberali un titlu de merit ; iar nulităţile, ajungând miniştri ai M. Sale, pentru a se simţi în minister ca acasă, negreşit că vor căuta să se înconjure cu ipochimene după chip şi asemănare, încât pe această cale prostia şi neştiinţa sunt brevetate ca titluri de recomandaţie.

RESPONSABILITATEA PUTERILOR IN STATUL ROMÂN... O FICŢIUNE

Tot în numărul nostru dela 20 Decemvrie, în care am arătat din nou cele ce am zis de atâtea ori, că reacţie în adevăratul înţeles al cuvântului nu există şi nici poate exista în ţara noastră, am spus între altele, că combatem împresurarea prerogativelor puterii executive de către Camere, combatem violarea legii fundamentale prin înţelegeri după conveninţele momentului între miniştrii şi reprezentanţii din adunare, spre a se eschiva responsabilitatea miniştrilor, adăpostiţi în dosul corpurilor legiuitoare.

Care este îndealtmintrelea înţelesul constituţionalismului, dacă nu neatârnarea puterilor statului şi responsabilitatea fiecăreia din ele? Şi care e înţelesul unei Camere legiuitoare, dacă ea face pe sub mână tot ce-i cere ministerul şi-l acopere cu figura ei, ea care n'are nici o responsabilitate?

Inainte, toate puterile Statului erau împreunate într'o mână: Coroana era supremul legiuitor, administrator şi judecător.

Se 'nţelege că atunci se putea întâmpla cazul, ca judecat şi judecător, administrator şi administrat, controlor şi controlat, să fie una ş'aceeaş persoană şi că cel ce avea puterea 'n mână să-şi croiască legi după bunul lui plac.

Dar astăzi naţia, care nu numeşte nici funcţionari, nici miniştri, şi care nu-i în stare a-i controla şi a-i trage la răspundere direct, îşi alege mandatarii, pe cari-i însărcinează cu această afacere importantă, sub presupunerea *bona fide* cum că aceşti mandatari formează într'adevăr un corp deosebit de puterea executivă, nu însă o companie de controlori cumpăraţi de către cei controlabili şi înţelegându-se cu ei pe sub mână, pentru a face treburi împreună. Afară de asta mai e şi un alt inconvenient: guvernul trebue să fie al ţării întregi, fără deosebire de partizi, pe când Camera va lucra mai totdeauna în sensul unilateral al unei partizi.

Inconvenientul cel mai mare din toate însă, este că adunările nu pot fi făcute răspunzătoare de voturile şi actele lor şi că naţia, singurul lor judecător, nu e'n stare direct a face altceva, decât a alege alţi oameni, atunci când actele şi voturile rele sunt consumate de mult, pe când guvernul, dela miniştri începând şi pân' la copist, e şi trebue să rămână răspunzător de tot ceea ce face. A confunda însă atât de rău lucrurile, precum se 'ntâmplă astăzi, a se anihila guvernul în favorul camerelor şi camerele în folosul guvernului, este o dovadă mai mult, că n'avem a face nici cu guvern într'adevăr

responsabil, nici cu camere într'adevăr controlatoare a actelor lui, ci c'o societate de exploataţie, în care unii joacă pe miniştri, alţii pe legiuitori.

Din capul locului am văzut că adunarea actuală a împreunat toate puterile statului : puterea Domnului, atribuţiile executivei, a justiţiei. Din capul locului onorata adunare s'a numit *suverană,* pe deplin stăpână pe oameni, pământ, bani, oştire, pe toate celea, ca şi când, afară de adunări, nu mai e suflet de muritor, care are dreptul de a zice şi el cuvântul său în privirea acestei ţări.

Cu toate acestea Domnul are drepturi mult mai mari decât adunarea. El are liberul *veto* în toate împrejurările, el poate da pe miniştri în judecată, ca şi camera, consilierii lui sunt răspunzători înainte-I, ca şi înaintea camerei. Pentru a scăpa însă de această responsabilitate, camera şi miniştrii ce fac ? Se înţeleg, după conveninţele momentului, acum într'un chip, acum într'altul cu totul contrariu şi înaintea M. Sale cabinetul apare totdeauna curat ca zăpada şi ocrotit de voturile neconstituţionale ale unei adunări, care la rândul ei nu poate fi apucată şi trasă înaintea judecăţii de nimenea.

Acesta e sistemul cel mai nou, inventat anume de d. C. A. Rosetti, întâiu pentru a scăpa de orice responsabilitate pe confraţii din ministeriu, al doilea pentru a escamota Coroanei dreptul ei de control legiuit asupra actelor guvernului, al treilea pentru a face iluzoriu dreptul, pe care îl are naţia, de a-şi exercita controlul în afacerile publice. Pe această cale de nelegiuită suveranitate, d. C. A. Rosetti a condus sistematic adunarea spre — republică.

Căci în republică aşa este. Capul statului e şeful, nominal adesea, al unui partid şi n'are nici un control şi nici o putere, iar majoritatea *întâmplătoare* e stăpână pe destinele ţării.

Căci majorităţile sunt întâmplătoare, adesea absurde chiar, pe când statul ca fiinţă organică şi răsărită pe cale istorică, are nevoie de puternice elemente de stabilitate. Işi poate oricine închipui, în ce stare ar ajunge un stat, guvernat azi de-o părere, mâne de alta, guvernat de fluctuaţiunea numărului într'o adunare. Căci majoritatea, ce-o capătă un proiect, nu dovedeşte că acel proiect e bun, pentrucă numărul aderenţilor nu e inspirat numai de dreptul cuvânt, ci de interese de grup, de fotoliu, ba adesea de interese personale chiar.

Câteva cazuri de amestecul adunării în tot ce n'o priveşte, vor ajunge pentru a ilustra linia ei de purtare. Astfel, cu ocazia formării budgetului pentru anul 1877, Camera a luat iniţiativa facerii lui, şi aceasta fără de nici un drept, căci dreptul este al ministerului ; el are să-l elaboreze, să primească aprobarea Domnească şi să-l aducă în Cameră pe singura cale constituţională, aceea a mesajului Domnesc. Dacă în

budget ar fi cifre fictive şi erori intenţionate, cine e răspunzător ? Camera ? Am arătat, că ea se sustrage oricărei responsabilităţi. Ministerul ? Se ascunde dindărătul Camerii şi astfel buna credinţă în cheltuelile statului rămâne o iluzie.

Asemenea am văzut Camera, servindu-se de dreptul ei de interpelare, adecă de dreptul de-a cere lămuriri, pentru a lua hotărîri politice de cea mai mare gravitate prin votarea de moţiuni de trecere la ordinea zilei. Astfel, de ex. Camera a refuzat de a retroceda Basarabia şi a primi Dobrogea şi în urmă tot acea Cameră a cedat Basarabia şi a primit Dobrogea tot prin o moţiune, toate pentru a scăpa pe miniştri de sub responsabilitatea cuvenită. Pentru a vota o pensie de 100 de franci unei văduve se cere o anume lege, pentru a primi pe un singur om în cetăţenia statului se cere o lege trecută prin Cameră şi prin Senat şi sancţionată de Domn ; pentru a ceda o bucată mare a ţării, pentru a primi o provincie e de ajuns — o moţiune.

Lucrul e absurd, însă în Camera suverană a d-lui C. A. Rosetti toate sunt cu putinţă.

Să mai pomenim oare alte amestecuri ? Dar Camera aceasta şi-a arogat dreptul de-a indica persoanele, ce sunt a se trimite cu misiuni în străinătate sau a cerut revocarea de agenţi diplomatici, deşi lucrul e de-o extremă gingăşie. Asemenea am văzut Camera desfiinţând prin o lege sentinţa dată de Curtea de Casaţie în privirea maiorului Pilat (ginerele d-lui C. A. Rosetti), am văzut pe comitetul de acuzare în contra fostului cabinet, arogându-şi atribuţiile procurorilor şi a judecătorilor de instrucţie, am văzut pe acei dd-ni făcând perchiziţii, despecetluind şi publicând scrisori private, violând domicilii ; am văzut cu un cuvânt Camera dându-şi aerul de convent naţional, iar comitetul ei luându-şi rolul şi puterile unui comitet de salut public.

Astfel statul român devine în mâna aşa numiţilor liberali o unealtă pentru ca indivizi obscuri să-şi realizeze urile şi duşmăniile, să-şi sature lăcomia, pentru a da vânt în sus nulităţilor, iar spre a scăpa de urmările legiuite a unor asemenea turpitudini, tot guvernul, dela miniştri până la copist, se ascund îndărătul unei majorităţi, care ca mâni ţi se va părea, că n'au existat de când lumea.

Şi toate acestea se acopăr cu fraza că între guvern şi Cameră e înţelegere. Apoi să ne ierte : între înţelegere şi complicitate e deosebire cât cerul de pământ. Complici sunt toţi la comiterea de crime chiar, dar înţelegere cinstită nu se poate numi aceasta.

TOT LIPSA DE RESPONSABILITATE

In zadar ar încerca cineva să dovedească, că statul e un rezultat al convenţiunii şi al punerii la cale prin teorii ; — el este şi rămâne un product al naturii, un organ al societăţii şi precum omul nu-i liber de a-şi schimba inima sau creerul, sau plămânii după plac, asemenea nici societatea, într'o stare anumită de lucruri economică şi de cultură, nu poate să schimbe după plac forma şi funcţiunile statului, nu poate să se joace nepedepsită de-a parlamentul şi de-a guvernul.

De când însă a venit roşii la putere, a'nceput jucăriile pe toate terenurile şi'n toate ramurile vieţii publice, jucării costisitoare şi cu atât mai primejdioase cu cât ele ameninţă a distruge şi restul de bun simţ al publicului şi a-l face să ia jucării şi gimbuşuri drept lucruri serioase.

Partidul conservator — neexclusiv şi nefanatic ca totdeauna şi singurul partid care n'are de loc nerăbdarea de a veni la putere, de vreme ce membrii săi n'au fost nici când avizaţi la pânea bugetului, partidul conservator zicem, nu-şi prea bate capul de-a vedea numaidecât răsturnându-se guvernul actual, sau de-a veni numaidecât conservatorii la putere. Aceasta ne e indiferent.

Dar ceea ce dorim, e ca să avem un guvern serios şi o Cameră serioasă, oricare ar fi elementele din care ar fi compuse. Când aşa numiţii liberali erau în ajunul de-a veni la putere, se ştie că regimul vechiu a susţinut pe roşii în alegerile senatoriale faţă cu candidaţii altor nuanţe liberale, aceasta nu din iubire pentru roşii, ci pentrucă roşii fiind mai numeroşi şi mai bine organizaţi, îndreptăţeau la presumptiunea că vor putea da un guvern serios şi cu autoritate.

Se 'nţelege că nimeni nu poate judeca un partid înainte de venirea lui la putere decât din declaraţiile lui orale şi înscrise. Roşii promiteau marea cu sarea, dar promisiuni de astea sunt comune tuturor partidelor, care vor să facă efect momentan asupra mulţimii. Din acele promisiuni noi nu culesesem decât două-trei, pe care am îndrăznit a le crede : în afară o politică de pace, înlăuntru o politică de împăciuire şi de ordine.

In locul păcii înlăuntru şi în afară ştim cu toţii ce-a venit : călătoria la Livadia, războiul cu Turcii, martiriul bietei noastre armate prin foame şi prin frig, şi toate grozăviile unui război, întreprins iarna fără bani şi fără a fi fost pregătiţi pentru el, precum rechiziţii de oameni şi vite ş. a. m. d.

Iar împăciuirea înlăuntru s'a tradus prin darea în judecată a unsprezece miniştri, în persecutarea înverşunată a tot ce nu e suflare radicală în ţară.

In locul unui guvern serios şi cu autoritate am avut, din contră, un guvern cu minte copilăroasă şi cu apucături tiranice, însă ridicole, care în loc de-a inspira respect, produc scârbă.

De atunci greşeli peste greşeli, produse din uşurătate de minte, din neştiinţă de carte, adeseori din rea credinţă.

A le enumera pe toate ar fi greu şi ar trece peste marginile unui articol de fond.

Destul numai a arăta, că răul principal este lipsa de responsabilitate a guvernului care 'n toate cestiunile, chiar în cele curat-administrative şi de căderea sa, s'ascunde în dosul Camerei.

Cu acest chip am ajuns că naţia nu mai are pe cine trage la răspundere în cestiunile cele mai grave, pe care le-a compromis guvernul.

Vedem de ex. că după două luni trecute, Camera nu s'a ocupat încă cu bugetul pe anul 1879. Astfel, nici ştim cum ne aflăm ; poate că în faţa unei prăpastii. Pe când d. N. Ionescu vorbeşte în Cameră de un deficit mare, de emisiune de hârtie-monedă peste suma votată de Cameră, d. Sihleanu, prezidentul comisiei bugetare, declară că d-sa se ocupă cu budgetul, că de dragul budgetului a părăsit cu inimă grea *balonul captiv* din Paris şi s'a grăbit a veni în patrie.

Iată dar balonul captiv şi poate *bal Mabille* jucând un rol de străgănire în afacerile statului român.

Ca şi bugetul stă cestiunea monopolului tutunurilor, o cestiune care ameninţă un venit sigur al statului de aproape zece milioane. Tot astfel stă cestiunea juncţiunilor dela Predeal şi Vârciorova, tot astfel calamitatea şi remediile rublei ; toate cestiunile arzătoare, gingaşe şi bogate în consequenţe sunt la dispoziţia balonului captiv şi a înţelepciunii deosebiţilor Sihleni, care populează Adunarea actuală.

Nu mai avem nevoie a caracteriza mai de aproape această Cameră. *Românul* însuşi a făcut-o cu prisosinţă ; foaia guvernamentală a zugrăvit cu colori veridice cum adunarea pierde vremea cu nimicuri, cum tratează cestiuni ce nu le cunoaşte şi nu le-a studiat, cum fiecare *dobrîi cialavec*, numai din dorinţa de a străluci, povesteşte pe lung şi pe larg tot ce-i trece prin minte.

Copii bătrâni şi plini de patimi, zicem noi.

Patimi rele şi uricioase conduse de minţi nebunatece de copil, iată caracterele, care hotărăsc pentru moment soarta statului român.

Nu vom zice, că toţi sunt astfel, căci am fi nedrepţi, dar de sigur majoritatea e astfel.

In faţa alegerilor pentru adunările de revizuire nu vom spune dar alegătorilor : căutaţi s'alegeţi numaidecât candi-

daţi conservatori ; ci le vom spune : principiile abstracte, oricare ar fi, nu sunt nici bune nici rele, precum o formulă matematică nu e moralicește bună sau rea. Cu aplicarea în practică abia ele devin bune sau rele. De aceea alegeţi oameni de treabă şi cuminţi, alegeţi oameni într'adevăr serioşi şi nepătimaşi şı nu vă temeţi, conservatori fie, liberali fie, în înţelegere şi cu pace vor trăi şi vor desbate.

FALIMENTUL LIBERALISMULUI ROMÂN

Trei zile de-a rândul Cameră şi Senat, întrunindu-se în şedinţe secrete, din care una până târziu după miezul nopţii au desbătut asupra modului, în care are a se propune revizuirea Constituţiei.

Trei păreri deosebite s'au ivit în sânul adunărilor întrunite : centrul propunea revizuirea a patru articole din Constituţie, fracţiunea şi grupul Vernescu propuneau ca necesitatea revizuirii să fie *motivată,* în fine conservatorii propuneau a se rosti pur şi simplu necesitatea revizuirii, fără nici un fel de motivare. Cu această din urmă propunere (a d-lui Carp) s'a declarat unit guvernul şi majorităţile amândoror corpurilor legiuitoare. Deci se apropie ziua, în care se vor face citirile necesare şi se va pune un capăt stării de nesiguranţă de până acuma.

Propunerea d-lui Carp are avantajul că nu prejudecă de loc cestiunea, că din soluţiunea ei nu se face o armă de partid şi un program electoral, că ţara rămâne liberă a se rosti cum va voi, fie afirmativ, fie negativ.

E drept că această voinţă nu e deplin liberă. Atârnarea politică de voturile Europei, necesităţile şi pericolele momentului, logica principiilor constituţionale, admise în vieaţa noastră publică, teoria de „om şi om", cântată pe toate tonurile de demagogia noastră mare şi mică, au prejudecat deja într'un înţeles oarecare cestiunea, şi semînţele veninoase semănate în ţara aceasta de generaţiile crescute în străinătate, aduc astăzi pe cale naturală fructele lor.

Era teoriilor liberale — a acelor teorii, a căror rezultat este Constituţia noastră, ajunge la punctul ei de culminaţiune. Constituţia aceea, care după „Românul" şi presa liberală în genere este apogeul naţionalităţii, e dusă *ad-absurdum* prin puterea ei proprie generatrice, prin rezultatele la care dă naştere, prin revizuirea hotărîtă a art. 7.

Noi n'avem în cestiunea aceasta decât o atitudine pasivă şi abia reprezentaţi prin câţiva inşi în Cameră şi Senat în urma alegerilor brătieneşti, în urma suspecţiunii aruncate asupra partidului conservator prin darea în judecată a căpeteniilor lui, suntem reduşi la rolul de cronicari şi dacă am avea ambiţia de a deveni celebri în această ramură a istoriografiei, de sigur că am găsi colori de flacări pentru a ilustra această ultimă pagină de liberalism în România, care nu e decât continuarea şi rezultatul firesc şi logic al celor dintâi. Dar oricât de pornit ne-ar fi stilul, şi de puternică limba, toate acestea n'ar fi în stare de-a readuce acea stare de lucruri, primitivă dar sănătoasă, care există înainte de a fi existat umbra măcar a unei cestiuni evreeşti.

A trebuit să se dărâme toate îngrădirile, cu care se înconjurase clasele vechei Românii : fie tagme spirituale, fie bresle economice, fie în fine avere imobiliară ; a trebuit ca în locul tuturor acelor *prejudicii* din evul mediu, *naţionale*, să se pue drept măsurătoare banul *cosmopolit* pentru a deosebi om de om ; a trebuit în fine, ca ideile marii revoluţii franceze să se introducă pe deplin în ţara noastră şi în organizarea noastră socială, pentru ca în puterea acelor principii admise şi aplaudate de noi, de demagogia mare şi mică, să ajungem a ni se impune de dinafară, prin străini, legi organice pentru ţara noastră proprie ; şi a trebuit într'adevăr un guvern liberal de doi ani, pentru ca prin tractate internaţionale să ni se dicteze cu sila lucruri, pe care nu ni le-au dictat Baiazid Ilderim, învingătorul creştinătăţii ; a trebuit ca libera cugetare să fie cult erijat în public şi apărat de guvern şi de organele lui în contra unei biserici, ce domneşte de-o mie de ani pe pământul nostru ; a trebuit ca organul din strada Doamnei să numească mincinos pe un archipăstor al bisericii, — pentru ca ultima consecuenţă a discompunerii spiritului public să fie americanismul, teoria de om şi om fără deosebire de rasă, origine şi limbă, statul raţional al mizeriei şi ambiţiilor personale, în locul statului naţional şi natural, în locul socetăţii naţionale, răsărite pe baze istorice, în locul limbii romanice şi a originei traco-latine.

Nu facem nimănui imputări în privirea aceasta, imputări târzie, care nu pot readuce nici epoca dinaintea constituţiei, nici domniile răsturnate prin trădare, nici timpul de aur, în care nu era nici vorbă de cestiune israelită. Timp de aur într'adevăr, în care economia publică şi privată stăteau în raport cu veniturile fiecăruia, în care nici se scria, nici se vorbea altă limbă decât a noastră, în care dările erau minime şi averile mari, în care în locul egalităţii era probitatea, în locul libertăţii de palavre, munca liniştită şi câştigul liniştit,

munca pământeană, apărată în toate ramurile ei de chiar clasele muncitoare, organizate în bresle.

Astfel teoriile liberale își găsesc astăzi cea mai amară ducere *ad absurdum* prin chiar puterea lor. Li s'a părut prea grea demagogilor noștri dominațiunea acelor oropsiți boieri, cari erau români înainte de toate? Ei bine, — vor avea de-acuma dominația banului internațional, o domnie străină impusă de străini. Li s'a părut grele și jignitoare demagogilor noștri îngrădirile, cu care munca națională se încunjurase față cu concurența străină? Vor avea acuma libertate absolută de muncă și transacțiuni, teoria de om și om, de luptă pe picior în aparență egal, în realitate inegal. Și în această luptă nu învinge cine-i tare, nobil sau eroic; învinge cel pentru care orice mijloc de câștig e bun, cel pentru care orice apărare a muncii e o piedică, pe care va tinde a o răsturna pe cale legiuită sau pe cale piezișă.

Iată rezultatul strălucit, falimentul cu care se încheie socotelele liberalismului american din România. Nu ne facem nici o iluzie nici în privirea rezultatului revizuirii, nici în privirea viitorului în genere. Se constată numai pentru a suta oară, că nici un popor nu erige nepedepsit neadevărul și pospăiala în principii conducătoare ale vieții sale publice.

SCURTĂ COMPARAȚIE INTRE ERI ȘI AZI

Noi nu ne-am închinat vr'odată constituției ca neamul lui Israil vițelului de aur din pustie, și am exprimat adesea păreri aspre în privința aceasta, nu din prevențiune contra principiilor ce cuprinde, pentrucă principiile nu sunt nici bune nici rele înaintea aplicării lor, ci mult mai mult din cauze de conservare națională și pentru cuvinte economice. Era într'adevăr ciudat de-a vedea un popor eminamente plugar ca al nostru, și a cărui rațiune de-a fi este tocmai originea lui tracoromană, cum, din chiar senin și într'o singură noapte, erige teoria de „om și om" în teorie absolută de stat, și face din banul internațional și din posesiunea întâmplătoare a acestuia singura măsurătoare pentru a deosebi înrâurirea unui om de a celuilalt în vieața statului. Nici e lesne de înțeles, cum un popor de plugari, ba încă unul care s'a lăsat de păstorie de ieri-alaltăieri și s'a apucat de plug înainte de abia cincizeci de ani, putea să se creadă îndestul de bogat pentru a intro-

duce la el forme de civilizaţie şi instituţii pe care ţările apusene, bogate prin industrie şi prin o desvoltare economică de sute de ani, abia le pot plăti.

Cea mai superficială socoteală din lume ar dovedi îndestul, că puterea productivă a naţiei româneşti n'a crescut, n'a putut să crească în raport cu groaza de cheltueli, pe care le-a impus formele de civilizaţie străină, introduse cu grămada în ţara noastră. Care de exemplu era venitul Moldovei în veacul trecut ?

Exact 1.368.599 lei vechi, strânşi de pe Moldova întreagă cu ţinuturile acum pierdute : Suceava, Câmpulungul-moldovenesc, Codrul, Grecenii, Lăpuşna, Orheiul, Soroca, Cernăuţul, Câmpulungul rusesc — adecă cu Bucovina şi Basarabia. Pe atunci Moldova era singură aproape atât de mare cât România actuală întreagă.

Care sunt azi veniturile statului ?

111.000.000 lei noi (333 milioane lei vechi) adecă de *două sute cincizeci* de ori pe atâta. Dar ce vorbim de secolul trecut ? In secolul nostru chiar, acum 30—40 de ani, venitul amânduror ţărilor era de vr'o *zece* milioane lei vechi, deşi ţara era administrată şi judecată de un personal aproape tot atât de mare cât şi astăzi, căci fiecare ţinut avea judecătoria, prefectura şi sub-prefecturile lui.

Inzecitu-s'au şi însutitu-s'au oare averea românului şi veniturile lui pentru a plăti instituţii de o sută de ori mai scumpe?

De sigur că nu. Ba s'a întâmplat tocmai contrariul. Clasele productive au dat îndărăt ; proprietarii mari şi ţăranii au sărăcit ; industria de casă şi meşteşugurile s'au stins cu desăvârşire ori au trecut în mâni străine, iar clasele improductive, proletarii condeiului, cenuşerii, oamenii ce încurcă două buchi pe hârtie şi aspiră a deveni deputaţi şi miniştri, advocaţii, s'au înmulţit cu asupra de măsură, dau tonul, conduc opinia publică, fericesc naţia în fiecare zi — pe hârtie.

Nu ne vom face noi apărătorii vremilor trecute — *laudatores temporis acti* — dar în orice caz vom întreba : avem azi o cultură de o *sută* de ori mai numeroasă, o administraţie de o *sută* de ori mai îngrijitoare, o justiţie de o *sută* de ori mai dreaptă ?

Nu.

Oricât de rea ar fi fost administraţia acelor oropsiţi boieri, ea avea un *bun* nepreţuit pentru orice ţară agricolă, adică săracă : era eftină, cum mai eftină nu se putea.

Despre cultură nu mai vorbim. Nici azi — credem — învăţatele odrasle ale d-lui C. A. Rosetti, Mircea, Cloşca şi cum i-o mai fi chemând, nu se vor putea compara cu ignorantul Cogălniceanu bunăoară, ne mai vorbind de Alecsandri, Bălcescu, C. Negruzzi ş. a. Deosebirea între învăţaţii generaţiilor

trecute şi cei actuali e îndealtmintrelea foarte mare şi caracteristică.

Cei dintâi nu costau pe naţie o para roşie, cei noui costă parale, cu miile, cu zecile de mii de franci. Miron Costin, de ex., cronicarul Moldovei, scria minunat de bine şi avea 100, zi *o sută* de moşii ; Pseudo-Ureche n'avea moşii, dar pentru asta scrie de o sută de ori mai rău decât Costin şi costă pe stat o mulţime de bani.

Aşa dar, părerile aspre pe care le-am emis noi asupra liberalismului şi instituţiilor liberale, nu erau răsărite din spirit de reacţiune, ci din claritate de vederi. Naţiei nu i se dă, în schimbul banului ei, adică a muncii ei, un echivalent de bunuri, ci i se ia mereu fără a i se da aproape nimic în schimb, decât cel mult cultura pe care i-o poate da *Vocea lui Faraon* şi Horia sau Cloşca în „Scrisorile către desmoşteniţi". Dacă înainte i se da puţin, i se şi lua puţin, şi socoteala era totdeauna limpede, fără deficit, fără datorii.

Dar pe de altă parte, oricât de factice, de falsă şi fantastică ar fi fost revoluţiunea socială dela noi, această reacţie a cosmopolitismului liberal şi fără patrie contra vechii societăţi naţionale, pasul făcut înainte nu se mai poate face refăcut, şi trebue să ne'nghiţim amarul şi să ne culcăm cum ne-am aşternut, toate astea de frică de mai rău.

Ferească Dumnezeu de republică ! Oricât de puţină putere ar avea un monarh constituţional, totuşi are mai multă decâ. un prezident de republică, mai ales când ne închipuim că d. Pantazi ar ajunge prezident, şi că dând drepturi femeilor am avea în loc de adunare legiuitoare, două haremuri, ne prind fiorii, mai ales că gândim şi la proverbul românesc, cum că la Dumnezeu şi la noi toate sunt cu putinţă. Indealtmintrelea, republica — foarte provizorie — dela Ploeşti, pe care reacţia a avut nepoliteţa de a o desfiinţa repede-repede, puind chiar mâna pe inviolabila persoană a capului statului ploeştean, ne-a dat deja un exemplu viu, oarecum istoric, al fericirilor republicane, şi n'am voi să vedem în mare ceea ce în mic fusese deja atât de gentil. Republicanii dela Ploeşti au făcut sprafcă la casierie, la cutia comunei şi la cutiile de pe la respântiile bisericilor în mermetiseală, în tejgheaua telegrafului şi a poştei, aşa încât în şase ceasuri numai de existenţă cu desăvârşire republicană, veniturile statului ploeştean s'au evaporat — ca roua de pe flori — pentru a vorbi cu autorul colecţiei de poezii făcute *când n'avea ce face*. Ştim deja ce a făcut când *avea* ce face.

Aşa dar, pentru a scăpa de o ediţie *in folio* a republicei în octav mic dela Ploeşti, suntem constituţionali, ultra-constituţionali.

„Românul" nu neagă sinceritatea noastră — cel puţin atâta

merit ne lasă. Dacă guvernul conservator lupta în alegeri, bătrânul Lascăr Catargi o spunea verde, că guvernul, ca partidă politică are dreptate să lupte şi nu s'ascundea după paravanul comitetelor oculte de gheşeftari de provincie şi de advocaţi fără pricini. Guvernul liberal luptă asemenea în alegeri, numai nu leal, nu pe faţă, ci prin tertipuri, apucături, promisiuni, mizerii.

Acest merit al sinceritătii îl mănţinem pentru noi. Ţinem la constituţie aşa cum este şi nu suferim să se modifice o iotă din ea, afară de art. 7 supus revizuirii în urma unei sile internaţionale.

O dovadă despre aceasta este tocmai propunerea făcută de noi în divergenţă cu alţii, de-a nu se supune revizuirii decât numai şi numai art. 7, iar o altă dovadă, că nu voim turburare sau răsturnare, este c'am renunţat din capul locului de a preface cestiunea aceasta într'o armă de partid, într'o unealtă electorală.

Iar o dovadă, cât de vânduţi suntem străinilor, o dăm de sigur prin aceea, că nu admitem la fel să se folosească cineva de o nenorocire, precum este sila ce ni se face prin tractatul dela Berlin, pentru a modifica — spre folosul nostru chiar — articole din legea fundamentală a ţării. Această declaraţie e destul de sinceră, şi fiindcă cel puţin meritul sinceritătii ni-l lasă „Românul", de aceea îl rugăm să ţie seamă de ea.

Respectăm Constituţia *sans phrase* şi oricine ne-ar imputa contrariul ne calomniază. Că a costat mult, prea mult pe un popor sărac ca al nostru, nu e vina noastră. Şi biserica dela Curtea de Argeş a costat prea mult, dar asta nu-i un cuvânt pentru a o dărâma şi a construi în locu-i una mai eftină.

* * *

După aceste lămuriri avem o mică socoteală de regulat cu „Românul".

După ce guvernul liberal a primit propunerea elementelor conservatoare din adunări, de-a nu se supune revizuirii decât art. 7 şi numai acesta, evitându-se orice motivare, pentru a evita ca cestiunea să devie o armă de partid în alegeri ; după ce c'un cuvânt, tocmai opoziţia conservatoare s'au arătat atât de leală, nepunând piedici nici chiar guvernului demagogic întru rezolvarea eventuală a cestiunii, — oare mai au loc insinuările perfide, vorbele lunecoase, acuzările de înaltă trădace ce ni se fac ?

Cu toate acestea, „Românul" de Luni-Marţi, 19 Făurar (3 Mărţişor) ne mai vine încă c'o claie de insinuaţiuni pentru care nu găsim cuvânt destul de aspru ca să le calificăm.

„Românul" amenință, că conservatorii ar lua guvernul în condițiunile cele mai favorabile pentru scopurile lor de întindere a unei reacțiuni teroriste în toată țara și de modificare a constituțiunii *pe bazele faimoasei petiții dela Iași.* Aceste condițiuni ar fi cu atât mai favorabile, cu cât țara ar fi în pericol de a fi absorbită de vecini, iar liberalii, din patriotism, s'ar abține dela alegeri.

„Românul" uită însă un lucru.

Petiția „faimoasă" dela Iași a fost concepută pe când era liniște în toată Europa și pe când nu era nici vorbă ca străinii să se folosească de mișcările din țară. Ea, bună rea cum o fi fost, căci n'o judecăm, pentrucă n'o admitem, avea să meargă calea tuturor drepților, calea legiuită, pe care s'a și înfundat, soartă, pe care în treacăt vorbind, o merita în mare parte.

Republica dela Ploești însă, aruncarea cu pietre în capul consulului german, încercările de revoltă de uliță, înscenate de frații liberali pentru a sili pe Domn să abdice, erau făcute în timpul unui războiu cumplit între două nații uriașe, și de natură a ne atrage pe de apururea ura unuia din beligeranți, fără ca țara să aibă vre-un interes de-a se strica cu cea dintâi putere militară din Europa, fără ca să fie vre-o perspectivă de folos în acele manifestații pe cât de criminale, pe atât de smintite.

Deosebirea între petiția dela Iași și scenele de dinainte-a salei Slătineanului e în orice caz mare.

In timpul războiului ruso-turcesc ne-am rostit contra participării, cu vehemență, cu asprime, mărturisim, căci lucrul merita o asprime extraordinară. Mii de copii ai țării piereau prin șanțuri pentru o cauză *străină,* zeci de mii degerau de frig în toiul unei ierne cumplite, ba au murit soldați de ai noștri de foame chiar. Când i-am văzut întorși, acei bieți oameni, palizi, hămisiți, goi în toată puterea cuvântului pe o iarnă grea, ne-am spăimântat de ușurința soiului de liberali ce ne guvernă și n'am găsit destule cuvinte aspre de mustrare. Dar acestea le scriem și cuvântul scris e departe de-a avea efectul graiului viu.

Dar oare d. C. A. Rosetti a scris numai în contra noastră?

D-sa, din balconul casei sale, a spus mulțimii adunate, că mai rămâne o Plevnă de luat, mai dușmană, mai rea decât cetatea lui Osman, Plevna reacțiunii.

Pe când fiii și frații reacțiunii mureau pe câmpul de bătălie, d. C. A. Rosetti n'a găsit altă *plaisanterie* mai potrivită de zis, decât să compare pe niște cetățeni ai statului român, pe niște oameni cu stare, onești, neatârnați prin caracter, cu tunurile omorîtoare și cu puștele unei oștiri inamice.

Ce merita oare d. C. A. Rosetti pentru aceasta? O cingă-

toare de laur împrejurul frunţii sau o cingătoare de cânepă împrejurul gâtului ? Asta-i întrebarea.

Numai împrejurarea că d. C. A. Rosetti era *după masă* ne face să-i iertăm şi aceasta, dar iertarea nu va să zică uitare.

Poetul cel mai mare al naţiunii l-au înfierat cu epitetul homeric de „hidoasă pocitură", şi aceasta este şi va rămâne în zisele şi actele sale. Cu toate acestea, nici ura demagogică, nici calomnia, nici insinuaţiunile perfide şi lipsite de bunul simţ chiar ale presei radicale nu ne vor abate o clipă din calea noastră. Iubim ţara şi naţia noastră astfel cum n'o iubeşte nimeni, cum nimeni n'are puterea de-a o iubi. In noi trăieşte restul de energie şi de caracter, pe care voi în vieaţa publică aţi ştiut a-l nimici. Credeţi voi că v'am trata cu dispreţul ce vi se cuvine, când aţi fi oameni ? Dacă — precum ziceţi — suntem atât de periculoşi, atât de vânduţi străinilor, atât de răi, de ce n'aveţi curajul de-a ne nimici ? De ce nu ridicaţi un eşafod, pe care să-l încrunte sângele nostru ? Când aţi avea atâta — cel puţin atâta — curaj, fiecare dintre noi ar muri fericit ! Căci ar vedea că rămân oameni în urmă, oameni energici, care au tăria opiniilor până la ultima consecuenţă.

Dar aşa nu'nţelegem să vă facem de bună voie loc, când nu vedem în voi decât nişte stârpituri cu gura largă.

REVIZUIREA ART. 7

Ieri şi alaltăieri, Camera nu s'a ocupat aproape cu nimic altceva, decât cu cestiunea art. 7, iar discuţiunea lungă, aprinsă, uneori entuziastă chiar, s'a sfârşit prin aceea, că adunarea a primit cu o majoritate de 70 şi câteva voturi, declaraţiunea nemotivată de revizuire, pentru care am pledat şi noi.

Spre a nu se da un înţeles greşit pledării noastre, mai ales pentrucă vedem că se fac asemenea încercări din partea unora din ziare, ba chiar din partea unor deputaţi, ca d-nii Vernescu, Daniileanu ş. a., cari admit că în taină şi cu rezervaţiune mentală, am fi pentru acordarea de voturi evreilor, credem necesar a face următoarea declaraţiune :

Propunerea de revizuire nemotivată am susţinut-o întâiu, pentrucă nu prejudică cestiunea, ci lasă totul la discreţiunea adunărilor de revizuire, care sunt în drept de-a declara chiar,

că nu e de fel caz de revizuire şi că mănţin intact art. 7 ; al doilea, pentru ca să punem ţara la adăpost, în contra exploatării acestei cestiuni ca armă de partid ; al treilea, pentrucă adunarea actuală nu are dreptul de a propune o motivare, care ar cuprinde în sine o soluţiune, ori care ar fi aceea ; al patrulea, pentrucă e parlamentar un nonsens de a vota o expunere de motive — mai ales de motive false — ; al cincilea în fine pentrucă acea soluţiune, propusă de fracţie, nu e nici la locul, nici la timpul ei.

Motivele şi considerentele, invocate de fracţie, sunt false. Singurul motiv real, pe care-l ştie toată lumea şi orice alegător e art. 44 din tractatul dela Berlin, iar singura soluţiune posibilă e de a primi sau a nu primi acel articol. Ar fi fost deci demn din partea fracţiei de-a susţine că nu e caz de revizuire, că trebue a se mănţinea art. 7 şi pentru aceasta ar fi putut invoca argumente puternice.

Aceste argumente, de care azi se poate folosi cu drept cuvânt numai bătrânul d. Docan, proprietarul moşiei Dimăchenii din ţinutul Dorohoiului, singurul care-a avut curajul de-a susţine că nu-i trebuinţă de revizuire şi că trebue mănţinut art. 7, sunt următoarele ; acel articol din Constituţie, sub cuvântul c'ar fi lovind o confesie religioasă necreştină, pune în realitate o piedecă absolută unei rase străine, de origine şi limbă străină, de-a lua parte la vieaţa statului român.

Acea rasă având imediat tendenţa de-a pune mâna pe proprietatea nemişcătoare a românului, iar mediat de a pune mâna pe statul lui, adică pe ţara lui, piedica absolută, pusă de Constituţie, poate fi numită bună pentrucă în cazul de faţă religia necreştină şi rasa străină sunt două lucruri, ce se acoper pe deplin, sunt în realitate unul şi acelaş lucru. Articolul 7 e fără contestare sabia lui Alexandru împărat, care taie nodul gordian, fără a încerca de a-l descâlci şi consecvent, demn ar fi fost din partea fracţiei, ca în loc de a motiva o declaraţie de revizuire în genere, de a nu face de loc o asemenea declaraţie şi de a se asocia fără rezervă cu opinia d-lui Docan. Mulţi în Cameră au râs, când d. Docan şi-a spus votul pe faţă — dar în acel râs se ascundea duplicitatea şi mizeria advocăţească faţă cu o părere statornică, onestă şi care se poate întemeia pe destule argumente puternice. Ea are înainte de toate meritul unei depline sinceriţăţi. Mănţinerea art. 7 e o opunere la dorinţele Europei întregi, e apelul la arme şi la o politică energică şi — dacă ne puneţi în evidenţă perspectiva unui succes — nu suntem contra unei asemenea politice ; asbtracţie făcând dela împrejurarea, că declaraţiunea nemotivată şi nesoluţionistă nu exclude nici politica aceasta, de vreme ce Camerele de revizuire, ba nici majoritatea lor, ci a treia parte plus unul a acelor camere, pot să

mănție art. 7, pot să dea un răspuns negativ la condiția de recunoaștere a Europei.

Fracția — punându-se însă din capul locului pe povârnișul apucăturilor și tertipurilor advocățești, voind să mistifice și țara și Europa, și simțind cu toate astea că n'o poate face, era învinsă înainte de a începe a vorbi, a fost cu totul învinsă îndată ce i s'a deschis gura.

A admite declarația, a pretinde însă totodată, ca adunarea să-i voteze motivele ei false, insuficiente, de o deplină duplicitate, era un nonsens parlamentar ; căci îndată ce fracțiunea a admis *necesitatea* revizuirii, evident că trebuia să voteze propunerea, însușită de guvern, ori care i-ar fi fost motivele, de vreme ce concluzia, adică declarațiunea nemotivată, nu expune nici motivele fracției ; precum nu excludea nici motivele individuale, de grup sau de partid a fiecărui din deputați.

Intr'un splendid și scurt discurs de vreo douăzeci de minute, d. Maiorescu a expus aceasta, nimicind cu o singură lovitură toate apucăturile, toate arguțiile, toate tertipurile fracției, care într'adevăr ar fi avut ocazia de a-și alege un rol mai demn, deși mai greu decât acela de a-și pierde vremea cu un torent de vorbe, care toate se înfundau în absurda cerere, ca Adunarea să voteze un schelet de motive factice și ne la locul lor.

Nu ni se răspundă cu bănueli și fraze, la limbajul nostru sincer și fățiș. Suntem aceia care ne facem mai puțină iluzie în cestiunea israelită și care vedem mai limpede lucrul.

Organizația noastră liberală, teoria de „om și om" erijată în teorie absolută de stat, a îngreuiat peste măsură lupta economică pentru existență între elementul român, nedeprins cu asprimea luptei la cuțit, și elementul evreesc, care la noi în țară e în mare parte format din scursura cea mai flămândă, cea mai lipsită de scrupul, cea mai neomenoasă a populației din împărățiile vecine.

Organizația liberalo-cosmopolită a prefăcut România în mocirlă, în care se scurg murdăriile sociale ale apusului și răsăritului.

Dacă statul român ar fi puternic — ceea ce un stat *liberal* nu poate fi, căci el renunță la puterile sale în favoarea individului, dacă națiia română ar fi economicește puternică, ceea ce o națiie agricolă nu poate fi, căci valoarea producerii ei e mărginită într'un mod fatal, atunci cestiunea israelită n'ar fi un pericol, ba nu s'ar fi născut niciodată. Cestiunea israelită e ducerea *ad absurdum* a liberalismului din România, și dacă liberalii sunt patrioți, sunt naționaliști, vor trebui să renunțe la principiile lor cosmopolite și să admită principiul Romanilor : *salus reipublicae summa lex,* vor trebui să creeze un guvern autoritar și statornic, un guvern puternic, care să lupte

alăturea cu naţia întreagă în contra unui pericol, cu un cuvânt vor trebui să sprijine şi să asigure *domnia elementelor conservatoare din ţară*. Dacă liberalii sunt patrioţi şi naţionalişti, vor trebui să devie reacţionari şi să împărtăşească cu noi acest titlu, cu care azi ne fac imputări.

Căci dacă statul renunţă de-a apăra el în mod absolut individul, atunci individul trebue să fie însuşi foarte puternic. Dacă statul englez a renunţat la puterile lui, a făcut-o pentru că are cetăţeni, a căror venit *personal* întrece veniturile României, cetăţeni cari, unul din ei ar putea să lupte economic cu jumătate de milion de evrei. Dar când statul român a renunţat la puterile lui, în favoarea cui a făcut-o ? In favoarea fracţioniştilor, care strigă şi ţipă, iar acasă la ei, siliţi de sărăcie, de nevoie şi de trebuinţele dumnealor boiereşti, îşi împrumută numele la evrei pentru a cumpăra moşii, a lua proprietăţi ale statului în arendă, precum şi debite de tutunuri şi licenţe de băuturi spirtoase. Căci ce-a folosit legea conservatoare, ca în comunele rurale să fie cârciumari numai alegători din comună ? Nimic. Sub titlu de servitori, tot evreii sunt cârciumari. Ce-a folosit restricţiunea, introdusă tot de conservatori în Convenţia austro-română în privirea cumpărării imobilelor rurale ? Totdeauna se găseşte câte un fracţionist să-şi împrumute numele la o cumpărătură ovreiască. Cu un cuvânt, individul în România prea e liber politiceşte şi prea neliber economiceşte, iar îngrădiri economice sunt cele mai multe cazuri *libertăţi* economice. Cine îngrădeşte biserica în contra tentativelor de subminare, o eliberează, cine îngrădeşte averea şi munca românului contra tentativelor de exploatare, îl eliberează. Dar aceste îngrădiri statul trebue să aibă puterea a le mănţine, legea fundamentală trebue să-i dea acea putere, nu să-i lege mânile faţă cu oricine.

* * *

Cestiunea în fond este dar nespuns de grea : ea implică critica unui întreg sistem de guvernare, duce *ad absurdum* liberalismul din România, arată de pe acuma, că avem nevoie de stabilitate mai mare, de organizaţie mai solidă, de-o augmentare a autorităţii statului în defavorul nelimitatei libertăţi individuale.

In privirea formală însă cestiunea curăţită de toate sofismele şi apucăturile advocăţeşti, se prezintă astfel precum au lămurit-o în Cameră dd. Maiorescu şi Chiţu.

Tratatul dela Berlin pune o condiţie *negativă* pentru a recunoaşte independenţa ţării. Credinţa religioasă să *nu* mai fie o piedecă pentru ca cineva să se bucure de drepturi civile

şi politice. Care alte piedici poate pune naţia românească pentru a se apăra contra invaziei evreeşti, rămâne la discreţia ei, piedeca religioasă însă cată să dispară, rămâind a se pune în locu-i ceea ce se va socoti mai bine. Merită acum, ca această condiţie să fie comunicată ţării pe cale legiuită, merită ca ea să se pronunţe de e cu cale a se revizui Constituţia ?

D. Docan răspunde, că tractatul dela Berlin nu merită această onoare. O părere onorabilă, dar a cărei răspundere e prea grea pentru oricine din noi, judecând starea precarie a relaţiilor noastre internaţionale şi lipsa noastră de putere.

Fracţiunea nu zice nici nu, nici da şi spală lucrul în şapte ape, fără a-l face mai alb.

In fine majoritatea adunărilor zice *da*, tratatul merită onoarea unui apel extraordinar la ţară, este caz de a se revizui articolul 7.

A se vota motive pentru aceasta e cu totul de prisos. *Unicul* motiv şi *unicul* considerent e tratatul dela Berlin, şi orice substituire a unui alt motiv, e o nelealitate faţă cu alegătorii. *Miss Wanda* a fracţiunii, acrobatul hazliu al retoricei advocăţeşti, d. Daniileanu n'a putut dovedi contrariul.

Justă s'ar părea şi aserţiunea d-lor Brătianu şi Chiţu, că principele de Bismark ne-a favorizat în cestiunea evreilor, când a exclus orice revenire asupra ei în congres şi anume când un membru al congresului, d. conte de Launay, reprezentantul Italiei, a propus o soluţiune pozitivă. Cancelarul a persistat atunci asupra soluţiunii negative. Dar d. Brătianu să ia bine seama, ca aserţiunea aceasta s'o poată întemeia pe acte diplomatice, pe corespondenţa cu ministeriul de externe al Germaniei şi să nu confunde ceea ce voieşte principele-cancelar cu ceea ce ne place nouă a crede.

POLEMICĂ CU RADICALII

Intre multele neplăceri ale vieţii, de sigur că polemizarea cu minţi radicale e una din cele mai mari.

In orice discuţiune serioasă şi onestă sunt cu putinţă numai două moduri : unul *ad rem*, care dovedeşte adevărul tezei în sine, altul *ad hominen*, care arată că adversarul a susţinut sau făcut însuşi lucrul pe care azi îl combate.

Argumente *ad rem* nu s'au adus nici când în contra noastră, pentrucă secta liberală consistă din oameni absolut incapabili, născuţi cu neputinţă de a pricepe cel mai elementar

adevăr chiar. Dacă le spui, că o alianţă ofensivă nu se face fără tratat în regulă, ei răspund c'ar fi nedemn de-a cere dela un împărat zapis şi chezăşie ; dacă le spui că teoria de „om şi om", e teorie curat filantropică şi un rezultat al compătimirii, ce omul o are nu numai cu semenul său, ci chiar cu animalele, devine o stupiditate, erijându-se în *teorie de stat,* căci preface ţara moştenită, apărată cu vărsare de sânge şi cu privaţiuni, într'o mlaştină americană pentru scurgerea elementelor nesănătoase din alte ţări, atunci domnii liberali te numesc *evreofag.*

Un comunard alungat din Paris, care-şi are învăţătura toată din academia „Le crapaud volant" devine redactor al *Românului,* organul unui partid numeros ; o facultate a universităţii din Bucureşti e împuiată cu bulgari, târzii la minte, care'n viaţa lor nu şi-au bătut capul decât cu cămătăria, şi cărora omul prevăzător nu le-ar încredinţa viaţa unui cal, necum a unui creştin ; aceşti bulgari cresc apoi la noi în ţară o generaţie diplomată şi privilegiată de ucigaşi, iar noi dacă arătăm toate acestea, atunci suntem evreofagi. Ba unul din geniile acestea născut în Bosnia şi care-a învăţat meşteşugul doftoricesc dela felceri turceşti, e până şi — senator, ales în capitala României, în centrul luminelor, dragă Doamne, şi în focarul naţionalităţii, ca o adevărată ilustraţie a libertăţii alegerilor. Să zicem că i-am fi opus acestui felcer turcesc tot ce-avem noi mai bun în ţara noastră, pe un prinţ de neam, pe un fiu de Domn de ex. al cărui tată să fi fost o glorie a paginelor istoriei ţării, ale cărui antecedente să fi fost cele mai nobile, mai curate şi mai generoase, ei bine suntem siguri, că prinţul cădea şi că roşii alegeau tot pe doftorul Bosnagi.

Oare evreii sunt *singurele* elemente economiceşte şi moraliceşte nesănătoase, cari se scurg la noi în urma extremului liberalism al instituţiilor noastre, cari nu cer altă calitate pentru aşezarea în ţară, decât ca cel venit să fie animal vertebrat biman şi nimic mai mult ? Evreii sunt elementul cel mai numeros, nu însă *unic :* diferiţii bosnagii şi redactori ai *Românului* intră în aceeaş categorie a elementelor nesănătoase, scurse de aiurea în ţară.

Repetăm deci, că îndată ce e vorba de întâmpinări *ad rem,* cari să se refere la teză în sine, niciodată nu le vom putea primi dela minţile radicale, pentrucă acestea nu sunt în stare de-a recunoaşte nici chiar cele mai elementare adevăruri, nici chiar pe acela că introducând într'un stat eminamente naţional un sistem de instituţii cosmopolite şi americane, prefaci ţara cu necesitate într'o Americă nouă, într'o mlaştină de scurgere. Liberalii nu sunt nici măcar în stare de a vedea, că aserţiunea noastră rămâne adevărată, abstrac-

ţie făcând dela cestiunea evreilor şi dela soluţiunea ce-am propune-o noi, că e un adevăr neatârnat de consideraţiuni sau de opinii de partid şi că rostindu-l, nu devenim nici evreofagi, nici evreofili.

Aşa dar cu argumente ad rem nu avem a ne ocupa, ci numai cu cele *ad hominem,* pe care *Românul* îndeosebi se încearcă a le aduce în cele din urmă două numere ale sale în contra noastră

Dintr'un pasaj al nostru scris în sensul celui de mai sus şi gravat tot odată prin citarea art. 44 din tractatul dela Berlin, „Românul" conchide că suntem evreofagi.

Asta n'ar fi nimic, ar dovedi numai slăbiciune de judecată din partea adversarilor noştri şi nimic mai mult. Dar organul radical merge şi mai departe; ne impută că ne-am fi contrazis, c'am fi fost cândva *evreofili.*

Apelăm la onestitatea *Românului* să ne spue *când?*

Şi în ce mod se face imputarea aceasta? „Această tactică — zice Românul — deşi odioasă din punctul de vedere naţional, pentrucă se adresează, nu ţării, ci *străinilor, al căror ajutor îl imploră în luptele interioare de partidă,* nu e totuşi lipsită de oarecare dibăcie: ea constă în a susţine că guvernul şi cu partida liberală s'ar fi unit cu fracţiunea, spre a rezolva cestiunea israelită astfel cum voieşte fracţiunea".

Când am implorat noi ajutorul străinilor în luptele interioare?

Când am susţinut că guvernul s'a unit cu fracţiunea spre a rezolva cestiunea în sensul fracţiunii?

Noi am imputat guvernului duplicitate şi fracţiunii asemenea duplicitate. Antecedentele cosmopolite ale dd-lor Rosetti-Brătianu, drepturile femeilor, republica universală, participarea la atentatul Orsini, gheseftăria proverbială a fraţilor fracţionişti, promisiunile şi înţelegerile d-lui C. A. Rosetti prin străinătate şi tonul semeţ înlăuntru, toate acestea ne făceau a crede, că avem a face c'o nouă mistificaţie din partea roşiilor şi a fracţioniştilor. Ceea ce ne confirma şi mai mult în părerea aceasta, este intimitatea vădită între fracţie şi guvern, cu toată logomachia din adunări. Deci n'am putut vorbi despre o rezolvare a cestiunii în înţelesul fracţiei, pentrucă aceasta din urmă e bună bucuroasă să-şi păstreze deputăţiile, advocaturile statului, prefecturile şi tribunalele şi să fie păsuită la arenzile mosiilor statului. Cu acest preţ ea se mulţumeşte de a juca dublul rol de opoziţie din gură şi de votare pentru guvern la toate voturile pe faţă. Fracţia face opoziţie, numai când ştie, că opoziţia ei e inocentă; cum se clatină însă guvernul, ea sare îndată în ajutorul lui. Apoi fractia mai are încă un drept de a fi ignorată: e puţin numeroasă şi compusă din nulităţi patente. C'un cuvânt

fracțiunea e un nume foarte potrivit, căci totul la ea e fragmentar : minte, caracter, avere, număr.

Din toate cauzele acestea nu putem crede, că guvernul ar fi voind să rezolve cestiunea evreilor în sensul fracției, pentrucă fracția n'are nici un sens ; ea n'a știut niciodată ce vrea și e cel mult o companie de postulanți și arendași păsuiți ; nici când însă un partid serios, despre care s'ar putea zice, că 'n cestiunea cutare gândește așa sau altfel.

Dar să lăsăm acestea. N'am susținut că guvernul a dat mâna cu fracționiștii, ci din contră, că fracționiștii au dat mâna cu guvernul — pe sub mână, nu pe față. Indealtmintrelea fracționiștii sunt ai ori cui le va da slujbe și îi va păsui cu arenzile ; noi știm cazuri în cari capi ai fracțiunii au venit cu capul pe tipsie la miniștri conservatori, asigurându-i despre nestrămutata lor fidelitate. Așa dar la altceva.

PANGLICĂRIA LIBERALĂ ȘI VERTEBRATELE DIN SFATUL ȚĂRII

Ieri s'a citit pentru a treia și cea din urmă oară în Cameră declarația de revizuire a art. 7 din Constituție, însă deși d. Furculescu a cerut a se deschide numai decât discuția asupra acestui obiect, majoritatea, de astă dată sgomotoasă, a Camerii a cerut continuarea votării bugetului, încât e probabil, că discuția asupra art. 7 se va începe abia Sâmbătă, iar după votul al treilea Camera va fi de drept dizolvată.

Va să zică suntem la spartul târgului.

Deși suntem departe de a împărtăși părerile esențiale ale d-lui Furculescu, ne unim totuși în părerea formală, ce a emis-o d-sa, că graba în privirea bugetului ar fi fost cu cale acum cinci luni de zile, iar nu cu două zile înaintea dizolvării. Dar în zadar ; unde cântă cocoși mulți întârzie a se face ziuă.

Nu de geaba sunt în Cameră atâtea recunoscute capacități financiare precum d-nii Pană Buescu, Sihleanu, Costinescu ; trebuia neapărat ca existența acestor ilustrațiuni, acestor oameni mari ai României să aibă efectul ei și la plăsmuirea bugetului, trebuia lucrul să se tărăgănească atât de mult, până ce votarea va fi devenit cu totul de prisos, în sine vorbind, și numai o formalitate goală de împlinit. O formalitate da ! care zădărnicește cu totul dreptul de control al adunării asupra sămilor visteriei și n'are alt scop, decât de a acoperi prin *nimenea* responsabilitatea ministerului, oricât de pripite,

oricât de factice ar fi sumele trecute la venituri, oricât de oneroase sau nejustificabile ar fi condeiele la cheltueli.

Pe când Camera era la largul ei şi avea atâta timp înaintea-i, pe atunci nu găsea vreme pentru bugete. Ba se discutau drepturile politice ale femeilor, ba atracţiunea pe care balonul captiv o exercită asupra d-lui Sihleanu, prezidentul comisiei bugetare, ba negustoria de principii era la ordinea zilei. Mai ales acuma, înaintea desfacerii totale, fiecare din d-nii deputaţi liberali scotea cu atâta ieftinătate principiile sale pe piaţa alegerilor viitoare, încât ajunsese câte zece mărturisiri de pur liberalism la leţcaea roşie ; Camera ajunsese o prăvălie, în care fie-ce panglicar cu mâncărime de limbă, scotea câte o pangliţă de un ceas şi jumătate de lungă, aceasta nu pentru a lumina pe cineva sau a lămuri cestiunea, ci pentru a poza în această atitudine înaintea ţării alegătoare. Verzi şi uscate, vrute şi nevrute, poveşti scrise pe apă, proorocii despre lucruri trecute, c'un cuvânt negustoria grea ca fulgul pe apă, iată zilnica ocupaţie a Camerei, luni întregi după olaltă.

Şi acum când e la o adecă, când s'ar fi căzut, ca bugetul, să fie de mult discutat şi votat, articolele bugetului sboară şi sfârie unul după altul ca spiţele dela roată sau dela vârtelniţă ; vicepreşedintele somnoros, Camera somnoroasă, raportorul somnoros, petrec ca prin vis condeiu după condeiu, fără ca cineva să mai deschiză gura. Toată grija Camerei nu mai e ca bugetul să fie corect, bine chibzuit, neîncărcat, ci să se mântue odată comedia ; răspunderea ministerului să fie acoperită prin votul unei Camere *neresponsabile* — ş'atunci toate vor fi bune.

De se vor realege d-nii roşii, vor zice vorba celuia : „an n'am câştigat, ăst timp am păgubit, la anul „trag nădejde". Dar de se va 'mplini nădejdea, de nu, puţin le pasă ; ţara să trăiască, datoriile curg.

De nu se vor realege, atunci, „prinde orbul scoate-i ochii", căci cine-i va putea trage la răspundere pentru votarea bugetelor şi pentru toate câte-au păcătuit ?

Astfel se exercită în România *suveranitatea naţională*, controlul ce naţiunea e chemată a-l exercita în afacerile ei, seriozitatea reprezentanţilor ei, c'un cuvânt astfel se joacă la noi *farsa* constituţională. Dar ea nu va mai ţine mult ; — numai până Duminecă şi apoi — adio viaţă !

Sperăm, că providenţa ne va scuti de-a vedea în viitoarele adunări o seamă măcar din acele fizionomii, a căror pecete e o neştearsă, înrădăcinată banalitate ; sperăm că alegătorii îşi vor fi deschis ochii şi nu vor mai trimite în adunări nici naturi catilinare, despre cari nimeni în lume nu poate şti cu ce trăiesc de pe o zi pe alta, nici palavragii şi advocaţei fără pricini, cari pierd vremea adunărilor cu discursuri nesă-

rate, desgustătoare prin lipsa lor de cel mai comun bun simţ.

De când există obştească adunare în ţările noastre, o strânsură mai nevrednică de palavragii şi de naturi catilinare nu s'au mai văzut. Cartofori de profesie, stâlpi de cafenele, fără rost şi meşteşug, indivizi cari au accese de delirium tremens, iată unele din elementele constitutive ale actualei adunări, încât toate darurile şi podoabele sale natura pare a le fi grămădit asupra a o samă din deputaţii actuali. O slugărnicie necondiţionată la ordinele stăpânilor miniştri, o deplină absenţă de spirit şi o buimăceală necontenită la discutarea legilor, o înfiorătoare lipsă de patriotism la tratarea cestiunilor naţionale, iată atmosfera generală, iar asupra unor discuţii mlăştinoase, insipide, lipsite de spirit şi de voinţă spre bine, vezi răsărind câte un chip ciudat şi baroc, câte-o stârpitură radicală, în a cărei fiziognomie se concentrează oarecum toate strânsurile neplăcute ale tuturor naţiilor semibarbare din Orient, vezi tipuri atât de pocite, încât abia fantezie de caricaturist le-ar putea inventa, punându-se într'adins să le iscodească, iar etnologul ar sta cu braţele încrucişate înaintea acelor specimene, neştiind, nu între ce oameni, dar în genere între ce soi de fiinţe organice să le claseze.

E curios într'adevăr de-a se vedea cum un popor ca al nostru, căruia Dumnezeu i-a dat oase destul de proporţionate şi o isteciune îndestul de vie, şi-a prefăcut tocmai adunarea, în care ar fi trebuit să trimită tot ce are mai bun, într'un fel de menajerie de curiozităţi etnologice şi zoologice, a cărei exemplare gândesc şi vorbesc tot atât de ciudat, pe cât de ciudate arată. Se vede că teoria de „om şi om" a fost pricepută la noi cu totul conform spiritului naturalist al secolului nostru, şi naţia a voit să trimeată un şir de specimene omeneşti dintre acelea, cărora nu le lipseşte pentru a fi pure expresii vertebrate ale regimului respectiv, decât deosebirea unui fir de păr, aruncat într'o cumpănă. Ecce homo — Darwini, omul redus la ultima, la cea mai simplă expresie cu putinţă.

Dar ce să mai vorbim ! Un proverb turcesc zice, că pentru cel ce înţelege, un ţinţar sună ca o trâmbiţă, iar pentru cel ce nu înţelege, tobele şi surlele sunt în zadar ; şi în orice caz lumina nu se aprinde decât pentru cei ce văd, nu pentru orbi. Dumni-va aceeaşi orbire la alegerile viitoare, ca la cele trecute, trimite-se-vor din nou aceleaşi incapacităţi personificate, aceleaşi ambiţiuni meschine, aceleaşi mutre imposibile în adunările viitoare, sau poporul românesc îşi va deschide ochii şi va refuza concursul la încercarea de-a se forma un nou cabinet de curiozităţi — iată întrebarea, pe care noi, câţi n'am pierdut pe deplin speranţa unui viitor mai bun, îndrăznim a o nega.

18 April 1879

AFACEREA MIHĂLESCU—WARSZAWSKY

Avem atâtea de imputat guvernului roşu, atâtea falsificări, atâtea calomnii aruncate asupra-ne, atâtea acte nesocotite, atâtea lipsă de simţ de dreptate, încât adeseori ne lipseau cuvintele, şi proprii şi figurate, pentru a însemna putrejunea bizantină ce-au răspândit-o oamenii aceştia asupra ţării, ne lipseau locuţiunile pentru a reduce la adevărata lor expresie zadarnica logomahie cu care ameţesc publicul român şi falsifică bunul lui simţ, atât de vestit odată, pentru a arăta în fine şi a face lumea să se convingă că neadevărul, fraza umflată, lipsa de sentimente şi de idei, e singurul mijloc de care roşii dispun pentru a amăgi o naţie întreagă.

Dar cum vedem, toate acestea nu sunt încă nimic: Fraza, măgulirea patimelor de rând, duplicitatea, şi neadevărul sunt defecte atât de neînsemnate pe lângă altele ale lor, încât par a fi virtuţi.

Aci nu mai e vorba de fraze, de libertate, egalitate şi fraternitate sau de republică europeană ploieşteană — e vorba de crimă goală, de hoţie pe şleau ; nu mai avem a face cu Balamucul, ci cu puşcăria.

Scrisoarea d-lui Moldoveanu, care arată că guvernul rusesc renunţase de-a ne cere cară de rechiziţie şi că ceea ce n'au putut autoritatea Marelui Duce Nicolae, a principelui Obelensky, a generalului Rossisky, a isbutit a scoate banul sunător, plătit ca mită de Warszawsky, scrisoarea aceasta, îndată ce se va adeveri pe deplin, va rămâne un stigmat în istoria României, va fi un semn că în suta a nouăsprezecea după Hristos au domnit în România lepădăturile societăţii, simpli puscăriaşi, nedeosebiţi prin nimic de eroii dela Cayenne.

Faţă cu faptul înfiorător, că mita e'n stare să pătrunză ori şi unde în ţara aceasta, că pentru mită capetele cele mai de sus ale administraţiei vând sângele şi averea unei generaţii, faţă cu acest fapt înfiorător nu mai există retorică, nici stil nici joc de spirit — spiritul stă uimit şi nu află cuvinte ; pana devine o armă slabă — aci începe funcţia temnicerului şi în ţări mai primitive, unde însă monstruozitatea se şi pedepseşte monstruos, începe funcţia călăului. Siberia e un salon comod când e vorba de a se pedepsi această nemaipomenită crimă — o crimă atât de mare, comisă asupra unei întregi populaţii, încât însuşi acela care-a cumpărat serviciile prevenitului exclamă : sărmanii cărăuşi, sunt trataţi fără de milă !

Mânaţi de cnutul cazacului pe un frig de crăpa lemnele şi pietrele, cetăţenii liberi ai României mergeau *siliţi* cu carele

lor la Gabrova, la Târnova, la Selvi, la Biela, şi s'au întors unii cu palmele, alţii cu vitele bolnave, pentru a întinde epizootia asupra ţării întregi ; astăzi ţăranii au ajuns aşa încât trei patru case trebue să pue mână dela mână ca să înjghebe un plug, 5—6 ani cată să treacă până ce vom avea alte instrumente vii de muncă, iar până atunci munca întreagă a naţiei va fi paralizată — şi toate acestea pentru ce ? Pentru ca un om sau doi să se îmbogăţească din vânzarea aceasta de viaţă şi de muncă omenească, pentru ca criminali de rând să trăiască în lux şi în desfătări, pe când soldaţii noştri mureau de goliciune şi foame pe câmpiile ninse ale Bulgariei, pe când ţăranii noştri lăsau care şi boi întroienite în drum şi-şi luau lumea în cap.

Va să zică la acest punct a ajuns deja demagogia noastră ? La maturitatea deplină pentru a împle ocnele ? Ei pentru Dumnezeu, dar duceţi-o încalte în capăt, domnilor roşii ! Făceţi din acest om ministru prezident sau Domn, — căci merită pe deplin să vă conducă. Arion pe care l-aţi graţiat, nu e decât un ucenic nemernic pe lângă atleţii crimei şi ai înjosirii, pe cari sunteţi în stare a-i produce.

SECTA ROŞIE ŞI EVREII

Puţine zile încă şi ţara va fi ales mandatarii ei cei noi, trimişi anume pentru rezolvarea cestiunii israelite.

Mai puţn decât oricare din ziarele opoziţiunii, noi am lăsat cestiunea aceasta afară de orice discuţiune, noi am fost aceia, cari n'am făcut o armă de partidă din ea.

Liberă e ţara să nu dea nimic ovreilor, să mănţie articolul 7, să respingă stipulaţiunea art. 44 din tractatul dela Berlin. Şi într'adevăr aceasta ar fi fost opinia noastră, de-a mănţine articolul 7, de-a respinge art. 44 al tractatului dela Berlin ; asta ar fi fost opinia noastră statornică, nestrămutată, dacă am mai trăi în vechia Românie, cu organizaţia ei de bresle, cu solidaritatea de interese, cu obiceiurile ei drepte, cu datinele ei naţionale. Dar din acea epocă încoace s'au prăsit în ţara noastră împreună cu ideile demagogice şi reprezentanţii acestor idei, s'au prăsit soiul de oameni fără pic de simţ istoric, cari au stricat tot rândul şi tot bunul traiu din ţara aceasta, s'au prăsit secta roşie, care nu dă'ndărăt nici înaintea crimei, secta în mijlocul căreia ignoranţa şi smintirea sunt titluri de recomandaţie, trădarea de Domn un merit

răsplătit cu recompense naţionale ; revolta şi răsturnarea un brevet, un privilegiu pentru a deveni om mare.

Iată dar ceea ce face ţara noastră slabă înlăuntru şi în afară. Toate puterile apusene ştiu, că posedăm deja înlăuntrul nostru veninul discompunerii sociale, că la noi domneşte demagogia, domnesc naturile catilinare, toată lumea ştie că prezidentul consiliului de miniştri a fost amestecat în conspiraţiile contra Impăratului Napoleon III şi în multe altele, că şeful partidului ce ne guvernă face parte din demagogia internaţională, care împânzeşte Europa, c'un cuvânt, că aceşti oameni sunt ei înşişi promotorii tuturor tendenţelor de distrugere şi de anarhie.

Ce-i pasă, ce-i poate păsa Europei de o ţară căzută în asemenea stare ?

Prin decăderea dinlăuntru suntem siliţi a transige.

Ceea ce au cerut aşa dar dela partidul roşu, nu mai este de a nu transige, ci de a spune lămurit, pe faţă, ce voieşte să facă.

La aceasta n'am căpătat până acuma decât răspunsuri evazive. Chiar acuma, imediat înaintea alegerilor, *Românul*, organul demagogiei noastre nu găseşte decât vorbe late, pentru a amăgi buna credinţă a Românilor.

El ne citează cuvinte din discursul d-lui Brătianu, cari nu susţin nimic, precum nu dovedesc nimic, şi pe cari le reproducem, spre a se vedea cum fraza înlocueşte la aceşti oameni orice cugetare pozitivă.

Iată-l dar :

„*Europa poate oare să exige dela* noi ca dintr'o trăsătură de condeiu să rezolvăm această cestiune ?

„Dar câte secole n'au trebuit Europei ca să rezolve ea însăşi ! Şi când a rezolvat-o ? După ani de progrese şi numai după ce mai toate statele trecând prin foc şi prin sabie, ne scăpaseră de mare parte de Evrei. Nu vă miraţi dar, că atunci când a venit un plenipotenţiar în Congres şi a propus o soluţiune, Congresul a respins-o şi a pus un articol în care este numai un principiu, nicidecum o soluţiune. Mai întâiu, membrii Congresului ştiau gravitatea cestiunii şi aveau credinţă că naţiunea română întreagă, dacă Congresul ar fi dat în cunoştinţă de cauză o soluţiune cestiunii prin tratat, ar fi respins tratatul din cauza acelui articol.

„*Credeţi oare, d-lor, că Europa nu va înţelege, nu a înţeles chiar*, cu toate uneltirile unora, că ar fi a ne sinucide dacă am da astăzi împământenirea la toţi Israeliţii în massă, aşa cum pare că le e frică, la câţi-va, că unii Români ar fi dispuşi să o facă ? Aceasta este o supoziţiune monstruoasă, inadmisibilă, care nu poate fi rădicată aci decât ca o armă de partidă.

„*Cum aţi putea crede că Europa ar veni a ne impune să deschi-*

dem de odată porţile ţărei şi să dăm drepturi în massă la toţi aceşti Israeliţi?

„Când ar veni *deputaţi israeliţi în Cameră,* ei care nu au încă desvoltate simţimântele româneşti, ei care sunt mai toţi străini de ţara aceasta, şi prin limbă, şi prin moravuri, şi prin viaţa lor, nu s'ar rezema decât pe acei 500.000 de coreligionari, cari mai toţi sunt cu totul străini de această ţară. *Credeţi d-voastră că Europa nu ar vedea în aceasta un pericol naţional? Care din marile puteri ar putea cere dela noi ca, pentru amorul unui principiu, să ne ucidem naţionalitatea?*

„Toţi suntem de opiniune să facem omagiul acestui principiu: trebue ca religiunea să nu mai fie un obstacol la împământenire. Diferim numai în privinţa mijloacelor, în privinţa precauţiunilor de luat ca să îngrădim naţionalitatea noastră şi interesele noastre economice şi sociale.

„Deslegarea cestiunii israelite este *o operă foarte laborioasă,* care nu se poate rezolva într'un mod definitiv, decât în timp, poate, de o jumătate secol.

„*Trebuie să vă chibzuiţi şi să luaţi măsuri de apărare,* fără însă a se mai putea zice de inamicii noştri că facem persecuţiune religioasă".

Iată dar programa d-lui I. C. Brătianu, o programă care consistă din *întrebări.*

Poate oare Europa exige?

Credeţi oare d-lor că Europa nu va înţelege?

Cum aţi putea crede că Europa, ar veni a ne impune?

Credeţi că Europa nu ar vedea în aceasta un pericol naţional?

Şi această mizerie intelectuală, acest joc cu *credeţi sau puteţi crede,* e în ochii roşiilor un răspuns pozitiv, un program? Dar de când întrebările sunt în lumea aceasta un răspuns?

Cel mai eftin răspuns al nostru al cărui contrariu nu ni-l va putea proba d. Brătianu este aceasta, că Europa *se moque* de d. Brătianu şi de toţi radicalii din România şi le-a impus imposibilul, ştiind că numai oamenii mincinoşi, fără de caracter şi tărie, numai parveniţi şi naturi catilinare pot amăgi o naţie cu nerușinare, pot realiza imposibilul. Dar se'nţelege că pe asemenea oameni nu-i poate crede nimenea pe cuvânt, ci numai pe fapta împlinită. Alianţa israelită este aceea care susţine în România pe radicali şi-i susţine ca să-şi facă treburile.

Şi ştiţi cum microcefalii redactori ai *Românului* numesc acea jucărie de cuvinte?

Iacă o programă lămurită; ea este programa partidei naţionale, care face omagiu principiului, dar îngrădeşte în

acelaş timp naţionalitatea, îngrădeşte interesele politice, sociale, economice şi chiar morale, cu garanţii care să le proteagă în contra ori-cărei slăbiri periculoase pentru viitor.

Pe temeiul acestei programe, şi sprijinită pe *măreţul ei trecut de luptă* pentru ideile naţionale, se prezintă partida liberală înaintea alegătorilor şi cere a-i reînoi încrederea de care s'a bucurat până acum, în tot cursul vieţii noastre politice dela 1848.

Iacă o programă lămurită ; ea este a partidei naţionale !

Nu ştim zău, să râdem sau să plângem. Am râde într'adevăr, dar ni se strânge inima, când gândim că asemenea capete, care dovedesc prin făptura lor semnele cele mai caracteristice a decăderii fiziologice şi anatomice, îmmuierea de creeri şi atrofia oaselor craniului, conduc soarta naţiei aceştia.

Iar cât despre măreţul trecut de luptă, îl vom ilustra numai decât prin câteva fraze din proclamaţia dela 22 Iulie 1848 (No. 338), din care se va vedea cum vorba goală şi sforăitoare acopere lipsa de curaj, laşitatea liberalilor.

Iată acele fraze :

Popolul din capitală, asemenea mare şi sublim ca tot de una, îşi apără şi astăzi drepturile cu eroismul timpurilor primitivi ai creştinismului, care în inimile lor este şi astăzi tare şi puternic ca şi atunci, şi popolul român va birui, căci Dumnezeu ne-a zis că cu credinţă vom strămuta munţii !

Inalta Poartă iarăşi ne făgăduesţe ne'ncetat prin glasul *Excelenţei Sale Paşa* că va face tot pentru fericirea noastră.

Iscălit *C. A. ROSETTI*

Acesta e protestul la intrarea Turcilor în ţară sub paşa dela Rusciuc.

Iată dar un popol mare şi sublim, care strămută munţii şi pentru fericirea căruia glasul Excelenţei sale Paşa face tot.

Acesta este măreţul trecut de luptă al partidului radical.

STĂPÂNIREA STRĂINILOR PE PĂMÂNTUL ROMÂNESC

Cine cunoaşte câtuşi de puţin istoria ţărilor româneşti, nu poate să se mire de cele ce se petrec în zilele noastre.

Pe timpul Fanarioţilor, mai nainte, ba chiar numai decât după epoca lui Ştefan cel Mare scaunele domneşti au început a fi cumpărate cu bani. Fanarioţii nu erau decât oamenii, cari au luat acest principiu al cumpărării scaunului domnesc drept bază pentru organizarea unui sistem de exploatare publică.

Mai mulţi greci din Constantinopol şi din ţară se uneau între dânşii, compuneau din economiile lor un capital însemnat, se grupau pe lângă vreun Fanariot cu oarecare trecere la Poartă şi cumpărau tronul vreuneia dintre ţările româneşti. Venind apoi în ţară, Domnul îndeobşte nu înapoia banii, ci lua cu sine pe membrii companiei şi le da funcţiuni înalte, din care să-şi poată scoate capetele cu camete cu tot. Aceştia, la rândul lor luau biruri legiuite şi nelegiuite, vindeau funcţiunile şi făceau negoţ cu posturile atârnate de dânşii.

Acest sistem s'a păstrat în ţările româneşti aproape una sută şi cincizeci de ani.

După documentele istorice cari ne sunt cunoscute, la Companiile de exploatare ale Fanarioţilor au luat parte şi alţi străini, zarafi din Constantinopol, mai mulţi ambasadori ai Franţei şi ai Veneţiei ; nu ne este însă cunoscut nici un caz, în care boieri pământeni, fie chiar şi de origine străină, să-şi fi băgat capitalurile în asemenea întreprinderi. S'a întâmplat însă în mai multe rânduri, că vreuna dintre partidele din ţară s'a folosit de asemenea Companii constituite fără de concursul lor, ca să răstoarne pe vreun Domn. Astfel a fost răsturnat, între altele, Voivodul Constantin Brâncoveanu.

Acelaşi lucru se întâmplă în zilele noastre.

Elementele pentru organizarea unei societăţi de exploatare au existat totdeauna în ţara noastră şi era un lucru firesc să se găsească şi oameni capabili de a le organiza. Liberalii mai avansaţi dela 1848, au crezut că se pot folosi de ele în lupta pentru principiile egalitare ce propovăduiau şi dacă elementele mai sănătoase dela 1848 nu ar fi făcut această greşală, niciodată compania de exploatare organizată de d-nii C. A. Rosetti şi I. C. Brătianu nu ar fi ajuns la înrâurire hotărîtoare în viaţa noastră publică.

La 1848 oamenii luminaţi au pus la dispoziţia acestei com-

panii o armă puternică : fraza liberală şi patriotică, dreptul de a pretinde să fie înconjuraţi cu nimbul unor oameni ce au luat parte la o acţiune de reorganizare naţională. In zadar N. Bălcescu, Eliade Rădulescu, d. Bolintineanu, V. Alecsandri, Cost. Negri, Ch. Tell, şi ceilalţi inauguratori ai epocei noastre moderne au înfierat pe sufletele problematice pe cari le toleraseră la 1848, căci ele până în ziua de astăzi se pretind cu oarecare trecere creatori ai epocei.

Vodă Cuza, inteligent mai presus de toate, a căutat să-i ducă ad absurdum şi a isbutit. Dar era destul ca Compania să vie odată la putere, pentruca să se sporească şi să prinză putere.

In urma revoluţiei dela 1866 compania a putut să-şi găsească noi membri şi nouă resurse. Ceea ce-i lipsea mai nainte, capitalul, acum îi sta la dispoziţie, deoarece în timp scurt rentabilitatea întreprinderii s'a dat pe faţă şi creditul companiei s'a întemeiat. Compania şi-a creat un capital de rezervă, parte prin fondarea ziarului *Românul*, parte prin îmbogăţirea celor mai hotărîţi dintre membrii ei, şi îndată ce lumea a văzut, că a fi roşu este neguţătorie ce se rentează bine, numărul roşiilor s'a sporit.

Chiar nici aşa însă roşii nu ar mai fi putut ajunge să dispună din nou de averile ţării, dacă nu s'ar fi găsit încă odată conservatori gata de a se folosi în mânia lor de compania Rosetti-Brătianu.

In două rânduri s'au încercat să răstoarne pe Domnitorul Carol I şi să vie la putere, şi nu au izbutit, precum nu vor izbuti niciodată, fără de ajutorul, fie chiar pasiv, al altora.

Incetul cu încetul ei au sărăcit şi şi-au pierdut creditul, astfel că, dacă nu ar fi venit coaliţia dela Mazar-Paşa, ca să-i reabiliteze, astăzi d. C. A. Rosetti ar fi tot la Paris, d. I. C. Brătianu ar fi rămas un cetăţean folositor prin rachiul, vinurile şi untul ce produce, d. Pantazi Ghica ar satisface o trebuinţă publică, organizând vreun Caffé chantant apelpisit, iar partea cea mare a roşiilor ar fi postulanţi supuşi.

In trei ani de zile însă compania a crescut şi s'a întărit ca niciodată. S'au strecurat bani prin mânile ei în acest timp, şi banul e putere.

Dară vom trece cu vederea vina celor ce au pus nouă şi puternice arme la dispoziţia modernei companii de exploatare şi ne vom mărgini a constata cum roşii ştiu a se întări prin slăbirea altora.

Toţi foştii miniştri conservatori daţi în judecată au ieşit cu majorităţi însemnate din urnele electorale.

A fi adversar al roşiilor, a-i combate şi a fi combătut de către dânşii, este un titlu de încredere.

D. G. Vernescu, d. Mihail Cogălniceanu, d. Manolache Cos-

tache Epureanu şi d. N. Ionescu, membrii fostei coaliţiuni dela Mazar-Paşa, de asemenea sunt aleşi, ca opoziţie. Alegătorii le zic: Voi i-aţi adus pe roşii: vă alegem, ca tot voi să scăpaţi ţara de dânşii.

Dar d. Dimitrie Sturdza, ministru de finanţe al actualului cabinet, nu a fost ales, şi nu a fost ales tocmai că face parte din cabinetul Brătianu.

Astfel ştiu roşii să omoare pe oamenii ce le dau mână de ajutor.

* * *

Şi oricine astăzi ar îndrăzni să se unească cu roşii, o pate ca d-l D. Sturdza, căci cu dinadins omoară pe oamenii ce se amestecă în trebile lor şi nu-i primesc, decât spre a-i putea omorî.

Ca dovadă, că şi această apucătură e una dintre tradiţiunile lor istorice, vom pune în vederea cetitorului o parte din istoria lui Mateiu Vodă Basarab.

Mateiu Vodă-Basarab, cel mai naţional şi mai popular dintre toţi Domnii Munteniei, acela care crea cea mai naţională epocă în istoria noastră, întorcându-se dela Constantinopol, fu primit, după cum ne spune un istoric, ca numai puţini Domni pe faţa pământului.

Peste trei zile, pe la 1 Martie 1634, a venit şi Mateiu-Vodă. O mulţime de popor şi toţi boierii au eşit întru întâmpinarea sa la malul Dunării; şi drept semn de bucurie şi fericire, poporul îşi desbrăca hainele şi le aşternea la pământ, de a venit Domnul peste ele până în Bucureşti călare.

Dar cum s'a sfârşit vieaţa acestui Domn iubit, care a creat cea mai frumoasă epocă de prosperare naţională? Cum şi-au răzbunat vrăjmaşii lui de dânsul?

I s'au făcut slugi plecate spre a-l face urît de popor şi spre a-l putea apoi răsturna, punând capăt şi epocii create de dânsul.

La bătrâneţe, el ajunsese de batjocora lumii şi a oştirii care

„îi zicea fără de ruşinare că fiindcă a ajuns bătrân şi în doaga copiilor, era bine să-şi lase tronul şi să se facă călugăr. Aceste toate au rezultat *din cauza a doui oameni înrăutăţiţi*, anume vistierul Ginea, numit şi Olariul sau Cicală şi Radu Armaşul numit şi Vărzariul. Aceştia având în mână cârma statului şi încrederea absolută a Domnului, făceau abuzurile cele mai revoltătoare. Boierii ajungând fără putere şi văzându-şi vieţile în mânile acestor ticăloşi, sufereau toate în tăcere".

Astfel a ajuns oamenii răi de pe timpul lui Mateiu Basarab să mânjească vieaţa unui om îmbătrânit în fapte măreţe.

Dar cine erau aceşti doi ce organizaseră pe timpul lui Mateiu Basarab compania de exploatare ?

Unul, Ginea, zice istoria :

„era din Rumelia, om prost şi neînsemnat, de meserie ferar. Venit de foarte june în ţară şi făcându-şi avere, se însură la satul Brătăşeştii, lângă Olteţ, în judeţul Romanaţi. Cu viclenia sa cea iscusită, ajungând a se înainti în dirigătoriile civile, şi apropiindu-se adesea de Domn, îi zicea totdeauna să-l facă pe el vistier şi-i promitea că-i va afla mijloace să-i sporească veniturile încât să poată cuprinde şi alte ţări. Mateiu Vodă, ajungând la bătrâneţe a fi dominat de ideea înavuţirii şi a iubirii de argint, l-a crezut şi l-a făcut vistier plenipotent. Acesta îndată a lepădat pielea mielului şi se arătă în adevăr lup : trimitea în toate părţile şi desbrăca oamenii cu felurite cuvinte ; inventa feluri de dări şi de abuzuri, cari ajunseră a înegri faima şi numele cel glorios al Domnului."

Cine era celălalt ?

„Acesta era Român din Ploieşti, fiul unui grădinar (bulgar) care cultiva varză ; de aceea îl şi numiră Vărzarul. Ajungând din tinereţe a înainti în diregătoriile civile, se făcu şi armaş mare, odată cu Cicală, când s'a făcut vistier. Inzestrat cu un suflet răutăcios şi neomenos, îndată ce-a ajuns la postul acesta, a început a revărsa asupra tuturora veninul răutăţii sale : nici boier, nici preot nu scăpa nesupărat şi nejăfuit de puterea lui."

Astfel aceşti doi venetici, strâns uniţi între dânşii şi profitând de slăbiciunea unui Domn cu trecut glorios au ştiut să curme o vieaţă atât de binecuvântată cum a fost cea începută pe timpul lui Mateiu Basarab şi să pregătească ţara pentru epoca Fanarioţilor.

Nu-i vorbă, oricare alt Domn cu trecut mai puţin glorios ar fi căzut jertfă slăbiciunii sale.

* * *

Nimic nou sub soare !

Ce se petrece astăzi, s'a petrecut sub forme deosebite mereu în timp de mai multe sute de ani. Când elementele sănătoase au avut destulă energie, când ele s'au arătat hotărîte, exploatatori de meserie *„s'au făcut nevăzuţi de frică şi de ruşine"*, iară cei amăgiţi s'au pocăit şi s'au întors pe căile bune. Şi dacă noi, astăzi, voim să scăpăm de nevoile cu cari ne lup-

tăm, e destul să ne arătăm hotărîţi, pentru ca urmaşii lui Cicală şi ai Vărzarului să dispară ca fumul, goniţi de frică şi de ruşine.

Să facem astăzi ceea ce au făcut strămunii noştri la începutul epocii lui Mateiu Basarab, să ne arătăm hotărîţi, pentru ca fiii noştri să nu cază victimă celor ce exploatează ţara şi de treizeci de ani se trudesc să curme desvoltarea noastră naţională şi să facă pe pământul românesc un stat cosmopolit.

Nu e vorba de boieri şi de reacţie ; vrăjmaşii noştri dela *Românul* dau în sec, când vor să sperie lumea cu momeli de felul acesta : lupta se urmează pentru românitatea ţării noastre, pe care liberalii internaţionali o neagă prin aspiraţiile, prin faptele şi prin activitatea lor de treizeci de ani, lupta se urmează pe tărâm naţional între noi cari ţinem la obiceiurile şi tradiţiile poporului român şi între oamenii veniţi de ieri de alaltăieri în ţară, ce uniţi cu nişte români slabi de înger îşi dau silinţa să ne abată de pe căile fireşti ale desvoltării noastre şi să întemeieze stăpânirea străinilor pe pământul românesc.

Nu mai e vorba chiar nici de conservatori şi liberali : toţi oamenii cum se cade şi toţi românii trebue să-şi dee mâna ca să scape ţara de primejdia în care vor s'o arunce roşii, ce azi caută să se întărească prin un nou element străin.

CESTIUNEA ISRAELITĂ

I. *Uzura.*

Nu de mult, în toate statele Europei stipularea dobânzii era mărginită. Creditorul care şi-ar fi stipulat dobânda nelegitimă era obligat de a restitui dobânda primită şi pe lângă aceasta el era supus şi unor penalităţi. Dar pe la finea secolului trecut, legile contra uzurii au fost combătute şi s'a cerut înlăturarea lor ca fiind neutile. Intru combaterea legilor contra uzurii s'a susţinut: că statul n'are a interveni, a regula relaţiile creditului, acestea având a fi regulate numai de particulari, fără niciun amestec; că capitalul e liber şi exploatarea lui nu poate fi supusă unei restricţii din partea legiuitorului; că moneta, nefiind decât o marfă, precum preţul mărfii asemenea şi mărimea dobânzii are a se determina prin legea economică de cerere şi ofertă; că această lege şi concurenţă vor contribui la regularea mărimei dobânzii în mod natural şi priincios, — iar după înlăturarea oricărei restricţii legale se lăsa a se spera micşorarea dobânzii. Mai ales în urma influenţei şcoalei manchesteriane şi a cercurilor financiare influente, precum şi a tuturor care credeau că abrogarea legilor contra uzurii ar fi o cerinţă absolută a progresului, legile contra uzurii au dispărut în ultimele două decenii. Singură Franţa a persistat a se opune curentului pretins liberal şi continuă până astăzi d'a mănţine legea din 1807 contra uzurei, cu toate că în diferite rânduri s'a cerut abrogarea ei chiar şi'n corpurile legiuitoare.

De mai mult de 10 ani s'a făcut o experienţă cu libertatea capitalului şi ni se pare că nu a fost destul a înlătura numai restricţiile legale pentru ca pretutindeni să urmeze o stare priincioasă. Sub regimul libertăţii s'au produs fapte care dovedesc că indivizii lăsaţi pradă concurenţei universale, cei mai puţini şi mai abili se fac cei mai puternici — încât concurenţa şi libertatea nu folosesc decât acestora.

Astfel pentru Germania, aflăm din scrieri, din presă, din desbaterile din Cameră, că toate clasele, dar mai ales micii

industriaşi şi micul proprietar dela ţară sufăr de greutatea dobânzilor, ce li se iau de capitalişti.

Nici micul industriaş, nici micul proprietar nu sunt în stare de a găsi credit pentru industria lor, pentru cultivarea pământului, decât în condiţii ruinătoare pentru existenţa lor. Micul industriaş, e redus a se face simplu lucrător, micul proprietar e silit a-şi vinde pământul capitalistului. Operaţiile capitaliştilor, a institutelor de credit, a băncilor, sunt descrise ca operaţii uzurare. [1])

Şi spre a mărgini abuzurile uzurii, în camerele legiuitoare din Prusia şi din alte state ale Germaniei s'au întocmit comisii spre a propune măsurile necesare contra exploatării uzurare.

Faptele produse sub regimul libertăţii, efectele acestei libertăţi într'o ţară ca Galiţia şi Bucovina, procedările şi uneltirile practicate de către uzurari şi scopul cei ei urmăresc, cine sunt debitorii exploataţi, ce sunt creditorii uzurari, precum şi influenţa ce exercită uzura desfrânată asupra societăţii în general, toate acestea le cunoaştem prin cercetările ce s'au făcut anume în Galiţia şi Bucovina de către autorităţile publice administrative şi judecătoreşti, prin relevările produse cu ocazia desbaterii legii aceleia din Iulie 1877 în corpurile legiuitoare ale Austriei, şi prin diferite scrieri. [2])

In special pentru Bucovina ne referim cu deosebire la un studiu instructiv şi foarte însemnat asupra naturii şi efectelor uzurii, făcut de Platter, profesor la Universitatea din Cernăuţi, lucrare pe care o recomandăm şi pentru a cărui răspândire am dori ca să fie tradusă. [3])

Acea lege excepţională s'a promulgat numai pentru Galiţia şi Bucovina, dar deputaţii din diferite provincii precum din Silezia, Moravia, Carniolia, au desvălit mizeria în care se află micii proprietari dela ţară şi industriaşii şi în alte provincii ale imperiului prin exploatarea în mod uzurar de către capitalişti, — şi au cerut pentru aceasta aplicarea legii şi în alte provincii. Intre alţii deputatul Wurm a susţinut că capitaliştii omnipotenţi şi lacomi storc populaţiile şi guvernul îi vede şi îi lasă să facă. Uzurarii sunt organizaţi ca o ceată de tâlhari. Agenţii lor descoperă pe industriaşul sau pe ţăranul nevoiaş, îi înşală fără sfială şi fără nici o piedică, iau ţăranului averea şi meseria şi ţăranul ajunge a fi proletar. In anul 1874 cel puţin 10.000 de ţărani din provinciile de dincolo de Leitha şi-au pierdut proprietăţile. In acelaşi an

1) Perrot: In zwölfter Stunde, pag. 84 sqq.

2) Dr. Ios. Kaserer: Das Gesetz vom 19 Iuli 1877 zur Abhilfe wider unredliche Vorgaenge bei creditgeschaffen mit Materialien herausgegeben.

3) Prof. Dr. Platter: Der Wucher in der Bucovina.

s'a îngreuiat averea lor cu datorii în sumă de 195 milioane florini. Dacă vor continua astfel lucrurile, a adăogat acel deputat, vor dispărea ţăranii, cari sunt o condiţiune pentru puterea şi pentru existenţa statului.

Spre a înţelege natura şi efectele uzurii astfel cum se practică în Galiţia şi Bucovina, nu putem fără a ţinea seamă şi de condiţiile sociale şi economice a acestor provincii. Galiţia şi Bucovina sunt ţări agricole, învederat că ţăranii, micii proprietari, vor fi aceia în privinţa cărora vor avea a se constata şi cunoaşte efectele uzurii.

In urma legilor dela 1848 şi 1855 regulându-se cestiunea agrară, ţăranii dobândiră dreptul de proprietate şi libertatea, fără însă ca legiuitorul să se fi gândit la măsurile tutelare în vederea stării lor şi la măsurile necesare pentru ridicarea lor morală şi intelectuală spre a putea susţine lupta mai ales cu capitalul. Având multe defecte morale, dedat beţiei sau îndemnat la beţie chiar de speculanţi, fără experienţă, fără instrucţie şi lipsit de protecţia proprietarului de care fusese desrobit — ţăranul e chemat a deveni prada uneltirilor uzurare a speculanţilor, la care el e nevoit a se adresa. Insuşi ministrul de justiţie Glaser a zis că trebue să fim cuprinşi de spaimă, când ne închipuim care poate fi starea intelectuală a multor persoane, cu care-şi pot face speculanţii manipulările cele mai de necrezut. Galiţia e superioară Bucovinei sub raportul intelectual. Ce trebue să fie însă în Bucovina? Cu ocazia aniversării de 100 de ani a anexării Bucovinei, s'au publicat scrieri de ocazie, care voiau a arăta cum toate progresele posibile s'au realizat în acea provincie, cum tot e în cea mai bună regulă. Cât însă diferă de acest tablou, tabloul ce ni-l depinge Platter despre starea morală şi intelectuală a poporului din Bucovina! După Platter, nu e nici o deosebire între ţăranul de acum şi între ţăranul dinainte de 100 de ani! Ţăranul e o fiinţă cu totul nedesvoltată sub raportul moral şi intelectual, care are trebuinţă de ajutor faţă mai ales cu speculantul rafinat. Pentru celebrarea acelei aniversări s'a înfiinţat o universitate, ca şi când s'ar fi putut simţi necesitatea unui asemenea institut, când din copiii ce-ar fi trebuit să frecventeze şcoala nu o frecventează decât 15,7% din cauza lipsei de şcoale, pentru a căror introducere ar fi fost mai mare necesitate. Lipsit ţăranul astfel de instrucţie, nu ne putem mira că el nu e în stare a pricepe socotelile şi manipulările speculantului.

Datoriile ce contractează ţăranul în Galiţia şi'n Bucovina nu sunt numai pentru scopuri economice, ci în mare parte ele sunt datorii de lux, de consumaţiune. Cârciuma e locul de predilecţie în care se contractează datoriile. Ţăranul e invitat de speculant la cârciumă, i se arată spre cumpărare lu-

cruri pentru femeie sau pentru copii şi i se spune că dacă el nu are mijloace spre a le cumpăra sau spre a ospăta la nuntă sau la botez pe vecini după obiceiul dela ţară, i se vor da pe credit lucrurile şi băutura. Astfel se suscită trebuinţe pe care ţăranul nu le poate satisface din mijloacele ce le are. Pentru asemenea trebuinţi se contractează datorii, se stipulează dobânzi pe lună, pe săptămână, se răfueşte socoteala din timp în timp, se adaogă şi se socotesc dobânzi la dobânzi, se stipulează clauză penală, — *şi apoi se prezintă creditorul şi debitorul la notar spre a încheia un act, sau se cere debitorului o poliţă. Actul ce constată datoria cuprinde o sumă care reprezintă de mai multe ori suma primitivă datorită.*

Forma ce o preferă speculantul pentru constatarea datoriei e poliţa ; se cere debitorului o poliţă ; acea formă e plăcută speculantului fiindcă ea ascunde manipulările uzurare, apoi din cauza procedării sumare şi din cauză că debitorul în general nu e în stare a se înfăţişa la tribunalul depărtat comercial spre a face contestaţiile.

Ani munceşte ţăranul cu nevasta şi copiii spre a scăpa de creditor, însă adeseori în zadar. Dar era o margine pentru speculanţi, care prezerva pe ţărani. Speculanţii fiind, precum vom vedea, în cea mai mare parte Israeliţi, ei nu puteau a-şi însuşi imobilele debitorilor lor şi erau ameninţaţi de legea contra uzurii.

In anul 1867 Israeliţii dobândesc dreptul de a putea avea imobile şi'n anul 1868 se înlătură legea contra uzurii. Se pare că deodată în urma acestor legi ar fi sporit posibilitatea de a dobândi credit, căci se înmulţesc vânzările silite a imobilelor debitorilor.

Dar din sporirea vânzărilor silite în urma legii din 68 nu se poate conchide că a sporit creditul. Cu înlăturarea acestor legi restrictive s'a creat numai facultatea de a exploata populaţia în mod uzurar ; pe cât înainte marea majoritate era lipsită de credit, asemenea şi în urmă ea e lipsită de credit. Ceea ce constitue sporirea creditului e înlesnirea de a găsi credit în condiţii favorabile, astfel că dobânda de plătit să nu covârşească folosul normal ce poate avea debitorul ca industriaş şi ca mic proprietar ; şi dacă aflăm că condiţiile sub care în Galiţia şi în Bucovina debitorul îşi poate procura credit sunt astfel încât ruinarea lui ca meseriaş sau ca mic proprietar e sigură, vom admite că prin înlăturarea acelor legi nu a sporit creditul.

Astfel de vreme ce sub regimul legii contra uzurii, în Bucovina s'au efectuat vânzări silite 57 în anul 1864, iar 68 în anul 1865, cu toate că a fost în anul 1865 cea mai mare mizerie din cauza relei recolte, în urma introducerii libertăţii prin legea din 14 Iunie 1868 se înmulţesc vânzările silite ;

aşa se efectuează vânzări silite 253 în anul 1875, 375 în 1876 şi 817 în anul 1877. Iar în Galiţia, de vreme ce în anul 1867 sub regimul legii contra uzurii, se făcuse publicaţii numai pentru 164 vânzări silite, deodată numărul publicaţiilor sporeşte în anul 1868 cu 65%, în anul 1873 cu 273%, în 1874 cu 525%, în anul 1875 cu 814%.

Dr. Rydzowsky, în raportul său către Cameră în privinţa legii din Iulie 1877, afirmă „că folosul capitalistului în Galiţia întrece de 3, 4, 5 şi de 10 ori câştigul ce-l poate avea agricultorul din pământul său, sau industriaşul din industria sa". In unele districte ale Galiţiei nici nu se poate încheia o afacere cu mai puţin de 20% şi în general se stipulează câte 30 sau 40%. Sunt cazuri, afirmă acelaşi raportor, în care datoriile primitive de 300 sau de 400 florini, în urma prelungirilor, a adăogirii dobânzilor la dobândă şi a clauzelor penale, s'au urcat după trei ani la suma de *15.000* sau *20.000 florini*, cazuri în care pentru 60 florini s'a dat o poliţă de 600 florini de plătit după 6 luni. [1]) Ministrul de justiţie declară că stipularea de 75 sau 80% e ceva obişnuit în Galiţia (Kaserer p. 85). — Şi cei mai mulţi cari sunt astfel exploataţi şi în urmă expropriaţi sunt cei mai săraci. Raportorul constată că din imobilele anunţate spre a fi vândute silit, a căror număr l-am arătat mai sus, 71% sunt imobile de o valoare mai mică de 1000 florini, 22% sunt de o valoare dela 1000 până la 5000 florini şi numai 3% sunt de o valoare mai mare de 5000 florini (Kaserer p. 22).

Dar ceea ce e înspăimântător e că multe din vânzările silite sunt pentru plata unor creanţe în sumă numai de 2 fl. 69 kr., de 3 fl. 30 kr., de 2 fl. 30 kr., precum constată ministrul de justiţie (Kaserer, p. 85). Ce mizerie economică nu se revelează cu aceasta !

Şi pentru Bucovina, Platter dovedeşte în mod peremptoriu cât de falşă ar fi concluzia de a crede că în urma înlăturării legii contra uzurii, condiţiile sub care se poate procura credit ar fi uşoare, sau că ar fi putinţă de a găsi credit.

In anul 1875 s'a vândut un imobil în valoare de 250 florini pentru o datorie de 90 creiţari (!!) ; în anul 1876 s'au săvârşit vânzări silite pentru datorii de 1 fl. 36 creiţari, de 2 fl. 50 cr., de 3 fl., de 20 fl. (V. Platter, p. 32). Din cei expropriaţi în anii 1876 şi 1877, — 245 nu datorau decât numai câte 33 fl. — apoi alţi 533 datorau numai câte 88 fl. şi 1047 datorau câte 240 fl Ceea ce dovedeşte că expropriaţii sunt cei mai săraci ! Şi să nu uităm că în acele sume, pentru care s'au săvârşit vânzările silite, e nu numai capitalul datorit, ci şi toate adăogirile prin dobândă, prin dobândă la dobândă.

1) Kaserer, p. 23.

Platter calculează că acei cari nu datorau mai mult de 1000 florini au plătit în anul 1876 ca dobândă minimum 33,96% şi în anul 1877, 33,95%; dar uitându-ne mai de aproape la dobânda plătită în fiecare caz, aflăm că din 600 expropriaţi, 44 au plătit câte 36%, 5 câte 40% 12 câte 42% 79 câte 48%, 9 câte 50%, 15 câte 57%, 63 câte 60%, 27 câte 72%, 5 câte 96% şi unii au plătit câte 100%, 109%, până la 185%. (V. Platter, p. 17 şi 18).

Şi datoriile îngreuiate prin dobânzi în asemenea mod, mai se măresc prin clauze penale, prin cheltueli de judecată, care sunt cu atât mai mari, cu cât debitorii sunt mai săraci.

Calculând dobânzile şi cheltuelile, găsim că peste tot s'au plătit pentru datorii până la 50 florini:

în anul 1876	118,13%
iar în anul 1877	121,39%

Pentru datorii dela 50 până la 100 florini:

în 1876	74,66%
şi în 1877	80,05%

S'ar putea zice că cei mai mici debitori au plătit cele mai mari dobânzi din cauza lipsei unei siguranţe suficiente pentru creditor; dar ne convingem de contrariu când aflăm că s'au vândut silit în anul 1876:

1. pentru datorii până la 50 fl. în sumă totală de 2357 fl., 45 imobile în valoare de 24.578 fl.
2. pentru datorii dela 50 până la 100 fl., în sumă totală de 6927 fl., 66 imobile în valoare de 38.638 fl.
3. pentru datorii dela 100 până la 500 fl., în sumă totală de 37.883 fl., imobile în valoare de 175.207 fl.

Iar în anul 1877:

1. pentru datorii până la 50 fl. în sumă totală de 2357 fl. 63 kr., imobile în valoare de 54.570 fl.
2. pentru datorii dela 50 până la 100 fl., în sumă totală de 16.709 fl. 22 kr., imobile în valoare de 89.291 fl.
3. pentru datorii dela 100 până la 500 fl.. în sumă totală de 78.655 fl. 07 kr., imobile în valoare de 396.955 fl.

Astfel că valoarea imobilelor vândute a fost mai mare decât sumele datorite:

în anul 1876 pentru datoriile dela 1. de 10.4 ori.
în anul 1877 pentru datoriile dela 1. de 10.8 ori.
în anul 1876 pentru datoriile dela 2. de 5.6 ori .
în anul 1877 pentru datoriile del 2, de 5,3 ori;
în anul 1876 pentru datoriile dela 3. de 4.6 ori.
în anul 1877 pentru datoriile dela 3, de 5.0 ori.

Cu toate dar că siguranța oferită de debitor era mai mult decât suficientă, totuși el e silit a plăti acele dobânzi exorbitante.

Astfel mărimea dobânzii și a foloaselor ce are un speculant nu se determină, precum zice Platter (p. 17), prin riscul ce prezintă afacerea pentru care se dă suma împrumut, nici prin împrejurările bănești ale debitorului, ci pe deoparte prin gradul de ușurință a debitorului, prin nevoia momentană în care el se află, prin stupiditatea, prin starea lui de beție, iar pe de altă parte prin lăcomia creditorului de a se îmbogăți, prin nerușinarea, prin perversitatea și prin gradul de a ști a înșela („von dem Grade der Gaunerhaftigkeit").

Capitalistul în Galiția și în Bucovina, după ce a stors în tot felul pe debitor, îl despoaie la urmă pe cale legală de averea imobiliară, și exproprierea țăranului, acesta e scopul capitalistului uzurar. „Căci cine speculează în modul precum văzurăm, trebue să voiască ceea ce neapărat el a trebuit să prevază". (Platter). — Ce trebue să mai zicem când aflăm din jurnalul „Lemberger Zeitung" că, în timp de 5 ani, s'a publicat vânzarea silită a 800.000 mici imobile, situate în 6371 locuri, care toate s'au cumpărat, în lipsă de doritori, sau de însuși creditorii uzurari sau de alții uzurari, căci uzurarii se ajută între dânșii.

Dar ne-am face o mărginită idee când am crede că exproprierea se săvârșește numai prin vânzări silite. Uzurarul, dacă poate, evită publicitatea vânzărilor silite și preferă a cumpăra imobilul de bună voie. Și se pare într'adevăr că în Galiția uzurarii-și însușesc cele mai multe imobile dela țăranii debitori prin cumpărări de bună voie. Deputatul Naumovici afirmă că sunt locuri unde uzurarii și-au apropiat peste jumătate din imobilele locuitorilor prin acest mod.

Speculanții cu cari sunt înzestrate Galiția și Bucovina, spre a stoarce pe locuitorul dela țară și spre a realiza exproprierea lui, nu se sfiesc a întrebuința mijloace proibite de legea penală.

Pe când țăranul e în stare de beție, acei speculanți obțin iscălitura pe polițe, pe înscrisuri falșe, ei falșifică polițe, acte de vânzare, ei se folosesc de marturi falși în judecată, ei depun jurăminte falșe. (V. Kaserer, p. 24).

Legiuitorul, căutând prin legea din 1872, a împiedeca obținerea iscăliturii țăranului pe polițe prin surprindere, speculanții rafinați, spre a nu mai fi expuși la contestări, obțin hotărîri arbitrale contra țăranului, încât acesta nu se mai poate opune la executarea lor. Mai mult: s'au falșificat chiar hotărîri arbitrale, care constatau o închipuită judecată și spre a înlesni lucrarea, aceste hotărîri arbitrale sunt litografiate sau tipărite încât nu are a se înscrie în ele decât numele pretinsu-

lui debitor ce are a fi expropriat. Judecătorii cari au pronunţat asemenea hotărîri sunt indivizi cari au fost condamnaţi pentru înşelăciune la mai mulţi ani de închisoare, sau cari erau urmăriţi pentru o serie de delicte.

Toate aceste procedări nelicite se constată de către raportorul Rydzowski care afirmă că, prin procedările enunţate mai sus, toţi locuitorii din comunele unor districte au fost expropriaţi „reduşi a fi arendaşi ai pământurilor ce avusese şi sclavi perpetui ai uzurarilor înşelători". (Kaserer p. 24).

In asemenea condiţii nu e mirare a vedea producându-se un fenomen neaşteptat pentru o ţară curat agricolă cu pământ destul, precum e Galiţia. Locuitorul în desperarea sa, părăseşte statul care l-a făcut cetăţean liber, care i-a acordat folosinţa tuturor drepturilor politice, care îi apără religiunea", (Dr. Rydzowski în raportul său) şi emigrează în America.

Spre ilustrarea practicei uzurare, e important a şti care este naţionalitatea debitorilor şi a creditorilor uzurari.

Pentru Galiţa, atât raportul, cât şi diferiţii deputaţi poloni au observat oarecare rezervă asupra acestei importante împrejurări ; însă prin combaterea legii din 1877 de către deputatul Menger, s'a lăsat a înţelege că legea ce se discută e îndreptată contra uzurarilor Israeliţi (v. Kaserer p. 45, 46) şi deputatul din Silezia, Cienciola, a zis chiar că mulţi oratori nu ar fi vorbit cu atâta căldură contra proectului de lege, dacă Evreii n'ar fi cei care bat, şi noi (adică creştinii) cei bătuţi. (Wenn nicht die Iuden die Drescher und wir die Gedroschenen waeren). (Kaserer, p. 161). Dar acest punct important e şi dovedit de Platter pentru Bucovina prin date statistice. Populaţia Bucovinei consistă în anul 1869 din 82,65% Români şi Ruteni, 8,02 Germani şi 9,33 Evrei.

Din 1189 debitori expropriaţi în anul 1876 şi 1877 sunt :

1059 Români şi Ruteni,	adică	89,60%
77 Israeliţi	„	6,48%
53 Germani	„	4.46%

Aceste cifre dovedesc că mai toţi debitorii expropriaţi sunt Români şi Ruteni.

In privinţa naţionalităţii creditorilor cari au urmărit în anul 1876, acestia au fost în număr de 369 din cari 51 crestini. cari nu erau Germani, 5 Germani şi 271 Evrei ; iar în anul 1877 ei au fost în număr de 702, din cari 105 creştini, cari nu erau Germani, 25 Germani şi 572 Israeliţi, — aşa dar Evreii ca creditori constituiau 82,9% în 1876 şi 81,5% în 1877.

Sau din 1029 urmăriri silite, ce s'au efectuat, 10.000 Israeliţi au efectuat 177% urmăriri.

10.000 Ruteni Români, 3,7% urmăriri.

10.000 Germani, 7,3% urmăriri.

Şi chiar între aceşti desemnaţi ca Germani sunt unii Evrei. Se dovedeşte dar, că mai numai Evreii sunt aceia care speculează. Şi că Evreii exercită uzura ca o profesie, aceasta se dovedeşte prin faptul că întâlnim printre creditorii evrei aceleaşi nume. (V. Platter, p. 44 şi 45). Evreii sunt uzurari şi ei sunt care expropriază !

Dar să ne dăm seama ce influenţă exercită practica uzurară a Evreilor asupra moralei publice, asupra conştiinţei dreptului. Justiţia fiind chemată după dreptul strict a pronunţa hotărîri şi a ordona executarea lor, executaţii, când ştiu că nu datoresc şi că pe nedrept sunt executaţi, încep a pierde încrederea în justiţie. Astfel că justiţia îşi pierde prestigiul şi autoritatea ce ea trebue să aibă.

Deputatul Naumovici a spus în această privinţă că locuitorii presupun că judecătorii sunt uniţi cu uzurarii, pe cari i-ar părtini fiindcă ar fi mituiţi. O consecvenţă e că şi simţul dreptului şi conştiinţa dreptului se corup în asemenea împrejurări ; locuitorii spre a scăpa de urmăririle uzurarilor nu se sfiesc a depune jurăminte false, a face acte de întrăinare simulate. Apoi numărul delictelor creşte din an în an şi această creştere a demoralizării criminale, o constată raportorul prin date statistice (Kaserer, p. 24). Şi Naumovici asigură că mare parte din acei cari umplu închisorile sunt victimele uzurii şi a mizeriei cauzate prin uzură.

Coruperea conştiinţei dreptului ia asemenea proporţii, încât la urmă şi clasele societăţii, mai înalte prin cultură, prin poziţia socială, prin avere, sunt atinse. Acest simptom al practicei uzurare-l constată şi-l ilustrează Platter (p. 48) prin următoarele : „Proprietarii mari exploatează pe ţăran în mod uzurar ; apoi institutele de credit naţionale înfiinţate în Bucovina iau dobânzi până la 24%, — vrea să zică practică uzura, şi de aceea ele pot fi calificate institute uzurare cu toate că membrii sunt persoane din societatea înaltă, funcţionarii cei mai înalţi, de almintrelea persoane oneste şi morale".

Astfel dar, precum zice Platter (p. 50) evreul uzurar contribue şi la corumperea conştiinţei dreptului — şi aceasta e partea socială-etică a uzurii.

Iată efectele libertăţii în ţări ca Galiţia şi Bucovina. Am văzut dar că în urma regimului libertăţii, inaugurat prin legea din 1868 în Austria, rezultatele produse în Bucovina şi Galiţia sunt: sărăcirea, exproprierea şi ruinarea clasei muncitoare în folosul unui mic număr de uzurari, prin aceasta micşorarea mijloacelor de venit şi de putere a statului, apoi că Israelul este care exercită practica uzurară, în fine corumperea conştiinţii dreptului şi a moralei publice.

Starea îngrozitoare cauzată prin uzură, produsese o iritare în populaţia desnădăjduită a Galiţiei, încât raportor, ministrul de justiţie, deputaţi, confirmă că o catastrofă socială din cele mai groaznice e de temut; sub impresiunea nu numai a rezultatelor libertăţii capitalului, dar şi a pericolului iminent. s'a adoptat şi promulgat în 1877 ca mijlocul cel mai grabnic şi mai eficace deocamdată, spre a combate efectele şi abuzurile uzurii, următoarea lege, pe care o reproducem în întregimea ei.

Se înţelege că această lege are numai scopul de a combate efectele uzurii, dar ea nu face să dispară mizeria socială şi morală a poporului, aceasta atârnând dela un concurs de măsuri cu totul de altă natură.

De almintrelea observăm că legiuitorul a lăsat la o parte principiile dreptului comun în materie de procedură penală şi civilă şi el a făcut bine.

II. *Rezultate ale uzurii în România.*

Descrierea de mai la vale a urmărilor uzurii în România credem că va face pe orice Român să gândească de zece ori înainte de a zice un cuvânt în cestiunea israelită. Dacă cu efectele, produse de domnia libertăţii, se va combina apoi şi libertatea deplină de daraveri a Evreilor, rezultatul final va veni atât de curând încât chiar d Brătianu ar ajunge să-şi vază faptele mânilor sale, peirea României.

Tuturor acelora însă — tineri sau bătrâni fie — cari jură în numele libertăţii, egalităţii şi fraternităţii, le repetăm că aceste bunuri sunt totdeauna rezultatul unei înalte desvoltări economice şi că, fără de aceasta, sistemul liberal e un aparat şi scump, şi rău, care sfârşeşte prin a nimici poporul, ce l-a primit înainte de vreme.

* * *

Intre variile schimbări ce s'au săvârşit în România dela 1859 în ordinea publică şi privată e şi libertatea absolută — consacrată pentru creditor prin noul cod civil — de a-şi stipula pentru lucrurile date împrumut, foloase de orice fel şi nelimitate. Există acea libertate de 14 ani. Experienţe s'au făcut, efecte s'au produs, — şi ne putem întreba care a fost influenţa acelei libertăţi pentru locuitorul dela ţară, pentru comerciant şi ce exerciţiu a făcut speculantul de acea

libertate. Şi mai întâi să vedem efectele produse asupra locuitorilor dela ţară.

Inaintea legii dela 1864 proprietarii îşi exploatau moşiile în cea mai mare parte cu capitalul în muncă şi în banii ce primeau dela săteni. De aceea se calcula venitul moşiilor după numărul clăcaşilor. Sătenii clăcaşi erau îndrituiţi de ex. după dispoziţiile regulamentului organic din Valahia a primi pogoane pentru case şi grădină, pentru cinci vite câte jumătate pogon de islaz şi trei pogoane de fâneţe, pogoane de arătură şi lemne de foc din pădure ; iar pentru aceasta erau obligaţi a da proprietarului dijmă din rodul pogoanelor primite ; a lucra 13 zile, din care o zi de plug, şi a-i aduce un car de lemne. Prin legea dela 1864 sătenii au fost emancipaţi de clacă şi de dijmă ; pe lângă libertate li s'au recunoscut dreptul de proprietate asupra unei mici părţi de pământ pentru arătură şi fâneţ, pentru care însă ei sunt obligaţi a plăti o anuitate de despăgubire. Legiuitorul nu a avut prevederea a recunoaşte, că nu era destul a consacra libertatea şi dreptul de proprietate pentru fostul clăcaş ; în condiţiile morale şi intelectuale, în care se află săteanul, în împrejurările economice create, ar fi trebuit a se lua măsuri spre a-l instrui, spre a-l susţinea şi apăra şi mai ales a-i înlesni sumele de care ar fi avut trebuinţă pentru diferite cauze şi la diferite ocaziuni. Legiuitorul avea cu atât mai mult să îngrijească pentru ridicarea şi pentru bunul traiu al săteanului, cu cât mulţimea dărilor ce s'au impus succesiv pentru trebuinţele necesare sau de lux ale statului, ale judeţelor, ale comunelor, apasă mai numai asupra populaţiunii agricole, principala clasă producătoare, şi să plătească în cea mai mare parte pentru dânsa. Pentru proprietarul, lipsit de capitalul în muncă, ce-l avea dela locuitor, legiuitorul cel puţin a căutat a îngriji prin noua lege pentru tocmeli agricole din 1868, prin care consacrându-se libertatea încheerii de tocmeli agricole fără nici o restricţie, s'a procurat proprietarului facultatea de a-şi obliga pe locuitorul dela ţară cu bani şi cu muncă în orice mod ; apoi legiuitorul a mai îngrijit de proprietar prin legea înfiinţării creditului funciar rural.

Pentru locuitorul sătean nu s'a făcut însă nimic. Săteanul e lipsit de orice protecţie şi e lăsat la pradă, la bunul simţ şi bunul plac a difertelor categorii de funcţionari administrativi şi judecătoreşti şi la discreţiunea proprietarului, arendaşului, a speculantului dela ţară, la care e nevoit a se adresa în caz de trebuinţă. Şi trebuinţe sunt multe. Fostul clăcaş, neavând în urma promulgării legii rurale imaşul trebuitor pentru nutrirea numeroaselor sale vite — şi în vite constă principala avuţie a săteanului, — neavând lemne pentru ars, neavând bani spre a plăti impozitele, neavând în urma unei

recolte rele nutrimentul necesar pentru dânsul şi pentru familie, el a trebuit să se oblige prin tocmeli agricole către proprietarul sau arendaşul, care i le procură, a-i plăti în zile de muncă, în dijmă, în bani, în păsări şi în câte altele. Dreptul încheerii acestor tocmeli fiind nemărginit, proprietarul sau arendaşul nu s'au sfiit a impune locuitorului cele mai cinice condiţii, pentru ca să înţelegem că ruinarea lor e sigură, că sub regimul libertăţii sătenii au trebuit să ajungă într'o stare mult mai rea de cum fusese înaintea legii rurale.

Găsim învoeli, după care săteanul se obligă : 1) *să lucreze numai trei pogoane din cele proprii* (!!) *ale sale*, iar pământul ce-i va mai trebui să-l ia prisoase dela arendaşi ; 2) să facă fiecare om câte un pogon arătură fără plată ; 3) din tot porumbul şi grâul făcut în prisoase să dea din 5 una, pusă în pătul ; 4) din fân din trei una ; 5) cei cu boi să facă unul sau două transporturi iar în lipsă de boi să lucreze două zile ; 6) să plătească doi lei noi de vită mare (V. I. Ionescu, Agricultura din jud. Mehedinţi, p. 532). Găsim că în judeţul Mehedinţi *s'a executat* următoarea învoială deşi nu se primise de săteni în regulă : de-a da din toate sămănăturile de cereale din două una, pusă în magazie ; pentru ierbăritul de vită mare 7 sfanţi ; fânul pe jumătate cărat şi îngrădit, sau 40 sfanţi pogonul : pentru cânepă şi in câte 2 galbeni de om : pentru topitul cânepei în bălţi câte trei zile de lucru ; pentru mărăcini şi buturugi câte 18 sfanţi pe an ; pentru fiecare stup de albine câte o zi de lucru şi dela fiecare om câte trei găini (vezi I. Ionescu, p. 149 şi 534). Pentru asemenea tocmeli numite pentru munci agricole, stoarse dela locuitorul nevoiaş sau constatate ca primite de săteni în urma înţelegerii frauduloase între arendaşi şi impiegaţii comunali, s'au instituit prin legea dela 1868 pentru tocmeli agricole o jurisdicţie specială a consiliului comunal, care din cauza împrejurărilor cunoscute, nu oferă nici o garanţie pentru sătean şi o asemenea jurisdicţie s'a menţinut de partidul dominant prin camerele dizolvate în Martie 1879 prin legea în privinţa judecătorilor comunali şi a judecătorilor de ocoale, cu toate că, *în aparenţă*, se manifestase intenţia de a lucra spre binele locuitorilor dela ţară prin organizarea unei justiţii, care să inspire încredere sătenilor.

Dar mai mult. Prin aceeaşi lege din 1868, revăzută în anul 1872, s'a introdus şi un mod special de executare, care e contrariu regulelor generale, cuprinse în procedura civilă în privinţa executării silite. Dacă săteanul nu-şi îndeplineşte tocmeala, art. 13 din lege declară :

„In caz când, după îndemnul şi executarea Consiliului Comunal, locuitorii vor arăta îndărătnicire sau vor dosi din comună, consiliul îndată va cere dela subprefectura locală a-i

trimite ajutor de *dorobanţii necesari în executarea locuitorilor îndărătnici sau fugari în comptul vinovatului*".

Pentru executarea unor obligaţii private, datornicul să fie considerat ca un vinovat şi executat *manu militari*. Şi aceasta se petrece nu sub regimul regulamentului organic ci sub regimul celei mai liberale constituţii care garantează libertăţile individuale şi care recunoaşte şi săteanului dreptul pentru alegere la deputaţi, care *să voteze*, între altele, legi ca legea din 1866. Astfel dar clasa cea mai mare este supusă unor asemenea legi în folosul clasei proprietarilor, dar mai cu seamă a arendaşilor. Şi pentru justificare se invoacă interesul producerii agricole, ca şi când aceasta ar fi reprezentată numai pentru proprietari şi arendaşi.

Rezultatele economice a robirii ţăranului prin tocmeli agricole le şi simţim. Condiţiile în privinţa ierbăritului fiind atât de oneroase, săteanul e nevoit a-şi mărgini cultura, şi caută să-şi vânză vitele ce le are. Micşorarea numărului vitelor în paguba agriculturii, aceasta este un fapt necontestabil, constatat nu numai prin afirmarea şi cunoaşterea oamenilor competenţi, ci şi prin cifrele oficiale. La 1860 s'au aflat în România 2.751.168 capete de vite mari şi mici, iar după recensământul anului 1873 nu erau decât 1.886.990. Şi desigur, că numărul vitelor s'a mai micşorat considerabil prin efectele epizootiei grozave din 1877 şi 1878 şi rechiziţiilor din acei ani care, *numai pentru trebuinţele armatei române* în acei doi ani, după constatările făcute de directorul statisticei generale, au consistat în 264.324 cară de transport cu 528.788 de boi, cari au trebuit să parcurgă 26.143.677 kilometri. Dacă analizăm diferitele tocmeli agricole ce cunoaştem, găsim că dobânda ce plăteşte săteanul pentru ceea ce primeşte în pământ, în nutriment, nu e mai mică de 84,90% dar în cele mai multe cazuri ea e de 164%, de 200%, de 250%, de 300%.

Ce să zicem când aflăm că arendaşi, persoane onorate în societate şi *deputaţi* cer săteanului pentru 2 lei daţi împrumut *câte 30 bani dobândă pe lună şi o zi de muncă*, ceeace constitue, socotind ziua numai cu 1.40 bani 200% pe an. — Ce mizerie şi lipsă de conştiinţă se revelează prin aceasta ? ! Nu e mirare să aflăm, că săteanul munceşte numai pentru plata dobânzii şi capitalul rămâne datorat. Şi dacă exploatarea mizeriei săteanului se săvârşeşte în asemenea mod chiar de către arendaşi sau proprietari creştini, ce trebue să fie în Moldova, unde acei cari exploatează pe ţărani sunt izraeliţii aşezaţi în sate, ca arendaşi, ca cârciumari sau ca prăvăliaşi ?! Se ştie că nu e sat în Moldova, care să nu aibă speculanţi israeliţi mai ales sub formă de cârciumari sau prăvăliaşi. Insemnătatea numerică a israeliţilor în satele numai ale Moldovei se constată prin cifrele oficiale.

In anul 1870 s'au încheiat în satele Moldovei 634 căsătorii de israeliţi, s'au născut 2.048 copii israeliţi şi au murit 1.268. In lipsă de supraveghere serioasă de către poliţie, în dispreţul diferitelor legiuiri, făcute în diferite timpuri în Moldova, israeliţii au fost îngăduiţi a se aşeza ca cârciumari şi a locui în sate, cu toate că prin legea dela 1843 s'a recunoscut aceasta ca o *pricină de dărâmare a stării materiale şi morale a locuitorilor ;* — ei au fost îngăduiţi a lua moşii în arendă cu toate că, după vechiul obiceiu al Moldovei, israeliţii nu aveau un asemenea drept, obiceiu consacrat de Domnul Moruzi la 1804, apoi prin oficiul Ex. S. D. vice-prezidentului din Septembrie 1830 către divanul judecătoresc pentru motivele, că *„jidovii nesăţioşi întru câştig... se silesc a face locuitorilor feluri de strâmtori ce sunt foarte mari şi zdruncinătoarea pentru dânşii"* reprodus în manualul administrativ al Moldovei din 1855 vol. I pag. 525, şi având a servi ca normă de observat ; iar executarea acestei dispoziţii, — *astăzi încă în vigoare* — s'a împiedicat nu numai prin motive imorale prea cunoscute ci şi prin tertipuri advocăţeşti.

Israeliţii, veniţi mai ales din Galiţia calici lipiţi pământului, reuşesc curând a se îmbogăţi, nu doar prin spiritul de economie, prin cunoştinţe deosebite, ci prin abilitatea şi prin îngăduirea în exerciţiul manoperelor celor mai nelegiuite şi mai ilicite, prin care exploatează continuu şi cu conştiinţă pe locuitorii uşurei şi neprevăzători, prin silinţa ce ei pun de-a pândi ziua şi noaptea ivirea mizeriei spre a o exploata.

Ce e drept, însuşi proprietarul, doritor a-şi mări venitul dela moşie, a contribuit la exploatarea prin evrei. Dând israelitului moşia sau cârciuma în arendă cu un preţ prea mare spre a putea fi plătit de un concurent creştin, proprietarul ştia bine că israelitul va putea plăti preţul numai otrăvind pe ţăran prin băuturi pernicioase şi exploatându-l în tot felul.

Israelitul nu a încetat a fi în Moldova ceea ce am văzut că este în Galiţia. Şi în Moldova şi în Galiţia aceleaşi manopere întrebuinţate pentru ruinarea săteanului. Săteanul munceşte vecinic pentru speculantul israelit. Tot ce are săteanul : recoltă, găină, unt, e luat de speculantul israelit pentru plata datoriilor făcute sau pentru plata băuturilor (şi) sunt cumpărate cu preţuri de nimic. Prin concentrarea perceperii venitului băuturilor spirtoase şi a tuturor accizilor judeţene şi comunale în mâinile israeliţilor, aceştia exercită şi puterea publică asupra săteanului, principalul plătitor al acelor biruri. Câte neajunsuri şi nouă cazuri de exploatare. Dacă israelitul ar fi avut şi capacitatea de-a cumpăra imobile rurale, am fi văzut şi la noi ţăranul expropriat în acele pro-

porţii înspăimântătoare în care s'a săvârşit exproprierea în Galiţia.

Şi cu toate acestea — din cauza nepăsării şi neexecutării riguroase a legii, în câte sate nu se constată că pe lângă case, şi-au însuşit israeliţii grădinele de lângă case, ceea ce constată şi I. Ionescu în „Agricultura judeţului Putna". De altmintrelea numai *necapacitatea,* iar nu proibiţiunea, înscrisă în legea rurală de a nu înstrăina pământurile, au împiedecat pe israeliţi de a-şi însuşi pământurile locuitorilor, precum această proibiţiune nu a împiedicat pe mulţi uzurari şi speculanţi creştini de a-şi însuşi — prin o formă ascunsă — chiar şi pământurile sătenilor primite în virtutea legii rurale. Trebue să cunoaştem exploatarea săteanului în Moldova prin manoperile uzurare, prin beţie, ca să înţelegem pentru ce el, nu numai că n'a înaintat, dar a dat înapoi ; pentru ce el ni se înfăţişează abătut ca un idiot, fără viaţă şi fără plăcere pentru viaţă.

Dar nu numai în Moldova ci şi dincoace de Milcov, ţăranului nu-i mai prisosesc mijloacele spre a-şi ameliora condiţiile traiului. Sărăcia, reaua alimentare, locuinţa rea, nu pot decât să aibă influenţă asupra moralităţii. Faptul marei mortalităţi a populaţiei rurale şi prin urmare descreşterea populaţiei în genere e constatat de un cunoscător al populaţiei rurale ca I. Ionescu (Agricultura Putnei, p. 138). Mizeria explică şi imoralitatea crescândă din an în an în România.

In anul 1863 în cele cincisprezece penitenciare centrale ale ţării a fost populaţia mijlocie de 2.130 şi numărul zilelor de arest de 775.374 ; iar în anul 1874 populaţia mijlocie a fost de 3.945 şi zilele de arest de 1.199.448. Sau fiindcă aceste cifre nu pot să fie convingătoare, ne vom servi de următoarele cifre :

In anul 1872 au fost urmăriţi pentru crime 664 inşi, între cari 425 ţărani şi au fost condamnaţi 319.

In anul 1874 au fost urmăriţi 1493 inşi pentru crime între care 961 ţărani şi au fost condamnaţi 701.

Iar pentru delicte corecţionale :

In anul 1872 au fost urmăriţi 37.143 între care 26.473 agricoli şi au fost condamnaţi 18.614.

In anul 1874 au fost urmăriţi 47.970 între care 33.918 agricoli şi au fost condamnaţi 24.038.

Creşterea imoralităţii în decurs de trei ani e destul de considerabilă, ca să provoace la gândire. Această creştere a numărului crimelor şi delictelor dovedeşte o micşorare a simţului moral şi împreună cu aceasta alterarea simţului dreptului. Şi desigur că instituţiile publice nu funcţionează astfel ca încrederea săteanului în ele să se întărească sau să existe. Exploatat şi schingiuit de multe ori de fiecare funcţionăraş, cu o justiţie cu forme nepricepute de el, judecat

şi condamnat fără să fi avut cunoştinţă de terminele judecării, strămutat în mod arbitrar de pe pământurile primite în virtutea legii rurale, fără ca de multe ori reclamaţiile să fie ascultate din cauza influenţei arendaşului sau a proprietarului, sub asemenea împrejurări, ce idee trebue sau poate să aibă săteanul de stat!

Dar încă un alt fenomen, care nu poate fi trecut cu vederea, — acesta e *emigrarea populaţiei din România* în Bulgaria, în Serbia, chiar şi în Basarabia, săvârşită chiar în urma legii rurale, la care locuitorul nu e îndemnat, decât prin consideraţia găsirii unui trai mai bun şi mai uşor. Această emigrare — săvârşită fie chiar în proporţie cât de mică dintr'o ţară ca România, dovedeşte mizeria în care se află populaţia agricolă, — şi constitue o condamnare a stării actuale de lucruri.

Regimul libertăţii — astfel precum e în România — isbuteşte la exploatarea în modul cel mai uzurar a celei mai principale clase, a populaţiunii agricole, la sărăcirea, la mizeria ei, iar prin aceasta se micşorează puterea statului, veniturile fiscului şi avuţia naţională în genere.

III. *Industrie şi comerţ*

Care sunt acum condiţiile pentru meseriaşi şi comercianţi? Că existenţa şi prosperarea acestor clase este cestiune de mare însemnătate pentru economia unui Stat, aceasta nu suferă nici o îndoială. Plângerea generală e că nu sunt bani la noi, că industria şi comerţul nu pot prospera, fiindcă ele nu găsesc bani pentru trebuinţele lor, sau că nu-i pot găsi decât cu dobândă prea scumpă şi în general numai cu siguranţă reală. Este incontestabil, că în ţară ca şi în Bucureşti, nu există o adevărată *bancă*, care să înlesnească trebuinţele comerţului şi ale industriei, că aceia în mâinile cărora e concentrat numerariul, nu numai în Moldova dar şi în Ţara Românească, dau bani împrumut c'o dobândă, a cărei plată trebue să cauzeze ruinarea acelor clase. Dar nu numai aceasta e cauza adevărată a neprosperării acelor clase.

Cauza principală e *lipsa de pricepere din partea Statului* în privirea importanţei industriei într'o ţară, de acolo apoi neprevederea şi nepăsarea întru apărarea industriei şi a comerţului.

Dela 1859 şi mai până dăunăzi am crezut şi mai prin toate actele oficiale continuu au declarat, că România e o ţară agricolă, că ea nu poate produce decât în sfera agricolă, că producerea industrială ar fi rezervată altor ţări industriale.

Sub influenţa unor asemenea idei am lăsat să dispară sau să cază în desuetudine restricţiile ce existau, şi care puteau apăra industria din ţară ; instituţia corporaţiilor ni s'a părut o instituţie învechită, contrarie libertăţii absolute în tot şi în toate, a trebuit dar să dispară. — Nu numai înlesnirea comunicaţiilor, nu numai trebuinţele ivite pe care pământenii, industriaşii şi comercianţii nu ar fi fost în stare a le satisface, ci acele opinii împărtăşite de bărbaţii cari aveau direcţia în ţară, a înlesnit ca străinii şi mai ales israeliţii să năvălească în ţară şi să se constitue în Stat o pătură de industriaşi şi comercianţi străini, mai ales israeliţi. Aceleaşi opinii ne-au împiedicat a ne gândi la măsurile necesarii de apărare nu numai contra năvălirii străine, ci şi contra importării obiectelor de industrie străină.

In cultul nostru pentru străini şi în nepăsarea de ce e naţional am lăsat nu numai să se facă ca naţionalii să fie înlăturaţi — de către străini — prin simplul efect al abilităţii reale a străinilor, dar am făcut tot pentru a susţine pe străini şi industria străină. Nu era întreprindere, nu era licitaţie pentru procurarea de obiecte pentru diferitele servicii ale Statului, pentru armată între altele, la care să nu fi admis şi pământeni de o potrivă cu oricare străin sau israelit, ce s'ar fi prezentat şi să nu se fi acordat concesiunea străinului sau mai ales israelitului pentru... pentrucă acesta ar fi lăsat cu preţ mai ieftin. Nu ne preocupăm că industriaşul şi comerciantul român contribue la toate sarcinile de tot felul ale statului şi trebue a fi preferit, că străinul ce se prezintă, nu justificase nici cunoştinţă specială, nici solvabilitate, nici în fine dacă concesiunea se mai putea îndeplini *întocmai* de către concesionarul străin sau israelit după condiţiile contractului cu preţul stipulat. Concesionarul caută a lua concesia *oricum*, căci ştie că prin corupţie, prin falsificare, prin înşelăciune va pune lucrurile pe cale bună. Aceiaş preferinţă şi aceiaş procedare la darea accizelor. Astăzi mai toate accizele comunale sunt în mâinile Israeliţilor nu numai în Moldova, dar şi dincolo de Milcov. Chiar perceperea de impozite indirecte ale Statului, precum ale băuturilor spirtoase au ajuns în mâinile israeliţilor, încât în materie de impozite indirecte israeliţii au obţinut şi o jurisdicţie.

Astfel preferindu-se străinii şi în deosebi israeliţii, statul le-a oferit acestora putinţa *de-a mânui capitalul public, veniturile budgetului statului, al judeţelor şi al comunelor.* Cu aceasta nu numai că s'au cauzat pierderi materiale industriaşilor şi comercianţilor români, dar israeliţii şi străinii au fost înlesniţi a-şi face capitaluri cu *banii publici.* Prin continua înlăturare a pământurilor li s'au luat însă *mijlocul de-a se susţinea şi desvolta, practica şi inteligenţa afacerilor, spiri-*

tul de întreprindere, educaţiunea industrială şi comercială, cu un cuvânt *acea cultură,* ce se *dobândeşte* prin exerciţiul industriei şi al comerţului ; şi în aceasta consistă slăbiciunea Românilor şi puterea Israeliţilor în România. Cu acest mod a trebuit să se constitue puterea industrială şi mai ales comercială a israeliţilor, iar Statul a mijlocit-o şi prin aceasta a *contribuit la imigrarea străinilor şi israeliţilor.* Industriaşul şi comerciantul român, nesusţinut prin nicio măsură de statul pentru care plăteşte contribuţii şi îndeplineşte tot felul de sarcini, neavând mijloace şi neputându-şi-le procura în lipsă de adevărate institute de bancă — a trebuit să renunţe la industrie, la comerţ şi — ca să nu piară — a trebuit să se facă funcţionar, fie oricât de rău plătit. Mizeria, ce este în clasa de mijloc din oraşe şi chiar în oraşul Bucureşti, ni se relevează prin publicaţiile înserate în fiecare număr al *Monitorului* pentru vânzarea a câte-o căsuţă a vreunui orăşan pentru impozit neplătit în sumă numai de câte *20 lei noi.* Această mizerie explică în parte şi marea mortalitate a populaţiunii ortodoxe din Bucureşti în comparaţie cu naşterile : pe când la israeliţi naşterile sunt mai numeroase decât cazurile de moarte.

Un simptom asemenea al mizeriei e numărul mic al căsătoriilor între locuitorii români din Bucureşti. Despre aceasta se poate vedea raporturile doctorului Felix pe 1876, pag. 61 şi pe 1878, pag. 68. Chiar după recensământul făcut pe anul 1878, din 61.859 capi de familie sunt căsătoriţi 27.571 ; 23.197 necăsătoriţi şi 11.091 văduvi. Aşa dar numai 44% sunt căsătoriţi, pe când în Paris sunt 9, în Londra 10. (Felix).

In oraşele Moldovei, precum Iaşi, Botoşani, Fălticeni ş. a., populaţia română descreşte din an în an şi că ne arată mai puţine naşteri şi mai multe cazuri de moarte decât populaţia israelită, aceasta este un fapt necontestabil, dovedit prin cifrele oficiale. După statistica oficială pe anul 1875 s'au născut în oraşele :

Botoşani	571	ortodocşi,	720	israeliţi.
Dorohoi	237	„	377	„
Iaşi	1224	„	1903	„
Neamţul	369	„	368	„
Suceava	132	„	234	„
Roman	259	„	218	„
Au murit :				
Botoşani	811	„	677	„
Dorohoi	250	„	255	„
Iaşi	1775	„	1213	„
Neamţul	181	„	188	„
Suceava	362	„	206	„

Această descreştere a populaţiei române din oraşele Moldovei însemnează înlocuirea clasei de mijloc române prin israeliţi. Spre a ne convinge de acest fapt mai mult invocăm după statistica lui N. Şuţu la 1849 următoarele :

La 1849 erau în Moldova încă 10.695 de familii de negustori şi meseriaşi pământeni ortodocşi, iar în Iaşi erau 33 de corporaţii de comercianţi şi industriaşi pământeni ortodocşi cu 1661 patroni şi calfe. După comunicările obţinute prin actualul d. primar al oraşului Iaşi, în acest oraş erau :

In 1866, patentabili români 613, israeliţi 2.909 ;
în 1877, patentabili români 488, israeliţi 2.326 ;
în 1866, patentabili ambulanţi romani 187, israeliţi 1.092.

Aceste cifre dovedesc, aceea ce este dealtminteri destul de cunoscut, că în Iaşi ca şi în alte oraşe ale Moldovei, comerţul şi industria sunt concentrate în mâinile israeliţilor. Dar şi dincoace de Milcov putem urmări şi constata descreşterea românilor în ramurile cele mai principale ale industriei şi ale comerţului.

Nu de mult înfloreau în Bucureşti industrii însemnate ; se fabricau testemele ; se lucra mătase şi se făcea dintr'însa ţesături de tot felul ; se argăseau piei, cari se exportau ; blănăria din Bucureşti era căutată în seraiul din Constantinopol ; apoi erau işlicăria, căldărăria, şelăria. Astăzi nu mai există acele industrii şi trebuinţele le satisfacem cu obiecte importate. In stradele unde erau aşezate acele industrii de care ne amintesc încă numirile acelor strade, astăzi întâlnim mai cu seamă israeliţi, comercianţi cari vând haine gata aduse dela Viena şi Pesta, şi altele. Meseriaşii români ce mai există, precum tabaci, ciobotari, căldărari, dispar, căci nu mai sunt în stare a se susţine.

In Bucureşti erau în anul 1859 meseriaşi 6886 capi de familie în care număr nu sunt membri de familie, calfele, ucenicii. Din 6886, erau de religie ortodoxă 4963, iar pământeni 5058. In anul 1878 numărul meseriaşilor este 16.197 capi de familie, din cari 5261 sunt imigraţi de vr'o 20 ani. Din 63 ramuri de industrie arătate pe anul 1878, numărul israeliţilor e mai mare decât al românilor ortodocşi în 17 ramuri. Astfel sunt capi şi membri de familie :

1. Croitori bărbăteşti din 1836 suflete, sunt 812 israeliţi, 762 ortodocşi ;
2. Croitori femeeşti din 872 : 689 israeliţi, 34 ortodocşi ;
3. Alămari din 169, 65 israeliţi, 34 ortodocşi ;
4. Argintari din 242 suflete, 164 israeliţi, 48 ortodocşi ;
5. Ceaprăzari şi echipamente militare, din 392 suflete, 251 israeliţi, 97 ortodocşi ;
6. Ceasornicari, din 182 suflete, 62 israeliţi, 48 ortodocşi ;
7. Tinichigii, din 850 suflete, 729 israeliţi, 61 ortodocşi ;

8. Zugravi, poleitori, din 631 suflete, 293 israeliţi, 204 ortodocşi ;
9. Vopsitori, din 128 suflete, 61 israeliţi, 11 ortodocşi ;
10. Strungari, din 181 suflete, 61 israeliţi, 41 ortodocşi ;
11. Lampişti, din 75 suflete, 48 israeliţi, 4 ortodocşi ;
12. Legători de cărţi, din 135 suflete, 42 israeliţi, 41 ortodocşi ;
13. Pălărieri din 117 suflete, 28 israeliţi, 17 ortodocşi.
14. Perieri, din 25 suflete, 18 israeliţi, ortodocşi nici unul ;
15. Tapiţeri, din 192 suflete, 57 israeliţi, 30 ortodocşi ;
16. Litografi, din 55 suflete, I israeliţi, 4 ortodocşi.

In alte ramuri industriale, israeliţii figurează cu un număr considerabil ; aşa sunt :

1. Cusătorese isr. 137, ort. 342 ;
2. Măcelari, isr. 161, ort. 925 ;
3. Şepcari, curelari, isr. 119, ort. 207 ;
4. Coafori, isr. 19, ort. 49.

Numai în unele industrii ostenitoare sau puţin lucrative constituesc românii ortodocşi marea majoritate ; astfel sunt : din 64.732 totalul număr de suflete al meseriaşilor aflaţi în Bucureşti în 1878 :

1. Muncitori cu ziua şi plugari, din 31.700 suflete, 28.704 ortodocşi, 884 israeliţi ;
2. Dulgheri şi dogari, din 2.727 suflete, 2.562 ortodocşi, israeliţi nici unul ;
3. Fierari, din 1797 suflete, 1017 ortodocşi, 26 israeliţi ;
4. Potcovari, din 470 suflete, 420 ortodocşi, israeliţi nici unul ;
5. Coşari, din 65 suflete, 52 ortodocşi, israeliţi nici unul ;
6. Pantofari, din 585 suflete, 544 ortodocşi, israeliţi 9 ;
7. Rotari, din 962 suflete, 752 ortodocşi, israeliţi nici unul ;
8. Sacagii şi căruţaşi, din 5202 suflete, ortodocşi 5145, israeliţi nici unul ;
9. Zidari, din 1846 suflete, 1648 ortodocşi, israeliţi nici unul ;
10. Cavafi, din 180 suflete, 176 ortodocşi, 4 israeliţi ;
11. Lăutari, din 1377 suflete, 1354 ortodocşi, 14 israeliţi ;
12. Bărbieri, din 542 suflete, 512 ortodocşi, 13 israeliţi ;
13. Cismari bărbăteşti, din 2400 suflete, 1869 ortodocşi, 134 israeliţi.

Să vedem acum în ce număr sunt românii în comerciu.

In 1859 erau 4742 comercianţi capi de familie, cari cu 12.378 membri de familie, constituiau 17.120. Dintr'aceşti 4742 capi erau ortodocşi 3786, iar 3714 pământeni.

In anul 1878 sunt 7024 capi de familie, care cu membrii de familie constituesc 27.110 suflete. Dintr'aceşti 7024, sunt 3834

supuşi protecţiei române, 1355 protecţiei ruse, 787 protecţiei austro-ungare şi 545 protecţiei elene ; celelalte protecţii cu un mic număr. După religie, din 27.110 suflete sunt 16.299 ortodocşi şi 8617 israeliţi. In cât priveşte diferitele specii de comercianţi, toate în număr de 42 în Bucureşti sunt :

1. Bancheri şi zarafi, din 523 suflete, 324 israeliţi, 164 ort.;
2. Bijutieri şi giuvaergii, din 123 suflete, 101 israeliţi, 3 ortodocşi ;
3. Hăinari, din 203 suflete, 185 israeliţi, 11 ortodocşi ;
4. Comercianţi de diferite nespecificate, din 7225 suflete, 5281 israeliţi, 1576 ortodocşi ;
5. Marchitani, mânuşari, din 835 suflete, 608 israeliţi ; 186 ortodocşi ;
6. Comercianţi de mobile, din 102 suflete, 68 israeliţi, 9 ortodocşi ;
7. Geamgii, din 126 suflete, 119 israeliţi, ortodocşi nici unul.

Sunt alte ramuri de comerţ în care israeliţii sunt în mare număr precum :

8. Birtaşi, din 324 suflete, 153 ortodocşi, 79 israeliţi ;
9. Bogasieri, din 374 suflete, 230 ortodocşi, 117 israeliţi ;
10. Cafegii, din 322 suflete, 205 ortodocşi, 65 israeliţi ;
11. Lipscani, din 99 suflete, 65 ortodocşi, 31 israeliţi ;
12. Comisionari, samsari, din 1190 suflete, 952 ortodocşi, 892 israeliţi.

Numai în puţine specii de comerţ nu figurează israeliţii, precum bumbăcării, orzării, rogojinării, cherestegii, florării, jucării de copii, farfurigii, sticlării şi olării.

Că israeliţii ocupă cele mai însemnate specii de comerţ, aceasta se dovedeşte şi prin faptul că între 16.299 suflete de comercianţi ortodocşi sunt 5353 cârciumari, 2289 precupeţi, împreună 8617. Rămân prin urmare 7682 ortodocşi faţă cu 8617 israeliţi. La acest număr mai trebue să mai adăugăm pe contabilii de comerţ înscrişi între profesiunile libere, care, din 581 suflete, sunt 271 israeliţi şi 226 ortodocşi.

Nu numai cifrele arătate dovedesc că israeliţii domină. Spre a ne convinge de acest adevăr, n'avem decât să ne preumblăm pe străzile Bucureştilor, atât în zilele de lucru, cât şi în sărbătorile cele mari ale israeliţilor, şi vom recunoaşte că au trecut timpurile când românii erau puternici pe piaţa românească.

Apoi prin îngăduinţa ce li s'a dat a se aşeza oriunde fără ca poliţia să se fi închietat întru ceva spre a şti de unde vin, care e provenienţa mărfei, care e natura operaţiilor ce se fac, sau spre a combate mijloacele nelicite şi neoneste în exerci-

ţiul comerţului, prin diferite moduri arătate şi prin diferite căi au trebuit să se concentreze capitalurile în mâinile israeliţilor. Mijloacele însă prin care au ajuns capitalurile în mâinile lor nu au fost numai muncă reală şi cinstită în comerţ şi industrie, ci mai cu seamă operaţii cari nu produc valori, prin samsarlâcuri, prin traficuri, prin operaţii îndoelnice, prin aşa numite operaţii de bani ce ei fac exploatând împrejurările, starea de strâmtorare sau mizerie sau prostia tutulor. Insemnătatea creditorilor pe piaţa comerţului, o dovedeşte şi ocuparea ce se dă tribunalului Comercial din Bucureşti de către israeliţi. Dela 1870 până la 1879 s'au declarat faliţi 259 comercianţi între care 130 creştini şi 129 israeliţi. La tribunalul comercial s'au intentat procese în anul 1875 în număr de 1806, dintre cari 870 de israeliţi privaţi, 936 de creştini şi de institute de bancă ; — în anul 1876 : 2254 procese dintre care 1177 de către israeliţi, 939 de creştini şi 138 de institute ; — în anul 1877 : 2012 procese, dintre care de israeliţi 1189, de către creştini 765 şi de institute 58. Au ajuns dar israeliţii a fi o putere nu numai prin calităţile cunoscute şi necontestabile dar şi prin poltica economică urmărită. De aceasta ne convingem când aflăm că în Bucureşti sunt 324 suflete de zarafi şi bancheri, 892 samsari şi comisionari, 172 înscrişi ca arendaşi şi antreprenori, ale căror operaţii mai ales de uzură ne sunt prea cunoscute, apoi 347 rentieri, cari nu se mărginesc în traiul odihnit. Apoi din 20.749 israeliţi constataţi ca aflători în Bucureşti, sunt 797 capi de familie fără profesiune, care dacă nu trăesc ca muncitorii cu ziua şi dacă nu sunt rentieri, industriaşi sau comercianţi, trăesc de sigur de pe urmele traficului şi a samsarlâcului, din operaţii care desigur nu produc valori. Toţi aceştia constituesc 3747 suflete. Acest număr ar putea fi augmentat prin mulţi, care deşi înscrişi ca comercianţi vor fi făcând şi operaţii de altă natură decât cele indicate de comerţul ce exercită. Că toţi aceştia nu stau cu mâinile în sân şi că ei se îndeletnicesc cu operaţii de bani, străine obişnuinţei, de aceasta ne putem lesne convinge văzând registrele tribunalului cocercial din Bucureşti, de constatarea protestelor.

Dintre 1025 polițe protestate în anul 1878 sunt 450 ale creditorilor israeliţi, 208 ale băncilor, iar restul al israeliţilor de tot neamul. Şi între aceşti creditori israeliţi nu figurează decât rar, numele puţinelor institute de bancă, israelite din Bucureşti, cunoscute prin soliditatea şi prin efectuarea operaţiilor de bani, legitime şi admisibile ; ceea ce întâlnim adeseori sunt numele unora, care nu sunt decât samsari, antreprenori, rentieri, etc.

Pe strada Lipscani, pe calea Mogoşoaiei s'a înmulţit şi tot se înmulţeşte numărul caselor de schimb, ale zarafilor. Oare

sunt în Bucureşti atâtea afaceri ca să fie trebuinţă de atâţia zarafi? In aparenţă, — în realitate, toate acele suflete de zarafi, de samsari, de antreprenori, de rentieri, de oameni şi fără profesiune, sunt agenţii activi ai practicei uzurare. Operaţiile lor consistă între altele în împrumuturi cu câte 48%, 60%, fiind asiguraţi nu numai prin câte trei, patru giruri de poliţe ci mai cu seamă prin amaneturi. Operaţiile lor consită în scontarea titlurilor de pensie, a lefilor, cu un scăzământ, care reprezintă dobânda de 60%, 72%, 84% pe an. Cunoaştem cazuri în care procentele luate întrec orice închipuire. La asemenea speculanţi sunt avizaţi aceia cari au trebuinţă; la ei se adresează proprietarul şi arendaşul, mulţimea locuitorilor din mahalale fără ocupaţie, la ei trebue să se adreseze meseriaşii, chiar şi comercianţii întru cât lipseşte o adevărată bancă, care să facă operaţii propriu zise de bancă. Cu cât mizeria sau strâmtoarea e mai mare, cu atât e şi exploatarea mai mare. Un proprietar e silit, spre a-şi plăti datoria sau poliţa, a vinde recolta, încă neadunată sau cerealele ce are, cu preţuri de nimic, atât în Bucureşti şi mai cu seamă în oraşele provinciale, — încât mărimea dobânzilor plătite e în realitate de multe ori de 80% minimum. Folosindu-se de libertatea acordată — acei speculanţi nu se mulţumesc numai cu foloasele exorbitante sub formă de dobândă, ci-şi mai puteau stipula până la legea din 19 Februarie 1879 şi alte foloase prin mijlocul clauzei penale, încât astfel prin mijlocul acestei clauze penale, capitalul primitiv datorat se mărea în cazul ce cunoaştem, de multe ori.

Practica uzurară îngăduită de legi, fiind consfinţită de judecători, efectul moral a trebuit să se producă în societate şi prin contagiunea ei. Nu e îndoială că uzura s'a lăţit în mod spăimântător. Nu putem contesta, în interesul adevărului, că şi orăşenii români asemenea exercită practica uzurară. Nu ne mai mulţumim cu foloasele mici de 8% de 10%. Dăm bani cu împrumut la români cu deosebire, cu ipotecă reală cu dobândă de câte 18 şi 24 la sută şi cu clauzele penale!! Sunt persoane în societate care prin poziţia, prin profesia ce exercită nu ar trebui să mărească numărul cămătarilor. Chiar profesori şi funcţionari, înalţi magistraţi, participă la exerciţiul practicei uzurare. Sunt funcţionari cari exploatează nevoia colegului rău plătit sau prea cheltuitor, luându-i dela un napoleon pe lună dobândă de un leu 50—60 de lei, adică 18 lei pe an, sau 90%! S'au înfiinţat case de economie în diferite oraşe, pe care prin modul organizării lor le putem numi institute naţionale. Mai toate operaţiunile lor, dealtmintrelea mărginite, consistă în operaţii uzurare, de exploatare, sau a deponenţilor lor sau a altor români, care se adresează, luându-li-se 18% 24, 36 pe an. Citim în gazeta pentru

anunţuri judecătoreşti a Curţii de apel din Iaşi care hotăreşte a se vinde silit casa unei doamne, Safta Baronischi, de către casa de economie de acolo pentru plata capitalului datorat, a dobânzei de 3% pe lună, plata onorariului de 20% şi se înţelege, pentru plata cheltuelilor judecătoreşti.

Vra să zică un institut naţional cere 3% pe lună sau 36% pe an.

Libertatea nu a înlesnit procurarea creditului în mod priincios. In mizeria socială în care se află agricolii, industriaşii şi comercianţii români, societatea română, libertatea în sine şi fără să se fi luat măsurile pentru instruire şi protegere, a fost mijlocul de a exploata toate clasele societăţii, de a le stoarce cele mai multe foloase şi a le cauza ruinarea. De această libertate se folosesc proprietarii şi arendaşii faţă cu ţăranul ; apoi unii orăşeni români, dar mai cu seamă se folosesc faţă cu toate clasele societăţii, israeliţii, la care suntem reduşi a ne adresa.

In asemenea împrejurări, legitima întrebare e a se şti : ce e de făcut ?

IV. *Regularea relaţiunilor evreilor în Prusia*

In ultimul articol am întrebat ce ar fi de făcut. Inainte de a cerceta complexul măsurilor necesare, la care ar trebui a ne gândi şi ar trebui a lua pentru ameliorarea stării de lucruri, cestiunea Israeliţilor fiind pusă la ordinea zilei, aceasta ne sileşte a curma desvoltările şi rezervându-le pentru alt articol, a îndrepta acum atenţia asupra acestei proxime cestiuni.

Sunt unii cari, pornind dela cugetări zise umanitare şi dela idei generale de dreptate, cred că rezolvirea acestei cestiuni ar fi simplă, având a consista în înlăturarea art. 7 din constituţie şi acordarea tuturor drepturilor la toţi Israeliţii fără de nici o deosebire şi fără luarea nici unei măsuri. A procede în asemenea mod general este a urma tradiţiilor uzitate în vieaţa statului român dela 1859, însemnează a fi sclavi ai noţiunilor abstracte şi generale fără considerarea împrejurărilor deosebite ale ţării. Pentru aceasta să ne întrebăm, dacă condiţia nu numai socială, dar şi juridică a Israeliţilor s'a schimbat în alte părţi deodată ca din senin şi'n împrejurările, cum se cere dela noi, sau dacă a fost o altă cale care s'a urmat.

Aşa numita *emancipare* ce au dobândit-o Israeliţii în alte părţi, a fost un lung proces la care însuşi Israeliţii au luat parte prin dovezile ce au dat de asimilarea cu naţia în mijlocul căreia se aflau şi prin participarea lor în tot feliul la lupta pentru bunurile cele mai înalte ale naţiunii. Acea emancipare nu s'au efectuat deodată. Francezii, cari ajunseseră la o desvoltare, cu care nu putem compara pe a noastră, abia în anul 1879 au admis egalitatea şi pentru Israeliţi. In urma exemplului Franţei, abia în secolul nostru unele state din Germania şi mai cu seamă din Prusia au căutat a regula şi schimba condiţia juridică a Israeliţilor.

Cel dintâiu act de emancipare, prin care s'au recunoscut oarecare drepturi Israeliţilor din Prusia e edictul din 11 Martie 1812, şi — abia la anul 1869, prin legea din 3 Iulie, s'au abrogat toate dispoziţiunile restrictive pentru Israeliţi, aşa dar a trebuit să treacă 57 de ani. E de interes a cunoaşte care a fost condiţia juridică a Israeliţilor, cum s'a transformat aceasta, ce restricţii au existat în privinţa Israeliţilor încă în cursul secolului acestuia în Prusia, spre a ne convinge de un fapt, că legiuitorul prudent al Prusiei nu a crezut prudent a admite deodată pe Israeliţi la exerciţiul aceloraşi drepturi, ci prin diferite măsuri combinate, care au variat în diferite provincii după împrejurările ce existau şi care s'au ivit, el a căutat pe de o parte să proteagă populaţia creştină, pe de altă parte a căutat în mod treptat să pregătească pe însuşi Israeliţii stabiliţi, spre a fi apţi a fi admişi la exerciţiul tutulor drepturilor.

Condiţia juridică a Israeliţilor reclama o regulare. Dela sfârşitul veacului de mijloc şi până la începutul secolului nostru, Evreii fiind consideraţi, din cauza religiei cât şi din cauza naţionalităţii, ca străini în Germania ca şi aiurea, ei nu puteau locui decât în virtutea protecţiei acordate, pentru care ei aveau a plăti diferite impozite. Dreptul de-a protege era rezervat Impăratului în veacul de mijloc, era un regal a cărui exploatare după împrejurări şi trebuinţe aducea foloase băneşti considerabile Impăratului, precum şi principilor diferiţi ai Germaniei, oraşelor pe al căror teritoriu se aflau Evrei şi întrucât Impăratul acordase şi acestora exploatarea acelui regal.

Evreii erau desemnaţi „Kammerknechte“ obiecte de exploatat. Faţă cu Impăratul şi faţă cu diferiţi principi Evreii în veacul de mijloc n'aveau nici un drept, nici în privinţa persoanei, nici în privinţa averii. Se credea că Evreii n'ar putea avea avere cu titlu de proprietate şi că li se puteau lua totdeauna. Ca obiecte de exploatat ei erau vânduţi împreună cu averea adese ori şi creanţele lor se reduceau sau se anulau

de către Impărat, de către principii sau de către autorităţile orăşene în interesul unui puternic favorit.

Dreptul de protecţie acordat se putea revoca şi nu se transmitea la moştenitori. Şi chiar acei Evrei cari obţinuiseră patenta de protecţie cu dreptul de a reşedea, trebuiau să plătească impozit deosebit când călătoreau prin ţară (Judenzoll). Afară de dreptul de a reşedea, Evreii nu aveau decât, mai cu seamă privilegiul uzurei până la jumătatea secolului al 16-lea. Şi cu toate schimbările urmate în secolul al 16, 17, 18, — totuşi Evreii continuau a fi tot numai străini îngăduiţi, exploataţi în tot felul de fisc şi fără doar alt drept decât a se deda pe lângă operaţiile de bani unor ramuri de comerţ sau de industrie. Aşa în Germania, aşa în Prusia până la începutul secolului nostru.

Printre multe reforme ce se săvârşiră în Prusia în urma bătăliei dela Iena, reforme care au mărit puterile statului şi l-au pregătit la lupta de emancipare, au fost şi ameliorarea condiţiei juridice a Evreilor prin edictul din 11 Martie 1812 în privinţa regulării relaţiilor Evreilor.

Care este condiţia creată Evreilor prin acest edict sub raportul dreptului public şi a dreptului civil? Sub raportul întâiu § 1 al edictului menţionat declară că Evreii cari locuesc în statele Prusiei în virtutea unui privilegiu general, unei patente de naturalizare, unei scrisori de protecţie sau unei concesiuni, se vor considera ca pământeni (Einländer) şi ca cetăţeni prusieni (preussische Staatsbürger). Aşa dar numai Evreii care locuiau în Prusia în virtutea unui act special ce emana dela puterea publică dobândiau drepturile de pământeni şi cetăţeni. Insă acea calitate se acorda şi acelor Evrei sub două condiţii: 1) de a purta nume de familie hotărît şi 2) de a se servi în registrele de comerţ, la redactarea diferitelor acte juridice de limba germană sau de altă limbă vie şi să poată scrie numele lor cu caractere germane sau latine. (V. § 2 al edictului).

Pentru îndeplinirea condiţiei întâia, Evreii aveau a declara autorităţii locului în care au domiciliul, în timp de 6 luni dela publicarea edictului, numele ce vor purta, după care guvernul provinciei în circumscripţia căruia se făcuse declaraţia avea a libera un certificat enunţând că cutare Evreu este pământean şi cetăţean. Acest certificat avea să serve ca act justificativ pentru evreul care făcuse declaraţia, precum şi pentru familia lui. (V. paragr. 3 şi 4 ale edictului). Evreii cari nu se conformau acelor condiţii aveau a fi consideraţi şi trataţi ca Evrei străini, ori care ar fi fost timpul de când locuiau (paragr. 6 al edictului). In urma acestui edict Evreii străini nu erau autorizaţi a se aşeza în Prusia decât după ce vor fi dobândit dreptul de cetăţenie (das preussische Staats-

bürgerrechte). Spre dobândirea calităţii de cetăţean se cerea autorizarea ministrului de interne pe lângă propunerea guvernului provinciei în care evreul străin voia a-şi alege domiciliul. (Paragr. 31 şi 32 ale edictului).

In cât priveşte pe Evreii străini ei nu pot intra şi călători decât pentru săvârşirea de operaţii de comerţ licite, având a fi supuşi întru aceasta supravegherii autorităţilor poliţieneşti şi dispoziţiilor poliţieneşti (paragr. 36 al edictului). Chiar în timpul bâlciurilor însemnate dela Königsberg, Breslau şi Francfurt, Evreii străini nu erau autorizaţi a se afla decât cu autorizaţia autorităţii (paragr. 38 al edictului).

Evreii străini nu pot fi admişi nici ca rabini, nici spre a îndeplini o funcţiune la sinagogă, nici ca meseriaşi, calfe, ucenici sau servitori (paragr. 34 al edictului). Evreii pământeni, cari contravin la această dispoziţie se pedepsesc cu amendă de 300 taleri (1125 lei noi), sau în caz de insolvabilitate cu închisoare, iar Evreul străin se goneşte afară din ţară. (Vezi paragr. 35 al edictului, „Der fremde Jude muss über die Grenze geschaftwerden".).

In privinţa intrării pe furiş a Evreilor, edictul a menţinut dispoziţiile poliţieneşti ce erau în vigoare, precum e edictul dela 12 Decemvrie 1780 în privinţa intrării pe furiş a Evreilor cerşetori. Conform acestui edict, un evreu, care nu era cetăţean, nu putea reşedea decât având paşaport, precum aceasta s'a regulat şi prin edictul din 1817.

Ce drepturi aveau Evreii cari dobândiau dreptul de cetăţenie ?

După paragr. 7 şi 33 al edictului, ei se pot bucura de aceleaşi drepturi cetăţeneşti, „bürgerliche Rechte", şi libertăţi ca şi creştinii, întrucât edictul nu conţine o dispoziţiune contrară. Astfel ei pot ocupa catedre la academii şi la şcoale, funcţiuni la comune pentru care ar avea aptitudinea, dar încât priveşte ocuparea de alte funcţiuni ale statului, edictul rezervă dispoziţia mai târziu de luat. (V. paragr. 8, 9 ale edictului).

De drepturi propriu zise politice, de alegere şi de a fi ales la adunările cercuale (Kreise) şi la adunările provinciale, nu numai că edictul nu face nici o menţiune, dar legile în privinţa cercurilor şi a provinciilor cereau pentru alegere, pe lângă altele, *religiunea creştină*. (V. Schulze Stats recht der preussischen Staaten, paragr. 146 pag. 67 şi paragr. 150 pag. 99). Chiar şi pentru alegere la comună se opuneau în multe cazuri statutele oraşelor şi ale comunelor rurale.

Edictul enumeră că Evreii îşi pot alege domiciliul în oraş şi la ţară, că ei pot a se îndeletnici cu meseriile autorizate şi cu comerţul, însă la ţară ei nu pot exercita decât comerţul admis pentru toţi locuitorii (paragr. 10, 12, 13 ale edictului).

Prin această dispoziţiune cât şi prin paragr. 37, edictul se referă la legile poliţieneşti în vigoare, care împreună cu dispoziţiile urmate au a fi consultate spre a se şti ce comerţ şi ce industrie nu putea exercita nici chiar evreul care era *staatsbürger*, şi între altele le era prohibit comerţul ambulant. Orice relaţii de drept privat ale Evreilor cetăţeni, au a fi judecate după legile ordinare (paragr. 20 al edictului), şi între altele li se recunoaşte dreptul anume de a cumpăra imobile (paragr. 11 al edictului). Continuă însă a se observa şi în urma edictului dispoziţiunile legale speciale, care exista din cauza religiunii şi a cultului diferit al Evreilor. De aceea Evreii au a presta jurământul în materie civilă după formele speciale prescrise în procedura ordinară şi care sunt ca şi formele prescrise de colecţiile Moldovei.

Asemenea în privinţa jurământului Evreilor în materie penală continuă a fi în vigoare dispoziţiile anterioare după care Evreul în materie criminală nu poate fi silit a jura, iar declaraţiile voluntare făcute în aceleaşi cazuri nu constitue o probă deplină (v. paragr. 21, 22, 23 ale edictului) şi Allgemeine Gerichtsordnung. Th. 1, Tit. 10, paragr. 317—353.

In privinţa cultului şi instrucţiei Evreilor edictul nu conţine nimic decât că pentru aceasta se vor lua dispoziţiuni după ce se vor consulta bărbaţi, cari prin cunoştinţele lor şi prin onestitate inspiră încredere publică. (Paragr. 39 al edictului).

Aşa dar, după dispoziţiunile edictului numai Evreii care dobândiseră dreptul de cetăţeni aveau drept de-a ocupa catedre şi unele funcţiuni la comună, dreptul de-a face comerţ şi industrie, dreptul de-a cumpăra imobile, erau însă lipsiţi de exerciţiul drepturilor politice, de dreptul de a ocupa funcţii ale statului, aveau drepturi mărginite în comună şi continuau a fi supuşi restricţiilor speciale în privinţa jurământului.

Acest edict deşi avea un caracter general, nu s'a aplicat în părţile anexate Prusiei în urma Congresului dela Viena, în care părţi au continuat a fi în vigoare restricţiile de mai înainte în privinţa Evreilor, de aceea între altele, deşi după § 11 al edictului Evreii cetăţeni puteau cumpăra imobile, cu toate acestea ei nu au avut dreptul de-a dobândi imobile în provinciile deslipite de Saxonia, în părţile anexate dela Hessen, Darmstadt şi Nassau precum şi în Neuvorpommern şi Rügen nu puteau dobândi imobile decât cu autorizaţia guvernului pentru imobile rurale, şi autorităţilor orăşeneşti pentru imobilele urbane ; iar în districtul Culm, Mechelau, în oraşul Thorn, Evreii erau cu totul lipsiţi de dreptul de-a dobândi imobile rurale, iar imobile urbane ei nu puteau dobândi decât dacă justificau că posed 40.000 fr., că cunosc limba polonă sau franceză, că trimit copiii lor dela 7 ani la şcoală, nu au

semne externe distinctive şi nu se oferă un doritor creştin. (V. Staatsrecht der preussischen Monarchie I p. 324).

Pe lângă acestea în urmă s'a mai mărginit capacitatea Evreilor, luându-li-se dreptul de-a putea fi profesori, prin ordinul cabinetului din 18 August 1822.

Aşezarea Evreilor la ţară şi în oraşe a fost mărginită în urmă şi prin legea din 31 Decemvrie 1842, în virtutea căreia comunele puteau să refuze primirea Evreilor cetăţeni întrucât nu justificau că-şi pot procura locuinţa şi întreţinerea. Mai mult, ivindu-se pericol pentru existenţa ţăranilor din cauza contactului cu Evreii ce se aşezaseră la ţară în patru districte ale guvernului Minden, prin ordinul din 20 Septemvrie 1836 s'a mărginit capacitatea Evreilor ce o aveau după edict în următoarele privinţe:

1. Că Evreii să nu mai poată cumpăra imobile ţărăneşti în acele circumscripţii, decât sub condiţia ca să le exploateze ei singuri şi tot cu Evrei, almintrelea aceste imobile au a se vinde silit de tribunal numai după cererea guvernului provinciei şi fără altă cercetare.

2. Că Evreii nu pot acţiona pe ţăranii acelor districte pentru sume datorite, decât numai dacă se constată datoria prin un act făcut dinnaintea judecătorului domiciliului debitorului, având judecătorul a cerceta din oficiu dacă nu este bănuială de uzură şi în acest caz el putea refuza încheerea actului.

Dar între dispoziţiile relative la condiţia juridică a Evreilor urmate în urma edictului din 1812 e importanta ordonanţă din 1833, prin care s'au regulat relaţiile Evreilor din provincia Posen, care continuaseră a fi supuşi unor regule deosebite. Această ordonanţă regulează mai întâiu relaţiile cultului şi ale instrucţiei Evreilor, organizează sinagogile şi obligă pe fiecare evreu, care se află în circumscripţia unei sinagoge, să facă parte din această sinagogă, organizează administrarea sinagogelor ca corporaţii şi impune acestor corporaţii îndatorirea de a îngriji pe lângă interesele cultului de acelea ale instrucţiei.

Sinagogele fiind organizate în termenul de 6 luni dela publicarea ordonanţei, şi dacă autorităţile administrative ale sinagogelor vor fi declarat că vor îndeplini îndatoririle impuse prin ordonanţă, în privinţa întreţinerii cultului şi instrucţiei, toţi părinţii de familie şi persoanele care vor întruni oarecare condiţiuni, vor putea fi naturalizaţi (§ 16).

Condiţiile generale ce se cer pentru naturalizare, sunt: 1) Vieaţă nepătată, 2) capacitatea şi îndatorirea de a se servi exclusiv de limba germană în toate afacerile publice, în acte şi socoteli, 3) de a adopta un nume de familie (paragr. 17).

Pe lângă acestea, Evreii ce vor fi naturalizaţi trebue să mai justifice: 1) că dela 1 Iunie 1815 continuu au locuit în provincia Posen, şi 2) că îndeplinesc una din condiţiile speciale în privinţa ocupaţiei, a averii sau a deosebitelor merite ce au (paragr. 18). Acelor Evrei cari vor fi în condiţiile paragrafului 17 şi vor justifica condiţiile paragrafului 18, guvernul provinciei are a le da patente de naturalizare (§ 19). Capacitatea Evreilor naturalizaţi e aceeaşi prevăzută prin edictul de mai sus. Se prevede în paragr. 22 anume, că ei nu au dreptul de a fi aleşi în funcţiunile statului sau ale comunei (ca Magistratsdirigent) deşi pot dobândi dreptul de cetăţenie în oraş (das städtische Bürgerrecht); că nu pot fi aleşi ca deputaţi la adunările cercuale şi provinciale, că dacă posedează imobile numite Rittergüter (moşii nobilitare) de care sunt lipite *drepturi onorifice,* acestea se vor exercita de către stat; că nu-şi pot strămuta domiciliul în altă provincie, decât cu autorizarea ministrului de interne.

In opoziţie cu Evreii naturalizaţi au a fi consideraţi ca nenaturalizaţi acei Evrei cari locuesc în provincia Posen dela 1 Iunie 1815 sau cari locuesc acolo în virtutea unei concesiuni posterioare, însă nu întrunesc condiţiile indicate mai sus spre a fi naturalizaţi (§ 23). Aceştia trebue să se legitimeze prin certificate liberate de autoritatea poliţienească a locului după o listă ce se face de către autorităţile administrative a fiecărei sinagoge. Evreii nenaturalizaţi nu pot să devie cetăţeni într'un oraş, sunt opriţi a-şi alege domiciliul la ţară afară dacă au dobândit un imobil rural sau l-au arendat, sau îl exploatează singuri, sau s'au vârît la un proprietar; mai sunt opriţi de a ţine cârciume la ţară, iar la oraş, numai în urma încuviinţării poliţiei locului, asemenea a face comerţ ambulant; actele pentru constatarea împrumuturilor trebue să fie făcute dinaintea judecătoriei sub pedeapsă de nulitate; asemenea vor fi nule şi pretenţiile lor pentru băuturi vândute (cf. § 25). Atât Evreii naturalizaţi cât şi cei nenaturalizaţi nu se pot căsători cu o Evreică străină decât dacă aceasta va avea o avere de 500 taleri (cf. §§ 15 şi 26); asemenea ei nu sunt obligaţi de a servi în armată (cf. § 14) trebuind însă pentru această scutire să plătească impozite deosebite. Toţi Evreii cari nu se pot legitima prin certificate sunt străini şi pot fi trimişi peste graniţă la urma lor (§ 24).

In urma ordonanţei din 1833 interveni importanta lege din 17 Ianuarie 1845 în privinţa meseriilor prin care Evreii din toată monarhia erau excluşi dela vreo 18 meserii, care cer o deosebită încredere publică. (V. §§ 51—55 ale legii).

Dar regularea generală a condiţiei Evreilor din întreaga monarhie, aşteptată de mult, se săvârşi prin legea din 23

Iulie 1847. Insă această lege nu face decât contopeşte dispoziţiile edictului dela 1812 cu ale ordonanţei din 1833.

In comparaţie cu edictul din 1812 legea din 1847 e chiar în unele privinţe mai restrictivă, deşi § 1 al legii declară că toţi supuşii evrei au aceleaşi drepturi şi îndatoriri ca şi supuşii creştini. Cu toate acestea Evreii nu pot ocupa la universităţi decât oarecare catedre anume indicate ; de altmintrelea ei nu pot fi admişi ca membri ai Senatului universităţii şi nu pot conduce şi supraveghia treburile cultului şi instrucţiunii creştine ; nu pot ocupa nici o funcţiune a statului sau a comunei, care ar consista în exerciţiul unei puteri judecătoreşti, poliţieneşti sau executive (§ 2 al legii). Evreii nu sunt admişi la exerciţiul drepturilor politice (ständische Rechte), de a fi alegători sau aleşi precum şi tot astfel sunt excluşi dela exerciţiul unor drepturi onorifice (§ 3). Se mănţine dispoziţia ca registrele de comerţ, nefiind scrise în limba germană, nu pot servi ca dovadă pentru Evrei, conform § 6 al legii ; se desfiinţează însă restricţiile cuprinse în legea meseriilor din 1845, Ianuarie 17, precum şi dispoziţiile speciale în privinţa jurământului. Asemenea, în urma acestei legi, Evreii nestrăini, care nu ar fi fost naturalizaţi, nu au trebuinţă de un paşaport spre a reşedea (cf. Röme, Staatsrecht II § pag. 503).

Cu toată generozitatea legii, în vederea împrejurărilor deosebite ale provinciei Posen, legea din 1874 a menţinut încât priveşte Evreii din acea provincie, dispoziţiile deosebite ale ordonanţei din 1833 şi între altele deosebirea între Evreii naturalizaţi şi nenaturalizaţi cu capacitate deosebită pentru unii şi alţii (§ 24—33 ale legii). In privinţa cultului şi a instrucţiei Evreilor în acea lege sunt dispoziţii care dovedesc prevederea şi solicitudinea legiuitorului pentru rădicarea nivelului moral şi intelectual al Evreilor, dispoziţii care şi astăzi sunt în vigoare.

In cât priveşte însă pe Evreii străini în general, (§ 34—36 ale edictului) şi dispoziţia paragrafului 30 a ordonanţei din 1833. In virtutea acestor ordonanţe Evreii străini nu se pot stabili în Prusia fără a obţine patenta de naturalizare, ce se dă, în urma încuviinţării ministrului de interne, de autorităţile poliţieneşti ; că fără acea autorizaţie a ministrului de interne, Evreii străini nu pot fi admişi, sub pedeapsă de închisoare sau de amendă, a fi rabini sau oficianţi la o sinagogă, calfe, ucenici ; — că ei nu pot intra şi călători decât pentru a face comerţ conf. dispoziţiilor poliţieneşti ce s'au dat succesiv în această privinţă, fiind tot odată obligaţi cu toţii a avea paşaport.

Astfel au fost regulate relaţiile Evreilor până la 1848. Evreii nu dobândiseră egalitatea nici sub raportul dreptului privat. In urma mişcării dela 1848, promulgându-se şi în Prusia o

constituţie la 31 Ianuarie 1850) al cărei paragraf 4 declară că toţi Prusienii sunt de o potrivă înaintea legii, iar § 12, că folosinţa drepturilor civile şi politice este independentă de confesiunea religioasă, s'ar fi crezut că Evreii ar fi trebuit să fie admişi la exerciţiul tuturor drepturilor politice şi a ocupa orice fel de funcţiuni. Cu toate acestea — şi în urma Constituţiei — s'a contestat Evreilor dreptul de a exercita oarecare drepturi politice, de a ocupa în sate funcţiunea de primar (Schulzamt), de a fi profesori nu numai la universităţi ci şi la şcoalele inferioare, de a ocupa funcţiuni judecătoreşti ş. a.; guvernul persista a susţine că legile speciale în privinţa Evreilor nu s'ar fi abrogat prin dispoziţiile constituţiei şi că Evreii continuau a fi supuşi restricţiilor ce conţineau acele legi. (V. Rönne Staatsrecht § 106, pag. 429 text şi nota 1;; eodem § 449 nota 5).

Abia prin legea din 3 Iulie 1869 s'au abrogat orice fel de restricţii ce existau în privinţa Evreilor pământeni, recunoscându-li-se egalitatea perfectă cu Creştinii sub toate raporturile.

Astfel dar nu deodată, ci pas cu pas, cu multă greutate şi după un spaţiu de mai (bine) de 60 ani dela memorabilul edict din 1812, s'a recunoscut Evreilor din Prusia egalitatea perfectă.

In cât priveşte pe Evreii străini, şi între altele spre a opri năvălirea Evreilor fără căpătâiu, sunt varii dispoziţii ce se execută de o vigilentă poliţie. Intre alte dispoziţii continuă a se observa încă astăzi în privinţa lor: 1) dispoziţia edictului din 1780 Dec. 12 contra furişării Evreilor cerşetori; 2) dispoziţia edictului din 1817 pentru paşapoarte; 3) dispoziţiile ordinului cabinetului din 11 Sept. 1823 pentru împiedecarea năvălirii Evreilor din Polonia; 4) dispoziţiile § 71 al legii din 1847; şi în privinţa Evreilor ca şi a străinilor cerşetori fără ocupaţie, sau care fiind isgoniţi s'au reîntors din nou, conform legii din 6 Iunie 1843 autoritatea poliţienească are dreptul a-i isgoni peste graniţă, fie înainte, fie după pedepsirea lor, acum conform § 361 din codul nou penal.

Pe lângă supravegherea ce exercită poliţia în modul arătat — comunele însăşi au dreptul a se opune până astăzi conform legii din 31 Dec. 1842, aşezării cuiva în comună, fie cetăţean, fie străin, care nu ar avea mijloace a locui şi spre a se hrăni. Comunele mai au dreptul, conform art. 52 din legea pentru organizarea comunelor urbane din provinciile răsăritene din 30 Mai 1853, a percepe o taxă dela toţi care vor a se aşeza în comună, şi a nu acorda dreptul de cetăţean în oraş decât dacă acesta prestează o deosebită taxă. (V. Rönne, Staatsrecht, § 90 pag. 309).

Toate aceste restricţii, care se execută cu rigoare de poliţie

precum şi de autorităţile comunale, nu constitue o persecuţie, — şi nimeni nu le-a taxat astfel. Ceea ce e legitim aiurea, de ce n'ar fi legitim şi la noi ? Introducând dispoziţii analoage cu ale Prusiei şi executându-le cu aceeaşi rigoare, statul ar îndeplini o datorie ce o are în interesul siguranţei publice, şi pentru care nu s'a făcut mai nimic.

Cu introducerea de dispoziţii în felul arătat, cu organizarea poliţiei generale în mod serios, am scăpa ţara şi comunele de Evrei fără căpătâiu, cari astăzi ne inundează şi constitue o cauză de periclitare pentru populaţia urbană şi rurală.

CAMERELE DE REVIZUIRE ŞI ART. 7

Din marea unitate etnică a Tracilor romanizaţi, care ocupa în veacul de mijloc aproape întreg teritoriul peninsulei balcanice, începând de sub zidurile Constantinopolei, a Atenei şi a Triestului, şi ajungând până la Nistru spre miază-noapte şi răsărit, până în şesurile Tisei spre apus, n'a mai rămas decât mâna aceasta de popor românesc liber pe peticul de pământ dintre Prut, Dunăre şi Carpaţi şi pentru posesiunea acestui petic se vor arunca sorţii ca asupra cămăşii lui Hristos, de astădată nu în străinătate, ci în chiar Camerele României.

Nu e într'adevăr popor megieş care să n'aibă români sub jugul său: Sârbi, Bulgari, Greci, Turci, Unguri, Muscali, Nemţi, fiecare are, unii milioane, alţii sute de mii de suflete din acest popor osândit de Dumnezeu spre nefericire şi robie, numai pământul acesta era de sine stătător în urma vitejiei şi prevederii înţelepţilor bătrâni şi acesta e acum ameninţat a deveni prada tuturor adunăturilor fără de patrie din câteşi patru colţurile lumii. Infiorătoare într'adevăr sunt amănuntele aduse de noi în numărul de ieri, în privirea purtării Evreilor din Galiţia şi Bucovina faţă cu populaţiunile autohtone, şi să nu uităm că acelaşi soiu de oameni, gonit de mizerie şi de noile legi restrictive, s'a pripăşit într'un număr zdrobitor pe pământul nostru, că dela trecerea Ruşilor încoace au umplut toate mahalalele Bucureştilor, că au prins rădăcini chiar în Craiova, în ţara Oltului, unde locuesc cei mai harnici şi mai strângători Români, că pretutindenea unde-ţi arunci ochii îi zăreşti ca şi când ar fi răsărit din pământ, toate acestea în perspectiva realizării articolului 44 al tractatului dela Berlin. Aflăm asemenea, că Rusia, precum închidea mai alaltăeri graniţele contra întoarcerii rublelor ei, le-a închis de astă dată contra întoarcerii evreilor ei.

Faţă cu această cestiune de vieaţă şi de moarte şi încă de moarte laşă, şi continuă, fără meritul de a fi luptat cu bărbăţie, fără conştiinţa de a fi fost învins, care va fi atitudinea Camerelor române? Călări-vor deputaţii iarăşi pe teorii umanitare şi juridice? Confirma-vor minciuna obraznică

că evreii au fost la noi persecutați din cauze religioase, la noi unde se grămădesc, cum nu s'au mai grămădit nicăiri?

Când vedem rezultatele fioroase ale dominațiunii jidovești în Galiția, când gazeta *oficială* a regatului arată că în *cinci* ani numai s'a publicat vânzarea silită a *800.000* imobile țărănești, când socotim că populația întreagă a acelei țări e de vreo trei milioane cu evrei cu tot și că acea cifră înspăimântătoare reprezintă *totalitatea* capilor de familie creștină de prin sate, când vedem un întreg popor desmoștenit pe cale de a-și părăsi vetrele străbune spre a emigra în America, oare mai e îndoială că aceleași elemente de corupție și aplicare țin a uza de aceleași mijloace, a ajunge la aceleași scopuri pe care le-au atins în acea parte a nefericitei Polonii? Dacă astăzi când n'au plenitudinea drepturilor civile și nici pe cele politice, au pus mâna pe tot negoțul și pe toată industria mică din Moldova, dacă astăzi se lățesc înspăimântător asupra șesului țării românești, dacă azi se încuibă în vatra harnicilor Olteni, ce va fi oare mâine, când vor avea drepturi egale, când vor avea putința de a-și zice Români, când vor avea înscris în legi dreptul formal, că patria aceasta este a lor deopotrivă cu noi?

Pe câtă vreme cestiunea era pendantă, am promis a ne feri de ea ca de-o armă electorală, numai pentrucă stetea prezumțiunea că guvernul va lăsa alegerile libere, pentru ca cel puțin în această *unică* cestiune, țara aceasta să poată rosti ce voește. Dar nu. S'au încărcat listele electorale ale colegiului I și al II-lea cu funcționari și arendași în restanță, s'a făcut din alegeri cestiune de familie, de postomanie și de interes, s'a falșificat în ora supremă voința nației, cum nu s'a mai falșificat niciodată. Numai Moldova, pământ înzecit de sfânt, ai cărei eroi dorm somnul de veci în umbra pajurelor străine, pe ale cărei moaște sfinte calcă picior străin, numai Moldova s'a scuturat ca un leu, menit spre junghiare odată, poate pentru cea din urmă dată. Astăzi a trecut timpul tăcerii și putem expune limpede întreaga primejdie ce ne amenință.

Prezidentul consiliului, organul său *Românul*, în fine mesajul Domnesc însuși, repetă aceeași întrebare naivă, dacă e din neștiință, culpabilă, dacă e făcută din cunoștință de cauză. Puteți crede, d-lor, zicea ministrul, că Europa vrea, poate să vrea nimicirea noastră? Iar mesajul zice: „In regularea cestiunilor de detaliu (puterile) n'au cugetat, ele nu puteau cugeta a ne impune condițiuni absolute contrarii intereselor noastre celor mai vitale". Oare dacă prezidentul consiliului știe ce voește Europa, de ce nu ni-o spune și nouă?

Noi — din nefericire — suntem convinși că Europa oficială știe întreaga stare de lucruri dela noi, că cunoaște din fir în

păr toate relaţiile noastre din lăuntru, că agenţii consulari au dat statistice mai exacte decât noi înşine, că diplomaţia europeană ştie că noi suntem cei ameninţaţi şi persecutaţi şi Evreii cei ameninţători şi persecutori, sau pentru a vorbi ca deputatul dela Silezia, Cienciola, Ovreii sunt îmblătitorii noi îmblătiţii (die Iuden die Drescher, wir die Gedroschenen). De aceea, înainte de a ne dovedi ziarul guvernamental contrariul, nu prin fraze ci în realitate, până atunci susţinem că Europa e pe deplin informată în privirea stării noastre şi în cunoştinţă de cauză ne-a dictat art. 44. Ţinem deci ca orice iluzie să dispară în privirea aceasta, să ne înfăţişăm înaintea ochilor primejdia în toată întregimea ei şi să luăm hotărîri conforme cu gravitatea supremă a momentului. Oricât de puţine ar fi glasurile, care ne vor sfătui să nu ne ucidem chiar cu mâinile noastre, acelea vor trebui ascultate.

Deocamdată, pentru a arăta cum *Românul* tratează cestiunea, vom reproduce următoarea lecţie de umanitarism cosmopolit, pe care ne-o dă în numărul dela 18 (30) Mai: Adică articolul 7!

„In contrazicere flagrantă cu spiritul de dreptate şi înfrăţire generală care a inspirat legile noastre organice, lăsând *într'o fatală părăsire deprinderile ospitaliere* ce disting dintre toţi vecinii săi pe poporul nostru, noi ne-am apucat atunci orbeşte să ridicăm, chiar pe pragul pactului nostru social, un fel de meterez *neexplicabil*, care— drept să vorbim — nu avea, când s'a făcut, nici o raţiune plauzibilă de a fi, şi care, în viguroasa lui formă, nu era nici prudent, nici *românesc*, nici nu dădea vreo garanţie".

Iertaţi-ne, milostivi stăpâni roşii, cel puţin dacă vom dovedi că lipsa noastră de ospitalitate o plătim cu vieaţa noastră. D-rul Flaişlen — care desigur numai vr'un ţuţuian fanatic dela Vrancea nu poate fi — ne spune în raportul general al consiliului de igienă, că în anul 1878, în Iaşi

au murit 1454 creştini, şi

s'au născut 1093

adică au murit cu 361 *mai mulţi*, de cum s'au născut, pe când din mult persecutaţii Evrei

s'au născut 1602 şi

au murit 1428

adică s'au născut 174 *mai mulţi* de cum au murit. Fiecărui suflet de evreu în plus, au trebuit să-i facă loc în lume doi creştini, care au murit.

Noi credem, că ospitalitatea aceasta e atât de mare şi de întinsă, încât nu numai, alături li se fac loc evreilor, dar Românii se curăţă în genere de pe faţa pământului doi pentru unul, ca să-i lase noului cetăţean în perspectivă, două pâni nu una. Noi credem că înainte de discutarea artico-

lului 7, Camerele de revizuire ar trebui să gândească la îmbunătăţirea stării românilor. Neînstrăinarea absolută şi indivizibilitatea pământurilor ţărăneşti, moştenirea imobilului indivizibil de către primul sau ultimul născut, împroprietărirea celorlalţi fii pe moşiile parcelate sistematic, ale statului, sub aceeaşi lege de moştenire, iată măsuri ultraretrograde dar româneşti, care ar asigura sporirea populaţiei şi existenţa măcar a unei singure clase puternice, a ţăranilor. După ce, prin sporirea suficientă a populaţiei, cultura pământului, extensivă cum este, ar avea braţe destule pentru a deveni intensivă, am avea timp a ne gândi şi la regularea poziţiei noilor cetăţeni de rit mozaic.

În orice caz dela rezolvirea cestiunii sociale şi economice atârnă existenţa poporului românesc. Cine cu ocazia aceasta nu se va arăta cu inima bărbată, asupra aceluia cadă cuvintele lui Vasile Lupul VV. „Cine-şi vicleneşte moşia şi neamul, mai rău decât ucigaşii de părinţi să se certe."

CONSERVAREA NAŢIONALITĂŢII... SUPREMA LEGE

De ceea ce ne temem noi mai mult în împrejurările de faţă, e ca nu cumva şi Camerele actuale să fie insuflate de acelaşi spirit de pospăială şi superficialitate, care distinge generaţia actuală în defavorul ei de cele trecute. Fără cele mai slabe cunoştinţe istorice, fără a fi recunoscut că mai cu seamă în ştiinţele ce ating statul şi societatea, nu există nici un adevăr absolut, şi că toate dispoziţiile câte ating vieaţa juridică şi economică a naţiei, trebue să rezulte înainte de toate din suprema lege a conservării naţionalităţii şi a ţării cu orice mijloc şi pe orice cale, chiar dacă mijlocul şi calea n'ar fi conforme cu civilizaţia şi umanitarismul, care azi formează masca şi pretextul sub care apusul se luptă cu toate civilizaţiile rămase îndărăt sau eterogene — tinerii noştri au luat drept bun tot ce se poate ceti în câţiva ani în autori francezi şi germani, dispensându-se cu desăvârşire de a mai gândi şi ei înşii ceva, de a mai cerceta şi ei înşii.

Astfel fără a discuta sau gândi, s'au introdus cu toptanul legi străine în toată puterea cuvântului, care substitue pretutindenea şi pururea în locul noţiunilor naţie, ţară, român, noţiunea *om*, cetăţean al universului, fie din Berber, din Nigritania, din China sau în fine — extract de Galiţia. După capetele înţelepte şi stup de liberalism ale epocei noastre, o

naţie ca a noastră, ieşită de ieri alaltăieri din stadiul păstoriei, înzestrată, e drept, cu multe daruri, dar nedeprinsă la artele şi munca apusenilor, trebuia pusă neapărat pe aceeaşi linie cu apusul, trebuia să concureze ca egal cu egal cu toate naţiile şi toate civilizaţiile, trebuia să stee cu toată Europa în raporturile de liber schimb şi de liberă aşezare reciprocă, în care stau întreolaltă Franţa şi Anglia bunăoară. Ce s'au întâmplat în urma acestui americanism, introdus ca sistem în vieaţa statului nostru ?

Mai întâi s'au creat goluri artificiale în vieaţa statului, pentru care se cereau cu totul alte individualităţi decât acelea care s'au grămădit în ele. Un sistem reprezentativ, întins ca o reţea asupra ţării întregi, influenţat însă totdeauna în mod absolut de guvernul central, şi-a format în fiece părticică organele sale, sub formă de consilii judeţene, consilii comunale, consilii de instrucţiune, consilii în sus şi în jos, care nici ştiau ce să consilieze, nici aveau ce reprezenta decât pe persoanele din care erau compuse. Mii de funcţiuni noi s'au înfiinţat, care să garanteze exerciţiul libertăţilor publice şi private, dar s'au ocupat de oameni care nici ştiau ce însemnează întreagă organizaţia aceasta. Toate braţele care puteau munci sau produce ceva folositor s'au detras ramurilor de activitate economică, pentru a aspira la funcţiuni publice, încât în locul întrecerii pe calea industriei şi a muncei în genere, vieaţa naţiei se preface într'o întrecere în palavre, într'o luptă pentru puterea statului, ca mijloc de existenţă. O declasare generală începe în toată România. Oameni fără ştiinţă, fără onestitate şi fără avere se grupează în toate părţile ţării în partid radical, şi fiecare din aceşti pitici se simte egal cu oamenii cei mai avuţi şi cei mai inteligenţi ai ţării. Unde chiar roşilor nu le ajunge indivizi spre a umplea cu ei aceste goluri create în mod artificial, acolo ei întind mâna în puşcăriile ţării sau în cele străine pentru a scoate deputaţi de coleg. IV din ele, făcând astfel din vr'un scriitor sătesc din Ardeal, urmărit pentru excrocherie, profesor de şcoală secundară şi deputat în sfatul ţării. Lista detailată a alegătorilor colegiului I de Argeş, pe care o publicăm şi azi în capul foii, arată ce fel de naţie este aceea în care noi n'avem încredere ; este anume partea aceea a naţiei, care trage pe sfoară clasele muncitoare şi pozitive ale poporului, trăind de pe spinarea lui fără a-l compensa prin nimic, nici prin ştiinţă, nici prin onestitate, nici prin avere. Iată rezultatul pospăielii şi a superficialităţii de ieri.

Teamă ne e dar şi astăzi ca asemenea o samă de avocaţi buni, cu darul vorbirii, vor tranşa şi cestiunea arzătoare a Evreilor, care poate deveni cestiunea complectei duşmăniri a poporului românesc, tot cu fraze umanitare şi cu fineţe de

distincţiuni juridice, fără a se ţinea seamă nici de trecutul acestui popor, nici de lipsa lui de experienţă şi de slăbiciunea lui economică, nici de lipsa lui de cultură. Ne temem în sfârşit că naţia cosmopolită a d-lui C. A. Rosetti, să nu biruiască pe adevărata naţie românească.

Nu cu fraze şi măguliri, nu cu garde naţionale de florile mărului se iubeşte şi se creşte naţia adevărată. Noi o iubim aşa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferinţele seculare până în zilele noastre. O iubim *sans phrase*. In privinţa frazelor frumoase şi protestaţiunilor de uliţă şi de profesii de credinţă suntem atât de săraci, încât însuşi d. Simion Mihalescu şi bancherul Warszawsky ne-ar putea da lecţii de retorică ; dar o iubim fără a-i cere nimic în schimb, nici chiar încrederea ei, atât de lesne de indus în eroare, nici chiar iubirea, înădită azi la lucruri străine şi la oameni străini. Şi chiar dacă amintirea noastră ar pieri în umbra vremurilor şi s'ar şterge din memoria tuturor, tot pe aceeaşi cale a conservării naţionalităţii şi ţării vom stărui, fără a face în această supremă privire nici o concesie primejdioasă ideilor veacului. Cine în această privire nu e cu noi, e contra noastră.

CĂLĂII ALIANŢEI ISRAELITE

Nu ne aducem aminte ca în vreo epocă România să fi avut în fruntea ei, ca astăzi, un guvern duşman intereselor şi existenţei ei. Pentru întâia dată ni se 'ntâmplă ca guvernul să reprezinte de-a-dreptul străinătatea şi pretenţiile ei sdrobitoare, să ţie în faţa ţării art. 44 al tratatului dela Berlin şi să ne zică „punga sau viaţa".

Guvernul Warszawski-Mihălescu e însărcinat de a răsplăti cu de prisos un act de înaltă trădare, adresarea Evreilor către străini ca sau să li se dea drepturi, sau nu mai existe România. Cine se putea însărcina mai bine cu această misiune, decât oamenii cari răsplătesc cu decoraţii şi recompense naţionale actele celei mai negre trădări ?

Aceşti călăi ai alianţei israelite se apropie dar de noi fără a spune ce vor, şi ne spun de-a dreptul prin foile lor, redijate de greci şi de jidani : „Iată osânda de moarte ! Ce ne daţi să vă lăsăm cu suflet ? Am scos pân'acuma a cincea parte a pământului României în vânzare prin emiterea de bani de hârtie. Mai rămân moşiile particulare, cele răzăşeşti, meseriile şi negoţul în oraşele ţării româneşti. Daţi-le pe toate

la dispoziţia elementelor pripăşite din ţări străine, proclamaţi egalitatea între român în ţara lui şi orice venitură din lume şi atunci vă lăsăm cu suflet. Să vedem. Poate că de spaimă ne veţi da mai mult decât ne trebue. Ce-i daţi sărmanei alianţe ca să vă lase cu vieaţă ?"

Aceasta e atitudinea guvernului *patrioţilor*, după cum ne spune *Românul*.

Tocmeală duşmănoasă fără ca să s'arate ce voieşte guvernul.

Numai într'un singur rând *Românul* declară că discursul electoral al d-lui Costinescu e programa lui. Cu două trăsături de condei însă se vedea, că după o coală plină de batjocuri mai cu seamă asupra feudalităţii creştine şi a boierilor din Moldova, d. Costinescu propunea *deplină egalitate civilă* şi numai restricţiuni în privirea drepturilor politice. Adecă, alianţa israelită nu cere nici ea mai mult.

Dar acestor oameni nu li-i destul atâta. Până şi meritele domniei naţionale ale lui Vodă Cuza, căruia ei i-au pus pistolul în piept, vor să şi le atribue şie. Ei îşi atribue secularizarea moşiilor mânăstirilor închinate, unirea principatelor, împroprietărirea ţăranului şi apoi ei, pe care Vodă Cuza i-a tratat între patru ochi cu biciuşca de călărie şi cu isbituri cu piciorul pe uş'afară, mai cutează a zice că dela 1848 şi până acuma, orice idee de progres, de dreptate, de libertate şi de *naţionalitate* dela ei (a) venit.

Adecă dela prăvălia bizantină C. A. Rosetti & Comp.

Şase sute de milioane de franci datorie publică — iată ce vi se datoreşte vouă.

Implerea ţării cu elementele străine, vânzarea ei prin concesiuni pe nouăzeci de ani, precupeţirea Basarabiei, vărsarea în zadar a sângelui oştirii armatei noastre, rechiziţiunile frauduloase, oamenii din opt ţinuturi vânduţi prin contract lui Warszawski, împlerea listelor electorale cu rudele şi funcţionarii voştri, batjocorirea şi ducerea ad absurdum a sistemului constituţional, înţelegerile pe sub mână cu alianţa, omorîrea liniei Piteşti-Vârciorova prin tarifele aşezate pentru linia Ploieşti-Predeal, hoţia şi falşificarea de acte publice erijate în sistem administrativ, mănţinerea în înalte funcţiuni a oamenilor care au furat milioane, şi — finis coronat opus — vânzarea ţării şi naţiei la jidani, iată meritele voastre dela 1848 încoace.

Se mai îndoieşte oare cineva de toate acestea ?

Nu mai departe decât acum cinci zile, la 31 Mai, o persoană care a avut ocazia de a fi bine informată, ne-a înştiinţat că vizitele primite de prezidentul Adunării, d. C. A. Rosetti, au fost următoarele :

D. M. Rosenthal, D. Schönfeld, D. Samuel Marcus, D. Dr.

Mendelsohn, D. Solomon Halfon şi d. Elias, adecă tot descendenţi direcţi ai colonilor lui Traian ca şi d. C. A. Rosetti.

A doua zi — 1 Iunie — s'a prezentat la Adunare petiţiunea unui mare număr de Evrei, cari cer fără restricţiune drepturile politice şi civile.

Sapienti sat!

Ceea ce au Camerele de revizuire de făcut, nu este deocamdată cestiunea Evreilor.

Ele trebue să judece mai întâiu faptele ministeriului Brătianu. Ele trebue să lucreze ca să dea ţării un guvern în care toţi să aibă încredere, să cureţe atmosfera de mirosul Warszawski-Mihălescu, să despartă puşcăria de guvern, şi apoi va putea fi vorba de o cercetare liniştită a cestiunii israelite.

ROADELE DEMAGOGIEI NOASTRE

Oare roadele demagogiei noastre nu s'au pârguit destul pentruca poporului românesc să i se aplece de ele?

Puţin timp — trei ani abia — a stat la putere partidul patrioţilor subliniaţi şi ţara şi-a perdut rostul de nu mai dă de capăt complicaţiunilor; ba existenţa ţării şi a naţionalităţii sunt în cumpănă. Incă trei ani şi întreg teritoriul României s'ar scoate la mezat pentru a se da celui ce va oferi mai mult pentru el. In locul unei autonomii depline, garantate de toate puterile, avem astăzi moftul independenţei atârnătoare de apostilul ruşinos şi ridicol totodată al alianţei israelite, în locul răsplătirii drepte a sângelui oştirii noastre, avem pierderea unei părţi din moşia străveche a Moldovei şi preste toate acestea, primejdia de a fi inundaţi şi cotropiţi de sute de mii de proletari flămânzi şi cu totul improductivi, al căror singur merit e o lăcomie rapace, a căror armă e vicleşugul şi corumperea, a căror patrie nu e nicăieri în lume şi cari nu-şi mai găsesc căpătâi decât în România, unde să se oploşească la umbra teoriei rosetesti de „om şi om".

Este aceasta sau nu o ducere *ad absurdum* a teoriilor demagogice?

Dar a trecut vremea imputărilor — acum e vorba de a scăpa pe cât se poate de mult de inundarea generală. In treacăt doar mai pomenim, că multe se spun despre complicitatea guvernului radical cu alianţa israelită. E de ex. foarte semnificativă tăcerea deplină, lipsa oricărui protest a miniştrilor noştri, cari au fost faţă la deliberările congresu-

lui dela Berlin, şi tăcerea aceasta este atât de semnificativă încât cercuri, în genere bine informate, susţin că art. 44 ar fi fost propus de unul dintre ei. E şi mai semnificativă tăcerea sistematică de azi a guvernului, căci nici în adunări, nici în conventicule naţionale-liberale guvernul nu spune ce voieşte, ce soluţiuni ar înlătura greutăţile internaţionale, nimic c'un cuvânt.

Dacă guvernul pare a avea explicări, apoi le are numai cu alianţa.

Mai mulţi reprezentanţi ai acestei nouă puteri europene, mai mulţi soli ai vitezei, iubitoarei de adevăr, lealei şi generoasei naţii israelite, petrec la Bucureşti, mirabile dictu, nu în arest corecţional pentru escrocherie, nici în detenţiune pentru vagabondaj, ci gură'n gură cu sf. Marele Prooroc C. A. Rosetti pentru a pune la cale fericirea ţării româneşti, ameninţând cu intervenţiunea, având depline puteri de a cumpăra voturi în adunări de va fi necesitate şi de a se'nţelege asupra gheşeftului, mai dând unul, mai lăsând celălalt. In loc ca aceşti indivizi să fie transportaţi cu dorobanţi peste graniţă, ca o specie de spioni şi de agenţi provocatori ai unei societăţi internaţionale, organizate contra existenţei statului român, ei se primblă prin Bucureşti bucurându-se ca orice om cinstit şi neutru de umbra teoriei „om şi om". Nu mai lipseşte decât să li se dea şi banchete, iar masalagiii marelui partid să facă o manifestaţie naţională şi patriotică în onoarea Inălţimilor Lor semitice.

Sperăm însă că a sosit deja timpul, în care naţia românească să se fi săturat în adânc de superficialele teorii demagogice-umanitare şi că reprezentanţii acestor teorii, fie ei emisari ai alianţei, fie capi de partide, numite în ironie naţionale, vor reafla astăzi în noi acel vechiu bun simţ, întunecat de câtva timp, dar pentru care poporul nostru era vestit odată, care nu se lasă indus în eroare prin distincţiuni subţiri şi trageri pe sfoară de sistem superior.

Deşi nu ştim şi nici putem şti, dacă o rezolvare a cestiunii în sens strict-naţional şi fără nici o concesie făcută teoriilor roseteşti şi luminilor secolului cum s'ar prinde, ar întâmpina sau nu greutăţi internaţionale, totuşi nu trebue să exagerăm aceste greutăţi şi speriindu-ne de umbra noastră proprie şi de închipuiri deşerte, hrănite de o jurnalistică venală, să sărim din lac în puţ.

Mai înainte de toate să nu crează cineva, că există în lume vreo putere, care de dragul Evreilor va pune în mişcare vreun soldat, că se vor primejdui oasele unui singur creştin pentru această casă dispreţuită din adâncul inimei de toate popoarele europene. Dacă ar urma într'adevăr o intervenţiune — ceea ce nu credem — cestiunea israelită ar fi *pre-*

textul, nu cauza adevărată a ei ; iar dacă e vorba de pretexte, cată să admitem, că îndată ce o înţelegere s'ar stabili între cei ce ar avea interes de a nimici statul român, pretextele nu vor lipsi ; de nu va fi cestiunea israelită, se va găsi altul şi totul s'ar reduce la o cestiune de timp şi de timp nu tocmai îndepărtat.

Dacă însă o asemenea înţelegere nu s'ar putea stabili, atunci nici cestiunea israelită nu va fi mai primejdioasă din punct de vedere internaţional, decât aceea a deplinei uniri a principatelor, a alegerii Domnului străin ş. a. m. d., aceasta cu atât mai mult cu cât nimenea, absolut nimenea nu are dreptul de a se amesteca în afacerile noastre interioare şi a regula poziţia nenumăratei mulţimi de proletari străini cari au venit pe capul nostru.

Dacă dar un pericol internaţional există, el există abstracţie făcând dela cestiunea israelită, iar dacă nu există, cestiunea israelită nu e în stare a-l crea. In orice caz cestiunea aceasta n'ar servi decât ca pretext şi n'ar fi nici când cauza adevărată a unei politice duşmane nouă.

Mănţinerea art. 7 chiar n'ar adăoga şi n'ar scădea pericolul internaţional, dacă el într'adevăr ar exista ; numai că o asemenea mănţinere ar însemna c'o luăm pe mânecă cu toată Europa, ceea ce nu ne-ar şade bine ca popor mic, ce suntem, şi ar avea aparenţă, că căutăm pricina cu lumânarea. Avem în faţa noastră un tractat internaţional, pe care cei ce l-au semnat sunt obligaţi a-l respecta şi oricât de binevoitoare ar fi unele din puteri pentru noi, oricât ar voi a recunoaşte greutăţile, cu cari avem a ne lupta, totuşi trebue să le dăm posibilitatea de-a ne face concesiuni şi să ne punem şi noi pe terenul formal al tractatului dela Berlin. Dacă nu fără pericol, dar fără neplăceri continue o naţie mică nu se poate face luntre şi punte contra tractatului dela Berlin.

Aci e toată greutatea şi tot meşteşugul. A crea pentru Evrei *posibilitatea* de-a ajunge la drepturi civile şi politice, fără a compromite nici un interes naţional şi economic al Românilor, a ridica piedeca absolută a religiei, pentru a o 'nlocui cu garanţii şi mai puternice, iată ţinta la care trebue să aspirăm cu toţii.

Ţinta aceasta e însă mult mai complicată de cum s'ar părea. Se cer lucrări de organizare şi introducerea unor principii în legislaţiunea noastră, care departe de a fi liberale-cosmopolite, vor fi binişor retrograde, dar vor avea meritul de a pune pe de a pururea la adăpost naţionalitatea noastră şi a ţării noastre.

Dar asupra tuturor acestora vom reveni

STATISTICA OVREILOR CÂND VINE?

E'n adevăr admirabilă încăpăţânarea cu care evreimea din lume stăruește în interesul evreilor din România. Strânşi legaţi prin conştiinţa lor de unitate naţională, evreii de pe faţa pământului, cu toate că unii se pretind germani, alţii francezi, italieni ori maghiari, ni se înfăţişează ca o ligă internaţională, puternică prin bogăţiile de care dispune şi prin relaţiunile membrilor ei. Ani şi iarăşi ani de zile această ligă, membrii ei şi fiecare evreu în deosebi, şi-au dat silinţa a ne defăima şi a face să se stabilească în ţările dela apus părerea că suntem un popor netrebnic. In lipsă de proprie putere fizică evreii nu ne puteau sili să le acordăm în ţara noastră drepturile de care se bucură în alte ţări; s'au silit prin urmare să ne izoleze şi să facă presiune asupra noastră.

In sfârşit această presiune a găsit o formulare pozitivă în tratatul dela Berlin. Suntem amenințaţi că în cazul, când nu am acorda evreilor drepturile, poziţia noastră internaţională are să rămâe indefinită. Este un pericol cu desăvârşire nehotărît, cu care suntem amenințaţi, şi nimeni nu e în stare să ne spună, ce are să urmeze în cazul când, împinşi de instinctul de conservare, am înlocui art. 7 cu altul care ar acorda drepturi tuturor fiinţelor omeneşti afară de evrei.

Ştim însă un lucru: că tratatul dela Berlin ne pune la discreţiunea Puterilor europene, şi că, bucurându-ne de încrederea şi bunăvoinţa acestor puteri, nu am avea să ne temem de nimic. Nenorocirea noastră e, că am pierdut această încredere şi că nu mai putem spera acte de bunăvoinţă din partea popoarelor apusene. Graţie propriei noastre greşeli, şi-a prapagandei evreeşti, suntem astăzi cu desăvârşire izolaţi şi nu ne mai putem rezima pe nici un fel de ajutor din afară. Şi chiar dela sine se înţelege, că evreii nu scapă din vedere nimic ce poate contribui spre a ne ţinea în această izolare.

Dacă în evreii din România ar fi câtuşi de puţină suflare de iubire pentru ţara în care trăesc şi ai cărei cetăţeni vor să fie, ei încă de mult ar fi declarat că nu vor să sporească greutăţile cu care ne luptăm şi că, încrezându-se în bunul simţ politic al Românilor, nu stăruesc să li se acorde numai decât drepturile. Prin aceasta ei ar fi dovedit că ţin la ţară, că ţin la Români, că în lupta cu străinii vor să stea alături de noi, şi astfel ar fi câştigat un titlu la drepturile ce pretind, căci ar fi contribuit la îmblânzirea opiniei publice europene. In loc de acestea, răsfăţaţi de sprijinul străin, ei se obrăznicesc, sunt mai îndărătnici decât ori şi când, ba nu se sfiesc

a ne arunca vorba că nu le pasă de noi, când Europa ne face silă.

In acelaş timp Evreii din străinătate găsesc nouă mijloace, ca să preocupe opinia publică europeană în contra noastră ; între altele isbutesc a îndupleca pe renumitul profesor Bluntschli a se pronunţa în cestiunea Evreilor potrivit cu pretenţiile lor. Acest verdict al profesorului Bluntschli, acest abuz de autoritate stabilită, nu poate să aibă alt scop şi nu va avea alt efect, decât pe acela de a ne ţinea izolaţi, de a face presiune asupra opiniei publice europene şi de a acredita din nou părerea, că Evreii au dreptate şi noi suntem un popor barbar. Dovadă despre aceasta sunt următoarele cuvinte, pe care se întemeează verdictul renumitului profesor :

„Ca şi în celelalte ţări ale Europei orientale, deşi mai puţini numeroşi în ţările Europei occidentale, *se găseau evrei din timpurile cele mai vechi şi în Moldova şi Muntenia. Fără îndoială,* că un *număr mare de familii izraelite au venit în provincia dunăreană, Dacia, încă sub domnia vechilor împăraţi romani. Aceste familii vechi „daco-izraelite s'au conservat aici"* şi sunt chiar cel puţin *„tot atât de vechi pământene" ca şi naţiunea română, în mijlocul căreia trăiau. Ele formează, şi sâmburele populaţiei evreie de astăzi în România".*

Acestea le dă Evreilor dreptul de a cere drepturi egale cu noi. Ne întrebăm însă de unde scoate savantul profesor acest *„fără îndoială ?"* Indoiala e atât de mare, încât după teoria lui Rösler, o teorie foarte acreditată în Europa, veacuri întregi lipseau din Dacia chiar şi Românііі, cari nu s'au întors decât mai târziu, cete cu cete, pe pământul Daciei.

„In cursul secolelor, — zice verdictul — evreii din diferitele ţări, s'au *asimilat* şi ei cu ceilalţi copii ai ţării. Au adoptat *„limba ţării"* şi, în cea mai mare parte, şi *„obiceiurile ţării".*

Ei bine ! în România nu e nici o familie evreiască, nici una singură, care ar fi adoptat limba şi obiceiurile noastre : sunt evrei *spanioli,* evrei *germani* şi evrei *leşeşti,* nu e însă pe faţa pământului nici un evreu *românesc,* ce are drept limbă *maternă* limba românească şi ar fi adoptat câtuşi de puţin obiceiurile româneşti.

Evreii în România sunt o *invaziune recentă,* care nu poate să facă pretenţie decât la drepturile pe care îi dă mâna să le iee cu sila.

Profesorul Bluntschli e destul de instruit, ca să ştie aceasta; ca un om onest însă, nu putea să susţină pe evrei decât în cazul, că sunt populaţie autohtonă, iară nu invazie, nu nişte vagabonzi, pentru care nu este, după principiile stabilite de d-sa, decât poliţie, şi pentru aceia a trebuit să presupună,

drept punct de plecare, că evreii sunt populaţie autohtonă şi asimilată.

Verdictul profesorului Bluntschli se rezumă în cuvintele: *„Presupunând că evreii din România sunt populaţie autochtonă, a ţării şi presupuind că ei s'au asimilat cu Românii,* statul român e obligat a le acorda drepturile de care se bucură *ceilalţi Români"*.

Şi în adevăr, le-am face evreilor *autohtoni* şi *asimilaţi* mare nedreptate, dacă nu le-am acorda toate drepturile de care ne bucurăm noi înşine. Care e prin urmare scopul evreilor? De a acredita în Europa ideia, pe care profesorul Bluntschli n'o exprimă decât prin *„fără îndoială"*, de a face ca lumea să crează, că în adevăr evreii sunt în România o populaţie autohtonă şi asimilată şi noi le facem nedreptatea de a-i trata ca pe nişte vagabonzi. Scopul lor este de a face ca lumea să urmeze a crede, că suntem un popor intolerant, nedrept şi barbar. Ce facem noi spre a respinge această calomnie? Nimic!

Sunt aproape doi ani de zile de când cestiunea evreilor ni s'a pus din nou şi în o formă mai acută decât ori şi când, mai nainte; şi nici până în ziua de astăzi nu ştim, dacă dispunem ori nu de elementele neapărate pentru înţelegerea şi rezolvirea ei în deplină cunoştinţă de cauză.

In mai multe rânduri am stăruit ca guvernul să ia măsurile trebuitoare pentru punerea la cale a unui recensământ sever; camerile de revizuire sunt însă întrunite, şi până acum nici o dată pozitivă nu este cunoscută.

Ştim noi oare câţi Români, câţi străini şi în deosebi câţi evrei sunt în ţara noastră? Ştim oare când, de unde şi în ce condiţiuni au venit aceşti evrei? ce au evreii? din ce trăesc? în ce grad sunt folositori ori stricăcioşi pentru viaţa socială şi în deosebi pentru viaţa noastră economică? Ştim, într'un cuvânt, ceeace trebue să ştim spre a putea vorbi ca oameni serioşi şi ca buni patrioţi despre o cestiune, dela rezolvirea căreia atârnă nu numai viitorul statului român, ci chiar şi existenţa societăţii române? Nu ştim nimic!

Pentru ce oare guvernul, care dispune de toate puterile ţării, nu ne-a dat în mână armele, cu care am fi putut combate propaganda ce evreii fac în Europa contra naţiunii române? Atunci când evreii spun lumii civilizate, că suntem barbari şi intoleranţi, noi ar fi trebuit să răspundem cu cifre pozitive şi să arătăm, că ne aflăm în luptă pentru existenţă, o luptă în care nu ni se poate tăgădui dreptul de legitimă apărare.

Nu de mult s'a publicat în coloanele *„Timpului"* date statistice privitoare la trebile ce evreii fac în Galiţia şi oricine s'a putut încredinţa, că nu e pe lume argument mai puternic,

sau logică mai strivitoare decât cifra *pusă afară de orice îndoială*. Am cerut şi cerem cu stăruinţă asemenea cifre ; le cerem şi am exagera poate, dacă am zice, că este o trădare de a rezolva cestiunea evreilor mai înainte de a ne fi putut lămuri pe baza lor despre starea adevărată a lucrurilor. Nimeni, dar nimeni în ţara aceasta nu ştie, cum va judeca şi ce fel de hotărîri va lua după ce i se vor pune în vedere datele pozitive şi puse afară de orice discuţiune.

In timp de cinci ani de zile s'au vândut în Galiţia vreo 800.000 averi imobiliare şi tot cu date statistice vom dovedi, că în Ungaria, chiar şi prin ţinuturile pe unde evreii nu fac decât 1% din populaţie, nu e sat, în care să nu fie cel puţin o familie evreiască. Faţă cu asemenea argumente orice discuţiune încetează.

Trei lucruri mari aşteptăm dela datele statistice :

1) Vom fi înşine lămuriţi şi vom putea vorbi cu liniştita hotărîre a omului ce se află în deplină cunoştinţă de cauză.

2) Vom putea să ne câştigăm încrederea şi simpatiile oamenilor de bună credinţă din Europa.

3) Vom ridica nivelul moral al ţării.

Căci dacă în ciuda dovezilor ce vom fi dat, puterile vor stărui şi mai departe, atunci fiecare român va simţi ceeace azi numai puţini bănuesc şi uniţi cu toţii vom fi gata să arătăm că un popor ce-şi numără viaţa pe veacuri, nu renunţă atât de lesne la viitor.

Astăzi, orice hotărîre am lua, o luăm cu uşurinţa omului laş ori cu îndărătnicia copilului răsfăţat ; şi chiar luând o hotărîre potrivită cu interesele noastre vitale, scăpăm din vedere că mai înainte de a fi luat o asemenea hotărîre, trebue să facem toate încercările spre a ne câştiga simpatiile popoarelor dela apus, ceea ce nu putem decât lămurindu-le asupra stării noastre şi combătând cu armele cuvenite propaganda evreilor.

„CINISMUL“ LIBERALILOR

Roşii, începând dela oratorii lor din Senat şi dela ministrul învăţăturelor publice şi sfârşind cu redactorii *Românului* şi ai foii bărbierilor franţuji, sunt atât de neştiutori de carte, încât adeseori dau ocazie la cel mai mare haz oricărui om cu oarecare cultură temeinică.

D. General Manu de ex. a întrebuinţat în şedinţa de Joi a Senatului faţă cu guvernul actual epitetul de *cynic*. Deodată toată suflarea roşie din Senat, ministrul învăţăturilor de pe

banca sa, d. Grădişteanu oratorul roşiilor, în fine ziarul *Românul*, toţi într'un glas zic că acest epitet e neparlamentar, e o insultă gravă, iar ziarul *Românul* explică cuvântul — ipsissimis verbis — astfel :

„D. Manu merse până a-l numi (pe guvern) *cinic ;* ceea ce se tălmăceşte în limbagiul poporan : *câne nelegiuit, câne spurcat*".

Este oare un singur cititor, care să crează cum că un om de condiţia socială şi de cultura d-lui general Manu ar putea întrebuinţa în parlament un cuvânt, care să nu fie strict parlamentar ?

Cuvântul „cynic" are a face tot aşa de puţin cu cuvântul grecesc Κυων (câne şi încă nelegiuit şi spurcat) precât de puţin are a face d-l C. A. Rosetti cu partidul *rozei* roşie din Anglia.

Iată cum stă lucrul.

După moartea lui Socrat discipolii lui se împărţiră în două direcţiuni, unii căutând a desvolta mai departe principiul cunoştinţei (şcolile lui Euclid şi Phaedo) alţii căutând a desvolta principiile lui *morale* şi anume şcoala *cynică* a lui Antistene şi cea a lui Aristipp din Cyrenae.

Dece şcoala lui Antistene se numea *cynică ?* Pentrucă vechiul filosof, un model de virtute şi de înţelepciune, era un câne nelegiuit şi spurcat după explicarea d-lui Grădişteanu şi a *Românului ?*

Ciudată calificare pentr'un discipol al lui Socrat !

Cauza poreclirii e următoarea : Antistene (născut la 444 înainte de Chr.) nu era copil legitim, deci nici cetăţean cu drepturi egale în Atena. Tatăl său fusese Atenian, mamă-sa însă *thracă*. Ca discipol şi ca învăţător el era deci mărginit la locul de educaţiune Κυνόσαργες (cânele alb) un sat pe un deal spre nord de Atena, consfinţit lui Ercule şi loc de educaţiune a copiilor bastarzi. Aci îşi preda Antistene lecţiile şi de aici elevii lui au luat numele de cynici. Numele acestui sat venea de acolo, că cu prilejul unei jertfe aduse lui Ercule, un câne alb, răpind o bucată din cărnurile de jertfă a dus-o în gură pe acel deal.

Iată originea cuvântului „cynic". Insemnarea originară a cuvântului este deci : discipol al filosofului socratic Antistene. Şcoala cynică e totodată mama şcoalei stoice.

Mai târziu şi mai ales de pilda lui Diogen din Sinope, cuvântul şi-a schimbat întru câtva semnificaţiunea. Cinismul a degenerat în trufie şi lipsă de pudoare. In suta întâia după Christos, adecă 500 de ani după moartea întemeietorului, cinismul devenise un fel de predicaţiune morală, însoţită în

mod ostentativ de barbă lungă, păr lung, haine neîngrijite ş. a. m. d.

De aci înainte cinismul înseamnă *lipsă de pudoare* până în ziua de astăzi; nimic mai mult, nimic mai puţin.

Pe deplin corect a fost aşa dar d. general Manu dacă şi-a mănţinut expresia pe deplin potrivită şi parlamentară, mai cu seamă fiind ilustrată cu exemple.

A propune Domnului un decret, prin care se răsplătesc cu medalia *bene merenti* batjocuri îndreptate contra persoanei şi a familiei Sale, e lipsită de pudoare, e cinism.

A însărcina cu siguranţa capitalei şi a persoanei Măriei Sale pe omul care-a proclamat răsturnarea Lui şi republica din Ploieşti, e un act lipsit de pudoare, e cinism.

A striga pe toate uliţele că convenţia cu Austria e „cadavrul sângerând al României aruncat la picioarele Contelui Andrassy" şi a iscăli apoi singur acea convenţie şi a deveni ministru pentru a o aplica, e un act de lipsă de pudoare, e cinism.

Dacă d-lor redactori ai *Românului* le convine mai bine explicarea, pe care şi-o dau înşişi ca mai potrivită, noi vom sta tot aşa de puţin la ceartă cu dumnealor, ca şi cu calfele dela *Renaşterea*.

In fine d. Petre Grădişteanu a spus că echivalentul cuvântului „cinic" e cuvântul francez *canaille*.

Se 'nşală d-sa. Şi un om cinstit poate fi cinic. Dar când întruneşte cineva o exemplară tărie de caracter şi de convingeri, un talent oratoric (de Klown) şi curăţie de moravuri, atunci amândouă cuvintele, deşi nu s'apropie în sens lexical unul de altul, totuşi sunt strâns unite în unul şi acelaş nobil pept.

In orice caz, faţă cu d. Grădişteanu nu se va întrebuinţa *numai* epitetul „cinic".

NAPOLEON IV

Ocupaţi cu strângerea de material în cestiunea israelită şi tratând-o noi înşine cu toată paza cuvenită, n'am avut de câteva zile nici timpul material, nici spaţiu destul în coloanele noastre pentru alte întâmplări.

De atunci a venit ştirea cum că departe de continentul european şi de patria sa Franţa, s'a stins în luptă, nobila şi cavalereasca inimă a lui Napoleeon IV, al împăratului prin drept divin şi uman, şi noi n'am avut timp a-i consacra

câteva şiruri, ba nu-l avem nici astăzi chiar. A fost într'adevăr o tainică legătură între steaua Napoleonizilor şi steaua statului latin dela Dunăre — cu îngălbinirea uneia, a îngălbenit şi steaua naţiei româneşti pe cer. Dacă împăratul Napoleon III n'ar fi avut nenorocirile care le-au avut în anul din urmă al domniei sale, niciodată nu se punea în mişcare cestiunea orientală în modul în care s'a pus, nici odată nu câştigau în Europa preponderenţa acele puteri, a căror înrâurire nu poate fi decât fatală.

Cât au pierdut naţionalităţile cele slabe în genere, naţionalitatea română în deosebi prin moartea ocrotitorului lor, nu se poate prevedea încă cu siguranţă. Destul că în trecut ca şi în prezent, nu Franţa, nu Italia ne-au susţinut în conflictele noastre internaţionale, ci Napoleon în Franţa, iar în Italia influenţa sa predomnitoare. Concepând el întâiu ideia unei mai strânse lgături între popoarele latine, pentru a reţine cumpăna mulţimii reînviate a popoarelor germane şi slave, ne acoperise şi pe noi, pe cât a trăit, cu umbra acestei idei înviitoare.

Atitudinea d-lui Waddington şi a d-lui conte Delannay în congresul dela Berlin ne-au dovedit, că cu sufletul marelui împărat deodată s'au stins şi ideile sale şi că nu avem nici un razim de aşteptat dela apusul latin al Europei. Avizaţi la noi înşine şi la propriile noastre puteri, sfâşiaţi prin efectele unei organizaţii premature şi corumpătoare, cu capetele stricate de o ideologie importată fără ştirea vameşilor, guvernaţi în momentul de faţă — cel mai periculos al existenţei noastre — de ignoranţă şi de rea credinţă, moartea lui Napoleon IV e pentru noi îndoit de dureroasă. Nu doar că tânărul principe, urmând calea croită de părintele său, ar fi putut să ne dea vr'un ajutor imediat, dar poate că — întorcându-se roata lumii după cum din vechi obişnueşte — principele, ajuns la înălţimea ce i se cuvenea, ar fi ajutat generaţiei din România, care creştea deodată cu el, de a lupta cu urmările greşelelor de azi.

Popoarele lesne uitătoare i-au înegrit fără de judecată memoria, ingraţii cari îi înconjurau odată tronul părintelui său, au aruncat fiere în inima nenorocitei mume — nici ocazia asta nu putea trece fără ca o jurnalistică lipsită de demnitate şi de sentiment să nu bârfească contra celui abia săvârşit din viaţă ; noi descoperind încă odată vălul negru ce acopere faţa palidă, fină şi brăzdată de suferinţe a împărătescului tânăr, dorim sufletului său repaosul ferice a celor buni !

DOMNIA EVREILOR

Vechea imputare pe care pururea ne-o făcea presa radicală, e că nu credem în naţie, pe când dd. radicali s'au identificat atât de mult cu ea, încât partidul Mihălescu-Warszawsky reprezintă ca o cristalizaţiune geometriceşte exactă toate aspiraţiunile şi voinţele naţiei.

Convingerea noastră intimă a fost însă cu totul contrarie. Am ştiut şi ştim, că numai partidul conservator reprezintă şi poate reprezinta o ţară agricolă ca a noastră în privirea adevăratelor ei interese şi că dd. radicali n'au alt rol decât de a amăgi oraşele cu frazele ieftene şi a exploata ţara în socoteala lor. Mofturile cele subţiri, şurupurile advocăţeşti, apocaliptica învăţăturilor liberale-cosmopolite naţia nu le pricepe şi fiindcă tot ce e nepriceput exercită farmecul necunoscutului, de aceea capetele cu semi-cultură s'au luat cu droaea după ele, căci ce era mai lesne şi ce convenea mai mult deşertăciunii individuale a fiecăruia, decât de-a se crede învăţat citind coloanele *Românului,* şi de a crede că recitând fraze de jurnal ai ajuns a întrece prin civilizaţie pe statele cele mai vechi ale Continentului european, pe Franţa, pe Anglia, pe Germania.

Dar iată că a venit în rândul acesta o cestiune pe care naţia o pricepe îndestul şi ca prin minune naţia nu mai este cu dd. radicali — şi aşa e de departe de a mai fi cu ei, încât fondatorii şi glorificatorii gardei orăşeneşti adică dd. radicali au trebuit să proceadă la desarmarea naţiei, să-i ia îndărăt puştile şi cartuşele ce i le încredinţase şi să-i zică : Naţie dragă, de astă dată tu nu pricepi nimic, deci te oprim de a te amesteca cumva în mod simţitor în daraverile noastre.

Şi cu toate acestea niciodată naţia n'a avut mai multă dreptate şi radicalii mai puţină ; niciodată pericolul unei dominaţiuni străine sub forma ei cea mai scârboasă n'a fost mai mare decât tocmai astăzi.

Dacă toţi Evreii — străini şi pământeni — vor căpăta deplinătatea drepturilor civile, Moldova nu mai are de trăit decât zece ani, ţara românească treizeci poate. Se va începe atunci acea luptă de exploatare fără de milă — atât de favorizată de legislaţiunea liberală — care s'a operat înainte de câteva decenii în California între rasa spaniolă şi cea anglo-saxonă şi care s'a sfârşit prin exterminarea pe calea economică a rasei spaniole. Domnia fanarioţilor a fost o epocă de aur în comparaţie cu domnia de tină a Evreilor şi să nu uite nimeni că Evreii fiind clasa de mijloc şi legislaţiunea

liberală fiind exclusiv în favorul acestei clase, ei vor deveni aci stăpânii privilegiaţi şi Românul slugă la jidan.

Iar guvernul acestei ţări merge atât de departe cu frica şi cu nedestoinicia, dacă nu cu trădarea, încât pe Români îi ameninţă cu soarta Chedivului din Egipt, detronat de puterile europene ; deşi cazul se potriveşte cu noi ca nuca'n perete. Chedivul era dator cu bani, era dator a avea miniştri străini şi a supune finanţele ţării sale controlului străinătăţii. România nu e datoare nimic Evreilor, decât doar cu o bună recoltă de cânepă şi cu câţiva ţăruşi, ciopliţi anume pentru membrii pământeni ai alianţei israelite.

Iar Europa însăşi nici ne ameninţă, nici pretinde ceva în favorul Evreilor. Ea a făcut din cestiunea israelită o cestiune de recunoaştere a independenţei noastre. Dar de va recunoaşte-o sau nu, pericolele internaţionale ale existenţei noastre naţionale şi de stat rămân aceleaşi.

Nimic n'a ajutat neutralitatea garantată, nimic nu va ajuta independenţa recunoscută dacă pericolele într'adevăr există. Sau e organul guvernului atât de naiv să crează că prin admiterea la drepturi civile a o jumătate milion de vagabonzi teritoriul României devine sacrosanct şi dacă nu s'ar putea mănţine un stat apărat de badea Toader, se va putea mănţine unul trădat din capul locului de Iţic şi de Leiba ?

Aşa dar — cu sau fără Evrei — pericolele internaţionale există şi soluţiunea largă a cestiunii israelite, propusă de alianţă şi de redactorii *Românului* le-ar adăuga numai prin anemizarea şi slăbirea elementului român, singurul în drept de a exista pe pământul nostru şi singurul apărător al lui.

Noi credem că dându-le Evreilor putinţa de a deveni români am fi făcut tot ce se poate face. E o concesie mare aceasta, căci pretutindene în Europa Evreii emancipaţi, amestecându-se în cultura ţării, au falsificat-o şi corupt-o dar cultura în România e deja o semi-cultură atât de coruptă şi de radicală prin toate tendenţele, încât o picătură de otravă mai mult, nu va schimba-o. Adevărata cultură naţională merge ş'aşa alături cu cultura generală şi ea îşi va găsi temeliile numai atunci când fiecare ţăran va şti a citi şi a scrie. Oraşele cari în locul sănătosului Anton Pann citesc Dramele nesănătoase ale Parisului, ş'aşa şi-au pierdut tot rostul unei culturi adevărate şi vor redeveni într'adevăr româneşti când vor începe a-şi reînvăţa limba şi obiceiurile dela badea Toader.

In sfârşit să mai lămurim încă o cestiune. Se face vorbă multă de Evrei pământeni, a căror existenţă o susţin mulţi între cari şi d. dr. Bluntschli.

In realitate însă o seamă de Evrei se pot *declara* pământ-

teni, deşi nu există, căci nu există Evrei cari în familia lor să vorbească *româneşte.*

Legile prusiene pentru emanciparea Evreilor au urmat aceeaşi cale. In principiu toţi Evreii erau declaraţi *ca străini,* deşi aşezaţi de sute de ani în statele Regelui Prusiei, şi li s'a recunoscut dreptul de cetăţenie numai acelora, cari ştiau scrie şi citi limba germană şi îşi purta condicele de comerţ, îşi făceau contractele şi corespondenţa în această limbă. Iar restul era considerat de străini, n'avea permisiunea de a se aşeza nici la ţară nici în oraşe, n'avea permisiunea de a intra ca *slugi,* ucenici sau calfe, c'un cuvânt marea mulţime era ameninţată cu alungarea peste graniţă şi silită să emigreze.

Şi'n Prusia au existat asemenea legi fie generale, fie provinciale, până la 1869.

Nici Prusia aşa dar nu le-a dat Evreilor decât *posibilitatea* de a deveni germani şi cetăţeni, nimic mai mult.

Dar chiar această posibilitate dată au fost şi este combătută de minţile mai luminate.

Invăţatul profesor de drept şi economie politică, Robert de Mohl, contestă că Evreii ar fi devenit într'adevăr germani şi propune excluderea celor pământeni chiar, dela drepturile politice.

Dar se'nţelege că Prusia nu are nici pe d. D. C. A. Rosetti, nici pe d. Brătianu şi de aceea acolo ideea statului e puternică şi exclude orice elemente putrede şi venetice din mersul desvoltării ei.

MIZERIA VIEŢII NOASTRE PUBLICE

Cu cât trec una după alta zilele, cu cât se prelungeşte fără nici un termen prevăzut, sesiunea extraordinară, cu atâta cestiunea revizuirii se încâlceşte mai mult, cu atât mai mult neliniştea şi temerile cresc şi cuprind toate minţile, cu atât mai mult lumea îşi pierde cumpătul şi facultatea chibzuirii. O stare de nervozitate acută domneşte în toate cercurile. Judecata rece lipseşte de pretutindeni şi mai ales de acolo unde ar trebui neapărat să nu lipsească.

Trecem prin nişte zile în adevăr foarte grele şi trebuie în sfârşit să ne dăm seama că aceasta este plata, foarte scumpă poate, a greşelilor şi rătăcirilor noastre politice săvârşite de 30 de ani încoace. Dela mişcarea din 48 şi până astăzi, naţiunea românească, pe terenul politic, n'a făcut alta decât a

se lepăda sistematic de orice tradiţie, a răsturna orice autoritate, a arunca departe orice s'ar fi numit original în viaţa ei naţională, şi în acelaşi timp a adopta, cu mai multă ardoare decât cuartalurile de coloni din America de miază-noapte şi pe o scară tot atât de înaltă, toate reformele, toate teoriile cosmopolite, toate calapoadele internaţionale, în viaţa politică şi intelectuală, în limbă, în moravuri, în tot. Libertate fără margini pentru orice individ, pentru toate necurăţeniile ce s'ar scurge din cele patru colţuri ale lumii, în România ca şi în America ; fraternitate şi egalitate între om şi om ; republici mari şi mici, prezidenţi de republică pe toate uliţile şi'n toate cafenelele în România ca şi'n America ; şiretenia, vicleşugul şi cinismul virtuţei cetăţeneşti ; gheşeftul, scopul şi politica umanitară, mijlocul. Aceasta pe tărâmul politic ; pe cel economic, nimic, curat nimic ; din nenorocire, întru aceasta ne deosebim cu totul de America. Rezultatul îl vedem şi poate că aşa de târziu, încât îl vedem în zadar.

Suntem azi un popor de abia cinci milioane de suflete. Nimic, aproape absolut nimic nu se produce în adevăratul înţeles al cuvântului, în ţara aceasta, decât pe tărâmul agricol ; în cea mai mare parte agricultura noastră se lucrează într'un chip cu totul rudimentar, şi mulţumită nestatorniciei de temperatură ce domneşte în valea dintre Carpaţi, Dunăre şi Marea Neagră, producţia noastră atârnă dela buna voinţa cerului, dela mila elementelor lui. Două milioane şi jumătate de ţărani, (cifră exagerată poate) populaţie în adevăr românească, lucrează pământul şi dau singura producţie reală în această ţară, pe câtă vreme restul locuitorilor Români, cei din oraşe, târguri şi târguşoare, populaţie amestecată din corcituri asimilate românilor, din străini neasimilaţi încă şi din *jidani neasimilaţi şi neasimilabili,* fac negustorie, speculă, camătă, ocupă miile de funcţii publice, trăesc din gheşefturi şi din politică.

Populaţia rurală în marea ei majoritate, mai ales cea mai depărtată de târguri, n'are drept hrană zilnică decât mămăligă cu oţet şi cu zarzavaturi, drept băutură spirt amestecat cu apă ; foarte rar, la zile mari, şi nici chiar atunci în multe cazuri, se învredniceşte să mănânce carne şi să bea vin ; trăind sub un regim aşa de mizerabil, ţăranul a ajuns la un grad de anemie şi de slăbiciune morală destul de întristătoare. Chipul unui ţăran român, om dela ţară, trăit în aer liber, seamănă cu al uvrierului stors de puteri, în umbra fabricelor. Cine a umblat prin satele noastre, mai ales prin cele de câmp şi de baltă, a putut constata că deabia din trei în trei case se găseşte o familie care să aibă un copil, mult doi, şi aceia slabi, galbeni, lihniţi şi chinuiţi de friguri per-

manente. Această populaţie, pe lângă toate necazurile ei, mai are unul ce pune vârf la toate : administraţia. De Dumnezeu nu mai are nici o teamă, muncitorul dela ţară, pentrucă Dumnezeu l-a părăsit pentru cine ştie ce păcate în mâna acestei administraţii, compusă în cea mai mare parte din haitele de cafenegii, din ştrengarii şi necăpătuiţii de prin târguri. Această corporaţie liberală şi umanitară nedreptăţeşte, batjocoreşte şi jupoaie pe ţăran fără nici o milă ; sunt membri în această corporaţie al căror numai numele bagă în năbădăi sate întregi. Aceasta ca stare normală şi constantă fără să mai pomenim că pe la soroace vine şi câte o împrejurare mai însemnată, ca de ex. afacerea Mihălescu-Warszawschi. In acelaş timp, în oraşe mari şi mici, liberalismul şi umanitarismul ne prieşte foarte bine : în numele libertăţii se face camătă fără margine ; în numele egalităţii şi fraternităţii deschidem braţele tuturor elementelor stricate, pe care le recuzează chiar societăţile ipercivilizate, şi în numele *naţiunei române*, facem politică radicală, aspirând la o republică, ba chiar şi la mai multe.

Toată mizeria noastră publică o îmbrăcăm în formele poleite ale unei civilizaţii calpe, precipitarea noastră spre fundul răului o numim progres, fierberea unor elemente necurate şi lupta lor cu elementele ce au mai rămas încă sănătoase în ţară se numeşte politică. Acela ce cutează a se revolta faţă cu aceată stare de lucruri ; acela care îndrăsneşte să arate că formele poleite învelesc un trup putred, că progresul nostru ne duce la pierzare, că elementele sănătoase trebue să se conjure şi să facă o luptă supremă pentru mântuirea acestei ţări este denunţat *opiniei publice* de către negustorii de principii liberale umanitare, ca barbar, ca anti-naţional, ca reacţionar. Rezultatul unei asemenea vieţi publice îl vedem astăzi : primejdia revizuirii art. 7 nu stă atât în însăşi cestiunea israelită, cât în starea în care ne aflăm când ni se pune această cestiune.

Cu multă greutate, cu destul chin, poate şi este speranţa că se va deslega cestiunea Evreilor, şi independenţa, deja destul de scump plătită ne va fi recunoscută ; va rămâne însă de deslegat o cestiune gravă şi mai grăbitoare, cestiunea vieţii noastre publice, cestiunea dacă trebue să urmăm calea pe care rătăcim de atâta vreme, sau dacă trebue şi mai putem apuca pe calea cea adevărată.

Vom fi un stat independent ; cum vom face uz de această independenţă, aceasta e cestiunea cea mare.

LOVITURĂ DE STAT?

De când naţia nu mai este cu roşii, dând a înţelege aceasta prin deosebite acte, cari de cari mai semnificative, de atunci *Românul* a devenit ameninţător.

Intr'un număr ameninţă ţara cu soarta Chedivului din Egipt, într'altul cu o *lovitură de stat;* încât dacă aceste ameninţări ar avea oarecari perspective de realizare, d. Cogălniceanu va putea să exclame, nu fără mândrie: două lovituri de stat s'au făcut în România, una de Cuza şi Cogălniceanu pentru a împroprietări ţăranii români, alta de roşii pentru impământenirea Ovreilor. Alăturarea pur şi simplu a unor asemenea două antiteze ar cuprinde osânda roşilor în istoria României, ca a unor oameni cari au deschis porţile unei epoce cu mult mai triste, mai umilitoare, mai scârboase decât epoca Fanarioţilor.

Ce însemnează aceste ameninţări cu soarta Chedivului şi cu lovitura de stat? Sunt într'adevăr pericolele internaţionale atât de mari încât ţara, pentru a exista, să aibă neapărat nevoie de asemenea leacuri drastice?

Noi n'o credem sau cel puţin nu credem că asemenea pericole ar putea răsări din cestiunea Evreilor. Am mai spus-o şi în alt rând, că dacă asemenea pericole există, ele există abstracţie făcând dela Evrei şi că cestiunea aceasta ar fi cel mult pretextul, nici când cauza adevărată a unui amestec din partea străinătăţei; încât singurul motiv serios care s'ar putea invoca în favorul unei soluţiuni rele a cestiunii, nu e înlăturarea pericolului, ci numai *câştigul de timp* şi probabilitatea, cum că în acest timp constelaţiunea politică generală s'ar fi schimbat în favorul nostru. Dar dacă acesta e motivul purtării guvernului, el ar trebui să-l mărturisească, nu însă să ameninţe cu soarta Chedivului sau cu lovitura de stat; şi n'ar trebui numai să-l mărturisească, ci să vie tot odată c'un proiect de lege, care să fie expresia acestei situaţiuni — căci guvernul ştie prea bine ceea ce noi toţi ştim, că ţara *nu voieşte să dea nimic* şi pentru ca ea să fie înduplecată a da ceva, trebuesc a i se da cuvinte cu mult mai puternice decât cazul de mofluzie dela Cairo. Căci lucrul în sine e foarte clar. Evreii sunt un pericol imediat, pipăit şi văzut; ei formează acea nenumărată populaţie cu desăvârşire improductivă, care trăieşte din precupeţirea muncii şi sănătăţii românului, încât dacă în mod absolut s'ar ridica stavilele de până acum, soarta poporului nostru ar fi analoagă cu aceea a rasei spaniole din California: moartea prin mizerie şi anemie. Populaţia evreiască creşte în pătrat, a noa-

stră dă îndărăt ; cea dintâiu dela începutul secolului şi pân'acuma a devenit de cinicizeci de ori mai mare atât prin naşteri cât şi prin imigraţiune ; ei au început a se aşeza prin locuri unde n'a călcat de secole picior de Evreu, prin Câmpu-Lung şi prin Târgul-Jiului bună-oară, ei ameninţă a împânzi toată ţara şi a o preface într'o altă Galiţie, încât numărul lor înspăimântător vorbeşte de sine şi naţia are oricând înaintea ochilor pericolul întreg.

Nu este însă tot astfel cu pericolul internaţional. Articolul 44 al tratatului dela Berlin a fost introdus fără voia unora din puteri şi dacă ele s'au unit, cauza e că'ntr'un congres toate hotărîrile se iau cu unanimitate, iar care din ele ar vota contra, ar declara printr'aceasta că e gata a-şi susţine cu arma părerea contrarie. Care însă din puterile europene ar fi plecată de a sacrifica un singur soldat pentru Evrei ? De sigur că nici una. Prin urmare cu toată *unitatea formală* de vederi în congres, în sine vorbind, lucrul nu este atât de limpede, nici puterile nu sunt atât de unite în această cestiune, aşa zisă umanitară. Noi mergem mai departe şi susţinem că Evreii nici nu sunt cauza măcar a introducerii art. 44. Ei sunt unealtă în tratatul de pace al cărei mănunchiu nu ştim cine voieşte să-l ţie în mână ; ei sunt un pretext de amestec, creat în favoarea nu ştim cui. Mai mult încă : rolurile în congres erau împărţite de mai 'nainte ca şi cele ale actorilor şi ministrul de externe al Franţei a primit ca toţi ceilalţi să înveţe pe de rost cestiunea Evreilor şi cea grecească, numai pentru ca o putere mare precum e republica să ne joace pe figurantul mut în reprezentaţia de gală. Nu e îndoială că improvizaţiunile nu erau permise de fel şi o pildă de aceasta ne-a dat contele Delaunay, care propunea şi *soluţiunea* cestiunii Evreilor, lucru la care prezidentul Congresului, principele Bismark, s'a opus.

Mergem şi mai departe. O notă colectivă a puterilor dacă ne-ar veni în cestiunea Evreilor — ea încă n'ar fi decât *pro forma* colectivă ; instrucţiunile paralele verbale şi confidenţiale ar putea fi cu totul altele.

Deci într'o asemenea reţea fină de acţiuni şi contraacţiuni de sigur că poporul românesc nu poate vedea un pericol imediat şi pipăit şi e lesne de înţeles de ce el nu voieşte să dea nimic.

Teama noastră nu este aşa dar nici cestiunea Evreilor ca atare, nici exigenţele mai mari sau mai mici ale puterilor ; teama noastră e că cestiunea este deja rezolvată gata de către guvernul roşu şi că actualele adunări de revizuire au fost deschise cu neadevărul, că cestiunea nu e de loc angajată. Teamă ne e, că cestiunea Evreilor e tot aşa de rău rezolvată gata, precum era la vremea ei, convenţia cu Rusia, trecerea

peste Dunăre, cestiunea Basarabiei, pe cari Camerele n'au avut decât tristul şi umilitorul rol de a le înregistra, făcând multe fraze mari se'nţelege, dar cari în sine nu mai însemnau nimica.

Inţelesul acesta par a-l avea ameninţările organului guvernamental. Dacă adunările nu vor înregistra şi ratifica soluţiunea gata, propusă prin escamotare de către cinstiţii ciraci ai roşiilor ca din proprie iniţiativă, atunci — atunci lovitura de stat.

Acelaş sistem vicios se urmează necontenit. Guvernul face şi apoi s'acopere cu responsabilitatea anonimă şi ocultă a băieţilor din adunări. „Sus băieţi, jos băieţi" şi naţia s'a pronunţat în favoarea Evreilor spre stupefacţiunea tuturor, cari cunosc şi pericolul şi voinţa ţării.

GUVERNUL ROŞU ŞI ALIANŢA ISRAELITĂ

O lună de zile a trecut dela deschiderea Camerelor chemate a revizui Constituţia, spre a o pune în acord cu cerinţele art. 44 al tratatului dela Berlin, primit, fără nici o competenţă, în principiu, de către guvern şi camerele lui disolvate. Adunările de revizuire şi-au verificat titlurile şi întâia lucrare la care au procedat, după constituirea lor în regulă, a fost răspunsul la adresa tronului. O cestiune importantă s'a ridicat cu ocazia desbaterii asupra acelui răspuns, cestiunea adică dacă guvernul este sau nu dator a veni cu o propunere, cu un proiect asupra modificării art. 7, sau dacă Adunările trebuiesc să facă acea propunere din propria lor iniţiativă. Cu toate stăruinţele minorităţilor din amândouă Adunările, guvernul a refuzat cu încăpăţânare de a veni cu o propunere, ceva mai mult, a declarat că în cestiunea Evreilor el nu are absolut nici o părere, n'a prejudecat nimic, n'a legat întru nimic ţara la vreo soluţie oarecare, şi că Adunările sunt libere a deslega cestiunea cum vor crede mai bine.

Inainte de deschiderea Camerelor şi până la desbaterea asupra răspunsului la mesaj, întrebarea era aceasta: guvernul luat-a vreun angajament faţă cu Europa sau cu Alianţa israelită în privinţa art. 7 ? Nu se găsea aproape nimeni, care să răspundă negativ la această întrebare, şi sentimentul general al ţării era că guvernul luase nişte angajamente, atât numai că în privinţa acestor angajamente unii aveau temeri mai mari, alţii mai mici. Veni apoi desbaterea asupra răs-

punsului la mesaj ; abţinerea guvernului dela orice propunere, declaraţiile lui categorice că ţara nu este legată întru nimic, şi că dânsa poate să propună şi să hotărască orice-i va plăcea, pentru moment liniştiră oarecum temerile generale. Guvernul nu avea în Camere cele două treimi trebuitoare pentru un vot de revizuire, aşa dar, deşi propunerea din iniţiativă parlamentară trebuia să vie din partea majorităţilor sale drept credincioase, dacă ea nu era conformă intereselor generale, nu putea trece. Dacă, prin urmare, guvernul lăsa soarta deslegării cestiunii la bunul plac al camerelor, fără ca să se amestece direct în afacere, dânsul nu putea avea angajamente luate în afară şi tertipul spălării de răspundere nu-l întrebuinţa decât pentru a nu-şi lega poziţia ministerială de soarta problematică a unei oarecare soluţiuni. Astfel judeca publicul după întâia impresie ; cele advenite însă în urmă erau menite a ne dovedi că lucrul stetea cu totul altfel.

Camerele îşi aleseră câte o comisie care să elaboreze un proiect de modificare a art. 7. In sânul acestor comisiuni s'a desbătut îndelung şi în fine comisia Camerii şi-a redactat raportul, pe lângă care a alăturat şi un proiect pentru înlocuirea art. 7. In comisia Camerii, la redactarea proiectului, s'a petrecut nişte scene foarte interesante. Prezidentul consiliului, d. I. C. Brătianu, a intervenit de mai multe ori în lucrarea comisiei, a făcut câteva tirade patriotice, a arătat că ţara e în primejdie mare, şi cu tonul cel mai desperat a conjurat majoritatea să adopteze propunerea d-lui Costinescu pentru salvarea patriei prin împământenirea unei mase de Evrei împărţită pe categorii.. Majoritatea comisiei a refuzat, şi-a urmat lucrarea şi a hotărît să-şi citească raportul în şedinţă publică înaintea Adunării. Prezidentul consiliului, în faţa neisbândei încercate în sânul comisiunii, a cerut ca Adunarea să ţină şedinţă secretă. Şedinţa secretă sau intimă a fost foarte furtunoasă : d. I. C. Brătianu a repetat tiradele patriotice pe cari le cântase Comisiei, însoţindu-le de astă dată cu lacrămi fierbinţi ; a spus că ţara e ameninţată de o primejdie de moarte, în cazul când nu se va da împământenirea cum o cere d. Costinescu, şi că guvernul va fi silit să se retragă dacă comisia va stărui în hotărîrea ei. Mai mulţi deputaţi au cerut d-lui prim-ministru să arate care anume este primejdia ce ne ameninţă, căci o simplă afirmare a d-lui I. C. Brătianu neîntemeiată pe dovezi nu mai plăteşte astăzi nimic ; prezidentul consiliului neputând aduce nici o dovadă, comisia a rămas să-şi citească raportul în şedinţa de Sâmbătă, când l-a şi citit. Dăm mai la vale acest raport în întregul lui, împreună cu toate anexele.

In acelaşi timp, când în comisia Camerii se petreceau cele arătate mai sus, „Românul", care a declarat de cu vreme că

împărtăşeşte în cestiunea Evreilor părerea redactorului său d. Costinescu, povăţuia ţara să fie cu minte şi să adopte soluţia patronilor săi, ameninţând-o în caz contrariu cu toate relele închipuite şi neînchipuite, cu soarta Chedivului, cu lovitura de stat, cu însângerarea „ţării" ş. c. l. Poveţile şi ameninţările gazetei personale a dd-lor Brătianu şi Rosetti au avut din partea ţării răsunetul şi primirea pe care le meritau. Presa şi publicul au fost unanime în această privinţă: ameninţarea cu soarta Kedivului e nerușinată, cea cu lovitura de stat ridiculă, cea cu „însângerarea ţării" nebunească, — pentru a judeca astfel nu-i trebue cuiva decât simţul comun. A compara starea unei ţări de sine stătătoare, oricât de nenorocită ar fi din cauza unei politice rătăcite, dar vitează şi onestă în relaţiile ei exterioare, cu o provincie turcească care a disperat lumea prin neonestitate şi neplata datoriilor sale încât a ajuns să i se impună un ministeriu internaţional; a compara pe Domnitorul onest, leal şi brav al ţării româneşti, cu Kedivul mufluz al Egiptului — este în adevăr o mişelie, o nerușinare, mai ales când acel ce face această comparare infamă este organul personal al primului ministru şi al preşedintelui Camerii, cari poate că au cea mai mare parte de răspundere pentru starea unde a ajuns azi ţara. A doua ameninţare, cea cu lovitura de stat, a făcut o impresie mai puţin penibilă. Lovitură de stat? Cu ce? Cu plebiscit sau cu năbuşirea ţării prin puterea armată? Sau poate cine ştie, va fi trecând prin capul „patrioţilor" dela putere, să facă lovitura de stat cu oştire străină? Este ridicul a crede măcar un moment că pentru darea drepturilor la Evrei s'ar putea face o lovitură de stat *cu plebiscit;* e o nebunie a crede că pentru un aşa scop s'ar putea întrebuinţa puterea armată a ţării, sau că un stat vecin ar avea atât de puţină minte şi destule puteri disponibile pentru a le împrumuta d-lui Brătianu de dragostea Evreilor. Cât pentru a treia ameninţare cu „însângerarea ţării", ea este asemenea o nebunie. In orice ţară din lume se pot găsi o mână de descreeraţi, cari fiind din niște nenorocite împrejurări ajunşi la cârma ţării şi nesocotind nici dreptul, nici sentimentul naţional, nici rezultatele călcării acestora, să s'apuce a da promisiuni anticipate şi a se lega ca din partea ţării într'o cestiune internaţională; ţara însă nefiind datoare să primească întrucât o priveşte decât ceea ce e legal, poate respinge îndeplinirea acelor promisii sau legăminte date fără competenţă, şi când din această respingere foarte legitimă ar fi să rezulte vre-o mare dificultate, vre-o primejdie internaţională pentru dânsa, ea are un mijloc sigur de a aplana dificultatea şi a conjura primejdia: însângerarea ţării venind din afară, cu care ne ameninţă foaia ministerială o poate ţara înlătura foarte uşor

prin o procedare sumară faţă cu cei ce, fără nici un drept, au dat în numele naţiunii ceea ce ştiau bine că naţiunea nu voieşte a da odată cu capul. O repede spălare a necurăţiniilor în familie, şi ţara se poate prezenta iarăşi curată în faţa lumii.

Atât stăruinţele primului ministru în comisie şi în şedinţele secrete ale Camerii cât şi poveţele şi ameninţările „Românului" au tins a face să se adopte propunerea împământenirii unei mase de evrei împărţită pe categorii. Şi d. I. C. Brătianu şi foaia d-sale au mers cu pornirea lor, după cum văzurăm, până la uitarea de sine. Din toate acestea ce rezultă prin urmare? Luat-a sau nu guvernul angajamente în cestiunea Evreilor? Nu mai încape îndoială, e mai mult decât sigur că da. Să vedem însă faţă cu cine le-a luat? Faţă cu Europa nu se putea lua angajamente decât asupra principiului că „religia nu mai poate fi o piedecă" ş. c. l., principiu înscris în art. 44 al tratatului dela Berlin. Prin urmare, dacă guvernul n'a luat angajamente decât numai faţă cu Europa, pentru ce se ridică din toate puterile în contra proiectului majorităţii comisiei, care dă deplină satisfacere principiului din art. 44 al tratatului? Pentru ce guvernul nu se mulţumeşte cu admiterea principiului? Pentru ce dânsul, — care la începutul sesiunii a refuzat, cu încăpăţânarea cea mai îndărătnică, a veni cu o propunere în cestiune, a-şi da măcar o părere, declarând că nu el, ci ţara este chemată a deslega cestiunea cum ea va crede mai bine, — astăzi stăruieşte cu vaete şi cu disperare pentru a face să dea naţiunea mai mult decât cere litera tratatului?

In o şedinţă intimă a Camerii d. I. C. Brătianu ameninţând pe deputaţi cu primejdie din partea Europei, şi fiind întrebat care anume este acea primejdie, d-sa a răspuns că aşteaptă de azi pe mâine o notă colectivă a puterilor, prin care să ni se impună o soluţiune *à la* Costinescu. A trecut o săptămână la mijloc, şi acea notă grozavă n'a mai sosit. Se afirmă că nota colectivă ar fi numai o dulce speranţă a guvernului, menită a nu se putea realiza, deoarece Europa nu poate face colectiv pasul greşit de a ne impune o anume soluţiune înainte de a da noi una, şi mai ales când Camera este în ajun de a da satisfacere principiului din art. 44 al tratatului. Odată admis principiul în dreptul nostru public, Europa nu se mai poate amesteca în modul aplicării lui, aceasta fiind o cestiune de drept privat. Aşa dar, se naşte întrebarea: Guvernul stăruie să dăm Evreilor mai mult decât pretind puterile prin tratatul dela Berlin, — care să fie cauza? Faţă cu cine a luat dânsul un angajament pentru a da mai mult decât putea Europa să-i fi pretins? Răspunsul este numai unul: Angajamentul s'a luat faţă cu acea putere internaţională care a făcut să se

înscrie în tratat pe socoteala noastră art. 44, faţă cu Alianţa israelită. Lucrul e lămurit, aşa de lămurit, încât foarte puţini mai sunt aceia, atât în sânul naţiunii cât şi în Camere, cari să nu fie pe deplin convinşi de aceasta.

Din norocire pentru ţară, e speranţă că angajamentul luat de guvern pentru împământenirea unei mase de evrei împărţită pe categorii, nu se va putea îndeplini. Camerele de revizuire nu vor ratifica învoiala făcută între guvernul „patriotic şi naţional" al d-lui Brătianu şi Alianţa israelită universală.

INŢELESUL ADEVĂRAT AL ART. 44 DIN BERLIN

Marea majoritate, aproape unanimitatea Românilor — zice organul oficios al guvernului — nu-şi dă încă seama de mărimea pericolului în care şi-ar pune ţara, dacă ar lua cam peste picior tratatul din Berlin, adică hotărîrea celor şapte mari puteri, întărită de voinţa de fier a d-lui de Bismark.

A lua peste picior tratatul din Berlin! Dar cine-l ia peste picior? Am călcat sau călcăm noi tratatul neîndeplinind art. 44 *tale quale*? Spune tratatul undeva că acea dispoziţie e obligatorie pentru noi precum a fost pentru Turcia, este el o îndatorire ce ni se impune sub orice împrejurări? Nu.

Tratatul zice: „Liberă sunt eu Europa de a-ţi recunoaşte sau nu independenţa; ţi-o recunosc dacă admiţi art. 44, nu ţi-o recunosc dacă nu-l admiţi."

Unde vede *Românul* obligaţiunea absolută de a îndeplini art. 44 numaidecât şi oricum ar propune-o guvernul?

Neadmiţând art. 44, rămânem în poziţia în care am fost înaintea războiului, adică vasali nominali ai Porţii, cu deosebirea numai că Poarta însăşi nu ne-a pus de loc această condiţie, că ea ne-a recunoscut independenţi din capul locului, încât am rămânea vasalii unei Puteri, care s'a lepădat de vasalitatea noastră prin două tratate consecutive, prin cel dela San-Ştefano şi prin cel dela Berlin.

Poziţia noastră ar fi aşa dar o independenţă reală, fără atârnare de nimenea, nerecunoscută însă de o parte dintre Puteri. Acestea toate fără ca noi să fi călcat tratatul dela Berlin, căci neprimind un beneficiu ce ni se acordă sub o condiţie ce ni se cere, nu poate zice nimeni că am fi călcat noi tratatul, abstracţie făcând dela împrejurarea că nici îl *putem* călca, de vreme ce nefiind nici făcut, nici iscălit de

noi, el nu poate cuprinde nici îndatoriri nici drepturi ale noastre proprii.

Astfel stă dar cestiunea din punct de vedere curat național și dacă nu e altă primejdie decât ca independența noastră reală să nu fie recunoscută numaidecât, atunci ea nu e atât de mare pentru ca *Românul* să aibă dreptul a amenința cu lovirea de stat, cu soarta Chedivului, ba cu a Poloniei chiar. Suntem noi *datori a primi art. 44* ? Am contractat noi vre-o dată obligațiunea aceasta ca Chedivul datoria sa publică ? De loc. Nu suntem datori nimănui nimic și totul se reduce la o propunere de învoială între noi și puteri, liberi fiind și unii și alții de a voi sau de a nu voi. Voim art. 44, avem recunoașterea independenței ; de nu, nu. Abia e nevoie de a adăuga, că independența este un *fapt*, care există, recunoscut sau nerecunoscut fiind. In alte timpuri independența și recunoașterea regalității legitime atârna de confirmarea Papei ; asta nu i-a oprit pe principii necatolici de a exista ca atari și de a fi într'adevăr independenți și fără binecuvântarea specială a Santității sale.

Dar se va zice, că cestiunea, deși logic vorbind e în favorul nostru, totuși puterile — călcând ele însile tractatul dela Berlin — ar voi a exige numaidecât admiterea art. 44.

Dacă o asemenea exigență ar exista într'adevăr, atunci vom trebui să știm *cauza* adevărată a ei.

Dacă acuma e cea mărturisită de art. 44, adecă *pur umanitară*, atunci n'avem a ne teme de nimic. Nu ni se va arăta un singur caz în istorie, unul singur, în care o cauză pur umanitară să fi adus vr'un amestec, vr'o ingerință din afară. Deși aproape toate războaiele moderne se deschid sub *pretexte* umanitare, totuși cauzele în genere bine cunoscute, sunt cu totul altele și n'au a împărți cu pretextul nici în clin, nici în mânecă.

Cerneală și hârtie s'au întrebuințat într'adevăr multă pentru cestiuni umanitare, bani însă puțini, iar sânge nici o picătură măcar. In fine dacă e vorba de umanitarism, atunci poporul acela, care într'adevăr are nevoie de o tratare umană, este poporul nostru propriu exploatat, nu neamul exploatator al Evreilor, încât chiar din acest punct de vedere restricțiunile noastre sunt într'adevăr umane, iar art. 44 neuman. Singurul defect al art. 7 din Constituția noastră e, că pe lângă mulțimea nenumărată a Evreilor, cari nu merită drepturi, se loveau și acele câteva mii cari le merită și această injustiție suntem oricând gata de a recunoaște și de a o drege, dând deplină satisfacere exigenței umanitare. Și aceasta vom face-o, de-ar exista art. 44 sau de n'ar exista, adică independent de orice amestec al străinătății. Dacă Europa nu e mulțumită numai cu atâta bine, dacă este, și mai bine. Mai

mult decât posibilitatea pentru Evrei de a deveni Români, nu putem da, oricare ar fi sau n'ar fi intenţiile art. 44.

Lucrul s'ar schimba însă atunci, când cestiunea umanitară n'ar fi decât pretextul cerinţelor puterilor, iar cauza adevărată ar fi cea materială a intereselor lor politice. Atunci însă, chiar admiţând art. 44, adică înlăturând pretextul, am fi departe de a fi înlăturat cauza şi am rămâne tot în cazul fabulei despre lup şi miel — adică tot noi la vale şi tot noi am turbura apa. Pretexte se vor găsi aşa dar pentru a acoperi o cauză nedreaptă, căci pretextele bune pentru cauze rele sunt foarte ieftene în lumea aceasta.

Intorcându-ne la vorba noastră, spusă în mai multe rânduri, repetăm: „Dacă pericol există, el există abstracţie făcând de cestiunea Evreilor".

Iar dacă el nu există şi dacă cele şapte puteri mari şi voinţa de fier a d-lui de Bismark n'au alt scop decât cel umanitar, decât cel de a vedea că Evreii nu sunt îngrădiţi pentru cauze religioase, atunci dovezi despre aceasta, strălucite chiar, le putem da ori şi când.

După ce *Românul* recunoaşte însuşi că *majoritatea,* aproape *unanimitatea* poporului nostru, nu-şi dă seama de pericolele fictive ce le inventează guvernul pentru a-l speria, noi nu mai avem multe de zis. Pentru noi e de ajuns dacă aproape *unanimitatea* poporului nu împărtăşeşte spaimele organului oficios, şi e şi natural că nu le împărtăşeşte, căci e un popor viteaz, drept, foarte tolerant, ba poate c'a început a recâştiga chiar vechea şi admirabila lui calitate de a judeca toate lucrurile cu sânge rece şi de a nu da nimic pe vorbe goale. Dovezi istorice pentru acest bun simţ într'adevăr superior sunt multe; evlavios fără a fi bigot, poporul românesc, cel mai numeros în Orientul Europei, *nu a produs un singur sfânt* din mijlocul lui, şi drept, fără fineţe juristice, el s'a judecat fără *cod* civil şi penal 500 de ani aproape. Reîntoarcerea la acele calităţi ale strămoşilor, la vitejie, dreptate şi cuminţie, va fi începutul unei epoce de adevărată regenerare şi numai atunci când cineva nu va fi numit bun sau rău, după cum e alb sau roşu, ci abstracţie făcând dela opiniile lui politice, numai atunci când vom fi drepţi faţă cu noi înşine şi nu ne vom sfâşia pentru vorbe scrise pe hârtie de autori străini în ţară străină pentru alte popoare şi alte împrejurări, atunci când vorba adevărată va găsi ureche ascultătoare, vom începe a ne respecta între noi şi a fi uniţi.

Ministeriul, în neunire de astă dată cu *majoritatea,* ba aproape *unanimitatea* Românilor, va pune, zice *Românul,* cestiunea ministerială.

Dacă va pune-o bine va face, căci sperăm că va face loc unui cabinet într'adevăr responsabil, care să se pună el însuşi

cu propriul lui curaj în faţa Europei, nu ca d. Brătianu care, din nefericire, se dă îndărătul camerelor şi lasă săgeţile să curgă asupra pieptului deschis al ţării. Ceea ce dorim din adâncul inimei e ca viitorul cabinet, oricari ar fi ideile lui asupra marginilor libertăţilor publice, să fie compus din cameni cu desăvârşire integri, cu caracter statornic şi cu mai multă iubire de ţară decât de sine. Un cabinet *leal* va găsi oricând concursul leal al tuturor partidelor.

RESPONSABILITATEA GUVERNULUI ROŞU

Dacă aparenţele nu amăgesc, proiectul de soluţiune patronat de guvern nu numai că nu va avea două treimi, dar nici măcar majoritatea simplă în adunare. Patru secţii ale Camerei s'au pronunţat până'acuma pentru proiectul prezentat de opoziţie, două pentru proiectul guvernului, iar votul uneia se va da astăzi.

Sătui de a mai face recriminări, repetăm numai pe cea principală, pe care am făcut-o în atâtea rânduri: lipsa de curaj şi de opinii a guvernului, care pân'acuma s'a acoperit totdeauna cu responsabilitatea *anonimă* a Camerelor, în loc de a o lua singur pe mânecă. Tot astfel a urmat în cestiunea Evreilor. In loc de a spune de mai nainte ce are de gând să facă, pe ce cale doreşte rezolvarea, cari sunt exigenţele puterilor, în loc de a veni c'un proiect de lege cu care să stea sau să cază, guvernul pune Camerele, deci reprezentaţiunea ţării înainte şi-i spune:

„Tratează tu cu Europa!“

De aceea partidul conservator în Senat şi în Cameră s'a rostit contra acestei proceduri fricoase, care putea, care poate să compromită fondul cestiunii. Dacă ministeriul formula un proiect şi dacă acesta trecea, atunci compromisul între interesele noastre şi tratatul din Berlin ar fi fost aflat şi era bine. Dacă proiectul cădea — ceea ce e mai verosimil — el cădea pe cale negativă, lăsând mânile libere atât Camerelor cât şi unui nou guvern, oricare ar fi fost acela, de a face ce i se va părea mai de cuviinţă şi mai practic. E foarte clar, că având fiecare responsabilitatea lui bine definită, un proiect neadmis de ţară cădea împreună cu guvernul actual, iar ţara precum şi succesorii guvernului actual rămâneau degajaţi din nou şi liberi a reîncepe tratările din capul locului.

Dar azi, presupunând că guvernul cade — în faţa cui

rămâne ţara cu voturile ei date în mod pozitiv? In faţa Europei. Guvernul care ar lua locul cabinetului Brătianu ar sta cu mânile legate printr'un vot pozitiv al Camerelor şi în caz de extremă necesitate, Camerele ar trebui să revie asupra unui vot pozitiv, dat în toată forma, să se supună ele împreună cu ţara unei umiliri, să treacă sub jugul caudin. Foile adversarilor noştri vor simţi din tonul ce ţinem, că nu suntem de loc dispuşi de a face recriminări şi dacă totuşi începem cu recriminarea de căpetenie, cauza e pentru a arăta că partidul conservator şi astă dată s'a purtat pe deplin corect când a susţinut o procedură strict constituţională, când a cerut un proiect din partea guvernului. pentru a-l admite, a-l modifica sau a-l respinge. Acuma se va vedea de ce importanţă era cestiunea de procedură constituţională şi de ce partidul conservator a trebuit să ţină la ea, pentru a ţine pieptul ţării acoperit de cătră avangarda guvernului.

A mai fost o cestiune, în care cabinetul Brătianu a urmat aceeaşi cale greşită, punând pieptul ţării înainte, în loc de a lucra din proprie iniţiativă şi pe proprie răspundere: — cestiunea Basarabiei. Nu negăm, că pahar mai amar decât acesta nici Mântuitorul pe muntele Măslinilor n'a avut să-l bee, dar părerea noastră este, că odată guvernanţii noştri văzând că Basarabia va fi în orice caz pierdută şi că nu vor avea pe nimenea în congres pentru a-i susţinea, trebuiau să-l bee, trebuiau să primească marile foloase materiale propuse de puternica, prea puternica noastră vecină pentru ca în cestiunea art. 44 să aibă un sprijin măcar, un sprijin cu atât mai sigur, cu cât acel articol al tratatului era îndreptat şi în contra Rusiei. E drept c'ar fi pierdut toată popularitatea şi că în alegeri ar fi căzut definitiv, dar ce ar fi însemnat această pierdere ca partid pe lângă pavăza care ar fi creat-o contra art. 44?

Tocmai din contra a urmat însă. Iar a pus adunările înainte, a făcut pe opoziţie să crează că cine ştie de ce sprijin se bucură în străinătate şi a 'ncheiat-o apoi cu ruşinea umilirii corpurilor legiuitoare şi a ţării întregi. In loc ca şapte persoane să treacă sub jugul caudin, a trecut ţara sub el.

Opoziţia, văzând tonul sumeţ al organelor guvernamentale, a contribuit a crea acelaşi curent, crezând că cine ştie de ce sprijin puternic se bucură Dumnealor în străinătate; în zadar un ministru plenipotenţiar al unui stat cu desăvârşire amic ne-a scris din Berlin, că Basarabia e pierdută, să nu fim copii, să căutăm a trage cel puţin foloasele cele mai multe posibile din această pierdere; noi am stăruit a crede că amicul nostru n'avea dreptate, că fusese amăgit, şi că guvernul nostru trebuia să fie foarte tare în afară, când vedeam tonul semeţ şi insultător al organelor lui. Am tăcut deci, i-am dat

spornic ajutor în sensul în care părea a-l voi guvernul, am comis greşala de a crede pe d. Brătianu şi organele sale.

Cine nu-şi aduce aminte ce calificaţiuni ne-am atras cu acea ocazie? Pe când armatele erau pe câmpul de războiu, am spus deja: „Luaţi seama, Ruşii vor Basarabia".

Am fost numiţi calomniatori ai împăratului pe de o parte, ai guvernului nostru pe de alta, până ce în sfârşit s'a văzut cine a avut dreptate.

Dacă guvernul ar fi fost leal în cestiunea actuală, ar fi avut concursul nostru leal. Partidul brătienist ar fi trebuit să se convingă de mult, că, în toate cestiunile am fost de bună credinţă, că tonul organului nostru n'a fost nici când acela de a căuta popularitate şi că'n orice cestiune naţională am fost în realitate alături cu el şi numai în aparenţă contra lui, cu toată înverşunata ură cu care căpeteniile partidului nostru au fost tratate de diferiţi Patărlăgeni ai Camerelor. Am crezut într'un rând tăria închipuită a dd. Brătianu-Rosetti, dee-ni-se voie acum a nu mai crede pericolele închipuite de iest timp, asupra cărora vom reveni mai jos.

PUTERILE EUROPENE ŞI ART. 44

Dacă majoritatea, aproape unanimitatea naţiei, după chiar mărturisirea *„Românului"* e în contra soluţiunii cestiunii israelite patronate de guvern, dacă cestiunea e incontestabil cea mai însemnată, care se iveşte în vieţa noastră publică de douăzeci de ani încoace, dacă divergenţa de opinii între naţie şi guvern e atât de mare, încât garda civică a trebuit desarmată, atuncea nu mai înţelegem cum un guvern ce se pretinde parlamentar mai ţine morţiş la putere şi nu face loc — de nu adversarilor săi politici, cel puţin nuanţei aceleia a partidului liberal, care în cestiunea israelită nu e în strigătoare divergenţă de opinii cu naţia întreagă.

In loc însă de a urma măcar astă singură dată o purtare corectă, în loc de a da pas unui ministeriu într'adevăr responsabil, neangajat în afară şi înlăuntru, în loc de a deslega mânile puterii executive pe de o parte, a naţiei şi reprezentaţiunii naţionale pe de alta, organul care are majoritatea, aproape unanimitatea naţiei contra sa, urmează cu articolele ameninţătoare, cu tertipurile bizantine de pân'acuma, adăogând pe lângă formulele mistice din trecutul său de carbonar, încă una, ultimele cuvinte, pe care Göthe murind şi

lipsit deja de conştiinţă, le-a rostit: „Lumină, mai multă lumină!"

Dacă starea guvernului actual e ca a bătrânului poet dela Weimar în momentul în care a rostit acele cuvinte, atunci în zadar am repeta că lumină s'a făcut, căci n'ar mai fi în stare s'o vază.

Din capul locului am arătat, că nu drepturile politice de acordat Evreilor sunt periculoase, ci acel *unic* drept civil pe care nu-l aveau, acela de a cumpăra proprietăţi rurale; am arătat apoi cum acordarea acestui drept în Galiţia a avut de rezultat reducerea populaţiei autohtone la rolul de iloţi ai Evreilor; am arătat cum greutăţile ce apasă pe ţăranul nostru în momentul de faţă din cauza costisitoarei organizaţiuni liberale îl fac accesibil la cea mai neumană exploatare din partea capitalului, cum terenul e pregătit pentru expropiarea naţiei româneşti din chiar ţara, din chiar pământul ei strămoşesc. Am arătat, cum dela declasarea generală a societăţii şi dela cumplita apăsare ce s'a născut în urma înmulţirii elementelor improductive, elementul productiv al ţării, ţăranul dă îndărăt, se corumpe, împle temniţele. Nu se poate zice că în lămurirea cestiunii am fi cruţat pe cineva. Drepţi şi cu unii şi cu alţii am aruncat dungi largi de lumină asupra relelor ce discompun şi corup societatea română, dovedind tot odată că elementul evreiesc, improductiv în totul şi alungat de mizerie şi stricta organizare a statelor vecine în ţara noastră, e dintre toate cel mai uzurar, cel mai apăsător, cel mai corumpător. Nu credem aşa dar, că nu s'ar fi făcut lumină îndeajuns în privirea aceasta, căci presa opoziţiei liberale şi a celei conservatoare au fost harnică în descoperirea întregului pericol, care ar ameninţa imediat naţia românească, dacă art. 44 al tractatului dela Berlin s'ar primi *tale-quale*.

In privinţa pericolului internaţional ce ar rezulta din refuzul net de a primi art. 44 am spus că dacă un asemenea pericol există, el există abstracţie făcând dela cestiunea israelită şi că această cestiune va fi cel mult pretextul, nici când cauza unei intervenţiuni. Inainte de a se formula marginile în care voim a primi art. 44, semnatarii tratatului s'au despărţit deja în două grupuri, în cei ce au recunoscut independenţa României şi 'n cei ce n'au recunoscut-o încă. O scrisoare din Paris către *Corespondenţa politică* confirmă că Puterile s'au adresat Austriei, pentru ca aceasta să facă României reprezentaţiuni amicale asupra necesităţii de a executa tratatul dela Berlin. D. conte de Hoyos, ministrul plenipotenţiar al Austriei, a fost însărcinat să facă aceste reprezentaţiuni şi să declare că *puterile cari n'au recunoscut încă independenţa României*, vor face demersuri colective pe lângă guvernul

român, în cazul când acesta ar întârzia de a răspunde cererilor legitime ale puterilor.

Aşa dar puterile care n'au recunoscut *încă* independenţa s'au adresat la una, care a recunoscut-o *deja*, pentru a face reprezentaţiuni în privirea aceasta.

Pân'acum proporţia între cei ce recunosc şi cei ce nu recunosc independenţa e de 3 : 4 ; dacă s'ar şterge principiul absolutei exclusiuni din cauză de religie al art. 7, poate că proporţia ar deveni şi mai favorabilă, ea ar fi de 4 : 3, sau de 5 : 2.

Se'nţelege că în toate combinaţiunile acestea facem abstracţie dela a opta putere din congres, dela alianţa israelită, sub a cărei influenţă exclusivă pare a sta guvernul nostru şi ziarul „*Românul*".

Dar în genere, pentru ca cestiunea să devie *discutabilă*, trebue ca ţara să aibă un guvern leal şi inteligent, nu unul care a amăgit sistematic ţara, care 'nlăuntru promitea a nu da nimic, iar în afară promitea a da tot.

Ţara a pierdut cu desăvârşire încrederea în nuanţa Rosetti-Brătianu, căci a fost înşelată sistematic dela venirea la putere a acestei nuanţe şi până acuma când amăgitorii s'au înfundat. Necesitatea unui guvern leal şi neangajat în cestiunea israelită e mai mare decât oricând ; e absolut necesar ca partidul Mihălescu-Dimancea, pentru care toate cestiunile au fost numai mijloace de a rămânea la putere, să facă loc unei alte nuanţe, pentru care rămânerea la putere să fie un mijloc de a rezolva în înţelesul naţional cestiunea pendentă.

INSOLENŢA GAZETELOR EVREEŞTI

Trebue să aibă cineva sânge mai rece decât reptilele şi un despreţ în adevăr suveran pentru mişeliile omeneşti, spre a nu se revolta în contra celor ce se urzesc şi se ţes de atâta vreme împrejurul sâmburelui numit cestiunea Evreilor ; toată tăria sufletească a unui sfânt n'ar putea opri pe cineva să nu-şi piarză azi până şi cel din urmă grăunte de speranţă în viitorul acestei ţări.

Dela primele înfrângeri suferite de guvern în Cameră, pe când încă cestiunea pendentă se afla în desbaterea comisiunii de iniţiativă a revizuirii, s'a pornit din afară asupra ţării şi în deosebi asupra Camerii noastre un potop de injurii. Toate gazetele evreeşti din cele patru unghiuri ale lumii, cu inso-

lenţa caracteristică şi tradiţională a neamului lor pribeag, au aruncat asupră-ne toată murdăria penelor lor neruşinate.

Dacă lucrul s'ar fi mărginit aici ; dacă numai sectarii lui Mamona ar fi scuipat asupră-ne, n'am fi avut nimic de zis ; am fi lăsat să treacă lucrul nerelevat. Orice s'ar zice, între noi şi Evrei este o deosebire de rasă, care nu ne permite nouă s'avem faţă cu dânşii în împrejurări de onoare decât despreţ şi numai despreţ. *Noblesse oblige.* Oricât de nenorociţi am fi prin împrejurări istorice de deosebite naturi, suntem un popor ce a ştiut şi va şti, oricând va fi nevoie, să-şi plătească cu prisos datoria de sânge, suntem un neam de oameni lipit, prin tradiţii, moravuri şi limbă, de un petec de pământ, pe care cu titluri netăgăduite îl putem numi ţara noastră. Intre noi prin urmare şi un soiu de oameni împrăştiaţi pe toată faţa pământului, a căror patrie sunt târgurile unde dobânda e mai mare, unde specula fără frâu găseşte mai puţine stavile, unde cuvântul omenie are mai puţin înţeles ; între noi şi o rasă cosmopolită, care la Viena e vieneză, la Paris pariziană, la Veneţia veneţiană şi pretutindeni evreiască ; între o naţie care câştigă pe pământul său ca să trăiască apărându-l cu sângele ei oricând, şi o corporaţie, lipsită de cel din urmă sentiment de demnitate bărbătească, care trăieşte pe tot pământul ca să câştige, a cărei membri se ţin ca stolurile de pasări răpitoare pe urma oştirilor beligerante pentru a strânge avuţii din bălţile de sânge ; între noi — zicem — şi această onorabilă corporaţie cestiune de onoare nu poate fi cât lumea, şi astfel n'am fi avut nimic de zis în privinţa insolenţei presei evreeşti, dacă n'ar fi găsit răsunet şi canal de scurgere la noi, chiar în coloanele foii ministeriale.

De aproape o lună, Adunările de revizuire se sbat într'o luptă plină de dureri ; cu voinţa strivită de concursul împrejurărilor din afară, reprezentanţii independenţi ai ţării îşi frământă mintea căutând de zor o soluţiune a cestiunii israelite, de natură a concilia cerinţele de principiu ale tratatului cu interesele pozitive naţionale. Guvernul, care la începutul sesiunii s'a abţinut dela orice iniţiativă de revizuire, afirmând categoric că n'a prejudecat în cestiune nimic faţă cu străinătatea, îndată ce comisiunea de iniţiativă ia o hotărîre, intervine în desbatere, se face partizan al unei anume soluţiuni mai favorabiă decât toate Evreilor, face din adoptarea acestei soluţiuni cestiune ministerială, ameninţă ţara cu primejdiile internaţionale cele mai grozave, întârzie desbaterea publică ; toate însă rămân zadarnice : hotărîrea majorităţii rămâne nestrămutată.

Atunci, ca la un semnal convenit, porneşte corul de insulte al gazetelor evreeşti. Afară de insolenţa lor caracteristică, în toate tiradele ce ni le consacră acele foi, în *toate* — subli-

niem cuvântul — un lucru este foarte bătător la ochi, şi adică : pe când ţara legală şi personal reprezentanţii ei independenţi sunt insultaţi, pe când desbaterea şi hotărîrea comisiunii Camerii române sunt numite cel puţin „o nouă impertinenţă orientală", guvernul, partizanii săi şi în deosebi persoana d-lui Brătianu, sunt nu numai cruţaţi, dar chiar ridicaţi până la cea mai înaltă slavă.

Din parte-i, foaia ministerială se grăbeşte a reproduce zilnic aceste tirade, atrăgând cu un ton de triumf asupră-le atenţia tuturor acelora ce nu vor să adopte soluţiunea — Costinescu, adică atenţia *majorităţii*, aproape *unanimităţii* Românilor. Trebue să mărturisim că o mai mare lipsă de pudoare nu s'a mai dat până'acuma nici chiar prin coloanele ziarului bizantinilor din strada Doamnei.

Starea nenorocită în care se agită ţara azi este fără contestare rezultatul politicii acestor domni ; şi când naţiunea sugrumată într'un cerc de fier, pe care l-au călit dânşii, este chemată să hotărască astfel despre viitorul ei economic şi naţional, când lupta ei de scăpare îi sleiesc una câte una toate puterile, patrioţii subliniaţi nu se pot opri d'a reproduce în întregul lor tiradele de insulte evreeşti la adresa ţării, declarând că „deşi nu împărtăşesc din toate punctele de vedere acele *păreri*, totuşi ele conţin şi multe părţi din nefericire adevărate".

Nici un comentar nu-i de lipsă şi nu s'ar putea face în privinţa purtării foii ministeriale ; noi, din parte-ne, mărginindu-ne numai a o releva, atragem asupră-i atenţia naţiunii pentru ca dânsa să-şi poată întregi, barem cu această nenorocită ocazie, opinia şi sentimentul în privinţa patrioţilor liberali şi naţionali din compania politică Mihălescu-Warszawski.

IARĂŞI PUTERILE EUROPENE ŞI CHESTIUNEA ISRAELITĂ

Articolele de speriiciune ale *„Românului"* încep a deveni nedemne şi odioase. Pân'acuma era ameninţarea cu lovirea de stat — de care am râs de vreme ce o asemenea lovire nu se poate rezima decât pe un interes al naţiei româneşti, iar nu a celei jidoveşti. O lovire de stat are totdeauna mulţi amici nemărturisiţi într'un popor şi se face numai cu consentimentul — fie mutual, fie mărturisit — al populaţiunilor *muncitoare*. Regii Franţei, înlăturând organizarea feudală

din propria lor voinţă, Iosif II centralizând puterea publică, Petru cel Mare întinzând mâna de fier asupra Rusiei, au avut amici în popoarele lor ; lovirea lor de stat au atins o clasă, pentru a emancipa popoarele proprii. E de prisos a adăoga că Vodă Cuza era în aceleaşi condiţii ; el au lovit într'o clasă, dar au întins mâna pentru a ridica pe ţărani, clasa productivă a ţării.

Ameninţarea cu soarta Chedivului asemenea nu ne-a speriat. E drept că liberalismul nostru extrem încearcă a preface şi România într'un fel de ţară internaţională, în faţa tuturor şi a nimănui, în mlaştina de scurgere a elementelor economiceşte şi moraliceşte nesănătoase a lumii întregi. Dar încercarea aceasta n'au succes pe deplin, şi în timpul din urmă s'au trezit în România o reacţie atât de vie şi de inteligentă în contra umanitarismului bărbieresc şi a înfrăţirii cu toate rasele posibile şi imposibile, încât am început a avea speranţa, că Dumnezeu şi propria noastră voinţă ne vor feri de soarta Egipetului.

A treia ameninţare cu intervenţiunea am combătut-o cu motive, care nouă ni se par neînlăturabile.

Am spus că cestiunea Evreilor e sau *cauza* sau *pretextul* unui amestec al străinătăţii.

Dacă ea e *cauza* acestui amestec, atuncea n'avem a ne teme de nimic. Cerneală şi hârtie se vor cheltui pentru această cestiune, însă nimeni nu va risca oasele unui singur soldat pentru a realiza egalitatea deplină a Evreilor în România. Dacă însă cestiunea israelită nu e decât *pretextul* de intervenţiune, atunci nu e nici demn, nici cuminte, de a sacrifica interesele economice şi naţionale a cinci milioane de oameni, pentru a înlătura un pretext, pe când cauza ar continua a exista.

Faţă cu articolele ameninţătoare ale *„Românului"*, bazate pe articole de jurnale — şi încă de jurnale evreeşti precum e *Neue freie Presse* — aducem şi noi următoarea relaţie a corespondentului din Viena al ziarului *Daily Telegraph*, care reduce la adevăratele lui proporţii pericolul internaţional, de care „Românul" nu se satură a vorbi.

Iată acea relaţie trimisă ziarului englez sub data de 9 Iulie :

„Cestiunea emancipării Israeliţilor din România a intrat acum „într'o fază acută. Sâmbătă după amiazi s'au ţinut o conferinţă „la ambasada franceză din Viena, la care au luat parte d-l Teisse„renc de Bort, Sir Henry Elliot, Principele Reuss şi însărcinatul „cu afacerile Italiei.

„Austria, Rusia şi Turcia nu erau reprezentate.

„Sujetul în cestiune s'au desbătut cu de-amănuntul şi în una-

„nimitate s'a găsit cu cale, ca puterile să ducă afacerea până 'n „capăt (poursuivre l'affaire jusqu'au bout). Cele patru părți ce „erau de față *n'au fost însă în stare de a ajunge la o înțelegere „în privirea mijloacelor de întrebuințat,* sau precum s'a zis în „adunare la *modul de procedură.* Rezultatul tractărilor a fost, „ca ele să fie comunicate guvernului austriac. *Contele Andrassy „nu e aplecat de a duce lucrurile la estrem.* El e de părere că „n'ar fi înțelept, *de a se ocupa de o procedare care n'ar putea fi „urmată dincolo de oarecari margini,* ceea ce în termeni mai clari „va să zică: *că dacă guvernul român ar opune o rezistență se- „rioasă, puterile ar găsi că e peste putință de a lua refugiu la „măsuri coercitive.* De o camdată Austro-Ungaria e gata de a-și „oferi bunele ei servicii. Mâni dimineață contele Hoyos, repre- „zentantul Austriei din București, va fi primit deja instrucții de- „pline în privirea pasurilor ce va avea de făcut. Aceste pasuri „sunt în esență următoarele: El va invita pe guvernul român ca „fără întârziere să vestească puterilor ce măsuri se vor lua pentru „a îndeplini tratatul dela Berlin în privirea egalității confesionale „în principat. Guvernul austriac, unindu-se cu acest mod de „intervențiune, *nu se unește însă cu politica silei,* pe care unele „puteri par gata a o urma, ci procedează numai simplu ca un îm- „preună-semnatar al tractatului de la Berlin."

Această manieră de (a) vedea, corectă și binevoitoare, o vor împărtăși credem în curând și alte puteri. Căci nu trebue să uităm, că art. 44 nu e obligatoriu pentru România. Ni se oferă un beneficiu, dacă vom îndeplini o condițiune. Neîmplinind condiția, renunțăm la beneficiu și atâta tot. Puterile cari ar voi să ne silească a îndeplini condiția, ne-ar face totodată cu de-a sila binefacerea de a ne recunoaște independența, și bine nu-i poți face omului cu de-a sila. Dar asupra marginilor acelei condiții puterile înșile nu sunt de acord, de vreme ce până acuma s'au despărțit deja în două grupuri. Puterile ce ar voi să ne silească cu arma, ar călca ele înșile tratatul, de vreme ce art. 44 e facultativ pentru noi, precum pe de altă parte recunoașterea independenței noastre e facultativă pentru ele. Acest raționament e pe deplin valabil, dacă cestiunea israelită e *cauza* amestecului; dacă ea însă nu e decât *pretextul,* atunci o repetăm încă odată că înlăturând un pretext, se vor găsi altele o mie, dacă adevărata cauză, un plan de cucerire de exemplu, va continua să existe.

Tot în sensul corespondenței de mai sus vorbește ziarul maghiar „Ellenör", organul ministrului prezident al Ungariei, Tisza. Acest ziar desminte orice amestec din partea Austro-Ungariei în cestiunea Evreilor din România. El zice că congresul a mers prea departe, când s'a amestecat în afacerile interne ale țării. Puterile nu pot lua în nume de rău

României, dacă nu va executa din literă în literă tratatul dela Berlin. Ziarul oficios maghiar aprobă proiectul Mârzescu, care în principiu face egale toate confesiunile. Modul de împământenire, are drept legislativa română a-l regula după cum pricepe mai bine. România din contra e amenințată de invaziunea Evreilor din Rusia și ar ajunge la soarta Poloniei.

După toate cele de mai sus, e natural dar dacă comisiunea delegaților Camerei nu țin de loc seama de spaimele închipuite ale ziarului *Românul,* dacă mănține proiectul prezintat de d-l Mârzescu, și dacă a ales raportor pe d. Vasile Conta, carele în cestiunea israelită e și mai intransigent decât d. Mârzescu.

SOLUȚIA PROBLEMEI NOASTRE SOCIALE

Camerile actuale de revizuire nu vor avea oare nimic alta de făcut decât de-a da o soluțiune oare-care cestiunii israelite? Opinia noastră intimă este, că deși Evreii, în număr mare ce a inundat țara — dar mai cu seamă Moldova — constitue un pericol imediat pentru existența economică și națională a țării, totuși ei constitue mai mult o boală acută decât organică și că printr'o organizare mai conservatoare ei ar fi siliți să emigreze în alte țări ale Orientului. Evreii se grămădesc în țările unde semi-civilizația e unită cu pseudo-liberalismul și fug de civilizația adevărată și de libertatea adevărată.

Iar libertatea adevărată și neatârnarea economică sunt două noțiuni identice. Și când vorbim de neatârnarea economică înțelegem eliberarea continuă, prin cultură și prin împroprietărire, a clasei celei mai numeroase și exclusiv productive, a clasei țăranilor.

Observăm întâiu, că părticelele de pământ, acordate țăranilor sub domnia lui Cuza-Vodă, constitue până acum în mod definitiv proprietatea țărănească și o mărginesc prea de timpuriu la o cantitate oarecare, prea *mică* pentru epoca de astăzi, în care realul țării stă în disproporție cu populația. Dacă țara ar fi locuită de către altă rasă decât cea traco-latină, răul n'ar fi mare. Dar noi trebue să ținem neapărat seama de calitățile și defectele rasei noastre, de predispozițiile ei psihologice, de câte ori croim legi generale. Evreul proletar, neavând absolut nimic, nici capital în bani, nici meșteșug sigur, se însoară cu toate acestea foarte de timpuriu, face mulțime de copii, trăește cu ei în cea mai mare

mizerie — adesea câte două, trei familii într'o odăiță — și astfel în aceste furnicare omenești se cresc apoi generații de hiene ale societății, copii reduși și închirciți în privința fizică și intelectuală, în care se desvoltă un singur instinct, acela al speculării muncii altuia, al exploatării altuia. Țăranul român e departe de a fi atât de cutezător în maniera lui de a vedea. El, neavând pământ, nu se însoară de fel ; el renunță de bună voie de a-și întemeia un cămin, dacă împrejurul casei sale n'are și instrumentul necesar de muncă, care să asigure existența viitoarei sale familii. E evident însă, că micile părți de pământ, dacă vor fi din nou împărțite între descendenții familiilor foștilor clăcași, aceștia vor fi reduși cu vremea la starea de proletari, având fiecare câte câțiva stânjeni de pământ, prea puțin pentru a trăi și prea mult pentru a muri ; se va naște un fel de clasă ibridă, fără putere și fără producțiune, incapabilă de a se înmulți din cauza sărăciei, sclavă absolut capitalului. Puținii oameni cu mai multă energie economică își vor acapara apoi părticelele foștilor clăcași și deodată cu creșterea sau creiarea din nou a altor latifundii, populația agricolă va da mereu înapoi prin stingere, încât epoca n'ar fi departe în care n'am avea decât orașe *străine,* într'un deșert românesc.

Nouă ni se pare așa dar, că un principiu care ar trebui admis în legislațiunea noastră, cel puțin pentru un număr anumit de ani, este *indivizibilitatea* pământurilor țărănești, pe lângă neînstrăinarea lor către nesăteni, va să zică *maioratul.* Dar corolarul acestei măsuri generale trebue să fie neapărat parcelarea sistematică a moșiilor statului între minorii familiilor, adică formarea altor minorate, *minorum gentium,* pe moșiile statului. In sine pentru stat e mult mai folositor de a avea mici proprietari care să-și muncească pământul *singuri* și în mod intensiv, decât de a-și da moșiile pe mâinile acelei nemiloase exploatări extensive care se sfârșește cu minarea proprietăților și a populațiilor, și e asemenea mai folositor decât crearea unei proprietăți rurale de mijloc, căci aceasta din urmă se traduce în tirania capitalului mic asupra muncii. Capitalul mic are totdeauna tendința de a fi uzurar și un proprietar a o sută de pogoane e mult mai apăsător în sat decât proprietarul a mii de pogoane.

In înlănțuirea măsurilor organice, care trebuesc luate pentru soluțiunea definitivă a cestiunii sociale, sustragerea populației dela exploatarea de către cârciumari evrei, formează o parte însemnată. Cârciumăria evreiască în țară a ajuns un adevărat scandal, care n'ar fi suferit în nici o țară civilizată din lume ; cârciumele sunt locale de îndobitocire și de prostituție sufletească și libertatea de a le ține deschise Dumineca și sărbătorile face ca biserica să fie pustie, la zile

mari, şi cârciuma plină. Măsura cea mai nimerită pentru a înlătura acest adevărat scandal, această cangrenă a societăţii e de a preface dreptul de debit al băuturilor spirtoase, în drept al comunelor rurale, iar consilul comunal să îngrijească ca debitantul să fie numai locuitor şi alegător în comuna rurală, îndepărtându-se cu stricteţe orice subantreprenor ascuns sub titlul de servitor, etc. De odată cu aceste măsuri cari ar avea de scop a pune la adăpost populaţia rurală în contra sărăciei, stingerii şi exploatării uzurare, ar trebui să se facă cei dintâi paşi pentru a introduce stabilitate în funcţiile judecătoreşti şi administrative, căci numai o biurocraţie stabilă garantează aplicarea strictă a legilor. Introducându-se stabilitatea în mod sistematic, ar înceta până la un grad oarecare alergarea după funcţiuni, calomniarea şi denigrarea funcţionarilor publici, făcute cu scopul de a ocupa locurile, *pretextarea de diferenţă de principii politice*, pentru a se persecuta oameni îndealtmintrelea oneşti şi muncitori, numai pentrucă se pretinde că ar fi din partidul cutare ori cutare. Totodată ar înceta şi starea de lucruri de astăzi, în care orice liberal mai cu seamă, dat afară pentru incapacitate sau hoţie, se constitue şi se gerează în victimă a principiilor sale politice, cerând la reîntoarcerea la putere a camarazilor săi o recompensă pentru suferinţele sale pătimite pentru naţie sau libertate.

Nu mai pomenim de marele folos, că o mulţime de inteligenţe şi de braţe cari azi nu urmăresc decât munca stearpă a goanei funcţiunilor, luându-şi odată nădejdea de a câştiga prin schimbările din centru, ar fi silite a se aplica la o muncă mai productivă, folositoare în prima linie lor înşişi, în a doua, ţării întregi.

Noi suntem siguri, că cu o organizare mai strictă, mai protectoare pentru munca materială şi cea intelectuală, le-ar pieri Evreilor pământul de sub picioare şi ar emigra dela noi cum emigrează din alte ţări într'adevăr civilizate, nerămânând decât numărul strict necesar pentru mijlocirea schimbului în activitatea economică a ţării.

Dar cu organizarea laxă de astăzi, cu corupţiunea erijată în principiu de administrare, cea mai bună şi mai naţională soluţiune a cestiunii israelite nu va fi decât un paliativ bun contra unui simptom acut, nu însă medicamentul special contra boalei organice de care suferim.

SECTA ROȘIE BANDĂ DE CRIMINALI

Ceea ce a pierdut partidul Warszawsky-Mihălescu cu ocazia desbaterii în ziare și în comisiile parlamentului a cestiunii evreești este restul de încredere a țării, de care se mai bucura și care sperăm că nu se va mai întoarce niciodată. Acesta este câștigul net al nației românești din agitațiile și frământările timpului din urmă. Trebuia însfârșit ca banda de exploatare să fie înghesuită la părete, trebuia să i se înfunde odată minciunile și clevetirile, trebuia să se vază că acești oameni n'au în ei nici atâta onestitate politică cât e firul de mustar ; că amăgirea poporului când sunt în opoziție, jaful și vânzarea când ajung la putere, sunt singurele lor directive.

Văzând starea de goliciune și de mizerie, în care s'au întors armata noastră de pe câmpul de războiu, ori cine putea presupune câte milioane trebue să se fi furat în socoteala acestei brave și nenorocite oștiri, pentru ca ea să fie redusă la o asemenea stare ; cu descoperirile îngrozitoare, făcute în cestiunea Warszawsky, a trebuit să se vază că hoția și spoliarea averii poporului devenise în timpii cei mai grei principii de administrare în România ; văzând în fine cineva numirea unui Stolojan la justiție știe la ce are să se aștepte de acum înainte, căci Stolojan și cocoloșirea furăturilor roșii sunt lucruri identice. Văzând cineva numirea unui Lecca la ministeriul de războiu, care spre ironia amară a disciplinei își începe zilele de ministru printr'o circulară, în care recomandă armatei disciplina și credința către Domn, el care prin o trădare, de care nu-i capabil decât un suflet înjosit, au răsturnat pe Vodă-Cuza, văzând cineva aceasta, rămâne convins, că secta roșiilor nu poate fi numită un partid politic, ci o bandă de criminali, cărora numai în țara noastră și nici într'o alta din lume, li se oferă portofolii de miniștri în locul temnițelor și ocnei, și decorații în locul pedepselor.

Dar cine n'a văzut purtarea acestor oameni în vremea alegerilor ? Ei spuneau alegătorilor, că partidul conservator este cel care ține cu Evreii, că partidul conservator e înțeles cu străinătatea ; iar ei nu vor da *nimic* Evreilor. Prin calomnie și minciuni a fost în stare din nou, de sigur însă pentru cea din urmă dată, de a amăgi pe alegători și de a-i face să crează făgăduințele lor de faliți politici.

Cum s'au adunat însă, ce s'a văzut ? Organul partidului numit *Românul* spre batjocura numelui românesc, pledând cestiunea acordării drepturilor politice la mii de Evrei, a drepturilor civile la *toți* Evreii, fără deosebire, apoi șeful par-

tidului, d. Brătianu, amenință țara care-i hrănește în loc de a-i sdrobi, o amenință cu soarta Chedivului de Egipt, cu invaziunea străină, cu împărțirea, cu desmembrarea, dacă — nu se va da de bună voie în stăpânirea Evreilor.

„Spuneți neadevărul" li s'a zis în parlament și în ziare — pericolele sunt invențiuni de ale voastre și de ale alianței israelite ; ele sunt mijloacele voastre de presiune asupra conștiinței și bunului simț al țării.

Atunci au început a se svârcoli idra și a căuta scăpare într'un ministeriu de fuziune. In acest ministeriu au luat din secta roșie nu pe aceia, care sunt capabili de orișice, căci capabil de orice crimă e ori care din acești oameni, dar pe aceia, cari pe lângă capacitatea de a face orice, mai au și o deplină lipsă de pudoare ; au luat pe un individ ca Lecca, gonit din armată pentrucă i-au pătat onoarea prin trădare și călcare de jurământ, pe un nemernic gheșeftar ca acest Stolojan, capul comitetului de salut public, care au aruncat calomnia, lipită în toate comunele rurale contra unor bărbați, carora acest om de nimic nu e vrednic de a le rosti numele.

In fine la lucrările publice și totodată prezident al consiliului a rămas d. Brătianu însuși, căci sunt drumuri de fier de cumpărat și câteva milioane de aruncat pe fereastră.

Când a văzut cineva amenințările cu soarta Chedivului, cu împărțeala, cu invazia a organului roșiilor, atunci trebue să conchidă neapărat, că acel organ este vândut alianței israelite.

Noi întrebăm însă ce caută Lecca-Stolojan-Brătianu în cabinetul de fuziune ? Acești oameni s'au rostit deja pentru categorii, s'au rostit pentru a se da drepturi civile *tuturor* Evreilor.

Ce însemnează oare noul program iscălit de toți aceștia și citit în Cameră de col. Lecca ? Colonelul va ținea la cuvântul dat în Adunare, precum a ținut la jurământul militar, făcut lui Vodă-Cuza. Cu astfel de oameni — cu trădători de noapte, i se inspiră încrederea țării ?

AMESTECUL STRĂINILOR

Ziarele guvernului nu încetează nici acuma de a atrage mereu atenția nației asupra articolelor speriitoare din jurnalistica străină, asupra cuvintelor nefavorabile a cutărui sau cutărui diplomat și deși ar fi fost de așteptat ca, în urma fuziunii, presa guvernamentală să 'nceteze a mai întrebuința acest nedemn mijloc de influențare, totuși suntem în trista

poziţie de a constata, că pentru ziarul fanariot din str. Doamnei, nu există mai mare plăcere decât de a reproduce cu o cuvioasă şi smerită mutră de vulpe toate inspiraţiunile superficiale ale unei presse şi rău informate, şi rău voitoare şi în fine preţioasele schimbări de idei între diplomaţi şi reprezentanţii „Alianţei israelite".

Silă ne este de a vorbi de infecta cestiune israelită, de acest act de înaltă imoralitate, prin care atâtea puteri s'au constituit în judecătorii unui atentat de înaltă trădare, comis de evreii noştri în unire cu cei ai alianţei, dând dreptate trădătorului în contra trădatului, şi cerând un precedent, care admis odată ca normă de judecată, nu poate fi decât fatal tuturor semnatarilor tractatului. Căci dacă li se recunoaşte unor state străine dreptul de a se amesteca în afacerile unui al treilea, fără ca el să fie ascultat, atunci dee-ni-se voie a presupune, că precum lumea aceasta e schimbăcioasă, s'ar putea ivi o zi, în care un alt congres european, în care puterile să fie reprezentate în proporţii schimbate, să-şi ia libertatea a stabili asupra drepturilor Irlandei şi a Indiilor înlăuntrul monarhiei engleze, asupra drepturilor Hanoverei, Posenului, Alsasului, înlăuntrul imperiului germanic, asupra poziţiei arabilor din Algeria ş. a. m. d.

In sine vorbind, puterile n'au avut nici un drept de a se ocupa de noi, fără de noi, nici un drept de a pune condiţii pentru independenţa noastră ; căci numai în epoca domniei fanariote a căzut în desuetudine, însă n'au încetat nici când, deplina suveranitate internă şi în parte cea externă a principatelor.

Numeroasele tratate de comerţ a Domnilor vechi, încheeate după capitulaţiunile lui Mircea cel Bătrân şi a lui Bogdan cel Chior, deplina libertate de a stabili dreptul de cetăţenie şi de aşezare în ţările lor, o libertate mănţinută contra Osmanilor chiar, adecă contra poporului suzeran, dovedesc că nici un amestec nu putea avea loc din partea străinătăţii. Abia în epoca Fanarioţilor se 'nchee tractatul de comerţ dela Passarovitz care formează începutul acelor tractate *de nos sine nobis*, prin care se stabileşte când dreptul de aşezare a străinilor pe pământul nostru, când jurisdicţiunea consulară, când instituţia sudiţilor, adecă a vagabonzilor privilegiaţi, şi de atunci infuziunea cu elemente infecte ţine necontenit şi fără stavilă.

Dacă epoca începută prin tractatul dela Paris şi încheiată cu războiul ruso-turcesc, n'am fi pierdut-o pe povârnişul unui stupid liberalism, unii căutând să demagogizeze poporul din ce în ce, alţii oprind acel proces de disoluţiune socială, dacă puterile cele mai bune ale generaţiei trecute nu s'ar fi irosit în lupte sterpe pentru idei fără nici un cuprins real,

dacă statul nostru n'ar fi fost un adevărat Bizanţ, în care logomachia, discuţia asupra subtilităţilor constituţionale şi de principii, să precumpănească orice întrecere pe terenul muncii oneste, intelectuale şi fizice, atunci niciodată n'am fi ajuns în trista stare ca străinătatea să aibă a ne dicta ceva în privirea dreptului nostru intern. Cu un popor ca al nostru, atât de lesne de organizat, şi cu atâta bun simţ, ştiam a opune astăzi suma de puteri pierdute ori cărei tentative de amestec din afară, iar cestiunea de înaltă trădare s'ar fi mântuit din capul locului prin pedepsirea aspră a acelei trădări, nu prin intrarea în apele ei.

S'a vorbit atâta în contra pedepsei cu moartea. După vechiul obiceiu al pământului pedeapsa cu moartea meritată pentru crime comune, se putea răscumpăra cu gloabe, numai pentru crima de înaltă trădare nu. Dacă acei mizerabili agenţi ai alianţei israelite, cari sunt în ţară, ar fi ştiut că pentru criminalele lor uneltiri cu Alianţa, că pentru punerea în îndoială a existenţei ţării în care trăiesc, îi aşteaptă ştreangul de cânepă sau securea călăului, n'ar fi cutezat nici când a trăda ţara şi a bate acum la uşa parlamentului nostru, pentru a-şi cere răsplata acestei trădări.

Ce-ar fi zis Rusia, Prusia bunăoară, dacă Polonii lor, constituiţi în „Alianţă universală", ar fi cerut la Congres reconstituirea Poloniei ; ce-ar fi zis Anglia, dacă Inzii ei ar fi cerut dela Congresul european dispărerea dominaţiunii engleze în Indii ? Amândouă popoarele sunt cu toate acestea istoriceşte mult mai însemnate decât Evreii, în contra uneltirilor şi perversităţii cărora aşteptăm îndealtmintrelea o reacţiune în toată Europa. Aşteptăm moartea demagogiei şi credem în ea. Până când un element, care nu împărtăşeşte, ba din contră subminează şi urăşte tradiţiile şi trecutul fiecărui din popoarele istorice ale Europei, să aibă dreptul de a le exploata, un drept pe care nu-l răsplătesc prin nici o îndatorire, pe care s'o simtă faţă cu societatea ?

Lucrul acesta, această nesolidaritate a Evreilor cu popoarele în mijlocul cărora trăiesc, a mers atât de departe, încât aceiaş Evrei, cari erau furnisori ai armatei imperiale ruseşti, erau pe de altă parte furnisori de arme ai Turcilor, deşi acele arme nu aveau altă destinaţie decât de a fi descărcate asupra Ruşilor, adică asupra compatrioţilor acelor furnisori Evrei.

In treacăt mai pomenim, că Evreii din ţară în timpul intrării armatelor ruseşti la noi, au scos cuie din şinele drumurilor de fier, pentru a periclita viaţa soldaţilor ruşi din vagoane, aceasta ştiind bine, că asemenea crime puteau să se descarce asupra ţării în care ei trăiesc.

Iată dar patriotismul şi umanitatea elementului, pentru care Europa a găsit de demnitatea ei a interveni, iată elementul pentru care boierul grec din strada Doamnei, luptă cu atâta foc de un timp încoace.

VINDECAREA RELELOR NOASTRE

De doi ani şi mai bine „Timpul" a atras atenţia cititorilor lui asupra neajunsurilor economice ale ţării, neajunsuri cari stau într'un fel de influenţare reciprocă cu corupţiunea politică, produsă de liberalismul cosmopolit.

Imprejurarea prin care organul nostru s'a distins de aproape toate celelalte, este că pe de o parte n'a scăpat din vedere realitatea lucrurilor, pe de alta n'a renunţat la gândirea proprie în favorul unor citaţiuni din autori franceji sau germani. In sferele noastre aşa zise culte s'au lăţit obiceiul de a nu gândi nimic din proprie iniţiativă şi de a se ţinea ca orbul de gard de cărţi străine, cari mai cu seamă în materia mişcătoare şi pretutindeni alta a economiei poporului, nu au decât o valoare relativă, căci sunt răsărite din reflecţiunea asupra unor stări de lucruri cu totul altele de cum sunt ale noastre. Nu numai legile noastre sunt copiate *ad literam* de pe legi străine, făr'a se ţinea în seamă nici dreptul naţional moştenit, trecut în codicele vechi, nici stările de lucruri dela noi, dar până şi regulamentele speciale ale serviciilor publice, până şi *circularele* ministeriale sunt traduse adese ori după calupuri străine, de se potrivesc sau nu se potrivesc. Această stare de lucruri devine şi mai tristă, când vedem că ea în loc de a înceta, continuă mereu crescând încă prin vecinica emigrare a junimei studioase în străinătate, de unde ea — în locul culturii adevărate — aduce multă suficienţă şi pretenţii cu asupra de măsură exagerate.

E adevărat că în timpul din urmă neajunsurile economice ale ţării au devenit atât de pipăite şi atât de văzute de toţi, în cât nu pot scăpa din vederea nimănui; cu toate acestea procedările sumare din trecut în privirea unor materii analoage ne inspiră o adevărată spaimă de a vedea tratate şi aceste neajunsuri într'un mod sumar, după calupuri primite *ad libitum*, cu acea grozavă superficialitate, cu care se tratează toate cestiunile la noi.

Cauzele sărăcirii clasei agricole sunt multe, dar vom cita pe cele principale: 1) terminul de despăgubire pentru pă-

mânturile acordate ţăranilor a fost prea scurt, suma anuală de plătit prea mare, încât această sarcină, care a venit în mod spontan asupra populaţiunii rurale, trebuia s'o apese în mod neobicinuit de greu ; 2) ba chiar începutul împroprietăririi, tocmai atunci adecă, când populaţiunea avea nevoie de ani buni pentru a se deprinde cu nouele greutăţi, s'au întâmplat ani cu desăvârşire răi şi foamete în toată forma ; 3) statul privind pe ţărani ca pe nişte cetăţeni pe deplin formaţi pentru sistemul reprezentativ, i-au încărcat c'o organizare costisitoare şi bogată în funcţionari *plătiţi* judeţeni şi comunali, încât printr'asta s'a creat o nouă şi cumplită clasă de lipitori ale satelor, avizaţi de-a dreptul la budgetele supraîncărcate ale comunelor rurale ; 4) sarcinele nouă, venite peste noapte asupra ţăranului l-au dat cu totul pe mâna uzurei în cele mai deosebite forme ale ei. Trebuind să se împrumute pentru a plăti despăgubirea, dările către comună şi judeţ, el face acest împrumut în condiţiile cele mai grele posibile, tocmai pentrucă cererea acestor împrumuturi era generală. Mai adăogând pe lângă acestea obligaţiunile contractate pentru pământul, ce-i trebuia aproape fiecăruia din ţărani peste pogoanele ce le avea, se va vedea lesne, că greutăţile trebuiau să devie insuportabile pentru oameni, cari abia începeau economia lor în mod independent ; 5) dările indirecte a comunelor urbane, fiind în mare parte dări asupra consumaţiunii, ele sunt asemenea purtate de ţăranii, cari introduc în oraşe obiectele de consumaţiune. Deosebirea genetică între producţia agricolă şi cea industrială consistă tocmai în asta, că dările şi cheltuelile de transport la articolele producţiei industriale se *adaogă* la preţul lor original, pe când la cele agricole se scad din preţul lor original.

Astfel avem dar spectacolul unei ţări, în care tot importul, care consistă din articole străine şi toate clasele consistând în cea mai mare parte din speculanţi cu producte străine, se hrănesc cu toate dând în schimb un singur articol : grâul produs cu capitalul în pământ al proprietarului mare şi cu munca ţăranului.

Mai adăogând pe lângă acestea, că concurenţa ce ne-o fac provinciile de sud ale Rusiei şi America, creşte din ce în ce, avem tabloul complect al unei ţări, osândite de a da mereu îndărăt, dacă va continua a avea exigenţele de pân'acuma.

Pe lângă acestea toate se mai adaogă apoi pericolul pentru ţărani ca *clasă*, de a-i vedea devenind proletari prin împărţirea micului lor număr de pogoane între copii adesea foarte numeroşi. Cum că aceşti copii ar fi economiceşte şi mai slabi, şi mai expuşi de a fi exploataţi, apoi în neputinţă de a-şi întemeia căminul lor propriu, e evident pentru oricine.

Faţă cu toate cauzele generale de înapoiare, *Românul* speră

de a fi găsit un mijloc, care le va înlătura pe toate: *băncile rurale*. De unde se vor găsi banii necesari, fără camătă, a se da ţăranilor, cum aceşti bani vor putea fi un mijloc contra răului organic al *divizibilităţii* pământurilor ţărăneşti, rămân întrebări deschise.

Noi am propus deja singurele mijloace, cari ni se par şi practice şi posibile, pentru a se da clasei ţărăneşti şi mai multă putere şi un teren de lărgire a activităţii ei: maioratul şi parcelarea sistematică a moşiilor statului la majorate. Acest sistem înainte de toate ar favoriza înmulţirea populaţiei, aducând-o la o proporţie mai justă cu întinderea teritoriului şi ar putea să înceteze atunci, când valoarea averii mobiliare a unui ţăran ar întrece cu mult valoarea averii sale imobile, când dar împărţirea moştenirii între copii s'ar putea face fără pericolul de a vedea parcelele ţărăneşti dărâmburindu-se în fărmături neînsemnate.

In orice caz însă *băncile agricole*, dacă se vor înfiinţa, vor avea marele neajuns de a servi, nu la desvoltarea agriculturii, ci la plata de biruri, căci pentru aceasta, nu însă pentru lărgirea economiei le trebuiesc ţăranilor bani. Afară de asta băncile n'ar avea nici o siguranţă în privirea rambursării împrumuturilor, de vreme ce pământul ţărănesc e deocamdată inalienabil şi n'ar putea servi ca ipotecă sau ca obiect de despăgubire.

Ni se pare, că în loc de a-i împrumuta ţăranului bani ca să-şi plătească dările, ar fi mult mai practic de a reduce acele dări la o măsură în care el să le poată plăti cu înlesnire.

Dar aceasta e atât de simplu, încât n'ar conveni nici unui din tineri, cari vor să lecuiască toate relele cu medicamente speciale, aduse din străinătate.

PREŢUL INDEPENDENŢEI NOASTRE

Inainte cu doi trei ani de intrarea Ruşilor în ţară şi de venirea partidului radical la putere, cestiunea independenţei române dedese loc la o agitaţie oarecum destul de însemnată în presa şi în cercurile noastre politice. Pe atunci se afla la putere partidul conservator; dânsul, ca guvern, tindea la independenţă pe cale pacinică şi prin mijloacele ce i le putea procura diplomaţia. Această tendenţă naţională a guvernului conservator, ca toate tendenţele lui de o ordine mai

mult sau mai puțin înaltă, a întâmpinat pe atunci din partea radicalilor o luptă și o împotrivire din cele mai aprige. Guvernul Catargiu a fost acuzat, și în acea ocazie, ca în toate celelalte, că voiește a vinde țara la austro-maghiari pe prețul *cruciulițelor, sgripțorilor* și *panglicuțelor împărătești*. Organul stărostiei patriotice din ulița Doamnei striga pe atunci că fiece decorație este semnul de înfierare al unei trădări naționale, și prin cele mai înjosite insinuări căuta să atâțe ura publică asupra celor dela cârma țării. In privința independenței, acel organ, toate discuțiile, toate tiradele patriotice cele mai absurde, în care încerca a dovedi că independența însemnează moarte pentru România, le încheia cu o frază bombastică în litere compacte : *„Voim să fim și să rămânem Turci !"*

A trecut câtva timp și s'a făcut coaliția dela Mazar-pașa, a cărei utilitate practică în deslegarea cestiunii orientale s'a văzut numai decât. Despre acea utilitate numai câțiva dintre întemeietori au avut cunoștință dela început ; ceilalți, cari au mers *mazu,* cum s'ar zice, s'au domirit tocmai într'un târziu la ce fel de clădire se făcuseră dânșii schele și proptele. Peste puțin apoi s'a văzut cum radicalii noștri înțeleseseră „a fi și a rămâne Turci".

Independența căpătată de guvernul conservator pe cale pacinică prin înțelegere diplomatică cu puterile apusene ar fi însemnat moartea țării ; radicalii au găsit cu cale că e mai bine să o căpătăm printr'un războiu ruinător, în alianță cu colosul nordului, prin pierderea Basarabiei, și prin modificarea nevoită a art. 7 din Constituție. Până să ajungem a căpăta această independență în adevăr foarte scumpă, câte *panglici, cruciulițe* și câte *sgripțori* împărătești s'au aninat pe piepturile patrioților, cari voiau „a fi și a rămâne Turci ?" Din două una : ori că fiece decorație străină este în adevăr semnul de înfierare al unei trădări naționale, aceasta mai ales într'un răsboiu din care iese țara ruinată și ciuntită, și atunci toți patrioții noștri subliniați sunt niște trădători, — sau că teoria aceea, emisă de dânșii pe când erau în opoziție, nu este adevărată, și atunci toate acuzările, toate insinuările în privința vânzării guvernului conservator la austro-maghiari pe prețul decorațiilor, nu erau decât niște mișelii.

Astăzi, după războiu, după pierderea a trei ținuturi, independența tot n'am căpătat-o ; trebuie să ne supunem tratatului dela Berlin, și să scoatem din Constituția noastră un principiu, pe care îl pusese țara la 66 ca o stavilă în contra năvălirii Evreilor pe tărâmul nostru economic și politic. Minunat efect al dibăciei politice a radicalilor.

Grație liberalismului mai mult decât american pe care l-am adoptat în organizarea noastră socială, grație nesoco-

tinței cu care ne-am lepădat sistematic de orice fel de tradiție națională, grație lipsei noastre complete de prevedere și de simț de conservare proprie, grație disproporției totdeauna crescând între aparatul statului și puterea de producție a țării, — tărâmul economic ne-a fugit aproape cu totul de sub picioare și astăzi el se află (în) cea mai mare parte în stăpânirea elementului evreesc. Toate restricțiile ce am încercat a pune prin legi propășirii acestui element străin pe tărâmul nostru economic, au avut, după câte am văzut, tocmai efectul contrariu aceluia la care ne-am așteptat. Restricțiile au fost numai niște mângâieri deșarte, niște palliative în contra unui rău pipăit, unui rău de moarte.

După perderea tărâmului economic, acum e vorba să începem a ceda elementului străin și din tărâmul politic. Oricât de puțin să dăm, vom da ceva, suntem siliți la aceasta pentru a plăti integral și a căpăta în fine independența, a cărei arvună au fost sângele vărsat în Bulgaria, milioanele publice și particulare aruncate fără socoteală și cele trei ținuturi ale Basarabiei. Vom da însă cât se va putea mai puțin, vom face de nevoie concesiunea cerută în privința principiului, neputând admite retroactivitatea tractatului, ceea ce nici nu se cere. In timpul acesta însă pe când noi ne frământăm întru căutarea mijloacelor de apărare a tărâmului politic, ce gând avem în privința celui economic și social? Aci stă întrebarea.

Restricțiile, precum ne-a dovedit o practică nenorocită de treisprezece ani, nu ne-a folosit la nimic, ba din contră au agravat poate răul. Dacă pe tărâmul economic neîncetat puterea elementului străin va crește și puterea elementului nostru național va scădea, va trebui să vie curând ziua în care răul ajungându-și culmea, să nu mai fim în stare nici măcar a protesta în contra unei invazii a elementului străin și pe tărâmul politic. Odată cucerirea economică și socială desăvârșită, și tărâmul politic va fi al cuceritorilor.

Impotriva desăvârșirii acestei nenorociri, oare tot cu fraze, tot cu legi platonice, tot cu restricții formale vom lupta? Și isbutind astăzi a căpăta independența cedând cât s'ar putea mai puțin în cestiunea evreilor, oare strănepoții lui Traian iar se vor culca pe cea ureche după câteva masalale, discursuri și iluminații de ocazie, socotind, în luminatul lor patriotism, că cestiunea s'a deslegat și că latinitatea dela gurile Dunării n'are să se teamă de nimic în viitor?

Vom vedea.

Până atunci atât putem zice: să ne ferească Dumnezeu de o nouă rătăcire, care de acum ar fi de sigur mult mai nenorocită decât toate cele trecute.

EVREII DIN ŢARĂ ŞI ALIANŢA

Ne e silă de cestia israelită întru cât consistă din exigenţe jidoveşti şi ne rezervasem, ca măcar în timpul cât nu se reîntrunesc corpurile legiuitoare, să nu vorbim de ea de cât atunci când ţara noastră ar fi ţinta unui atac, fie din lăuntru, fie din afară.

„A solicita intervenirea diplomatică sau înarmată a străinilor, contra ţării în care trăeşti, este un act de înaltă trădare comis împotriva acelei ţări."

Alianţa solicită pe toate căile această intervenire. Mii de evrei din ţară sunt trădători. In Rusia i-ar aştepta pe asemenea oameni Siberia, în Franţa deportarea, în alte locuri închisoarea ; la noi însă, se bucură de deplina libertate, ne înjură prin presa evreească cum poftesc şi noi îi lăsăm să-şi joace caii după cum le e voia şi dorinţa inimii. Atacurile de care am vorbit la început sunt numeroase.

La circulara d-lui Câmpineanu, Alianţa a răspuns printr'o broşură compusă şi datată din *Bucureşti*, tipărită la Cernăuţi şi expediată din Iaşi. Această broşură începe cu următorul neadevăr istoric :

„După *Regulamentul Organic*, toţi evreii, cari plăteau bir, „erau priviţi ca pământeni şi se bucurau de drepturile unor „atari, puteau fi primiţi în corporaţiile breslelor, puteau să „cumpere proprietate imobilă, întrucât nu era încărcată cu „boieresc, aveau drept de alegeri în comună, puteau să înain„teze în armată până la gradul de ofiţer, li se dădeau titluri „nobilitare şi alte distincţiuni, cu un cuvânt se bucurau de „deplina libertate a acţiunii, ba încă se bucurau şi de privi„legii, pe care ţăranii şi ceilalţi burghezi nu le aveau."

Afară de deplina libertate a acţiunii, toate aserţiunile celelalte sunt neexacte. Adevărul e că *înaintea* Regulamentului Organic obiceiul pământului permitea evreilor — pe atunci foarte puţini la număr — cumpărarea de *case în oraşe*, şi că tot acei evrei pământeni aveau — nu dreptul de a intra în corporaţiile breslelor orăşeneşti, dela care erau şi rămâneau excluşi — ci aveau ei înşişi singura lor corporaţie proprie şi drept staroste pe rabin, tot aşa precum străinii formau asemenea o corporaţie ca şi aceea a ciobotarilor sau tâmplarilor, având staroste pe consul. Sub această formă hibridă de corporaţie orăşenească s'au introdus, după tratatul dela Passarovitz, consulatele la noi şi de acolo s'au numit şi se numesc *staroşti*.

Dela primirea în breslele creştine şi până la formarea unei bresle aparte e însă o mare deosebire precum şi dela cumpărarea de case în oraşe până la cumpărarea de imobile, întrucât nu erau încărcate cu boieresc. Căci nu erau încărcate cu boieresc moşiile şi casele răzăşeşti, dar că mai ba ! să le poată cumpăra Evreii ; nu erau încărcate viile şi pământurile orăşenilor, adică moşiile şi înconjurătoarea oraşelor, pe care asemenea Evreii n'au drept să le cumpere.

In fine subt Mihai Vodă Sturza li s'au luat evreilor prin încheeri ale divanurilor, dreptul de a se aşeza la ţară şi de a debita băuturi spirtoase ; sub Grigore Ghica li s'au luat şi dreptul de a cumpăra case în oraşe, încât tocmai în momentele, în care Mihai Vodă elibera şi punea pe picior de egalitate cu ceilalţi locuitori, pe ţiganii de pe moşiile sale proprii şi de pe cele mânăstireşti, el găsea de cuviinţă, pentru sdruncinul ce pricinuesc locuitorilor, să restrângă drepturile evreilor. Toţi scriitorii timpului aceluia deplâng invaziunea evreilor din Galiţia şi Rusia, cari fugând de serviciul militar, veneau ca roiurile de lăcuste, ca şi astăzi, fără paşapoarte. fie pe vadurile Prutului unde conrupeau graniţa rusească mai bine păzită, fie pe cărări de munte, necunoscute grănicerilor austriaci. In dealminterea, şi Ruşii şi Austriacii erau bucuroşi să scape de ei ca şi astăzi. Asemenea nu se va auzi din timpul Regulamentului şi până în epoca constituţională, ca un Evreu să fi căpătat titlu nobilitar sau să fi devenit ofiţer în armată.

In realitate cel mai îngăduitor Domn faţă de evrei a fost Cuza Vodă. El le-a deschis şcoalele româneşti, din care a eşit tinerimea evreească, care face cu atâta foc parte din Alianţa Israelită, el le-a dat egalitatea drepturilor civile, el a început a înrola pe câte unul în armată, dându-i ocazie de a deveni ofiţer ; el însfârşit dispusese prin codul civil, norma după care Evreii pot deveni cetăţeni români ; bine înţelegându-se însă că *n'avea aface decât cu Evreii ca indivizi, nu ca rasă organizată şi strunită din partea alianţei.*

Ex nihilo nil fit.

Cine n'a avut drepturi nu le are nici astăzi. Evreii, consideraţi pururea ca străini în ţară şi fiind străini în realitate, căci nu vorbesc româneşte în familie, au o lege deosebită de aceea a celorlalţi locuitori şi nu s'amestecă cu ei prin căsătorii, vor rămânea străini până ce nu vor deveni români. Deşi limba nu e singurul semn caracteristic al naţionalităţii, totuşi el e un semn principal. Pe câtă vreme nu vor vorbi în familie româneşte, nu-şi vor ţinea socotelele şi registrele de comerţ în româneşte, nu vor primi în şcoale şi sinagoge limba românească, în sinagoge — de nu pentru partea strict

rituală — cel puţin pentru predici, nu vor putea fi consideraţi ca Români.

Dar pretinşi Români, cari încep activitatea lor de fii ai patriei, prin a denunţa şi calomnia patria lor şi prin a-i impune *condiţii internaţionale de existenţă,* asemenea români nu-i admitem noi şi nu-i admite nimeni.

Orice s'ar zice aşa dar, uneltirile alianţei pe lângă congres constitue din partea membrilor pământeni ai acelei alianţe un act de înaltă trădare, ameninţarea cu intervenţia străină, cu nerecunoaşterea independenţei ţării.

Aceste uneltiri au făcut pe evrei să piardă şi pe puţinii lor amici dintre Români — căci asemenea amici existau. Existau între Români bărbaţi de bună credinţă, bogaţi, cu desăvârşire neatârnaţi de capitalurile evreeşti, cari aspirau la soluţiunea cea mai favorabilă evreilor, pentrucă aşteptau prin aceasta crearea unei puternice clase de mijloc în Moldova. Dar premiza acestor speranţe şi aspiraţiuni era cel puţin *posibilitatea ca Evreii să devină Români.* Din momentul însă ce-i vedem aliaţi cu toţi străinii de pe faţa pământului contra ţării în care trăiesc şi a poporului de pe spatele căruia subsistă, din acel moment chiar cei puţini trebuiau să piarză orice speranţă. La străini s'au adresat pentru a căpăta drepturi, dela străini capete-le. Să vedem cu ce se vor alege.

Evreii s'au amăgit asupra dorinţelor congresului precum şi asupra articolului 44, ba chiar ţara a fost amăgită de către roşii. Noi am spus-o însă din capul locului, că nu înţelegem articolul 44, şi că după el — un pretext cel mult — trebue să se fi ascunzând cauze politice de o greutate mai mare. Timpul din urmă a început să descopere puţin adevăratul înţeles al art. menţionat; şi dacă ne impunem tăcere în privinţa acelui înţeles, o facem pentrucă istoria articolului 44 e încă în deplină fierbere şi nu avem rezultatele clare înaintea noastră.

In orice caz însă, Evreii vor fi aceia cari vor avea a regreta introducerea art. 44 în tratatul dela Berlin.

SPIRITUL DE GAȘCĂ

Caracterul obștesc al luptelor din vieața publică a Românilor, e că în mare parte nu sunt lupte de idei, ci de persoane, că cei mai mulți în deplină necunoștință de ceea ce combat, dau într'un principiu oarecare c'o orbire și c'un curaj, demn de-o cauză mai bună, condamnă ceea ce nu cunosc, batjocoresc ceea ce nu vor să cerceteze, trezindu-se prea târziu c'au fost induși în eroare de ambițiile vre-unei gaște și că au lovit într'o țintă, pe care ar fi respectat-o, dacă și-ar fi dat osteneala de-a o privi mai de aproape.

Daca un om e la noi într'adevăr atât de nefericit să profeseze o serie de idei, nu o listă de persoane, e în pericol de-a-și vedea ideile întoarse și răsucite de adversarii lui, pretinși politici, după placul acestora, va vedea trăgându-se din ele concluzii ne mai auzite, care lui nici prin minte i-au trecut vreodată și în fine se va vedea citat înaintea opiniei publice după șoapte, după calomnii acreditate prin repetarea papagalicească din partea celor ușori, nu însă în virtutea unor enunțări sau fapte determinate, care pentru toată lumea rămân aceleași. Căci în aceste discuții nu e cestiunea de-a afla adevărul, ci din contra de-a acredita un neadevăr, nu de logică, ci de eristică ; cestiunea e de a taxa pe adversar de ceea ce *vrei* să-l taxezi, potrivească-se epitetul sau nu. Aparența ține locul adevărului, înduplecarea locul convingerii.

Unei asemenea maniere de-a vedea avem noi a mulțumi titlul de reacționari.

In zădar am protesta, în zădar am cere să ni se probeze o singură tendență reacționară în înțelesul adevărat al cuvântului, adică tendența de-a ne'ntoarce la teocrația și feudalismul evului mediu, în zadar am dovedi, că nici prin vis nu ne-a trecut de-a fi ceea ce ni se impută că voim a fi și că faptele noastre toate sunt contrarie acelei aserțiuni gratuite, adversarii noștri, dacă n'au minte, au cel puțin o gură, o gură ce pare a-și fi arogat pe seamă-și atribuțiunile tuturor celorlalte calități intelectuale, pe care natura obicinuește a le dărui oamenilor. Daca nu voiești să crezi fără cerceta, daca nu juri că frazele apocaliptice, plivite din discursurile revolutiilor franceze sunt adevăruri absolute, nu meriți a ședea alături cu unicii naționaliști, unicii Români, unicii patrioți, cari se bucură de privilegiul de-a fi monopolizat pe seama lor toate ideile mari și frumoase. Ei singuri au dreptul de-a face paradă cu patriotismul lor, căci dacă n'ar face atâta măcar, ar *ști* sau ar *putea* să facă altceva mai folositor ?

Daca cineva se uită la teapa obișnuită a roșiilor, la Mihă-

leşti, Pătărlăgeni, Fundeşti, etc, se 'ntreabă cu drept cuvânt, mai au aceşti oameni şi alt merit, altă raţiune de-a juca vr'un rol în viaţa statului decât pe acela că s'au întâmplat să fie Români? Cam de contrabandă Români, nu-i vorba, dar la aceasta se reduce toată îndreptăţirea lor de-a figura în viaţa publică a statului.

Iată cărui soiu de oameni avem a mulţumi epitetul de reacţionari, iată oamenii experimentelor cărora avem a mulţumi trista stare în care ţara a ajuns astăzi.

Domnia absurdă a frazei a mers atât de departe, încât, ei înşii şi-au deschis ochii şi merg pe calea pe care ei odinioară o numeau reacţionară.

Ziarele roşii scriu de ex. contra Evreilor. Oare se poate o desminţire mai flagrantă a libertăţii, egalităţii, fraternităţii, etc.? De sigur că nu. Cu toate astea campionii acelor idei a devenit reacţionari şi combat în acest caz cu înverşunare principiile acelea, cari după evangelia revoluţiei franceze, sunt mântuirea popoarelor şi culmea tuturor fericirilor.

Cum se 'ntâmplă dar, că ceea ce ieri în toate cazurile era bun, mare, frumos şi folositor, aşa deodată să devie periculos?

Iată dar că în acest caz reţeta revoluţiei franceze s'au dovedit rea, ca şi în alte multe ocaziuni, că ideea statului concret a învins frazele, pericolele imediate ce ameninţă în mod învederat ţara, au trebuit să le demonstre până şi roşiilor, că ideile politice cată să fie un rezultat al unei stări de lucruri nu vice-versa.

Deosebirea între noi şi liberali, întru cât aceştia sunt de bună credinţă, — căci se'nţelege că nu vorbim aci de nuanţa Warszawsky-Mihălescu, care politiceşte ne e indiferentă, dându-ne numai ocazia de a discuta asupră-i pe terenul articolelor respective ale codului penal, iar nu pe acela al intereselor publice — deosebirea este că liberalii iau în sens absolut ideile citite şi nerumegate din autori străini, pe când pentru noi adevărurile sociale, economice, juridice, nu sunt decât adevăruri *istorice*.

Nu suntem dar contra nici unei libertăţi, oricare ar fi aceea, întru cât ea e compatibilă cu existenţa statului nostru ca stat naţional-românesc şi întrucât s'adaptează în mod natural cu progresele reale făcute de noi pân'acuma. Numai pe terenul acesta găsim că o discuţie e cu putinţă. Cine susţine însă ca absolute şi neînlăturabile principii, a căror aplicare ar fi echivalentă cu sacrificarea unui interes naţional, aceia nu poate fi omul nostru.

Aşteptăm dar, ca pe multe terenuri ale vieţii publice, spiritele oneste, de orice opinii s'ar fi ţinut pân'acuma, să simtă nevoia unei reacţiuni sănătoase şi conforme cu trebuinţele actuale ale ţării, aşa că reacţionar va fi un titlu de merit

chiar pentru mulţi din aceia, cari până astăzi dădeau acestui cuvânt sensul reînvierii privilegiilor şi feudalităţii. Reacţiunea noastră se întemeiază pe convingerea, că ţara nu mai poate merge cu această organizare laxă, favorabilă naturilor catilinare şi reputaţiilor uzurpate, fără de pericolul de-a înceta să fie ţară *românească*, pe convingerea în fine, că statul e asemenea un produs al naturii, care are legile organice după care trăeşte şi că dacă se introduce o legislaţie artificială în locul celei care s'ar fi potrivit şi ar fi rezultat din stadiul organic al lui, arbitrariul unei asemenea substituţiuni se traduce în crize acute, ce pot pune capăt existenţei noastre chiar.

CALEA RĂTĂCIRII NOASTRE

Este o vorbă veche, care se adevereşte astăzi pentru noi din ce în ce mai mult : şi răul adesea ori e bun la câte ceva.

Cestiunea israelită, care a pus vârf relelor pricinuite de politica radicalilor, este fireşte un rău destul de însemnat pentru noi. Puşi prin tratatul dela Berlin în trista alternativă de a deslega această cestiune în sens mai mult sau mai puţin favorabil evreilor, sau de a nu căpăta dela puterile apusene recunoaşterea independenţii noastre şi a rămâne astfel izolaţi, fără de nici o legătură cu aşa numitul concert european, — fără 'ndoială situaţia în care ne aflăm este destul de rea ; însă dacă nici răul acesta nu ne va fi adus un bine însemnat, acela de-a ne deschide odată ochii asupra vieţii noastre publice, spre a vedea rătăcirea noastră şi nevoia absolută şi mai mult decât grabnică a unei organizaţiuni înţelepte pe tărâmul social, economic şi naţional, — atunci ar trebui neapărat să pierdem până şi cea din urmă rază de speranţă şi de încredere în viitorul acestei ţări.

In adevăr, oricine, având bun simţ şi vedere limpede, trebue să fi înţeles încă de mult că răul pentru noi stă tot atât de mult poate în starea în care ne aflăm când ni se impune de zor deslegarea cestiunii israelite, cât în însăşi cestiunea. Care este astăzi puterea noastră economică în ţara noastră, la noi înşine ? Care este organizaţia noastră socială, politică şi naţională ?

Puterea noastră economică, trebue să ne-o mărturisim astăzi cu durere, este nu se poate mai slabă. Afară de cât industria agricolă, care în mare parte se face într'un chip cu totul rudimentar, nici o altă producţie reală, afară de două

trei excepţii, şi acelea nu tocmai recomandabile, nu se mai dă pe pământul românesc. O concurenţă puternică, din ce în ce mai ameninţătoare, se ridică în contra negustoriei noastre cu productele câmpului din Rusia de miazăzi, din Egipt şi din America. Ţăranul român, braţele mişcătoare ale singurei noastre industrii, se află — e locul prea strimt aci ca să desbatem asupra cauzelor acestui rău — într'o stare din zi în zi mai îngrijorătoare. Nu munceşte destul, pentru că nehrănindu-se bine este anemic — zic unii ; este anemic — zic alţii — pentru că nemuncind destul n'are cu ce se hrăni. Comerţul pe zi ce merge e părăsit în mâini străine. O reţea de cale ferată cu mult mai costisitoare decât ne iartă mijloacele şi decât poate dânsa produce, străbate în lung şi'n lat ţara, ale cării moşii, sate şi târguşoare n'au în cea mai mare parte căi ordinare de comunicaţie între dânsele.

In vreme ce economiceşte stăm astfel, ce se petrece la noi pe tărâmul naţional şi social ? In nici o ţară locuită de oarecare naţiune, neapărat trebue să aibă o limbă, o istorie, tradiţii, moravuri — proprii şi caracteristice — nu s'a deschis cu o nepăsare mai stupidă o cale de intrare mai largă pentru toate elementele străine, bune rele, venind de oriunde nevoia le-ar face imposibil traiul. Un nepricopsit ce în cutare ţară nu şi-a putut găsi norocul, un nenorocit ce în ţara lui s'a certat cu condica penală respectivă, un isteţ cavaler de industrie căruia între ai săi i s'au înfundat resursele, un netrebnic care nu-i bun de nimic în patria lui — toţi, toţi găsesc ultimul şi cel mai fericit orizont de activitate în liberala şi umanitara Românie, unde nimeni nu te întreabă de răvaş de drum. Aci pentru întreprinderile publice nu trebue nici soliditate comercială, nici onorabilitate personală, pentru a face ştiinţă nu trebue învăţătură, pentru literatură nu trebue daruri firesti, pentru a trăi bine în lume, mai jos sau cât de sus, nu se cere o anumită curăţenie a numelui. Nici moravurile, nici limba, nici tradiţiile locale nu-ţi cer vreun respect; dacă ai fost meşteşugar la rolina din Monaco, chelner la Viena, bărbier la Paris, ştii destule limbi, ai destul de bune maniere, eşti destul de bine crescut pentru ca să faci în ţara românească pe autorul în toate genurile, să scoţi o gazetă sau mai multe pentru apărarea liberalismului şi românismului, să iei întreprinderi publice, şi apoi să pui mâna pe o zestre, să primeşti cetăţenia şi pe de-asupra şi o decoraţie pentru serviciile aduse naţiunii române.

Ca organizaţie socială şi de stat stăm iarăşi destul de bine, pentrucă unii pretind că am putea sta şi mai rău. Pe câtă vreme în ţările industriale, cu o producţie imensă, cu o mişcare desvoltată la maxima încordare a activităţii omeneşti, cifra mezie a impiegaţilor publici nu trece nici când peste

4—5 la sută din numărul populaţiei, — la noi, cu toată neînsemnătatea mişcării noastre, cu toate că nu producem alta nimic decât pe tărâmul agricol, cifra mezie a funcţionarilor trece peste 20 la sută din numărul populaţiei. Afară de această enormă diferenţă în numărul funcţionarilor, noi avem în plus la lefuri o diferenţă de 15—20 la sută. Cu 15 la sută mai mulţi funcţionari, plătiţi cu 15 la sută mai mult, pentru o muncă relativ vorbind de zece sau de cincisprezece ori mai miçă ?

O altă nenorocire tot aşa de mare sunt rezultatele pe care ni le dă şcoala. In liceele noastre învăţătura nu are nici un temeiu ; viţiurile programului şi lipsa de buni profesori fac că absolvenţii nu ies din şcoală cu nici o cunoştinţă pozitivă, fără să ştie cum se cade nici o limbă, şi mai puţin decât toate limba românească. Această lipsă de cunoştinţe temeinice pe de o parte şi pe de alta deprinderea uşurinţii şi pospăelii în studii au ca o urmare neapărată năvălirea celui mai mare număr de absolvenţi ai liceului în facultatea de drept. An peste an, din câţi elevi intră în universitate 75—80 la sută merg pe băncile cursului de drept de-aci sau, ce e mai rău, din străinătate. Patru din cinci părţi prin urmare a fiecărei generaţii de oameni trecuţi prin şcoală, se consacră uneia şi aceleiaşi cariere speculative. Cei mai mulţi apoi dintre aceşti studenţi, fără să fie capabili a scrie corect în vre-o limbă măcar o propoziţie simplă, fără a fi învăţat vre-odată să cugete, după cei trei sau cinci ani reglementari ai cursului, au tradus rău sau au plătit să li se traducă o teză pentru licenţă sau doctorat ; armaţi astfel cu un titlu uzurpat, intră în societatea română împinşi de sfânta foame a bugetului. Aceşti cetăţeni constituesc o parte foarte însemnată a clasei de mijloc din oraşe, şi se numesc : junele generaţii inteligente ale naţiunii române. Numele acesta fiind destul de frumos şi de atrăgător, nu e negustor, meseriaş, târgoveţ sau mărginaş, care să nu aspire din toate puterile sufletului şi să nu-şi dea toate ostenelile pentru a-şi procopsi în sensul acesta odraslele. Astfel, negustoriile şi meseriile rămân în părăsire ; nişte capete care ar fi fost destul de bine organizate pentru a moşteni cu succes taraba sau unealta părintească, sunt trimise la una şi aceeaşi sferă de activitate cu totul străină de chemarea lor.

Mai trebue oare să mai amintim că din aceste „june generaţii inteligente“ se recrutează bărbaţii noştri politici, „apărătorii libertăţilor noastre publice ?“

Aşa trăim şi aşa ne silim sistematic a trăi de mai mult de douăzeci şi cinci de ani încoace. Pe calea aceasta a rătăcirii facem în adevăr progres. Pe o cale cu totul opusă au mers Evreii.

Aflându-ne în o aşa stare economică, naţională şi socială, e foarte natural să ne îngrozim de cestiunea israelită. Răul însă al acestei cestiuni ne va fi spre mare bine, dacă această împrejurare ne va face să ne îndreptăm paşii pe o cale mai bună decât cea urmată până azi.

C. A. ROSETTI ŞI COMPANIA

Câteva numere consecutive ale organului fanariot din strada Doamnei cuprind atâta superfluenţă de iubire şi de grije pentru Dobrogea, încât lucrul din capul locului nu ni se pare curat.

N'am văzut încă niciodată tratându-se vre-o cestiune în acel ziar, — cu durere o constatăm — fără ca după sentimentele şi discuţiile pretextate să nu se ascunză ori vr'un interes exclusiv al gaştei sau unul şi mai exclusiv al unor membri ai partidului de teapa Mihăleştilor.

De aceea, deşi nu putem cunoaşte încă adevărata cauză a acestui interes extraordinar, totuşi ni se răceşte inima, când îl vedem apărând în acel ziar, care de când e n'a făcut decât propuneri, ce aveau în vedere vre-o speculă ilicită oarecare. Dacă-şi aduce cineva aminte focul, cu care după vremuri era apărată concesia Stroussberg, dacă-şi aduce aminte fraza că „naţiunilor moleşite trebue să li se ia sânge" cu care s'a introdus în scenă participarea la războiu, apoi memorabilele procedeuri economicoase Warszawsky-Mihălescu, acela lesne va vedea, că acest interes extraordinar cată să fi ascunzând sau intenţia de a face treburile cuiva din demnul partid roşu sau în fine intenţia de a ruina noua provincie şi de a băga nepacea şi intriga între locuitorii actuali, un scop rău însă trebue să fie la mijloc.

* * *

Amintim în treacăt că d. C. A. Rosetti, părintele spiritual al partidului roşu, a fost pururea cunoscut ca om sceptic, om cinic chiar. Rău român şi născut din părinţi greci, din tinereţea sa încă s'a distins prin purtare cinică, prin dispreţul a orice convenţie socială sau de tradiţie. Necrezând în nimic decât în sine, el s'a unit cu acele principii egoiste, cari pun individul şi interesele lui deasupra tuturor intereselor generale, naţionale sau economice. C'o mână de Erostrat a dat

apoi foc tuturor tendenţelor de conservare fie pe terenul instituţiilor moştenite, fie pe acela al bunurilor materiale şi intelectuale ale naţiei. Gaşca roşie a prefăcut România în America, a făcut că în ţara noastră proprie începem a ne simţi străini.

Astfel — cosmopolit până 'n vârful unghiilor — el şi ciracii săi au avut acea luptă lungă, întreprinsă în contra generaţiei trecute (v. Eliad), care privea cu spaimă propăşirea spoielii şi feneantismului în ţară şi combătea prin pene oţelite a unor adevăraţi apostoli demoralizarea sistematică, cu care liberalismul cosmopolit, individualismul orb, scepticismul infiltrat în mod artificial în vinele tinerimei noastre prin centrele pline pe cât de lumină, pe atât şi de corupţiune ale apusului, începuse a împlea, ca buruiana cea rea, straturile îngrijite până atunci ale unei sănătoase desvoltări. Astfel sub auspiciile „hidoasei pocituri" s'a născut şi încurajat acea specie de numărători de pietre pe trotuare, care sunt totdeauna gata de a se 'nşira în rândurile roşiilor, dacă li se aruncă vr'un os. Pe lângă aceşti învăţaţi s'au adaos o massă nesfârşită de oameni cu desăvârşire inculţi, parte simpli şi de bună credinţă, parte răi şi cu instincte neoneste, cărora noua evanghelie a egalităţii depline a celor neînvăţaţi cu cei învăţaţi, a celor muncitori cu cei leneşi, a celor bogaţi cu cei săraci, trebuia să le surâdă neapărat. Pe când acum treizeci de ani înaintarea în funcţiunile statului era condiţionată prin buna purtare, onestitate şi ani de serviciu, acum funcţionarii harnici şi cu cunoştinţe sunt daţi afară sau rămân staţionari în locul ce l-au ocupat zeci de ani, iar pleava partidului roşu, Mihăleştii, Pandravii, Stan Popeştii, Orăşenii ş. a. sunt numiţi de-a dreptul în funcţiunile cele mai importante încât uşurinţa cu care sub roşii omul poate ajunge la vază şi avere, a dat naştere proverbului: „numai cu roşii te poţi procopsi."

Şi toată suma aceasta de oameni ignoranţi, adesea necinstiţi, totdeauna comuni, nu trăieşte decât din traficul ideilor de naţionalitate şi libertate. Mare parte din ei bulgari sau greci de-a dreptul, totuşi ei pretind a fi unicii reprezentanţi demni ai colonilor lui Traian şi neavând nici măcar putinţa de a pricepe, în ce consistă naţionalitatea pe de o parte, libertăţile pe de alta, ei totuşi n'au nici o altă ştiinţă, nici o altă avere, nici un alt merit, decât pe acela de a se gera în reprezentanţii acestor idei şi de a juca când rolul de „mântuitori ai patriei" adecă de trădători de noapte şi vânzători de domnie, când pe acela de victime ale libertăţii şi naţionalităţii.

Noi din parte-ne susţinem teoria, că cine nu ştie nimic nu are nimic, nu munceşte nimic, nu e nici patriot nici nepatriot, nici naţional nici nenaţional, ci un biet nenorocit, carele în mod fatal cată să cază în sarcina societăţii, obligate fără

ştirea lui Dumnezeu, de a-l hrăni. Deosebirea e numai, că pe când la alte ţări rolul acesta îl îndeplinesc casele de binefacere şi spitalele de nevolnici, la noi statul e spitalul general pentru neputincioşii cu duhul şi cu munca, pe care partidul roşu îi căpătueşte prin câte o funcţie, a cărei însemnătate aceşti indivizi nu sunt în stare s'o priceapă măcar.

Dar răul cel mai mare nu e acesta. Pe lângă mulţimea actuală de postulanţi roşii, se creşte generaţia nouă sub aceleaşi auspicii neserioase, cu aceleaşi tendinţe de a trăi de-a gata şi nemuncind nimic, căci echivalentul pentru muncă e la roşii supunerea oarbă sub poruncile gaştei şi nimic mai mult.

* * *

Când dar asemenea breaslă veselă şi uşoară de postulanţi se preocupă de Dobrogea, trebue să fie ceva rău la mijloc.

In N-rul de Sâmbătă 4 August, *Românul* vorbeşte de regularea proprietăţii în Dobrogea — se vede că tot cu chipul în care Stan Popescu a regulat sarea Domnească. Apoi susţine teoria că proprietatea pământului în Dobrogea era a Sultanului, deci a statului şi că foştii locuitori n'au dreptul de a-şi vinde locurile, pe care le aveau dela statul turcesc. In fine spune, că Turcii şi Tătarii, fiind neasimilabili, trebuesc înlocuiţi cu colonii române din ţinutul Vidinului.

Vederile noastre în privinţa aceasta sunt cunoscute. Admitem teoria, ca pentru cuvinte de *ordine publică* Turcii şi Tătarii să nu poată vinde *ori şi cui* pământurile lor, dar nu admitem teoria că acele pământuri sunt ale statului. Nominal da, în realitate nu. Nominal în statele primitive tot pământul e considerat ca pământ Domnesc şi din această suveranitate asupra oamenilor şi averilor decurg până şi titulaturile monarhice. Astfel se zicea rege al Prusiei, nu al Prusienilor, regină a Angliei, nu a Englezilor, ca şi când teritoriul întreg ar fi proprietate a coroanei.

Proprietate în sensul modern al cuvântului, nu e în societăţile primitive şi în cele teocratice decât averea mobiliară ; cea imobilă era privită în totalitatea ei ca bun public al ginţii, deci a reprezentaţiunii supreme a ginţii, a Domnului. Cu toate acestea, înlăuntrul acestei accepţiuni, nu juridice, ci *politice*, proprietatea imobilului exista în mod latent ; se făceau vânzări, cumpărări, moşteniri, cesiuni, procese pentru hotărnicie, etc., etc.

O analogie a acestui soiu de proprietate latentă au fost la noi bunurile, încărcate cu embatic. Dacă embaticul, adecă preţul posesiei *ereditare* nu se plătea în curs de câţiva ani, bunul retrecea în posesiunea proprietarului originar, a mână-

știrii, a Domniei, a boierului, dar pe câtă vreme embaticul se plătea, proprietarul încărcat cu el avea toată libertatea în privirea bunului ; el îl putea vinde, schimba, imposesui fără nici o primejdie.

Înțelegem dar, ca admițându-se teoria aceasta cu toate efectele ei, să se hotărească odată pentru totdeauna, că acele proprietăți sunt maiorate ce nu se pot înstrăina decât către Români de ex., dar nu înțelegem ca ele să fie declarate de bunuri *private* ale statului. Pericolul unei asemenea maniere de-a vedea ar fi nemulțumirea generală a populației de acolo.

Dar în ultima linie aceste pofte de expropriere și colonizare se îndreptează contra Românilor din Dobrogea chiar. Românii de acolo sunt elementul acela, care stă mai bine și e mai bogat, încât țăranii de pe marginea Dunării sunt oameni — în parte — mai cuprinși decât negustorimea din Chiustenge. Ei n'au suferit încă de liberalism și de urmările lui fatale, ci s'au desvoltat în știrea lui Dumnezeu sub guvernul turcesc, care pentru oamenii pacinici și muncitori însemna lipsă de guvern. Ei au trăit sub un regim analog cu cel ce era la noi înaintea regulamentului, în zorile domniei naționale reînviate. Dar condiția *sine qua non* a bunei lor stări sunt tocmai locurile largi și pășunile grase, ce se cer pentru păstorie, încât din momentul parcelării pământului și a distrucției averilor *comune*, nu ale statului, sărăcia ar începe a bate la ușile lor.

Constant este în istorie, că bine cu greu faci oamenilor, rău foarte ușor, chiar având cele mai bune intenții. Pe câtă vreme dar nu există conflicte de proprietate, pe cari statul să le aibă a le aplana, pe câtă vreme oamenii în Dobrogea sunt la largul lor și nu ne cer nimic, de ce să ne grăbim a încărca ținuturi, ce în parte se ocupă încă cu păstoria, c'o organizație mai complexă care le-ar îngreuia traiul, care ar crea dintr'odată alte condiții de existență ?

Când locuitorii se vor înmulți și pământul le-ar deveni strimt, proprietatea rurală fixă, încetarea pășunelor comune vor veni dela sine și în mod fatal. In mod fatal plugul va înlocui pretutindenea toiagul păstoresc, în mod fatal o altă ordine a societății va răsări din chiar stadiul ei organic.

Singurele măsuri pe care statul român se cuvine a le lua, sunt măsuri de apărare : apărare contra unor speculanți venetici cari ar voi să exploateze neștiința locuitorilor, apărare contra unei imigrațiuni de oameni fără de căpătâiu. Dar la aceasta se și mărginește rolul statului ; restul îl va face timpul și desvoltarea naturală a lucrurilor.

EVREII ŞI... UMANITARISMUL

După termenul mesagiului de prorogare, astăzi ar fi trebuit să se redeschiză corpurile de revizuire. Termenul acesta, încă s'a amânat prin forţa împrejurărilor ; miniştrii care lipsesc în străinătate, unul nu şi-a terminat băile, altul ocolul diplomatic. Pe cât se vorbeşte, d. I. C. Brătianu n'are să se întoarcă până pe la 20 sau 25 ale lunii ; d. Boerescu asemenea. După întoarcere, tot le va mai trebui oarecare timp, câteva zile, pentru a se acorda între dânşii, în consiliu, asupra formulării proectului de modificare a articolului 7. Nu se poate spune cu siguranţă care este anume rezultatul întreprinderii diplomatice a d-lui Boerescu ; tot ce se ştie însă este că d-sa pretutindeni s'a bucurat de bună primire, şi că sentimentele majorităţii cabinetelor europene nu sunt de natură a ne face să ne temem cumva de o soartă identică cu a Kedivului din Egipt, nici de vre-o intervenţie colectivă cu puteri armate, nici de însângerarea ţării. Spaimele acestea împrăştiate acum o lună de d. I. C. Brătianu şi de partizanii fierbinţi ai soluţiunii pe categorii, s'au risipit astăzi cu totul. Organele patriotice cari făceau multă larmă zugrăvindu-ne în fraze acea neagră perspectivă, astăzi şi-au domolit condeiul, rămânându-le totuşi pe atât de multă dorinţă pe cât de puţine speranţe că soluţiunea pe categorii ar putea cumva izbuti.

Curentul ostil nouă ce, după cum se ştie, se născuse în Europa şi pe care se întemeiau ameninţările patriotice ale d-lui Brătianu sau era factice şi înjghebat numai în treacăt prin câteva inserţiuni în presa străină, plătită de Alianţa Israelită, sau că era un adevăr curent al opiniei publice europene, indusă în eroare asupra stării de lucruri din România. Ori cum ar fi fost însă, nu importă, destul că acest curent a dat, în fine, naştere la o reacţie, şi astăzi vedem majoritatea organelor independente din străinătate, pledându-ne cauza şi dându-ne dreptate asupra măsurilor ce am luat şi vom lua pentru apărarea naţionalităţii noastre.

Neavând alte temeiuri de drept întru apărarea cauzei sale, Alianţa Israelită, prin organele sale, alesese ca temeiu, umanitarismul. Noi, Românii, cari vedem pe zi ce merge răpindu-ni-se tărâmul nostru economic, în propria noastră ţară, de invazia mereu crescândă a Evreilor străini, şi cari, din nefericire, vedem şi pe Evreii pretinşi pământeni făcând cu aceştia cauză comună într'un corp constituit şi organizat, — noi ştiam bine ce însemnează umanitarismul, cuvântul de ordine al Alianţei Israelite şi al organelor sale, şi aceea ce ne indigna cu drept cuvânt era că opinia publică europeană se

lăsa a fi amăgită de un înţeles cu totul falş al acelui cuvânt. Din fericire, astăzi bărbaţii de stat şi opinia publică din Europa au început să înţeleagă ca şi noi, ce va să zică umanitarismul.

In adevăr, să vedem ce zice un ziar important din Paris, într'o corespondenţă a sa din Viena, cu ocazia ocolului diplomatic al ministrului de externe român :

„Toate popoarele orientale, zice corespondentul vienez al ziarului „Le Soleil", cele mai civilizate ca şi celelalte, sunt expuse, *prin calităţile* cât şi prin defectele lor, a ajunge foarte lesne prada, dacă nu victima unei exploatări contra căreia *trebue a le protege* pe cât e cu putinţă. Unele sunt încrezătoare şi darnice : cheltuiesc ca marii seniori, fără a-şi calcula cu destulă exactitate veniturile. Altele au pasiunea jocului. Ţăranii se înfundă în datorii pentru a căpăta pământ. Cei cari trăiesc cu ziua şi meşteşugarii, arşi de o căldură toridă, primesc în orice mână nişte băuturi pe care le cred răcoritoare şi care prea adesea sunt ucigătoare. Am cunoscut personal pe un inginer francez stabilit în regiunile acele, care-mi zicea cu o întristare adevărată : îmi e aproape cu neputinţă să ţin mai mult timp pe aceiaşi lucrători. Indată ce-i întrebuinţez la lucrări cari constrâng să şeadă la câmp, sunt pierduţi. Evreii vin, le sconteză cu mult înainte salariul săptămânii şi-i înveninează în toată puterea cuvântului cu băuturi de toate felurile. Sunt printre lucrători unii, cărora din aceasta li se trage moartea ; alţii pierd repede gustul muncii".

De sigur *teoriile umanitare* sunt un ce frumos şi nu mă mir că spiritele generoase sunt subjugate de ele. Dar mai trebue să ştim cui se aplică aceste teorii şi să nu dăruim numele de om şi de cetăţean unor fiinţe fără principii, fără naţionalitate şi — aş putea zice — fără religiune. De mult timp cei cari cunosc fondul lucrurilor au stabilit două categorii bine deosebite :

1. *Israeliţii (Israelites)*, cari sunt oameni inteligenţi, instruiţi, cari se aşează într'o ţară, se instalează acolo, întemeiază o casă de comerţ, ori se ocupă de profesiuni liberale şi devin cetăţeni ai ţării în care locuesc, patrioţi cu acelaşi titlu ca şi ceilalţi.

2. *Jidanii* propriu zişi (Juifs), cari cutreeră câmpiile Poloniei, pe ale Bulgariei şi pe ale României, rasă în adevăr puţin interesantă şi care merită cu mult mai mult blestemele al căror obiect este, decât protecţia atât de manifestă a diplomaţilor europeni".

Mulţumindu-ne de-ocamdată cu lămurirea dată de ziarul francez în privinţa exploatării populaţiei rurale de către Evrei şi în privinţa teoriilor umanitare, ţinem a afirma aici chiar, că deosebirea ce o face între *Israeliţi* şi *Jidanii* propriu zişi, există oarecum şi la noi şi o recunoaştem. Insă nu trebue să se uite un lucru. Israeliţii, — cum zice ziarul francez, — inteligenţi, instruiţi, cari să se fi aşezat în ţara noastră de

mult ocupându-se statornic şi onest de o meserie oarecare, sunt la noi puţini, iar despre patriotism, în interesul chiar al celor ce s'ar bucura de calităţile arătate mai sus, nici să nu se mai pomenească, afară numai dacă a aştepta cineva ocrotire dela străini în contra propriei sale ţări, precum îi văzurăm făcând acum în urmă pe *Israeliţi* fără *nici o* excepţie, se poate numi patriotism, iar nu cu totul altceva.

Acelora ce se bucură de calităţile de cari nu se bucură Jidanii propriu zişi, cum îi numeşte „le Soleil", naţiunea română, fără să le mai ceară testimonie de patriotism, ceea ce cunoscându-i de-aproape ar fi absurd să mai facă, le va acorda, pentru satisfacerea principiului umanitar înscris în art. 44 al tractatului, cetăţenia pe calea pe care se acordă la toţi străinii în genere.

Aceasta este soluţiunea majorităţii Camerii de revizuire, a cărei tenacitate de sigur, nu se va fi încordat numai spre a ocaziona curat şi simplu o schimbare la faţă a băncii ministeriale. Mai cu seamă astăzi, când s'au risipit nourii, din care se spunea că au să cază asupră-ne, toate trăsnetele, dacă nu vom admite soluţiunea pe categorii, astăzi, când ne-am lămurit că diplomaţia europeană nu e atât de nesăbuită pe cât spunea d. Brătianu — proectul de soluţiune al guvernului nu va putea fi în fond altul, decât proectul majorităţii. Altminteri, cu toată remanierea cabinetului, cu toată prorogarea Adunărilor şi amânarea cestiunii art. 7, la redeschiderea Camerelor ne vom reafla cu o lună şi jum. înapoi, adică tocmai aceeaşi situaţie ca şi în ajunul demisionării ministerului trecut, silit fiind tot d. Brătanu, poate, a aviza iarăşi la o nouă coaliţie sau fuziune, — oricum ne va plăcea s'o numim.

TEORIA STATULUI ŞI REACŢIUNEA

Exprimată în termenii cei mai generali, deosebirea între liberali — întrucât e vorba de oameni onești şi cu principii stabile — şi între conservatori, e că acești din urmă privesc statul şi cu drept cuvânt ca pe un product al naturii, determinat pe de o parte prin natura teritoriului statului, pe de alta prin proprietăţile rasei locuitorilor, pe când pentru liberali statul e productul unui contract, răsărit din liberul arbitru al locuitorilor, indiferentă fiind originea, indiferentă istoria rasei, indiferentă în fine natura pământului chiar.

Manierele de a vedea sunt atât de deosebite, încât în ochii

liberalilor statul nu e cu mult mai mult decât o maşină, în ai noştri el e un organism viu, susceptibil de sănătate şi de boală, de înflorire şi de decadenţă, care poate trăi lung timp, dacă urmează legile sale interne de conservare, poate muri dacă urmează un traiu contrariu celui prescris de însuşi natura lui.

Ideile liberale despre stat şi despre om sunt vechi. Ele sunt din veacul al şaptesprezecelea şi al optsprezecelea, pe când inducţiunea amănunţită în studiul naturei era incomplectă, pe când i se dedea omului, deci şi statelor, o poziţie cu totul excepţională în ordinea naturii, pe când ideea unităţii vieţii organice nu era încă nici presupusă necum dovedită.

Maniera noastră de a vedea e pe deplin modernă ; pentru noi statul e un obiect al naturii, care trebue studiat în mod individual, cu istoria, cu obiceiurile, cu rassa, cu natura teritoriului său, toate acestea deosebite şi neatârnând câtuşi de puţin dela liberul arbitru al indivizilor, din cari, într'un moment dat, se compune societatea. De aceea dacă tendenţele şi ideile noastre se pot numi reacţionare, epitet cu care ne gratifică adversarii noştri, această reacţiune noi n'o admitem decât în înţelesul, pe care i-l dă fiziologia, reacţiunea unui corp, capabil de a redeveni sănătos, contra influenţelor stricăcioase a elementelor străine introduse înăuntrul său.

Apucătura sofistică a adversarilor noştri politici de a substitui un mediu fals şi de a ne numi *reacţionari* în sensul apusean al cuvântului, adecă reprezentanţi ai ordinei divine, e precât de cunoscută, pre atât de lesne de invalidat. Reacţiunea în sensul apusean al cuvântului are drept ideal un stadiu al societăţii, o vârstă oarecum : stadiul feudalităţii. Intru cât acel stadiu conţine însă elemente de adevăr, elemente de ordine *naturală* a lucrurilor, noi o admitem, întrucât nu, nu. Deosebirea de metod, între reacţiunea, al cărei rol ni-l atribuim şi 'ntre reacţiunea apuseană, stabileşte totodată şi o deosebire fundamentală a *spiritului* de reacţiune.

Spiritul reacţiunii europene e în esenţă staţionar, el nu face nici o concesie desvoltării interne a societăţii ; noi, din contră, facem orice concesie, pre cât ea se împacă cu existenţa statului naţional, pre cât ea nu înseamnă o risipă zadarnică de puteri vii, pre cât această concesie ni se pare indicată de mersul normal al desvoltării naţionale.

Ceea ce e ciudat însă, e că aşa numiţii liberali, de câte ori sunt siliţi prin puterea lucrurilor de a vedea clar, de câte ori calitatea li se impune, nu se dau de loc îndărăt de a vota legile cele mai reacţionare.

Astfel supremul principiu liberal e că : individul e absolut liber de a-şi determina acţiunile prin voinţa sa proprie întrucât prin aceasta nu împiedecă libertatea de acţiune a

altuia. Deci individul poate face cu averea şi persoana sa tot ce pofteşte. Daca are pământ, îl poate vinde, dacă-i trebuesc bani se poate împrumuta sub orice condiţii voieşte, etc.

Cu toate acestea Camera trecută a votat o lege contra cametei şi contra înstrăinării pământurilor sătenilor. Iată dar măsuri reacţionare diametral opuse principiului suprem al liberalismului şi măsuri, cu cari partidul liberal se făleşte.

Dar destul despre aceasta. Noi prevedem că ori ce bun român va deveni cu timpul mai mult ori mai puţin *reacţionar*. Asprimea luptei pentru existenţă va aduna neapărat împrejurul unor idei pozitive pe oamenii de bine în contra acelora, al căror ideal este risipa puterilor societăţii pe nimicuri şi pe jucării copilăreşti, cari au marele inconvenient, că trebuesc plătite cu bani peşin din sudoarea muncitorului. Dacă gustul de risipă şi de jucării, combinat cu ambiţiile fără de margini ale nulităţilor partidului roşu ar fi pe deplin la largul lor, am vedea în curând sub pretextul unor idei politice răsărite în ţări străine, împrăştiindu-se, ţara în trezeci sau mai multe republici ploieştene, cu prezidenţi improvizaţi, cu ministerii alese de poporul suveran, încât toţi Stan Popeştii şi Pătârlăgenii ar avea ocazia de a sui în miniatură toate treptele măririi exterioare a oamenilor.

Dacă cineva ar voi să înfiinţeze un ministeriu de marină în Sviţera, de sigur c'ar fi tratat cu viguroasa impoliteţă care i se cuvine. La noi — sub *pretextul* ideilor liberale — se înfiinţează o sumedenie de ministerii de marină, bine plătite ; iar dacă cineva arată netrebnicia acestor organe fără funcţiuni naturale, zădărnicia risipei de puteri vii, cari se puteau întrebuinţa la ceva mai folositor, atunci e taxat de slugă boierească, de reacţionar în sensul feudalităţii şi se apelează în contra lui la 'nfrăţirea tutulor românilor. Românii *toţi* în înţelesul demogagiei sunt însă toţi prezidenţii trecuţi sau viitori ai republicelor ploieştene şi înfrăţirea cu aceste elemente nu ni se pare de loc necesară pentru o reformă sănătoasă în viaţa Statului român.

GERMANIA ŞI ROMÂNIA IN FAŢA EVREILOR

Germania este un mare imperiu, cu un număr de locuitori de zece ori mai mare ca al locuitorilor României ; are o cultură înaltă întemeiată de veacuri şi şcoala cea mai perfectă ; munceşte şi produce cu folos în toate sferele activităţii omeneşti ; vorbeşte o limbă clasică, devenită tocmai prin aceia o limbă universală ; dispune de o putere formidabilă înlăuntru şi în afară ; poporul german are conştiinţa originalităţii lui naţionale desvoltată la cea mai înaltă treaptă şi ca la toate popoarele înaintate în civilizaţie, ideia de stat şi simţul de naţionalitate sunt sâmburele tare, împrejurul căruia se ţese şi se desvoltă viaţa lui publică. — Ce, şi cum e ţara noastră din aceste puncturi de vedere ? Mai ales astăzi, am fi foarte vinovaţi să ne facem vreo iluzie deşartă. Să ne dăm seama bine la socoteala preţului nostru, pentrucă, Germania a devenit — zice unul dintre luptătorii naţionalişti — centrul de operaţie, centrul general al iudaismului. Prinţii şi oamenii de stat germani, sunt în puterea jidanilor. Jidanii fac legi în parlament, ei împart dreptatea în tribunale. Astăzi, afară de ziarele curat catolice, toată presa a căzut în stăpânirea evreilor, aşa că rar se mai găseşte o foaie publică, în care un german să-şi poată scrie gândirea, fără voia lor. In Germania, presa politică, teatrul, critica literară şi artistică, toată literatura însfârşit, e în mâna neamului lui Israel. In scurtă vreme nu va mai fi în toată Germania un singur scriitor necircumscris. Ba încă, un chirurg maior evreu a cerut ca pentru toată armata germană circumcizia să devină obligatorie.

Lupta în contra iudaismului în Germania de-abia începe şi în curând, judecând după întâia pornire, va ajunge să ia proporţii însemnate. Scrierile şi publicaţiile de tot felul în contra iudaismului, fac zgomot mare, pentrucă lovesc o rană adâncă şi dureroasă a naţiunii germane. Protecţioniştii strigă că, trebue să se dejidovească odată sistema economică a Germaniei, dacă naţiunea germană nu voeşte să ajungă la o desăvârşită tiranie a banului şi a creditului evreiesc.

Acestea se petrec în Germania, după câţiva ani de la încetăţenirea Evreilor, pe când guvernul nostru caută să deschidă poarta cetăţeniei române, de odată şi fără pregătire, la o întâie grămadă de Evrei, ante-garda cuceririi noastre desăvârşite. Noi, în starea de slăbiciune economică, de atonie socială, de disoluţie naţională în care ne aflăm, încercăm a introduce în cetăţenia noastră un element străin, care face naţiunea germană să ţipe în contra acţiunii lui perni-

cioase. Şi încă odată, să nu uităm, că, pentru o populaţie de patru milioane şi jumătate, avem mai tot atâţi Evrei ca şi Germania, care are o populaţie de patru-zeci de milioane şi mai bine.

Insă, ne zic patrioţii dela guvern şi partizanii lor din Cameră, nu încetăţenim decât 1074 de Evrei deodată şi aceasta făcând-o, îi asimilăm. Noi să asimilăm pe Evrei? Dar dacă Evreii s'ar asimila aşa de uşor, pentru ce naţiunea germană, element colosal, istoriceşte, economiceşte şi politiceşte, nu i-a putut asimila de-atâta vreme? Pentru ce astăzi mai mult decât ori când, simte organismul ei naţional, bolnav şi ameninţat în existenţa lui prin elementul străin al Evreilor inoculat în sânu-i? Pentru ce, în loc să se germanizeze Evreii, s'a jidovit presa, literatura, economia şi mişcarea politică în Germania?

Răspunsul e lămurit astăzi, cu toate locurile comune de argumentare ale cosmopoliţilor, ce ne cârmuesc ţara. Din cauze, asupra cărora n'avem loc a ne opri aci spre a le desvolta, din cauza religiei, a moravurilor, a rasei şi prin urmare a firii organismului lor, Evreii nu se pot asimila cu nici unul din elementele naţionale europene, ci cu totul dimpotrivă. Supuşi cu drepturi restrânse, sau cetăţeni cu drepturi depline într'un stat, ei sunt Evrei şi nu pot fi altceva. Infigerea lor în viaţa naţiunilor prezintă un caz patologic absolut identic cu inocularea unui element străin într'un organism viu: nu organismul asimilează elementul străin, ci acesta descompune şi-şi asimilează organismul.

Acei ce sunt chemaţi a revizui Constituţia, să cumpănească tendinţele guvernului nostru patriotic cu cele arătate mai sus, şi să nu uite deosebirea de tărie dintre noi şi Germania.

IN MUNCĂ E MÂNTUIREA

După cum se poate prevedea din discuţiunile ce urmează în cameră, priectul de soluţiune al guvernului privitor la poziţiunea Israeliţilor nu va fi în stare de a întruni cele două treimi necesare şi va cădea.

Mulţi oratori sunt încă înscrişi, multe discursuri fericite prin concepţie şi formă vom mai auzi şi se va face în cestiunea aceasta măcar acea lumină, care ar fi trebuit să domine la discutarea „tuturor" legilor organice a acestei ţări. Dacă din capul locului legile organice se discutau cu atâta frică de

Dumnezeu, cu atâta îngrijire de interesele naţiei româneşti, ca acest de astăzi, de sigur că nici datorii publice, nici provincii pierdute, nici cestiune israelită, nici în fine mizeria claselor de jos n'am fi avut-o ; iar dacă pe de altă parte, conform teoriei compensaţiunii din natură, oricare rău trebuie să corespunză cu un bine oare care precum de ex. orbirea fizică are de rezultat ascuţirea simţului auzului ş. a. m. d., vom trebui să mărturisim că răul acut al cestiunii israelite a avut meritul de a ne deschide ochii şi de a vedea garanţia existenţei noastre în muncă reală, în apărarea muncii reale, nu în fraze şi principii generale, a căror bunătate sau răutate practică atârnă dela *aplicare*, deci dela progresul *real* pe care un popor l-a făcut pe calea muncii fizice şi intelectuale.

Dacă însă parlamentul, prin discursurile membrilor opoziţiei, prezintă un nivel atât de înălţat, precum arare ori l-a mai avut, nu putem zice acelaş lucru nici despre proiectul guvernului, nici despre discursurile membrilor partidei pur guvernamentale, adecă roşie, nici despre studiile statistice pe baza cărora guvernul şi-a înjghebat listele.

Căci în acele liste vedem de ex. trecuţi cetăţeni români de lege răsăriteană, vedem supuşi străini, cari nici când n'au manifestat dorinţa de a fi cetăţeni români, vedem apoi o serie de oameni cari nu merită prin nimic favorul de a li se acorda cetăţenia română. Cel mai mare defect al listelor însă este fără îndoială acela, că stau în contrazicere cu programul solemn al cabinetului de a înlătura orice categorii, de vreme ce aceste liste nu sunt decât categorii ascunse.

Căzând proiectul guvernului — ce se va întâmpla ? Sau guvernul se va retrage, ceea ce nu e verosimil, sau va disolva adunarea, ceea ce e şi mai puţin de crezut, sau în fine va lăsa să cadă proiectul său şi se va uni cu fostul proiect al majorităţii, poruncind roşilor să-l voteze asemenea. Deşi admiterea proiectului majorităţii ar fi cea mai crudă desminţire a existenţei pericolelor, cu care *Românul* şi partidul său ameninţă ţara, totuşi este cu putinţă ca guvernul să se desmintă pe sine însuşi, pe partidul roşu şi presa guvernamentală şi să admită un proiect despre care zicea, că ridică asupra României furtuna intervenţiunilor străine.

Departe de a fi vorba de intervenţiune, observăm din contră începutul unei reacţiuni în Europa întreagă, vedem că presa odinioară ostilă nouă, pe zi ce merge scade tonul, pe zi ce merge recunoaşte îndreptăţirea noastră de a regula în deplină libertate şi cumpănind cu cumpătate toate interesele noastre naţionale, cestiunea aceasta ; încât ameninţările ziaristicei guvernamentale, departe de a mai găsi un

răspuns în străinătate, începe a ne inspira mirare, prin strania lor izolare în cercul restrâns al redacţiunilor roşii.

In ajunul soluţiunii cestiunei israelite, ţinem însă de datoria noastră de a reaminti cititorilor, că această reformă cată să fie începutul unei reforme serioase a legiuirilor noastre organice. A apăra munca noastră naţională în contra exploatării uzurare de tot soiul trebue să fie ţinta de căpetenie a măsurilor de luat.

Ţinem a reaminti deci că năvălirea elementului speculator al Israeliţilor în ţările noastre e mai mult simptomul unor rele existente în chiar mijlocul nostru, un simptom dureros într'adevăr, dar remediile în contra lui sunt departe de a înlătura boala organică de care suferim.

La noi liberalismul pretextat al naturelor catilinare, în loc de a democratiza clasa de sus, a avut din contră rezultatul de a aristocratiza o clasă nenumărată de indivizi, cari nevoind a munci, având chiar ruşine de muncă, aspiră de a ajunge la vază şi de a face avere pe calea demnităţilor statului, începând dela miile de funcţiuni mici şi sfârşind cu însuşi fotoliile ministeriale. Inmulţirea dar a claselor consumatoare şi scăderea claselor productive, iată răul organic, în contra căruia o organizare bună trebue să găsească remedii. Indealmintrelea toate măsurile de restricţiune contra simptomelor acestui rău, vor avea un rezultat problematic.

In muncă e mântuirea ; trebue numai ca îngrijirea deşteptată a oamenilor de bine să creeze prin legi practice condiţiile unei munci cu sporiu şi putere de înflorire.

„PUTEREA" CA MIJLOC DE EXISTENŢĂ

Numărul de azi şi cel de ieri al *Românului* au meritul de a trezi veselia publică prin declaraţiile coprinse în ele precum şi prin prăpăstiile visate de onorabilii confraţi, cari văd pericole pentru ţară, acolo unde nimeni nu vede decât cel mult căderea roşiilor dela putere.

Am spus-o adesea ori în acest ziar, că dreapta conservatoare e partidul acela în parlament şi în ţară, ai cărui membri nu au absolut nici o nevoie de a veni la putere. Cu listele electorale şi cu rolurile de contribuţie în mână am putea dovedi, că clasa aceea de oameni din care partidul conservator îşi recrutează membrii poartă 2/3 din toate sarcinele Statului, pe când celelalte clase poartă numai 1/3 parte. Din

această proporţie se va vedea, că dacă partidul conservator are vreun interes, e desigur acela al stabilităţii, al unui guvern regulat, conştiincios şi iubitor de ţară, nici de cum pe acela de a veni numai decât la putere. Ce sunt însă dd. roşii, când n'au puterea în mâini ? Nimic decât palavragii de cafenele, ajunşi în trista stare de a purta iarna pălării de paie şi hăinuţe de dril.

Am înţelege încă dacă s'ar vorbi pur şi simplu de ambiţia de a veni la putere, o ambiţie de care sunt susceptibile piepturile omeneşti. Dar această ambiţie, oricât de mare ar fi, nu este de fel întreţesută cu interese de ordine curat individuală, deci e prea sus pusă pentru a putea fi confundată cu setea de putere pe care-o au dumnealor. Pentru conservatori lupta politică nu e o „luptă pentru existenţă" ca la roşii.

Noi le-am propune d-nilor roşii o reformă, care i-ar face să se lepede de bună voie de a veni cândva la putere şi anume : ca toate funcţiile administrative precum şi deputăţiile, având deplină şi garantată responsabilitate, să fie servicii benevole şi gratuite. Ar primi dumnealor aceasta ?

Ne temem că de a doua zi statul român ar rămânea fără funcţionari şi fără deputaţi roşii.

Acuzarea *setei de putere,* făcută conservatorilor, e cel puţin absurdă, mai în totdeauna însă de rea credinţă.

Dar într'adevăr *Românul* nu mai ştie ce vorbeşte. Începând revistele sale prin acuzarea, că ţinta luptei politice a conservatorilor nu e decât puterea, că opoziţia e *înverşunată* după putere, cuprinde cu câteva şiruri mai jos următoarea declaraţie :

„Cine voieşte să mănţină *indefinit* guvernul actual la putere, nu are decât să nu dea cestiunii în desbatere o soluţiune acceptabilă pentru puterile europene. Preşedintele consiliului de miniştri a declarat precis şi categoric, în întrunirea de ieri seară că, pe cât timp va fi susţinut de maioritatea Camerelor, *nu va primi nici a se da un vot negativ,* care ar provoca o resoluţiune din partea puterilor ; *nu va primi nici o soluţiune neacceptabilă pentru Europa ;* şi, nevoind nici a disolva Camera *decât la ultima estremitate,* va rămâne neclintit la putere, până când două treimi ale Camerei se vor înţelege asupra unei soluţiuni. Această declaraţie a fost făcută de d. Ion Brătianu în termeni atât de *precişi,* şi cu tonul unei *hotărîri atât de nestrămutate,* încât ne este şi nouă permis astăzi să afirmăm cu tărie că cine voieşte să mănţină indefinit pe guvernul actual la putere, nu are decât să refuze acestui guvern o soluţiune acceptabilă pentru puterile europene."

Apoi mai la vale pe acelaşi ton :

„In tot cazul, ceea ce este *mai presus de orice îndoială,* e că ministrul actual *nu poate să se clintească dela postul său,* până ce cestiunea pendentă nu va fi resolvată. *El este* **impus** prin puterea lucrurilor în capul afacerilor ; căci, îndată ce o criză ministerială s'ar produce şi ca consecinţă neapărată Camerele s'ar disolva, fără ca cestiunea să fie resolvată, puterile vor da ele soluţiunea ce nu s'ar fi putut da de ţară, şi i-o vor impune. Este dar o datorie *patriotică,* de primul ordin, pentru guvernul actual de *a ţinea cu energie puterea,* până ce cestiunea pendentă va fi resolvată. De aceea şi d. Ion Brătianu a declarat ieri seară că, *chiar dacă ar trebui să-şi piarză viaţa* în împlinirea datoriei ce îi este impusă de puterea lucrurilor, va rămânea neclintit la putere, până când cestiunea Evreilor *va fi resolvată* şi ţara admisă în concertul puterilor europene."

Deşi Camera e liberă de a refuza chiar revizuirea Constituţiei cu o minoritate suficientă, totuşi ministeriul declară că nu se va retrage până ce soluţiunea lui nu va fi primită.

Intr'adevăr frumoase şi mai cu seamă constituţionale declaraţii face d. I. Brătianu, declaraţii cari nu-i vor ajuta nimic din cauză că în toate cestiunile mari de pân'acuma d-sa au amăgit prin neadevăruri ţara. D. I. Brătianu, dacă are vreo calitate eminentă, este aceea de a spune foarte desgheţat neadevărul. Ni se pare că a venit vremea ca nimeni să nu-l mai creadă.

Şi aceste declaraţii ale d-lui ministru nu însemnează o înverşunată sete de putere ?

Dar aceasta e la urma urmelor afacerea d-sale. Dacă această sete înverşunată ar avea drept corelat calităţi distinse de om de Stat, nici n'am avea de obiectat ceva în contra ei. Din nefericire însă această sete e în aşa disproporţie cu calităţile d-sale, în cât aproape toate nenorocirile şi toată sărăcia care de douăzeci de ani bântue aceste nefericite ţări, avem a le mulţumi incapacităţii fenomenale, cu care d-sa a condus partidul roşu.

Puţin am avea de zis asemenea asupra publicării acestor solemne declaraţiuni în *Românul.*

Dar alături cu ele vedem acuzaţiuni atât de nedemne. făcute membrilor opoziţiunii, încât le reproducem numai fără a le mai întâmpina. Cu balamucul nu se discută. Iată dar prăpăstiile, pe cari confraţii noştri, în superafluenţa lor de iubire de adevăr şi de lealitate, le atribue opoziţiunii conservatoare :

In noua şi dureroasa dramă ce se va desfăşura pe această cale, actele vor fi împărţite precum urmează :

Actul I. Camerele lasă cestiunea neresolvată sau dau o soluţiune neacceptabilă pentru Europa.

Actul II. Puterile se întrunesc în Conferinţe, rezolv cestiunea şi chibzuesc asupra mijloacelor de a o impune României.

Actul III. Ministerul Manolaki Kostaki, Maiorescu şi consorţii, cere aplicarea principiului că puterile au autoritatea de a decide despre România şi aceasta datoria de a se supune ; această aplicare o cere de urgenţă spre a salva ţara de execuţiunea puterilor.

Actul IV. Decisiunea puterilor este aplicată şi strigătul ţării amuţit cu puterea tunului şi a baionetei, în numele salvării ţării.

Actul V. *Una sută mii de Evrei,* cel puţin, sunt impuşi ca cetăţeni români, şi garantarea proprietăţii rurale dispare, în loc de una mie de Evrei, cât propune astăzi guvernul şi de garantarea cea mai puternică a proprietăţii rurale.

Şi toate acestea le atribue opoziţiei, cine ? *Românul,* acelaş jurnal care propunea egalitatea drepturilor *civile* pentru toţi străinii, care le dădea tuturor dreptul de a cumpăra moşii ; jurnalul în fine care susţinea emanciparea pe categorii, deci introducerea pe rând a zeci de mii de Evrei în cetăţenia română, fără un vot special al Camerei.

Se'nţelege că şi această capo d'operă de decadenţă a inimei omeneşti se mântue prin declararea că :

„în deşert vor face orice alte încercări spre a răsturna ministerul, căci el va rămânea neclintit la postul său, până când cestiunea va fi rezolvată."

Să vă fie de bine !

Faţă cu aceste turpitudini, cari răsar ca bureţii înveninaţi în foile roşii, ne cuprinde un sentiment trist care ne sileşte a zice : Nu cestiunea israelită e răul principal, suferim de un rău adânc şi înrădăcinat care nelecuindu-se ne va duce la o sigură peire. Când oameni cari sunt capabili de a scrie desgheţat asemenea minciuni şi calomnii la adresa adversarilor lor continuă a exercita influenţă asupra opiniei publice, continuă a fi miniştri, deputaţi, mai ştim noi ce, e o dovadă că acei oameni nu mai pot trăi prin o muncă cinstită, că sunt avizaţi de a trăi din amăgirea poporului, că-şi pângăresc sufletul de zece ori pe ceas cu cele mai negre calomnii, pentru a se mănţinea la puterea de care au nevoie, că sufletul ţării se'nvenineză pentru a nu mai putea vedea adevărul.

O asemenea ţară e pierdută !

TRIUMFUL CAUZEI ROMÂNEŞTI IN CHESTIA ART. 7

Suntem în ajunul unei soluţiuni definitive a cestiunii israelite. Guvernul şi-a plecat armele, majoritatea roşie a primit programul întreg şi intact al opoziţiei, viitorul art. 7 al constituţiei române va fi o stavilă şi mai puternică în contra înstrăinării, de cum a fost articolul actual.

E un moment atât de frumos acesta, în care ideile apărate de noi sunt purtătoare de biruinţă încât, lăsăm orice incriminări la o parte. Şi dacă ne aducem aminte de scurtul trecut în care ţara a fost agitată de această grea şi periculoasă cestiune, o facem numai în interesul adevăratului istoric fără ură şi patimă contra cuiva.

Acum un an art. 44 al tractatului dela Berlin atârna ca sabia lui Damocles asupra ţării, iar pressa guvernamentală augmenta spaima, năzărindu-i-se în perspectivă nouri grei şi încărcaţi cu grindină pe care-i vedea adunându-se dinspre străinătate asupra noastră.

Când s'au escris alegerile pentru Camerile de revizuire agitaţia era la culme. Dar pe când ziaristica, cu puţine excepţii, se întrecea în cuvinte cari oricât de frumoase ar fi fost, n'aveau puterea nici de a convinge, nici de a îndupleca, organul nostru au adus studii serioase asupra cestiunii, studii bazate pe date statistice, pe comparaţiunea textelor de lege din diferite ţări, câştigând opinia publică pentru singurul punct de vedere admisibil şi raţional, că reforma constituţională nu se poate face decât în marginele, în care se poate concilia cu interesele economice şi naţionale ale ţării.

Ţinem a reaminti solemna declaraţie, făcută în acest organ, că partidul conservator nu va face, precum nici au făcut, cestiune ministerială din cestiunea israelită.

De unde pressa europeană toată era în momentul întâiu contra noastră, vedem astăzi cestiunea atât de lămurită, în cât o reacţie analoagă cu cea dela noi se prepară în Germania şi Australia că *Journal des Débats,* publicând scrisoarea d-lui Crémieux, se pronunţă pentru noi, că guvernul Garibaldi şi vestitul Kossuth găsesc de cuviinţă a se lupta cavalereşte pentru noi în publicitatea europeană.

Cu toate acestea pe când presa străină ne era ostilă şi după a ei atitudine aveam grije de chiar atitudinea sferelor influente ale diplomaţei, în mijlocul unei fierberi generale şi a unei generale incertitudini şi lipse de hotărîri, grupul conservator din Iaşi unit cu un grup de bărbaţi independenţi, liberali prin tendenţe, dar moderaţi şi circumspecţi în procedere, au stabilit lineamentele esenţiale ale unei soluţiuni,

care astăzi poate se va vota ca definitivă şi sfântă voinţă a ţării.

Reamintim dar, că dacă biruinţă este, ea este a acestor două grupe, cărora, cu gratitudine adâncă o constatăm, nu le-au lipsit nici concursul fracţiunii, nici acel tot atât de preţios şi vrednic de laudă a liberalilor moderaţi din Ţara românească. Oricât de multicoloră ar fi fost dar opoziţia, un singur merit are, că strâns unită şi-a pus pieptul pentru ţară, că mica ei oştire a fost o oştire de eroi.

Ne aducem aminte de o duioasă legendă păstrată în memoria popoarelor din peninsula Balcanică. Când Mohamed II s'a întâmpinat la Rovine cu mica oştire a lui Mircea cel Bătrân, în partea Turcilor era ca aliat vestitul Marcu-crăişorul eroul legendelor slave. Când acesta a văzut mulţimea săgeţilor române întunecând văzduhul ca nourii cerului, a căzut în genunchi rugându-se: „Fă-mă, Doamne, să cad în luptă, dar să învingă creştinii".

Craiul Marcu a căzut în bătălie, dar Mircea a eşit biruitor.

Tot astfel guvernul, patriotic fiind, au trebuit să se roage lui Dumnezeu: Fă-mă, Doamne, să cad în luptă, dar să învingă Ţara!"

Dar n'avem numai bucuria de a vedea schimbată opinia Europei, de a vedea liniştindu-se ţara din îngrijirea ei, o şi mai mare satisfacţie ne este păstrată.

Israeliţii înşii, recunoscând că nu cu Alianţa, ci cu noi împreună or să trăiască, nu cer nimic alta decât ceea ce ţara poate da. Oameni însemnaţi şi de talent părăsesc punctul de vedere al interpretării largi a art. 44 şi vor cere împământenirea individuală.

In această oră de apropriere generală, când România dă într'adevăr din toată inima posibilitatea ca Israeliţii să devină cetăţeni ai ei, ne simţim datori a vorbi în spiritul păcii şi a reaminti că nu ura contra rasei israelite, nu patima, nu preveniuni religioase ne-au silit a menţine un atât de strict punct de vedere, ci mai cu seamă natura ocupaţiunilor economice ale Evreilor precum şi persistarea lor întru a vorbi în familie şi piaţă un dialect polono-german, care-i face neasimilabili cu poporul nostru.

Dacă în locul muncii actuale, care nu consistă în mult mai mult decât în precupeţirea de muncă străină, Evreii se vor deda ei înşişi cu ocupaţiuni productive, dacă şcoalele noastre, în cari ori când au fost primiţi şi trataţi pe picior de perfectă egalitate cu românii, vor avea de rezultat a-i face să vorbească şi să scrie româneşte, atunci viitorul art. 7 nu va mai fi o piedică pentru ei, căci nimeni nu va contesta unui român adevărat, de orice rit ar fi, dreptul de cetăţean român.

Fie zis într'un ceas bun şi împlinească-se binele cu prisosinţă!

INTOCMIREA VIITOARE A STATULUI ROMÂN

Promulgat şi sancţionat prin semnătura M. Sale Domnului, noul articol 7 al Constituţiei române a trecut deci prin toată filiarea legislativă şi a devenit lege. Astăzi, în ziua publicării prin „Monitor" a noului articol constituţional, s'a mântuit deci cestiunea israelită în România. Dar dacă ea s'a mântuit în mod formal, întrucât adică un pericol poate fi înlăturat prin dispoziţiuni legislative, caracterul ei economic a rămas încă neatins şi o serie de măsuri organice trebue să complecteze însemnata reformă. Suntem departe de-a ne îndoi că toţi românii — de orice partid ar fi ei, orice creştere ar fi avut şi orice aptitudini le-ar fi dăruit natura — doresc din inimă de-a vedea ţara înflorind, de-a vedea progresul ei material şi intelectual asigurat pentru tot viitorul. Dar între intenţie şi putinţă e o adevărată prăpastie, şi de aceea Dante a avut cuvânt când a zis că locaşul celor răi, iadul, e pardosit cu bune intenţii. Tocmai într'asta consistă puterea tragică a răului, că acel care-l comite găseşte mii de motive pentru a-l scuza, într'asta consistă logica patimilor omeneşti, că fiecare individ din punctul său de vedere, din neputinţa de-a voi altfel de cum e osândit a voi, are cuvânt. Dar nu punctul *său* de vedere e cel care foloseşte altora, nu acesta poate aduce pacea şi înflorirea între toţi.

De-aceea nu ne îndoim, că acum după ce cestiunea întru cât era formală, e înlăturată, guvernul şi organele lui vor propune fel de fel de reforme, unele de bună credinţă, altele cu priviri personale şi pentru a îmbrobodi cu pretextul interesului public, interese private, dar, ori-cum fie, asemenea proiecte vor plana, vor fi poate chiar conforme cu cuvintele noastre, dar lipsite de înţălegerea noastră. „Non idem est si duo dicunt idem" zice un proverb latin, adică, „nu acelaş lucru este dacă doi zic acelaşi lucru", căci dela zisa în treacăt, dela repetarea imitativă până la reproducerea în alt creer a aceloraşi gândiri, e o mare deosebire.

Am zis în mai multe rânduri că ori-cine doreşte vindecarea relelor cari bântue ţara noastră, va deveni mai mult ori mai puţin conservator, şi orice reformă s'ar introduce în legile noastre, pentru a fi bună, va trebui să fie conservatoare.

Aceasta e atât de adevărat, în cât, chiar puţinele legi de o valoare oare-care ale Camerilor actuale şi ale celor trecute, sunt conservatoare în toată puterea cuvântului şi n'au a face de fel cu contractul social al lui Jean Jacques Rousseau. Astfel legea pentru neînstrăinarea pământurilor ţără-

neşti ia celei mai numeroase şi mai folositoare clase de români, dreptul de-a dispune de proprietăţile ei. Din punct de vedere liberal, această lege e o adevărată erezie, din punct de vedere conservator însă, această lege e pe deplin conformă cu natura statului, căci acesta are nevoie de clase puternice, are nevoie mai cu seamă ca existenţa claselor ei productive să fie pe deplin şi afară de orice indoială asigurată. Legea contra uzurei e tot conservatoare. Din punctul de vedere al *liberului-arbitru,* dogma supremă a liberalismului şi raţiunea lui de-a fi, o lege care opreşte pe cineva de-a se împrumuta sub orice condiţii voieşte, e o adevărată erezie. Din punct de vedere conservator însă, această lege e bună, căci un capital împrumutat e o unealtă de muncă împrumutată şi nu se cade ca împrumutătorul să distrugă toată puterea de producţie a împrumutatului, numai pentrucă pe un timp oarecare i-au procurat unelta de muncă.

Modificarea art. 7 din Constituţie s'a făcut asemenea în sens conservator. Din punctul de vedere al liberalismului e injust ca un individ să nu ia parte la viaţa statului, fiind de altă rasă. Cel mai mare exemplu, citat de inteligenţele liberale, sunt Statele Unite ale Americei, unde într'adevăr diversitatea originei locuitorilor nu-i opreşte pe aceştia de a fi buni patrioţi americani. Dar (Românii) nu sunt Engleji, vom răspunde. Pentru a rămânea ceea ce suntem, adică români, pentru a ne împlini misiunea istorică pe care Dumnezeu ne-a încredinţat-o din ziua în care Traian împăratul a pus piciorul pe malul stâng al Dunării, trebue să ţinem ca toţi membrii statului nostru să fie, de nu români de origine, cel puţin pe deplin romanizaţi. Această teorie e cu totul conservatoare şi diametral opusă teoriei de „om şi om" profesată de liberali.

Tot în acest sens vor trebui a se face toate reformele necesare pentru a fi folositoare, în cât nu e departe ziua, în care toate sferele din ţară vor deveni conservatoare. Nu trebue să uităm că liberalismul cosmopolit, de care am suferit ca de o boală cronică păturі întregi ale societăţii noastre, ne-a adus cele mai mari rele, din care cel mai mare e că nenumărate nulităţi, sub pretextul liberalismului şi al democraţiei se servesc de stat şi de demnităţile lui pentru a câştiga o pâne, pe care, pe calea muncii noastre, n'ar putea-o câştiga ; să nu uităm asemenea că acest câştig, la care ori-cine poate ajunge fără muncă, deprinde pe oameni de-a spera totul dela schimbările politice, demoralizându-i sistematic, făcându-i linguşitori şi servili către mărimile zilei, prefăcându-i adesea linguşitori şi calomniatori, în cât liberalismul în România, în loc de-a avea de rezultat oţelirea caracterelor, a avut din

contră pe acela de-a bizantiniza şi a veşteji oamenii ce erau încă neatinşi de acel rău.

De-aceea direcţia, în care se vor face reformele, trebue să fie de a scăpa statul şi organizaţia lui de lupta pentru existenţă şi de ambiţiile individuale, de a-l pune la adăpostul asalturilor desperate a oamenilor cari nici au învăţat ceva în viaţă, nici sunt în stare a câştiga ceva prin munca lor proprie.

DEMAGOGI, NU DEMOCRAŢI

După atâtea declaraţiuni formale ar fi poate de prisos a mai răspunde „Românului" care nici acum nu încetează de a confunda partidul conservator precum el este astăzi, cu partidul boierilor bătrâni din timpul unirii Principatelor. De prisos ar fi însă a răspunde şi pentru consideraţia, că ori ce cuvânt am rosti, îl vedem pro primo rău înţeles, apoi răstălmăcit cu intenţii şi vederi, cari nu sunt de loc coprinse în cuvintele noastre.

„Românul" face istoricul luptelor partidului roşu cu conservatorii dela 1848, cu cei dela 1858, cu cei din timpul domniei lui Cuza-Vodă, şi apoi îşi asumă meritele unirii, a împroprietăririi ţăranilor etc. asupra partidului pe care-l reprezintă.

Acestea sunt cu totul neexacte.

Intâiu în partidul conservator de astăzi e în număr mare reprezentat partidul unionist din timpul domniei lui Grigorie Ghica VVd. Actele divanului ad-hoc din Moldova sunt de o potrivă iscălite de d-nii Lascăr Catargiu şi Petru Mavrogheni de ex. ca şi de Anastasie Panu şi de d M. Cogălniceanu. E natural, ca boierii din Ţara românească să se fi temut de roşii, de aceste elemente necunoscute, cari încercau a pune mâna pe Stat ; în Moldova însă această luptă între liberali şi conservatori n'au existat în privirea cestiunilor mari, încât în timpul divanului ad-hoc lupta era între unionişti şi antiunionişti, abstracţie făcând dela principiile lor de administraţie internă.

Caracteristic este deci pentru partidul conservator că din momentul unirii el s'a contopit în amândouă ţările formând un singur partid, pe când din contră liberalii din Moldova au păstrat caracterul lor deosebit de al roşiilor, căci în Moldova, din fericire pentru ţară, nu există încă roşii.

Aşa dar, dacă roşii cu titlul lor nou de partid naţionale-

liberale sau liberale-naţionale, adoptat ca imitaţie a partidului judaico-oportunist din Germania, au avut vreo luptă de susţinut, aceasta n'a fost îndreptată contra partidului conservator cu cultura lui modernă şi cu vederile lui exacte, ci contra a o seamă de boieri din Ţara românească, cari ţineau grapă la tradiţiile ţării lor şi nu voiau să sacrifice nimic sigur pe lucruri necunoscute. Boierii din punctul lor de vedere aveau dreptate. Ţara românească exista ca stat autonom dela 1260—70, va să zică bob numărat de şase secole, îşi avea deci viaţa ei aşezată, tradiţiile deosebite şi era natural, că unirea, deşi se făcea cu o ţară tot românească având deplină asemănare în datine şi obiceiuri, avea s'aducă mari schimbări, mai ales prin unificarea instituţiilor.

Altfel era cazul Moldovei. C'o sută de ani mai tânără decât Ţara românească, ea a avut totdeauna o poziţie mult mai expusă decât sora ei de peste Milcov. Doi vecini a avut aceasta din cari cu unul s'a împăcat prin tractate, neutralizând pe celălalt, care nu era periculos prin împrejurarea că Ardealul era mai autonom faţă cu Ungaria decât Ţara românească faţă cu Turcii chiar. Moldova însă avea Polonia la Nord, dar mai cu seamă la răsărit avea pe neastâmpăraţii Tătari, pe neînfrânaţii Cazaci, şi pe deasupra acestora avea în contra ei împărăţia turcească şi regatul Ungariei. Pe când însă un vecin al Ţării româneşti slăbea, adecă Turcul, vecinul imediat al Moldovei, Rusul, se împuternicia din zi în zi, căci se substituise turbulentei Polonii puternica Rusie pe de o parte, puternica casă de Austria pe de alta. Rezultatul împuternicirii vecinilor a fost că Moldova a pierdut două provincii. Era evident deci, că experienţele dureroase trebuiau să facă instinctul de conservare naţională mult mai susceptibil în Moldova decât în Ţara românească, care n'avusese a deplânge acele dureroase pierderi.

Iată dar dece partidul conservator de astăzi nu mai poate fi identificat cu acela, pe care d-nii roşii l-au combătut la 1848. D-nii roşii au fost şi au rămas liberalii *unei provincii*; conservatorii sunt un partid unul şi acelaş în întreaga România. Nu există roşii în Moldova, sunt însă conservatori cu aceleaşi vederi în ţinutul Sucevei ca şi'n Banatul Severinului.

Rolurile sunt aşa dar cu totul schimbate.

E asemenea inexactă aserţiunea „Românului" că partidul conservator ar fi fost contra împroprietăririi. Contra modului propus da, contra ideii, nu. In sine vorbind atât meritul cât şi demeritul e al lui Vodă-Cuza şi a lovirii sale de stat. Cum că modul de împroprietărire a fost vicios se vede însă din rezultate. Niciodată ţăranul român n'a stat mai rău decât după împroprietărire astfel cum ea a fost făcută.

D-nii roşii însă, cari combat lovirea de stat, au cu toate

acestea pe autorul lovirii ca ministru de interne, au în cabinet pe omul, pe care acum câteva luni îl numiau prin „Românul" meşter în *sustracţiune* şi trădător al ţării în cestiunea israelită.

Acum venim la legile conservatoare, votate de roşii în plină contrazicere cu principiile lor fundamentale.

Punctul nostru de vedere e cu totul clar: roşii, ca partid politic consecvent şi onest n'ar fi trebuit să le voteze.

Lupta noastră de căpetenie e o luptă pentru adevăr. Dacă sunteţi liberali, fiţi ceea ce vă numiţi, conform proverbului „ori vorbeşte cum ţi-i portul, ori te poartă cum ţi-i vorba". Ceea ce combatem dar în roşii e lipsa de caracter, pişicherlicul erijat în teorie de guvernare.

Azi d. Cogălniceanu e numit sustractor şi trădător, mâni, e ministru al roşiilor.

Azi veniţi cu presiunea străină, cu categoriile şi cu listele, mâni adoptaţi proiectul opoziţiei.

Gravitatea lucrului consistă însă în împrejurarea, că un partid fără caracter, pe lângă aceea că demoralizează poporul făcându-l a nu mai şti cu ce oameni are a calcula, mai e şi compus din oameni fără caracter.

Astfel un individ dela Piteşti în ajunul alegerilor promitea cetăţenilor, că nu numai nu va da nimic Evreilor, dar va propune gonirea lor din ţară. Acelaş individ, ales deputat, făcea parte din susţiitorii categoriilor. Există o suplică a alegătorilor din Piteşti, care denunţă duplicitatea deputaţilor din acel judeţ.

Alături apoi cu neonestitatea pe teren teoretic, vine cea pe terenul practic, unde exemplele sunt înspăimântătoare.

De aceea nu lauda „Românului" că roşii sunt adevăraţi conservatori, ci obiecţiunea noastră principală are cuvânt.

In fundul inimei noastre nici credeţi în ceva, nici voiţi ceva. Nu sunteţi un partid politic ci o societate de exploatare, nu cu principiile voastre avem a lupta, ci cu apetiturile voastre. Pentru a arunca praf în ochii lumii, sunteţi în stare cu aceeaş lipsă de caracter să votaţi azi o lege ultra-liberală, mâni una ultra-conservatoare, fără a pricepe nici pe una, nici pe alta. Din cauza asta nu sunteţi democraţi, ci demagogi.

RĂSCUMPĂRAREA DRUMULUI DE FIER

Nu de principiu şi de încredere e cestiunea răscumpărării drumurilor de fier pentru noi.

In principiu am avea de obiectat ceva numai atunci, când am fi în altă ţară, unde încărcarea statului c'o nouă ramură de administraţie ar fi cu totul de prisos, pe când la noi posesiunea drumurilor de fier are pe lângă importanţa economică o importanţă pentru chiar direcţia culturii naţionale.

Plângerea noastră constantă de pân'acuma este că Românii în loc de a se deda la studii practice şi pozitive, cari să-i poată susţinea prin ele înşile fără reazimul statului, s'aruncă din contra asupra ramurilor de ştiinţă speculativă, din care dreptul ocupă linia primă. Urmarea acestei direcţii nesănătoase a culturii române este înmulţirea cu asupra de măsură a clasei advocaţilor şi postulanţilor de toate tepele şi colorile, clasă a cărei existenţă e în cea mai mare parte cauza penibilei sfâşieri dintre partizi. Doi trei advocaţi, adunaţi sub o căciulă, sunt de ajuns pentru a forma un nou partid politic sau o nouă nuanţă de partid politic. Pe când în fond lupta e pentru funcţiile şi beneficiile, de cari dispune statul, lucrul ia în formă aspectul unei lupte pentru interesele publice, cari sunt pretextul nu cauza turnierelor necavalereşti din parlament şi presă.

Aşa dar, oricari ar fi foloasele materiale ale răscumpărării, numai folosul moral că ar abate o sumă de minţi dela sterpele ocupaţiuni de speculaţiune politică, la lucrări de altă natură, exacte, practice, pozitive, ar fi de ajuns spre a ne îndemna să fim pentru răscumpărare în principiu. Statul, fiind odată proprietar al drumurilor de fier, ar fi silit să încurajeze studiile tehnice, să înfiinţeze el însuşi institute de cultură pentru aceste studii şi generaţia viitoare s'ar abate în parte măcar, pe calea unei munci intelectuale, cu care omul poate câştiga bani şi vază ori şi unde, căci fiecare punct al ţării are nevoie azi de oameni speciali, care să dea reazim intelectual muncii materiale.

Răscumpărarea poate deveni un dezastru financiar, precum concesiunea Strousberg a fost un dezastru.

Pentru a proba aceasta n'avem nevoie de a căuta motive nouă, căci cele de căpetenie sunt expuse în chiar opinia în scris a d-lui Dim. Sturza asupra răscumpărării, opinie atât de preţioasă în momentele actuale încât ziarul *Binele Public* o pune în fruntea sa.

Iată dar acea opinie :

„Când obligaţiunile societăţii vor fi convertite în titluri ale statului, acesta va datora singur detentorilor cuponul, şi neplata lui la zi va atinge directamente creditul statului. Fiindcă susţinerea creditului său este o chestiune vitală pentru orice stat, cuponul datorit directamente de stat prezintă o mai mare siguranţă pentru creditori decât cel datorit de o societate anume. Pe de altă parte, ori şi cine va înţelege că el apasă mai greu asupra finanţelor ţării decât o simplă anuitate.

„Când răscumpărarea va fi efectuată, statul va datori un cupon anual de peste 25 milioane. Fiecare îşi aduce aminte cât de greu a fost uneori a plăti regulat cuponul de 9 milioane. Greutăţi egale pot să se presinte şi în viitor. Atunci plata regulată a unui cupon de peste 25 milioane va crea pentru stat o situaţiune incomparabil mai dificilă decât cele anterioare.

„Pentru a face şi mai clară noua situaţiune, nu cred inutil a adăoga că diferenţa între stat plătind o anuitate şi statul plătind un cupon, este aceea, care există între o datorie fără titlu, înscrisă în cărţile unui bancher, şi între o datorie bazată pe o poliţă negustorească. Amândouă trebue plătite, însă întâia datorie e îngăduitoare, pe când neplata celei de a doua trage după sine consecinţe fatale.

„Dacă din puncturi de privire economice, şi voiu adăoga şi politice, e de dorit ca să răscumpărăm cât mai în grabă căile ferate, trebue pe de altă parte ca desavantagele financiare evidente, ce se vor produce pentru creditul statului din transformarea proiectată a titlurilor, să capete desdăunare în crearea unei situaţiuni juridice clare, netede, precise, fără încurcături pentru viitor şi în administrarea de către stat a liniilor ferate fără vreun amestec străin oarecare.

„Din momentul în care statul dă detentorilor actuali de acţiuni ale societăţii titluri ale statului, care în sine, prezintă o mare garanţie fiind ele bazate pe creditul statului însuşi, nu e cu putinţă ca să mai dăm încă o garanţie specială, şi mai ales o ipotecă pe venitul monopolului tutunului. Reamintesc împrumutul de 65 milioane pe care statul va fi nevoit să-l facă. Şi nu trebue să pierdem din vedere că mai pot veni asupra ţării timpuri grele, pentru care trebue să ne preparăm rezerve de tot felul, iar mai ales creditul ţării. Nu putem dar da, ca siguranţă, cel mai sigur şi mai important venit al statului, care ne-a scăpat în ultimii ani din situaţiunile cele mai grele şi mai periculoase.

„Răscumpărarea căilor ferate nu trebue să devie pentru finanţele ţării sugrumarea, din dosul răscumpărării nu, trebue să vedem un dezastru financiar, căci atunci răscumpărarea ar înceta de a mai fi în folosul nostru."

Cum de azi până mâni răscumpărarea din lucru rău poate deveni lucru bun e o enigmă financiară, care aşteaptă a fi

deslegată prin statornicia de vederi şi atitudine a d-lui ministru de finanţe.

Pe de altă parte cestiunea a luat în chiar consiliul de miniştri caracterul unei lupte pentru gheşeft. In Cameră e un grup ai cărui capi sunt d-nii Costinescu, Pană Buescu, Stolojan, Stătescu, Câmpineanu ş. a. cari vor să facă din răscumpărare o afacere patriotică-năciunală foarte lucrativă cu vr'o trei milioane de franci în favorul cinstitelor obraze democratice. D. Brătianu ţine cu copiii sufletului său şi de acolo criza ministerială, care are de scop de a curăţi firma companiei de exploataţie de numele neradicale a vr'o patru miniştri, pentru ca d. Brătianu, reînsărcinat cu formarea cabinetului, să ne pue iar în faţă zavistinica şi neputincioasa figură a d-lui Stătescu, universal incapabila mască a d-lui Câmpineanu şi poate încă pe vr'un academician cu patru clase primare, care şi-a complectat studiile la facultatea de pişicherlâc al redacţiei *Românului*.

Toate acestea nu sunt în stare a ne inspira încrederea, pe care am avea-o daca soarta răscumpărării ar atârna, nu de gheşefturi, ci de oameni cinstiţi, asupra cărora să nu fie umbră de bănuială.

Deocamdată ştim că M. S. Domnul a primit c'o semnificativă răceală demisia d-lui Brătianu. M. S. Domnul are într'adevăr multe cauze de nemulţumire, deşi fireşte de altă natură. Pentru cestiuni din lăuntru M. Sa se poate într'adevăr referi pur şi simplu la părerea consiliarilor Săi de ori ce partid ar fi ei, dar eşecurile suferite de politica roşiilor, în afacerile externe ale statului aruncă o umbră asupra neatinsei şi curatei autorităţi a Coroanei, o umbră pentru care reprezentantul suprem al onorii României e cu drept cuvânt susceptibil. Pentru Coroană eşecul în cestiunea Arab-Tabiei e mai dureros, decât jocul de intrigi bizantine în cestiunea răscumpărării.

ENIGMA BRĂTIANU

De Duminica trecută şi până azi agenţii secreţi şi cei publici ai roşiilor colportează o curioasă ştire, că adică între d. I. Brătianu şi M. S. Domnitorul ar fi avut loc nişte explicaţiuni de natura cea mai gravă.

D. Brătianu a găsit de cuviinţă a adresa M. Sale Domnului o scrisoare, după cum zic unii, un discurs după cum afirmă alţii, prin care impută că M. Sa i-ar fi cerut pân'acuma :

1) cooperare cu Rusia, 2) cesiunea Basarabiei, 3) emanciparea Evreilor şi în fine 4) răscumpărarea drumurilor de fier şi că în schimbul acestor concesiuni, roşii n'au ajuns de a fi susţinuţi de puteri şi în deosebi de Germania, al cărei Cancelar, principele de Bismarck, continuă a persecuta pe d. Brătianu.

Dacă roşii şi organul lor de căpetenie, d. Brătianu au ajuns să formuleze acuzări în contra Coroanei, ba au ajuns să le colporteze în public prin mulţimea de agenţi plătiţi şi gratuiţi de cari dispun, e evident că explicaţia a devenit o ameninţare, ameninţarea o provocaţiune la revoltă.

Cu toate acestea ar fi o naivitate de a crede că numai pericolul căderii roşiilor dela putere a fost în stare de a-i mâna la asemenea desperate mijloace de acţiune încât explicarea cată să fie mult mai ascunsă de cum se prezintă primei vederi.

Să vedem dar, daca atrăgând în discuţie unele elemente ce ni s'au dat pe neaşteptate, nu vom fi în stare a explica noua atitudine a partidului roşu în genere, a d-lui Brătianu în deosebi.

* * *

Nu numai în romanele şi în dramele moderne, ci şi în cronica judecătorească şi politică ne întâmpină câte un personaj asupra originei şi tendinţelor căruia e răspândit un semnificativ întunerec. Il vedem pe acel personaj conducând cu isteţie ţesături fine de intrigi ; îl vedem contrazicându-se cu el însuşi prin vorbe şi fapte. Il vedem pretextând una, făcând alta şi ne vedem în imposibilitatea de a înţelege unitatea acţiunilor lui, până ce nu dăm de cheea acestora. Din acel moment ni se lămureşte înţelesul acţiunilor, secretul tăriei şi a slăbiciunei ; interesantul personaj e o enigmă deslegată.

Multe çhei s'au încercat pân'acuma pentru a înţelege pe d. Brătianu.

Unii încercau a-l descoase prin mijlocul ideii daco-romane, a unităţii naţionale, deşi cei mai pătrunzători puteau vedea din capul locului că şi această idee nu era decât un pretext, nu era decât o frază exploatată în folosul unor interese străine ideei. Afară de asta d. Brătianu urăşte în realitate şi Ardealul şi pe Ardeleni. Când hârtiile lui Vodă Cuza vor vedea lumina, se va vedea ce sentimente duşmăneşti avea d. Brătianu în contra Ardelenilor, cum era în înţelegere cu revoluţionarii unguri dela 1848 pentru uniunea Transilvaniei cu Ungaria şi trădarea elementului român pe mâni maghiare, precum şi pentru înlăturarea casei de Austria dela Coroana Ungară. Pe atunci Ardelenii erau numiţi de d-sa fraţi falşi, fraţi neadevăraţi. Indată după căderea lui Vodă Cuza însă

d. Brătianu devine un aprig panromanist în istorie, încât ura practică şi iubirea sa teoretică pentru Dacoromânia trebue să aibă una şi aceeaşi cheie.

Ciudat asemenea rămâne, că în momentul în care cucerirea Ardealului era la ordinea zilei, se formau în ţară bande — nu ardelene — ci bulgare, pentru a pune în curs cestiunea orientală.

Şi la această împrejurare trebue să ne serve aceeaşi cheie.

Proaspătă în mintea tuturora e procedarea d-lui Brătianu în timpul cabinetului Catargiu. Se făceau mari adunări la Mazar-Paşa, în cari liberalii se gerau în supuşii credincioşi ai Inaltei Porţi, erau mai turcofili decât M. Sa Sultanul. Lascăr Catargiu cade. Cabinetul e dat în judecată şi o sumă de oameni însemnaţi sunt excluşi prin împrejurarea aceasta dela controlul vieţii publice şi atacaţi personal într'un mod atât de meschin, de tâlhăresc şi de cinic încât îi apucă desgustul de afacerile publice. Aceste momente le foloseşte d. Brătianu, pentru ca nepreveghiat de nimeni, să plece la Livadia şi să pue acolo la cale planurile sale politice. Convenţia cu Rusia se închee la spatele ministrului oficial de externe, a d-lui Nic. Ionescu, care fusese numai un paravan de ochii Europei pentru d. Brătianu. Presa opoziţiei dă alarma că Ruşii vor să ne ia Basarabia, d. Brătianu ia foc în gură că nu-i adevărat (deşi se ştie, că cunoaşte bine intenţia Rusiei); Ruşii sunt bătuţi şi în mare pericol, d. Brătianu trece Dunărea cu armata română fără tratat, fără zapis şi amanet, fără nimic.

In fine Rusia dă pe faţă dorinţa ei în privirea Basarabiei. Tonul guvernului şi al presei guvernamentale devine atât de impertinent, încât îi dă Rusiei pretextul de a pretinde, că nu poate ceda în cestiune fiind onoarea ei angajată. Cu toate acestea opoziţia guvernului era, după cum a zis marchizul Salisbury, neserioasă, adică o comedie de ochii lumii. Tot astfel se 'ntâmplă cu Arab-Tabia.

Având încă Rusia, după tratatul dela Berlin, un drept de apel contra hotărîrii comisiei de delimitare, trupele române intră în Arab-Tabia, şi Rusia are din nou pretextul de a pretinde că nu poate ceda în cestiune, de vreme ce onoarea ei militară e angajată.

Din toate acestea însă se vede un lucru ; din orice act al d-lui Brătianu, Rusia câştigă ; vom fi nevoiţi deci de a aplica şi aici aceeaşi cheie.

In timpul din urmă o răceală foarte accentuată a prins loc între Germania şi Rusia. Pentru aceasta din urmă prezenţa

unui principe din Casa de Prusia pe tronul României trebue să fie o mare jenă.

In acest moment d. Brătianu găseşte de cuviinţă a descărca toate vinele sale politice şi diplomatice asupra Coroanei, a răspândi acest sgomot, a discredita persoana Suveranului său.

Aceeaşi cheie trebue să ne serve a deslega acest dedal de contraziceri aparente în purtarea d-lui Brătianu.

Acea cheie e simplă şi lesne de mânuit.

Avem a face cu un erou demn de scrierile romanţiarului rus Danilewski, cu cel mai fin, cel mai abil, cel mai preţios agent al panslavismului şi al Rusiei în Orient, şi acesta e d. Brătianu.

Oricât de uimitoare ar fi această descoperire, ea e adevărată şi proba ei se va vedea din toate cazurile.

Urăşte pe Ardeleni şi vrea Ardealul. Cum se explică asta? E'n interesul slavilor, ca singurele elemente străine din mijlocul lor, Românii şi Ungurii să se urască de moarte.

Iată cheia.

Se trece Dunărea fără 'ncheiere de tratat. Un tratat ar fi jenat pe Rusia, iată cheia.

Cheia procedării ultime faţă cu M. Sa este deci răceala între Rusia şi Germania.

Daca ruptura între Rusia şi Germania e serioasă, atunci una din două se va 'ntâmpla: sau va cădea d. Brătianu, căci puterile nu vor mai da crezare la un agent rusesc ca preşedinte de consiliu în România, sau roşii vor încerca să răstoarne pe Domnitor. Pentru acest caz par a-şi fi menajat în ministerul de războiu persoana colonelului Lecca.

Puterile apusului Europei însă au privirile aţintite asupra României.

Ele ne vor face să pierdem Arab-Tabia.

Ele nu vor recunoaşte independenţa ţării, până când d. Brătianu nu se va retrage.

Europa vrea ca ţara să simţă că are în fruntea consiliului ei de miniştri pe un agent al Rusiei.

MISIUNEA NOASTRĂ CA STAT

Sunt în viaţa popoarelor situaţiuni în care omul luminat trebue să se ridice mai presus de strimtele vederi de partid şi să judece oamenii şi faptele cu imparţialitatea istoriografului nepreocupat.

O asemenea situaţiune e şi aceea, în care statul român se află în zilele noastre.

Desvoltarea politică şi socială a poporului român a ajuns într'un stadiu, în care oricărui popor i se pune întrebarea: eşti ori nu eşti un element capabil de a întemeia şi de a menţinea ordinea socială, ca garanţie de desvoltare, pe o bucată oarecare de pământ?

De astăzi înainte nu mai e cu putinţă să trăim sub forma mai mult ori mai puţin nedefinită de până acum; atât situaţia generală a Orientului, cât şi aspiraţiunile noastre proprii ne hotărăsc a ne constitui în stat deosebit şi cu desăvârşire neatârnat.

Iară dacă nu vom fi capabili de a săvârşi prin noi înşine această operă de constituire, atunci va trebui să renunţăm, pentru totdeauna poate, la realizarea scumpelor noastre dorinţe de neatârnare, căci de astăzi înainte relaţiile internaţionale îndeplinite nu mai sunt cu putinţă în Europa.

Aceasta e alternativa fatală, în faţa căreia se află neamul românesc în zilele noastre; aceasta e morala şi neînduratul adevăr, pe care nici un român nu trebue să-l scape din vedere; nouă, generaţiunilor în viaţă, ne-a căzut sarcina măreaţă de a dovedi, că bună a fost prăsila ce Traian a sădit pe pământul Daciei şi că nu în zadar au luptat strămunii noştri atâtea veacuri de-a rândul.

O idee avuse Traian în vedere, când s'a hotărît să verse sângele oştenilor Romani pentru cucerirea Daciei: voia să stabilească ordinea şi să aşeze un strat de cultură omenească la gurile Dunării.

Această idee, din care s'a zămislit neamul românesc, nici până în ziua de astăzi nu s'a realizat; optsprezece veacuri au trecut, optsprezece sute de ani de-a rândul am luptat fără de curmare ca să câştigăm o singură zi de desvoltare pacinică. Astăzi a sosit acea zi şi acum, ori niciodată, vom face pasul hotărîtor pentru împlinirea misiunii noastre istorice.

Mari sunt vremile în care trăim şi fiecare dintrei noi trebue să ia hrană întăritoare din conştiinţa misiunii la împlinirea căreia a fost chemat prin aceea, că se află în rândul românilor azi în viaţă.

Când Românii se reivesc în istorie, la Argeş şi la Suceava, ei sunt un element prigonit ce caută un adăpost spre a se putea desvolta în pacinică retragere. Dovadă sunt rămăşiţele începutului de cultură ce s'au păstrat din acele timpuri depărtate. Era sădită în inimile acelor oameni vechi iubirea pentru tot ce (e) drept, bun şi frumos ; însă nobila sămânţă, abia răsărită din pământ, era mereu strivită şi iar strivită de copitele sălbaticelor cete de vrăjmaşi.

Veacuri au trecut astfel ; în curgerea veacurilor cetele sălbatice au perit una câte una, iar astăzi stăm adăpostiţi între hotarele ţării noastre şi nimeni nu mai îndrăzneşte să calce fără de *învoirea* ori fără de *vina* noastră aceste hotare.

E mică ţărişoara noastră, îi sunt strimte hotarele, greutăţile vremurilor au ştirbit-o ; dar această ţară mică şi ştirbită e ţara noastră, e ţara românească, e patria iubită a oricărui suflet românesc ; într'însa găsim toate putinţele desvoltării întocmai ca într'una oricât de întinsă.

Atena era un petec de pământ şi totuşi numai din comorile ei şi-a luat împărăţia lui Alexandru podoabele măririi.

S'o facem mare pe ţărişoara noastră, prin roadele muncii noastre şi prin mărimea vredniciilor noastre, căci de astăzi înainte nimeni nu ne mai jigneşte în lucrare şi daca nu putem să se urmăm în pace desvoltarea, atunci bine să ştim, că nu mai sunt copitele sălbaticilor cete de vrăjmaşi, cari strivesc sămânţa abia încolţită, ci hula, vrajba şi ura ce ne-o facem noi înşine.

Nu mai putem astăzi să ne desvinovăţim ca în trecut, cu vrăjmaşii ce ne înconjoară şi nu ne lasă să înaintăm spre împlinirea misiunei noastre ; ori de câte ori ne oprim în cale, dovedim că nu suntem vrednici de locul la care ne-a pus întâmplarea.

E un român slab de înger acela, care sperie ţara cu primejdii ce ne-ar fi ameninţând din afară ; soarta, viitorul nostru şi al urmaşilor noştri atârnă dela înţelepciunea noastră şi dela buna chibzuinţă cu care vom înainta spre realizarea misiunei istorice ce ni se cuvine şi numai spre a acestei uneia şi singure misiuni ; primejdiile daca ne ameninţă, ne ameninţă din lăuntru.

Uşurinţa, reaoa credinţă, nesocotinţa ori zelul pătimaş la noi înşine, numai acestea pot să fie izvorul primejdiilor ce ne ameninţă, şi vai şi amar de noi, daca în vremile noastre mari am avea parte de a fi conduşi de oameni mici, al căror cap e prea strimt spre a putea coprinde concepţia bogată a misiunei unui popor întinerit după o viaţă de optsprezece veacuri, ori a căror inimă e prea sarbădă spre a se putea încălzi de această misiune, oameni ce ar voi să ne ducă, unde

n'avem să mergem prea în pripă, prea departe ori în direcţii nepotrivite cu firea blândă şi aşezată a neamului nostru.

Trebue să fim un strat de cultură la gurile Dunării ; aceasta e singura misiune a statului român, şi oricine ar voi să ne risipească puterile spre alt scop, pune în joc viitorul urmaşilor şi calcă în picioare roadele muncii strămbunilor noştri.

Aici între hotarele strimte ale ţării româneşti trebue să se adune capitalul de cultură, din care au să se împrumute fraţii noştri de prin ţările de prin prejur dinpreună cu celelalte popoare mai înapoiate decât noi.

Legăturile de sânge şi identitatea individualităţii naţionale faţă cu unii, comunitatea tradiţiunilor istorice şi identitatea vederilor religioase faţă cu alţii ne deschid şi netezesc calea înrâuririi pacinice şi binefăcătoare pe care trebue să păşim cu cea mai deplină bună credinţă.

Astfel înţelege societatea modernă misiunea statului român; astfel rezultă ea din istoria noastră ; astfel a fost concepută chiar de către întemeietorul neamului românesc. Niciodată nu am fost element stăpânitor, niciodată nu s'a manifestat în noi chiar nici tendinţa de a supuse pe alţii, ci totdeauna Românul s'a mulţămit a fi adăpostit şi a se desvolta pe pământul său ; dacă vom urma şi în viitor tot astfel, lăsând în pace pe cei ce ne lasă în pace şi trăind în bună înţelegere cu cei ce nu ne jignesc, vom aduce societăţii europene şi în deosebi statelor vecine serviciul pe care nici un alt stat nu-l poate aduce, deoarece nici unul nu are cu popoarele de prin prejur legăturile pe cari le avem noi.

REACŢIONARISMUL PARTIDULUI CONSERVATOR

Sunt acum câteva zile, cetiserăm în *Românul* un articol în care ni se făcea onoarea de a fi recunoscuţi de organ al *reacţiei.*

Nu vom cerceta, dacă este ori nu este un partid reacţionar în ţara noastră : ţinem numai să fie constatat că *Românul* ne-a cunoscut de organ al unei „reacţiuni" oarecare.

Se înţelege, recunoscându-ne de ceea ce în adevăr suntem, colegii noştri din strada Doamnei au avut tot odată tactul politic de a înfăţişa cetitorilor săi, reacţia reprezentată de noi, astfel cum *lor* le vine la socoteală.

Recunoaştem şi noi, că altfel nu puteau să facă şi tocmai pentru aceea credem, că nu ni-ar şedea bine să facem critica portretului ce n'a fost făcut pentru noi, ci pentru alţii. S'au

împlinit mai mulţi ani de zile, de când *Timpul* apare în toate zilele, ca să arate negru pe alb ideile partidului al cărui organ este ; mic şi mare poate să ştie, dintr'un isvor mai autentic de cât *Românul*, cine suntem şi ce voim.

Organ al reacţiunii naţionale, pe care trebue să o producă epoca de zăpăceală cosmopolită în care ne aflăm, *Timpul* nu reprezintă oameni, ci un şir de idei, pe care le credem folositoare pentru societatea noastră.

Dacă *Românul, Pressa* şi îndeobşte „inimicii noştri naturali şi nenaturali" le cred rele aceste idei, nu au decât să le combată şi să vină cu altele mai bune ; atunci vom sta faţă şi vom primi lupta.

Cetitorul nepreocupat va fi observat însă, că nici odată n'au fost combătute de către *Românul, Pressa* ori de către alţi „inimici" ai noştri *idei emise în coloanele „Timpului"*. Au fost combătute persoane care fac parte din partidul conservator ; a fost combătut întregul partid conservator, nu însă pentru idei emise, nu pentru tendinţe manifestate, fie în coloanele *Timpului,* fie de către vre-un membru autorizat al partidului ; am fost combătuţi numai şi numai pentru idei şi tendinţe, pe care lor le vine la socoteală să ni le atribue.

Nu ne rămâne prin urmare decât să respingem insinuările lor şi să mergem mai departe.

Mărturisim însă, că numai cu vie părere de rău o facem aceasta. Purtaţi de dorinţa de a nu risipi anii vieţii şi puterile vii în zadar, am voi să găsim oameni care să discute cu noi principiile ce emitem.

Căci o comoară de idei mari nu sunt coloanele *Timpului ;* chiar şi adversarii noştri vor trebui să recunoască însă, că ele sunt un material preţios pentru istoriograful care-şi va pune odinioară de gând să studieze viaţa ideilor în zilele noastre. Nouă nu ni se poate imputa, că nu am expus lămurit şi fără şovăire ceea ce gândeam ; din contră ni se impută mereu, că prea afară din seamăn suntem sinceri şi nerezervaţi, că prea pe faţă spunem ceea ce avem pe inimă.

Atunci, pentru ce nu a venit nimeni, ca să combată una singură, cel puţin, din ideile emise de noi, ci toţi inimicii noştri se mărginesc a insinua că nu le avem decât pe buze ?

Va să zică, nu e vorba de ideile emise de noi, pe care toţi le admit, ci de *încrederea* în cutare ori cutare dintre membrii partidului conservator.

Şi ca să dovedim ţării şi generaţiilor ce vor urma, că ne aflăm faţă cu nişte oameni, cari nu vor, dacă sunt capabili, să discute ideile ce pun în mişcare societatea noastră, vom formula astăzi lămurit şi fără de şovăire un principiu, pe care îl susţine partidul conservator, pe care l-am emis în mai multe rânduri în coloanele *Timpului* şi pe care adversarii noştri nu cred de cuviinţă a-l combate.

Partidul conservator este un partid de reacţiune, nu însă contra libertăţii, nu contra egalităţii, ci contra abuzului ce se face de libertate şi egalitate.

Când capetele mai luminate ale generaţiunilor trecute au îmbrăţişat ideile liberale şi s'au hotărît a se consuma în munca propagării lor, nu-şi înfăţişau viitorul astfel cum e prezentul. Adevăraţii apostoli ai libertăţii erau înainte de toate români pătrunşi de conştiinţa unităţii noastre naţionale şi doreau libertatea şi egalitatea numai ca nişte înlesniri pentru desvoltarea poporului. Ideile liberale nu erau pentru dânşii un scop, ci un mijloc pe care în totdeauna-l subordonau principiului naţionalităţii. Noi suntem urmaşii acelor oameni, mai puţin liberali decât „naţionalii-liberali", dar mai mult naţionali decât dânşii.

Nu ne-am sfiit niciodată şi nu ne sfiim nici acum a declara fără şovăire, că susţinem ideile liberale numai pe cât ele nu produc o perturbaţiune în desvoltarea noastră naţională şi numai pe cât ele nu ne împing spre forme de vieţuiri străine de firea poporului românesc.

Dacă adversarii noştri, fie dela *Românul*, fie dela *Pressa*, fie din altă parte, au alte idei, să le pună faţă în faţă cu ale noastre ; dacă susţin principiile liberale fără de nici o rezervă, s'o spună lămurit ţării ; dacă sunt de părere că libertatea în toate împrejurările şi în toate stadiile de desvoltare, înlesneşte desvoltarea naţională, să-şi dea fără şovăire această convingere pe faţă.

Noi susţinem că poporul românesc nu se va putea desvolta ca popor românesc, decât păstrând drept baze pentru desvoltarea sa, tradiţiile sale istorice astfel, cum ele s'au stabilit în curgerea vremilor ; cel ce e de altă părere, s'o spună ţării.

Noi susţinem că e mai bine să înaintăm încet, dar păstrând firea noastră românească, decât să mergem repede înainte, desbrăcându-ne de dânsa prin străine legi şi străine obiceiuri ; cel ce e de altă părere, să aibă îndrăzneala de a ni-o spune.

Tac însă cu toţii, fiindcă ştiu, că grăind şi-ar pierde toată trecerea. Şi nimic mai mult decât modul în care adversarii noştri discută cu noi, ne dovedeşte că ideile noastre sunt ideile ţării, că viitorul e al nostru şi că nu mai e departe ziua în care ţara se va curăţi de elementele stricate ce azi se răsfaţă într'însa.

Stând la mormintele fraţilor lor căzuţi pe câmpiile Bulgariei, Românii din ce în ce se pătrund mai mult şi tot mai mult de convingerea că viaţa publică este un lucru serios, iar nu o comedie unde cel mai isteţ trebue să fie răsplătit prin aplauze.

SPIRIT GREŞIT ŞI FATAL

Amară e viaţa unui popor, ce este mereu silit a-şi risipi puterile.

Intr'o societate aşezată pe temelii sănătoase tot omul îşi caută de trebile sale: plugarul îşi fructifică capitalul de muncă în pământ; meşteşugarul urmează în tihnă lucrarea sa; neguţătorul cumpără şi vinde marfa la care se pricepe; dregătorul împlineşte funcţiile cu care s'a însărcinat; omul de ştiinţe adună şi coordonează idei şi cunoştinţe; literatul se pierde în privirea lumii ce cuprinde în sufletul său, iară oşteanul se pregăteşte pentru ziua fatală a luptei.

Sarcina purtării de grije pentru interesele comune e încredinţată unui mic număr de oameni, cari au fost anume pregătiţi pentru dânsa şi sunt hotărîţi a se lepăda de trebile lor spre a căuta de trebile comune.

Organizarea societăţii omeneşti în deosebite corpuri politice nu ar avea nici un înţeles binecuvântat, dacă ea s'ar mărgini a ne da siguranţa personală numai pe cât noi înşine ştim să ne-o câştigăm prin participarea noastră la viaţa publică; ceeace organizaţia politică înainte de toate trebuie să ne dea, e scutirea de sarcina purtării de grijă pentru interesele publice, darul de a putea să rămânem tihniţi în cercul de activitate ce ne-am ales.

Şi câtă vreme puţinii oameni politici ştiu să poarte trebile comune cu pricepere şi cu bună chibzuinţă şi să ţină seamă de interesele legitime ale tuturor claselor sociale, câtă vreme purtarea de grijă pentru interesele publice e bună, statul ne face parte de acest dar şi fiecare om cinstit poate să rămână tihnit în cercul său de activitate.

Insă îndată ce un om se simte jignit în interesele sale, el are tendinţa firească de a-şi asigura în viaţa publică o înrâurire hotărîtoare, şi această tendinţă, e cu atât mai puternică, cu cât interesele jignite sunt mai legitime, şi cu atât mai covârşitoare, cu cât jignirea e mai general simţită.

Dacă nu oameni singuratici, ci întregi clase sociale sunt jignite în interesele lor legitime, atunci nu mai avem a face cu tendinţe individuale, ci cu un curent general îndreptat contra oamenilor însărcinaţi cu purtarea de grijă pentru interesele publice. Intreaga societate e cuprinsă de o nedumerire bolnăvicioasă: tot omul voieşte să aibă glas hotărîtor în viaţa publică, toată părerea tinde a se generaliza şi toate interesele stăruiesc a se impune; disciplina publică încetul cu încetul se pierde şi societatea intră într'un stadiu de zăpăceală.

Intr'un asemenea stadiu de zăpăceală se află societatea română în zilele noastre.

Condiţia neapărată a desvoltării pacinice e disciplina publică întemeiată, fie pe respectul puterii publice, fie pe încrederea ce o avem în oamenii însărcinaţi cu puterea de grijă pentru trebile comune.

In ţara noastră, ca în întreaga societate modernă, puterea publică a pierdut autoritatea covârşitoare, în virtutea căreia silia pe tot omul să-şi caute de trebile sale, cari nu-l privesc decât pe dregătorul însărcinat cu ele.

Deci rămâne ca încrederea în capacitatea şi buna credinţă a oamenilor noştri politici să ne scutească de orice îngrijire privitoare la interesele publice, pentru ca acum când nu mai suntem *siliţi a ne mărgini* la cercul nostru de activitate, să nu fim *siliţi a ieşi din el.*

Această încredere lipseşte.

Şi când poetul nostru vorbeşte de *„hidoasa pocitură ce a semănat în ţară discordie şi ură"*, el în înălţimea cugetărilor sale, nu voieşte să ne arate un om, ci un spirit fatal ce s'a încuibat în societatea noastră.

Lipseşte din mijlocul nostru, iubirea, încrederea, gândirea ce împreună pe oameni ; lipseşte chiagul care face din indivizi o societate organizată.

Nu este de tăgăduit, că foarte adeseori oameni incapabili ori oameni de rea credinţă au stat în fruntea ţării noastre şi au slăbit prin purtările lor atât autoritatea puterii publice, cât şi încrederea noastră în oamenii politici.

Nu este deasemeni de tăgăduit, că trebile publice merg rău şi că cele mai multe dintre clasele societăţii noastre au fost jignite în interesele lor legitime şi greu încercate în buna lor credinţă.

Nu este, în sfârşit de tăgăduit, că sistemul nostru de organizaţie politică, întemeiat fiind pe principiul participării tuturor membrilor statului la viaţa publică, ne impune un fel de datorie de a fi cu priveghere asupra purtării trebilor comune.

Toate acestea justifică oarecare rezerve faţă de oamenii politici, justifică oarecare severitate în aprecierile noastre asupra faptelor săvârşite de dânşii, justifică o interesare mai mult ori mai puţin vie pentru fenomenele vieţii publice ; nu justifică însă discordia şi ura ce s'a încuibat în ţară şi frământă societatea noastră de atâta timp.

Această discordie, această ură, oricât de puţin justificată, există între noi, ba sunt chiar cel mai hotărîtor element în viaţa noastră publică.

Indată ce ne-am organizat pe baza participării tuturor membrilor statului la viaţa publică, oameni politici au început o

vânătoare de suflete. Puterea zilei atârnă de suma voturilor de care ştia să dispună fiecare dintre dânşii, de încredere reală ori fictivă, de care se bucura în ţară, de popularitatea pe care izbutia să şi-o facă ; astfel, stăruind fiecare să-şi câştige încrederea cetăţenilor, îşi da totodată silinţă să deştepte neîncredere şi ură pentru adversarii săi.

Zecimi de ani s'a urmat această lucrare nefastă şi astăzi ne luptăm cu roadele ei.

Nu este om, nici un întreg grup de oameni, pe care trebuie să-l învinovăţim pentru cele mai mari dintre relele cu care azi ne luptăm : e spirtiul greşit şi fatal, în care am conceput instituţiile liberale.

Chiar atunci când nu le aveam încă, ci numai aspiram la ele, era încuibat în societatea noastră gândul, că ele ne vor înlesni lupta şi le doreau unii dintre noi numai pentru ca să-şi asigure nişte poziţiuni mai tari, faţă cu ceilalţi. Pentru aceea ziua, în care am ajuns la împlinirea dorinţelor noastre, nu a fost o zi de înfrăţire şi instituţiile liberale nu au înlesnit lucrarea împreună a tuturor Românilor, ci au înnăsprit lupta începută de mai 'nainte între dânşii.

Dacă instituţiile liberale nu ar fi fost concepute sub impresia acestui spirit fatal, tot Românul ar fi înţeles, că cei ce s'au lepădat de drepturile lor de mai'nainte au făcut acest sacrificiu din convingerea, că este o unitate de interese pe care nu o pot nesocoti şi că numai lucrând cu toţii împreună, Românii pot să progreseze ; au făcut acest sacrificiu, pentru ca să fie înlăturate odată pentru totdeauna toate cauzele şi chiar pretextele de discordie. Căci un lucru e istoriceşte netăgăduit ; ei nu au fost siliţi prin forţă majoră, ci au renunţat de bună voie la drepturile lor, pătrunşi fiind de convingerea, că această renunţare se impune ca o consecinţă legitimă a stadiului de desvoltare de care *ne apropiam.*

Dacă întreaga naţiune ar fi interpretat instituţiile liberale în sensul acesta, libertatea şi egalitatea ne-ar fi dus la progres, fiindcă nu am mai fi deosebit pe oameni decât după vredniciile lor şi după foloasele ce ţara poate să tragă din serviciile lor. Insă naţiunea nu fusese pregătită pentru lucrarea pacinică, ci pentru luptă şi libertatea a dat frâu tuturor pasiunilor legitime şi nelegitime. Numai în virtutea acestui spirit nutrit sistematiceşte a putut să se erigeze pehlivănia în teorie de stat şi să treacă viclenia şi stăruinţa neînduplecată, fie în bine, fie în rău, de cele mai de căpetenie virtuţi ale omului de stat ; numai astfel cel ce ştie mai bine să loviască pe alţii, putea să treacă de cel mai capabil om politic.

Unde am ajuns cu acest sistem ?

Unii, mai stăruitori şi mai îndrăzneţi, au învins, iară alţii

mai cumpătaţi şi mai rezervaţi au fost învinşi ; cine a plătit însă cheltuielile războiului ?

Ţara întreagă ! cei ce au împărţit unora cununile de lauri şi altora cununile de spini.

Să fim sinceri faţă cu noi înşine şi să ne mărturisim, cel puţin în taină cugetul nostru, că astăzi stăm desamăgiţi de unii şi ruşinaţi în faţa celorlalţi ; în unii nu mai putem pune încredere şi de ceilalţi nu mai îndrăsnim să ne apropiem, căci astăzi simţim, că prea mare nedreptate am suferit să li se facă.

Să ni-o mărturism aceasta, căci vremile sunt mari, şi noi, cari trăim în ele, nu avem voie să ne minţim pe noi înşine. Să ne ridicăm acum cel puţin peste strimtele vederi de partid şi să ne dăm seama de unde venim şi unde trebuie să ne ducă firea noastră latină ; să ne ridicăm cu toţii, nu roşii, nu albii, ci Românii, într'un puternic curent de reacţie, *nu contra libertăţii, nici contra egalităţii, ci contra abuzului care s'a făcut de aceste idei mari şi binefăcătoare*, într'un puternic curent de reacţie contra spiritului în care s'a conceput la noi realizarea dorinţelor de libertate.

Şi să nu ne descurajăm în urma celor petrecute.

Soarta ideilor mari în toate societăţile omeneşti e aceeaşi : *un rând de oameni munceşte ca să le răspândiască, şi altul vine să le exploateze.* Christos e fiul lui Dumnezeu şi totuşi chiar preoţi de ai lui au exploatat ideile de regenerare omenească aduse de dânsul în lume. Pentruce oare în mica noastră ţărişoară lucrurile să se petreacă într'altfel ! ?

Suntem zăpăciţi ; nu mai ştim ce să voim, ce să facem, ce să primim, ce să respingem, în cine să ne încredem ; nu ne mai înţelegem şi nu ne mai auzim unii, pe alţii : ne trebuie o idee care să limpeziască toate capetele şi să ne împreune pe toţi la lucru.

Să căutăm această idee şi după ce vom fi aflat şi oamenii capabili de a o reprezenta cu pricepere şi cu bună credinţă, fiecare dintre noi va putea să rămână tihnit în cercul său de activitate.

Câtă vreme vom fi însă munciţi de nişte oameni, al căror cap e prea strimt pentru a putea cuprinde ideile mari, ori a căror inimă e prea secată pentru a se încălzi de el, câtă vreme nu vom şti să respingem cu indignaţiune orice act de rea credinţă, vom fi mereu târâţi prin învălmăşagul sterpelor lupte politice şi vom risipi mereu puterile preţioase ale juneţei noastre naţionale.

Ori nu vedeţi, cum se face mereu apel *la generaţiile mai tinere ? !*

Bătrânii, în loc de a-i îndemna pe tineri la muncă, îi chiamă să ia parte la luptele politice, îi hrănesc cu otrava

urei politice şi încă din vârsta copilăriei ar voi să-i boteze în legea lor fatală.

Noi nu îi vom chema, ci le vom zice:

Munciţi, băeţi, dacă puteţi şi dacă vă lasă inima — iară dacă nu puteţi, uniţi-vă toate puterile, toată energia, ca să vă creaţi această putinţă.

POMELNICUL PĂCATELOR „ROŞII"

Se închină omul totdeauna şi'n tot locul?

Precum nu se întâmplă asemenea evenimente în tot minutul şi'n tot ceasul, precum cineva nu recitează toată ziua „Crezul", cu mătăniile în mâini, tot astfel nu înţelegem ca să fie silit a-şi face în toată ziua profesia de credinţă politică, de a discuta în toată ziua ideile generale, de credinţă, pe când toată viaţa noastră omenească consistă dintr'o serie de acte şi de aplicaţiuni cu totul speciale.

De câte ori deci „Românul", sau „Pressa" acuză dreapta conservatoare c'ar fi reacţionară în credinţele ei politice, de atâtea ori ne fac onoarea de a ne calomnia; însă modul e atât de general, inculparea e de o natură atât de metafizică şi de subţire, încât nu ne fac nici o supărare şi nu ne servesc cel mult decât ocazie pentru a arăta adevăratele noastre idei generale, adevăratele noastre convingeri supreme, deşi — în treacăt observând — nici o idee generală ca convingere logică nu e nici bună nici rea, ci devine bună sau rea prin aplicarea ei.

Reacţie şi reacţionari — în ce sens?

In sensul fanarioţilor? Ferească Dumnezeu!

Roşii sunt singurii moştenitori ai politicei bizantine.

In sensul sfântului trecut antefanariotic al naţiei? Dar unde sunt elementele rămase din el, ca să formeze temelia solidă a clădirii reacţionare? Nu trebue să uite onor. noştri confraţi că condiţia esenţială, sine qua non, a reacţiunii în înţelesul occidental al cuvântului este dinastia moşneană istorică, este aristocraţia moşneană istorică. Există într'adevăr, şi ar fi o temeritate de a nega, câţiva puţini coborâtori din familii istorice ale ţării, dar oare simplul fapt al descendenţei constituie aristocraţia ca clasă istorică a ţării? E un Catargiu conservator, pentrucă un străbun al său a fost consiliar al lui Ieremia Movilă? Este un Boldur între roşii, pen-

trucă un străbun al său a fost general al lui Ştefan cel Mare ? Desigur că nu.

Pentru ca să existe reacţie în adevăratul înţeles al cuvântului, ar trebui să fi existat o tradiţie neîntreruptă în clasa reacţionară, ar fi trebuit ca această clasă să fie constituită într'un mod propriu. Ar fi trebuit ca puterea ei materială, proprietatea să fie inalienabilă, ar fi trebuit c'un cuvânt *dreptul* continuu de stăpânire. Dar acest drept nu-l avea nici în timpii cei mai vechi nimenea. Oricare Român, fie născut din părinţi cu vază, fie din părinţi săraci, se putea ridica, fie prin puterea braţului, fie prin aceea a minţii la demnităţile cele mai înalte ale statului şi era indiferent, sub domniile pământene, dacă meritul era al unui om din popor sau al unui boer ; în acea vreme săracă de bani, singura răsplătire pe care statul o putea da şi o şi dedea era un rang, netransmisibil asupra fiilor, dar care îl punea pe purtătorul acelui rang la adăpostul unor sarcini ale vieţii, impunându-i însă în locul lor datorii destul de grele, datorii în care vieaţa şi averea lui erau expuse. Dar se va zice că în faptă s'au moştenit atât poziţia socială cât şi averea. Realitatea transmisiunii însă nu trebuie confundată în *dreptul formal* al transmisiunii din lumea feudală a apusului, încât dacă luăm faptului esenţa sa, dreptul, el rămâne atât de indiferent ca şi faptul că un actual bancher a avut un strămoş bancher. Deduce-se-va de aci dreptul exclusiv al strănepotului de a fi şi el şi numai el bancher ? Aceasta ar fi o absurditate.

Aşa dar reacţiunea în sensul pe care i-l dă „Românul" e lipsită înainte de toate de consistenţă istorică, de substrat istoric, căci din istorie rezultă că Românii au fost totdeauna liberi şi totdeauna egali înaintea statului. Pentru fiecare din ei există putinţa de a sui toate treptele sociale şi ţăranul putea deveni atât de bine Vornic-mare, precum viceversa coborâtorii Vornicului puteau deveni din nou, în lipsă de merite, simpli ţărani.

Aşa dar organizarea feudală, regulament (rusesc) archondologie (bizantină) sunt departe de orice vederi ale dreptei conservatoare a cărei ţintă, ca idee generală este cu totul alta şi anume : întărirea autorităţii statului şi nimic mai mult. Nu negăm un lucru : că noi privim ideea statului ca apărător al meritului legitimat, al averii legitime, ca ceva superior dispoziţiilor generale ale unei generaţii, ca un element moral alături cu imoralitatea eventuală a tendinţelor existente în societate.

Să luăm însă pilde cu totul concrete.

E trebuinţă de cărţi de şcoală de ex. şi într'adevăr zecile de mii de cumpărători ai acestei cărţi, şcolarii, fac această afacere foarte sigură şi lucrativă. Toată lumea — chemată

şi nechemată — scrie cărţi cari de cari mai rele şi mintea a sute de mii de cetăţeni viitori se'ncarcă în lucruri abstrase şi încâlcite, cu noţiuni inexacte. Este sau nu de datoria statului să proteagă exclusiv cărţile bune şi să înlăture cele rele, adică să proteagă libertatea de acţiune a pedagogului celui bun, punând o stavilă nelegitimei pofte de câştig a scriitorilor celor rău ? Sau figurat : este grădinarul dator a plivi buruenile cele rele dimprejurul plantelor roditoare cari sunt în pericol de a se'nneca ? Desigur că da.

Am luat acest exemplu pentrucă el nu suscită supărarea nimănui, dar asemenea livezi îmburuienate, unde planta roditoare e înnecată prin concurenţa buruienilor rele, se găsesc pe toate terenele — în administraţie, în şcoală, în parlament, în pressă, în economia privată şi publică, pretutindeni. Precum gospodarul, statul casei sale, îşi prăşeşte porumbul de buruiene, astfel statul, gospodarul obştesc, cată să prăşească buruienile rele dimprejurul plantelor sale roditoare. Aceste exemple se pot înmulţi în infinit ; vorba e de a se găsi o organizare, precât omeneşte e cu putinţă, care să asigure înaintarea treptată a meritului şi înlăturarea ambiţiilor nelegitime şi a poftelor nemăsurate, cari stăpânesc pe toţi aceia, ce fără muncă şi numai prin cheltuială şi tertipuri se hrănesc din sudoarea poporului, fără a o compensa nici prin ştiinţă, nici prin caracter.

Şi această compensare e raţiunea de a fi a păturilor superioare ale societăţii.

Căci — ca să urmăm exemplul — cărţi rele de şcoală pot fi mult mai eftine decât una şi bună. Dar cele rele umplu capul pentru toată vieaţa cu idei falşe, cari aduc pierderi inteligenţei şi inimei, acea una şi bună ţine odată pentru totdeauna mai mult dar devine un îndreptariu al vieţii.

Să traducem însă acest exemplu în viaţa practică a politicei.

D. Brătianu cu consorţiul său de deputaţi pe sprinceană votează concesia Strousberg.

S'a făcut cu toate astea calculul amănunţit, că dacă statul ar plăti an cu an transportul gratis al tuturor mărfurilor, pe cari ţara le produce şi bani de drum oricărui călător din România, această cheltuială a visteriei ar fi nici în jumătate anuitatea de 18½ milioane ce le plăteşte astăzi.

Iată dar că un cap cu minte şi sănătos în locul d-lui Brătianu ar fi compensat pe deplin cota de muncă naţională care-l susţine — prin ce ? Prin un calcul de două, trei ore cel mult, de cinci minute poate, şi iată că o simplă operaţie a gândirii unui cap onest şi clar se traduce în milioane de câştig real pentru întregul popor.

Dar să urmăm tot acest exemplu.

Să presupunem, că motive politice cari primează pe cele economice în timpuri extraordinare, l-ar fi silit pe d. Brătianu să admită oneroasa concesie Strousberg, să recunoască datoria publică de un sfert de miliard. O zicem aceasta fără a o admite.

Ce ar fi fost urmarea? Ca cel puţin calculul de stingere a acestei datorii să fie exact.

Capitalul de construcţiune al societăţii de 248 de milioane, se înapoiază prin amortizare în 59 de ani.

Ei bine, concesia d-lui Brătianu e făcut nu pe 59, ci pe 90 de ani.

Iată dar ţara, prin o greşeală de calcul, condamnată a plăti 30 de ani dearândul cu totul degeaba şi în tot anul câte $18^1/_2$ milioane anuitate, după ce capital şi dobânzi ar fi fost de mult înapoiate.

Aceste sunt lucruri elementare, pe cari le pricepe oricine şi sunt o dovadă că un om de caracter precum şi un om de cultură adevărată compensează pe deplin societatea, care-l susţine; pe când din contră, dacă organizarea societăţii e slabă şi favorizează ridicarea în sus a Pătărlăgenilor şi Seruriilor de toate treptele, pierderile sunt colosale pe toate tărîmurile. Greşelile de calcul ale d-lui Brătianu costă pe popor zeci de milioane; sudoarea acestui popor se risipeşte pe nimicuri şi mofturi şi singura compensare este doar, că — în faţa mizeriei patente a populaţiunilor — spiritul minciunii zilnice, ziaristica oficioasă, să poată susţine că România e fericită şi mare.

Dacă declamaţia mincinoasă între chiar zidurile noastre poate trece drept compensare, atunci să ne fie de bine.

De aceea nu e vorbă — o repetăm — de principiile voastre sau ale noastre generale, e vorba de aplicarea lor concretă. In aplicarea concretă sunteţi mincinoşi, neoneşti, perverşi, ignoranţi; în concret sunteţi oameni de nimic, nu în abstract, căci abstracţiunile ca atari nu sunt nici bune, nici rele, ci moraliceşte indiferente. Geaba un cismar va avea principiile cele mai frumoase, dacă nu ştie să-şi facă treaba lui, cisme bune; geaba d. Brătianu ca financiar va avea principii liberale şi umanitare, dacă nu ştie treaba, pentru care s'au chemat finanţele.

Aşa dar ce vorbiţi de reacţie?

Dacă există reacţie în toată ţara, în opoziţie, între liberali, între roşii chiar — această reacţie e în sensul fiziologic al cuvântului, rezistenţa unui corp bolnav contra boalei pentru a redeveni sănătos.

Dacă incapacitatea şi imoralitatea voastră, dacă prostia şi jocul la bursă nu s'ar reflecta decât asupra voastră, răul n'ar fi mare. Dar el se traduce în bani, — în bani plătiţi de ţară,

plătiți de oameni în marea lor majoritate săraci, plătiți de țăran, de micul meseriaș, de micul negustor.

Dacă ați cădea mâine dela guvern care ar fi suma tradusă'n bani, sânge și pământ, ce ați costat țării ?

28 milioane bilete ipotecare,

65 milioane noul împrumut ce se va cere de d. Sturza,

250 milioane răscumpărarea,

adică 343 de milioane datorie directă a statului, plus 10.000 de oameni morți pentru interese streine,

plus o provincie pierdută,

plus pagubele de milioane produse prin rechiziții de care puse la dispoziția lui Warszawsky Mihălescu prin care apoi s'a adus boala de vite din Bulgaria.

De când există România un guvern n'a putut să încheie socotelele sale cu mai mari pierderi normale ca noi.

Și care e răspunsul vostru la această monstruoasă administrație ?

Ingerințele lui Temelie Trancă în alegeri, ridicolele bătăi între oameni de-ai poliției și între spionii și agitatorii voștri și chefurile lui popa Tache.

Să nu se uite însă că popa Tache nici n'a emis bilete ipotecare, nici n'a cerut un împrumut de 65 milioane, nici n'a pierdut Basarabia, nici a stins viețile a mii de oameni în interesul panslavismului, nici a dat care de rechiziție lui Warszawsky, nici a adus boala de vite în țară, nici răscumpără drumul de fier, nici joacă la bursă viitorul țării.

Popa Tache putea să bată un om ; voi sugrumați milioane de semeni de-ai voștri, voi vă sugrumați țara și dacă virtutea ar fi relativă, nu absolută, atunci alături cu perversitatea voastră morală și ignoranța intelectuală, popa Tache ar trebui canonizat și trecut între sfinți.

IN FUNDUL PRĂPASTIEI

Eram curioși întrucâtva să vedem isbucnirile de bucurie comprimate, cari aveau să însoțească din partea presei guvernamentale votarea pe articole și în total a legii răscumpărării drumurilor de fier.

Pe noi nici nu ne-a uimit trecerea repede a acelei legi prin adunare, nici ne-a mai cauzat întristare măcar. Intristarea cea mare, care apasă sufletul nostru, e de un caracter atât de intensiv, încât orice s'ar mai petrece în țara aceasta, ea

nu mai poate fi augmentată. Pentru un neam ca şi pentru o ţară e indiferent dacă un fluviu sau un ocean îi îneacă ; dar e un fluviu de baionete străine, dar e un ocean de datorii publice, dar precede moartea economică pe cea politică sau cea politică pe cea economică, rezultatul fatal e acelaş. O fatalitate grea, păcatele părinţilor şi a strămoşilor poate, păcatele generaţiei actuale setoase de câştig şi lipsite de conştiinţă, un ce nedefinit ca adâncul Gheenei, incalculabil ca lipsa de caracter, variabil asemenea vecinicului neadevăr apasă asupra acestei ţări stoarse şi sărmane, acufundate în apatia popoarelor osândite la nefericire.

In tradiţiile lumei creştine, care crede în venirea lui Antichrist, există legenda că acest duşman al adevărului şi al sufletelor se va naşte lângă gurile Dunării. Dacă ţinem seamă de împrejurarea, că există într'adevăr în cazuri excepţionale o clar-vedere în viitor, dacă ţinem seamă că milioane de oameni cred în venirea acelui duşman al universului şi vedem stările de lucruri din ţara noastră, vom trebui s'ajungem la încheierea că aici şi numai aici el se va naşte sau s'a născut. Aici unde vânzătorii patenţi de ţară trec de mari patrioţi, aici în Babel, unde cuvintele şi-au pierdut înţelesul lor originar, aici unde cei ce vor avea nenorocirea de a trăi vor invidia repaosul celor din mormânt.

Crezi oare, cititorule, că acea sarcină de un sfert de miliard de datorie directă, încărcată alaltăeri în spatele a o sută de mii de oameni, cari n'au nici mălaiul trebuincios hranei lor de toate zilele, crezi că acea sarcină e singura ce li se va impune ?

Dar câteva zile vor trece numai şi ne vom pomeni cu împrumuturi de zeci de milioane pentru Ploieşti-Predeal, pentru Mărăşeşti-Buzău, zeci de milioane pentru plata datoriei flotante, o sută de milioane pentru cheltuielile războiului, zeci de milioane pentru plata Grecilor în socoteala mânăstirilor închinate, căci şi aceştia, încurajaţi de geniul risipei publice ce domneşte la noi, vin cu nouă pretenţii. Din toate colţurile risipei publice ni s'arată capul unei datorii, până ce întreg bugetul statului nu va mai ajunge nici la plata dobânzilor acelor datorii, până ce o comisie europeană instituită în visteria noastră, va veni ca să constate adâncimea prăpastiei.

Ridica-vor chilele de grâu de calitate slabă şi vitele de rasă proastă, pe care le produce în tot anul ţara aceasta, acele datorii din cari unele votate, altele a se vota de acum înainte, acea sarcină prea grea pentr'un stat bogat chiar, pentr'un stat în floarea lui ? Se pomeneşte vremea Tătarilor, vremea Turcilor, a Fanarioţilor, a Cârjaliilor ; păstra-va poporul nostru atâta memorie din ziua de azi pentru a pomeni vremea

roşilor ? Exista-va acest popor sau istorici ? Străinii vor pomeni de el în compendiile lor ca de-o curiozitate etnologică, dispărută de pe pământ, pentrucă n'a avut nici când energia de a se ridica contra mişeilor, ci aclamându-i din contră, ca salvatori ai săi, au răstignit pe adevăraţii lui fii ?

Exista-va el când Antichrist, personificat în acel fin şi elegant agent al panslavismului, cu barba albă şi cu fizionomia ce inspiră încredere, cu atât mai periculos cu cât e mai simpatică figura lui, l-a *promis de mult încă amicilor săi ?*

Dar nu întreg, nu viguros, nu tânăr ar fi chemat a trece poporul românesc sub dominaţiunea uriaşului. Cu măduva secată, cu puteri sleite, cu sângele stors, îmbătrânit în mod artificial prin veninurile cele mai subtile ale corupţiei apusene şi răsăritene, unind în el fatalismul oriental cu necredinţa occidentală, astfel e menit — un copil sleit de puteri — să cază în mâna pândarilor, puternicilor, fireştilor săi inamici.

Prea ar fi fost frumos, prea vrednic de admiraţia viitorului să cază cu arma în mână ca un erou din oasele căruia răsare răzbunarea şi viaţa ideilor ; prea ar fi avut copiii tradiţii mari despre părinţii lor şi prea aveau speranţă în viitor.

Nu. El trebue să cază ca un laş, prin venin luat de bună voie, prin abdicare de bună voie la rolul său istoric, prin recunoaşterea pe faţă că e incapabil de-a avea o altă adunare, decât cea a Pătărlăgenilor, un alt guvern decât acela al lui Brătianu.

Pe noi ne ajunge în întunericul în care ne aflăm o rază din vremea lui Mircea-cel-Bătrân şi al lui Ştefan-cel-Sfânt ; pe noi ne ajunge încă amintirea lui Mateiu Basarab ; — nepoţii noştri nu vor avea înainte-le decât chipul hidoasei pocituri, care a înveninat ţara aceasta cu răutatea şi perversitatea sa şi a fratelui său de cruce, care zilnic o vinde. Şi strănepoţilor le va fi scârbă de noi, cu silă vor căuta, vor voi să se scuture de amintirea prezentului ca de un vis rău, fiindu-le ruşine de a purta acelaş nume pe care-l poartă astăzi trădătorii ţării şi vânzătorii sângelui, pământului şi a muncii ei.

Aliat cu Strousberg pentru a-i plăti în 90 de ani două miliarde şi mai bine pentru drumul de fier, aliat cu Rusii pentru a le ceda Basarabia, aliat cu alianţa israelită pentru a da ţara legată de mâini şi de picioare pe mâna Evreilor, aliat cu bursa din Berlin pentru răscumpărarea d-lui Brătianu nu-i mai rămân în perspectivă decât cele două mari alianţe. Alianţa cu Grecii pentru a le da moşiile statului, cu Rusia pentru a le ceda Moldova.

Şi precum ştim, agentul panslavismului şi ceata sa sunt capabili de orice.

LA GUVERN ŞI IN OPOZIŢIE, ACEIAŞI

La fiecare act, mai mult sau mai puţin însemnat, săvârşit de guvernul roşu, orice om imparţial trebuie să-şi fi făcut întrebarea : dacă actul acesta ar fi fost săvârşit de guvernul conservator, aflându-se roşii în opoziţie, ce-ar fi zis şi ce-ar fi lucrat aceştia ? De exemplu, convenţia cu Rusia, trecerea armatei peste Dunăre, rechiziţiile, războiul, răpunerea a peste zece mii de oameni în focul inamicilor, de foame şi de ger ; apoi pierderea Basarabiei, apoi scăderea rublelor, apoi umilirea cu Arab-Tabia, apoi cestiunea israelită şi în fine cestiunea pretinsei răscumpărări a căilor ferate ; — dacă toate acestea le-ar fi făcut, sau măcar ar fi încercat să le facă guvernul conservator, aflându-se în opoziţie roşii, ce s'ar fi întâmplat ? Fiece om cunoscător de ţara sa cunoaşte cu cât de aprigă rea credinţă ştiu roşii să facă opoziţie, şi cum pentru dânşii, în lupta politică, orice mijloc, cât de înjositor, cât de mişelesc, este bun, — calomnia, intriga, minciuna, toate învăluite frumos în eticheta românismului şi liberalismului şi debitate fără preget şi fără nici un pic de pudoare prin toate locurile publice în tirade şarlatăneşti. N'avem nevoie prin urmare să stăruim aci mai îndelung a face icoana moravurilor politice a acestui soiu de oameni, ce alte talente n'au, altă meserie nu ştiu, de altă treabă nu sunt în stare decât a face negustorie de principii liberale şi de patriotism. Să luăm numai două, trei cazuri din cele enumerate spre a răspunde la întrebarea de mai sus, anume cazul şederii armatei atâta vreme peste Dunăre şi al cestiunii Evreilor.

Roşii, netăgăduit, mai ales când sunt în opoziţie, n'au absolut nici un respect de ordinea publică, meşteri în scandaluri, oratori de cafenele, caricaturi de martiri politici, conspiratori de operetă bufă, ei sunt capabili să toarne în fiece săptămână câte o republică microscopică. Intr'o stare liniştită, cu puterea militară toată în ţară, cu deplină ordine în vieaţa publică, a luat într'o noapte naştere celebra republică dela Ploieşti, al cărui prezident era d. Candiano-Popescu, mai târziu poliţar foarte dinastic, şi al cărei consiliu de miniştri se compunea din dd. Stan Popescu, Pătărlăgeanu, Grigorescu, Stanian şi alţi trei iluştri patrioţi. O zi, sau mai bine douăspre zece ceasuri a trăit republica ploieşteană. Ea a fost pusă la cale într'un birt, la o cină ce s'a prelungit, ca după firea năciunalilor, până despre ziuă, când în culmea înfierbinţelii s'a şi proclamat cu mare entuziasm. Proclamarea republicii a avut loc pe la patru ceasuri în revărsatul zorilor, şi uciderea acestei frumoase instituţiuni s'a săvârşit pela patru după

prânz, când, odată cu stingerea înfierbînţelii năciunalilor, a şi sosit în Ploieşti reacţiunea, adică o companie de vânători. Să nu uităm a spune ceeace e mai interesant: când reacţiunea intra despre Bucureşti pe streaja dela miazăzi a republicii Ploieştilor, prezidentul acestui stat ieşise pe streaja dela apus despre Buzău, şi aşa de cu vreme ieşise, încât şi ajunsese aproape de satul Lipia, iarăşi un cuib celebru de republicani; ce e drept, distanţa dintre Ploieşti şi Lipia nu e aşa mare, cam are două poştii şi ceva. Când a pus reacţiunea mâna pe el şi l-a întrebat că ce caută noaptea primprejurul Lipiei, d-lui a răspuns că a ieşit niţel să se plimbe: o plimbre cu viteză republicană.

Considerând dar că compania de vânători era în ţară şi a putut fi în Ploieşti peste douăsprezece ceasuri dela proclamarea republicei, totul rămâne o scenă, cel mult un act de operetă-bufă sau de parodie. Ştiindu-se cât de iute pot să se plimbe, şi ştiind asemenea foarte bine că din capitala ţării până la capitala republicii lor, o companie de soldaţi sdraveni pot veni în câteva ceasuri pe odihnite, năciunalii noştri au cutezat totuşi a face acel scandal ridicul.

Dar — punându-ne tot în ipoteza că conservatorii ar fi fost la guvern şi roşii în opoziţie — dacă acea reacţiune, adică compania de vânători împreună cu toată armata şi cu Domnitorul în frunte, s'ar fi aflat peste Dunăre, oare scandalul s'ar fi mărginit numai la a fi ridicol şi la o singură localitate? Şi din Bucureşti chiar, şi mai ales aci, ce s'ar fi întâmplat?

Dar apoi, punându-ne în aceeaşi ipoteză, cu ocazia cestiunei israelite?

Lăsăm să dea răspuns la aceste întrebări acei ce-şi cunosc ţara, şi în genere, publicul imparţial, care pare-se, a cam început să judece mai bine asupra lucrurilor şi oamenilor.

Câtă vreme au fost conservatorii la putere, roşii n'au încetat un singur moment cu insinuarea şi cu calomnia; ei nu numiau astfel, prin organele lor, pe conservatori decât cu epitetul de „guvern al ingajamentelor cu streinii.“ Insinuând că conservatorii luaseră acele ingajamente spre paguba şi aservirea intereselor ţării, ei erau singurii apărători ai acestor interese, ei singuri aveau dor de inimă pentru biata patrie. Şi cu toate astea acel „guvern al ingajamentelor cu streinii“, nu făcuse nici convenţia cu Rusia, nici războiu fără zapis, amanet sau chezăşie, cu bună şi prealabilă ştiinţă că avem să pierdem Basarabia, şi nici negociase cu Alianţa israelită să împământenească cu grămada pe Evrei. Nimic din toate aceste nu făcuseră acei oameni, pe cari roşii îi numiau „guvern al ingajamentelor cu streinii“. Ne făcând nimic din toate acestea, erau astfel calomniaţi; dar dacă ar fi făcut măcar ceva, ce ar fi fost?

Roşii au venit la putere după aceea. Ei au făcut, în adevăr, de cinci ori atâta cât ar fi meritat să poarte numele, ce ei îl aruncau conservatorilor fără nici o dreptate.

Am făcut paralela convenţiilor de răscumpărare a căilor ferate, a conservatorilor şi a roşilor. Care este cea mai avantajoasă pentru Stat? Mai poate sta cineva la îndoială? Şi ar avea chiar adversarii noştri atâta lipsă de pudoare să mai contesteze şi în privinţa aceasta, unde vorbim cu bob numărat, adevărul? Şi afară de aceasta, de câte ori a fost vorba pe timpul guvernului conservator de răscumpărare, nu guvernul român a început tratările în această privinţă; propunerile şi stăruinţele au venit totdeauna din partea societăţii acţionarilor, şi negocierile numai cu dânsa s'a făcut, iar nici decum cu guvernul german. Când au căzut orice putinţă de înţelegere între guvernul român şi Societate, lucrurile au rămas în starea de mai înainte urmându-şi mersul lor regulat, fără a lua cestiunea un caracter internaţional prin amestecul guvernului german.

Tot astfel au mers lucrurile şi astăzi? Din nenorocire, nu. Guvernul român a făcut propunerea, guvernul român a stăruit, guvernul român, fără nici o rezervă în privinţa ratificării învoielii de către corpurile legiuitoare, *s'a legat faţă cu guvernul german* asupra tuturor clauzelor convenţiei de răscumpărare. Cestiunea dar, de natură în ea însăşi cu totul interioară, este acum o cestiune internaţională.

Şi aceştia sunt oamenii cari numiau pe conservatori „guvern al ingajamentelor cu streinii". Să judece dar astăzi ţara ce fel de oameni sunt aceşti oneşti negustori de principii liberalo-naţionale, aceşti patrioţi de industrie.

LEGEA MAIORATULUI ŞI ŢĂRĂNIMEA ROMÂNĂ

In discutarea proiectului de maiorat pentru pământurile ţărăneşti am dori — deşi nu sperăm — să fim scutiţi de întâmpinări de fraze ideologice şi de sentimentalism, care nu pot aduce nici un folos în discuţie şi nu sunt proprii decât a tulbura dreapta judecată. Şi ca să nu mai fim siliţi a reveni în decursul discuţiei asupra întâmpinărilor de până acuma, le citãm în treacăt:

Românul numeşte proiectul *feudal, imoral.*

Cea dintâi întâmpinare e adevărată numai în cazul când ziarul partidului dela guvern ar fi voind să monopolizeze

liberalismul nu numai pentru România, ci pentru Europa întreagă. In realitate o lege întocmai ca cea propusă de d. Carp a fost adusă în parlamentul german de către grupurile liberale ale acelei adunări.

Cât despre obiecţiunea a doua, e şi mai lesne de respins cu tot temeiul. Divizibilitatea iar nu maioratul are efectele cele mai imorale. Căci întâia sărăceşte întreaga clasă ţărănească prin diviziuni şi subdiviziuni ale locurilor de arătură, şi sărăcia e în toată lumea cauza cea mai de căpetenie a concepţiunii. Aceasta este atât de adevărat, încât toate limbile făr excepţie însemnează defectele morale, corupţiunea, cu expresii împrumutate dela sărăcia economică. Vorba românească *mişel* care însemnează azi om de nimic, însemna odată sărac ; tot astfel franţuzeşte *miserable*, germanul *elend*. Şi limba de sigur că nu e făcută de bogaţi spre a batjocori pe cei săraci, ci aşa este. Sărăcia pentru masse e mult mai deschisă corupţiunii decât averea. Apoi a doua, divizibilitatea pământurilor stabilită ca drept pentru moştenitori degenerează adeseori ; aşa de ex. în Franţa şi între Saşii din Ardeal într'o imoralitate şi mai mare : în sistemul celor doi copii. Deşi atât codul austriac cât şi cel francez prevăd pedepse grave pentru nimicirea artificială a foetusului, totuşi poporul francez practică acest păcat, care e desigur culmea imoralităţii şi îl plactică de teama divizibilităţii, de frica sărăciei. La Engleji, unde nu există divizibilitate, nu există nici acest viţiu, şi de aceea poporul englez se 'nmulţeşte, se colonizează în toată lumea şi e poporul economiceşte cel mai puternic de pe glob.

Ideea că prin maiorat s'ar băga vrajbă între fraţi, ba între părinţi şi fii e eftină şi neadevărată, decât doar pentru Grecii din Bizanţ. Numai acolo tatăl scotea ochii fiilor sau îi ucidea ca să se folosească singur de avere, numai acolo fiii scoteau ochii părinţilor pentru acelaş motiv ; la alte popoare nu se întâmplau acestea. La Români bunăoară exista până mai alaltăeri nu maioratul, ci *minoratul* după obiceiul pământului.

Tatăl de familie îşi însura pe toţi fiii şi-i aşeza cum putea, adecă-i regula cu ceea ce în dreptul vechiu roman se numeşte peculium ; iar fiul cel mai mic moştenea aşezarea şi lanul părintesc. Cu toate acestea se va afla arareori cazul în care fraţii mai mari ar fi urgisit pe cel mai mic pentru patrimoniul părintesc.

Hazlie e asemenea observaţia *Românului* că instituţia maioratului ar fi jidovească. Dacă popoarele europene — toate fără excepţie — ar fi compuse numai din jidani, atunci da. Dar maioratul l-au avut toate popoarele moderne, unele în timpuri mai depărtate, altele şi'n ziua de azi şi aceasta e una din cauzele, pentru care au înflorit toate, iar dacă azi în multe

părți ale Europei el nu mai e necesar, cauza e că punctul de gravitație al statelor nu mai este agricultura, ca la noi, ci industria ; nu satul, ci orașul.

Dar la noi ? Orașele din Moldova sunt jidovești, Bucureștii chiar par aproape un oraș german, prin porturile Dunării averea și influența în mare parte e în mâna Grecilor, încât poporul românesc a rămas din nefericire restrâns la sat.

Nu zicem că nu trebuie să facem tot ce ne stă prin putință pentru ridicarea unei clase de mijloc pozitive la Români, dar deocamdată puterea țării noastre e satul și acolo trebuiesc puse pârghiile de ridicare.

Lăsând deci la o parte atât obiecțiunile sentimentale cât și cele de morală, despre cari am văzut că sunt false, să stabilim mai întâiu metodele cercetării noastre.

Aci vom căuta să constatăm în prima linie următoarea deosebire între două maniere de-a privi natura statului și orice alt interes și că statul caută să fie oprit de-a exercita din timpul enciclopediștilor, raționalistă și deductivă, care stabilește că libertatea de dispunere a individului primează orice alt interes și că statul caută să fie oprit de-a exercita vreo tutelă oarecare, fie asupra individului, fie asupra claselor. Stabilind principiul că omul e născut cu drepturi imprescriptibile, toate mărginirile acestor drepturi se consideră sau ca o uzurpare, sau ca niște concesii făcute de individ societății.

A doua manieră de-a vedea, inductivă, deci bazată numai pe experiența faptelor, privește statul ca pe un product — nu al rațiunii sau al unui contract sinalagmatic — ci al naturii, și caută să stabilească atât legile, după cari el se desvoltă, cât și elementele din cari se constitue.

Ea vede în libertate, nu ceva înăscut, ci din contră ceva câștigat cu timpul, nu o substanță, ci o serie de acte de eliberare, adică de accidențe, câștigate de către om, carele dintru început sub aparența unei absolute libertăți chiar, nu era în realitate decât sclavul naturii și al semenilor săi.

Din acest punct de vedere trebuie privit și proiectul de față. Trebuie studiată natura obiectului despre care tratează, deci natura micului imobil rural.

In cuvântul *imobil* e cuprinsă deja natura. Nestrămutat, neaugmentabil. O națiie care posedă pe viitor o sută de milioane, fără ca să-i fi luat dela cineva ; ea nu va putea nici când face ca un pământ de zece pogoane să fie mai mare de cum este, afară doar de cazul anormal al războiului, când în fapt țara originară tot nu sporește, ci se adaugă altei țări, scăzându-se ale altora.

Un pogon e un pogon și s'a mântuit — acel un pogon nu-l

putem nici întinde, nici strimta, nici adăoga, nici scădea, el rămâne în vecii-vecilor atât de mare pre cât este. Este însă tot astfel cu averea imobiliară? Pe-o pânză de o întindere de un metru și de-o valoare de un franc, mâna unui pictor poate zugrăvi un tablou care să prețuiască 10.000 de franci. Omul care nu va fi nici când în stare a face dintr'un pogon, două, e însă în stare, punând banul său numai în mișcarea cuvenită, să facă din o sută de franci, o mie. Permită-ni-se spre ilustrare un paradox. Intre un țăran care are 2 stânjeni de pământ și unul care n'are nimic, care-i mai bogat? Noi găsim că cel care n'are nimic. Cel care n'are nimic nu visează să exploateze un teren atât de mărginit, ci caută o treabă oarecare; cel ce are doi stânjeni, având închipuirea că posedă ceva, rămâne lipit toată vieața lui de cei doi stânjeni și pururea sărac.

Cine vede cum în Ardeal, în urma divizibilității, au ajuns pe alocurea moșiile țărănești de câte doi, trei stânjeni, cine vede apoi că urmarea divizilibității e curat proletarizarea populației, acela va înțelege de ce un popor cu oarecare tendință de a se 'nmulți, ca cel românesc, trebuie să cază la cumplită sărăcie, cum alte popoare mai temătoare de mizerie — franceză de ex. și Sașii din Ardeal — ajung de spaima divizibilității la sistemul periculos al avortării artificiale, la sistemul numit al celor doi copii. Și acest sistem e deja întrebuințat și la noi, — nu la țărani, dar în clasele mai culte, a căror trebuințe întrec puterea lor de producțiune și pentru cari copiii mulți ar fi o sarcină cu neputință de purtat. Vorbim aci de un secret public pe care nimeni nu l-a atins și pe care îl pomenim numai pentru a arăta la ce căi periculoase de mântuire duce în genere divizibilitatea averii — dar încă divizibilitatea micilor bunuri imobiliare?

Așa dar pământul nu se poate nici lărgi, nici lungi din cât este. Dar din contră oamenii au tendință de a se înmulți. Impărțindu-se și subîmpărțindu-se mereu suprafața de pământ, între un număr din ce în ce mai mare de oameni, e evident că, deși acești oameni vor avea aceleași, ba poate mai multe necesități decât părinții lor mai puțini la număr, totuși averea lor imobiliară va deveni din ce în ce mai mică. Care va fi rezultatul? Sărăcirea tuturor, proletariatul tuturor. Nu credem însă ca cineva să susție că proletariatul e idealul la care tinde un stat.

Așa dar divizibilitatea averii e bună la cea mobiliară, care se poate înmulți în infinit, nu însă la cea imobiliară, care prin chiar natura ei nu se poate augmenta.

Să ne închipuim de pildă o insulă de 40 pogoane, proprietatea lui A. Acest A are patru fii — va să zică în generația a doua fiecare va avea numai câte 10 pogoane, deși fiecare din

aceşti fii are aceleaşi trebuinţe ale traiului ca şi A. Dar fiecare din aceşti fii are asemenea câte patru copii. Iată deja în generaţia a doua, fiind bătrânul A în vieaţă încă, redusă suprafaţa de hrănire a fiecărui individ dela originarele 40 de pogoane la $2\frac{1}{4}$ pogoane. Şi cu toate acestea nepotul nu se va putea sătura dintr'o pâine de 16 ori mai mică decât aceea din care se hrănea bunu-său. Va să zică dintr'un om cuprins şi cu dare de mână ne trezim peste 40 de ani cu 16 săraci cari s'ar bate ei între ei pentru pâinea de toate zilele, rămânând ca să învingă cel mai tare sau cel mai viclean. In cazul întâiu e gata războul civil, în al doilea demagogia.

Care ar fi urmarea neadmiterii acestui proiect de lege? Aceea că peste 50 de ani în genere n'ar mai exista o clasă ţărănească în România, ci numai o turmă de adevăraţi proletari cu nominala proprietate de câte doi, trei stânjeni de pământ. Copiii acestor oameni, rău hrăniţi, rău îngrijiţi, vor merge din treaptă în treaptă mai jos în privirea organismului, încât ne-am pomeni într'o zi cu o generaţie de microcefali, precum se află deja îndestui prin oraşe.

Care ar fi urmarea admiterii legii? Intâiu persistenţa unei clase certe şi totdeauna avute de ţărani. Copiii acestora ar avea până la majoritate toate cele trebuincioase, deci condiţiile materiale ale unei desvoltări normale a organismului lor. Inzestraţi cu această armă de căpetenie în lupta pentru existenţă, adică cu sănătate şi tărie fizică, din momentul în care n'ar mai avea nevoie de razimul casei părinteşti, ar căuta de lucru. Fie că ar deveni arendaşi de parcele ale moşiilor particulare, fie că ar lua pe seama lor parcele din moşiile statului, ei astfel ar avea totdeauna pe de o parte un razim în casa părintească, totdeauna relativ mai puternică, pe de alta şi-ar lua nădejdea de a trăi pe o fracţie subdivizată de imobil de câţiva stânjeni, pe care n'ar fi în stare de a-şi întemeia un cămin.

Trebue să mai amintim, că, pe când un imobil prea mic nu e în stare nici să hrănească pe proprietarul lui, unul mai mare îi dă putinţa de a face economii, de a strânge bani şi aceşti bani se înţelege că s'ar împărţi în mod egal între toţi fiii.

Dar şi un alt punct de vedere ni se mai prezintă.

Ce e de făcut cu moşiile statului? Cu divizibilitatea actuală ţăranul se simte legat de sforicica lui de pământ şi nu are nici cea mai mică aplecare de a lua pământ dela stat. Cu toate acestea singurul viitor posibil al acestor moşii e ca ele să fie parcelate în mod sistematic şi cumpărate, fie prin anuităţi. fie pe preţuri de plătit înainte de către ţărani. Las' că pentru vânzarea lor, aşa mari cum sunt, nu se găsesc capi-

taluri mari, dar chiar dacă asemenea capitaluri s'ar găsi, ele vor fi străine, ba mai rău decât străine, jidovești. Din contra pentru proprietăți mici se grămădesc la noi în țară cumpărătorii, pentru parcele în fine, plătibile în anuități, am avea pe toți membrii familiilor țărănești, cari nu sunt primogenți. Iată dar perspectiva cea mai folositoare de a desface proprietățile statului în modul cel mai folositor nației și poate cel mai folositor visteriei.

Așa dar efectele practice ale primirii acestei legi ar fi :

1. Intărirea unei clase țărănești avute și neatârnate.
2. Desfacerea cea mai folositoare a bunurilor statului.
3. Inmulțirea populației rurale, și ca urmare
4. Cultura intensivă a moșiilor mari particulare.

Obiecțiunea cum că prin aceasta cea mai mare parte a țării se detrage comerțului nici e serioasă, nici patriotică. Inainte de toate imobilele în genere n'ar trebui să fie obiectul speculațiunilor comerciale.

Negoț va să zică schimb de *producte* fie industriale, fie brute. A vinde o moșie nu va să zică însă a schimba un product pe altul. De aceea e bine să restrângem noțiunea negoțului la ceeace însemnează într'adevăr și să nu credem că negoțul poate înflori prin speculațiunea de imobile rurale. Prin aceasta totalul averii naționale nu se va mai urca nici când, ba din contra va putea să scază, căci se operează asupra unui obiect, a cărui valoare internă nu e accesibilă de o augmentare în infinit.

Foloasele politice pentru partide, cari ar rezulta din admiterea acestui proiect, sunt nule. Prin aceasta colegiile nu se înmulțesc, deputații acestor colegii nu devin altceva decât ceeace sunt până acum, adecă candidați, numiți cu teșcherea ministerială, c'un cuvânt nici partidul conservator, nici nuanțele liberale nu pierd și nu câștigă prin admiterea acestui proiect. Din contra prin modificarea art. 7, a câștigat partidul roșu, căci Evreii sunt în toate țările din lume liberali, deci și la noi vor fi tot astfel. Prin urmare dacă liberalii pot face un bine general, fără ca ei să piarză ceva, dacă pot da o probă de patriotism, care politicește să nu-i coste nimic, n'au decât să admită proiectul, căci noi suntem departe de orice gelozie și ne e cu totul indiferent, care partid va vota o lege care e în interesul general al țării. Am aprobat legea în contra uzurei, deși pornită din inițiativa roșilor, vom aproba și un vot dat pentru acest proiect.

Ultima noastră considerație, foarte gravă dacă se va uita cineva bine, e însă următoarea :

Din cauza unei țesături întregi de nenorocite împrejurări statul nostru este slab în afară și, ferească Dumnezeu, dar

poate să i se întâmple ceea ce li s'a întâmplat în lumea aceasta şi altora, de exemplu Poloniei sau Hanovrei.

Intr'un asemenea moment proprietaţile statului ar deveni un adevărat dezastru pentru naţionalitatea noastră. Ele ar deveni proprietăţile unui stat străin, care le-ar coloniza cu străini şi astfel în corpul compact încă al naţionalităţii noastre ar intra colonii străine, precum au intrat de exemplu în proprietăţile statului din Basarabia, în proprietăţile mânăstireşti din Bucovina. Aceste moşii s'ar pierde aşa dar fără de nici un folos, din contră, spre peirea noastră.

Luptăm ca aceasta să nu fie nici când, dar în lupta noastră putem fi învingători, putem fi învinşi, şi precum un general bun, chiar sigur de victorie, va căta totuşi în totdeauna să-şi asigure retragerea, astfel prevăzătorii oameni de stat caută să gândească şi la cazul cel mai rău, care i se poate întâmpla naţiunii lor. A vorbi mai pe larg asupra acestui lucru, ni se pare şi imprudent şi zadarnic. Dar considerând vremile grele în care trăim şi posibilitatea oricât de mică şi pierderea cauzei noastre, parcelarea sistematică a acelor moşii ni se pare o mare asigurare pentru împrejurări grele ale viitorului. Ca să nu lăsăm neexplicat nici un cuvânt, adăogăm că sub parcelarea sistematică înţelegem pe aceea care, îndeplinindu-şi scopul, n'ar îngreuia gospodăria statului şi nu i-ar micşora veniturile.

POLITICA PATRIOŢILOR DE INDUSTRIE

De câteva zile se petrec în secţiunile Senatului nişte lucruri cari trebuesc să facă şi pe cei mai puţin pesimişti dintre români a dispera de viitorul acestei ţări.

Cestiunea pretinsei răscumpărări a căilor ferate a fost obiectul desbaterilor secţiunilor ; aceste nenorocite desbateri s'au terminat, şi secţiunile au început a-şi alege delegaţii, raportul va fi în curând înaintat corpului şi desbaterea publică va începe, credem, azi sau mâine.

Camera amendase, precum se ştie, proiectul de convenţiune prezintat de guvern, hotărând ca sediul juridic al societăţii să fie la Bucureşti, iar nu la Berlin, cum pusese la cale guvernul. Aceasta din parte-i aderase la amendamentul Camerii; aderarea aceasta provocase o adevărată furtună la Berlin, unde, după cum s'a aflat pe urmă guvernul nostru se legase faţă cu guvernul german să facă a trece prin Camerele române convenţia fără nici o modificare. Mai ales în privinţa

sediului, cum văzurăm. Societatea, prin organul guvernului german, care intervenea în afacere, nu voia să lase câtuşi de puţin din pretenţiile sale.

Astfel steteau lucrurile a doua zi după prezentarea proiectului la Senat. D. ministru de finanţe, prezentând maturului corp proiectul aşa zisei răscumpărări, ceruse urgenţa; însă în urma notificării oficiale dela Berlin cum că proiectul de convenţie amendat nu mai poate fi de loc admisibil pentru Societate, Senatul a suspendat lucrările sale în privinţa acestei cestiuni, după cererea d-lui ministru de externe, întemeiat pe cuvântul, că convenţia fiind un contract bilateral, trebue acuma să se negocieze cu cealaltă parte contractantă cu privire la modificările introduse în Cameră.

In timpul acesta avu loc un schimb activ de corenspondenţe oficiale şi oficioase între Berlin şi Bucureşti. Tot de odată guvernul nostru îşi pusese toate puterile pentru a face ca Senatul să îndrepteze ceeace scrisese Camera, adică să restabilească proiectul primitiv, dacă nu şi în formă cel puţin numai în fond. S'au întrebuinţat pentru acest scop toate mijloacele, şi în sfârşit scopul s'a ajuns; Senatul a primit în secţiuni restabilirea proiectului, adică, sediul juridic al societăţii să fie tot la Berlin.

Ce s'a petrecut, ce s'a făcut în acest timp între culisele Senatului?

Cestiunea, din curat şi simplu interioară, a devenit mulţumită relei credinţe şi nedibăciei guvernului roşu, o cestiune internaţională prin intervenirea guvernului german. Guvernul nostru a îmbiat el întâi, nu Societatea acţionarilor, ci d'a dreptul pe guvernul german cu propuneri în privinţa aşa zisei răscumpărări, pentru a-l dispune pe acesta să ne recunoască independenţa. Guvernul român, patrioticul nostru guvern, avea credinţa că cu răsboiul, cu pierderea Basarabiei şi modificarea art. 7 nu se împlinise încă preţul acestei independenţe. Societatea acţionarilor atât aştepta; prin mijlocirea guvernului dela Berlin, ea şi-a stabilit condiţiile; guvernul român s'a legat faţă cu cel german să le facă a fi primite fără nici o preschimbare, şi cu toate acestea tot el apoi a aderat la amendamentele Camerii.

Corespondenţa oficială cu Berlinul, atât pentru punerea la cale a transacţiei cât şi pentru restabilirea proiectului primitiv, în urma votării amendamentelor, au fost cerute în Senat pentru lămurirea lucrului; guvernul însă s'a mărginit numai a declara că, în cazul când Senatul nu va da ce i se cere, vom fi ameninţaţi a nu căpăta independenţa şi a pierde chiar ţara. In zadar, bărbaţii cei mai însemnaţi din Senat au strigat împotriva acestei procedări scandaloase, în zadar au pretins să li se arate negru pe alb cum stă cestiunea

târâtă pe terenul internaţional şi să li se explice contrazicerea faptelor cu declamaţia d-lui prim-ministru în plină Cameră, că cestiunea nu are de loc un caracter internaţional, guvernul a refuzat să arate corespondenţa sa cu Berlinul.

O fierbere mare s'a produs în secţiunile Senatului, care a fost năbuşită prin puterea numărului guvernamentalilor. Guvernul a triumfat.

Proiectul, restabilit în Senat precum s'a cerut dela Berlin, va fi prezentat din nou Camerii ; guvernul nostru a garantat guvernului german, că de astădată Camera îl va primi. Din punctul de vedere financiar şi economic, ştie oricine ce este acest proiect dezastros, care încarcă cu mai bine de o sută de milioane sarcina Statului. Din punctul de vedere politic, el este o umilire monstruoasă, de oarece Statul românesc se pune de bună voie sub jurisdicţiunea tribunalelor germane.

Sunt oare şi au curajul să se numească români şi bărbaţi politici oamenii aceştia, banda aceasta de aventurieri, cari vor să pună vârf istoriei triste a celor trei ani din urmă dând milioanele ţării pradă străinilor şi aservind juridiceşte Statul român tribunalelor străine ? Aceasta se numeşte politică ? Patriotism este acesta ? Şi în ce ţară din lume, care ar avea câtuşi de puţin instinctul conservării sale proprie, s'ar putea petrece asemenea monstruozităţi ? In ce ţară din lume, care n'ar fi ajuns la treapta celei mai profunde corupţiuni, nişte oameni, în mare parte venetici veniţi de ieri d'alaltăeri nu se ştie de unde, ar putea merge cu cutezarea aşa de departe ?

Cine sunt acei ce conduc destinele ţării noastre ? cine sunt acei ce formează majorităţile în cele două camere ? cine sunt acei care ratifică astăzi *tale quale* proiectul aşa zisei răscumpărări, astfel cum îl cere Berlinul ? Nepoţii, feciorii, demnii urmaşi ai fanarioţilor, membri d'ai comitetului bulgăresc, câţiva alţi de origini deosebite şi foarte puţini români.

Aceşti oameni, aceşti străini, cari au monopolizat liberalismul, patriotismul şi naţionalismul în ţara românească, vor astăzi prin aşa numita răscumpărare să inaugureze independenţa statului român. Astfel, primul pas pe care-l face această ţară, — independentă de fapt şi cu preţul sângelui şi milioanelor, cu preţul a trei ţinuturi, cu preţul modificării silite a Constituţiei într'un sens contrariu voinţei sale unanime, — primul pas pe care-l face această ţară în era independenţei sale, şi aşa destul de scump plătită, este o înjosire din cele mai profunde şi supunerea la un jaf colosal şi pe faţă.

Aceasta este politica patrioţilor de industrie, politică de ruină şi de ruşine ale cărei urmări triste le va plăti scump această ţară.

NOTE

SĂ FACEM UN CONGRES (cu acest titlu în *Federaţiunea* din Pesta, 17/5 Aprilie 1870, sub pseudonimul *Varro*).

S'a retipărit în *M. Eminescu: Scrieri politice şi literare* de I. Scurtu sub titlul *Rolul Românilor în regenerarea Austriei.*

IN UNIRE E TĂRIA (cu acest titlu în *Federaţiunea* din Pesta, 22/10 Aprilie 1870, sub pseudonimul *Varro*).

S'a retipărit în *M. Eminescu: Scrieri politice* de D. Murăraşu.

ECHILIBRUL (cu acest titlu în *Federaţiunea* din Pesta, 4 Mai, 22 Aprilie şi 11 Mai, 29 Aprilie 1870, sub pseudonimul *Varro*).

S'a retipărit în *M. Eminescu: Scrieri politice şi literare* de I. Scurtu, sub titlul *Dualismul austro-ungar şi naţionalităţile.*

Dovada că Eminescu se ascunde sub pseudonimul *Varro* o avem într'o mărturie a sa din ms. 2257, pag. 224—232:

„In articolul „Echilibrul" publicat în „Federaţiunea" (No. 38 şi 39, Mai 1870) am susţinut autonomia Transilvaniei, fărâmarea dualismului, a unei forme ce contrazice natura obiectivă a monarhiei, dreptul ce-l are fiece popor de a-şi determina voinţa prin legi şi de a avea un propriu organ pentru formularea acestor voinţe, o legislatură. Acest articol a dat ansă procurorului public din Pesta de a mă cita la judecătoria de instrucţiune.

Tot în acea lună am publicat un articol asupra conchemării unui congres....."

NOTIŢĂ ASUPRA PROIECTATEI INTRUNIRI LA MORMÂNTUL LUI ŞTEFAN CEL MARE LA PUTNA (cu acest titlu în *Convorbiri Literare*, 15 Septembrie 1870 şi semnată *E.*). Este scrisă de Eminescu după cum o mărturiseşte însuşi în manuscrisul 2257:

„Când am scris primele linii în privinţa serbării dela Putna (V. „Convorbiri" an. IV, Nr. 14), am spus că frecările din viaţa politică şi spirituală la Români nu-şi au cauza lor pe atâta în interese personale (precum o susţin unii), ci mai mult în profunda scisiune dintre direcţiunile pe care au apucat unii de-o parte, alţii pe de alta; că, pentru a nu se perpetua, moşteni şi mări acest rău, generaţiunea tânără are trebuinţă de o singură direcţiune spirituală, şi că încercarea de-a organiza viaţa viitorului va putea fi făcută de către junimea română cu ocaziunea foarte nimerită a serbării dela Putna". (*I. Scurtu*, op. cit. pag. 20).

Această notiţă a fost trimisă de Eminescu dela Viena, însoţită

de o scrisoare adresată în 4/16 Sept. 1870 către I. Negruzzi, cu următoarea menţiune :

„Vă trimit şi o notiţă asupra serbării dela Putna. Puneţi s'o tipărească cu litere cât se poate de mici, nu trebue să-i daţi nici în cea mai extremă aparinţă o importanţă pe care nu va fi capabilă de-a o avea..."

S'a retipărit în ediţia *Scurtu* sub titlul : *Insemnătatea serbărei dela Putna* (1871).

SCRISOARE D-LUI DUMITRU BRĂTIANU (în *Românul* din 15 August 1871, semnată pentru comitet: M. Eminescu, Panfil Dan).

In mss 2257 sunt câteva pagini (224—232) în care Eminescu face o dare de seamă asupra şedinţelor soc. studenţeşti *România Jună* din Viena. La sfârşitul acestei dări de seamă Eminescu scrie următoarele rânduri :

„In epistola deschisă către d-nul Dumitru Brătianu (vezi „Românul" din August 1871) ce-am trimis-o împreună cu fratele Dan în numele Comitetului central, am spus cum că în munca generaţiunilor trecute, care-au pus fundamentele largi şi nobil intenţionate a edificiului naţional — în acea muncă este deja cuprinsă toată ideea activităţii noastre din generaţiunea jună, că numai în continuitate cu lucrările trecutului, în prourmarea consecventă a celor bine începute consistă misiunea generaţiunii viitoare. Oamenii cari au început regenerarea naţională, ne-au dat *ideea întregului*, ce noi avem a o realiza".

S'a retipărit în ediţia *Scurtu*.

INFLUENŢA AUSTRIACĂ ASUPRA ROMÂNILOR DIN PRINCIPATE (cu acest titlu în *Convorbiri Literare* din 1 August 1876, semnat *M. Eminescu ;* în notă la acest titlu se menţionează următoarele : „Aceasta a fost obiectul prelegerii publice, pe care d. Eminescu au ţinut-o Duminică 14 Martie a. c.").

S'a retipărit şi în ediţiile anterioare.

BUNA GOSPODĂRIE BĂTRÂNEASCĂ (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi* din 4 Iulie 1876 la rubrica „Revista Economică").

Ideile sunt cunoscute din *Influenţa austriacă* şi din manuscrisul 2258 despre tinerimea franţuzită. (*I. Scurtu* op. citată pag. 231).

Expresiile *„târzii la minte"*, „frizându-se doi, trei ani prin Paris", „mulţumea semidocţilor şi cărciocarilor", „plebea scribilor" sunt proprii lui Eminescu.

S'a retipărit în *Scrieri politice şi literare* de *I. Scurtu*.

REVISTA STATISTICĂ (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi* No. 90, 91, 92 şi 93 din August 1876. Din cauză că No. 93 lipseşte din colecţia *Curierului de Iaşi* aparţinând Bibliotecii Centrale a Universităţii din Iaşi, consultată de noi, am reprodus finalul acestui studiu după ediţia *Scrieri politice şi literare* vol. I, a lui *I. Scurtu*).

Aci sunt idei şi expresii proprii lui Eminescu aşa cum se găsesc până acum, în articolele şi studiile identificate, precum şi în cele ce vor urma.

Iată pe cele mai sigure : „memento mori", ca în poezia *Impărat şi proletar*, „părinţască" întocmai ca în *Influenţa austriacă*, „pro-

letariat al condeiului", idem, „plebea franţuzită de sus", „plebs scribax", „temniţa şi spitalul", „caractere degenerate", „organisme decrepite" şi altele.
S'a retipărit în ediţia *Scurtu* sub titlul *Descreşterea populaţiei.*

GRIGORIE GHICA VOEVOD (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi* din 1 şi 3 Octombrie 1876, sub rubrica „Revista internă").
Ideea statului monarhic puternic, răpirea Bucovinei, asasinarea nobilului Domn prin *influenţa morală* a Austriei, se întâlnesc aci întocmai ca în *Influenţa austriacă.*
Expresia „vatra strămoşească" când este vorba de Bucovina se găseşte întocmai în *Influenţa austriacă;* ideea din „umbrele *efemere* ale Fanarioţilor" se întâlneşte în *Influenţa austriacă* sub forma „Domnii fanarioţi, cari erau trimişi numai pe un timp anumit şi cari aveau numai titlul de Domn şi pomenirea în biserici, nici decum însă consistenţa monarhică"; asemenea ideea de desbinare lăuntrică.
S'a retipărit în ediţia *Scurtu,* unde lipsesc paginile de cronică pe care Eminescu le reproduce. Noi am redat articolul în întregime.

ELENISMUL (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi* din 10 Octombrie 1876, la „Revista externă").
Aci e cunoscuta ură a lui Eminescu împotriva Grecului modern care a fost unealta Turcilor împotriva României şi a caracterizat epoca fanariotă. Forme ca „această naţie *au* pierdut toate calităţile, ...*au* corupt arhitectura, ...*au* înveninat viaţa popoarelor ...le-*au* trădat la Turci..." sunt proprii lui Eminescu.
S'a retipărit în *Scrieri politice şi literare* de *I. Scurtu.*

IDEALUL ISTORIC AL RUSIEI (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi* din 29 Octombrie 1876).
Despre „painjinişul istoric de planuri al Casei de Austria" am luat cunoştinţă încă din studiul *Influenţa austriacă.*
Expresia „sumuţarea" o întâlnim tot acolo.
S'a retipărit în *Scrieri politice şi lit.* de *I. Scurtu.*

ROMÂNIA ŞI AUSTRO-UNGARIA (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi,* N-rele 125, 126, 127, 129 şi 130 din Noembrie 1876, la rubrica „Revista externă").
Ideile cu privire la Unguri, Austriaci şi Evrei sunt cele întâlnite în articolele semnate *Varro,* în *Influenţa austriacă* şi în *Grigore Ghica V. V.*
De asemenea ideea că „Mai sunt peste Prut şi mulţi Români slavizaţi, cari de pe fizionomie, port şi obiceiuri se cunosc a fi Români" se află şi în manuscrisul 2257, în care Eminescu se ridică vehement împotriva pretenţiunilor rutene, asupra Bucovinei. Ideea că „Bucovina n'a fost luată cu sabia" se găseşte şi în *Influenţa austriacă.*
Apoi expresii şi forme ca acestea: „nimic mai mult", „abstrăgând" „înşii", „în privirea" „strălucita roadă de Muşatin", „clasă

pozitivă", „proletari şi scribi şi mai proletari", etc. sunt cunoscute din articolele anterioare ale lui Eminescu, în special din *Influenţa austriacă* şi din manuscrise. Cuvântul „abstrăgând" este întrebuinţat de Eminescu şi în manuscrisul 2269, publicat de *I. Scurtu* sub titlu *Arhaeus;* asemenea în mascrisul 2257. Cuvântul „venitură" se află şi în manuscrisul 2257. Finalul interogativ al primei părţi, precum şi ideea că s'a stins candela la capul lui Ştefan Vodă se află întocmai şi în *Răpirea Bucovinei,* a cărei paternitate o vom vedea îndată.

S'a retipărit în *Scrieri polit. şi lit.* de *I. Scurtu.*

ROMÂNII DIN A DREAPTA DUNĂRII (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi* din 1 Decembrie 1876 la rubrica „Revista externă").

Ideea despre rolul Mitropoliei *Proilabului* şi despre reînfiinţarea ei, îl preocupă pe Eminescu în multe din articolele sale de mai târziu, precum vom vedea, şi despre această Mitropolie aminteşte şi în *România şi Autro-Ungaria.*

S'a retipărit în *Scrieri polit. şi lit.* de *I. Scurtu.*

IARĂŞI EVREII (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi* din 5 Decembrie 1876, la „Diverse").

Forme ca: „(sudori) *a* celui sârbesc, *a* oierului muntenegrean, *a* Rusului...", „conferinţa *s'au* adunat...", „*carile* au căzut ca lăcusta", sunt cunoscute din manuscrisele lui Eminescu, precum şi din articolele cu paternitatea indiscutabilă. Forma „carile" se află şi în *Influenţa austriacă.*

Ideea că Evreii sunt „venetici neproductivi" şi că „trăesc din precupeţirea muncii poporului nostru" se întâlneşte foarte des în articolele lui Eminescu de mai târziu.

Ideile şi atitudinea din acest articol se vor vedea şi în cele următoare în care Eminescu pune problema evreească.

S'a retipărit în ediţia *Scurtu* sub titlul: *Agitaţiile Evreilor din România în străinătate.*

IMITAREA CIVILIZAŢIEI STRĂINE (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi* din 22 Decembrie 1876, la rubrica „Revista internă").

Este cunoscută critica vehementă a imitării civilizaţiei străine, la Eminescu. Expresia „clasa scribilor" aparţine lui Eminescu. Finalul interogativ l-am mai întâlnit şi-l vom mai întâlni în articolele lui Eminescu.

S'a retipărit în *Scrieri polit. şi lit.* de *I. Scurtu.*

ROSTUL ADMINISTRAŢIEI LA NOI (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi* din 5 Ianuarie 1877, la rubrica „Revista internă").

Ideea că „amploiaţii" încarcă în mod inutil bugetul ţării se află desbătură şi în manuscrisul 2257 despre partidele politice.

S'a retipărit în ediţia *Scurtu* sub titlul: *Vechiul şi noul regim administrativ.*

EVREII ŞI CONFERINŢA (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi* din 9 Ianuarie 1877, la rubrica „Revista externă").

Forme ca: „clerul *au* desbătut...", „zeul... *au* fost un Dum-

nezeu...", „înmulţirea Evreilor *au* mers mână în mână...", „ciocoimea *au* alungat pe boierii vechi...", „domnia Fanarioţilor *au* putrezit clasele noastre...", „Românul... *s'au* ridicat...", „catolicismul *n'au* avut talentul..." se întâlnesc aci ca în atâtea manuscrise şi articole semnate de Eminescu.

Ideea de *muncă compensatoare* se întâlneşte aci ca în *Influenţa austriacă;* asemenea ideea despre bresle „aceste clase puternice şi bine constituite de meseriaşi".

Expresiile „scribi", „proletariatul condeiului", „clasa de proletari ai condeiului" se întâlnesc aci ca şi în *Influenţa austriacă.*

Tot aci ideea despre lipsa de cumineţenie a Ungurilor ca în *Echilibrul.*

S'a retipărit în ediţia *Scurtu* sub titlul: *Despre drepturile politice ale Evreilor.*

MONUMENTE (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi* din 11 Martie 1877, la rubrica „Diverse").

Pe lângă forme şi expresii cunoscute la Eminescu, găsim aici ideea despre Mihai Viteazul pe care-l înfăţişează ca pe o „nenorocită jertfă a casei de Austria" întocmai ca în *Influenţa austriacă.*

S'a retipărit în ediţia *Scurtu* sub titlu: *Monumente marilor Români.*

NEUTRALITATEA ROMÂNIEI (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi* din 13 Aprilie 1877, la rubrica „Revista internă").

Imaginea cumpenei cu limba neutrală, care pare a fi România, se întâlneşte şi în articolul *Să facem un congres.*

Expresii ca „suma de puteri", precum şi forme ca „*înşii*" sunt foarte frecvente în articolele lui Eminescu de până aci, ca şi în cele ce vor urma.

S'a retipărit în *Scrieri polit. şi lit.* de *I. Scurtu.*

RĂPIREA BUCOVINEI (cu acest titlu în *Curierul de Iaşi* din 30 Septembrie 1877. L-am reprodus din ediţia *Scurtu,* op. cit. pentrucă numărul 106 al *Curierului* lipseşte din colecţia Bibliotecii centrale a Universităţii din Iaşi, consultată de noi).

Ideea introductivă despre răpirea Bucovinei este aici ca în *Influenţa austriacă.* Folosirea paginilor de cronică am întâlnit-o şi în *Grigore Ghica Voevod.* Sunt aici idei şi expresii ca în *Grigore Ghica Voevod,* a cărui paternitate am stabilit-o. Decăderea Bucovinei din cauza relei politici austriace şi din cauza Evreilor este o idee cunoscută la Eminescu.

Expresia „mlaştina de scurgere a tuturor elementelor sale corupte", vavilonul babilonicei împărăţii" sunt proprii lui Eminescu. Asemenea finalul interogativ.

S'a retipărit în *Scrieri polit. şi lit.* de *I. Scurtu.*

REVISTA ZIARELOR (cu acest titlu în *Timpul* din 16 Noembrie 1877). Eminescu începuse colaborarea sa la *Timpul* mai de vreme, precum reiese din cronica teatrală din 12 Noembrie 1877,

sub titlul *Teatrul Naţional* — şi din cel din 15 Noembrie 1877 sub titlul *Revista teatrală.*

Dar activitatea *politică* la *Timpul* pare că începe cu articolul de faţă. Paternitatea lui Eminescu este indiscutabilă întrucât aci întâlnim expresii proprii lui Eminescu, cum este spre exemplu: „pita lui Vodă" şi mai ales fraza: „Bătrânii vorbesc ce a făcut, tinerii ce fac, nebunii ce au de gând să facă", întocmai ca în ms. 2264 pag. 213.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

ONESTITATEA IN DISCUŢIUNILE ZIARISTICE (I-ul articol de fond în *Timpul* din 20 Noembrie 1877, fără titlu. Eminescu revine adeseori în articolele sale asupra onestităţii în discuţiunile ziaristice. Cuvântul „sibariţi" îl vom întâlni foarte des în articolele lui şi ne aminteşte cunoscuta expresie din versul:

Au la Sybaris nu suntem lângă capiştea spoelii?
(Scrisoarea III)

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

BĂLCESCU ŞI URMAŞII LUI (cu acest titlu în *Timpul* din 24 Noembrie 1877). Expresia „păsărească" gazetarilor se află şi în ms. 2264 pg. 311, asemenea „tinerimea care astăzi îşi uită limba şi datinele prin cafenelele Parisului" se află în acelaş ms. la pag. 301. Expresiile: „formele goale ale occid. liberal", „panglicarii politici"; „pătura de cenuşeri", etc., sunt des folosite de Eminescu.

A fost identificat de D. Murăraşu în revista *M. Eminescu* No. 5, 1931, Cernăuţi, şi reprodus pentru întâia oară de acelaş în *M. Eminescu: Scrieri politice.*

INTRODUCEREA UNEI CIVILIZAŢII PRIPITE (I-iul art. de fond în *Timpul* din 11 Decembrie 1877, fără titlu). „Limba păsărească", „Traian ne-au aşezat", „civilizaţie pripită", „o nouă Americă", „superfluenţa" etc. sunt cuvinte, forme şi expresii proprii lui Eminescu.

Menţionat de D. Murăraşu în *Naţionalismul lui Eminescu*, pag. XX, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

ICOANE VECHI ŞI ICOANE NOUĂ:

I. Actualitatea (cu acest titlu în *Timpul* din 11 Dec 1877).
II. Paralèle economice (cu acest titlu în *Timpul* din 13 Decembrie 1877).
III. Bătrânii şi tinerii (cu acest titlu în *Timpul* din 14 Decembrie 1877).
IV. Ilustraţii administrative (cu acest titlu în *Timpul* din 18 Decembrie 1877).
V. Din abecedarul economic (cu acest titlu în *Timpul* din 21 Decembrie 1877).
VI. Frază şi adevăr (cu acest titlu în *Timpul* din 23 Dec. 1877).

Abia venit la *Timpul*, unde a luat asupra sa munca şi răspunderea redacţiei, Eminescu scrie într'un cadru unitar aceste articole de doctrină politico-socială, care conţin reflexe ale ideilor manifestate în articolele scrise anterior la *Curierul de Iaşi*, *Federaţiunea* şi *Convorbiri Literare*, sau în manuscrise precum şi germene ale celor ce vor urma de aci înainte, cu regularitate, la *Timpul*. Ele sunt un izvor bogat de *idei*, *lexic*, *forme* şi *expresii* pe baza cărora putem identifica paternitatea multora din articolele următoare.

Pentru a ilustra identitatea dintre unele pasagii din aceste articole şi textele manuscrise ale lui Eminescu vom da un singur exemplu care ni se pare destul de elocvent.

In articolul II *Paralèle economice* găsim următorul pasaj : „Azi porunceşte cânelui, cânele pisicii, pisica şoarecelui, iar şoarecele de coadă îşi atârnă porunca".

Acelaşi text se află în manuscrisul 2264, fol. 213 :

„A poruncit cânelui şi cânele pisicii şi pisica şoarecelui, iar şoarecele şi-a atârnat porunca de coadă".

Paternitatea acestor articole este confirmată şi de Iacob Negruzzi în scrisoarea sa din 18 Dec. 1877 către I. Slavici, în care spune :

„Articolele „Icoane vechi şi nouă" au fost găsite minunat scrise şi minunat cugetate. S'a recunoscut în Junimea de îndată pana lui Eminescu". *(Studii şi doc. literare, Torouţiu*, vol. II pag. 202).

Au fost reproduse pentru întâia oară în *„Icoane vechi şi icoane nouă"*, Vălenii de Munte.

DOROBANŢII (cu acest titlu în *Timpul* din 30 Decembrie 1877). Expresiile „stârpituri", „ţăranul, unica clasă pozitivă a României", „plebe franţuzită", „lepădături ale pământului", „lepră a lumii", „neagră massă de grecotei ignoranţi", „fiece grecotei, fiece venitură", „fiece bulgăroi" şi formele : „s'au purtat", „au fost o adevărată crimă", sunt proprii lui Eminescu. Paternitatea lui Eminescu reiese şi din articolul următor : *Pro domo*.

Menţionat de D. Murăraşu în *Naţionalismul lui Eminescu*, pag. XX, se retipăreşte pentru întâia oară în ediţia de faţă.

PRO DOMO (cu acest titlu în *Timpul* din 25 Ianuarie 1878) Este continuarea articolului *Dorobanţii*. Din expresia *„mucul condeiului"*, care se întâlneşte şi la sfârşitul *Influenţei austriace*, precum şi din cele câteva amănunte biografice rezultă neîndoios că Eminescu este autorul articolului. De multe ori Eminescu, vorbind despre originea sa, se mândreşte că e neam de ţăran.

Menţionat de D. Murăraşu în *Naţionalismul*, pag. XX, se reproduce pentru întâia oară în ediţia noastră.

RETROCEDAREA BASARABIEI ? (I-ul art. de fond în *Timpul* din 21 Ianuarie 1878, fără titlu). Cu acest articol începe preocuparea lui Eminescu despre problema Basarabiei. Activitatea ziaristică a lui Eminescu din anul 1878 este dominată de această problemă.

Expresia „vatra noastră strămoşească" pe care am întâlnit-o în *Influenţa austriacă*, precum şi maniera stilistică din frazele :

Se vorbeşte şi mereu se vorbeşte... tace şi mereu tace", pe care o vom întâlni şi în alte articole ale lui Eminescu, ne determină să atribuim acest articol lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

RUSIA PRETINDE RETROCEDAREA BASARABIEI (I-ul art. de fond în *Timpul* din 25 Ianuarie 1878, fără titlu).

Ideea că Basarabia şi Bucovina ni-au fost răpite prin trădare şi prin mituire este exprimată de Eminescu aici ca şi în *Influenţa austriacă* şi în manuscrise :

„Moldovenii au avut nenorocirea de a vedea înstrăinat pământul lor cel mai scump, — şi nu prin războiu — prin vânzare". (*Influenţa austriacă*).

„Un grec a vândut jumătatea Moldovei Ruşilor, alt grec a mijlocit mituirea Turcilor la cedarea Bucovinei..." (Ms. 2264, pag. 6).

„Când s'a luat Bucovina, Domnul a protestat şi şi-a pierdut capul, când la 1812 s'a luat Basarabia, un fanariot a vândut-o..." (Ms. 2264, pag. 282).

Expresia „vatra strămoşilor noştri" precum şi forme ca „România, după ce *au* încheiat o convenţie...", „asigurările unei convenţii *a* cărei iscălituri...", „pe *a* cărei cuvânt"..., „Moldova *au* căpătat...", etc. sunt foarte des întâlnite în articolele anterioare.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

CONTESTAREA ALEGERII D-LUI MAIORESCU (cu acest titlu în *Timpul* din 8 Februarie 1878).

T. Maiorescu, în *Istoria contemporană a României*, pag. 163, după ce relatează desbaterile din Cameră cu privire la alegerea sa ca deputat de Iaşi, scrie : „In două articole, publicate în „Timpul" dela 8 Febr. şi 9 Aprilie 1878, Eminescu — redactorul ziarului — cu neîntrecuta virulenţă a stilului său, caracterizează acea discuţie a Camerei, precum şi ignoranţa celor ce falsificau pe idealistul Schopenhauer...".

Rezultă deci că Eminescu a scris acest articol.

Este reprodus pentru întâia oară în ediţia noastră.

CREDINŢA IN TRĂINICIA POPORULUI ROMÂN (I-ul articol de fond în *Timpul*, 10 Februarie 1878, fără titlu).

Expresia „vatra noastră strămoşească" folosită de Eminescu în *Influenţa austriacă* şi în multe din articolele sale de până aci, precum şi atitudinea lui dârză în privinţa Basarabiei, aşa cum vom vedea de aci înainte, ne îndreptăţesc să atribuim acest articol lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

ELEMENTUL ISTORIC ŞI VENITURILE CARI DECID SOARTA POPORULUI ROMÂN (al II-lea articol de fond în *Timpul* din 15 Februarie 1878, fără titlu).

Sunt aci idei ca şi în articolul *Rusia pretinde retrocedarea Basa-*

rabiei a cărui paternitate am stabilit-o. „Basarabia a fost a noastră... dela începutul veacului al patrusprezecelea..." scrie Eminescu acolo ca şi în cel de faţă.

Cuvântul „venitùrile" se găseşte aici ca şi în manuscrisul 2257 despre Românii şi Rutenii în Bucovina şi în alte scrieri ale lui Eminescu. Asemenea expresiile „în privirea", „elementul istoric", „simţul istoric" şi forma „*a* cărora nume", etc. sunt atât de cunoscute la Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

HIDOASA POCITURĂ (al III-lea articol de fond în *Timpul*, 15 Februarie 1878, fără titlu).

Intâlnim aici idei cunoscute ale lui Eminescu în apărarea partidului conservator şi atitudinea lui constantă faţă de chestiunea Basarabiei.

Expresia „lepădăturile politice ale societăţii române" ne este cunoscută din *Icoane vechi şi icoane nouă (Actualitatea)* unde Eminescu aruncă invective la adresa „lepădăturilor Orientului şi Occidentului.

Identificat de noi, se reproduce aici pentru întâia oară.

I. COMENTARII LA SCRISOAREA DIN „LE NORD" (I-ul articol de fond în *Timpul* din 19 Februarie 1878, fără titlu).

II. COMENTARII LA SCRISOAREA DIN „LE NORD" (I-ul articol de fond în *Timpul* din 22 Februarie 1878, fără titlu).

Sunt aci argumente cari se găsesc şi în *Rusia pretinde retrocedarea Basarabiei.* Astfel este ideea că Basarabia „în nici un caz n'a fost cucerită" şi că armata rusească „se retrăgea în grabă, fiind chemată îndărăt de invaziunea napoleoniană". Titulatura Basarabiei este explicată aici ca în *Elementul istoric şi venitùrile cari decid soarta poporului român.*

De asemenea sunt în art. din 22 Febr. 1878 fapte pe cari le va repeta în *Basarabia II.* Astfel sunt cele de sub anii : 1407, 1420, 1421 şi 1475.

Identificate de noi, se reproduc pentru întâia oară în ediţia de faţă.

CONSERVATORII ŞI PROBLEMA BASARABIEI (al II-lea articol de fond în *Timpul*, 21 Februarie 1878, fără titlu).

Eminescu desbate cu pasiune crescândă chestiunea Basarabiei. Aceleaşi expresii şi idei îi vin regulat sub condeiu. Ideea că Basarabia n'a fost cucerită cu sabia şi că ne-a fost răpită prin trădare am mai întâlnit-o în *manuscrise*, în *Influenţa austriacă* şi în *Rusia pretinde retrocedarea Basarabiei.* De asemenea ideea că pământul acesta ne aparţine de pe la *începutul veacului al patrusprezecelea* se repetă în articolele lui Eminescu referitoare la problema Basarabiei. Ideea de mituire la răpirea Basarabiei se află în ms. 2264 pag. 282.

Sunt aici iarăşi expresii proprii lui Eminescu : „legi traduse din franţuzeşte, advocaţi fără pricini, clase istorice şi pozitive, popor

de ţărani mari şi mici", precum şi forme ca : (limbajul) *s'au* înăsprit, (partidul) care *au* introdus..." etc.
Identificat de noi, se reproduce aici pentru întâia oară.

CHESTIUNEA DE DREPT A BASARABIEI (I-ul articol de fond în *Timpul*, 1 Martie 1878, fără titlu).
Expresia *„mucul condeiului"* se află aci ca şi în *Influenţa austriacă*. Asemenea se susţine aci că nici Bucovina şi nici Basarabia n'au fost luate cu sabia, ci prin fraudă, idee expusă de Eminescu pretutindeni în *Influenţa austriacă* şi în *manuscrise*. (Vezi mss. 2264 pag. 31 : „Basarabia dela Hotin pân'la mare a vândut-o un grec pentru bani ; Bucovina a vândut-o un grec, dragomanul Moldovei, împreună cu capul Domnului ei...", precum şi pag. 6, 216, 282). Se repetă aci, ca în atâtea articole anterioare, că stăpânirea română asupra ţinutului până la Nistru începe din *veacul al patrusprezecelea*. (Vezi *Rusia pretinde...*)
Forma „înşii" este aci ca în atâtea articole ale lui Eminescu.
Paternitatea lui Eminescu este sigură. Acest articol are mare importanţă pentru identificarea autorului art. întitulat *Basarabia*.
Identificat de noi, se reproduce întâia oară în ediţia de faţă.

BASARABIA :

I. Numele şi întinderea ei (în *Timpul*, 3 Martie 1878, cu acest titlu).
II. Veacul al cinsprezecelea (în *Timpul*, 4 Martie 1878, cu acest titlu).
III. Veacul al şaisprezecelea (în *Timpul*, 7 Martie 1878, cu acest titlu).
IV. Veacul al şaptesprezecelea (în *Timpul*, 8 Martie 1878, cu acest titlu).
V. Veacul al optusprezecelea (în *Timpul*, 10 Martie 1878, cu acest titlu).
VI. Veacul al nouăsprezecelea (în *Timpul*, 14 Martie 1878, cu acest titlu).

In articolele de până aci din *Timpul*, Eminescu, ca redactor al ziarului, desbate problema politică a Basarabiei, dar cu cât o adânceşte, cu atât simte nevoia de a trata această chestiune cu toată amploarea pe care o impune momentul politic. Incă din articolul *Conservatorii şi problema Basarabiei* din 21 Februarie 1878, Eminescu scria : „Putem dovedi oricui cu documente şi cu istoria în mână, că (pământul de care e vorba) n'a fost nici cucerit cu sabia de Ruşi". Asemenea în *Chestiunea de drept a Basarabiei* din 1 Martie 1878 :

„Ingustimea spaţiului nu ne permite să desbatem astăzi cestiunea cu documente în mână. Intr'unul din numerele viitoare vom face-o însă." Şi acest articol se încheia cu următoarele cuvinte : „Iată în câteva linii generale cestiunea de drept, pe care ne-o rezervăm *a o expune pe larg în alte numere*".
In adevăr, în cele şase capitole apărute între 3 şi 14 Martie 1878, sub titlul *Basarabia*, se expune istoricul acestei provincii şi drepturile româneşti asupra ei.
Atât din dovezile sigure ce reies din articolele anterioare în care

ele sunt anunțate, cât și din ele însele rezultă că Eminescu este autorul acestor șase capitole ale studiului întitulat *Basarabia*.

Dacă este lucru stabilit că Eminescu este autorul articolului din 1 Martie 1878, pe care noi l-am întitulat *Chestiunea de drept a Basarabiei*, este dela sine înțeles că și cele întitulate *Basarabia* sunt scrise tot de Eminescu, întrucât ideile principale, enunțate numai în cel dintâi, sunt desvoltate pe larg și în aceeași ordine în celelalte, ba chiar sunt redate cu aceleași cuvinte câte odată.

In afară de aceasta, unele expresii, forme și cuvinte ori idei proprii lui Eminescu se întâlnesc în aceste articole despre *Basarabia* cu prisos.

In articolele întitulate *Basarabia* întâlnim următoarele forme și expresii proprii lui Eminescu : „măsură" (în loc de măsoară), „Sultanul *au* voit și *au* însărcinat', „fără cuvânt", „lucruri pozitive", „mutatis mutandis", „în privirea", „vom trebui", „să premitem", „de-a mirarea lucru cum s'au păstrat" (această expresie o întâlnim în mss. 2264 pag. 25 : „De-a mirarea lucru este cum..."), „au scris" (în loc de „a scris"), „cu asupra de măsură" (întocmai ca în versul *Fericit mă simt atuncea cu asupra de măsură* din *Călin*, IV) „640.000 *zi* : șase sute patruzeci de mii", „1370 tunuri, *zi* una mie trei sute șaptezeci", „*au* stăruit", „patria noastră străveche" (întocmai ca în *Conservatorii și problema Basarabiei* din 21 Febr. 1878).

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

POETUL ȘI OMUL POLITIC (în *Timpul*, 2 Martie 1878, sub titlul *Un răspuns rusesc*).

Expresii și forme des întrebuințate de Eminescu se întâlnesc și în acest articol : „în privirea", „să măsure", „tonul colegial *a* unui om", „corelat", etc. Reproducem numai partea introductivă la *Un răspuns rusesc*.

Identificat de noi, se reproduce întâia dată în ediția de față.

CONSECVENȚA OMULUI DE STAT (I-ul articol de fond în *Timpul*, 9 Martie 1878, fără titlu).

Aceeași atitudine a lui Eminescu în chestia Basarabiei, așa cum o cunoaștem din articolele precedente. Se reia în parte tema din articolul *Credința în trăinicia poporului român* din 10 Februarie 1878. Ca și acolo, întâlnim aici :

„Incă odată : vorba nu e dacă pierdem ori nu pierdem Basarabia ; vorba e *cum* o pierdem."

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

CONCESIUNI ECONOMICE (în *Timpul*, 25 Martie 1878, cu acest titlu).

Sunt aci expresii ca „vom premite", „în privirea", „nici credem", apoi idei cunoscute la Eminescu despre breslele noastre, despre modernizarea mijloacelor de muncă, despre evrei și despre politica liberalilor.

A fost reprodus în ediția *Opere complete* dela Iași, precum și în alte ediții ulterioare.

TENDENȚE DE CUCERIRE (cu acest titlu în *Timpul*, 7 Aprilie 1878).

„*Cerul de-asupra-l schimbi, nu sufletul marea trecând-o*" este un vers din Horațiu, care se găsește în epistola tradusă de Eminescu și aflătoare în ms. sale *(Către Bullatius)*.

Expresia „*limba cumpenei*" se află aici ca și în art. *Să facem un congres* din *Federațiunea*, 5/17 Aprilie 1870, scris de Eminescu sub pseudonimul Varro. Expresia: „a nu spera nimic și a nu ne teme de nimic", amintește versul din *Glossa*: „Nu spera și nu ai teamă".

Articolul a fost identificat de D. Murărașu și publicat în ediția sa din *Clasicii Români comentați*.

DOMNUL HOLBAN ȘI ARTHUR SCHOPENHAUER (cu acest titlu în *Timpul*, 9 Aprilie 1878).

Acest articol este urmarea polemicii stârnite de Eminescu prin articolul *Contestarea alegerii D-lui Maiorescu*, din 8 Febr. 1878. Paternitatea lui este confirmată de Maiorescu în *Istoria contemporană a României* pag. 163.

Se reproduce pentru întâia oară în ediția noastră.

Ca urmare la acest articol, în 11 Aprilie 1878 apare tot în *Timpul* o notă datorită lui Eminescu și pe care a reproducem aci.

„In afacerea *Holban-Schopenhauer* am uitat a releva o aserțiune inexactă a d-lui deputat. D-sa se plânge, cum că d. Maiorescu într'o foaie a sa („Timpul"), i-ar fi adresat epitete, care în dicționarul de sinonime într'adevăr nu se găsesc sub vorba *compliment*. Dar tocmai împrejurarea aceasta ar fi trebuit să-l facă pe d. Holban să judece, că articolele „Timpului" nu sunt și nu puteau fi scrise sau inspirate de d. Maiorescu.

Cel mai elegant scriitor român — care este fără contestare d. Maiorescu — se mișcă în genere pe un nivel, pe care d. Holban nu e de găsit și fiindcă d. Maiorescu nu avea nici o trebuință să se coboare, precum nici d. Holban nu are putința de a se urca, rolul de a se ocupa cu *filosofia* d-lui Holban cade asupra altcuiva, mai puțin însemnat decât d. Maiorescu. D. Maiorescu se află, din contra, în poziția vrednică de invidiat de-a nu trebui să se ocupe de loc de ceea ce d. Holban sau alții de aceeași teapă, zic sau fac."

BUCOVINA ȘI BASARABIA (cu acest titlu în *Timpul*, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 23, 25 și 27 Aprilie, 6 și 31 Mai, 1, 2, 4, 9, 22, 24 și 27 Iunie 1878).

Acest studiu este continuarea campaniei începută de Eminescu în articolele intitulate *Basarabia*, pentru dovedirea drepturilor României față de pretențiunile rusești. De data aceasta problema este înfățișată pe plan european, cu scopul de a solidariza marile puteri cu cauza românească. De asemenea se arată guvernului calea de urmat, invocându-se exemplul boierimii moldovene dela 1777.

Expresia „vatra strămoșilor noștri" se află aci ca în *Rusia pretinde retrocedarea Basarabiei (Timpul*, 25 Ianuarie 1878).

Ideea din fraza următoare: „Vorba nu era dacă avem să pier-

dem ori să nu pierdem Basarabia ; vorba era să ne păstrăm demnitatea, să ne arătăm vrednici de încrederea popoarelor dela apus, să nu o pierdem din vina noastră, să nu renunţăm de bună voie, să nu o vindem", se găseşte la fel exprimată şi în *Credinţa în trăinicia poporului român (Timpul,* 10 Februarie 1878) : „Dar dacă ne dăm bine seama, nici nu e vorba să pierdem ori să păstrăm Basarabia ; vorba e *cum* o vom pierde ori *cum* o vom păstra...

Rusia voeşte să ne ia Basarabia cu orice preţ ; noi nu primim nici un preţ. Primind un preţ, am vinde : şi noi nu vindem nimic."

Ideea despre *misiunea* istorică a poporului român exprimată în *Bucovina şi Basarabia* prin cuvintele : Nu voim decât să putem fi un strat de cultură în această parte înăsprită a Europei...

Aruncaţi din întâmplare la răspântia, unde se ating cele trei lumi deosebite şi mai mult ori mai puţin învrăjbite, lumea modernă, cea musulmană şi cea muscălească, Românii, chiar în virtutea originii lor, sunt meniţi a reprezenta interesele ideilor moderne şi a fi un strat de cultură deosebită, în care cele trei lumi se întâlnesc şi se împacă", se află la fel exprimată în *Misiunea noastră ca stat (Timpul,* 2 Noembrie 1879) : „Trebue să fim un strat de cultură la gurile Dunării ; aceasta e singura misiune a statului român..." şi în *Contestarea alegerii D-lui Maiorescu (Timpul,* 8 Februarie 1878) : „Misiunea statului român în afară era ca să formeze o despărţire între trei civilizaţii deosebite, între Austria şi Rusia pe de o parte, între Rusia şi Turcia pe de alta..."

Identificat de noi, studiul acesta s'a retipărit pentru întâia dată de noi în broşură separată, sub auspiciile Ministerului propagandei naţionale (BUCOVINA ŞI BASARABIA. *Studiu istorico-politic.* Imprimeria Naţională, Bucureşti 1941).

MÂNDRIA DE A FI ROMÂN (I-ul articol de fond, în *Timpul,* 16 Aprilie 1878, fără titlu).

Acest articol se încadrează în seria acelora scrise de Eminescu privitoare la problema Basarabiei.

Forma „popoare şi iarăşi popoare" se mai întâlneşte în stilul lui Eminescu. Asemenea expresia „din Carpaţi şi din Hemu".

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

ROADELE CONLUCRĂRII CU RUSIA (I-ul articol de fond în *Timpul,* 26 Aprilie 1878, fără titlu).

Forme ca „Valurile de pământ *a* Plevnei", „Mircea *s'au despărţit*", „stricatu-s'au, apoi critica severă împotriva felului cum am întreţinut armata în războiu, care-i asemănătoare cu cea din *Dorobanţii* (30 Dec. 1877), amintesc articolele anterioare ale lui Eminescu. Incursiunile istorice sunt obicinuite la Eminescu, iar pomenirea lui Iohn Falstaff se mai întâlneşte în art. ale lui Eminescu din „Curierul de Iaşi".

Articolul a fost menţionat de *D. Murăraşu* în *Naţionalismul* pag. XXI, dar se reproduce de noi întâia oară.

CONSECVENŢA CONSERVATORILOR ŞI A „TIMPULUI" (al II-lea articol de fond în *Timpul,* 30 Aprilie 1878, fără titlu).

Paternitatea lui Eminescu se poate dovedi cu următorul pasaj: „Iară atunci, când organele ruseşti au început să pună la îndoială drepturile României asupra Basarabiei, nu ne-am pierdut răbdarea, nu am devenit insolenţi faţă cu o puternică invazie, *ci am arătat că poporul român niciodată nu a renunţat la drepturile sale asupra Basarabiei, şi că prin urmare nici astăzi nu are dreptul de a renunţa.*"

Articolele anterioare despre *Basarabia* am conchis că sunt scrise de Eminescu, iar în cel de faţă, cel ce confirmă acest lucru este de sigur Eminescu.

Expresia „organul sibariţilor" îl indică de asemenea pe Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce întâia oară în ediţia de faţă.

DESBINAREA DINLĂUNTRU (I-ul articol de fond în *Timpul*, 4 Iulie 1878, fără titlu).

Întâlnim aceeaşi critică severă la adresa guvernului faţă de modul cum a fost tratată armata noastră în războiu, şi expresia „canalurile de scurgere" la adresa presei liberale, atât de cunoscută în articolule lui Eminescu. Se aminteşte aici cu modestie campania dusă pentru apărarea Basarabiei: „Timpul" a publicat, despre drepturile de veci ale României asupra Basarabiei, un şir de articole ştiinţifico-politice, cari, suntem fericiţi a spune fără mândrie, au făcut, după mărturisirea altora, epocă în desbaterea acestei dureroase cestiuni."

Identificat de noi, se reproduce întâia oară în ediţia de faţă.

PATRIOŢI „FĂRĂ PRIHANĂ" (I-ul art. de fond în *Timpul*, 8 Iulie 1878, fără titlu).

„Drepturile de veci ale României asupra Basarabiei", „canalurile de scurgere", „odată cu capul nu dăm Basarabia", „abstrăgând dela... „radicalii... a căutat necontenit", sunt idei, expresii şi forme pe care le-am întâlnit în articolele lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce întâia oară în ediţia de faţă.

DREPTURILE NOASTRE ASUPRA DOBROGEI (I-ul articol de fond în *Timpul* din 2 August 1878, fără titlu).

Cu acest articol Eminescu începe seria de studii asupra organizării viitoare a Dobrogei şi asupra drepturilor noastre istorice din provincia de peste Dunăre.

Incursiunile istorice atât de obicinuite la Eminescu, bazate pe documente şi ideea că nici o palmă de pământ nu se poate vinde, redată în forma proprie, sunt cunoscute în articolele lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

COLONIZAREA DOBROGEI (I-ul articol de fond în *Timpul*, 4 August 1878, fără titlu).

Forme ca: „a căror binefaceri", „patriarhatul au făcut tot astfel", „Scaunul Roman au avut", „Luther au introdus în biserică limba naţională", şi expresii ca: „cu de prisos", „am premis", „capetele seci", „pospăiala radicalilor", „diurnaşi", „introducerea

orbească a codului Napoleon", precum şi ideea că : „Numai o sectă fără de patrie şi fără de simţ istoric, numai cetăţenii liberi, egali şi înfrăţiţi ai universului întreg, numai republica universală, reprezentată la noi prin urmaşii fanarioţilor, C. A. Rosetti şi a., a putut da mână de ajutor unui element străin, a cărui tendinţă este nimicirea noastră naţională", sunt cunoscute la Eminescu în manuscrise, articole şi studii precis identificate ori semnate.

Identificat de noi, se reproduce întâia oară în ediţia de faţă.

ILUZIILE SOCIALISTE (I-ul articol de fond în *Timpul*, 6 August 1878, fără titlu).

Menţionat de *D. Murăraşu* şi publicat în ediţia sa din *Clasicii Românii comentaţi* sub titlul *Liberalismul socialist*, acest articol, care conţine cuvinte şi expresii proprii lui Eminescu : „părinţească", „suma de cunoştinţe", „consista", „închirciţi fiziceşte şi intelectual", „superfluenţa", „renumita disproporţie, formulată de Malthus", este reprodus în întregime în ediţia noastră, căci acolo se publicase necomplect. Ni s'a părut mai potrivit titlul dat de noi, pe care l-am scos din fraza : „Iluziile economice a sectei socialiste s'a lăţit însă şi în state, în care n'au raţiune de a fi".

ANEXAREA DOGROGEI (cu acest titlu în *Timpul*, 19 August 1878).

In acest articol se arată că chestiunea proprietăţii din Dobrogea a fost tratată în *Timpul* dela 4 August 1878, într'un articol pe care noi l-am atribuit lui Eminescu şi l-am întitulat *Colonizarea Dobrogei*.

Expresia „ni se rupe o bucată din *patria noastră străveche*" o întâlnim şi în articolul *Conservatorii şi problema Basarabiei*, din 21 Februarie 1878 şi mai ales în *BASARABIA, VI Veacul al nouăsprezecelea*, a cărui paternitate am văzut că este indiscutabilă.

Forme şi expresii ca „părinţească", „în această privire", „abstrăgând", „nici se supără nici bănueşte", „ni le-a impus alţii", „cele mai multe a pierit fără de urmă", „popoare care a trecut prin ţările noastre", pledează şi ele pentru paternitatea lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

NECESITATEA UNEI CONSTITUANTE (I-ul art. de fond în *Timpul*, 20 August 1878, fără titlu).

In primele rânduri se arată legătura acestui articol cu cel din 19 August 1878, ceea ce arată că este scris de acelaşi redactor, Eminescu. Afară de aceasta, forme şi expresii ca : „pe deapururea" (ca în articolul precedent), „nici au fost nici sunt persecutaţi", „în privirea", „bourul *Dragoşizilor*" (ca în *Chestiunea de drept a Basarabiei*, a cărui paternitate este indiscutabilă), „uzurpat-am noi", „fost-au oare", etc., ne arată pe Eminescu ca autor sigur al acestui articol.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

BARBARIA NOASTRĂ ŞI ORGANIZAREA VIITOARE A DOBROGEI (I-ul articol de fond în *Timpul*, 23 August 1878, fără titlu).

Este continuarea polemicei din articolele anterioare despre Dobrogea şi unitatea lor de concepţie şi de expresie ne dă siguranţa paternităţii lor. Este în acest articol, pe lângă expresii proprii lui Eminescu („grecotei vicleni", „advocaţi fără pricini", „dascăli proşti", „instituţii copiate de pe cele străine", „proletari cu patru clase primare) una care se întâlneşte într'o scrisoare manuscrisă a lui Eminescu : „canalia liberală.." Finalul acestui articol este identic cu cel din articolul precedent.

Identificat de noi, se reproduce întâia oară în ediţia de faţă.

PRIMEJDIA PARTIDELOR POLITICE ŞI NECESITATEA UNEI MÂNI DE FIER (I-ul articol de fond în *Timpul*, 31 August 1878, fără titlu).

Pe lângă expresii ca : „în privirea", „naturi catilinare", „cu de prisos", „patria străveche" şi idei critice cunoscute la adresa partidelor politice, des folosite de Eminescu, sunt aici alte câteva care determină paternitatea sigură a articolului: „Ce li-e lor Hecuba ?" ca în articolul *România şi Austro-Ungaria* (*Curierul de Iaşi*, 1876), „(Interesul european)... e ca să existe o fâşie de pământ între Rusia, Austria şi noile formaţiuni ale foastei Turcii", idee pe care Eminescu a mai exprimat-o, aproape în aceeaşi formă, în articolul *Contestarea alegerii D-lui Maiorescu* (*Timpul*, 8 Febr. 1878) a cărui paternitate este stabilită de Maiorescu, precum am arătat cu ocazia acelui articol.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

POLEMICA CU „ROMÂNIA LIBERĂ" (I-ul articol de fond în *Timpul*, 2 Septembrie 1878, fără titlu).

Eminescu aminteşte în treacăt teoriile sale despre natura statului pe care le-am mai întâlnit în articolele precedente şi în special în cele grupate sub titlul *Icoane vechi şi icoane nouă*.

Fraze din acest articol se află în ms. 2264, pag.. 299—300.

Este continuarea polemicei cu privire la organizarea Dobrogei şi a celor expuse de Eminescu în articolul *Primejdia part. politice*.

A fost reprodus numai în mică parte de *D. Murăraşu* în ediţia sa din *Clasicii Români comentaţi*, sub titlul *Din filosofia dreptului*. D-sa afirmă că a lăsat la o parte sfârşitul articolului. In realitate a lăsat la o parte aproape patru cincimi din articol.

Noi l-am reprodus în întregime şi i-am dat un titlu care ni se pare mai potrivit cu conţinutul lui.

CA LA NOI LA NIMENEA (cu acest titlu în *Timpul* din 12 Septembrie 1878).

Ideile şi expresiile din acest articol sunt proprii lui Eminescu. Se întâlnesc în toate articolele lui politice în cari critică reaua noastră organizaţie de stat.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

SE VINDE O PARTE DIN PĂMÂNTUL PATRIEI (I-ul articol de fond în *Timpul* din 16 Septembrie 1878, fără titlu).

Ideea că Basarabia este vândută iarăşi de un fanariot şi de tovarăşii lui, ca odinioară la 1812 şi ca Bucovina, am întâlnit-o în ms. 2264, precum şi în articolele anterioare ale lui Eminescu despre Basarabia.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

ROMÂNII PENINSULEI BALCANICE (cu acest titlu în *Timpul* din 26 Septembrie 1878).

Expresii ca „munca de Sisif", pe care am mai întâlnit-o în ms. lui Eminescu — vezi diferitele rapoarte către prefecţi în calitatea lui de revizor şcolar, „suta a unsprezecea", „în privirea", „deadreptul stricăcioase", etc., sunt des folosite în articolele lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

LIBERALII ŞI CONSERVATORII FAŢĂ CU INTERESELE ŢĂRII (I-ul articol de fond în *Timpul*, 27 Septembrie 1878, fără titlu).

Ideea că organizaţia socială introdusă la noi de liberali este prea costisitoare pentru un popor agricol şi că viaţa unui popor e supusă la legi fizice, e des întâlnită la Eminescu.

Expresii ca „proletariat al condeiului", „avocaţi aspiranţi la funcţiuni", „acel noian de profesii liberale", „nici avere au, nici ştiinţă au" şi părerea că participarea la guvern implică sacrificii personale pentru conservatori, sunt cunoscute la Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

E TRIST ŞI RUŞINOS (al II-lea articol de fond în *Timpul*, 28 Septembrie 1878, fără titlu).

Toate invectivele obicinuite până aci la Eminescu sunt îngrămădite în acest articol, care este produsul unui suprem acces de indignare. Despre V. A. Urechia se pronunţă întocmai ca în manuscrisul *Tinerimea franţuzită*, unde îl acuză că a uzurpat numele Vornicului Ţării de sus.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

COMEDIA MINCIUNII (I-ul articol de fond în *Timpul*, 30 Septembrie 1878, fără titlu).

Ca şi în articolele din 20 şi 30 August 1878, se arată că actualele Camere au fost alese pe baza unui program care privea alte probleme decât cele care sunt acum la ordinea zilei.

Şi aici întâlnim expresii ca: „hidoasa pocitură", „diurnaşi", „cumularzi", „cartofori de meserie", „putrejunea corupţiunii publice", etc., atât de des folosite în celelalte articole atribuite până acum lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

ORGANIZAREA DOBROGEI (I-ul articol de fond în *Timpul*, 5 Octombrie 1878, fără titlu).

Ideea de a se consulta populaţia din Dobrogea o expune Eminescu aci ca şi în celelalte articole privitoare la această provincie. De asemenea se repetă aci critica modului cum am îngrijit armata în războiu, aşa ca şi în *Dorobanţii* şi *Desbinarea dinlăuntru*.

Comparaţia cu Eldorado şi expresii ca : „patria străveche", „lipitori şi cenuşeri", „cavaleri de industrie, diurnaşi şi cumularzi", etc. sunt proprii articolelor lui Eminescu în *Curierul de Iaşi*, în *Timpul* şi în *manuscrise*.

Identificat de noi, se reproduce aci pentru întâia oară.

PIERDEREA BASARABIEI ŞI TĂCEREA PRESEI LIBERALE (I-ul articol de fond în *Timpul*, 6 Octombrie 1878, fără titlu).

Sunt aci expresiile : „neagra străinătate, stâlpi de cafenele", ca în *Doina şi Satira III*, apoi idei şi cuvinte uzitate de Eminescu în alte articole ale sale.

Identificat de D. Murăraşu în *Naţionalismul lui Eminescu*, pag. XXI, se reproduce aici pentru întâia oară.

OŞTIREA ROMÂNĂ (I-ul articol de fond în *Timpul* 8 Octombrie 1878, fără titlu).

Expresii şi idei ca : „legi şi instituţii introduse cu deridicata", „ţăranul formează singura clasă productvă în România", „domnia frazei şi a pospăelii", „România o nouă Americă", „plebea de sus", „Sibaris", etc arată că şi acest articol este scris de Eminescu.

Identificat de D. Murăraşu în *Naţionalismul* pag. XXI, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

NORME PENTRU ORGANIZAREA DOBROGEI (al II-lea articol de fond în *Timpul*, 11 Octombrie 1878, fără titlu).

Este aci continuarea polemicei privitoare la organizarea Dobrogei din articolele anterioare. Expresii şi cuvinte ca : „diurnaşi", „cumularzi", „postulanţi", „în privirea", şi ideea că „ţările noastre n'au avut dela fondarea lor şi până în suta a optsprezecea nici un cod scris (codicele Vasile Lupu şi Mateiu Basarab nu s'au aplicat niciodată)" sunt ale lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

MINCIUNILE „ROMÂNULUI" (I-ul articol de fond în *Timpul*, 12 Octombrie 1878, fără titlu).

Ideea că „ţăranul nostru fie proprietar mare, fie mic, e singurul producător în această ţară", precum şi expresii şi forme ca : „Timpul", zi „Timpul", nici le combatem, nici le aprobăm, pe deapururea, am trebui, progenituri importate a Fanarului", sunt cunoscute la Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

ORGANIZAREA DOBROGEI ŞI TINERIMEA NOASTRĂ FRANŢUZITĂ (I-ul articol de fond în *Timpul*, 21 Octombrie 1878, fără titlu).

Eminescu susţine aici ideile din articolele precedente privitoare la organizarea vieţii sociale şi culturale în Dobrogea.

Foarte multe idei şi expresii din acest articol se află întocmai şi în manuscrisul 2258 despre *Tinerimea franţuzită*.

Apoi idei şi expresii ca: „regulamente şi legi traduse cuvânt din cuvânt din franţuzeşte", „generaţia actuală de postulanţi, cumularzi şi diurnaşi", „tăind câinilor frunză prin Paris", „băieţii ce mai blegi, şi cei mai târzii la minte", „o cultură câştigată prin cafenelele Parisului", etc., foarte des întâlnite în manuscrise şi în articolele a căror paternitate este absolut indiscutabilă, ne fac dovada paternităţii lui Eminescu. Putem trage încă odată concluzia sigură că articolele de până aci privitoare la organizarea Dobrogei sunt scrise de Eminescu.

Menţionat de *D. Murăraşu* în *Naţionalismul*, pag. XXII, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

LIBERALISM ŞI CONSERVATISM (I-ul articol de fond în *Timpul*, 8 Noembrie 1878, fără titlu).

Expresia „bellum omnium contra omnes", foarte des întrebuinţată de Eminescu în *Influenţa austriacă*, precum şi idei privitoare la organizarea societăţii omeneşti asemănătoare cu cele exprimate în *Influenţa austriacă*, ne îndreptăţesc să tragem concluzia că Eminescu este autorul şi al acestui articol.

Reprodus de *D. Murăraşu* în ediţia sa din *Clasicii Români comentaţi* sub titlul *Liberalism şi conservatism*, noi îl retipărim împreună cu finalul care, acolo, fusese lăsat la o parte.

HINC ILLAE LACRIMAE (I-ul articol de fond în *Timpul*, 25 Noembrie 1878, fără titlu).

Şi în articolele precedente am întâlnit ideea exprimată de Eminescu despre faptul că actuala Cameră — aleasă pe baza unui program limitat — a hotărît sau are a hotărî asupra unor probleme care o depăşesc: cesiunea Basarabiei, încorporarea Dobrogei şi chestiunea evreiască. De asemenea înfăţişarea anatomică a Camerei este făcută în stilul cunoscut al lui Eminescu.

Finalul articolului ni s'a părut potrivit ca titlu. Acest dicton latinesc se află şi în articolul *Polemica cu Steaua României*.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

CAUZA RELELOR NOASTRE: LIPSA DE MUNCĂ (I-ul articol de fond în *Timpul*, 9 Decembrie 1878, fără titlu).

Aceeaşi idee despre tendinţa de parvenire la tinerimea noastră ca în articolul *Organizarea Dobrogei şi tinerimea franţuzită*, aceeaşi şarjă la adresa advocaţilor ca în atâtea articole ale lui Eminescu şi expresii proprii lui Eminescu: „pita lui Vodă", „mutatis mutandis", etc.

Menţionat de *D. Murăraşu* în *Naţionalismul*, pag. XXII, se reproduce aici pentru întâia oară.

PSEUDO-URECHIA (I-ul articol de fond în *Timpul*, 17 Decembrie 1878, fără titlu).

Cunoaştem din manuscrisul 2258 despre *Tinerimea franţuzită* invectiva lui Eminescu la adresa lui V. A. Ureche: „Cum de limba vrednică a lui Nistor şi Grigorie Urechi e pusă pe fugă de jargonul franco-bulgăresc a lui Vasile Alexandrescu, care spre ironia nevredniciei noastre au uzurpat asemenea numele Vorniculuí Ţării de sus?"

Aceeaşi idee e reluată în articolul de faţă, unde întâlnim şi forme ca: „am trebui", pluralul „s'a metamorfozat şi a sosit" precum şi dictonul latinesc „ex ungue leonem" des întrebuinţate de Eminescu.

Acuzaţiile ce se aduc aci lui V. A. Ureche se găsesc şi în manuscrisul 2264, pag. 263—282. Dăm un singur exemplu: „D-sa a rectificat numele vornicului Urechi, ca şi Rosetti Basarabia, a rectificat scrierile lui Lope de Vega şi ale lui Ascoli..."

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

APĂRAREA MONARHIEI (I-ul articol de fond în *Timpul*, 20 Decembrie 1878, fără titlu).

Ideea monarhică formează unul din stâlpii cei mai puternici ai sistemului de gândire politică la Eminescu, expus încă din *Influenţa austriacă*. Rolul monarhului l-a preocupat acolo arătând că ţările române atât timp au progresat cât au avut un Domn stabil, un monarh, cu domnie de durată lungă şi cu voinţa luminată de a conduce şi de a păstra echilibrul între clase. Tot în *Influenţa austriacă* arăta deosebirea între republică şi monarhie-insistând asupra rosturilor binefăcătoare ale celei din urmă în trecutul glorios al ţărilor române. Idei şi expresii din acest articol se întâlnesc în ms. 2264 la pag. 425 şi următoarele.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

REACŢIONARISM ŞI LIBERALISM IN ROMÂNIA (I-ul art. de fond în *Timpul*, 5 Ianuarie 1879, fără titlu).

Se reiau aici criticile aduse contra reformatorilor noştri, aşa cum le-am văzut în atâtea articole anterioare şi se laudă atitudinea înţeleaptă a conservatorilor.

Articolul se închee cu repetarea celor susţinute în articolul din 20 Decembrie 1878. In afară de acestea, articolul abundă de expresii şi forme proprii lui Eminescu, ca: „te ţii grapă de...", „pita lui Vodă", „generaţie de advocaţi", „mânţinerea", etc.

Menţionat de *D. Murăraşu* în *Naţionalismul*, pag. XXIII, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

INEGALITATEA NATURALĂ (I-ul art. de fond în *Timpul*, 9 Ianuarie 1879, fără titlu).

Ideea că sunt mulţi oameni care vor să câştige totul fără muncă şi că statul este pentru aceştia o materie de exploatat, folosirea teoriei lui Malthus după care populaţia se înmulţeşte în pătrat pe câtă vreme mijloacele de existenţă se îndoesc numai, de asemenea că statul e un product al naturii, nu al raţiunii omeneşti, sunt idei cunoscute ale lui Eminescu, răspândite în mai toate articolele sale dela Timpul.

Identificat de noi, articolul se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

PARALELĂ INTRE LIBERALII ȘI CONSERVATORII ROMÂNI (I-ul art. de fond în *Timpul*, 12 Ianuarie 1879, fără titlu).

Se reia aci și se desvoltă ideile susținute în articolul din 20 Decembrie 1878. „Statul, acest gingaș organism ca tot ce produce înțeleapta natură", și atâtea alte idei și expresii proprii, arată că articolul este scris de Eminescu. Se pot identifica aci fraze întregi din ms. 2264.

Menționat de *D. Murărașu* în *Naționalismul*, pag. XXIII, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

RESPONSABILITATEA PUTERILOR IN STATUL ROMÂN ...O FICȚIUNE (I-ul art. de fond în *Timpul*, 18 Ianuarie 1879, fără titlu).

Ideile constituționale din articolul din 20 Decembrie 1878, care se reiau aci și se desvoltă, precum și expresiile proprii lui Eminescu, determină paternitatea sigură a acestuia.

Menționat de *D. Murărașu în Naționalismul*, pag. XXIII, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

TOT LIPSA DE RESPONSABILITATE (I-ul art. de fond în *Timpul*, 30 Ianuarie 1879, fără titlu).

Ideea că „statul este și rămâne un product al naturii" este proprie lui Eminescu. Asemenea întâlnim aci expresii ca „nici știm", „bal Mabille", ori forme ca „a venit roșii la putere".

Menționat de *D. Murărașu* în *Naționalismul*, pag. XXIII, se reproduce întâia oară în ediția de față.

FALIMENTUL LIBERALISMULUI ROMÂN (I-ul art. de fond în *Timpul*, 20 Februarie 1879, fără titlu).

Idei și expresii ca acestea : „statul rațional al mizeriei și ambițiilor personale în locul statului național și natural", „în privirea", „neadevărul și pospăiala", „nici se scria, nici se vorbea", „imputări târzie", această formă de plural la adjective feminine care amintește de „pânze argintie" din poezia *Melancolie*, etc. ne îndreptățesc suficient să atribuim acest articol lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

SCURTĂ COMPARAȚIE INTRE IERI ȘI AZI (I-ul art. de fond în *Timpul*, 22 Februarie 1879, fără titlu).

„Origina traco-romană", „proletarii condeiului", „cenușerii", „s'au înmulțit cu asupra de măsură", „au făcut sprafcă", „sans phrase", „opoziția s'au arătat", „cingătoare de cânepă împrejurul gâtului", „poetul au înfierat", și alte idei și expresii cunoscute la Eminescu, ne determină să atribuim acest articol marelui scriitor. Aci întâlnim expresia „100 zi o sută" ca în multe alte articole ale lui.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față

REVIZUIREA ART. 7 (I-ul art. de fond în *Timpul*, 27 Februarie 1879, fără titlu).

Am văzut că în articolul din 20 Februarie Eminescu arată că prin revizuirea art. 7, Constituţia noastră — produs al demagogiei şi al liberalismului extrem — a ajuns la ultimele consecinţe ale absurdităţii ei. Ideea este reluată în articolul de faţă pentru a trage concluzia că e nevoie în România de o mărire „a autorităţii statului în defavorul nelimitatei libertăţi individuale", ceea ce duce la asigurarea naţiei româneşti împotriva pericolului evreesc.

Abundă şi aici expresii şi cuvinte des întrebuinţate de Eminescu: „a se mănţinea", „duplicitatea şi mizeria advocăţească", „elementul evreesc, scursura cea mai flămândă, cea mai lipsită de scrupule...", „ducerea ad-absurdum", „cetăţeni a căror venit", „în privirea", etc.

Menţionat de *D. Murăraşu* în *Naţionalismul*, pag XXIII, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

POLEMICĂ CU RADICALII (I-ul art. de fond în *Timpul*, 22 Martie 1879, fără titlu).

Modul de discuţiune: *ad rem* şi *ad hominem* este înfăţişat ca în *Observaţii critice* din 12 August 1877, articol în care Eminescu ia apărarea Logicei lui Maiorescu. Intâlnim de asemenea expresii ca: „mlaştină americană pentru scurgerea elementelor nesănătoase din alte ţări", „târzii la minte", „minţi radicale", „Americă nouă", „mlaştină de scurgere", „logomachia" (aceasta din urmă se află în ms. 2264 pag. 36) etc. cunoscute la Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

PANGLICĂRIA LIBERALĂ ŞI VERTEBRATELE DIN SFATUL ŢĂRII (I-ul art. de fond în *Timpul*, 24 Martie 1879, fără titlu).

Aceleaşi invective la adresa radicalilor liberali din Sfatul ţării ca în Scrisoarea III: „stâlpi de cafenele", „strânsură nevrednică de palavragii şi de naturi catilinare", etc., ori expresii ca „poveşti scrise pe apă", care aminteşte de Scris. II „vre-o istorie pe apă", „negustoria de principii", etc. Finalul interogativ atât de obicinuit la Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

AFACEREA MIHĂLESCU-WARSZAWSKY (I-ul art. de fond în *Timpul*, 18 Aprilie 1879, fără titlu).

Aproape fiecare cuvânt din acest articol atestă paternitatea lui eminesciană.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

SECTA ROŞIE ŞI EVREII (I-ul art. de fond în *Timpul*, 4 Mai 1879, fără titlu).

Acuzaţia adusă de Eminescu Liberalilor că nu au o atitudine

consecventă față de problema evreească, este susținută și aici ca în atâtea alte articole ale sale. Intâlnim și aici cunoscutul său vocabular și forme ca : „a mănține", „s'au prăsit soiul de oameni", „s'au prăsit secta roșie", „naturile catilinare", „semnele cele mai caracteristice a decăderii fiziologice" etc.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

STĂPÂNIREA STRĂINILOR PE PĂMÂNTUL ROMÂNESC (al II-lea articol de fond în *Timpul*, 18 Mai 1879, fără titlu).

Este frecventă la Eminescu admirația pentru epoca lui Matei Basarab. Aici constatăm aceiași idee că liberalii „de treizeci de ani — dela 1848 — se trudesc să curme desvoltarea noastră națională și să facă pe pământul românesc un stat cosmopolit".

De asemenea totdeauna Eminescu face deosebire între luptătorii idealiști dela 1848 : „Bălcescu, Eliad, Bolintineanu, Alecsandri, C. Negri și ceilalți inauguratori ai epocei moderne" și „compania de exploatare organizată de d-nii C. A. Rosetti și I. C. Brătianu".

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

CESTIUNEA ISRAELITĂ :

I Uzura (în *Timpul*, 24 Mai 1879, cu acest titlu).

II Rezultate ale uzurei în România (în *Timpul*, 12 Iunie 1879, cu acest titlu).

III Industrie și comerț (în *Timpul*, 13 Iunie 1879, cu acest titlu).

IV Regularea relațiunilor Evreilor în Prusia (în *Timpul*, 21 Iunie 1879, cu acest titlu).

Atât în *Curierul de Iași* cât și în *Timpul*, Eminescu a tratat problema evreească în diferite articole. Cu ocazia revizuirii art. 7 din Constituție reia chestiunea și o tratează din toate punctele de vedere și mai ales sub aspectul economic. In acest spirit scrie studiul *Cestiunea israelită*.

In manuscrisul 2264, la pag. 365, se află scris titlul general : *Cestiunea israelită* și începutul capitolului II *Rezultate ale uzurei în România*.

Capitolele I, II și III au fost retipărite în *Opere complecte* (Iași).

Capitolul IV *(Regularea relațiunilor Evreilor în Prusia)* se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

Nu e nicio îndoială în privința paternității acestor articole.

Mite Kremmitz, în *Amintiri fugare*, scrie următoarele :

„Eminescu scria zilnic cele mai violente articole contra Evreilor" *(Convorbiri Lit.* Ian. și Febr. 1933).

CAMERELE DE REVIZUIRE ȘI ART. 7 (I-ul articol de fond în *Timpul*, 25 Mai 1879, fără titlu).

In introducerea acestui articol citim : „Infiorătoare într'adevăr sunt amănuntele aduse de noi în numărul de ieri, în privirea purtării Evreilor din Galiția și Bucovina față cu populațiunile autohtone...".

Intr'adevăr, în numărul dela 24 Mai, Eminescu a tipărit *Uzura*, primul capitol din *Cestiunea israelită*.

Ideea pericolului evreesc din *Cestiunea israelită* îl preocupă şi aici pe Eminescu şi în afară de aceasta forme şi expresii ca: „adunături fără de patrie din câte şi patru colţurile lumii, „în privirea", „postomanie", „rezultatele fioroase *a* dominaţiunii jidoveşti", sunt proprii lui Em. iar finalul acestui articol aminteşte sfârşitul poeziei *Doină*.

Articolul a fost retipărit în *Opere complete* (Iaşi), în mod arbitrar înglobat în cel intitulat de Eminescu *Uzura*.

CONSERVAREA NAŢIONALITĂŢII... SUPREMA LEGE (I-ul articol de fond în *Timpul*, 27 Mai 1879, fără titlu).

Sunt aici idei şi expresii pe care le cunoaştem din ciclul de articole *Icoane vechi şi icoane nouă*, precum şi din altele în care Eminescu, condamnând spiritul nostru de „pospăială şi artificialitate", de imitaţie şi americanism, se ridică energic împotriva acelei părţi din naţia noastră care, „cu fraze şi măguliri, trage pe sfoară clasele muncitoare şi pozitive ale poporului, trăind de pe spinarea lui fără a-l compensa prin nimic".

„Tinerii noştri au luat drept bun tot ce se poate ceti în câţiva ani în autori francezi şi germani", „s'au introdus cu toptanul legi străine", sunt idei adesea întâlnite în articolele lui Eminescu. Tot astfel forme ca „înşii", „nici ştiau, nici aveau", etc. sunt cunoscute la Eminescu. Asemenea aflăm aci expresia „sans phrase" ca în articolul *Scurtă comparaţie între ieri şi azi*.

Aluzia privitoare la „o samă de avocaţi buni, cu darul vorbirii" l-a determinat probabil pe Maiorescu să scrie în *Insemnări zilnice* pag. 324, sub 1/13 Iunie 1879: „Articol al lui Eminescu în cestiunea evreească în contra mea şi după asta (eu) totuşi aceeaşi simpatie pentru el, poate mai puternică".

Articolul a fost retipărit în *Opere complete* (Iaşi) şi înglobat în mod arbitrar în cel întitulat *Uzura*.

CĂLĂII ALIANŢEI ISRAELITE (I-ul articol de fond în *Timpul*, 6 Iunie 1879, fără titlu).

Epresii ca: „cu de prisos", „orice venitură", „în privirea", ducerea „*ad absurdum*", se întâlnesc des în articolele lui Eminescu, iar lupta aprigă ce a dus împotriva *alianţei israelite* şi a evreilor este cunoscută încă din activitatea ziaristică dela *Curierul de Iaşi*. Şi critica adusă guvernului liberal pe tema trădării intereselor naţionale în favoarea Evreilor este cunoscută la Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

ROADELE DEMAGOGIEI NOASTRE (I-ul art. de fond în *Timpul*, 8 Iunie 1879, fără titlu).

Idei şi expresii ca acestea: „pierderea unei părţi din moşia străveche a Moldovei", „proletari flămânzi şi cu totul improductivi", „ducere *ad absurdum*", „deşi nu ştim şi nici putem şti", „cată să admitem", „abstracţie făcând dela cestiunea israelită", „pe

de-apururea", precum şi forme ca „lipsa oricărui protest *a* miniştrilor", sunt foarte des întâlnite în articolele lui Eminescu.

Menţionat de *D. Murăraşu* în *Naţionalismul*, pag. XXIII, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

STATISTICA OVREILOR CÂND VINE? (cu acest titlu în *Timpul*, 8 Iunie 1879).

Aceiaşi problemă a pericolului evreesc din *Cestiunea israelită* îl preocupă aci pe Eminescu şi în multe rânduri se referă la cele scrise în articole anterioare privitoare la condiţiile impuse României prin tratatul dela Berlin. Sunt aci reproduse cuvintele: „In timp de cinci ani de zile s'au vândut în Galiţia vre-o 800.000 averi imobiliare..." întocmai ca în art. *Camerele de revizuire şi art. 7.*

Articolul a fost reprodus în *Opere complete* (Iaşi).

CINISMUL LIBERALILOR (I-ul articol de fond în *Timpul*, 10 Iunie 1879, fără titlu).

Expresii ca „redactorii foii bărbierilor franţuji", „calfele de bărbieri dela *Renaşterea*", „suta întâia", „şi-a mănţinut", apoi şarja cunoscută la adresa celor cari sunt medaliaţi după ce au insultat pe Domnitor, sunt cunoscute în articolele lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

NAPOLEON IV (I-ul art. de fond în *Timpul*, 16 Iunie 1879, fără titlu).

Inceputul acestui articol dovedeşte că Eminescu este autorul lui: „Ocupaţi cu strângerea de material în cestiunea israelită şi tratând-o noi înşine cu toată paza cuvenită, n'am avut de câteva zile nici timpul material, nici spaţiu destul în coloanele noastre pentru alte întâmplări".

Apoi forme ca: „Dacă împăratul Napoleon III n'ar fi avut nenorocirile pe care *le-au avut...*", „repaosul ferice *a* celor buni", dovedesc odată mai mult paternitatea lui Eminescu.

Menţionat de *D. Murăraşu* în *Naţionalismul lui Eminescu* pag. XXIV, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

DOMNIA EVREILOR (I-ul art. de fond în *Timpul*, 19 Iunie 1879, fără titlu).

Nu numai expresii cunoscute ca „partidul Mihălescu-Warszawsky", „în privirea", „domnia de tină", „s'ar putea mănţine", „nici ne ameninţă", dar ideea că nu există Evrei cari în familia lor să vorbească româneşte şi combaterea celor susţinute de dr. Bluntschli, întâlnite şi în articolul *Statistica Ovreilor când vine?* sunt proprii lui Eminescu.

Menţionat de *D. Murăraşu* în *Naţionalismul lui Em.* pag. XXV, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

MIZERIA VIEŢII NOASTRE PUBLICE (I-ul art. de fond în *Timpul*, 23 Iunie 1879, fără titlu).

Se rezumă aici toată critica lui Eminescu împotriva organizării

noastre de stat care se bazează pe ideile greşite dela 1848. „Negustorii de principii liberale umanitare", „formele poleite ale unei civilizaţii calpe", şi mai ales „necurăţeniile ce s'ar scurge din cele patru colţuri ale lumii în România ca şi în America" sunt proprii lui Eminescu.

A fost retipărit şi în ediţiile anterioare. Titlul este cel din ediţia Murăraşu.

LOVITURĂ DE STAT ? (I-ul art. de fond în *Timpul*, 24 Iunie 1879, fără titlu).

Ideea că roşii „au deschis porţile unei epoce cu mult mai triste, mai umilitoare, mai scârboase decât epoca Fanarioţilor", că „Evreii formează acea nenumărată populaţie cu desăvârşire improductivă, care trăeşte din precupeţirea muncii şi sănătăţii românului" şi că „soarta poporului nostru ar fi analoagă cu aceea a rassei spaniole din California" se află şi în *Domnia Evreilor*. De asemenea paternitatea lui Eminescu rezultă şi din faptul că fraza : „Am mai spus-o şi în alt rând, că dacă asemenea pericole există, ele există, abstracţie făcând dela Evrei" se află şi în articolul *Roadele demagogiei noastre*.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

GUVERNUL ROŞU ŞI ALIANŢA ISRAELITĂ (I-ul art. de fond în *Timpul*, 26 Iunie 1879, fără titlu).

Se continuă aci acuzaţia adusă guvernului că este în înţelegere cu *Alianţa israelită*, ca în articolele precedente. „Naţiunea nu voeşte a da odată cu capul" este o idee pe care Eminescu a mai exprimat-o în aceeaşi formă în articolele sale asupra retrocedări Basarabiei.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

INŢELESUL ADEVĂRAT AL ART. 44 DIN BERLIN (I-ul art. de fond în *Timpul*, 27 Iunie 1879, fără titlu).

Ideea că nici o putere nu va sacrifica un singur soldat pentru Evrei o mai întâlnim în art. *Lovitură de stat ?* De asemenea ideea că dacă există pericol pentru ţară în urma congresului dela Berlin, acesta există „abstracţie făcând de Evrei" se întâlneşte în art. *Lovitură de stat ?* şi *Roadele demagogiei noastre*. Forma „vom trebui" se află întrebuinţă în manuscrisele lui Eminescu şi în atâtea articole a căror paternitate este indiscutabil stabilită.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

RESPONSABILITATEA GUVERNULUI ROŞU (art. de fond în *Timpul*, 29 Iunie 1879, fără titlu).

Sunt aci cunoscutele acuzări aduse de Eminescu în articolele anterioare împotriva guvernului roşu pentru chipul cum s'a comportat în problema Basarabiei şi a articolului 44 din Berlin.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

PUTERILE EUROPENE ŞI ART. 44 (I-ul art. de fond în Timpul, 3 Iulie 1879, fără titlu).

Pasajul: „In privinţa pericolului internaţional ce ar rezulta din refuzul net de a primi art. 44 am spus că dacă un asemenea pericol există, el există abstracţie făcând dela cestiunea israelită", se află şi în articolele *Inţelesul adevărat al art. 44 din Berlin, Lovitură de stat?* şi *Roadele demagogiei noastre.*

Asemenea expresia „tale-quale" se află în art. *Inţelesul adevărat...* ca şi în altele ce vor urma. Forma „presa... au fost harnică" este proprie lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

INSOLENŢA GAZETELOR EVREEŞTI (I-ul art. de fond în *Timpul*, 4 Iulie 1879, fără titlu).

Caracterizarea rasei evreeşti pe care am întâlnit-o în atâtea articole anterioare, expresiile „canal de scurgere", „patrioţii subliniaţi", „compania politică Mihălescu-Warszawsky", etc. ne determină să atribuim şi acest art. lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

IARĂŞI PUTERILE EUROPENE ŞI CESTIUNEA ISRAELITĂ (I-ul art. de fond în *Timpul*, 5 Iulie 1879, fără titlu).

Forme şi expresii ca: „Cuza au lovit într'o clasă, dar au întins mâna pentru a ridica pe ţărani clasa productivă a ţării", „mlaştina de scurgere", „încercarea aceasta n'au succes pe deplin şi în timpul din urmă s'au trezit în România o reacţie atât de vie..." sunt proprii lui Eminescu. Iar ideea că „nimeni nu va risca oasele unui singur soldat pentru a realiza egalitatea deplină a Evreilor în România" a mai exprimat-o Eminescu în aceiaşi formă chiar, în art. *Lovitură de stat?* şi în *Inţelesul adevărat...*

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

SOLUŢIA PROBLEMEI NOASTRE SOCIALE (I-ul art. de fond în *Timpul*, 17 Iulie 1879, fără titlu).

Pe lângă ideile cunoscute ale lui Eminescu din articolele anterioare despre Evrei şi despre organizarea noastră socială, întâlnim aci expresii proprii lui: „închirciţi în privinţa fizică şi intelectuală", „se gerează în victimă", „organizare laxă", „corupţiunea erijată în principiu de administrare", etc.

Articolul a fost reprodus şi în ediţii anterioare. Am menţinut titlul din ediţia Murăraşu.

Timpul din 17 Iulie 1879 publică următoarea scrisoare a lui *Titu Maiorescu*:

DOMNULUI REDACTOR AL TIMPULUI

București, 14 Iulie 1879.

Domnule Redactor,

In mai multe ocaziuni am auzit că mi se atribue când meritul când responsabilitatea unor articole publicate în *Timpul.*

Spre restabilirea adevărului mă cred dator a vă ruga să binevoiți a publica prin ziarul d-voastră că de peste doi ani, dela finele lui Aprilie 1877, m'am abținut dela orice participare activă la însăși scrierea *Timpului* și că de atunci încoace *nici un singur articol* din cele publicate în acest ziar nu este scris de mine.

Primiți, Domnule Redactor, încredințarea prea osebitei mele stime,

T. MAIORESCU
deputat

Credem că nu este fără semnificație această lămurire a lui T. Maiorescu într'o vreme în care Eminescu desfășura o atât de aprigă luptă pe tema problemei evreești.

SECTA ROȘIE BANDĂ DE CRIMINALI (I-ul art. de fond în *Timpul,* 19 Iulie 1879, fără titlu).

Expresiile și formele din articol: „banda de exploatare", „starea ...în care s'au întors armata", ...el care au răsturnat pe Vodă-Cuza", „banda de criminali", ...„au început a se svârcoli idra", „Leca au pătat onoarea armatei", „Stolojan care au aruncat calomnia"... etc., precum și ideile privitoare la pericolul inventat de guvern și de Alianța israelită în cazul nesatisfacerii pretențiunilor art. 44 din Berlin, sunt proprii lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

AMESTECUL STRĂINILOR (I-ul art. de fond în *Timpul,* 22 Iulie 1879, fără titlu).

Expresii ca: „disoluțiunea socială", „logomahia, discuția asupra subtilităților constituționale și de principii" (ca în ms. 2264 p. 34—36), „în privirea dreptului nostru intern", „suma de puteri", etc. sunt proprii lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

VINDECAREA RELELOR NOASTRE (I-ul art. de fond în *Timpul,* 27 Iulie 1879, fără titlu).

Este cunoscută acuzația lui Eminescu privitoare la imitarea *ad litteram* a legiuirilor străine, iar expresii ca: „în privirea", „cu asupra de măsură", ori forme ca „s'au lățit obiceiul", ne determină ca acest articol care conține idei proprii să-l atribuim lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

PREȚUL INDEPENDENȚEI NOASTRE (I-ul art. de fond în *Timpul*, 31 Iulie 1879, fără titlu).

Pe lângă ideile cunoscute cu privire la organizarea noastră socială „grație liberalismului mai mult decât american" și la pericolul „propășirii elementului străin pe pământul nostru", sunt aci iarăși expresii proprii ca „patrioții noștri subliniați" întocmai cum se află în art. *Insolența gazetelor evreești*.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

EVREII DIN ȚARĂ ȘI ALIANȚA (I-ul art. de fond în *Timpul*, 1 August 1879, fără titlu).

Idei și expresii din art. *Statistica Ovreilor când vine?* și chiar pasagii întregi sunt reproduse și aci, ceea ce denotă aceiași paternitate.

A fost reprodus și în ediția *Opere complete* (Iași) și înglobat în Cestiunea israelită.

SPIRITUL DE GAȘCĂ (I-ul art. de fond în *Timpul*, 3 August 1879, fără titlu).

Pretutindeni, ca și în acest articol, Eminescu susține ideea că „statul e un produs al naturei", iar expresii ca „naturi catilinare", „reputații uzurpate" sunt proprii de asemenea lui Eminescu.

A fost reprodus cu acest titlu în ediția *Murărașu* — însă numai fragmentar.

Se reproduce în întregime în ediția noastră cu același titlu.

CALEA RĂTĂCIRII NOASTRE (I-ul art. de fond în *Timpul*, 4 August 1879, fără titlu.)

Aceiași critică împotriva sistemului nostru economic, național și social, năpădit de elemente străine, a puzderiei de impiegați publici, precum și a sistemului nostru de învățământ care îndrumează 75—80 la sută din absolvenți la cursurile facultății de drept și către cariere speculative, pe care o întâlnim în manuscrisele lui Em. și în articolele sale, se găsește și în articolul de față. Expresia „cavaler de industrie" se întâlnește aci ca în multe art. ale lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

C. A. ROSETTI ȘI COMPANIA (I-ul art. de fond în *Timpul*, 11 August 1879, fără titlu).

In acest articol se amintesc cele susținute de Eminescu în articolele sale despre organizarea Dobrogei, mai ales cu privire la drepturile locuitorilor vechi ai acestei provincii asupra pământurilor ce posedă.

Sunt și aici expresii ca „organul fanariot din strada Doamnei" (ca în art. *Amestecul străinilor*), „suma de oameni ignoranți", „trădători de noapte", „mulțimea de postulanți", „breslă veselă și ușoară de postulanți" foarte des folosite de Em. în articolele sale.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediția de față.

EVREII ŞI UMANITARISMUL (I-ul art. de fond în *Timpul*, 12 August 1879, fără titlu).

Şi aici se accentuiază ideea susţinută în articolele anterioare că Evreii din România s'au aliat cu cei din afară „căutând ocrotire dela străini în contra propriei sale ţări" şi că din ce în ce se face lumină în această chestie din care guvernul roşu făcuse o sperietoare cu intervenţia puterilor străine în favoarea cauzei evreeşti din ţara noastră.

Articolul a fost reprodus în *Opere complete* (Iaşi) şi înglobat în *Cestiunea israelită*.

TEORIA STATULUI ŞI REACŢIUNEA (I-ul art. de fond în *Timpul*, 17 August 1879, fără titlu).

Aci se desvoltă cunoscuta teorie asupra statului considerat „ca un product al naturii" aşa cum a expus-o Eminescu în atâtea articole publicate şi în manuscrise.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

GERMANIA ŞI ROMÂNIA IN FAŢA EVREILOR (I-ul art. de fond in *Timpul*, 16 Septembrie 1879, fără titlu).

Se repetă aci părerea exprimată în articolele anterioare despre faptul că „Evreii nu se pot asimila cu nici unul din elementele naţionale europene" şi că „Evreii nu pot fi altceva" decât Evrei.

Articolul a fost retipărit în ediţia *Opere complete* (Iaşi) şi înglobat în *Cestiunea israelită*.

IN MUNCĂ ESTE MÂNTUIREA (I-ul art. de fond în *Timpul*, 2 Octombrie 1879, fără titlu).

Pe lângă idei cunoscute din articolele anterioare cu privire la problema evreească, sunt aci expresii şi forme ca : „vom trebui", „naturi catilinare" proprii lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

„PUTEREA" CA MIJLOC DE EXISTENŢĂ (I-ul art. de fond în *Timpul*, 5 Octombrie 1879, fără titlu).

Ideea că „nu cestiunea israelită e răul principal, suferim de un rău adânc şi înrădăcinat care nelecuindu-se, ne va duce la o singură pieire", care mai este exprimată şi în articole anterioare, precum şi expresii sau forme ca : „d-sa au amăgit", „ar avea drept corelat", „superfluenţa", „a se mănţinea", sunt dovezi că şi acest articol este scris de Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia noastră.

TRIUMFUL CAUZEI ROMÂNEŞTI IN CHESTIA ART. 7 (I-ul art. de fond în *Timpul*, 7 Octombrie 1879, fără titlu).

Se aminteşte aci lupta dusă în chestia evreească : „Organul nostru au adus studii serioase asupra cestiunii, studii bazate pe date statistice, pe comparaţiunea textelor de lege din diferite ţări", fapt săvârşit de Eminescu prin articolele sale asupra acestei pro-

bleme. In afară de aceasta expresiile şi formele : „nici au făcut", „guvernul... au trebuit să se roage", „israeliţii înşii", „a mănţine", etc. sunt cunoscute din celelalte studii ale lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

INTOCMIREA VIITOARE A STATULUI ROMÂN (I-ul art. de fond în *Timpul*, 14 Octombrie 1879, fără titlu).

Se reproduce aci dictonul latinesc : „Non idem est si duo dicunt idem" pe care-l vom întâlni în multe articole ale lui Eminescu şi constatăm aceleaşi idei despre necesitatea de organizare a ţării în sens conservator, de atâtea ori exprimate de Eminescu.

A fost reprodus în *Opere complete* (Iaşi) şi înglobat în *Cestiunea israelită*.

DEMAGOGI, NU DEMOCRAŢI (I-ul art. de fond în *Timpul* 18 Octombrie 1879, fără titlu).

Forme şi expresii ca : „această luptă ...n'au existat", „în privirea", „cari ţineau grapă la tradiţiile ţării lor", „nici credeţi în ceva, nici voiţi ceva", pe lângă ideea că partidul conservator reprezintă ţara în ambele principate şi că lupta lui este o luptă pentru adevăr, sunt indicii sigure de paternitatea acestui articol.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

RĂSCUMPĂRAREA DRUMULUI DE FIER (I-ul art. de fond în *Timpul*, 25 Octombrie 1879, fără titlu).

Am văzut în articolul *Calea rătăcirii noastre* aceiaşi critică împotriva „direcţiei nesănătoase a culturei române, care este înmulţirea cu asupra de măsură a clasei avocaţilor şi a postulanţilor de toate treptele şi categoriile", care se repetă şi aci.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

ENIGMA BRĂTIANU (I-ul art. de fond în *Timpul*, 28 Octombrie 1879, fără titlu).

Expresii şi idei ca : „explicarea cată să fie mult mai ascunsă", „liberalii se gerau în supuşii credincioşi ai Inaltei Porţi", „o sumă de oameni", „în privirea Basarabiei", le-am mai întâlnit în articolele de până aci ale lui Eminescu. Până şi scriitorul rus Danilewski a mai fost citat de Eminescu în articolul *Idealul istoric al Rusiei* din *Curierul de Iaşi*.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

MISIUNEA NOASTRĂ CA STAT (I-ul art. de fond în *Timpul*, 2 Noembrie 1879, fără titlu).

Despre misiunea noastră istorică la gurile Dunării a mai vorbit Eminescu şi în alte articole cunoscute până acum, cum este spre exemplu *Intocmirea viitoare a statului român* şi în altele de mai târziu.

Menţionat de *D. Murăraşu* în *Naţionalismul*, pag. XXV, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

REACŢIONARISMUL PARTIDULUI CONSERVATOR (I-ul art. de fond în *Timpul*, 11 Noembrie 1879, fără titlu).

In dese rânduri în articolele sale din *Timpul* Eminescu susţine că „poporul românesc nu se va putea desvolta ca popor românesc, decât păstrând drept baze pentru desvoltarea sa, tradiţiile sale istorice astfel cum ele s'au stabilit în curgerea vremilor".

Aici întrebuinţează la adresa redactorilor dela *Românul* expresia „colegii noştri din strada Doamnei" ca şi în alte articole ale sale.

A fost reprodus în ediţia *Murăraşu* sub titlul de mai sus, pe care l-am adoptat şi noi.

SPIRIT GREŞIT ŞI FATAL (I-ul art. de fond în *Timpul*, 18 Noembrie, fără titlu).

Versurile lui Alecsandri au mai fost citate de Eminescu într'un articol din 15 Febr. 1878, iar ideea că noi am conceput instituţiile liberale într'un spirit greşit şi fatal, am mai întâlnit-o şi în manuscrisele poetului.

Menţonat de *D. Murăraşu* în *Naţionalismul...* pag. XXV, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

POMELNICUL PĂCATELOR ROŞII (I-ul art. de fond în *Timpul*, 29 Noembrie 1879, fără titlu).

Ideea că aristocraţia trebue să compenseze situaţia ei de pătură superioară prin ştiinţă, prin caracter, se întâlneşte des în articolele lui Eminescu. De asemenea reacţiune în sens occidental este numai aceia care îşi revendică titlurile şi drepturile ei istorice pe baza moştenirii directe din familii conducătoare medievale. Acest lucru nu este la noi. Această idee revine des sub pana lui Eminescu.

Menţionat de *D. Murăraşu* în *Naţionalismul*, pag. XXVI, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

IN FUNDUL PRĂPASTIEI (I-ul art. de fond în *Timpul*, 30 Noembrie 1879, fără titlu).

Cuvinte, forme şi expresii ca: „nici ne-a mai căzut", „păcatele părinţilor şi a strămoşilor", „vom trebui", „vremea Cârjalîilor" (ca în ms. 2264 pag. 210), „curiozitate etnologică", „chipul hidoasei pocituri", sunt proprii lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

LA GUVERN ŞI IN OPOZIŢIE ACEIAŞI (I-ul art. de fond în *Timpul*, 18 Decembrie 1879, fără titlu).

Expresia „patrioţi de industrie" se găseşte aci ca în art. *Calea rătăcirii noastre, Politica patrioţilor de industrie, Politica guvernului roşu şi interesele străinilor*, precum şi în altele. Asemenea expresia „negustori de principii liberale" am mai întâlnit-o în articolul *Mizeria vieţii noastre publice*. Forma „când au căzut

orice putinţă de înţelegere“ se află aci ca în manuscrise şi în atâtea articole ale lui Eminescu.

D-l Şerban Cioculescu atribue acest articol lui Caragiale, probabil fiindcă într'însul se află un pasaj în care se narează evenimentele care au dus la proclamarea republicei de scurtă durată dela Ploeşti şi care are oarecare asemănări de amănunte cu naraţiunea cunoscută *Boborul*.

Faptul însă că expresia verbală a articolului este evident a lui Eminescu, aşa cum am constatat mai sus, ne poate determina să admitem cel mult o colaborare a lui Caragiale cu Eminescu, ambii lucrând în această vreme în redacţia *Timpului*, colaborare care ar privi acest pasaj al naraţiunii despre republica dela Ploeşti.

LEGEA MAIORATULUI ŞI ŢĂRĂNIMEA ROMÂNĂ (I-ul art. de fond în *Timpul*, 19 Decembrie 1879, fără titlu).

Articolul scoate în evidenţă teoria care consideră statul ca un product al naturii ca în atâtea articole ale lui Eminescu şi în manuscrise.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

POLITICA PATRIOŢILOR DE INDUSTRIE (I-ul art. de fond în *Timpul*, 21 Decembrie 1879, fără titlu).

Expresii ca „banda aceasta de aventurieri“, „venetici veniţi de ieri, d'alaltăeri nu se ştie de unde“, „politica patrioţilor de industrie“ şi „tale-quale“ (pe care am mai întâlnit-o în *Înţelesul adevărat al art. 44 din Berlin* şi în *Puterile europene şi art. 44)* sunt obicinuite în art. lui Eminescu.

Identificat de noi, se reproduce pentru întâia oară în ediţia de faţă.

TABLA DE MATERII

	Pag.
ÎNTRODUCERE	9
Să facem un congres	27
În unire e tăria	31
Echilibrul	32
Notiță asupra proectatei întruniri la mormântul lui Ștefan cel Mare la Putna	41
Scrisoare d-lui Dimitrie Brătianu	43
Influența austriacă	44
Buna gospodărie bătrânească	62
Revista statistică	62
Grigorie Ghica Voevod	64
Elenismul	70
Idealul istoric al Rusiei	72
România și Austro-Ungaria	76
Românii din a dreapta Dunării	94
Iarăși Evreii	96
Imitarea civilizației străine	98
Rostul administrației la noi	99
Evreii și conferința	100
Monumente	108
Neutralitatea României	110
Răpirea Bucovinei	112
Revista ziarelor	116
Onestitatea în discuțiunile ziaristice	118
Bălcescu și urmașii lui	120
Introducerea unei civilizații pripite	123
Icoane vechi și icoane nouă :	
I. Actualitatea	125
II. Paralèle economice	130
III. Bătrânii și tinerii	135
IV. Ilustrații administrative	140
V. Din abecedarul economic	145
VI. Frază și adevăr	149
Dorobanții	155
Pro domo	156
Retrocedarea Basarabiei ?	157
Rusia pretinde retrocedarea Basarabiei	159
Contestarea alegerii d-lui Maiorescu	161
Credința în trăinicia poporului român	167

Pag.

Elementul istoric şi venitûrile care decid soarta poporului român 168
Hidoasa pocitură 170
Comentarii la scrisoarea din „Le Nord“ 173
Conservatorii şi problema Basarabiei 180
Chestiunea de drept a Basarabiei 183
Basarabia : 187
I. Numele şi întinderea ei 187
II. Veacul al cincisprezecelea 191
III. Veacul al şaisprezecelea 195
IV. Veacul al şaptesprezecelea 201
V. Veacul al optsprezecelea 204
VI. Veacul al nouăsprezecelea — Izvoare 212
Poetul şi omul politic 217
Consecvenţa omului de stat 218
Concesiuni economice 219
Tendenţe de cucerire 223
D-l Holban şi Arthur Schopenhauer 226
Bucovina şi Basarabia : 231
I. Politica orientală în veacul XVIII 233
II. Politica Habsburgilor 241
III. Motivele politice ale luării Bucovinei 250
IV. Negocierile privitoare la cedarea Bucovinei . . 259
V. Înaintarea Rusiei 268
VI. Moldova faţă cu cedarea Bucovinei 271
VII. România în luptă cu panslavismul 286
Mândria de a fi Român 303
Roadele conlucrării cu Rusia 305
Consecvenţa conservatorilor şi a Timpului 308
Desbinarea dinlăuntru 310
Patrioţi fără prihană 316
Drepturile noastre asupra Dobrogei 317
Colonizarea Dobrogei 321
Iluziile socialiste 325
Anexarea Dobrogei 327
Necesitatea unei constituante 335
Barbaria noastră şi organizarea viitoare a Dobrogei . . . 338
Primejdia partidelor noastre politice şi necesitatea unei mâni de fier 341
Polemica cu „România liberă“ 344
Ca la noi la nimenea 349
Se vinde o parte din pământul patriei 351
Românii peninsulei balcanice 354
Liberalii şi conservatorii faţă cu interesele ţării 359
E trist şi ruşinos 362
Comedia minciunii 363
Organizarea Dobrogei 365
Pierderea Basarabiei şi tăcerea presei liberale 368
Oştirea română 371
Norme pentru organizarea Dobrogei 373
Minciunile „Românului“ 376

Pag.

Organizarea Dobrogei şi tinerimea noastră franţuzită . . 378
Liberalism şi conservatism 381
Hinc illae lacrimae 383
Cauza relelor noastre: lipsa de muncă 385
Pseudo-Urechia 387
Apărarea monarhiei 389
Reacţionarism şi liberalism în România 391
Inegalitatea naturală 396
Paralelă între liberalii şi conservatorii români . . . 400
Responsabilitatea puterilor în statul român... o ficţiune . 403
Tot lipsa de responsabilitate 406
Falimentul liberalismului român 408
Scurtă comparaţie între ieri şi azi 410
Revizuirea art. 7 415
Polemică cu Radicalii 419
Panglicăria liberală şi vertebratele din Sfatul ţării . . 422
Afacerea Mihălescu-Warszawsky 425
Secta roşie şi evreii 426
Stăpânirea străinilor pe pământul românesc 430
Cestiunea israelită: 433
I. Uzura 433
II. Rezultate ale uzurei în România 444
III. Industrie şi comerţ 450
IV. Regularea relaţiunilor Evreilor în Prusia . . 458
Camerele de revizuire şi art. 7 469
Conservarea naţionalităţii... suprema lege 472
Călăii alianţei israelite 474
Roadele demagogiei noastre 476
Statistica Ovreilor când vine? 479
Cinismul liberalilor 482
Napoleon IV 484
Domnia Evreilor 486
Mizeria vieţii noastre publice 488
Lovitură de stat? 491
Guvernul roşu şi alianţa israelită 493
Inţelesul adevărat al art. 44 din Berlin 497
Responsabilitatea guvernului roşu 500
Puterile europene şi art. 44 502
Insolenţa gazetelor evreeşti 504
Iarăşi puterile europene şi cestiunea israelită 506
Soluţia problemei noastre sociale 509
Secta roşie bandă de criminali 512
Amestecul străinilor 513
Vindecarea relelor noastre 516
Preţul independenţei noastre 518
Evreii din ţară şi alianţa 521
Spiritul de gaşcă 524
Calea rătăcirii noastre 526
C. A. Rosetti şi compania 529
Evreii şi umanitarismul 533
Teoria statului şi reacţiunea 535

	Pag
Germania şi România în faţa Evreilor	538
În muncă e mântuirea	539
„Puterea" ca mijloc de existenţă	541
Triumful cauzei româneşti în chestia art. 7	545
Întocmirea viitoare a Statului român	547
Demagogi, nu democraţi	549
Răscumpărarea drumului de fier	552
Enigma Brătianu	554
Misiunea noastră ca Stat	558
Reacţionarismul partidului conservator	560
Spirit greşit şi fatal	563
Pomelnicul păcatelor „roşii"	567
În fundul prăpastiei	571
La guvern şi în opoziţie aceiaşi	574
Legea maioratului şi ţărănimea română	576
Politica patrioţilor de industrie	582
NOTE	585
Tabla de materii	621

INSTITUTUL DE
ARTE GRAFICE
„CUGETAREA"
P. C. GEORGESCU-DELAFRAS
BUCUREȘTI, IV
STR. POPA NAN, 21